

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

**ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΚΑΙ ΓΕΩΟΙΚΟΝΟΜΙΑ:
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΥ ΧΑΡΤΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΧΟΥΡΔΑΚΗ ΚΥΡΙΑΚΟΥ

Επιβλέπων: Καθηγητής κ. Σιούσιουρας Πέτρος

Τριμελής Επιτροπή: Καθηγητής Ιωάννης Σεϊμένης
Καθηγητής Νικήτας Νικητάκος
Καθηγητής Πέτρος Σιούσιουρας

Χίος, Απρίλιος 2020

Στην Ελβίρα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα διδακτορική διατριβή εκπονήθηκε στο Τμήμα Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών του Πανεπιστημίου Αιγαίου τη χρονική περίοδο 2011 - 2019.

Αντικείμενο της διατριβής είναι η χρήση και ερμηνεία ποσοτικών δεικτών για την ανάπτυξη προτάσεων αναφορικά με την ενεργειακή πολιτική που πρέπει να ακολουθήσουν οι Μεσογειακοί Εταίροι, στο πλαίσιο της ενεργειακής έκφανσης της Ευρώ-Μεσογειακής Συνεργασίας (ΕΜΣ) και υπό το πρίσμα των εκπεφρασμένων στόχων της. Τα αποτελέσματα της έρευνας οπτικοποιήθηκαν με τη βοήθεια Γεωγραφικού Συστήματος Πληροφοριών (ΓΣΠ), αποδίδοντας τους ενεργειακούς χάρτες των Μεσογειακών Εταίρων. Στο αρχικό μέρος της διατριβής παρουσιάζεται μία εκτεταμένη γεωστρατηγική ανάλυση της ευρύτερης Μεσογειακής λεκάνης, καθόσον οι γεωπολιτικές εξελίξεις της περιοχής, όπως η έκβαση της διαδικασίας ειρήνευσης στο Παλαιστινιακό πρόβλημα, η επιδείνωση της κατάστασης στη Μέση Ανατολή, το domino effect των αραβικών εξεγέρσεων και η ανακάλυψη σημαντικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στη ΝΑ Μεσόγειο, ασκούν καθοριστική επίδραση στην πορεία της Ευρώ-Μεσογειακής Εταιρικής σχέσης.

Επιβλέπων καθηγητής για τη συγγραφή της διδακτορικής διατριβής είναι ο Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αιγαίου κ. Πέτρος Σιούσιουρας, στον οποίο οφείλω ιδιαίτερες ευχαριστίες, για την ένθερμη ανάθεση αυτής και την εμπιστοσύνη που μου έδειξε, για τη δυνατότητα που μου δόθηκε να ασχοληθώ με ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον, διδακτικό και επίκαιρο θέμα, καθώς και για τη μεγάλη υποστήριξη και πολύτιμη καθοδήγηση που μου παρείχε κατά τη διάρκεια εκπόνησης της διατριβής.

Κυριάκος Χουρδάκης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσης διδακτορικής διατριβής είναι η διατύπωση προτάσεων για την ενεργειακή πολιτική που πρέπει να υιοθετήσουν οι Μεσογειακοί Εταίροι (MP: Mediterranean Partners), σε συνάρτηση με τους τρεις εκπεφρασμένους στόχους της ενεργειακής πολιτικής της Ευρώ - Μεσογειακής συνεργασίας, μέσω της ανάλυσης των τιμών **ποσοτικών ενεργειακών δεικτών** που απορρέουν από τα ενεργειακά δεδομένα των κρατών. Οι τρεις παραπάνω αναφερόμενοι στόχοι είναι: η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, η ανταγωνιστικότητα του ενεργειακού τομέα και η προστασία του περιβάλλοντος.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση επέδειξε τα τελευταία χρόνια ζωηρό ενδιαφέρον για τον ενεργειακό τομέα των Μεσογειακών Εταίρων, γεγονός που έμπρακτα αναδεικνύεται στο πλαίσιο της Ευρώ-Μεσογειακής Εταιρικής σχέσης. Απόρροια του ενδιαφέροντος αυτού ήταν η εκπόνηση του Ευρωπαϊκού προγράμματος MEDA, που αφορά στην επιστημονική και οικονομική υποστήριξη της ΕΕ προς τους Μεσογειακούς Εταίρους σε διάφορους τομείς μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και ο ενεργειακός τομέας. Η συνδρομή του προγράμματος MEDA προσανατολίζεται στην εναρμόνιση των Μεσογειακών Εταίρων με τη σύγχρονη τεχνολογία, καθόσον αρκετοί εκ των MP διαθέτουν ενεργειακό τομέα μη αποδοτικό και επιζήμιο για το περιβάλλον. Υφίσταται συνεπώς άμεση ανάγκη για εφαρμογή διαρθρωτικών αλλαγών και δράσεων στον ενεργειακό αλλά και στον ευρύτερο οικονομικό τομέα των MP, οι οποίες θα επιδράσουν καταλυτικά σε αναπτυξιακές διαδικασίες, στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων, στη βελτιστοποίηση του βιοτικού επιπέδου και στην ένταξη των υπόψη χωρών στο διεθνές πλαίσιο της ελεύθερης οικονομίας, στην πλέον πρόσφατη παγκοσμιοποιημένη εκδοχή της.

Το ενδιαφέρον και η συνακόλουθη πολύτιμη αρωγή της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς τους MP, ήταν απόρροια του κομβικού ρόλου που διαδραματίζει η ευρύτερη Μεσογειακή λεκάνη στην ανάπτυξη και ευημερία της ίδιας της ΕΕ. Άλλωστε αυτό ήταν και το κίνητρο που την οδήγησε στη σύναψη της Ευρώ-Μεσογειακής Εταιρικής σχέσης το 1995. Πρόκειται για συνεργασία μεταξύ 15 χωρών - μελών της ΕΕ με 12 Μεσογειακές χώρες (Αίγυπτος, Αλγερία, Κύπρος, Ιορδανία, Ισραήλ, Λίβανος, Μάλτα,

Μαρόκο, Παλαιστίνη, Συρία, Τουρκία και Τυνησία) στον πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό τομέα, ώστε να καταστεί η ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου μια περιοχή ανάπτυξης και ειρήνης προς όφελος όλων των χωρών της περιοχής. Στο πλαίσιο της οικονομικής συνεργασίας, κομβικός είναι ο ρόλος του ενεργειακού τομέα, καθόσον αποτελεί καταλύτη κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης. Επιπροσθέτως ορισμένοι εκ των ΜΡ συμβάλλουν στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Αλγερίας η οποία αποτελεί το δεύτερο μεγαλύτερο προμηθευτή φυσικού αερίου της ΕΕ, έπειτα από τη Ρωσία. Ιδιαίτερα μάλιστα όταν η ΕΕ έθεσε ως γεωστρατηγικό στόχο, την μερική απεξάρτηση της ενεργειακής της ασφάλειας από τη Ρωσία. Τέλος, κίνητρο για την ΕΕ αποτελεί και η επιχειρηματική δραστηριότητα πολλών Ευρωπαϊκών ενεργειακών επιχειρήσεων στις εν λόγω χώρες, στους τομείς της εξόρυξης υδρογονανθράκων, της κατασκευής υποδομών άντλησης και μεταφοράς αυτών, της κατασκευής σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας καθώς και υποδομών μεταφοράς και διανομής ηλεκτρισμού.

Σήμερα οι Μεσογειακοί εταίροι είναι μια περιοχή που θεωρείται στο σύνολο της καθαρός εξαγωγέας ενέργειας, όμως οι εκτιμήσεις για το μέλλον και συγκεκριμένα περί το 2025, δείχνουν ότι η υπόψη περιοχή θα καταστεί καθαρός εισαγωγέας ενέργειας λόγω της πληθυσμιακής αύξησης, της βιομηχανοποίησης και της ανόδου του βιοτικού επιπέδου των πολιτών των χωρών της.

Για την εκπόνηση της διατριβής έγινε συλλογή δεδομένων σχετικά με την ενεργειακή κατάσταση των υπό εξέταση χωρών καθώς και των ενεργειακών ισοζυγίων αυτών. Ακολούθησε επισκόπηση της Ευρώ - Μεσογειακής συνεργασίας και των ενεργειακών στόχων αυτής, εξέταση της ενεργειακής πολιτικής και του ενεργειακού θεσμικού πλαισίου των επί μέρους ΜΡ και στη συνέχεια επιλέχθηκε η μέθοδος προσέγγισης του θέματος. Στο σημείο αυτό, έγινε επιλογή των ποσοτικών ενεργειακών δεικτών αναφορικά με τους τρεις εκπεφρασμένους στόχους της ενεργειακής πολιτικής της Ευρώ - Μεσογειακής συνεργασίας. Οι υπόψη δείκτες χρησιμοποιούνται για την αξιοποίηση των ενεργειακών μεγεθών. Με βάση τα ενεργειακά ισοζύγια των ΜΡ και τους τύπους της αντίστοιχης θεωρίας (κεφάλαιο 11), υπολογίσθηκαν οι επιλεγέντες ποσοτικοί ενεργειακοί δείκτες (βλέπε Παράρτημα Ι). Κατόπιν έλαβε χώρα σχολιασμός των τιμών των υπόψη δεικτών σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, για κάθε έναν από τους τρεις ενεργειακούς στόχους της ΕΜΣ και διατυπώθηκαν οι προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ενεργειακής πολιτικής

των ΜΡ, σε αμφότερα τα επίπεδα. Ακολούθως, διατυπώθηκαν συμπεράσματα και προοπτικές για τον ενεργειακό τομέα των ΜΡ καθώς και για την ανάπτυξη της ενεργειακής έκφρασης της ΕΜΣ, η οποία είναι κρίσιμη καθόσον ο ενεργειακός τομέας αποτελεί το επίκεντρο της σύγχρονης οικονομικής δραστηριότητας των ΜΡ. Επιπλέον, τα αποτελέσματα της παρούσης έρευνας οπτικοποιήθηκαν με τη βοήθεια Γεωγραφικού Συστήματος Πληροφοριών (ΓΣΠ) αποδίδοντας τους ενεργειακούς χάρτες των Μεσογειακών Εταίρων που παρατίθενται στο Παράρτημα ΙΙ της διατριβής.

Σημαντικό μέρος της διατριβής αφιερώθηκε στην παρουσίαση μίας εκτεταμένης γεωστρατηγικής ανάλυσης της ευρύτερης Μεσογειακής λεκάνης, γεγονός που κατά τον συντάκτη αποτελεί συστατικό στοιχείο για την πληρότητα της διατριβής, καθώς αυτή πραγματεύεται την ενεργειακή έκφραση της Ευρώ– Μεσογειακής Εταιρικής σχέσης. Αποτελεί πραγματικότητα στο διηνεκές ότι, η ενέργεια είναι σημαντικός παράγοντας ισχύος στο διεθνές σύστημα, έχοντας μεγάλη γεωστρατηγική και γεωοικονομική σημασία. Συνιστούσε ανέκαθεν το «μήλο της έριδος» καθορίζοντας τις κυρίαρχες τάσεις της ειρήνης και του πολέμου. Αναφορικά με τη Μεσόγειο, έπειτα από την ανακάλυψη πλούσιων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στη ΝΑ λεκάνη της, απέκτησε μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία, χωρίς να παραβλέπεται η παραδοσιακή γεωπολιτική της αξία, καθόσον αποτελεί γεωγραφικό χώρο διαμετακόμισης ενέργειας. Πρόκειται επίσης για περιοχή που αλληλεπιδρά με τα Βαλκάνια, τη Μέση Ανατολή, την Αφρική, την Κασπία θάλασσα, την Κεντρική Ασία και τον Καύκασο. Για τους λόγους αυτούς, οι ισχυροί δρώντες του διεθνούς συστήματος θέτουν γεωστρατηγικούς ή γεωοικονομικούς στόχους στη Μεσόγειο. Τέλος, οι γεωπολιτικές εξελίξεις της ευρύτερης περιοχής, όπως η διαδικασία ειρήνευσης στο Παλαιστινιακό, η επιδείνωση της κατάστασης στη Μέση Ανατολή, το domino effect των αραβικών εξεγέρσεων, ο συριακός εμφύλιος και η ανακάλυψη σημαντικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στη ΝΑ Μεσόγειο, ασκούν καθοριστική επίδραση στην εξέλιξη της Ευρώ– Μεσογειακής Εταιρικής σχέσης.

SUMMARY

The aim of this dissertation is to provide suggestions regarding the energy policy effected by the Mediterranean Partners (MPs), in conjunction with the predefined goals of the Euro-Mediterranean Energy Partnership, namely energy security of supply, increased competitiveness in the energy sector and environmental sustainability. To achieve the stated aim, selected quantitative indicators are analyzed and interpreted based on the Partners' energy balance status and the underlying theory in order to draw conclusions and provide national as well as regional guidelines for each one of the aforementioned goals. To that end, the dissertation explores the future perspective for both the individual Partners' energy sectors and the Euro-Mediterranean Energy Partnership as a whole. The results of this research have been visualized with the help of GIS software, thus producing energy maps for the studied cases.

The resulting proposals' objective is to provide a course of action aspiring to strong and sustainable economic growth and shared prosperity throughout the whole Mediterranean basin, since the energy sector is a catalyst for socio-economic development and for that reason it is a prime concern for both the MPs and the European Union. This mutual interest is what inspired the Barcelona Declaration (1995), an ambitious bilateral agreement between the aforementioned parties that seeks to bring about structural changes in the MPs energy sector in order to achieve harmonization and compliance with modern technology, market mechanisms and legal rules, and improve on then current inefficient and environmentally damaging policies and practices. Were such changes to be put in effect, the optimization of the MPs energy sector would provide a springboard for more general development, the attraction of foreign large-scale investments, an improvement in the standard of living and the establishment of those countries in the free market economy as competitive players, under the auspices of globalization. Moreover, the economic liberalization and integration would lead to security benefits, political modernization, cross border cooperation and inter-regional harmony. To achieve peace and stability in the Mediterranean basin, an economic union within the entire region is considered to be a high priority on the Euro-Mediterranean political agenda.

It is worth mentioning that while the Mediterranean Partners are presently producers and therefore exporters of energy, the current research indicates that in the near future they will transition to an energy importer. Such a reversal would prove to be damaging to EUs plans for diversification of energy imports, and as a result this dissertation's conclusions, which include guidelines and strategies aiming for the reversal of this alarming and problematic trend, are of even greater added value.

For the sake of completeness, this dissertation includes a geostrategic analysis of the greater Mediterranean region since energy constitutes an invaluable asset in the global system, having a geostrategic significance as well as a geoeconomic one. This is the reason why energy access defines the trends in war and peace throughout the years, and the reason why the Mediterranean region has a traditionally great geopolitical importance, being the location of choice for competition amongst those who possess global power and influence. From a purely geographic point of view, the region is a major hub of energy transportation, being a crossroads between continents and seas, while recent research has indicated the existence of a vast number of oil deposits and gas fields yet to be mined thus increasing the region's overall value.

In addition, the geopolitical events that occur in the Mediterranean region such as the deadlock of the Arab - Israeli peace process, the escalating conflicts in the Middle East, the domino effect of the Arab Spring, the Syrian Civil War and so forth have constituted a hindrance to the progress and implementation of the strategies conceived in the Euro-Mediterranean Partnership. The broader region is also characterized by intense geopolitical rivalries, terror threats, migration and humanitarian crisis, religious fundamentalism, the jihad terrorist violence of Islamic State (IS), Sunni radicalization, sectarian tensions between Sunni and Shia communities, along with the widespread illicit trade, trafficking and smuggling that undermine the economic order. The above mentioned status quo is alarming not only for the countries surrounding the Mediterranean Sea but also beyond. Taking into consideration the aforementioned cases, focusing on the causes as well as the effects, the region's overall tendency towards political instability and civil unrest necessitates the inclusion of a geostrategic analysis in this dissertation.

ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

Η παρούσα διδακτορική διατριβή διατυπώνει προτάσεις αναφορικά με την ενεργειακή πολιτική που απαιτείται να ακολουθήσουν οι Μεσογειακοί Εταίροι, σε συνάρτηση με τους τρεις εκπεφρασμένους στόχους της Ευρώ – Μεσογειακής ενεργειακής συνεργασίας, ήτοι ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, ανταγωνιστικότητα του ενεργειακού τομέα και προστασία του περιβάλλοντος. Στο πλαίσιο αυτό, αναλύονται και ερμηνεύονται οι τιμές ορισμένων επιλεγθέντων ποσοτικών ενεργειακών δεικτών, οι οποίοι υπολογίσθηκαν με βάση τα ενεργειακά ισοζύγια των Εταίρων και τους τύπους της αντίστοιχης θεωρίας. Με τον τρόπο αυτό εξάγονται συμπεράσματα σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, για κάθε έναν από τους τρεις παραπάνω στόχους και διατυπώνονται οι προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ενεργειακής πολιτικής των Εταίρων, σε αμφότερα τα επίπεδα. Ακολούθως, διατυπώνονται συμπεράσματα και προοπτικές για τον ενεργειακό τομέα των Εταίρων καθώς και για την ανάπτυξη της Ευρώ – Μεσογειακής ενεργειακής συνεργασίας. Τα αποτελέσματα της έρευνας οπτικοποιήθηκαν με τη βοήθεια Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών αποδίδοντας τους ενεργειακούς χάρτες των Μεσογειακών Εταίρων.

Οι προτεινόμενες δράσεις αποσκοπούν στην επίτευξη ανάπτυξης και ευημερίας της ευρύτερης Μεσογειακής λεκάνης, καθώς ο ενεργειακός τομέας αποτελεί καταλύτη κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης. Για το λόγο αυτό αποτελεί αφενός το επίκεντρο της οικονομικής δραστηριότητας των Μεσογειακών Εταίρων και αφετέρου πρωταρχικό μέλημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το αμοιβαίο αυτό ενδιαφέρον οδήγησε στη σύναψη της φιλόδοξης Διακήρυξης της Βαρκελώνης (Barcelona Declaration, 1995), η οποία μεταξύ άλλων, προβλέπει για τον ενεργειακό τομέα των Εταίρων διαρθρωτικές αλλαγές προκειμένου να επιτευχθεί η εναρμόνισή τους με τη σύγχρονη τεχνολογία, καθώς αρκετοί εξ' αυτών διαθέτουν ενεργειακό τομέα μη αποδοτικό και επιζήμιο για το περιβάλλον. Εκτιμάται ότι η επιδιωκόμενη βελτιστοποίηση του ενεργειακού τομέα των Εταίρων θα συνεισφέρει σε αναπτυξιακές διαδικασίες, στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων, στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου και στην ένταξη των υπόψη χωρών στο διεθνές πλαίσιο της ελεύθερης οικονομίας, υπό το πρίσμα της παγκοσμιοποίησης.

Αξιοσημείωτο είναι ότι, ενώ οι Μεσογειακοί Εταίροι ως σύνολο, αποτελούν επί του παρόντος έναν καθαρό εξαγωγέα ενέργειας, αναμένεται όπως απορρέει από την έρευνα να καταστούν στο εγγύς μέλλον ένας καθαρός εισαγωγέας ενέργειας.

Μία τέτοια εξέλιξη θα είναι επιζήμια και για την Ευρώπη η οποία επιδιώκει διαφοροποίηση των ενεργειακών εισαγωγών της. Το γεγονός αυτό προσδίδει στην παρούσα διατριβή προστιθέμενη αξία, καθώς προτείνονται δράσεις προκειμένου να αντιστραφεί η παραπάνω τάση.

Η διατριβή για την πληρότητά της, περιλαμβάνει μία γεωστρατηγική ανάλυση της ευρύτερης Μεσογειακής λεκάνης, καθώς η ενέργεια αποτελεί σημαντικό παράγοντα ισχύος στο διεθνές σύστημα, έχοντας πλέον της γεωοικονομικής και υψηλή γεωστρατηγική αξία. Για το λόγο αυτό άλλωστε καθορίζει διαχρονικά τις κυρίαρχες τάσεις της ειρήνης και του πολέμου. Επιπλέον, η Μεσόγειος έχει παραδοσιακά μεγάλη γεωπολιτική σημασία καθώς υπήρξε ανέκαθεν το επίκεντρο ανταγωνισμού και προβολής ισχύος των ισχυρών δρώντων του διεθνούς συστήματος. Γεωγραφικά αποτελεί σημαντικό κόμβο διαμετακόμισης ενέργειας, ενώ έπειτα από τις πρόσφατες ανακαλύψεις πλούσιων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στη ΝΑ λεκάνη της, απέκτησε μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία.

Άλλωστε οι γεωπολιτικές εξελίξεις της ευρύτερης περιοχής, όπως η τελμάτωση της ειρηνευτικής διαδικασίας στο Παλαιστινιακό πρόβλημα, η επιδείνωση της συγκρουσιακής κατάστασης στη Μέση Ανατολή, το “domino effect” των αραβικών εξεγέρσεων (Αραβική Άνοιξη) και ο σφοδρός εμφύλιος της Συρίας, αποτέλεσαν καθοριστικό τροχοπέδη στην πρόοδο της Ευρώ – Μεσογειακής Συνεργασίας.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Στο πλαίσιο της διατριβής έγιναν οι ακόλουθες δημοσιεύσεις:

1. Άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά με κριτές:

Sioussiouras P., Chourdakis K. and Grekos D. (2017), "The European Vision of Turkey Approached from the Copenhagen School Security Framework", *Journal of International Relations and Foreign Policy*, Vol. 5, No. 1, American Research Institute for Policy Development, Monticello, NY 12701, United States, ISSN 2333-5874.

Sioussiouras P., Chourdakis K. and Koutsouradi M. (2017), "Smart Power or Coercive? A Strategic Dilemma in Decision Making Policy: the case of Counter-terrorism in the Post-9/11 Era", *Journal of International Business and Economics*, Vol. 5, No. 1, American Research Institute for Policy Development, Madison, WI 53714, United States, ISSN 2374-2194.

Sioussiouras P., Grekos D. and Chourdakis K. (2018), "Mediterranean and Middle East under Environmental Stake: the Legal Precedent as Consequential to Iranian Nuclear Programme", *Middle East Forum*, Special Issue "Towards a New Order in the Region: Frontiers redesign in the Middle East and the Balkans and their impact on World Geopolitical Dynamics", ISSN 1105-6164.

Sioussiouras P., Chourdakis K. and Grekos D. (2018), "The European Union and the Securitization Process: the case of Turkish Candidacy", *Middle East Forum*, Special Issue "Towards a New Order in the Region: Frontiers redesign in the Middle East and the Balkans and their impact on World Geopolitical Dynamics", ISSN 1105-6164.

Sioussiouras P. and Chourdakis K. (May 9, 2017). "The Debatable European Future of Turkey: A Constructivist Approach", *SSRN Conflict Studies: International Relations Theory e-Journal*, id 2965731, Rochester, NY 14607, United States.

Siousiouras, P., Chrysochou, G. and Chourdakis, K. (2018). "Transatlantic relations: The Case of Iranian Nuclear Program", Journal of Military and Strategic Studies, Centre for Military, Security and Strategic Studies, University of Calgary, Canada, ISSN 1488-559X.

2. Δημοσιεύσεις σε περιοδικά με συντακτική - επιστημονική επιτροπή:

Σιούσιουρας Π., Γρεκός Δ. και Χουρδάκης Κ. (2017). Βιωσιμότητα του Θαλασσίου Περιβάλλοντος της ΝΑ Ευρώπης και Μέσης Ανατολής: Οι Επιπτώσεις του Ιρανικού Πυρηνικού Προγράμματος, Δημοσιευμένη Μελέτη ΕΛΙΣΜΕ.

Σιούσιουρας Π., Χουρδάκης Κ. και Αντωνάτος Κ. (2017). Η Καταλυτική Συνεισφορά της "Εξυπνης Ισχύος" ως Στρατηγική Επιλογή Αντιμετώπισης της Σύγχρονης Θρησκευτικής Τρομοκρατίας, Δημοσιευμένη Μελέτη ΕΛΙΣΜΕ.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ (KEYWORDS)

- **Αραβική Άνοιξη**
- **Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών**
- **Γεωοικονομία**
- **Γεωπολιτική**
- **Ευρωπαϊκή Ένωση**
- **Ευρώ- Μεσογειακή Συνεργασία**
- **Μεσογειακοί Εταίροι**
- **Ποσοτικοί Ενεργειακοί Δείκτες**
- **Barcelona Declaration**

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- **Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ)**
- **Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών (ΓΣΠ)**
- **Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)**
- **Ευρώ- Μεσογειακή Συνεργασία (ΕΜΣ)**
- **Build Own Operate Transfer (BOOT)**
- **Enhanced Oil Recovery (EOR)**
- **Euro Mediterranean Free Trade Area (EFTA)**
- **Gulf Cooperation Council (GCC)**
- **Independent Power Producers (IPP)**
- **Mediterranean Partners (MP)**
- **Power Purchasing Agreement (PPA)**
- **Production Sharing Agreement (PSA)**
- **SWOT Analysis (Strengths-Weaknesses-Opportunities-Threats)**
- **Transfer Operating Rights (TOR)**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	7
SUMMARY	11
ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ	13
ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ	15
ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ - ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	17
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	19
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	33
1.1. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ	34
1.2. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΓΕΩΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	42
1.3. ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ	49
1.3.1. Η Γεωπολιτική Πραγματικότητα υπό το Πρίσμα του Σύγχρονου Στρατηγικού Περιβάλλοντος στη Μεσόγειο	49
1.3.2. Πρωτοβουλία Διεθνών Οργανισμών (ΝΑΤΟ, ΕΕ, ΟΑΣΕ) στην Περιοχή της Μεσογείου	54
1.3.3. Τα Παράκτια Κράτη της Μεσογείου και το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας ως προς την Γεωπολιτική Θεώρηση	56
1.3.4. Βαλκάνια – Ανατολική Μεσόγειος – Μ. Ανατολή, Χώρος Αντιπαλότητας και Συγκρούσεων των Μεγάλων Δυνάμεων	58
1.4. ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΝΑ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ	63
2. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΕΝΕΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ	69
2.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	69
2.1.1. Το Κυπριακό Πρόβλημα	69
2.1.2. Η Ελληνοτουρκική Διένεξη	72
2.1.3. Οι Διενέξεις στην Περιοχή της Μ. Ανατολής	77
2.1.4. Το Κουρδικό Πρόβλημα	82
2.1.5. Το Πρόβλημα της Δυτικής Σαχάρας	84
2.1.6. Περιφερειακές Διενέξεις σε Υπερκαυκασία - Κ. Ασία	84
2.1.7. Περιφερειακές Διενέξεις στον Περσικό Κόλπο	85
2.1.8. Το Βαλκανικό	85
3. Η ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΙΣΧΥΟΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΗΓΕΜΟΝΙΚΗ ΜΟΝΟΚΡΑΤΟΡΙΑ	87
3.1. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	87

3.2. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΧΥΣ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	95
3.3. ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΚΑΙ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΤΩΝ ΗΠΑ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ	106
3.3.1. Εθνική στρατηγική των ΗΠΑ	106
3.3.2. Συμφέροντα - Επιδιώξεις των ΗΠΑ	112
4. ΟΙ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ ΣΤΟ ΝΕΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΩΝ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ ΤΗΣ ΑΡΑΒΙΚΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΙΣ ΗΠΑ	117
4.1. ΤΟΥΡΚΙΑ	117
4.2. ΣΥΡΙΑ	134
4.3. ΙΣΡΑΗΛ	141
4.4. ΚΥΠΡΟΣ	147
4.5. ΑΙΓΥΠΤΟΣ	149
4.6. ΛΙΒΑΝΟΣ	152
4.7. ΙΟΡΔΑΝΙΑ	154
4.8. ΜΑΡΟΚΟ	155
4.9. ΤΥΝΗΣΙΑ	157
4.10. ΑΛΓΕΡΙΑ	159
5. Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΚΟΜΒΙΚΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΔΡΩΝΤΩΝ (ΗΠΑ – Ρωσία – Κίνα – ΕΕ – ΝΑΤΟ – Λοιποί)	163
5.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	163
5.2. ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ	163
5.2.1. Γεωστρατηγικές και Γεωοικονομικές Επιδιώξεις των ΗΠΑ	163
5.2.2. Οι Αγωγοί στη ΝΑ Ευρώπη - Στρατηγική Σημασία για τα Γεωπολιτικά Συμφέροντα των ΗΠΑ	170
5.2.3. Η Στρατηγική των ΗΠΑ για Νέα Καύσιμα και Τεχνολογίες	176
5.2.4. Ο Ενεργειακός Έλεγχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Κίνας από τις ΗΠΑ	176
5.3 ΡΩΣΙΑ	177
5.3.1. Η Εξωτερική Πολιτική της Ρωσίας	177
5.3.2. Μεσογειακός Άξονας Ρωσίας – Προοπτικές	180
5.3.3. Επιδιώξεις της Ρωσίας στην Ευρύτερη Μεσογειακή Λεκάνη	183
5.4. ΚΙΝΑ	189
5.4.1. Γεωστρατηγικές και Γεωοικονομικές Επιδιώξεις	189

5.4.2.	Εναλλακτικές Μορφές Ενέργειας	193
5.4.3.	Μέτρα Καταπολέμησης της Ρύπανσης	193
5.5.	ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ	194
5.6.	ΝΑΤΟ	197
5.7.	ΛΟΙΠΟΙ ΚΟΜΒΙΚΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΔΡΩΝΤΕΣ	198
6.	Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΤΩΝ ΑΓΩΓΩΝ. ΟΙ ΑΓΩΓΟΙ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΙΣΧΥΟΣ ΚΑΙ ΩΣ ΜΕΣΟ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΕΘΝΙΚΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ	203
6.1.	ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΗΣ ΕΕ. ΟΙ ΡΩΣΙΚΟΙ ΑΓΩΓΟΙ ΩΣ ΜΕΣΟ ΕΞΑΣΚΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΙΕΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ	203
6.1.1.	Εισαγωγή	203
6.1.2.	Η Ενεργειακή Διπλωματία της Ρωσίας	204
6.1.3.	Το Πετρέλαιο και το Φυσικό Αέριο ως Μέσα Πολιτικού Εκβιασμού	205
6.1.4.	Ο Ρεαλιστικός Κίνδυνος για την Ενεργειακή Ασφάλεια της Ευρώπης	208
6.2	ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΗΜΕΙΩΝ ΙΣΧΥΟΣ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΜΙΩΝ (S.W.O.T. Analysis) ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΜΠΟΥΡΓΚΑΣ – ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗ, ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ BTC	209
6.2.1.	Ελλάδα	209
6.2.2.	Τουρκία	211
6.3	ΚΟΙΤΑΣΜΑΤΑ ΥΔΡΟΓΟΝΑΝΘΡΑΚΩΝ ΣΤΗ ΝΑ ΜΕΣΟΓΕΙΟ. ΤΟ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΚΑΙ ΟΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΙ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ	214
6.4	ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΜΕ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΑ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ	222
7.	ΑΓΩΓΟΙ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΥΔΡΟΓΟΝΑΝΘΡΑΚΩΝ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ	223
7.1.	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	223
7.2.	ΑΓΩΓΟΙ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ	223
7.2.1.	Αζερμπαϊτζάν (Μπακού) - Γεωργία (Σούπσα)	223
7.2.2.	Νοβόροσισκ – Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη	224
7.2.3.	Μπουργκάς - FYROM - Αυλώνα Αλβανίας (AMBO)	226
7.2.4.	Νοβόροσισκ – Ρουμανία (Κωσταντζα) – Τεργέστη	226
7.2.5.	Ιράκ (Κιρκούκ) – Συρία (Μπάνιας)	226
7.2.6.	Κιρκούκ – Μοσούλη – Χάιφα	227
7.2.7.	Κιρκούκ – Τσεϊχάν	227
7.2.8.	Σαμψούντα – Τσεϊχάν	227
7.2.9.	Μπακού – Τιφλίδα – Τσεϊχάν (BTC)	228

7.3.	ΑΓΩΓΟΙ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ	229
7.3.1.	Αγωγός Ν. Καυκάσου (South Caucasus Pipeline)	229
7.3.2.	Αγωγός Blue Stream	230
7.3.3.	Αγωγός Ελλάδα – Τουρκία – Ιταλία Interconnector	230
7.3.4.	Αγωγός Ναμπούκο	231
7.3.5.	Αγωγός South Stream	233
7.3.6.	Αγωγός Nord Stream	234
7.3.7.	Αγωγός White Stream	235
8.	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΥΡΩ- ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ	237
8.1.	ΕΥΡΩ - ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ	237
8.1.1.	Συμφωνία - δήλωση Βαρκελώνης (Barcelona Declaration)	237
8.1.2.	Υπουργικές συναντήσεις	239
8.1.3.	Διακρατικές και περιφερειακές σχέσεις	240
8.1.4.	Ευρώ -Μεσογειακή ζώνη ελεύθερου εμπορίου	241
8.1.5.	Προγράμματα MEDA	243
8.2.	ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΥΡΩ-ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ	244
8.2.1.	Ο Ρόλος της Ενέργειας στην Ευρώ - Μεσογειακή Συνεργασία	244
8.2.2.	Σύνοδοι Υπουργών ενέργειας των χωρών της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας	245
	8.2.2.1. Τεργέστη, Ιούνιος 1996	245
	8.2.2.2. Βρυξέλλες, Μάιος 1998.	246
	8.2.2.3. Ανάλυση συμπερασμάτων δύο ενεργειακών συνόδων	247
	8.2.3. Ευρώ-Μεσογειακό ενεργειακό φόρουμ	247
	8.2.4. Ad- hoc ομάδες του Ευρώ-Μεσογειακού ενεργειακού φόρουμ	248
	8.2.5. Περιφερειακά ενεργειακά προγράμματα MEDA	249
8.3.	ΣΤΟΧΟΙ ΕΥΡΩ-ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	250
8.3.1.	Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	250
8.3.2.	Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	250
8.3.3.	Προστασία του περιβάλλοντος	251
9.	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ (MEDITERRANEAN PARTNERS)	253
9.1.	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	253

9.2.	ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΥ ΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ	254
9.3.	ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΥ ΤΟΜΕΑ	258
9.4.	ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	260
10.	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΧΩΡΩΝ (MEDITERRANEAN PARTNERS)	263
10.1.	ΑΙΓΥΠΤΟΣ	263
10.1.1.	Εισαγωγή	263
10.1.2.	Ενεργειακή Πολιτική	263
10.1.3.	Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	264
10.1.3.1.	Πετρέλαιο	265
10.1.3.2.	Φυσικό Αέριο	266
10.1.3.3.	Στερεά Καύσιμα	267
10.1.3.4.	Ηλεκτρισμός	267
10.1.4.	Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	268
10.1.5.	Προστασία του περιβάλλοντος	271
10.2.	ΑΛΓΕΡΙΑ	272
10.2.1.	Εισαγωγή	272
10.2.2.	Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	273
10.2.2.1.	Πετρέλαιο	273
10.2.2.2.	Φυσικό Αέριο	274
10.2.2.3.	Ηλεκτρισμός	275
10.2.3.	Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	276
10.2.4.	Προστασία του περιβάλλοντος	277
10.3.	ΙΟΡΔΑΝΙΑ	278
10.3.1.	Γενικά Στοιχεία	278
10.3.2.	Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	278
10.3.2.1	Πετρέλαιο	279
10.3.2.2	Φυσικό Αέριο	279
10.3.2.3	Ηλεκτρική Ενέργεια	280
10.3.3.	Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	280
10.3.4.	Προστασία του περιβάλλοντος	281
10.4.	ΙΣΡΑΗΛ	282
10.4.1.	Εισαγωγή	282
10.4.2.	Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	283
10.4.2.1.	Πετρέλαιο	284

10.4.2.2. Φυσικό Αέριο	284
10.4.2.3. Στερεά Καύσιμα	285
10.4.2.4. Ηλεκτρισμός	285
10.4.2.5. Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας	286
10.4.3. Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	286
10.4.4. Προστασία του περιβάλλοντος	287
10.5. ΚΥΠΡΟΣ	288
10.5.1. Εισαγωγή	288
10.5.2. Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	289
10.5.2.1. Πετρέλαιο	289
10.5.2.2. Ηλεκτρισμός	290
10.5.3. Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	290
10.5.4. Προστασία του περιβάλλοντος	291
10.6. ΛΙΒΑΝΟΣ	291
10.6.1. Εισαγωγή	291
10.6.2. Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	292
10.6.2.1. Πετρέλαιο	292
10.6.2.2. Φυσικό Αέριο	293
10.6.2.3. Ηλεκτρισμός	293
10.6.3. Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	294
10.6.4. Προστασία περιβάλλοντος	295
10.7. ΜΑΛΤΑ	296
10.7.1. Εισαγωγή	296
10.7.2. Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	296
10.7.2.1. Πετρέλαιο	297
10.7.2.1. Ηλεκτρισμός	297
10.7.3. Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	297
10.7.4. Προστασία του περιβάλλοντος	298
10.8. ΜΑΡΟΚΟ	299
10.8.1. Εισαγωγή	299
10.8.2. Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	299
10.8.2.1. Πετρέλαιο	299
10.8.2.2. Φυσικό Αέριο	300
10.8.2.3. Στερεά καύσιμα	300

10.8.2.4. Ηλεκτρισμός	301
10.8.3. Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	302
10.8.4. Προστασία περιβάλλοντος	303
10.9. ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ	303
10.9.1. Εισαγωγή	303
10.9.2. Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	304
10.9.2.1. Πετρέλαιο	304
10.9.2.2. Φυσικό Αέριο	304
10.9.2.3. Ηλεκτρισμός	305
10.9.3. Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	306
10.9.4. Προστασία του περιβάλλοντος	307
10.10. ΣΥΡΙΑ	307
10.10.1. Εισαγωγή	307
10.10.2. Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	308
10.10.2.1. Πετρέλαιο	309
10.10.2.2. Φυσικό Αέριο	309
10.10.2.3. Ηλεκτρισμός	311
10.10.3. Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	312
10.10.4. Προστασία του περιβάλλοντος	313
10.11. ΤΟΥΡΚΙΑ	313
10.11.1. Εισαγωγή	313
10.11.2. Ενεργειακή κατάσταση και πολιτική	314
10.11.3. Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	314
10.11.3.1. Πετρέλαιο	315
10.11.3.2. Φυσικό Αέριο	316
10.11.3.3. Ηλεκτρισμός	317
10.11.3.4. Στερεά καύσιμα	318
10.11.4. Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	319
10.11.5. Προστασία του περιβάλλοντος	321
10.12. ΤΥΝΗΣΙΑ	321
10.12.1. Γενικά στοιχεία	321
10.12.2. Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού.	322
10.12.2.1. Πετρέλαιο	322
10.12.2.2. Φυσικό Αέριο	323

10.12.2.3. Ηλεκτρισμός	324
10.12.3. Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	325
10.12.4. Προστασία του περιβάλλοντος	326
11. ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΩΝ ΓΡΑΜΜΩΝ	329
11.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	329
11.2. ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ - ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ	329
11.3. ΣΤΑΔΙΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ	330
11.3.1. Στάδιο 1ο: Καθορισμός πλαισίου ενεργειακής πολιτικής	331
11.3.2. Στάδιο 2ο: Εκτίμηση παρούσας ενεργειακής πολιτικής και μελλοντικών τάσεων	331
11.3.3. Στάδιο 3ο: Ανάπτυξη κατευθυντηρίων γραμμών ενεργειακής πολιτικής	332
11.4. ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ	332
11.4.1. Δείκτες για ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	332
11.4.2. Δείκτες για ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	334
11.4.3. Δείκτες για προστασία περιβάλλοντος	336
11.5. ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΜΕΝΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	336
12. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	337
12.1. ΑΙΓΥΠΤΟΣ	337
12.1.1. Εισαγωγή	337
12.1.2. Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	338
12.1.2.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	338
12.1.2.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	339
12.1.3. Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	339
12.1.3.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	339
12.1.3.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	340
12.1.4. Προστασία περιβάλλοντος	341
12.1.4.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών προστασίας περιβάλλοντος	341

12.1.4.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος	341
12.2. ΑΛΓΕΡΙΑ	343
12.2.1. Εισαγωγή	343
12.2.2. Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	343
12.2.2.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	344
12.2.2.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	344
12.2.3. Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	345
12.2.3.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	345
12.2.3.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	346
12.2.4. Προστασία περιβάλλοντος	346
12.2.4.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών προστασίας περιβάλλοντος	347
12.2.4.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος	347
12.3. ΙΟΡΔΑΝΙΑ	348
12.3.1. Εισαγωγή	348
12.3.2. Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	348
12.3.2.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	349
12.3.2.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	349
12.3.3. Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	349
12.3.3.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	350
12.3.3.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	350
12.3.4. Προστασία περιβάλλοντος	350
12.3.4.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών προστασίας περιβάλλοντος	351
12.3.4.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος	351
12.4. ΙΣΡΑΗΛ	352
12.4.1. Εισαγωγή	352
12.4.2. Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	352
12.4.2.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	353
12.4.2.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	353
12.4.3. Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	354

12.4.3.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	354
12.4.3.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	355
12.4.4. Προστασία περιβάλλοντος	355
12.4.4.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών προστασίας περιβάλλοντος	356
12.4.4.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος	356
12.5. ΚΥΠΡΟΣ	357
12.5.1. Εισαγωγή	357
12.5.2. Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	357
12.5.2.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	358
12.5.2.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	358
12.5.3. Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	358
12.5.3.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	359
12.5.3.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	359
12.5.4. Προστασία περιβάλλοντος	360
12.5.4.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών προστασίας περιβάλλοντος	360
12.5.4.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος	360
12.6. ΛΙΒΑΝΟΣ	361
12.6.1. Εισαγωγή	361
12.6.2. Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	361
12.6.2.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	362
12.6.2.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	362
12.6.3. Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	363
12.6.3.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	363
12.6.3.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	364
12.6.4. Προστασία περιβάλλοντος	364
12.6.4.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών προστασίας περιβάλλοντος	365
12.6.4.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος	365
12.7. ΜΑΛΤΑ	366
12.7.1. Εισαγωγή	366

12.7.2. Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	366
12.7.2.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	366
12.7.2.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	367
12.7.3. Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	367
12.7.3.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	367
12.7.3.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	368
12.7.4. Προστασία περιβάλλοντος	368
12.7.4.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών προστασίας περιβάλλοντος	368
12.7.4.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος	368
12.8. ΜΑΡΟΚΟ	369
12.8.1. Εισαγωγή	369
12.8.2. Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	369
12.8.2.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	370
12.8.2.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	370
12.8.3. Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	370
12.8.3.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	371
12.8.3.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	371
12.8.4. Προστασία περιβάλλοντος	371
12.8.4.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών προστασίας περιβάλλοντος	372
12.8.4.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος	372
12.9. ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ	373
12.9.1. Εισαγωγή	373
12.9.2. Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	373
12.9.2.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	374
12.9.2.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	374
12.9.3. Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	374
12.9.3.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	375
12.9.3.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	375
12.9.4. Προστασία περιβάλλοντος	375

12.9.4.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών προστασίας περιβάλλοντος	376
12.9.4.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος	376
12.10. ΣΥΡΙΑ	377
12.10.1. Εισαγωγή	377
12.10.2. Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	377
12.10.2.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	378
12.10.2.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	378
12.10.3. Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	379
12.10.3.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	379
12.10.3.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	379
12.10.4. Προστασία περιβάλλοντος	380
12.10.4.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών προστασίας περιβάλλοντος	380
12.10.4.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος	381
12.11. ΤΟΥΡΚΙΑ	382
12.11.1. Εισαγωγή	382
12.11.2. Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	382
12.11.2.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	383
12.11.2.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	383
12.11.3. Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	383
12.11.3.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	383
12.11.3.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	384
12.11.4. Προστασία περιβάλλοντος	384
12.11.4.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών προστασίας περιβάλλοντος	384
12.11.4.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος	384
12.12. ΤΥΝΗΣΙΑ	385
12.12.1. Εισαγωγή	385
12.12.2. Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού	385
12.12.2.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	386
12.12.2.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	386

12.12.3. Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα	387
12.12.3.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	387
12.12.3.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	388
12.12.4. Προστασία περιβάλλοντος	388
12.12.4.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών προστασίας περιβάλλοντος	389
12.12.4.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος	389
13. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΕ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	391
13.1. ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΥ ΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ	391
13.1.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	391
13.1.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού	393
13.2. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΥ ΤΟΜΕΑ	395
13.2.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	395
13.2.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα	397
13.3. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	398
13.3.1. Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών προστασίας του περιβάλλοντος	398
13.3.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας του περιβάλλοντος	400
14. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	403
14.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	403
14.2. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	404
14.3. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩ – ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ	408
14.4. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩ-ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ	412
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι ΤΙΜΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ	419
Δείκτες ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού για το έτος 2010	421
Δείκτες ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού για το έτος 2020	422
Δείκτες ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού για το έτος 2030	423
Δείκτες ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα για το έτος 2010	424
Δείκτες ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα για το έτος 2020	425
Δείκτες ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα για το έτος 2030	426
Δείκτες προστασίας του περιβάλλοντος για το έτος 2010	427
Δείκτες προστασίας του περιβάλλοντος για το έτος 2020	428

Δείκτες προστασίας του περιβάλλοντος για το έτος 2030	429
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΧΑΡΤΕΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ (ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ)	431
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΑΝΑΦΟΡΕΣ	481

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Μεσόγειος θάλασσα αποτελεί το σταυροδρόμι τριών Ηπείρων, της Ευρώπης, της Αφρικής και της Ασίας. Από τη Μεσογειακή λεκάνη διέρχονται σημαντικές θαλάσσιες αρτηρίες. Πρόκειται για τη μοναδική θαλάσσια δίοδο των χωρών του Εύξεινου Πόντου προς τις ανοικτές θάλασσες. Η θαλάσσια οδός Εύξεινος Πόντος – Αν. Μεσόγειος που διέρχεται από τα Δαρδανέλια καθώς και τα στενά του Οτράντο, αποτελούν μοναδικές εξόδους των πρώην Γιουγκοσλαβικών Δημοκρατιών¹ και της Αλβανίας προς την Αν. Μεσόγειο. Η Μεσόγειος είναι ένα σύνολο πολλών θαλασσών που τροφοδοτούν και τροφοδοτούνται από τη «Μεγάλη Θάλασσα».² Η Μεσογειακή λεκάνη είναι ένας από τους ζωτικότερους χώρους ανά την υφήλιο καθόσον αποτελεί, αφενός την κύρια οδό επικοινωνίας - μεταφορών από τον Ινδικό προς τον Ατλαντικό και τον Ειρηνικό ωκεανό, αφετέρου, την κυρία οδό διοχέτευσης των παγκοσμίων αποθεμάτων πετρελαίων των περιοχών της πρώην ΕΣΣΔ, της Αφρικής και της Μ. Ανατολής, στην παγκόσμια αγορά.

Οι αρθρώσεις του γεωπολιτικού πλέγματος της Μεσογείου προσδιορίζονται με κριτήριο το ρόλο τους:³

- α. Ως κυρίαρχου επικοινωνιακού κόμβου (από οικονομικής, πολιτικής και πολιτισμικής προσέγγισης).
- β. Ως σημείου κοιτασμάτων υδρογονανθράκων και φυσικών διαθεσίμων.
- γ. Ως σημείου συγκέντρωσης και διακίνησης πολιτικής ισχύος ή ως δευτερογενούς κέντρου μεταβιβάσεως ηγεμονικής μητροπολιτικής ισχύος.

Στην κατηγορία (α) των αρθρώσεων της Μεσογείου, εντάσσονται το Γιβραλτάρ, η Μάλτα, ο Κόλπος της Σύρτης, η Κρήτη, η Κύπρος, το Σουέζ, τα Στενά του Βοσπόρου, τα Στενά του Ελλησπόντου, το Ελληνικό Ανατολικό Αιγαίο και τα νησιωτικά του συμπλέγματα ως συνέχεια του διαύλου των Δαρδανελίων, ο λιμένας της Θεσσαλονίκης, ο λιμένας του Βόλου και τα Στενά Οτράντο - Κέρκυρας.

¹ Siousiouras P., Greece and Landlocked States: The Case of the Former Yugoslav Republic of Macedonia, Doctoral thesis, Panteion University, Athens, 2000, page 22.

² David Abulafia, Η Μεσόγειος στην Ιστορία, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2004, σελ. 14.

³ Ιωάννης Μάζης, Γεωπολιτική Προσέγγιση για ένα Νέο Ελληνικό Αμυντικό Δόγμα, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2006, σελ. 17.

Στην κατηγορία (β) των αρθρώσεων της Μεσογείου, εντάσσονται η περιοχή της Κασπίας, η περιοχή του ανατολικού Αιγαίου, η περιοχή Οτράντο-Κέρκυρας, η περιοχή Κύπρου-Αλεξανδρέττας-Συρίας-Λιβάνου-Ισραήλ, ο Κόλπος της Σύρτης (Λιβύης), η περιοχή Αλγερίου, η περιοχή του Μαρόκου του Λιβάνου, της Αιγύπτου, της ζώνης του Μαγκρέμπ, του Ιράν και της Τουρκίας.

Οι χιαστί Μεσογειακοί άξονες Αγγλοσαξονικής γεωπολιτικής επιρροής είναι οι εξής:⁴

α. Ένας άξονας που ενώνει τα σημεία του Πορτ-Σάιντ στη Διώρυγα του Σουέζ (απ' όπου διέρχεται το 30% του αργού πετρελαίου της Μ. Ανατολής για τις αγορές της ΒΔ Ευρώπης και τις αντίστοιχες υπερατλαντικές μέσω Γιβραλτάρ) με το λιμένα της Θεσσαλονίκης και ακολούθως με το λιμένα του Ρότερνταμ.

β. Ένας περίπου κάθετος άξονας του προαναφερθέντος, ο οποίος συνδέει τα Δαρδανέλια με το Γιβραλτάρ.

Οι παραπάνω άξονες διέρχονται από σημεία σημαντικής στρατηγικής ισχύος και δύναται να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στην άσκηση ελέγχου ή επιρροής επί συγκεκριμένων περιοχών.

Από ιστορικής πλευράς, η μεσογειακή λεκάνη θεωρούταν για χιλιάδες χρόνια ως «ομφαλός της γης», καθώς και σταυροδρόμι θρησκείων και λαών, λίκνο ένδοξων και περήφανων πολιτισμών και αυτοκρατοριών: Αιγύπτιοι, Φοίνικες, Ετρούσκοι, Ρωμαίοι, Καρχηδόνιοι, Εβραίοι, Χετταίοι, Βαβυλώνιοι, Χαλδαίοι, Κρήτες, Τρώες, Πελασγοί, Ίωνες, Δωριείς, Μακεδόνες, Βυζαντινοί, Σελτζούκοι και Οθωμανοί Τούρκοι, Σαρακηνοί, Ενετοί, Ισπανοί και Αραβικό Χαλιφάτο.

Στις ημέρες μας, η Μεσόγειος εξακολουθεί να θεωρείται ένα πεδίο αντιπαράθεσεων καθώς και ένας χώρος συνάντησης θρησκείων, πολιτισμών (αραβικός, μουσουλμανικός, μεσογειακός και ευρωπαϊκός) αλλά και σημαντικών εμπορικών συναλλαγών.⁵ Εξ' άλλου, η διεθνής γεωπολιτική προσέγγιση εκλαμβάνει

⁴ Mazis Ioannis, *The Mediterranean Geopolitical Structure and the Matter of Resolving the Cyprus Issue in Accordance with the Annan Plan*, Crissma Working Paper N. 2, I.S.U. Università Cattolica, Milano, 2004, p. 16.

⁵ Tsaltas G. & Deniozos N., *the Notions of Soft Security and the Environment in the Development of Greek-Turkish Relations in the Aegean Sea*, University of the Aegean, Chios, 2007, p. 5.

τη Μεσόγειο και τη θάλασσα της Ιαπωνίας ως δύο πόλους, καταλυτικούς για την κατάκτηση παγκόσμιας κυριαρχίας.⁶ Αξιοσημείωτη είναι η υψίστη στρατηγική σημασία της Ανατολικής Μεσογείου, στην οποία προσδίδει προστιθέμενη αξία η διώρυγα του Σουέζ, η οποία αποτελεί πρωταρχική συγκοινωνιακή και συντομότερη ναυτική οδό μεταξύ του Ατλαντικού και του Ινδικού Ωκεανού. Από την υπόψη περιοχή, διακινείται το πετρέλαιο του Περσικού Κόλπου και της Βόρειας Αφρικής.⁷

Εν τω μεταξύ, στο χώρο της μεσογειακής λεκάνης, ενδιαφέρον έχει η σχέση Βορρά-Νότου, καθόσον υφίστανται πολλά προβλήματα τα οποία εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο της διαμάχης Βορρά-Νότου. Όπως υποστήριξε ο Καθηγητής Samuel Phillips Huntington «... τα γεωπολιτικά ρήγματα μεταξύ πολιτισμών, αντικαθιστούν τα πολιτικά και ιδεολογικά σύνορα του Ψυχρού Πολέμου ως έναυσμα κρίσεων και αιματοχυσίας».⁸ Εκλαμβάνει τον κόσμο ως ένα σύνολο σεισμικών ζωνών στις οποίες, «πολιτισμικές περιοχές» αλληλοσυγκρούονται με διαρκώς αυξανόμενη συχνότητα σεισμικής δράσης, καταλήγοντας στην πρόβλεψη ότι ο "επόμενος παγκόσμιος πολιτισμός, αν συμβεί, θα είναι ένας πόλεμος μεταξύ πολιτισμών".⁹ Όσον αφορά τη σχέση Ανατολής-Δύσης στη μεσογειακή λεκάνη, ο ιδεολογικός ανταγωνισμός που υπήρχε ανάμεσά τους, περατώθηκε με την κατάρρευση της ΕΣΣΔ και του υπαρκτού σοσιαλισμού. Δεν υφίστανται πλέον απειλές, αντιπαλότητες ή ανταγωνισμοί ανάμεσα σε Ανατολή και Δύση.

Μια απλή επισκόπηση του μεσογειακού χάρτη, δείχνει ότι η Μεσόγειος θάλασσα αποτελεί τη σημαντικότερη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα σε Βορρά-Νότο. Για το λόγο αυτό, τα προβλήματα του Νότου δεν δύναται να αγνοηθούν. Η Μεσόγειος και οι περιοχές πέριξ αυτής, διέρχονται από μια συγκυρία κρίσιμων έως και κοσμογονικών μεταβολών. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των Δυτικών Βαλκανίων¹⁰ και πρωτίστως του Montenegro, του όπου διακυβεύτηκε ακόμα και η ύπαρξή του λόγω των δυναμικών μεταβολών της πάλαι ποτέ Γιουγκοσλαβίας, κατά τη δεκαετία του '90.¹¹ Η σπουδή των Βαλκανίων αποτελεί περίτρανη επιβεβαίωση ότι

⁶ Karkazis John, *The Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region*, University of the Aegean, Chios, September 2013, p. 24.

⁷ Β. Κουφουδάκης, Χ. Τσαρδανίδης, Κ. Σωτηρέλης, *Η Πολιτική των Υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και στον Περσικό Κόλπο*, Αθήνα 1989, σελ. 28.

⁸ Huntington S.P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon & Schuster, New York, NY, 1996, p.p. 81-85.

⁹ Ο.π., p.p. 207, 246-265.

¹⁰ Dalaklis D., Siousiouras P. and Karkazis J., *Scrutinizing the European Security and Integration Effort: The Question of the Western Balkans*, University of the Aegean, Chios, 2008, p.p. 2-3.

¹¹ Βλέπε αναλυτικότερα: Siousiouras P. and Arvanitopoulos C., *Geopolitical Designs and*

οι διεθνείς σχέσεις υφίστανται διαρκείς μεταβολές μη έχοντας στατικό χαρακτήρα.¹² Οι δυναμικές μεταβολές που λαμβάνουν χώρα στην ευρύτερη περιοχή, αφορούν σε πολιτικούς συσχετισμούς, στρατιωτικές συμμαχίες, εσωτερικά πολιτικό-οικονομικά συστήματα καθώς και σε περιφερειακά συστήματα ασφαλείας. Εκτιμάται ότι στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου θα εμφανισθούν νέες εστίες προβλημάτων, συμπεριλαμβανομένου και ζητημάτων που υπερβαίνουν τα στενά γεωγραφικά σύνορα και αντιμετωπίζονται μόνο με διακρατική και περιφερειακή συνεργασία.

Επιπροσθέτως, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μία καίρια μεταβολή της παραδοσιακής σπουδής των στρατιωτικών προβλημάτων ασφάλειας, ως ένα πεδίο αποκλειστικής αρμοδιότητας της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους.¹³ Η ασφάλεια ενός κράτους αποτελεί πλέον ένα σύνθετο διακύβευμα οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντολογικών προβλημάτων,¹⁴ ενώ ταυτόχρονα συνιστά ένα ζήτημα με οικουμενική διάσταση, απαιτώντας περιφερειακές συνεργασίες και συνέργεια πολιτικών και οικονομικών δράσεων.¹⁵ Επιπλέον, η ασφάλεια αποτελεί κομβικό προαπαιτούμενο της ανάπτυξης, καθώς οι συγκρούσεις έχουν ολέθρια αποτελέσματα στις κοινωνικές υποδομές, προωθούν την εγκληματικότητα και αποτελούν ουσιαστική τροχοπέδη στην προσέλκυση επενδυτικών κεφαλαίων.¹⁶ Εκτιμάται ότι οι γεωπολιτικές αντιπαραθέσεις στη Μεσόγειο θα συνεχισθούν, καθώς η υπόψη περιοχή χαρακτηρίζεται ιστορικά από έντονες διαφορές, από εθνική, θρησκευτική και πολιτισμική προσέγγιση.

Με βάση την παραπάνω επιγραμματική επισκόπηση των μεσογειακών αξόνων Αγγλοσαξονικής γεωπολιτικής επιρροής, συμπεραίνουμε αφενός ότι, η πυκνότητα των σημαντικών από γεωπολιτική προσέγγιση κέντρων είναι πολύ μεγαλύτερη στην ανατολική Μεσογειακή λεκάνη συγκριτικά με την αντίστοιχη δυτική, αφετέρου ότι, οι εστίες αστάθειας, συγκρούσεων, πολιτισμικών και εθνοφυλετικών αντιπαραθέσεων (Ισλαμικό Κίνημα, Κουρδικό και Παλαιστινιακό ζήτημα) εντοπίζονται

Realities in Yugoslavia's Foreign Policy: The Issue of Access to the Sea, *Journal of Political and Military Sociology*, Vol. 33 (2), Northern Illinois University, USA (DeKalb), 2005.

¹² Siousiouras Petros, *Foreign Policies of Greece and the FYROM: Geopolitical Ambitions and Political Realism*, University of the Aegean, Chios, 2009, p. 13.

¹³ Tsaltas, Gr., *L'Occident, le Système de Sécurité Internationale et la Méditerranée Orientale dans la Moitié du 20ème Siècle*, in *Revue Internationale d'Histoire Militaire*, éd. Commission Hellénique d'Histoire Militaire, Athènes, 2001, p.p. 105-118.

¹⁴ Dalaklis D., Siousiouras P. and Karkazis J., *Ο.π.*, p. 11.

¹⁵ Πέτρος Γρηγορίου, *Η Ασφάλεια ως Καθοριστικός Παράγων ανάμεσα στην Ανάπτυξη και το Περιβάλλον, στη Μεσόγειο Θάλασσα και το Αιγαίο*, Εκδόσεις ΙΣΤΑΜΕ, Αθήνα, 1999, σελ. 74.

¹⁶ Dalaklis D. and Siousiouras P., *A Secure Europe in a Better World-European Security Strategy*, 2003, p. 25, <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>

πρωτίστως στη ΝΑ Μεσόγειο.¹⁷

Η περιοχή της Ανατολικής Μεσογειακής Λεκάνης και της Μ. Ανατολής έχει υψηλή γεωπολιτική αξία λόγω των μοναδικών χαρακτηριστικών της. Είναι κοιτίδα του Ισλαμικού πολιτισμού, διαθέτει σημαντικά κοιτάσματα πετρελαίου, τα εδάφη της φιλοξενούν διερχόμενους αγωγούς φυσικού αερίου, ελέγχει καίριες διόδους του διεθνούς εμπορίου, συνορεύει με τη Ρωσία, ενώ έχει εγγύτητα με την Κίνα και την Ινδία. Πρόκειται όμως και για μία εξαιρετικά εύφλεκτη περιοχή του πλανήτη, καθόσον εμφανίζονται ισχυροί ανταγωνισμοί για τον έλεγχο του πετρελαίου και διενέξεις θρησκευτικού χαρακτήρα. Σημαντικά δε προβλήματα της περιοχής είναι το Κυπριακό και το Κουρδικό ζήτημα. Αποτελεί πλέον πραγματικότητα ότι, η νέα γεωπολιτική κατάσταση στην Ανατολική Μεσόγειο, η οποία συνδέεται με την ύπαρξη πλούσιων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην παγκόσμια ισορροπία ισχύος.

Ο όρος «γεωπολιτική», εμφανίστηκε το 1890 και έχει υποστεί πολλές αλλαγές, αποτελώντας το επίκεντρο πολλών αναλύσεων. Έχουν διατυπωθεί κλασικές γεωπολιτικές θεωρίες από τους [Ratzel, Kjellén, Mackinder, Haushofer, Spykman, Mahan και de Seversky](#). Πρόκειται για μια αναλυτική μέθοδο «πολιτικής ισχύος» που οφείλει τη γένεση της στο Θουκυδίδη¹⁸, όντας ο πρώτος που αναλύει το φαινόμενο στο παγκόσμιο σύστημα στη βάση των νόμων της «ισχύος». Ο Θουκυδίδης θεωρεί την άνιση κατανομή ισχύος ως θεμελιακή αιτία προκλήσεως πολεμικών συρράξεων, άποψη με την οποία 2500 χρόνια μετά, συντάσσεται και ο γνωστός συγγραφέας Francis Fukuyama.¹⁹ Ψήγματα της γεωπολιτικής εμφανίζονται ωστόσο και σε γραπτά του Αριστοτέλη, του Κομφούκιου καθώς και του Μακιαβέλι. Ο υπόψη όρος έλαβε την υφιστάμενη έκφραση στις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Συστατικά στοιχεία της είναι ο καπιταλισμός, η οικονομική αλληλεξάρτηση των κρατών καθώς και ο πολιτικός κατακερματισμός αυτών.²⁰ Εννοιολογικά η γεωπολιτική (Geopolitic)²¹ προσεγγίζεται ως σύνθετη λέξη, αποτελούμενη από τη γη και την πολιτική. Ουσιαστικά αποτελεί μια ερμηνεία «κατανομής της ισχύος και ελέγχου των σφαιρών επιρροής στο διεθνές

¹⁷ Ιωάννης Μάζης, Ο.π., σελ. 31.

¹⁸ Θουκυδίδης, Πελοποννησιακός Πόλεμος, Εκδόσεις ΓΕΣ, Αθήνα, 1960, Κεφάλαιο 5.89.

¹⁹ Francis Fukuyama, View: America's Self - Defeating Hegemony, Daily Times – Site Edition, October 25, 2007.

²⁰ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα, 2012, σελ. 45-46.

²¹ Ιωάννης Μάζης, Εισήγηση σε Διεθνές Συνέδριο με θέμα «Διεθνή Συλλογικά Συστήματα Ασφαλείας και ο Ρόλος τους στην Α. Μεσόγειο», Ιονικό Συνεδριακό Κέντρο, Κέρκυρα 1997.

σύστημα». Επιπλέον, η γεωπολιτική πραγματεύεται το έδαφος, την ισχύ και τις συγκρούσεις μεταξύ των κρατών, τα οποία και επιθυμούν την ενδυνάμωση της ισχύος τους μέσω της απόκτησης εδαφών.²²

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, έλαβε χώρα στρατηγική συμμαχία ΗΠΑ - Ισραήλ για τον έλεγχο της Ανατολικής Μεσογείου και της Μ. Ανατολής, με σκοπό αφενός, την αποτροπή του σοβιετικού κινδύνου και την ανασχεση της σοβιετικής επιρροής στις χώρες της περιοχής και αφετέρου, την απόκτηση στρατιωτικών βάσεων για προβολή της αμερικανικής στρατιωτικής ισχύος και αντίστοιχης πολιτικής παρουσίας. Με το πέρας του Ψυχρού Πολέμου, τα συμφέροντα των ΗΠΑ στην υπόψη περιοχή παραμένουν αμετάβλητα περιλαμβάνοντας την ομαλή ροή του πετρελαίου, την προστασία του Ισραήλ και τέλος τη διατήρηση της ειρήνης και σταθερότητας με την υποστήριξη φίλια προσκείμενων καθεστώτων σε Βαλκάνια και Μ. Ανατολή.

Η Ρωσία η οποία με γεωγραφικά κριτήρια δεν είναι μεσογειακή χώρα, επιδιώκει να αποκαταστήσει και να βελτιώσει τις υφιστάμενες πολιτικές και οικονομικές σχέσεις με χώρες της Ανατολικής Μεσογείου (Βαλκανική και Μ. Ανατολή), προκειμένου να ασκεί ουσιαστικό ρόλο στη μεσογειακή λεκάνη.

Όσον αφορά στη σημασία της Ανατολικής Μεσογείου για την ευρύτερη περιοχή και τον υπόλοιπο κόσμο, υπάρχουν τρεις θεμελιακές προσεγγίσεις,²³ οι οποίες αναφέρονται στο στρατηγικό περιβάλλον της Ανατολικής Μεσογείου:

α. Σύμφωνα με την πρώτη προσέγγιση, η Μεσόγειος και η Νότια Πτέρυγα του ΝΑΤΟ αποτελούν προέκταση του ευρωπαϊκού περιβάλλοντος ασφαλείας. Πρόκειται για την «παραδοσιακή» άποψη των ΗΠΑ, η οποία είναι ΝΑΤΟ-κεντρική και θεωρεί ότι αν η Τουρκία μείνει εκτός Ευρώπης και στραφεί περισσότερο προς τη Μέση Ανατολή, τότε τα σύνορα Ελλάδας και Βουλγαρίας με την Τουρκία γίνονται η πολιτική διαχωριστική γραμμή μεταξύ Ευρώπης και Μέσης Ανατολής.

β. Σύμφωνα με τη δεύτερη προσέγγιση, η Μεσόγειος και ο Περσικός Κόλπος σχηματίζουν μια ενιαία γεωγραφική ενότητα, με την Τουρκία και την Αίγυπτο

²² Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 44.

²³ Θάνος Ντόκος & Φίλιππος Πιέρρος, Η Μεσόγειος προς τον 21^ο Αιώνα. Η Θέση της Ελλάδας, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1996, σελ. 16.

να αποτελούν χερσαίες και θαλάσσιες γέφυρες μεταξύ Ευρώπης και Μ. Ανατολής.

γ. Σύμφωνα με την τρίτη προσέγγιση, η Μεσόγειος και οι επί μέρους περιοχές της έχουν από μόνες τους υψηλή στρατηγική σημασία.

Πλέον των τριών ανωτέρω προσεγγίσεων, μία ευρωπαϊκή προσέγγιση υποστηρίζει ότι: «Η γεωγραφική θέση της περιοχής στο μαλακό υπογάστριο της Ευρώπης και η στρατηγική θέση της μεταξύ των ανεπτυγμένων χωρών αυτής και των ενεργειακά εύπορων χωρών του Περσικού Κόλπου,²⁴ είναι εξόχως σημαντική».

Οι παραπάνω εκδοχές στοιχειοθετούν ότι η Ανατολική Μεσόγειος αποτελεί ένα σημαντικό τμήμα του παγκόσμιου χάρτη με βαρύνουσες επιρροές στο διεθνές περιβάλλον. Η στρατηγική θέση της την οριοθετεί ως το κέντρο της γης, όπως έχει αναγορευθεί από αρκετές χώρες της ευρύτερης περιοχής, μια προσέγγιση που αφενός της προσδίδει σημαντική προστιθέμενη αξία, αφετέρου την τοποθετεί στο κλισιοσκόπιο κάθε φιλόδοξου διεκδικητή. Η πιο σημαντική όμως περιοχή της μεσογειακής λεκάνης, είναι αυτή που περικλείει το πετρέλαιο της Μέσης Ανατολής²⁵ και της περιοχής Νοτίως της Κύπρου και επιπροσθέτως τα κοιτάσματα φυσικού αερίου λίγο βορειότερα, στην περιοχή της Κασπίας Θάλασσας καθώς και τα αντίστοιχα που εντοπίστηκαν πολύ πρόσφατα στην ανατολική Μεσόγειο. Το πετρέλαιο των υπόψη περιοχών έχει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι αυτού των χωρών του Περσικού Κόλπου λόγω χαμηλότερου κόστους διαμετακόμισης.²⁶

1.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ

Θα παραθέσουμε επιγραμματικά την οριοθέτηση της Μεσογείου καθώς και τα χαρακτηριστικά του Μεσογειακού Περιβάλλοντος. Η Μεσόγειος θάλασσα αποτελεί τον κόμβο όπου ενώνονται τρεις ήπειροι, ήτοι Ευρώπη, Ασία και Αφρική. Πρόκειται για περιοχή όπου ο Βορράς συναντά το Νότο. Είκοσι περίπου χώρες περιβάλλουν τη Μεσόγειο, μεταξύ των οποίων μερικές από τις φτωχότερες και από τις πλουσιότερες του κόσμου. Τμήμα της Μεσογείου αποτελούν με γεωγραφικά κριτήρια, οι χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας (Σερβία - Μαυροβούνιο, Κροατία, Σλοβενία) και η Αλβανία. Η στρατηγική κατάσταση της Μεσογείου επηρεάζεται

²⁴ Θάνος Ντόκος & Φίλιππος Πιέρρος, Ο.π., σελ.18.

²⁵ Tsaltas, Gr., La Position Géostrategique de la Méditerranée. L'Application des Principes de la Convention des Nations Unies sur le Droit de la Mer par les Etats, Paper presented in the framework of the First Hellenic-French Strategic Meetings, Paris, 4-5 December 2000.

²⁶ Karkazis John, the Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region, Ο.π., p. 9.

σημαντικά από τις εξελίξεις στα Βαλκάνια, τη Μ. Ανατολή, τη Μαύρη Θάλασσα, τον Περσικό Κόλπο, την Υπερκαυκασία, την Κεντρική Ασία και την Αφρική.

Αυτό συμβαίνει διότι οι περιοχές αυτές συχνά αποτελούν συγκοινωνούντα δοχεία. Είναι άλλωστε χαρακτηριστικό το γεγονός ότι, η εμφάνιση έξι νέων μουσουλμανικών κρατών στο έδαφος της πρώην ΕΣΣΔ, μετέβαλε τον παραδοσιακό ορισμό της Μέσης Ανατολής, η οποία σύμφωνα με προσεγγίσεις έγκριτων αναλυτών, εκτείνεται πλέον έως τη Δυτική Κίνα.²⁷ Οι εκτός ΕΕ χώρες της Μεσογείου με εξαίρεση την Τουρκία και το Ισραήλ, ανήκουν στον αραβικό κόσμο ο οποίος γεωγραφικά ταυτίζεται με τη Μ. Ανατολή και τη Β. Αφρική.

Όσον αφορά τον υφιστάμενο διαχωρισμό του αραβικού κόσμου σε κρατικές οντότητες, είναι απόρροια της αποικιοκρατίας της Γαλλίας και της Μ. Βρετανίας. Μία γεωγραφική θεώρηση του αραβικού κόσμου, διαχωρίζει τις χώρες του αραβικού Μαγκρέμπ²⁸ (Maghreb) από τις χώρες του αραβικού Μασρέγκ (Mashreg). Το Μαγκρέμπ περιλαμβάνει τη Λιβύη, την Τυνησία, την Αλγερία, το Μαρόκο και τη Μαυριτανία. Το Μασρέγκ περιλαμβάνει την Αίγυπτο, την Ιορδανία, τη Συρία, το Λίβανο, το Ιράκ, τα Κατεχόμενα Εδάφη της Παλαιστίνης και τις χώρες του Π. Κόλπου.

Η γεωγραφική θέση της Μεσογείου είναι σημαντική διότι κείται ανάμεσα σε ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης και σε ενεργειακά πλούσιες χώρες του Περσικού Κόλπου. Η Μεσόγειος είναι μια γεωγραφική περιοχή με ξεχωριστή προσωπικότητα, ενσωματώνοντας πληθώρα στοιχείων τα οποία αλληλεπιδρούν. Διακρίνεται από χαρακτηριστικά τα οποία δεν υπάρχουν συγκεντρωμένα σε καμία άλλη περιοχή του πλανήτη, τα σημαντικότερα εξ' αυτών συνοψίζονται ακολούθως:

- α. Αποτελεί λίκνο του δυτικού πολιτισμού.
- β. Παρουσιάζει ευρεία οικονομική και κοινωνική αντίθεση των χωρών που την περιβάλλουν: από τους υπεραναπτυγμένους, όπως η Γαλλία και η Ιταλία έως τους υπανάπτυκτους, όπως η Αλβανία και το Μαρόκο.

²⁷ Graham Fuller, *Interests in the Middle East*, John Holmes, Maelstrom, The United States, Southern Europe, and the Challenges of the Mediterranean, Cambridge, Mass, 1995, σελ. 93.

²⁸ Η λέξη Maghreb είναι παλαιά αραβική και σημαίνει τον τόπο που κρύβεται ο ήλιος, δηλαδή τη Δύση, ενώ η λέξη Mashreg σημαίνει Ανατολή, εκεί όπου γεννιέται ο ήλιος. Οι παλαιοί γεωγράφοι θεωρούσαν ότι το Μαγκρέμπ εκτεινόταν από τα δυτικά του ποταμού Νείλου και έφθανε στις ακτές του Ατλαντικού. Βλέπε: Ιωάννης Παρίσης, *Η Ευρωπαϊκή Άμυνα και Ασφάλεια στη Μεταψυχροπολεμική Εποχή*, Εκδόσεις Τουρική, Αθήνα, 1997, σελ. 29.

γ. Υπάρχει τεράστια συγκέντρωση ενεργειακών πόρων.

δ. Ασκεί στις μη μεσογειακές χώρες μια ξεχωριστή έλξη, όσον αφορά στον πολιτικό, στρατηγικό και πολιτιστικό τομέα.

Αναφορικά με το οικονομικό, κοινωνικό και αναπτυξιακό χάσμα που υπάρχει ανάμεσα στις χώρες του αναπτυγμένου Βορρά και του αναπτυσσόμενου Νότου, έχει ξεκινήσει ο διάλογος με σκοπό την ανάπτυξη, στο πλαίσιο των ευρύτερων δράσεων του ΟΗΕ που αφορούν στη διεθνή κοινότητα.²⁹ Οι ευθύνες των υπόψη ανισοτήτων βαρύνουν εξίσου και τις χώρες του Νότου καθόσον δεν αναλαμβάνουν δράσεις που θα συντελέσουν στον εκδημοκρατισμό τους.³⁰ Σύμφωνα με τη Διακήρυξη του Ρίο για το περιβάλλον και την ανάπτυξη (1992), η πρόοδος και εξέλιξη της διαδικασίας της ανάπτυξης απαιτεί παράλληλες δράσεις στην οικονομική, πολιτική, κοινωνική και περιβαλλοντική της έκφανση.³¹ Το δικαίωμα στην ανάπτυξη καθώς και το δικαίωμα σε ένα αρμονικό περιβάλλον αποτελούν πρωταρχικά ανθρώπινα δικαιώματα.³²

Λόγω των ειδικών χαρακτηριστικών και αντιθέσεων που εμφανίζει η Μεσόγειος, αποτέλεσε ανέκαθεν μια περιοχή όπου οι εντάσεις, συρράξεις και αντιπαραθέσεις, συνιστούσαν μία κατ' εξοχήν οικεία κατάσταση. Αναπτυσσόταν δε τόσο μεταξύ των χωρών που την περιβάλλουν όσο και μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων που είχαν συμφέροντα στην περιοχή. Μία αξιόλογη σύγκρουση όμως στη μεσογειακή λεκάνη ή πέριξ αυτής, στη Β. Αφρική ή τη Μ. Ανατολή, θα μπορούσε να επιφέρει μία παρατεταμένη περίοδο αστάθειας στην περιοχή, με δευτερογενές αποτέλεσμα την διακύβευση του ενεργειακού εφοδιασμού της Ευρώπης. Σε αυτό το πλαίσιο, οι ενεργειακοί προμηθευτές της Ευρώπης, ήτοι Αλγερία, Τυνησία και Λιβύη αποτελούν χώρες με βαρύνουσα σημασία. Σε στρατηγικό επίπεδο αυτό μεταφράζεται ως εμφάνιση νέων δρώντων οι οποίοι θα επιδεικνύουν ζωηρό ενδιαφέρονται για τη γενικότερη σταθερότητα στη Μεσόγειο και την Αδριατική.³³

²⁹ Γρηγόρης Τσάλτας, *Ειρηνευτικές Δυνάμεις και Ανάπτυξη*, στο συλλογικό έργο: *Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα και Ελλάδα*, Στρατηγικές Εκδόσεις, Αθήνα, 2001, σελ. 315.

³⁰ Γρηγορίου Π., Σαμιώτης Γ. & Τσάλτας Γρ., *Η Συνδιάσκεψη των Ην. Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1993, σελ. 84-97.

³¹ Γρηγόρης Τσάλτας, *Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος*, Πολιτικές και Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1991, σελ. 151.

³² Γρηγόρης Τσάλτας, *Το Δικαίωμα στην Ανάπτυξη ως Ανθρώπινο Δικαίωμα*, Χρονικά ΙΜΔΑ, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, 1988, σελ. 238.

³³ Μακροπρόθεσμα, η επιθυμία διαφοροποίησης των θαλάσσιων οδών για τον Περσικό Κόλπο, αποφεύγοντας την υπερβολική εξάρτηση από τα Στενά του Ορμούζ, θα αποτελέσει ένα σημαντικό παράγοντα για τη Μεσόγειο. Βλέπε: Hans Gunter Brauch, *Security and Environment in the Mediterranean*, Springer, New York, 2003, σελ. 24.

1.2 ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗΣ, ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΓΕΩΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Στην εποχή μας, έπειτα από την εμφάνιση της νέας τάξης πραγμάτων και των νέων ισορροπιών δυνάμεων που έχουν διαμορφωθεί ανά την υφήλιο, οι όροι της γεωστρατηγικής και της γεωπολιτικής συναντιούνται σε ημερησία διάταξη στη γραφίδα κάθε στρατηγικού αναλυτή. Οι υπόψη όροι επιδέχονται πολλαπλές διαφορετικές ερμηνείες. Σύμφωνα με μία θεώρηση ο όρος «γεωπολιτική», μεταφράζεται ως «παγκόσμια πολιτική». Αυτό υπονοεί ότι η γεωπολιτική μελετά το πεδίο των διεθνών σχέσεων που επιδρούν άμεσα στην πολιτική και στρατηγική ισορροπία του πλανήτη, και πρωτίστως τις σχέσεις μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων που αποτελούν θεμελιακούς παίκτες στην παγκόσμια σκακιέρα. Αξιοσημείωτο είναι ωστόσο το γεγονός ότι οι δύο παραπάνω όροι της «γεωπολιτικής» και της «γεωστρατηγικής» συγχέονται συχνά μεταξύ τους.

Ο όρος της «γεωπολιτικής» εμφανίστηκε το 1904 στο έργο του Σουηδού γεωγράφου Rudolf Kjellén (1864-1922) με σκοπό την περιγραφή των γεωπολιτικών βάσεων της εθνικής ισχύος. Ο Kjellén όρισε την γεωπολιτική ως «την επιστήμη του κράτους ως βασιλείου στο χώρο».³⁴ Ο Kjellén και ο Friedrich Ratzel (1844-1904) ανήκαν στη Γερμανική γεωπολιτική σχολή σκέψης και οι ριζοσπαστικές ιδέες τους είχαν μεγάλη αποδοχή στη Γερμανία, η οποία έχει καίρια γεωγραφική θέση στο κέντρο της Γηραιάς Ηπείρου. Αμφότεροι υποστήριξαν ότι η εξασφάλιση Ζωτικού Χώρου, αποτελεί προαπαιτούμενο ώστε ένα κράτος να καταστεί ισχυρό. Διακήρυξαν επίσης ότι, τα δυναμικά κράτη οφείλουν να επεκταθούν ώστε να εξασφαλίζουν τις απαραίτητες πρώτες ύλες για την επιβίωσή τους. Η θεωρία του Ζωτικού Χώρου αποτέλεσε την ιδεολογική φαρέτρα για τη νομιμοποίηση των μαξιμαλιστικών δράσεων των Ναζί που αποσκοπούσαν στην εδαφική επέκταση της Γερμανίας.³⁵ Ο Ζωτικός Χώρος και η ισχύς (macht) αποτελούν σύμφωνα με τη Γερμανική γεωπολιτική σχολή σκέψης τους καταλύτες που μετατρέπουν έναν ισχυρό κρατικό δρώντα (Grossmacht) σε παγκόσμιο δρώντα (Weltmacht).³⁶ Ένας άλλος γνήσιος εκφραστής της Γερμανικής γεωπολιτικής σχολής σκέψης ήταν ο Karl Haushofer (1869-1946) του οποίου μάλιστα το έργο είχε επιρροές και κατά την περίοδο του

³⁴ Parker G., Γεωπολιτική: Παρελθόν, Παρόν & Μέλλον, Εκδόσεις Ροές, Αθήνα, 2002, σελ. 60-62

³⁵ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 47, 49, 53.

³⁶ Parker G., Γεωπολιτική: Παρελθόν, Παρόν & Μέλλον, Ο.π., σελ. 59.

Ψυχρού Πολέμου.³⁷ Ο Haushofer υποστήριξε ότι η Γερμανία όφειλε στο λαό της μία εδαφική επέκταση λόγω του πολιτισμού της.³⁸

Δύο κορυφαίοι θεωρητικοί της γεωπολιτικής ήταν ο Αμερικανός πλοίαρχος Alfred Thayer Mahan (1840-1914) και ο Βρετανός ιστορικός Sir Halford Mackinder (1861-1947), οι οποίοι ανήκαν στην Αγγλοσαξονική γεωπολιτική σχολή σκέψης. Στα τέλη του 19ου αιώνα ο Mahan ανέπτυξε τη θεωρία της ναυτικής ισχύος,³⁹ δείχνοντας ότι η θαλάσσια δύναμη εξασφαλίζει τον υψηλότερο βαθμό ελέγχου με το μικρότερο βαθμό επιβολής. Η διαδικασία που διατύπωσε για την επίτευξη ισχυρού κράτους είναι: ανάπτυξη ισχυρού στόλου, απόκτηση υπερπόντιων βάσεων στρατηγικής σημασίας και ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων σε ευρεία κλίμακα.⁴⁰ Ο Mahan προέβαλε ως υπόδειγμα την τότε θαλασσοκράτειρα Μ. Βρετανία υποστηρίζοντας ότι οι ΗΠΑ όφειλαν να υιοθετήσουν το υπόψη μοντέλο προκειμένου να καταστούν ως κομβικός διεθνής δρώντας.⁴¹

Το έργο του Mahan είχε ευρεία επιρροή στις ΗΠΑ, την Ιαπωνία αλλά και στη Γερμανία.⁴² Οι ΗΠΑ ανέπτυξαν ισχυρή ναυτοσύνη και υιοθέτησαν πολιτικές υπό την επιρροή του Mahan, αυξάνοντας την ισχύ τους και εισάγοντας μία ιδιότυπη «Pax Americana» με την εφαρμογή του δόγματος του Προέδρου Theodore Roosevelt, το οποίο σε αντίθεση με το δόγμα Μονρόε περί «Αμερικανικού άβατου» διακήρυττε την πανηγυρική είσοδο των ΗΠΑ στα διεθνή δρώμενα.⁴³ Η Ιαπωνία, επηρεασμένη από τη θεωρία του Mahan, φοβήθηκε τη ναυτική ισχύ των ΗΠΑ και επιτέθηκε εναντίον τους στο Pearl Harbor (1941). Τέλος, η Γερμανία κατόπιν επιρροής του Mahan απέκτησε ισχυρό στόλο προ του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.⁴⁴ Επί παραδείγματι, ο Haushofer απέδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην απόκτηση ναυτικής ισχύος καθώς και στις αγαστές συμμαχικές σχέσεις με θαλασσοκράτορες δυνάμεις (Ιταλία και

³⁷ Λ. Λεοντίδου, Αγεωγράφητος Χώρα. Ελληνικά Είδωλα στις Επιστημολογικές Διαδρομές της Ευρωπαϊκής Γεωγραφίας, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2009, σελ. 79-81.

³⁸ Branden K.E. & Shelley F.M., Παγκόσμια Γεωπολιτική, Εκδόσεις Ροές, Αθήνα, 2006, σελ. 35-39.

³⁹ Κλεάνθης Κυριακίδης, Από τον Μάχαν στον Κόρμπιτ: Θεωρίες Ναυτικής Ισχύος και Διαχρονική Εφαρμογή Ναυτικής Στρατηγικής στις Ελληνικές Θάλασσες, ΑΔΙΣΠΟ, Θεσ/νίκη, 2012, σελ. 19.

⁴⁰ Κ. Κολιόπουλος, Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2008, σελ.186.

⁴¹ Parker G., Γεωπολιτική: Παρελθόν, Παρόν & Μέλλον, Ο.π., σελ. 225-226.

⁴² G. Kennan, Realities of American Foreign Policy, Princeton University Press, New Jersey, 1954, p.p. 41-49.

⁴³ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 55-57.

⁴⁴ Ο.π., σελ. 55.

Ιαπωνία),⁴⁵ προκειμένου η Γερμανία όντας χερσαία δύναμη να προστατεύεται από την πάλαι ποτέ πανίσχυρη ναυτική δύναμη Μ. Βρετανία.⁴⁶

Αντίθετα με τον Mahan, ο Βρετανός Halford Mackinder υποστήριξε την υπεροχή της εδαφικής ισχύος έναντι της ναυτικής, καθόσον απέδιδε ιδιαίτερη σημασία στα σιδηροδρομικά δίκτυα.⁴⁷ Ο Mackinder υποστήριξε ακριβέστερα ότι, όποια μεγάλη δύναμη ελέγχει εκτεταμένες και συμπαγείς ηπειρωτικές περιοχές, δύναται να έχει την απόλυτη κυριαρχία επί των ηπειρωτικών εδαφών της γης, δηλαδή σε ολόκληρη την Ευρασία και να κυριαρχήσει στον κόσμο. Κατέληξε δε στον ισχυρισμό ότι, όποιος ελέγχει την «καρδιά» (heartland/ ενδοχώρα) της Ευρασίας - δηλαδή τη δυτική Ρωσία, την ανατολική Ευρώπη και την Ουκρανία - ελέγχει ολόκληρη την Ευρασία. Κι όποιος ελέγχει την Ευρασία ελέγχει τον κόσμο.⁴⁸ Ο Mackinder με τη θεωρία του περί ηπειρωτικής ισχύος της Ευρασίας και της «ενδοχώρα» αυτής, επισήμανε τη σημασία της Ευρασίας για την παγκόσμια κυριαρχία και έθεσε σε αμφισβήτηση τη θεωρία της θαλάσσιας ισχύος του Mahan, ενώ ταυτόχρονα δημιούργησε τις βάσεις της γεωπολιτικής προσέγγισης στη διεθνή πολιτική. Κατά τον Mackinder, η διαρκής αντιπαράθεση μεταξύ των ναυτικών και των χερσαίων δυνάμεων αποτελεί την πεμπτουσία της γεωπολιτικής.⁴⁹ Κατά τον ίδιο, οι ναυτικές δυνάμεις όπως η Μ. Βρετανία είναι περισσότερο δημοκρατικές από τις χερσαίες, όπως η Ρωσία και η Οθωμανική Αυτοκρατορία.⁵⁰

Συνεχιστής του Mackinder στο πλαίσιο των Αγγλοσαξονικών γεωπολιτικών προσεγγίσεων⁵¹ είναι ο Αμερικανό-Ολλανδός καθηγητής του Πανεπιστημίου του Yale, Nickolas Spykman (1893–1943). Το έργο του “The Geography of the Peace”, έχει αντιπροσωπευτικό τίτλο για να θεμελιώσει επιστημονικά τη Γεωγραφία ως σημαντικό παράγοντα ισχύος και συνάμα ως εργαλείο άσκησης Γεωπολιτικής. Ο Spykman διατύπωσε τη σημασία του «αναχωματικού δακτυλίου» (Rimland/περίμετρος),⁵² στοιχείο σημαντικό και στις ημέρες μας στην εφαρμογή εξωτερικής

⁴⁵ Ο.π., σελ. 51.

⁴⁶ J. Mattern, *Geopolitik: Doctrine of National Self – Sufficiency and Empire*, The John Hopkins Press, Baltimore, 1942, p. 62.

⁴⁷ Αστέριος Χουλιάρης, *Γεωγραφικοί Μύθοι της Διεθνούς Πολιτικής*, Εκδόσεις Ροές, Αθήνα, 2004, σελ. 14.

⁴⁸ Mackinder Halford, *The Geographical Pivot of History*, *Geographical Journal*, vol. 23, no 4, 1904, σελ. 421 - 424.

⁴⁹ Πέτρος Σιούσιουρας, *Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ο.π., σελ. 60.

⁵⁰ Ιωάννης Λουκάς, *Η Γεωπολιτική*, Εκδόσεις Τροχαλία, Αθήνα, 2000, σελ. 180.

⁵¹ Parker G., *Γεωπολιτική: Παρελθόν, Παρόν & Μέλλον*, Ο.π., σελ. 25.

⁵² Nickolas Spykman, *The Geography of the Peace*, Harcourt Brace and Company, New Work,

πολιτικής. Η υπόψη θεώρηση είναι διαχρονική όσον αφορά στην αγγλοσαξονική αντίληψη προβολών ισχύος. Ο Spykman υποστήριξε ότι ο έλεγχος της «περιμέτρου» επιφέρει αντίστοιχο έλεγχο της Ευρασίας, ο οποίος συνεπάγεται και παγκόσμια κυριαρχία.⁵³ Σύμφωνα με την προσέγγισή του, η κυριαρχία των ναυτικών δυνάμεων επί της Rimland αποτελεί προαπαιτούμενο για την κυριαρχία της Heartland.⁵⁴ Οι ΗΠΑ δέχθηκαν έντονη επιρροή από την υπόψη προσέγγιση, καθόσον σε αμφότερους τους παγκόσμιους πολέμους ενεπλάκησαν για να αποτελέσουν ουσιαστική τροχοπέδη στην κυριαρχία της Ευρασίας από τους αντιπάλους τους.⁵⁵ Οι θεωρίες του Spykman επέδρασαν επίσης στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ και κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, όπου πρωταρχικό μέλημα των ΗΠΑ ήταν η απαγόρευση της εξόδου της πρώην ΕΣΣΔ στις θερμές θάλασσες.⁵⁶

Μετά την έλευση μισού αιώνα, η περιοχή της Ευρασίας απέκτησε σημαντική προστιθέμενη αξία λόγω της κατάρρευσης της Σοβιετικής Ένωσης. Ωστόσο η επικρατούσα αντίληψη παρέμεινε αμετάβλητη. Χαρακτηριστικό είναι ότι ο καθηγητής διεθνών σχέσεων του John Hopkins University, Zbigniew Brezinski, αποτελεί γνήσιο εκφραστή των προσεγγίσεων του Mackinder, υποστηρίζοντας ότι στην Ευρασία μπορεί να αναδειχθεί ο δυνητικός αντίπαλος της Αμερικής.⁵⁷ Εξ' άλλου και το ενδιαφέρον του Kissinger ήταν επικεντρωμένο στην Ευρασία, η οποία αποτελεί στρατηγικό κίνδυνο για την Αμερική.⁵⁸

Η Στρατηγική, όπου ο πόλεμος είναι η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα⁵⁹ επηρεάζεται άμεσα από τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά και τις κλιματολογικές συνθήκες. Στη στρατιωτική τέχνη ο όρος «γεωγραφία» δεν υπονοεί μόνον το έδαφος αλλά και τη συνάφεια των στοιχείων ισχύος που απορρέουν από το γεωγραφικό χώρο, στοιχεία που αποτελούν το πλέγμα της διεθνούς πολιτικής. Συνεπώς η μελέτη μιας γεωγραφικής περιοχής που διέπεται από πολιτική ή στρατηγική ενότητα (Μέση Ανατολή, Ιταλική Χερσόνησος, στενά Βοσπόρου), υλοποιείται ως σμίλευμα διαφόρων μορφών ισχύος, τις οποίες η πολιτική αναλύει ώστε να καθορίζονται οι επιδιωκόμενοι

1944, p. 33.

⁵³ Ορέστης Βιδάλης, Το Σύγχρονο Γεωπολιτικό Περιβάλλον και η Εθνική μας Πολιτική, Εκδόσεις Ελληνική Ευρωεκδοτική, Αθήνα, 1988, σελ. 19-24.

⁵⁴ Nickolas Spykman, America's Strategy in Worlds Politics, the United States and the Balance of Power, Harcourt Brace, New Work, 1942, p.p. 22-24.

⁵⁵ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 68.

⁵⁶ Αστέριος Χουλιαράς, Γεωγραφικοί Μύθοι της Διεθνούς Πολιτικής, Ο.π., σελ. 21.

⁵⁷ Zbigniew Brezinski, Η Μεγάλη Σκακιέρα, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 1998, σελ. 133.

⁵⁸ Henry Kissinger, Διπλωματία, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 1995, σελ. 906.

⁵⁹ Κλαούζεβιτς, Περί του Πολέμου, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 1989, Κεφ. 1.

σκοποί της. Παρόμοια μεθοδολογία εφαρμόζει και η Στρατηγική, προκειμένου να προσδιορίσει τη Στρατηγική αξία μιας περιοχής και να καθορίσει τους σκοπούς της, οι οποίοι θα αποβλέπουν στην πραγμάτωση των σκοπών της πολιτικής.

Η σμίλευση γεωγραφίας και πολιτικής, οδηγεί στη διατύπωση της θεωρίας της γεωπολιτικής και κατ' επέκταση της Γεωστρατηγικής. Όσον αφορά τη θεωρία της Γεωοικονομίας, η γεωγραφία τίθεται στην υπηρεσία της οικονομίας και οι σκοποί της εξυπηρετούνται από τη Γεωστρατηγική και την Οικονομική Στρατηγική.

Ο όρος «Γεωστρατηγική θέση» μιας θαλάσσιας ή χερσαίας περιοχής μεταφράζεται σε ικανότητά της να επιδρά στο ευρύτερο περιβάλλον της, διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο στο διεθνές σύστημα.⁶⁰ Η «Γεωστρατηγική θέση» μιας περιοχής εξαρτάται από:

α. Τη γεωγραφική θέση της περιοχής, η οποία δίνει τη δυνατότητα στον κάτοχό της να ελέγχει τον περίξ αυτής ευρύτερο γεωγραφικό χώρο.

β. Τη διεθνή πολιτική κατάσταση, η οποία αποδίδει αξία στην περιοχή.

γ. Την τεχνολογική πρόοδο, η οποία δύναται να μεταβάλλει τη γεωστρατηγική σημασία της περιοχής.⁶¹

δ. Την ύπαρξη στην περιοχή ή στον περίξ χώρο, ενεργειακών πόρων.

Κατόπιν των ανωτέρω, συνοψίζουμε ότι η **γεωπολιτική**⁶² είναι η επιστήμη η οποία εξετάζει, μελετά, αναλύει και ερμηνεύει την:

α. Αλληλεξάρτηση μεταξύ γεωγραφικού περιβάλλοντος και ανθρωπίνων δραστηριοτήτων.

β. Πολιτισμική σχέση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον, με σκοπό την αύξηση της ισχύος, στο παρόν και κυρίως σε μελλοντικό χρόνο.

⁶⁰ <http://www.mod.mil.gr/Pages/MainAnalysis>, Page3 (Ειδικά Θέματα - Αμυντική Πολιτική - Γεωστρατηγική θέση).

⁶¹ Κατά το παρελθόν, ορισμένα νησιά του Ειρηνικού ωκεανού είχαν υψίστη γεωστρατηγική σημασία, όντας σταθμοί ανεφοδιασμού. Η εξέλιξη όμως της τεχνολογίας βελτίωσε την επιχειρησιακή αυτονομία εναέριων και θαλάσσιων μέσων, με φυσικό επακόλουθο τη μείωση της γεωστρατηγικής σημασίας των υπόψη νησιών.

⁶² Νικήτας Νικητάκος, Η Γεωπολιτική των ΑΠΕ, Foreign Affairs, 2013, σελ. 33.

Όλοι οι ορισμοί της γεωπολιτικής που έχουν διατυπωθεί, εμφανίζουν ως κοινό παρονομαστή τις διεθνείς σχέσεις και συγκρούσεις υπό το πρίσμα της γεωγραφίας.⁶³ Ο καθηγητής κ. Ήφαιστος διατυπώνει τη γεωπολιτική ως αναλυτικό εργαλείο των διεθνών σχέσεων το οποίο μελετά τον τρόπο που συσχετίζονται και συγκρούονται τα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος, γεγονός που αποκαλύπτει την κατανομή ισχύος στο διεθνές σύστημα.⁶⁴ Ως επιστήμη, η γεωπολιτική ξεκίνησε στις αρχές του 20ου αιώνα και διαδόθηκε στην κεντρική Ευρώπη την περίοδο του μεσοπολέμου. Η γεωπολιτική⁶⁵ αποτελεί κομβικό εργαλείο της στρατηγικής που επικεντρώνει στην εθνική ισχύ και στον έλεγχο μίας ευρείας γεωγραφικής επικράτειας. Τα κράτη που έχουν μεγάλη ισχύ και δυνατότητες να προβάλουν τις ικανότητές τους σε ευρεία βεληνεκή, συνιστούν τα κυρίαρχα κράτη στο χωροχρόνο. Συνεπώς οι διεθνείς ανταγωνισμοί είναι προαπαιτούμενο και συστατικό στοιχείο της γεωπολιτικής, η οποία και υποστηρίζει τη στρατηγική σχεδίαση στους τομείς της γεωστρατηγικής, της γεωοικονομίας, της δημογραφίας, και του περιβάλλοντος.

Η **γεωστρατηγική**⁶⁶ εξετάζει τους συσχετισμούς δυνάμεων σε παγκόσμιο ή περιφερειακό επίπεδο και έχει συνάφεια με την «πολιτικής ισχύος». Εξετάζει δηλαδή την αλληλεπίδραση των γεωπολιτικών παραγόντων με την εθνική στρατηγική.⁶⁷ Αναφέρεται στην πολιτική που έχει ως αντικείμενο τις γεωγραφικές περιοχές που επηρεάζουν την ασφάλεια ή τα εθνικά συμφέροντα μίας χώρας. Υποστηρίζει τη στρατηγική, η οποία αποτελεί μέθοδο χρήσης των υφιστάμενων μέσων για την επίτευξη εθνικών στόχων. Κατά τον Brzezinski⁶⁸ η γεωστρατηγική συνενώνει τις στρατηγικές απόψεις και εκτιμήσεις με εκείνες της γεωπολιτικής. Σύμφωνα με τον Κινέζο Joo Jock,⁶⁹ η γεωστρατηγική αποτελεί άθροισμα γεωγραφικών παραγόντων που συνεργάζονται με σκοπό να επηρεάσουν, έναν αντίπαλο, ένα υπό διαμόρφωση στρατηγικό σχέδιο, ή μία πολιτική – στρατιωτική επιδίωξη.

⁶³ Branden K.E. & Shelley F.M., Παγκόσμια Γεωπολιτική, Ο.π., σελ. 18.

⁶⁴ P. Ifestos, Nuclear Strategy and European Security Dilemmas, Gower Publishers, England, 1988, p.p. 7-9.

⁶⁵ www.geopolitics.com.gr

⁶⁶ Gaddis John Lewis, Strategies of Containment: A Critical Appraisal of Postwar American National Security Policy, Oxford University Press, New York, 1982, p. 9.

⁶⁷ Colin Gray, War, Peace and Victory Strategy and Statecraft for the New Century, Simon & Schuster, New York, 1990, p.p. 3-5.

⁶⁸ Z. Brzezinski, Game Plan: A Geostrategic Framework for the Conduct of the US – Soviet Contest, The Atlantic Monthly Press, Boston, 1986, p. xiv.

⁶⁹ Joo-Jack Lim, Geo-Strategy and the South China Sea Basin, Singapore University Press, Singapore, 1979, p. 4.

Η **γεωοικονομία**⁷⁰ εξετάζει τις οικονομικές δραστηριότητες μίας γεωγραφικής περιοχής (ή σε παγκόσμιο επίπεδο), ως προς το γεωγραφικό περιβάλλον. Οι αγωγοί ηλεκτρικής ενέργειας, πετρελαίου και φυσικού αερίου, τα θαλάσσια και χερσαία δίκτυα μεταφορών και συγκοινωνιών, τα δίκτυα επικοινωνιών, τα δίκτυα αγορών και παροχής υπηρεσιών, οι οδοί λαθρομετανάστευσης και διακίνησης ναρκωτικών, τα δίκτυα χρηματοπιστωτικών συναλλαγών, αποτελούν γεωοικονομικά δίκτυα.⁷¹ Η γεωοικονομία μελετά μεταξύ άλλων το ρόλο της οικονομικής αλληλεξάρτησης για την επίλυση ή την πρόληψη των συγκρούσεων, τα όρια της οικονομίας στη πρόληψη ή την επίλυση συγκρούσεων, τη σχέση μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης και των πολιτικών και κοινωνικών συνθηκών στις διάφορες χώρες, όπως η διαφθορά, η ανάπτυξη δικτύων οργανωμένου εγκλήματος, η ανάπτυξη τρομοκρατικών ομάδων και η διασύνδεση τους με συμβατικές μορφές εγκλήματος.

Η Γεωστρατηγική και η Γεωοικονομία αποτελούν τις δύο συνιστώσες της Γεωπολιτικής⁷² και τελούν σε άμεση συνάρτηση με το γεωγραφικό χώρο, γεγονός που τις αναδεικνύει σε συστατικά στοιχεία της έννοιας της ισχύος.⁷³ Η πρώτη αποσκοπεί στην ενίσχυση της στρατιωτικής ισχύος ενός κράτους, ενώ η δεύτερη στην αύξηση της οικονομικής ισχύος του.⁷⁴ Σχηματικά η Γεωπολιτική απεικονίζεται: Γεωπολιτική = Γεωστρατηγική + Γεωοικονομία.⁷⁵ Η Γεωπολιτική, Γεωστρατηγική και η Γεωοικονομία, αναλύονται σε δύο παράγοντες, στον ανθρώπινο και στον γεωγραφικό. Ο ανθρώπινος παράγοντας υφίστανται διαρκείς μεταβολές (πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές), ομοίως και ο γεωγραφικός (έργα, συγκοινωνίες, μέσα επικοινωνίας και μεταφοράς, στρατηγικές πρώτες ύλες). Αποτέλεσμα των μεταβολών είναι η ανακατανομή στο γεωγραφικό χώρο όλων των στοιχείων που επιδρούν σε αμφοτέρους τους παράγοντες, ανθρώπινο και γεωγραφικό. Συνεπώς η Γεωπολιτική και οι συνιστώσες της αποτελούν έννοιες με δυναμικό χαρακτήρα και όχι στατικό, καθόσον υφίστανται διαρκή εξέλιξη και διαφοροποίηση.

Ομαδοποιώντας τη Γεωστρατηγική αξία μιας χώρας, οι παράγοντες που διαδραματίζουν σημαίνοντα ρόλο είναι κυρίως η γεωγραφική θέση της (πρωτίστως η

⁷⁰ Gordon Clark, Maryann Feldman & Meric Gertler, the Oxford Handbook of Economic Geography, Oxford University Press, New York, 2000, p.p. 5-9.

⁷¹ Ιωάννης Λουκάς, Η Γεωπολιτική, Ο.π., σελ. 46.

⁷² Δημήτρης Σκαρβέλης, Η Γεωπολιτική του Ελληνικού Χώρου και η Εθνική Άμυνα, Ακαδημία Αθηνών, Εισιτήριο λόγος, 21 Ιαν 2003.

⁷³ Ιωάννης Παρίσης, Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα, Εκδόσεις Ινφογνώμων, Αθήνα, 2011, σελ. 12.

⁷⁴ Ιωάννης Λουκάς, Ο.π. σελ. 23

⁷⁵ Ο.π. σελ. 33

πρόσβαση στην ανοικτή θάλασσα), η γειννιάσή της με γραμμές θαλασσίων μεταφορών, η επάρκεια σε πρώτες ύλες, οι πηγές προμήθειας των ενεργειακών πόρων, τα βεβαιωμένα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου, καθώς και το είδος μεταφοράς των ενεργειακών πόρων. Σε κάθε περίπτωση η γεωγραφική τοποθέτηση κάθε χώρας υπαγορεύει τις άμεσες πολιτικές ανάγκες της. Το μέγεθος της πολιτικής, στρατιωτικής και οικονομικής ισχύος κάθε χώρας, επιφέρει και ανάλογη ακτίνα γεωπολιτικής επίδρασης της υπόψη χώρας στις γειτονικές της καθώς και ανάλογο εύρος των συμφερόντων της.

1.3 ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

1.3.1 Η Γεωπολιτική Πραγματικότητα υπό το Πρίσμα του Σύγχρονου Στρατηγικού Περιβάλλοντος στη Μεσόγειο

Η Μεσόγειος συνιστά ιστορικά μία γεωγραφική περιοχή διεξαγωγής πολιτικών και στρατιωτικών συγκρούσεων, όπου οι ισχυροί διεθνείς δρώντες προβάλλουν την ισχύ τους, ώστε να αποκτήσουν περιφερειακή ή παγκόσμια κυριαρχία.⁷⁶ Οι υπόψη ανταγωνισμοί λαμβάνουν χώρα κατ' εφαρμογή του επιθετικού ρεαλισμού⁷⁷ στο άναρχο διεθνές σύστημα,⁷⁸ όπου οι διεθνείς δρώντες αντιμετωπίζουν τα ζητήματα ασφάλειας⁷⁹ σύμφωνα με την εθνική στρατηγική τους. Το διεθνές σύστημα είναι αναμφίβολα άναρχο, καθόσον τα κράτη που το απαρτίζουν είναι κυρίαρχα χωρίς να υπάρχει κάποια αρχή πάνω από αυτά.⁸⁰ Υπό το πρίσμα αυτό, ομοίως άναρχο είναι και το περιφερειακό υποσύστημα της Μεσογείου, το οποίο συνάδει με το διεθνές περιβάλλον και συνιστά αντανάκλασή του, έχοντας τη δική του περιφερειακή ιδιαιτερότητα.⁸¹ Τα περιφερειακά υποσυστήματα, ακολουθώντας το παγκόσμιο σύστημα, δεν διαθέτουν μία κεντρική εξουσία η οποία θα καθορίζει τις διακρατικές σχέσεις των κρατών-μελών του υποσυστήματος. Το εν λόγω κενό εξουσίας καλύπτεται νομοτελειακά στο χωροχρόνο, από το μοντέλο της ηγεμονίας ή

⁷⁶ Karkazis John, The Pursuit of a New Order in Europe and the Middle East, journal "Middle East Forum", Issue 10, University of the Aegean, Chios, June 2012, p. 4.

⁷⁷ Mearsheimer John, Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2006, σελ. 21-23.

⁷⁸ Hedley Bull, Η Άναρχη Κοινωνία. Μελέτη της Τάξης στην Παγκόσμια Πολιτική, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2001, σελ. 86-92.

⁷⁹ Robert Gilpin, Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2004, σελ. 167.

⁸⁰ Brown W., Bromley S. and Athreya S., Ordering the International: History, Change and Transformation, Pluto Press, Ann Arbor, MI, p.73.

⁸¹ Cox R. W., Realism, Positivism and Historicism, στο Cox R. W. & Sinclair T. J., Approaches to World Order, Cambridge University Press, Cambridge, 1996, p.p. 22-24.

εναλλακτικά από το μοντέλο της ισορροπίας ισχύος.⁸² Μία δυναμική συνδιαχείριση εξουσιών των κρατών επί της επικράτειάς τους με μία περιφερειακή ή παγκόσμια αρχή, θα καταργούσε σαφέστατα την έννοια της κρατικής κυριαρχίας. Συναφώς θα σηματοδοτούσε την έλευση ενός νέο-μεσαιωνικού μοντέλου οικουμενικής πολιτικής τάξης.⁸³ Στον αντίποδα βέβαια, αποτελεί κοινή παραδοχή ότι, τα μικρά και μεσαία κράτη δέχονται ισχυρές πιέσεις προκειμένου να καταστούν, από κυρίαρχα σε διεθνοποιημένα κράτη.⁸⁴

Μετά τον τερματισμό του Ψυχρού Πολέμου, έγινε εύκολα αντιληπτό ότι στη Μεσόγειο υπάρχει μια σε λανθάνουσα κατάσταση απειλή, τόσο για την ασφάλεια της Ευρώπης όσο και για τη διατάραξη της ειρήνης. Άλλωστε τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, οι ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ που διεξήγαγαν τον Ψυχρό Πόλεμο, επικεντρώθηκαν πλέον στην άρση της γεωπολιτικής αστάθειας της Ευρώπης.⁸⁵ Αντίθετα, κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, διατηρήθηκε η οικουμενική ειρήνη λόγω ισορροπίας δυνάμεων επί σαράντα πέντε έτη, με κόστος βέβαια την καταπίεση των λαών και την μεγάλη κατασπατάληση πόρων σε εξοπλιστικά προγράμματα.⁸⁶

Σήμερα η ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου χαρακτηρίζεται από εδαφικές, εθνικές, και θρησκευτικές διενέξεις. Εδαφικές διενέξεις διαδραματίζονται στο Μαρόκο, τη Λιβύη, τη Συρία, το Λίβανο και στις πρώην Γιουγκοσλαβικές Δημοκρατίες. Οι εθνικές διενέξεις αναφέρονται σε Κούρδους, Σέρβους και Μουσουλμάνους της Βοσνίας. Θρησκευτικές εντάσεις, σημειώνονται μεταξύ Σουνιτών και Σιϊτών, μετριοπαθών και φονταμενταλιστών Μουσουλμάνων, Εβραίων και Μουσουλμάνων.

Επιπροσθέτως, οι εξελίξεις στη Β. Αφρική λόγω της «Αραβικής Άνοιξης», επιφέρουν διαρκώς αυξανόμενα μεταναστευτικά ρεύματα στην Ευρώπη μέσω της Μεσογειακής λεκάνης, μεταφέροντας ένα κλίμα αβεβαιότητας και γεωπολιτικής ανασφάλειας. Έντονη είναι επίσης η ανησυχία για τη διεθνή κοινότητα, αναφορικά με τις συγκρούσεις που διαδραματίζονται στη ζώνη Sahel της υποσαχάριας Αφρικής, η οποία εμφανίζει γεωγραφική εγγύτητα με τη Μεσόγειο. Στην Sahel παρατηρείται

⁸² Σ. Μπρουκάν, Η Διαλεκτική της Διεθνούς Πολιτικής, Εκδόσεις Ειρήνη, Αθήνα, 1993, σελ. 79.

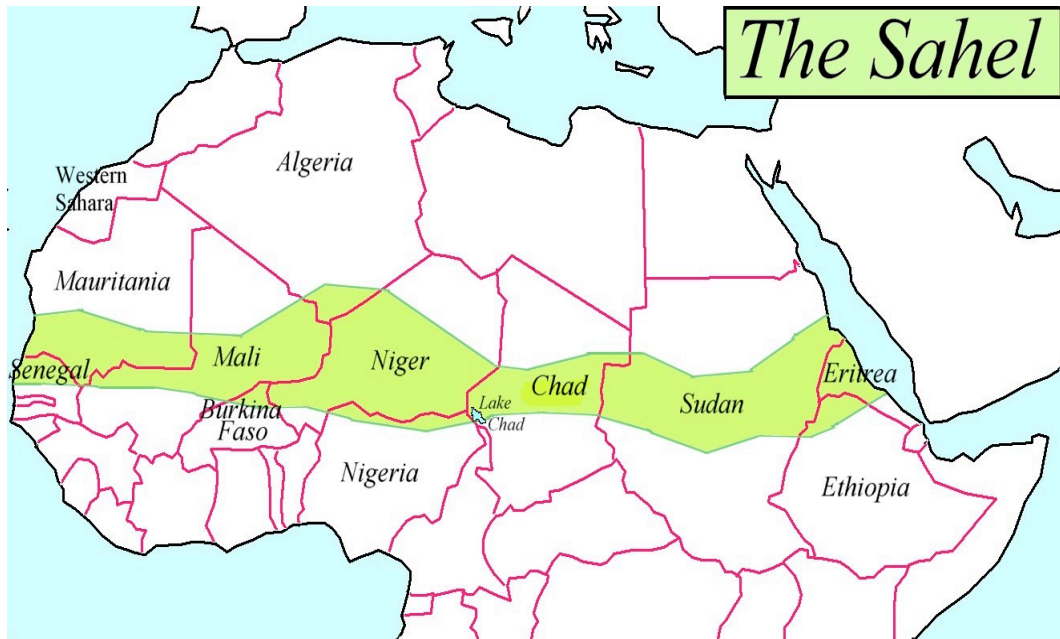
⁸³ Hedley Bull, *the Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, London, 1977, p.p. 253-254.

⁸⁴ Cox R., *Global Perestroika*, στο Miliband R. & Panich L., *New World Order? The Socialist Register*, Monthly Review Press, London, 1992, p.p. 43-49.

⁸⁵ Van de Broek H., *Preventing Instability, Transatlantic Relations in the '90: The Emergence of New Security Architectures – Special Report*, Brassey's Inc, 1992, p.p. 67-69.

⁸⁶ Βασίλειος Μαρκεζίνης, *Μία Νέα Εξωτερική Πολιτική για την Ελλάδα*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 2010, σελ. 33.

είσοδος τζιχαντιστών της Al-Qaeda και έντονη τάση μετατροπής της σε κέντρο διεθνούς τρομοκρατίας στα πρότυπα του Αφγανιστάν, με επίκεντρο το Μαλί.

(Χάρτης υπ' αριθ. 1: Η ζώνη Sahel της υποσαχάριας Αφρικής)

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου το στρατηγικό όραμα του NATO ήταν επικεντρωμένο στον από ανατολάς κίνδυνο και η πρωταρχική ανησυχία της Συμμαχίας αφορούσε στα τεκταινόμενα στην Κεντρική Ευρώπη. Εξ' άλλου η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Συνθήκη Ρώμης, 1957) αποσκοπούσε στη συμφιλίωση της Γερμανίας με τη Γαλλία, με απώτερο στόχο τη διασφάλιση της ειρήνης στην Κεντρική Ευρώπη.⁸⁷ Οι νέες όμως εμφανιζόμενες απειλές, μετέφεραν το κέντρο βάρους του ενδιαφέροντος σε διαφορετικές κατευθύνσεις, νότια και ΝΑ, προκειμένου να αντιμετωπισθούν νεοεμφανιζόμενα προβλήματα ασφαλείας. Τα τελευταία χρόνια, όπως η ίδια η Συμμαχία διακηρύττει, η ασφάλεια της Ευρώπης προαπαιτεί ασφάλεια στη Μεσόγειο.⁸⁸ Αποτελεί δε κοινό τόπο ότι έχει εμφανισθεί ένα νέο τόξο κρίσεων, από το Μαγκρέμπ έως τη Μ. Ανατολή, το οποίο διαπερνά τη μεσογειακή λεκάνη και καταλήγει στα Βαλκάνια και σε περιοχές της πρώην ΕΣΣΔ. Επιπτώσεις ασφαλείας στην περιοχή επέφερε και η διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας (1955), το οποίο κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου κατείχε μία ζώνη επιρροής, αποτελώντας κυρίαρχο δρώντα με αντίπαλο πόλο τη Νατοϊκή Συμμαχία.⁸⁹

⁸⁷ Ινώ Αφεντούλη, Ποιά Ευρώπη Θέλουμε, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα, 1997, σελ. 9.

⁸⁸ Ιωάννης Παρίσης, Η Καθ' Ημάς Θάλασσα, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 2003, σελ.280.

⁸⁹ Robert Bideleux & Ian Jeffries, a History of Eastern Europe: Crisis and Change, Routledge, 1998, p.p. 534-536.

Αναφορικά με την ανάσχεση ή στρατηγική περικύκλωση της πρώην ΕΣΣΔ κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, το υπόψη φαινόμενο κατέστη εντονότερο μετά το πέρας του πολέμου. Του λόγου το αληθές επιβεβαιώνει η από 6 Μαρτίου 1999 εισδοχή στο NATO πρώην Κ - Μ του Συμφώνου της Βαρσοβίας (Τσεχία, Πολωνία, Ουγγαρία) καθώς και η εισδοχή στη Συμμαχία (2004) πρώην κρατών της ΕΣΣΔ (Εσθονία, Λιθουανία, Λετονία), γεγονότα που έγειραν προβληματισμό στη Μόσχα.⁹⁰ Η Ρωσία κατόπιν της διάσπασης της ΕΣΣΔ, καθώς δεχόταν ενισχυμένες φυγόκεντρες δυνάμεις οι οποίες επέδρασαν και στην πάλαι ποτέ Γιουγκοσλαβία,⁹¹ οριοθέτησε έμμεσα τα όρια της επιρροής της, θέτοντας ως προϋπόθεση για την εισδοχή της ενιαίας Γερμανίας στο NATO, την περάτωση της διεύρυνσης της Συμμαχίας.⁹² Με τον τρόπο αυτό το Κρεμλίνο επεδίωκε την αναγνώριση της σφαίρας επιρροής του στα εδάφη της πρώην ΕΣΣΔ.⁹³ Άλλωστε η επιχειρούμενη ένταξη της Γεωργίας στο NATO, επέφερε την επέμβαση της Ρωσίας στη Γεωργία το 2008,⁹⁴ καθόσον εκπεφρασμένη βούληση της Μόσχας ήταν η μη ενίσχυση της Ρωσικής ανάσχεσης από τη Συμμαχία.⁹⁵ Βέβαια η ρητορική της Ουάσιγκτον υποστηρίζει ότι, η διεύρυνση του NATO δεν αποσκοπεί στη στρατηγική περικύκλωση της Ρωσίας, αλλά στην ενίσχυση της ασφάλειας όλων των ευρωπαϊκών κρατών.⁹⁶

Η ασφάλεια της περιοχής της μεσογειακής λεκάνης είναι πλέον εξαρτημένη σε μεγάλο βαθμό, από τη στάση ανερχόμενων περιφερειακών δυνάμεων της ΝΑ Ασίας και της περιοχής του Περσικού Κόλπου, οι οποίες δύναται να προκαλέσουν αναταράξεις στη διεθνή κοινότητα. Τέτοιου είδους απειλές απαιτούν συλλογική αντιμετώπιση και γόνιμη συνεργασία των χωρών.⁹⁷ Για να επιτευχθεί όμως αυτή η προοπτική, προαπαιτείται κατάλληλη διαμόρφωση της εσωτερικής κοινής γνώμης των ενδιαφερομένων χωρών, έτσι ώστε να εξοβελιστεί κάθε έκφανση ξενοφοβίας,

⁹⁰ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 76-77.

⁹¹ Sioussiouras Petros, The Process of Recognition of the Newly Independent States of Former Yugoslavia by the European Community: The case of the Former Socialist Republic of Macedonia, Journal of Political and Military Sociology, Vol. 32 (1), Northern Illinois University, USA (DeKalb), 2004.

⁹² Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 77.

⁹³ G. Wetting, Moscow's Perception of NATO's Role, Aussenpolitik, Vol. 45 (1), 1994, p. 125.

⁹⁴ Sioussiouras Petros, Geopolitical and Diplomatic Implications and the Right of Free Passage in the Port of Thessaloniki: The Case of Conflicting Interests between Greece and Serbia, Mesogeios est une Revue d'etudes Mediterraneeennes, Vol. (22-23), Paris, 2004.

⁹⁵ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 77.

⁹⁶ W. Clinton, A National Security Strategy for a New Century, The White House, Washington, May 1997, p. 21.

⁹⁷ Αλειφαντής Σ. & Χωραφάς Ε., Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα και Ελλάδα, Στρατηγικές Εκδόσεις, Αθήνα, 2001, σελ. 122-123.

ρατσισμού και κοινωνικών διαταραχών. Αυτό αφορά πρωτίστως στις ευρωπαϊκές χώρες οι οποίες δέχονται συσσωρευμένες πιέσεις, ως απόρροια των μαζικών κυμάτων λαθρομετανάστευσης που καταφθάνουν σε αυτές.

Η Συρία, η Αίγυπτος και η Αλγερία αποτελούν χώρες γένεσης υπερεθνικών κινδύνων, που δύναται να επηρεάσουν την ασφάλεια στη Μεσόγειο. Ειδικότερα στη Συρία, ένας σφοδρός εμφύλιος πόλεμος βρίσκεται σε εξέλιξη, προϊόν της «Αραβικής Άνοιξης» ο οποίος έχει κυριολεκτικά αιματοκυλήσει τη χώρα. Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία, ο απολογισμός στη Συρία τον Μάρτιο 2017 είναι: 321.358 νεκροί, 4.9 εκατομμύρια πρόσφυγες και 6.6 εκατομμύρια εκτοπισμένοι. Στην Αλγερία, λόγω της ύπαρξης θεοκρατικών κινημάτων, κυριαρχεί έντονη πολιτική αστάθεια και αναρχία. Η έλλειψη δημοκρατικών αξιών, ο κίνδυνος τρομοκρατικών απειλών, ο θρησκευτικός φανατισμός καθώς και η ενίσχυση του ισλαμικού εξτρεμιστικού κινήματος, αποτελούν καίριες απειλές για την ασφάλεια και σταθερότητα στη Μεσόγειο. Ευχής έργο θα ήταν η ένταξη των χωρών αυτών σε πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές διαδικασίες, που έχουν θεσπισθεί από τη διεθνή κοινότητα.

Επιπρόσθετη απειλή για την ασφάλεια της Μεσογείου συνιστούν ορισμένες χώρες της Μέσης Ανατολής, οι οποίες ενδυναμώνουν σημαντικά το πυρηνικό ή χημικό τους οπλοστάσιο (πυραυλικά, βαλλιστικά ή αμυντικά συστήματα).⁹⁸ Τέλος, αξιοσημείωτες εξελίξεις για την ασφάλεια της μεσογειακής λεκάνης πριν το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης, θεωρούνται οι αλλαγές που έλαβαν χώρα στην αρχηγία μεσογειακών κρατών, ήτοι της Συρίας,⁹⁹ του Μαρόκου,¹⁰⁰ της Ιορδανίας,¹⁰¹ του Ισραήλ καθώς και της Παλαιστίνης. Η ύπαρξη σημαντικών ενεργειακών πόρων σε χώρες της Β. Αφρικής¹⁰² και του Περσικού Κόλπου,¹⁰³ επιδρά σημαντικά στην

⁹⁸ Από τις χώρες αυτές, διαθέτουν για αμυντικές δαπάνες, η Σαουδική Αραβία το 10,6% του ΑΕΠ της, το Ισραήλ 9,2%, η Λιβύη 5,5%, το Ιράν 3,9%, το Κουβέιτ 11,8%. Το 2009, στον τομέα της άμυνας του Ισραήλ κατευθύνθηκε το 6,7% του ΑΕΠ. Το ίδιο στατιστικό μέγεθος για την Ιορδανία είναι 14,8%, 7,9% για το Ιράν και 3,7% για την Τουρκία. Βλέπε: Περιοδικό International Balance, Διεθνές Ινστιτούτο Στρατηγικών Σπουδών Λονδίνου, Λονδίνο, 2004, σελ.63.

⁹⁹ Ο Μπασάρ Αλ Άσαντ διαδέχθηκε τον αποθανόντα πατέρα του Χαφέζ Αλ Άσαντ στην προεδρία του Συριακού κράτους, τον Ιούνιο του 2000.

¹⁰⁰ Νέος βασιλιάς του Μαρόκου αναγορεύθηκε ο Μωχάμεντ ΣΤ΄, που διαδέχθηκε στο θρόνο τον αποθανόντα πατέρα του Χασάν Β΄ τον Ιούλιο του 1999.

¹⁰¹ Νέος βασιλιάς της Ιορδανίας αναγορεύθηκε ο Αμπντουλάχ, που διαδέχθηκε στο θρόνο τον αποθανόντα πατέρα του Χουσεΐν τον Φεβρουάριο του 1999.

¹⁰² Τελεί σε εξέλιξη η κατασκευή του αγωγού μεταφοράς φυσικού αερίου Galsi από τη Βόρεια Αφρική (Αλγερία) προς την Ευρώπη.

¹⁰³ Οκτώ χώρες του Περσικού Κόλπου (Μπαχρέϊν, Ιράν, Ιράκ, Κουβέιτ, Ομάν, Κατάρ, Σαουδική Αραβία και Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα) κατέχουν το 63,3% των παγκόσμιων αποθεμάτων πετρελαίου και το 33,3% του φυσικού αερίου. Τα στοιχεία αυτά θεωρούνται εξαιρετικά κρίσιμα για τις διεθνείς αγορές.

ασφάλεια της περιοχής της Μεσογείου, λόγω των συνεχών παρεμβάσεων που αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση διαφόρων εθνικών ή διεθνών συμφερόντων. Το στρατηγικό περιβάλλον στη Μεσόγειο, επηρεάζεται και από τον έλεγχο των όπλων μαζικής καταστροφής και των βαλλιστικών πυραύλων.

1.3.2. Πρωτοβουλία Διεθνών Οργανισμών (ΝΑΤΟ, ΕΕ, ΟΑΣΕ) στην Περιοχή της Μεσογείου

Η Μεσόγειος έχει για την ΕΕ εξαιρετικό ενδιαφέρον από οικονομικής, πολιτικής, ιστορικής, πολιτιστικής και στρατηγικής προσεγγίσεως. Η ένταση της εποχής του Ψυχρού Πολέμου μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων, ΗΠΑ και πρώην ΕΣΣΔ, ώθησε το ΝΑΤΟ στην υιοθέτηση μιας νέας στρατηγικής θεώρησης περί των κινδύνων για την ευρωπαϊκή ασφάλεια, αποτέλεσμα της οποίας ήταν η καθιέρωση της Νότιας πτέρυγας της ατλαντικής συμμαχίας, όπου συμπεριλήφθηκε και η περιοχή της Μεσογείου στην οποία ελλοχεύουν πολυποίκιλοι κίνδυνοι. Εξ' άλλου, μετά το πέρας του Ψυχρού Πολέμου η Συμμαχία διευρύνθηκε και μετεξελίχθηκε από έναν αμυντικό οργανισμό της Δύσης έναντι της Ανατολής, σε έναν θεσμό συνεργασίας ευρώ-ατλαντικής εμβέλειας.¹⁰⁴

Στο πλαίσιο αυτό, θεσπίστηκε το 1995 ο Μεσογειακός Διάλογος, μία πρωτοβουλία της Συμμαχίας με τη συμμετοχή έξι μεσογειακών κρατών (Μαρόκο, Τυνησία, Αίγυπτος, Ισραήλ, Ιορδανία, Μαυριτανία)¹⁰⁵ στις οποίες αργότερα προστέθηκε και η Αλγερία (Φεβρουάριος 2000). Με το Μεσογειακό Διάλογο, το ΝΑΤΟ επιχειρεί να πετύχει τη σύσταση και καθιέρωση μιας αρχιτεκτονικής ασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή.¹⁰⁶ Η ιδέα για την ανάληψη της υπόψη πρωτοβουλίας, γεννήθηκε στη Σύνοδο Κορυφής του ΝΑΤΟ το 1994, όπου υποστηρίχθηκε ότι, η ασφάλεια της Ευρώπης τελεί σε άμεση συνάρτηση με την ασφάλεια στη Μεσόγειο. Η πρωτοβουλία αφορά στη συνεργασία των μεσογειακών χωρών που δεν είναι μέλη του ΝΑΤΟ.¹⁰⁷ Οι στόχοι της πρωτοβουλίας είναι πρωτίστως πολιτικοί και αποσκοπούν στην πραγμάτωση των γενικότερων πολιτικών και δράσεων του ΝΑΤΟ. Επιπροσθέτως, ο Μεσογειακός Διάλογος προσανατολίζεται στη συνέργεια στους

¹⁰⁴ The Transformation of the Alliance, NATO Handbook, NATO Office of Information and Press, Brussels, 1995, p.p. 31-82.

¹⁰⁵ Δέσποινα Ταξιάρχη, Ευρωπαϊκή Ασφάλεια & Διεθνείς Οργανισμοί, Εκδόσεις Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, Αθήνα, 1999, σελ. 153.

¹⁰⁶ Strategic Concept for the Defense and Security of the Members of the NATO, adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Lisbon, 19-20 November 2010, p.p. 31-32

¹⁰⁷ Δέσποινα Ταξιάρχη, Ο.π., σελ. 153.

τομείς της στρατιωτικής συνεργασίας, της διαχείρισης κρίσεων, της πάταξης της τρομοκρατίας, του αμυντικού μετασχηματισμού και της πολιτικής διαχείρισης των όπλων μαζικής καταστροφής. Έχει υποστηριχθεί ότι, κίνητρο των αραβικών χωρών να συμμετάσχουν στην υπόψη πρωτοβουλία η οποία μάλιστα δεν πραγματεύεται θέματα “low politics”¹⁰⁸ και με δεδομένο ότι στο εσωτερικό τους υπήρχαν έκδηλα αντίνατοϊκά αισθήματα, ήταν η προσπάθειά τους μέσω συμμετοχής στην εν λόγω δράση να αυξήσουν τη διεθνή νομιμοποίηση των αυταρχικών καθεστώτων τους, τα οποία είχαν τεθεί υπό αμφισβήτηση και δεχόταν δριμύτατες κριτικές, τόσο στο εσωτερικό τους όσο και από διεθνείς δρώντες.¹⁰⁹

Το NATO, σαφώς και δεν μπορεί να εγγυηθεί τη διασφάλιση της σταθερότητας στη Μεσόγειο, ωστόσο σε περίπτωση επείγοντος κινδύνου είναι ο οργανισμός που δύναται να παρέχει την επιθυμητή απάντηση. Η Συμμαχία είναι ικανή και αρμόδια να παρέχει στρατιωτική ασφάλεια και να διαχειρίζεται κρίσεις.¹¹⁰ Ο Μεσογειακός Διάλογος λειτουργεί συμπληρωματικά προς άλλες διεθνείς πρωτοβουλίες, όπως η διαδικασία της Ευρώ-μεσογειακής Συνεργασίας, οι Μεσογειακές Πρωτοβουλίες της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) και του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ).¹¹¹ Στον ΟΑΣΕ, οι τρίτοι μεσογειακοί εταίροι είναι οι ίδιοι με εκείνους του Μεσογειακού Διαλόγου, με εξαίρεση τη Μαυριτανία, η οποία όμως συμμετέχει στον αντίστοιχο διάλογο της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ). Σημειωτέον ότι, οι διεθνείς οργανισμοί ΔΕΕ και ΟΑΣΕ διαδραματίζουν βαρύνοντα ρόλο στην αποτροπή συγκρούσεων και την ενίσχυση της σταθερότητας.¹¹² Η συνεργασία των υπόψη οργανισμών με το NATO είναι αγαστή και στενή.¹¹³ Το έτος 1999, τα στρατηγεία του NATO διοργάνωσαν 49 στρατιωτικές δράσεις, όπου συμμετείχαν Κ-Μ του διαλόγου και είχαν ως αντικείμενο την έρευνα και διάσωση, τη θαλάσσια ασφάλεια και την ανθρωπιστική βοήθεια. Στο πλαίσιο αυτό, η Ιορδανία, η Αίγυπτος και το Μαρόκο έλαβαν μέρος στις Δυνάμεις Σταθεροποίησης (Stabilization

¹⁰⁸ Πρόκειται για θέματα κοινωνικά, οικονομικά, περιβαλλοντικά, καθώς και θέματα που σχετίζονται με μη κρατικούς δρώντες. Βλέπε: Ripsman N. M., *The Political Economy of Security: A Research and Teaching Agenda*, *Journal of Military and Strategic Studies*, Spring 2000, <http://www.jmss.org/2000/article1.html>

¹⁰⁹ Bichara Khader, *the European Union and the Arab World: From the Rome Treaty to the Arab Spring*, Arab Study and Research Center, University of Louvain, Belgium, 2012, p. 144.

¹¹⁰ Solana J., Προετοιμάζοντας τη Συνάντηση Κορυφής της Μαδρίτης, Δελτίο NATO, αριθμός 1, 1997, σελ. 3-6.

¹¹¹ Μαίρη Μπόση, Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1999, σελ. 52.

¹¹² Hansen L., *the Security of the New NATO Partners: The Roles of the CSCE, NATO and the WEU*, Cambridge University Press, New York, 2006, p.p. 9-17.

¹¹³ Aragona G., Ο ΟΑΣΕ σε μία προκύπτουσα Ευρωπαϊκή Δομή Ασφάλειας, Δελτίο NATO, αριθμός 2, 1997, σελ. 7-10.

Force - SFOR) και Εφαρμογής (Implementation Force - IFOR) του NATO, στη Βοσνία – Ερζεγοβίνη, συμβάλλοντας έτσι στην ασφάλεια στην περιοχή.¹¹⁴

Η Ευρώ-μεσογειακή διάσκεψη της Βαρκελώνης οργανώθηκε το 1995 από την ΕΕ και συμμετείχαν σε αυτή 27 χώρες. Τα τότε 15 Κ-Μ της ΕΕ και 12 Μεσογειακοί Εταίροι, ήτοι Μαρόκο, Αλγερία, Τυνησία, Αίγυπτος, Ιορδανία, Ισραήλ, Λίβανος, Συρία, Παλαιστίνη, Τουρκία, Κύπρος και Μάλτα. Απούσα από τη διάσκεψη ήταν η Λιβύη λόγω των κυρώσεων του ΟΗΕ κατά του καθεστώτος Καντάφι. Ωστόσο η Λιβύη συμμετέχει ως παρατηρητής.¹¹⁵ Στο διάλογο συμμετείχαν επίσης οι ΗΠΑ (παρά το γεγονός ότι διατηρούν στη Μεσόγειο τον 6^ο στόλο τους), το ίδιο και η Ρωσία καθώς και οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Στο κείμενο της διακήρυξης των 27 κρατών, διατυπώθηκε η απαίτηση της αντιμετώπισης της Μεσογείου ως θάλασσα συνεργασίας μεταξύ των χωρών της βόρειας και της νότιας ακτής, όπως επίσης και η προσδοκία να είναι η υπόψη Διάσκεψη το εναρκτήριο λάκτισμα της συνεργασίας στη Μεσόγειο. Ωστόσο η επίτευξη της υπόψη συνεργασίας θα πρέπει να ξεπεράσει το σκόπελο του κρατικού πατερναλισμού και του Αραβικού Σοσιαλισμού των Μεσογειακών Εταίρων, οι οποίοι δεν αποτελούν φιλελεύθερες και εκσυγχρονιστικές κοινωνίες, τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο.¹¹⁶

1.3.3. Τα Παράκτια Κράτη της Μεσογείου και το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας ως προς την Γεωπολιτική Θεώρηση

Η ειρηνική συνύπαρξη και ασφάλεια ανάμεσα στα παράκτια κράτη της μεσογειακής λεκάνης, τελεί σε άμεση συνάρτηση με την τήρηση και εφαρμογή του δικαίου της θάλασσας στο σύνολό του. Έπειτα από τη διαμόρφωση των ζωνών εθνικής δικαιοδοσίας, ήτοι Αιγιαλίτιδες ζώνες, Συνορεύουσες ζώνες, Ηπειρωτικές Υφαλοκρηπίδες καθώς και των Αποκλειστικών Οικονομικών Ζωνών των κρατών, δεν υπολείπεται ελεύθερος χώρος για διαμόρφωση ζώνης Διεθνούς Βυθού.

Αναφορικά με το εύρος της Αιγιαλίτιδας ζώνης, άπαντα τα μεσογειακά κράτη καθώς και τα κράτη της Μαύρης Θάλασσας υιοθέτησαν την αρχή των 12 ν.μ. με εξαίρεση την Ελλάδα και την Τουρκία στην περιοχή του Αιγαίου Πελάγους.¹¹⁷ Η Ελλάδα διαθέτει εύρος 6 ν.μ. για το σύνολο των ακτών της – ηπειρωτικών και

¹¹⁴ Δέσποινα Ταξιάρχη, Ο.π., σελ. 157.

¹¹⁵ Ιωάννης Σεϊμένης – Πέτρος Σιούσιουρας, Ευρωμεσογειακές Σχέσεις, Εκδόσεις Ζήτη, Αθήνα, 2003, σελ. 4.

¹¹⁶ Ο.π., σελ. 55.

¹¹⁷ Πέτρος Σιούσιουρας, Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας, Εκδόσεις ΣΝΔ, Πειραιεύς, 2002, σελ. 39

νησιωτικών – ενώ η Τουρκία διαθέτει Αιγιαλίτιδα ζώνη εύρους 12 ν.μ. στη Μαύρη Θάλασσα και τις μεσογειακές ακτές της. Η Τουρκία επιχείρησε την ένταξη του Αιγαίου Πελάγους στο καθεστώς των κλειστών ή ημίκλειστων θαλασσών για τις οποίες υπέβαλε πρόταση για υιοθέτηση Αιγιαλίτιδας ζώνης μικρού εύρους.¹¹⁸ Στη συνέχεια καταψήφισε τη Σύμβαση του Montego Bay, καθώς η πρότασή της δεν έτυχε αποδοχής.¹¹⁹ Εξαίρεση αποτελούσε στο παρελθόν και η Συρία με Αιγιαλίτιδα ζώνη εύρους 35 ν.μ. για λόγους ασφάλειας λόγω έντασης στην περιοχή και συνάμα με τη ρητή διαβεβαίωση ότι θα επανέλθει στα 12 ν.μ. όταν εκλείψουν τα εν λόγω ζητήματα. Πρόκειται για μονομερή κίνηση της Συρίας με επίκληση ότι πρόκειται ουσιαστικά για μία ζώνη ασφαλείας.¹²⁰ Όσον αφορά τη Συνορεύουσα ζώνη, εννέα μεσογειακά κράτη έχουν εφαρμόσει το προβλεπόμενο από τη Νέα Σύμβαση όριο των 24 ν.μ. από τις γραμμές βάσης, δηλαδή το διπλάσιο της Αιγιαλίτιδας ζώνης των 12 ν.μ. Πρόκειται για την Αίγυπτο, την Αλγερία, την Ισπανία, την Κύπρο, τη Μάλτα, το Μαρόκο, τη Συρία, την Τυνησία και τη Γαλλία.¹²¹ Αξιοσημείωτο είναι ότι η Σύμβαση του Montego Bay δεν θεσπίζει υποχρεωτική την οριοθέτηση και ανακοίνωση της Συνορεύουσας ζώνης μεταξύ αντικειμένων κρατών, γεγονός που ισχύει στην περίπτωση της Αιγιαλίτιδας ζώνης.¹²² Η σημαντικότερη Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη το εύρος της οποίας φτάνει μέχρι τα 200 ν.μ. μετρούμενα από τις γραμμές βάσης, έχει υιοθετηθεί στη μεσογειακή λεκάνη μόνο από την Κύπρο, τη Συρία, την Αίγυπτο και το Μαρόκο. Αντίθετα, το εύρος των 200 ν.μ. της ΑΟΖ έχει υιοθετηθεί στη λεκάνη της Μαύρης Θάλασσας από το σύνολο των ενδιαφερομένων κρατών.¹²³ Η Γαλλία υιοθέτησε ΑΟΖ μόνο στις ακτές της στον Ατλαντικό ωκεανό και σε εκείνες των υπερπόντιων κτήσεών της. Τέλος αναφορικά με την ηπειρωτική υφαλοκρηπίδα, 9 κράτη έχουν ήδη επικυρώσει τη Σύμβαση της Γενεύης του 1958, υιοθετώντας την υπόψη ζώνη μέχρι το προβλεπόμενο ισοβαθές των 200 μέτρων μετά την αιγιαλίτιδα ζώνη, ή με βάση το κριτήριο της εκμεταλλευσιμότητας, το οποίο όντας μεταβλητό καθιστά δύσκολη την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας. Πρόκειται για την Αλβανία, την Κύπρο, την Αίγυπτο, τη Γαλλία, τη Συρία, την Ιταλία, τη Μάλτα, την Ισπανία και τέλος την Ελλάδα σε

¹¹⁸ Siousiouras Petros, *Legal Interpretations of Turkey's Strategic Aspirations in the Aegean Sea*, University of the Aegean, Rhodes, 2003, p. 7.

¹¹⁹ Χρήστος Ροζάκης, *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-87, Το Διεθνές Νομικό Καθεστώς του Αιγαίου και η Ελληνοτουρκική Κρίση. Τα Διμερή και τα Διεθνή Θεσμικά Ζητήματα*, Εκδόσεις Γνώση, Αθήνα, 1988, σελ. 342-343.

¹²⁰ Στυλιανός Περράκης, *Η Ελλάδα και οι Εξελίξεις στην Ανατολική Λεκάνη της Μεσογείου*, Εισήγηση στην Ημερίδα ΕΛΙΣΜΕ και Ακαδημίας Αθηνών, 15 Μαΐου 2012

¹²¹ Γρηγόρης Τσάλτας, *Προοπτικές Εκμετάλλευσης Υποθαλάσσιων Φυσικών Πόρων στη Νότιο-Ανατολική Μεσόγειο*, Εισήγηση στην Ημερίδα Ελληνικοί Υδρογονάνθρακες: από την Έρευνα στην Εκμετάλλευση, Αθήνα, 20 Απριλίου 2012.

¹²² Πέτρος Σιούσιουρας, *Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας*, Ο.π. σελ. 42.

¹²³ Γρηγόρης Τσάλτας, Ο.π.

σχέση με το Ιόνιο Πέλαγος και τη Συμφωνία που είχε υπογράψει με την Ιταλία το 1977.¹²⁴ Εν κατακλείδι, η δημιουργία μιας ευρώ-μεσογειακής ζώνης σταθερότητας και ασφάλειας, απαιτεί την επίλυση προβλημάτων που απορρέουν πρωταρχικά από τη γεωστρατηγική θεώρηση της περιοχής.

1.3.4. Βαλκάνια – Ανατολική Μεσόγειος – Μ. Ανατολή, Χώρος Αντιπαλότητας και Συγκρούσεων των Μεγάλων Δυνάμεων

Αναφορικά με τα Βαλκάνια, έχει λεχθεί ότι: «Η Βαλκανική χερσόνησος, τοποθετημένη στη συναρμογή της ευρωπαϊκής με την ασιατική ήπειρο, με τα Δαρδανέλια και τον Βόσπορο για στρόφιγγες, σχηματίζει μια στενή γέφυρα που εκτείνεται προς την Ασία». ¹²⁵ Η δε Μαύρη Θάλασσα προσδίδει προστιθέμενη αξία στα Βαλκάνια, μετατρέποντας αυτά σε κλειδί της διάβασης που οδηγεί στη Ρωσία. Οι ακτές της αποτελούν εκβολές του Δούναβη, γεγονός σημαντικό για τις αγορές της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Συνεπώς η ελευθερία των Στενών και η ελευθερία ναυσιπλοΐας στο Δούναβη, αποτελούν συγκοινωνούντα δοχεία. Τα Βαλκάνια αποτελούσαν πάντοτε ένα κρίσιμο γεωπολιτικό και γεωστρατηγικό σταυροδρόμι.¹²⁶ Στις ημέρες μας, βρίσκονται στην εμβέλεια της ενεργειακά εύπορης Κασπίας θάλασσας, της ασταθούς περιοχής του Καυκάσου καθώς και των σχεδιασμών της Δύσης για την ανάσχεση του Ισλαμικού φονταμενταλισμού.¹²⁷

Η σπουδαιότητα των Βαλκανίων οφείλεται επίσης στο ότι αποτελούν γεωγραφική προέκταση της Μεσευρώπης και ως η υδρογραφική ενότητα που μαζί με τον ηπειρωτικό κορμό, καταλήγουν στη Μεσόγειο.¹²⁸ Τα εξωτερικά γεωγραφικά όρια των Βαλκανίων είναι υδάτινα, όμως στο εσωτερικό τους δεσπόζουν μεγάλες οροσειρές, που έδωσαν στην περιοχή την υπόψη ονοματολογία, καθόσον στην τουρκική γλώσσα Balkan σημαίνει βουνό.¹²⁹ Παρόλο που πρόκειται για περιοχή έκκεντρη, δύσβατη και εθνολογικά κατακερματισμένη, αποτελεί ανέκαθεν πεδίο ενδιαφέροντος και συγκρούσεων ιμπεριαλιστικών δυνάμεων που επιδιώκουν την άσκηση ελέγχου επί της Βαλκανικής Χερσονήσου. Οι μεγάλες αυτές δυνάμεις

¹²⁴ Γρηγόρης Τσάλτας, Η Γεωστρατηγική της Μεσογείου, τα Παράκτια Κράτη και το Δίκαιο της Θάλασσας, Γεωπολιτική, 2002, σελ. 19-23.

¹²⁵ R. Ristelhueber, Ιστορία των Βαλκανικών Λαών, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Παπαδήμα, Αθήνα 2003, σελ. 27.

¹²⁶ Στέλιος Αλειφαντής, Η Στρατηγική Διάσταση της Οικονομικής Συνεργασίας στα Βαλκάνια, στο Βαλκάνια και Ελλάδα: Προτάσεις για μία Εθνική Στρατηγική, Εκδόσεις Γνώση, Αθήνα, 1995, σελ. 37.

¹²⁷ Pascu I. M., the Balkans and NATO Enlargement, Eurobalkans, No 20, Autumn 1995, p. 28.

¹²⁸ Tsaltas, Gr., La Position Géostratégique de la Méditerranée - L'Application des Principes de la Convention des Nations Unies sur le Droit de la Mer par les Etats, Ο.π.

¹²⁹ Zeune August, Goea: Versuch einer wissen-schaftlichen Beschreibung, Wittich, Berlin, p. 11.

θεωρούν τα Βαλκάνια ως συνδετικό άξονα Βορρά - Νότου και Ανατολής - Δύσης, ενώ αποδίδουν ιδιαίτερη γεωπολιτική σημασία στο λιμένα της Θεσσαλονίκης.¹³⁰

Από τη μια πλευρά οι ηπειρωτικές χώρες Ρωσία και Γερμανία, επιδιώκουν την πρόσβαση σε θερμές θάλασσες πλησίον των μεταφορικών αξόνων του παγκόσμιου εμπορίου, ενώ από την άλλη, συνασπίζονται οι θαλασσοκράτορες Μ. Βρετανία και Γαλλία για να αποτρέψουν το εγχείρημα. Η διαχρονική αυτή διένεξη, σύμφωνα με τον Spykman, δημιουργεί μία ζώνη συγκρούσεων γύρω από την Ευρασία.¹³¹ Οι δύο πλευρές βρίσκονται αντιμέτωπες τόσο μεταξύ τους όσο και με βαλκανικές χώρες. Η έντονη όμως ανάμειξη τρίτων δηλώνει την αποτυχία κάθε προσπάθειας για την ανάδειξη κάποιας ηγεμονικής τοπικής Δύναμης. Βέβαια οι ευρώ – ατλαντικές σχέσεις καθορίζουν πρωτίστως τις ευρωπαϊκές ισορροπίες στη Βαλκανική Χερσόνησο και ακολούθως οι εσωτερικές εξελίξεις, καθόσον πρόκειται για ένα περιφερειακό υποσύστημα που νομοτελειακά ακολουθεί τις εξελίξεις του υπερκείμενου διεθνούς συστήματος, ενσωματώνοντας όμως τις τοπικές ιδιαιτερότητές του.¹³²

Ο γερμανικός ιμπεριαλισμός νομοτελειακά προσκρούει στο ρωσικό ιμπεριαλισμό. Εύλογο είναι επίσης, οι δύο αυτές μεγάλες χερσαίες ευρωπαϊκές δυνάμεις να αντιπαλεύονται τις ναυτικές, Αγγλία και Γαλλία. Η έμπρακτα δεδηλωμένη προτίμηση της Γερμανίας στην Τουρκία και τη Βουλγαρία, η οποία παρέβλεψε τους ισχυρούς οικογενειακούς δεσμούς του Γερμανού αυτοκράτορα με την ελληνική βασιλική οικογένεια, καθώς και η επιφανειακή, προσχηματική και υποκριτική υποστήριξη του τσάρου της Ρωσίας προς την Ελλάδα, υποστήριξη που ωχριούσε μπροστά στην αντίστοιχη προς την Τουρκία και τη Βουλγαρία, αποκαλύπτει εξόφθαλμα τη σχέση αντιπαλότητας μεταξύ χερσαίων και ναυτικών δυνάμεων.

Έχει υποστηριχθεί ότι, η συγκρουσιακή παθολογία μεταξύ χερσαίων και ναυτικών δυνάμεων εμφανίσθηκε και στην αρχαιότητα, στη σύγκρουση μεταξύ των ελληνικών πόλεων – κρατών που διέθεταν ναυτική ισχύ και της Περσικής Αυτοκρατορίας που ήταν γνήσια έκφραση χερσαίου πολιτισμού.¹³³ Ο ελληνικός πολιτισμός διεπόταν από την «αγορά» και τους «πολίτες», ενώ ο περσικός από το

¹³⁰ Siousiouras Petros, *Foreign Policies of Greece and the FYROM: Geopolitical Ambitions and Political Realism*, Ο.π., p. 5.

¹³¹ Πέτρος Σιούσιουρας, *Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ο.π., σελ. 65.

¹³² Στέλιος Αλειφαντής, *Αντιμέτωποι με την Αστάθεια στα Βαλκάνια: Το Πρόβλημα Συγκλίσεων Πολιτικής*, στο *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική: Εσωτερικές και Διεθνείς Παράμετροι*, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα, 1994, σελ. 223.

¹³³ Davies Norman, *Europe. A History*, Oxford University Press, New York, 1996, p. 95-147.

«ανάκτορο» και τους «υπηκόους».¹³⁴ Επίσης, το Ανατολικό Ζήτημα, κατόπιν της μακροχρόνιας επίλυσής του από την «Pax Alexandrina» και «Pax Romana», αναδύθηκε εκ νέου στο προσκήνιο κατά τους βυζαντινούς χρόνους, με τη μορφή της σύγκρουσης μεταξύ ναυτικής και χερσαίας δύναμης.¹³⁵

Στις ημέρες μας η στρατηγική αξία της Μέσης Ανατολής είναι σημαντική, αφενός διότι πρόκειται για κομβική και διαμετακομιστική οδό εμπορευμάτων, αφετέρου διότι στην ευρύτερη περιοχή βρίσκονται πλούσια ενεργειακά αποθέματα¹³⁶ που αντιπροσωπεύουν το 65%¹³⁷ περίπου του συνόλου των παγκόσμιων αποθεμάτων πετρελαίου και το 40,5% των αντιστοίχων του φυσικού αερίου. Όσον αφορά στην πολιτισμική προσέγγιση, η Μέση Ανατολή υπήρξε η μήτρα πολιτιστικών και θρησκευτικών ζυμώσεων με διεθνές αντίκτυπο. Η υψηλή στρατηγική αξία της περιοχής λόγω της γεωγραφικής, οικονομικής και πολιτιστικής σπουδαιότητάς της, συνοδεύεται από μια εκρηκτική δυναμική που διέπεται:

α. Από λεπτές πολιτικές ισορροπίες, καθόσον τα καθεστώτα της περιοχής στερούνται λαϊκής νομιμότητας και οι οποιοσδήποτε αλλαγές στις ηγεσίες τους δύναται να επιφέρουν ευρύτερες γεωπολιτικές μεταβολές.

β. Από ανισοκατανομή πλούτου, τόσο μεταξύ των κρατών όσο και στο εσωτερικό τους.

γ. Από σημαντικά προβλήματα λειψυδρίας.¹³⁸

Αξιοσημείωτο είναι ότι η Ανατολική Μεσόγειος, η Βαλκανική Χερσόνησος και η Μ. Ανατολή έχουν προσελκύσει το ενδιαφέρον των εκάστοτε ισχυρών δρώντων του πλανήτη, οι οποίοι έχουν συγκεντρώσει στον υπόψη γεωγραφικό χώρο τεράστιες στρατιωτικές δυνάμεις, Βάσεις και στρατιωτικό υλικό.

Το NATO καίτοι αποτελεί Συμμαχία προστασίας του ατλαντικού χώρου, συμπεριέλαβε στους κόλπους του τρεις μεσογειακές χώρες, την Ιταλία αρχικά και

¹³⁴ Ι. Λουκάς, Αιγαίο Πέλαγος. Ιστορία και Γεωπολιτική του Ελληνισμού από την Προϊστορία ως τους Αλεξανδρινούς Χρόνους, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1991, σελ. 41-47.

¹³⁵ Ι. Λουκάς, Η Πολιτική του Ανατολικού Ζητήματος και η Ναυτική Ισχύς του Βυζαντίου, Ναυτική Επιθεώρηση, Τεύχος 500, Αθήνα, 1996, σελ. 13-45.

¹³⁶ Tsaltas G. & Deniozos N., the Notions of Soft Security and the Environment in the Development of Greek-Turkish Relations in the Aegean Sea, Ο.π., p. 5.

¹³⁷ Karkazis John, the Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region, Ο.π., p. 8.

¹³⁸ Γ. Μούρτος, Η Γεωπολιτική Ανατομία της Μεσογείου, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2000, σελ. 69.

μεταγενέστερα από το 1952, την Ελλάδα και την Τουρκία.¹³⁹ Η Συμμαχία μεταψυχροπολεμικά έχει μετατοπίσει το ενδιαφέρον της στην Ανατολική Μεσόγειο,¹⁴⁰ γεγονός που αποκαλύπτεται και από την εμπλοκή της στον πόλεμο του Κόλπου καθώς και από την επέμβασή της στην πρώην Γιουγκοσλαβία. Η διαχείριση της κρίσης της τελευταίας, αποτέλεσε χαρακτηριστικό στρατηγικό ανταγωνισμό μεταξύ των ΗΠΑ και της γηραιάς ηπείρου, όπου η υπερδύναμη δεν φάνηκε πρόθυμη να εκχωρήσει δικαιώματα, που κατ' επίκληση της ανήκουν.¹⁴¹ Οι ΗΠΑ λόγω της υπέρμετρης πολιτικής και στρατιωτικής ισχύος που διαθέτουν είχαν την ευχέρεια υιοθέτησης εσφαλμένων πολιτικών και δράσεων, τόσο στη Βοσνία όσο και στο Κοσσυφοπέδιο.¹⁴² Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι, κατά τη διεξαγωγή των στρατιωτικών επιχειρήσεων, αφενός υπήρξε σημαντική διάσταση απόψεων ως προς τον τρόπο διεξαγωγής του πολέμου, αφετέρου οι Αμερικανοί θεωρούσαν τους Ευρωπαίους ως «ακολουθούς» και όχι ως ισότιμους εταίρους.¹⁴³

Αξιοσημείωτη είναι η διαφαινόμενη επάνοδος της Μεγάλης Βρετανίας ως κομβικού παίκτη στη σκακιέρα της υπόψη περιοχής, έπειτα από απουσία πενήντα περίπου ετών, λόγω της επικράτησης στην Ευρώπη του άξονα Γερμανίας-Γαλλίας.¹⁴⁴ Από το ξεκίνημα του 20^{ου} αιώνα και μέχρι το Β' ΠΠ, η Μεγάλη Βρετανία υπό το δόγμα της ισορροπίας δυνάμεων και την υψίστη σημασία που απέδιδαν οι αγγλοσαξονικές θεωρίες στον έλεγχο της Rimland, απολάμβανε μία κυρίαρχη θέση στην παγκόσμια γεωπολιτική αρχιτεκτονική της Δύσης, διαμέσου της άσκησης ελέγχου δύο σημαντικών γεωστρατηγικών πόλων, τη Θάλασσα της Ιαπωνίας και τη Μεσόγειο Θάλασσα.¹⁴⁵ Με τον τρόπο αυτό η Μεγάλη Βρετανία ασκούσε έλεγχο σε κύριες γεωστρατηγικές θαλάσσιες διαβάσεις της Rimland, όπως το Γιβραλτάρ, το Σουέζ, το ακρωτήριο Καλής Ελπίδας, τη Σιγκαπούρη, ελέγχοντας έτσι σημαντικές οδούς διαμετακόμισης εμπορίου. Η δε διώρυγα του Σουέζ ελέγχει την κατεύθυνση προς τις Ινδίες και τη δυτική Ασία.¹⁴⁶ Η ζώνη μεταξύ 35^{ου} και 36^{ου} παραλλήλου η οποία περιέχει στο ανατολικό της άκρο την Κύπρο (Επισκοπή, Ακρωτήριο, Λάρνακα, Δεκέλεια και Λευκόνοικος) και την Κρήτη (Σούδα) και στο δυτικό, τη Μάλτα και το

¹³⁹ Δέσποινα Ταξιάρχη, Ο.π., σελ. 129.

¹⁴⁰ Strategic Concept for the Defense and Security of the Members of the NATO, Ο.π., p. 31.

¹⁴¹ Ινώ Αφεντούλη, Ο.π., σελ. 25.

¹⁴² Binder D., U.S. Policymakers on Bosnia Admit Errors in Opposing Partition in 1992, New York Times, August 29, 1993, p. 10.

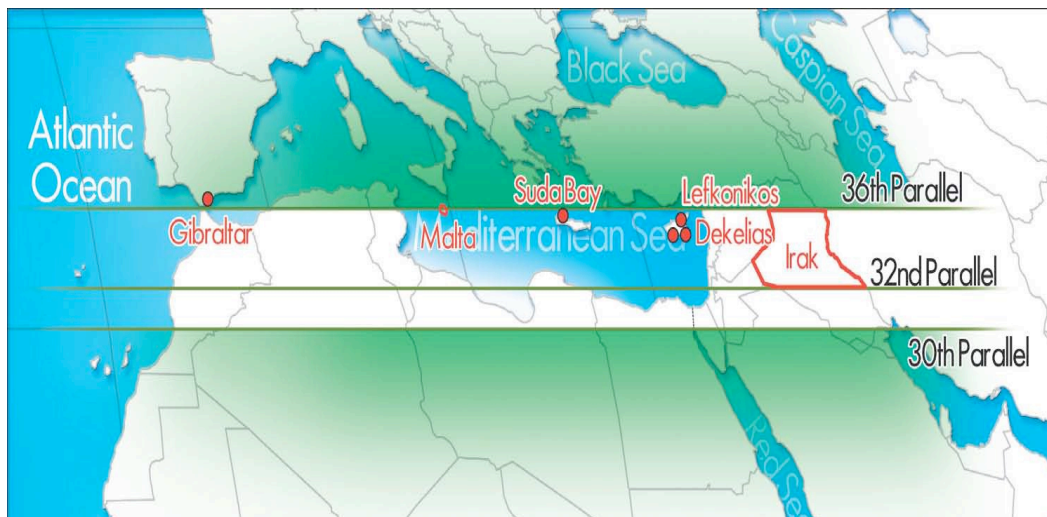
¹⁴³ Wesley Clark, Waging Modern War, Public Affairs, New York, 2001, p.p. 417- 461

¹⁴⁴ Karkazis John, the Pursuit of a New Order in Europe and the Middle East, Ο.π., p. 4.

¹⁴⁵ Ο.π., σελ. 5.

¹⁴⁶ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 45, 113.

Γιβραλτάρ, αποτέλεσε ένα σύνολο γεωστρατηγικών ερεισμάτων για τη Μεγάλη Βρετανία, η οποία ασκούσε - μέσω του υπόψη άξονα - τον έλεγχο της Μεσογείου. Ο άξονας αυτός αποτελεί διαμετακομιστική οδό υδρογονανθράκων του Περσικού Κόλπου και της Λεκάνης της Κασπίας, προς το Γιβραλτάρ και τον Ατλαντικό.

(Χάρτης υπ' αριθ. 2: Η ζώνη Αγγλοσαξονικής επιρροής)

Η Μέση Ανατολή αντιμετωπίζει πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά αδιέξοδα πέραν του εξτρεμιστικού Ισλάμ και της έξαρσης του πολέμου χαμηλής έντασης στα κατεχόμενα. Η περιοχή που εκτείνεται από το Μαρόκο έως τον Περσικό Κόλπο, είναι μια εξαιρετικά ασταθής περιοχή και ένας κεντρικός πόλος της διεθνούς τρομοκρατίας. Οι ΗΠΑ πλέον της κατάρρευσης του αυταρχικού καθεστώτος στο Ιράκ, συνδράμουν και στην επίλυση του Παλαιστινιακού προωθώντας ευέλικτες λύσεις σε Ισραηλινούς και Παλαιστίνιους. Βέβαια στο Ιράκ¹⁴⁷ αποτελεί πολύ σημαντικό θέμα η σταθερότητα της περιοχής στην εποχή μετά την πτώση του καθεστώτος Saddam Hussein. Σαφώς και δεν έχει επιλυθεί το ιρακινό ζήτημα, το οποίο χρήζει μακροπρόθεσμης επίλυσης, συνεκτιμώντας τις ευαισθησίες της Ιορδανίας, της Τουρκίας, του Κουβέιτ και της Σ. Αραβίας. Είναι επίσης απαραίτητο το Κάιρο και η Δαμασκός να κατανοήσουν τις «ιδιαιτερότητες» της αλλαγής στη Βαγδάτη.

1.4 ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΝΑ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Η Ανατολική Μεσόγειος εκτείνεται γεωπολιτικά και περιλαμβάνει, από

¹⁴⁷ Η επέμβαση των ΗΠΑ στο Ιράκ το 2003, υποκινήθηκε από υποκρυπτόμενες επωφελείς επιδιώξεις του οικονομικού ιμπεριαλισμού της υπερδύναμης. Το Ιράκ δεν είχε ανάμειξη τόσο με την Al-Qaeda όσο και με την 11^η Σεπτεμβρίου. Βλέπε: Βασίλειος Μαρκεζίνης, Μία Νέα Εξωτερική Πολιτική για την Ελλάδα, Ο.π., σελ. 150.

βορρά τη Χερσόνησο της Μικράς Ασίας, από δυσμάς τη Κρήτη, τα Δωδεκάνησα και μέρος του Λιβυκού πελάγους, από νότο την Αίγυπτο με τη Χερσόνησο του Σινά και τη διώρυγα του Σουέζ και από ανατολάς, το Ισραήλ, τα Παλαιστινιακά εδάφη, το Λίβανο, τη Συρία και την Κύπρο. Στο γεωπολιτικό αυτό χώρο δεσπόζει η Κύπρος και η Κρήτη, δύο νησιά τα οποία και ελέγχουν τις διαμετακομιστικές οδούς της Μεσογείου. Η γεωγραφική θέση της Κύπρου στη ΝΑ Μεσόγειο, σε μία ασταθή περιοχή εγγύς της Μ. Ανατολής, προσδίδει σε αυτήν υψηλή στρατηγική αξία.¹⁴⁸

Η Κύπρος αποτελεί τον έναν πόλο στο γεωπολιτικό υποσύστημα δίπολου Ισραήλ-Κύπρος (I-K), το οποίο περιέχει κρίσιμα γεωγραφικά χαρακτηριστικά όπως οι ανεξάρτητες οικονομικές ζώνες, οι υφαλοκρηπίδες, οι εθνικοί εναέριοι χώροι, τα χωρικά ύδατα, οι αποστάσεις στρατηγικού βάθους. Το δίπολο αυτό αποτελεί ταυτόχρονα έναν κεντρικό πόλο μέσα στο γεωπολιτικό σύστημα, το οποίο από πλευράς κρατικών δρώντων της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής, αποτελείται από (I-K) - Τουρκία, (I-K) – Συρία - Λίβανος - Ιράκ, (I-K) - Ιράν και (I-K) - Ελλάδα. Η υπερκείμενη κλίμακα συμπεριλαμβάνει και τους ισχυρούς στρατηγικούς δρώντες, ΗΠΑ, Ρωσία και ΕΕ. Το δίπολο (I-K) αποτελεί τη σημαντικότερη εστία αστάθειας στο εσωτερικό της Μ. Ανατολής και αποτελεί το λόγο των σημαντικότερων παρεμβάσεων στην περιοχή, οι οποίες νομοτελειακά επηρεάζουν και τη χώρα μας.¹⁴⁹ Για το λόγο αυτό, η ανάλυση του δίπολου (I-K) αναδύει στο προσκήνιο τη θεμελιακή σημασία της σταθεροποίησης του γεωστρατηγικού περιβάλλοντος του Ισραήλ, προκειμένου να επιτευχθούν νέες στρατηγικές ισορροπίες και συνθήκες ασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή.¹⁵⁰ Αναφορικά όμως με το γεωστρατηγικό περιβάλλον του Ισραήλ, η κατάσταση είναι εξαιρετικά ζοφερή, γεγονός που επιβεβαιώνεται από τα ακόλουθα δεδομένα:

α. Το συγκρουσιακό περιβάλλον της ΝΑ Τουρκίας και του Β. Ιράκ, λόγω των κουρδικών διεκδικήσεων και των επακόλουθων τουρκικών επιθέσεων, που λαμβάνουν χώρα σε τακτική διάταξη στην εν λόγω περιοχή.

β. Την έντονη αστάθεια στο νότιο Λίβανο, όπου η ανάμειξη της Δαμασκού προκαλεί έντονες αντιδράσεις από πλευράς της Hezbollah.

¹⁴⁸ Μάριος Ευρυβιάδης, Στρατηγική Αξία της Κύπρου, ΙΑΑ, Τεύχος 721, Αθήνα, 2003, σελ. 41.

¹⁴⁹ Ιωάννης Μάζης, Η Γεωπολιτική της Τουρκίας τον 21ο Αιώνα, Αμυντική Επιθεώρηση, Αθήνα, 2009, σελ. 63.

¹⁵⁰ Karkazis J., the Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region, Ο.π., p.p. 19-20.

γ. Την υφιστάμενη στασιμότητα της δυναμικής της Αναπόλεως (26-28 Νοεμβρίου 2007), λόγω της αρνητικής στάσης της Δαμασκού.

Από πλευράς γεωμορφολογικών παραγόντων, το δίπολο (I-K) μπορεί να αναλυθεί με δύο διαφορετικές οπτικές προσεγγίσεις. Η πρώτη εκδοχή το θεωρεί ως ενιαία οντότητα ενώ η δεύτερη εξετάζει ξεχωριστά τη συμπεριφορά των δύο πόλων στο γεωπολιτικό σύμπλοκο της ΝΑ Μεσογείου. Στην πρώτη εκδοχή γίνεται αντιληπτό ότι το δίπολο (I-K) δρα διαδραστικά με τον άξονα Σουέζ - Γιβραλτάρ που ευρίσκεται επί του 36ου Παραλλήλου. Το κυπριακό ακρωτήριο του Αποστόλου Ανδρέα, οι τουρκικές ακτές της Αλεξανδρέττας, της Συρίας και του Λιβάνου, ελέγχουν ένα ποντισμένο αγωγό φυσικού αερίου ο οποίος μεταφέρει αζερικό και ρωσικό φυσικό αέριο. Συμπεραίνουμε λοιπόν τη βαρύτητα του δίπολου (I-K) σχετικά με τον έλεγχο της ζώνης του 36ου παραλλήλου, όπου σημειώνεται πυκνή διέλευση σημαντικών ενεργειακών πόρων προς το Γιβραλτάρ.¹⁵¹

Αναφερόμενοι στη ΝΑ Μεσόγειο, επισημαίνουμε τις μαξιμαλιστικές φιλοδοξίες της Τουρκίας στην περιοχή της ευρύτερης Μ. Ανατολής, σύμφωνα με τις οποίες επιδιώκει να ασκεί απόλυτο έλεγχο στην εκμετάλλευση των υφιστάμενων ενεργειακών πόρων.¹⁵² Η σύγχρονη γεωπολιτική πραγματικότητα της ΝΑ Μεσογείου, προσεγγίζεται όχι μόνο μελετώντας τις σχέσεις Ισραήλ και αραβικών χωρών, αλλά συνεκτιμώντας την επικρατούσα κατάσταση στην Υπερκαυκασία, την Κεντρική Ασία, καθώς και στις υπόλοιπες χώρες της Εγγύς Ανατολής και του Περσικού Κόλπου. Η γεωπολιτική πραγματικότητα της ΝΑ Μεσογείου, καθορίζεται υπό το πρίσμα των εξελίξεων της διαδικασίας ειρήνευσης της Μέσης Ανατολής, του Κυπριακού ζητήματος, της διαδικασίας προσέγγισης Ισραήλ και Συρίας, με κύριες επιπτώσεις στην Ισραηλινή πολιτική στο Λίβανο. Καθορίζεται επίσης από την επόμενη ημέρα της ανατροπής των καθεστώτων της «Αραβικής Άνοιξης», όπου η διεθνής κοινότητα αναμένει με ανυπομονησία την κατεύθυνση της εξωτερικής πολιτικής των διαδόχων καταστάσεων και το βαθμό της συνεργασίας τους με τη Δύση.

Νευραλγικό ρόλο στη γεωπολιτική κατάσταση της ΝΑ Μεσογείου, έχουν οι προβλέψεις της Σύμβασης τού Διεθνούς Δίκαιου της Θάλασσας, που τέθηκε σε ισχύ για την ΑΟΖ. Στο άρθρο 56 της Σύμβασης, περιγράφονται τα δικαιώματα, οι

¹⁵¹ Ιωάννης Μάζης, Ο.π., σελ. 64.

¹⁵² Μάριος Ευρυβιάδης, Συμμαχίες στη Μέση Ανατολή: Ισραήλ, Τουρκία και ΗΠΑ, στο συλλογικό έργο: Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα και Ελλάδα, Ο.π., σελ. 269-286.

αρμοδιότητες και οι υποχρεώσεις του παράκτιου κράτους εντός της ΑΟΖ. Σύμφωνα με το υπόψη άρθρο, το παράκτιο κράτος έχει κυριαρχικά δικαιώματα για την έρευνα, την εκμετάλλευση, τη διατήρηση και τη διαχείριση των ζώντων ή μη πόρων του βυθού, του υπεδάφους και των υπερκείμενων υδάτων καθώς και για οικονομικές δραστηριότητες, που αφορούν στην παραγωγή ενέργειας από ανέμους, ύδατα ή ρεύματα.¹⁵³ Η Σύμβαση αναφέρει ρητά ότι τα νησιά διαθέτουν ΑΟΖ.¹⁵⁴ Η Τουρκία δεν αποδέχθηκε τη Σύμβαση,¹⁵⁵ διότι σύμφωνα με αυτή, η Ελλάδα λόγω των χιλιάδων νησιών που διαθέτει, δικαιούται την αποκλειστική οικονομική εκμετάλλευση όλου του Αιγαίου πελάγους. Συναφώς η Ελληνική ΑΟΖ είναι διπλάσια από αυτήν της Τουρκίας, καίτοι η Τουρκία είναι εξαπλάσια σε έκταση συγκριτικά με την Ελλάδα.

Στη Μεσόγειο, η ΑΟΖ του συμπλέγματος Καστελόριζου (αποτελείται από 14 νησιά και βραχονησίδες - κατοικείται η Μεγίστη, η Στρογγύλη και η Ρω) συνορεύει με αυτήν της Κύπρου, περιορίζοντας έτσι τα κυριαρχικά δικαιώματα της Τουρκίας¹⁵⁶ σε μια μικρή ζώνη των νότιων ακτών της. Η Τουρκία βέβαια, όχι μόνο ισχυρίζεται ότι το σύμπλεγμα Καστελόριζου δεν διαθέτει ΑΟΖ,¹⁵⁷ αλλά υποστηρίζει ότι, η χάραξη της ΑΟΖ από την Ελλάδα πρέπει να συνάδει με την αρχή της ευθυδικίας¹⁵⁸ και όχι με την αρχή της μέσης γραμμής (equidistance), διότι έτσι εξασφαλίζονται καλύτερα τα ζωτικά της συμφέροντα.¹⁵⁹

¹⁵³ Πέτρος Σιούσιουρας, Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας, Ο.π., σελ. 116.

¹⁵⁴ Ο.π., σελ. 111.

¹⁵⁵ Siousiouras P. and Chrysochou G., the Aegean Dispute in the Context of Contemporary Judicial Decisions on Maritime Delimitation, University of the Aegean, Chios, 2014, p. 38.

¹⁵⁶ Μακάριος Δρουσιώτης, Εγκαταλείφθηκε η Έρευνα στις Περιοχές που Αμφισβητεί η Τουρκία - Τουρκικό Ματ στο Σκάκι των Πετρελαίων, Εφημερίδα «Πολίτης», 30 Νοε 2008.

¹⁵⁷ Siousiouras P. and Chrysochou G., Ο.π., p. 36.

¹⁵⁸ Πέτρος Σιούσιουρας, Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας, Ο.π., σελ. 111.

¹⁵⁹ Η Τουρκία παρερμηνεύει την αρχή της ευθυδικίας, καθόσον η αρχή αυτή λειτουργεί *infra legem*, συνεπώς και στην περίπτωση ευθυδικίας η χάραξη της γραμμής οριοθέτησης γίνεται με τη μέση γραμμή. Βλέπε: Πέτρος Σιούσιουρας, Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας και *Casus Belli*, η Πολιτική της Άγκυρας στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, Αεροπορική Επιθεώρηση, Τεύχος 65, Σεπτέμβριος 2001, σελ. 17.

(Χάρτης υπ' αριθ. 3: Η μεταβολή της τουρκικής ΑΟΖ (δεξιά) συνεκτιμώντας στη χάραξή της, το σύμπλεγμα Καστελόριζου)

Σύμφωνα με τη ρητορική της Άγκυρας, το Αιγαίο αποτελεί μία ημίκλειστη θάλασσα¹⁶⁰ με ιδιαίτερα γεωγραφικά και γεωλογικά χαρακτηριστικά, καθώς και με πολλά νησιά, νησίδες και βράχους σε πολύ μικρή απόσταση από τις ακτές της Ασίας.¹⁶¹ Ο συνδυασμός των χαρακτηριστικών αυτών αποτελούν σύμφωνα με την Τουρκία μία «ειδική περίπτωση», συνεπώς η χώρα θα πρέπει να εξαιρεθεί από την υλοποίηση και εφαρμογή των γενικών κανόνων του Δικαίου της Θάλασσας. Συνεχίζοντας η τουρκική ρητορική υποστηρίζει ότι κάθε διαφωνία που εγείρεται, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται κατά περίπτωση με *ad hoc* συμφωνίες, οι οποίες θα συνεκτιμούν την «ιδιαιτερότητα της περίπτωσης». Η ιδανική λύση για την Τουρκία είναι η εφαρμογή της μέσης γραμμής ανάμεσα στις ελληνικές και τις τουρκικές ακτές,¹⁶² γεγονός που διαχωρίζει το Αιγαίο Πέλαγος περί τον 25^ο Μεσημβρινό.¹⁶³ Συνεπώς οι θέσεις της Τουρκίας αποσκοπούν σε διάσπαση της γεωγραφικής ενότητας του ελλαδικού χώρου¹⁶⁴ και βέβαια δεν συνάδουν με το διεθνές δίκαιο.

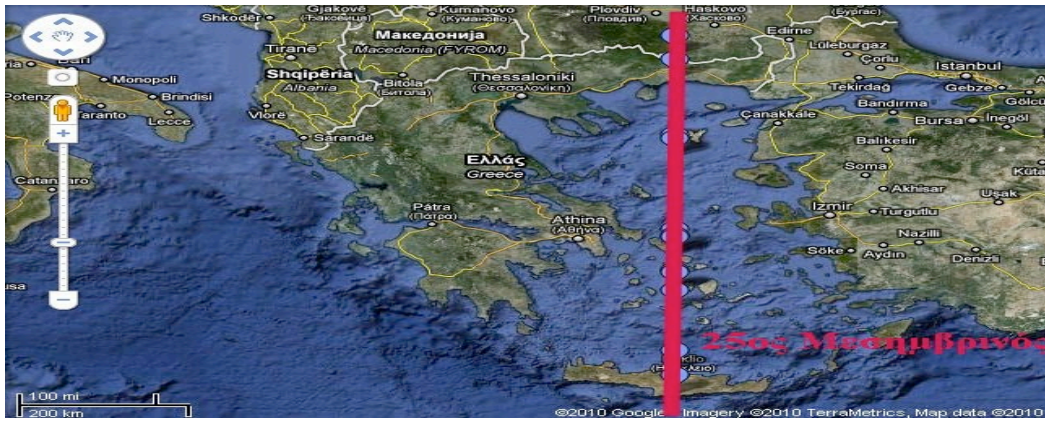
¹⁶⁰ Βλέπε άρθρα 122, 123 Σύμβασης Montego Bay για τις κλειστές και ημίκλειστες θάλασσες.

¹⁶¹ Κων/νος Οικονομίδης, Η Νέα Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας και η Ελλάδα: Τα Υπέρ και τα Κατά, Εκδόσεις ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα, 1995-96, σελ. 34.

¹⁶² Η Τουρκία αγνοεί τα ελληνικά νησιά του Ανατολικού Αιγαίου τα οποία αποκαλεί «αιγιακά νησιά», μετατοπίζοντας έτσι την γραμμή οριοθέτησης στο μέσο του Αιγαίου Πελάγους. Βλέπε: Πέτρος Σιούσιουρας, Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας και *Casus Belli*, η Πολιτική της Άγκυρας στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, Ο.π., σελ. 25.

¹⁶³ Γρηγόρης Τσάλτας, Το Καθεστώς της Ηπειρωτικής Υφαλοκρηπίδας σύμφωνα με τη Νέα Σύμβαση (1982) για το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας και τα Ελληνικά Συμφέροντα, στο Διεθνές Δίκαιο και Διεθνής Πολιτική, Εκδόσεις Παρατηρητής, Δεκέμβριος 1984, σελ. 201-202.

¹⁶⁴ Ο 25ος Μεσημβρινός διέρχεται δυτικά Ηρακλείου Κρήτης, περνά από το στενό του Καφηρέα (Εύβοια) δυτικά Μυκόνου, διασχίζει την Τήνο, περνά δυτικά Λήμνου και σε μικρή απόσταση από Ξάνθη (150 χλμ από Ελληνοτουρκικά σύνορα).

(Χάρτης υπ' αριθ. 4: Ο 25^{ος} μεσημβρινός)

Η Τουρκία υιοθέτησε ΑΟΖ στη Μαύρη Θάλασσα και συμφώνησε με την πρώην ΕΣΣΔ για τις αλληλεπικαλυπτόμενες περιοχές, χρησιμοποιώντας την αρχή της μέσης γραμμής.¹⁶⁵ Αργότερα η Τουρκία προέβη σε ανάλογη συμφωνία με τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία.¹⁶⁶ Δεν έπραξε όμως το ίδιο στη Μεσόγειο, συνάπτοντας συμφωνία με την Ελλάδα και με άλλα γειτονικά κράτη. Έτσι, η Μαύρη Θάλασσα που αποτελεί μια «κλειστή ή ημίκλειστη θάλασσα» όπως και η Μεσόγειος, έχει «μοιρασθεί» από τα παράκτια κράτη της, εφαρμόζοντας την οριοθέτηση της ΑΟΖ. Το γεγονός αυτό αποκαλύπτει ότι η Τουρκία επιδιώκει εξόφθαλμα διαφορετικές προσεγγίσεις, αναφορικά με τις οριοθετήσεις θαλασσίων ζωνών στη Μαύρη Θάλασσα και στο Αιγαίο, γεγονός που δύσκολα μπορεί να ερμηνευθεί.¹⁶⁷

Εν κατακλείδι, η Ανατολική Μεσόγειος αποτελεί το γεωγραφικό, πολιτικό, στρατιωτικό, οικονομικό και εν τέλει στρατηγικό σταυροδρόμι τριών ηπείρων και ακόμη περισσότερων πολιτισμών. Πλείστα αντικρουόμενα συμφέροντα στοιβάζονται σε μία μικρή σχετικά περιοχή, με αποτέλεσμα τη γένεση συγκρούσεων με επικίνδυνα χαρακτηριστικά. Η σύνθεση αυτών δημιουργεί πεπλεγμένες καταστάσεις με ευκαιρίες, προκλήσεις και κινδύνους για χώρες που επιδιώκουν να διαδραματίσουν εξέχοντα ρόλο στη περιοχή, όπως η Ελλάδα, η Τουρκία και φυσικά η αμερικανική Υπερδύναμη.

¹⁶⁵ Τα δύο κράτη προχώρησαν σε συμφωνία για οριοθέτηση ΑΟΖ με τη μέθοδο ανταλλαγής επιστολών, στις 23 Δεκέμβρη 1986 και στις 6 Φεβρουαρίου 1987. Βλέπε: Charney J.I. & Alexander L.M., *International Maritime Boundaries*, Vol. 11, Martinus Nijhoff Publishers, 1993, p.p. 1701-1707.

¹⁶⁶ Siousiouras P. and Chrysochou G., *Ο.π.*, p. 39.

¹⁶⁷ Πέτρος Σιούσιουρας, *Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη: Οριοθετήσεις στη Μαύρη Θάλασσα και στην Κύπρο*, στο συλλογικό έργο «Σύγχρονες Ματιές στις Νομικές και Πολιτικές Όψεις. Διεθνών Οργανώσεων – Διεθνών Οργανισμών», (επιμ.) Στέλιος Περράκης, Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων, Εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2009, σελ. 44.

2. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΕΝΕΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

2.1. Τα τελευταία 50 χρόνια, αλληπάλληλες περιφερειακές συγκρούσεις και διενέξεις άσκησαν επιρροή στην περιοχή της Μεσογείου όπως:¹⁶⁸

- α. Το Κυπριακό πρόβλημα
- β. Η Ελληνοτουρκική διένεξη
- γ. Οι διενέξεις στην περιοχή της Μ. Ανατολής
- δ. Το Κουρδικό πρόβλημα
- ε. Το πρόβλημα της Δυτικής Σαχάρας
- στ. Περιφερειακές διενέξεις σε Υπερκαυκασία και Κ. Ασία
- ζ. Περιφερειακές διενέξεις στον Περσικό Κόλπο
- η. Το Βαλκανικό

2.1.1 Κυπριακό Πρόβλημα

Η Κύπρος με την έκρηξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου προσαρτήθηκε στην Βρετανική Αυτοκρατορία και το 1923 έγινε αποικία του Βρετανικού στέμματος. Πρωτύτερα η Μ. Βρετανία είχε συνάψει συμφωνία με την Υψηλή Πύλη (1878) η οποία προέβλεπε την εκχώρηση της Νήσου σε αυτήν από τον σουλτάνο, η οποία θα αναλάμβανε και την προστασία της από τη Ρωσία.¹⁶⁹ Με τη συμφωνία της Ζυρίχης του 1959 μεταξύ Ελλάδας, Βρετανίας και Τουρκίας ονομάστηκε ανεξάρτητο κράτος το 1960. Η Τουρκική εισβολή στην Κύπρο της 20ης Ιουλίου 1974, επέφερε την κατάληψη του 37% του Κυπριακού εδάφους από την Τουρκία, γεγονός που δημιούργησε το Κυπριακό πρόβλημα το οποίο βρίσκεται στη διεθνή επικαιρότητα και απασχολεί τα Ηνωμένα Έθνη καθώς και άλλους διεθνείς οργανισμούς. Όμως ο ΟΗΕ

¹⁶⁸ Θ. Ντόκος και Φ. Πιέρρος, Η Μεσόγειος προς τον 21^ο αιώνα. Η Θέση της Ελλάδας, Ο.π., σελ. 102 -112.

¹⁶⁹ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική των Μεγάλων Δυνάμεων από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο μέχρι την Κοινωνία των Εθνών. Αναρχη Διεθνής Κοινότητα και ο Θρίαμβος της Κρατικής Κυριαρχίας, Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα, 2011, σελ. 114.

αδυνατεί να επιβάλλει στην Τουρκία να συμμορφωθεί με τις αποφάσεις του, γεγονός που σε συνδυασμό με την αδιαλλαξία της Άγκυρας για εύρεση βιώσιμης λύσης, δημιουργεί αδιέξοδο. Η ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ το 2004 και οι επανειλημμένες προσπάθειες του τότε Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, Kofi Annan, για επίλυση του Κυπριακού προβλήματος, καθώς και η πιθανή ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ, αποτελούν μέσα πίεσης προς την Άγκυρα με σκοπό να σεβαστεί τις αποφάσεις του ΟΗΕ, προκειμένου να επέλθει βιώσιμη λύση στο Κυπριακό πρόβλημα.

Έχει λεχθεί από πολλούς Τούρκους και Βρετανούς αρθρογράφους ότι το Κυπριακό πρόβλημα χρήζει άμεσης επίλυσης με κάποιας μορφής Σχέδιο Annan,¹⁷⁰ καθώς συνιστά πρωταρχικό τροχοπέδη για την πλήρη ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ. Το Σχέδιο Annan όμως (2004) όπως και το πλέον πρόσφατο (Ιούνιος 2010), δεν διασφαλίζει διόλου τα γεωστρατηγικά συμφέροντα της Κύπρου, της Ελλάδας και της Ευρώπης.¹⁷¹ Ενδεικτικά αναφέρεται ότι σύμφωνα με το Σχέδιο Annan καθώς και με τις μεταγενέστερες παραλλαγές του, απαιτείται η τουρκική συναίνεση προκειμένου, η Κυπριακή Δημοκρατία να διαθέσει στην ΕΕ τα λιμάνια και τα αεροδρόμιά της, καθώς και τα χωρικά της ύδατα και τον εναέριο χώρο της.¹⁷²

Η Τουρκία μέχρι σήμερα, όχι μόνο αγνοεί τις αποφάσεις του ΟΗΕ αλλά έχει ενισχύσει τη στρατιωτική παρουσία στα κατεχόμενα εδάφη της Κύπρου. Επιπροσθέτως, η διαρκής επιχειρησιακή αναβάθμιση των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων σε συνδυασμό με τις συνεχείς απειλές της Άγκυρας, συντηρούν την υφιστάμενη ένταση και αίσθηση ανασφάλειας στην περιοχή. Η Τουρκική πλευρά υποστηρίζει ότι αφενός, η εισβολή που πραγματοποίησε στην Κύπρο έγινε λόγω υποχρέωσής της ως εγγυήτρια Δύναμη (Ζυρίχη 1959) για αποκατάσταση της συνταγματικής νομιμότητας που είχε διασαλευτεί στο νησί, αφετέρου, η έκτοτε «παραμονή» της (κατοχή) στο νησί οφείλεται σε αίτημα της Τουρκοκυπριακής πλευράς για τη διασφάλιση της ασφάλειάς τους.

Τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε έντονη κινητικότητα σχετικά με την επίλυση του υπόψη προβλήματος, από το Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ Kofi Annan, ο οποίος το έτος 2002 κατέθεσε Σχέδιο επίλυσης που έφερε το όνομά του. Ακολούθησε μαραθώνιος διαβουλεύσεων και διαπραγματεύσεων αλλά δεν κατέστη εφικτή η

¹⁷⁰ Attila Eralp, *The Last Chance in Cyprus Negotiations and the Turkey-EU Relationship*, Διατριβή ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα, 2010, σελ. 36.

¹⁷¹ Βασίλειος Μαρκεζίνης, *Μία Νέα Εξωτερική Πολιτική για την Ελλάδα*, Ο.π., σελ. 260-261.

¹⁷² Ο.π., σελ. 262.

επίτευξη λύσεως. Χαρακτηριστική ήταν η 5^η μορφή του Σχεδίου κατόπιν αλλαγών που υπέστη, το οποίο δόθηκε προς ψήφιση στα δύο συμβαλλόμενα μέρη. Το 5^ο αυτό Σχέδιο Annan έδειχνε ευαισθησίες μόνον για τις τουρκικές ανησυχίες και όχι για τις αντίστοιχες ελληνικές. Η ελληνοκυπριακή πλευρά δεν το αποδέχθηκε σε ποσοστό της τάξεως του 76%. Η τουρκοκυπριακή πλευρά, προσδοκώντας ότι το υπόψη Σχέδιο θα φέρει καλύτερες μέρες, ψήφισε θετικά σε ποσοστό 65%.

Την 1^η Μαΐου 2004, η Κυπριακή Δημοκρατία έγινε πλήρες μέλος της ΕΕ, ενώ στις 3 Οκτ 2005 η Τουρκία εισήχθη σε τροχιά ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την ΕΕ με ταυτόχρονη συναίνεση Ελλάδας και Κύπρου. Το γεγονός αυτό δημιούργησε προσδοκίες για βελτίωση των σχέσεων Άγκυρας-Λευκωσίας, όμως η σύγχρονη καθημερινή πραγματικότητα συναινεί στο αντίθετο, καθόσον η Τουρκία δεν έχει αναγνωρίσει την Κυπριακή Δημοκρατία και επιπλέον τα λιμάνια της δεν δέχονται κυπριακά πλοία, σύμφωνα με τις απορρέουσες υποχρεώσεις του πρόσθετου Πρωτοκόλλου (2004) για επέκταση της Τελωνιακής Ένωσης της Άγκυρας με τα 10 νέα μέλη της ΕΕ.¹⁷³

Τον Φεβρουάριο 2006, ο τότε υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας Abdullah Gul, σε κίνηση αντιπερισπασμού έναντι των υποχρεώσεων της χώρας του προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, παρουσίασε το «Σχέδιο Δράσης». Πρόκειται ουσιαστικά για μία πρόταση «δέκα σημείων» αναφορικά με τα επόμενα βήματα που σύμφωνα με την τουρκική άποψη, έπρεπε να γίνουν για την επίλυση του υπόψη προβλήματος. Στο Σχέδιο αυτό προβλεπόταν και η πραγματοποίηση τετραμερούς συνάντησης (Τουρκίας-Ελλάδας-Ελληνοκυπρίων-Τουρκοκυπρίων).

Ταυτόχρονα, ο αείμνηστος πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας Τάσος Παπαδόπουλος συναντήθηκε στις 28 Φεβ 2006 στο Παρίσι με τον Kofi Annan και συμφώνησαν τη δρομολόγηση ευνοϊκών συνθηκών επανέναρξης των διαδικασιών για δίκαιη επίλυση του Κυπριακού. Στο κοινό ανακοινωθέν δεν υπήρξε ουδεμία μνεία στο Σχέδιο Annan.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες από την πλευρά τους θεωρούν το υφιστάμενο καθεστώς στην Κύπρο απαράδεκτο. Οι ΗΠΑ θεωρούν την επίλυση του Κυπριακού ως ζήτημα άμεσης προτεραιότητας και στο πλαίσιο αυτό επικροτούν κάθε προσπάθεια που καταβάλλεται από τον ΟΗΕ.

¹⁷³ Βασίλειος Μαρκεζίνης, Ο.π., σελ. 257.

2.1.2. Ελληνοτουρκική Διένεξη

Οι διμερείς σχέσεις Ελλάδας - Τουρκίας στη νεότερη ιστορία, ξεκινούν με τη σύναψη της συνθήκης της Λωζάννης (24 Ιουλίου 1923) η οποία περατώνει με τον πλέον επίσημο τρόπο την ελληνοτουρκική σύρραξη και καθιερώνει ανάμεσα στις δύο χώρες τους νέους συσχετισμούς δυνάμεων στο Αιγαίο και τη Θράκη. Πρόκειται για σχέσεις που διέπονται από διαρκείς κρίσεις τις οποίες προκαλεί και επιδιώκει στη συνέχεια να εκμεταλλευθεί η Άγκυρα. Αξιοσημείωτο είναι δε ότι, οι δύο χώρες δεν υπήρξαν αντίπαλοι σε πολεμική σύρραξη από το 1922 και εντεύθεν.¹⁷⁴ Από την τουρκική εισβολή στην Κύπρο (Ιούλιος 1974) μέχρι σήμερα, οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών εξελίσσονται με πρωταρχικά χαρακτηριστικά τις μονομερείς αξιώσεις της Τουρκίας στο Αιγαίο και την τουρκική πολιτική που αφορά τόσο στη διαιώνιση του Κυπριακού προβλήματος, όσο και στη μουσουλμανική μειονότητα της Δ. Θράκης. Αναφορικά με τις μονομερείς αξιώσεις της Τουρκίας στο Αιγαίο, αυτές αναφέρονται στο θαλάσσιο και εναέριο στρατιωτικό - εδαφικό καθεστώς που διαμορφώθηκε στο Αιγαίο στη βάση διεθνών συμβάσεων, νομίμων μονομερών ενεργειών και αποφάσεων διεθνών οργανισμών.

Οι διενέξεις μεταξύ των δύο χωρών, πλέον του Κυπριακού προβλήματος που διεξοδικά περιγράφηκε ανωτέρω, αφορούν στις ακόλουθες μονομερείς απαιτήσεις της Άγκυρας¹⁷⁵ έναντι της πατρίδος μας:

α. Αμφισβήτηση του ορίου των 10 ν.μ. και των αρμοδιοτήτων του FIR Αθηνών, στοιχεία που καθιερώθηκαν το 1931.

β. Διεκδικήσεις επί της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου, όπου η Τουρκία κωλυσιεργεί στην οριοθέτηση αυτής από το 1975.¹⁷⁶

γ. Αξίωση για αποστρατιωτικοποίηση των νήσων του Αν. Αιγαίου.¹⁷⁷

δ. Διεκδίκηση ζώνης ευθύνης SAR στο ήμισυ του Αιγαίου.

ε. Αμφισβήτηση του νομίμου δικαιώματος της Ελλάδος για επέκταση των

¹⁷⁴ Χαράλαμπος Γιαννιάς, Κρίσεις Χαμηλής Έντασης, στο Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα και Ελλάδα, Ο.π., σελ. 159.

¹⁷⁵ Βύρων Θεοδωρόπουλος, Οι Τούρκοι και Εμείς, Εκδόσεις Φυτράκη, Αθήνα, 1988.

¹⁷⁶ Βλέπε περισσότερο στο: Sioussiouras P. & Chrysochou G., Ο.π., p.p. 40-41.

¹⁷⁷ Πέτρος Σιούσιουρας, Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας και Casus Belli, η Πολιτική της Άγκυρας στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, Ο.π., σελ. 25.

χωρικών της υδάτων από 6 στα 12 ν.μ.¹⁷⁸ και διατήρηση του casus belli σε περίπτωση επέκτασης.¹⁷⁹

στ. Αμφισβήτηση της ελληνικής κυριαρχίας επί αριθμού νησιών, νησίδων και βραχονησίδων στο Αιγαίο (γκρίζες ζώνες).

ζ. Διεκδίκηση επιπλέον δικαιωμάτων με το πρόσχημα της καταπίεσης της Μουσουλμανικής μειονότητας στη Δυτική Θράκη.¹⁸⁰

η. Αμφισβήτηση του εναέριου χώρου της Ελλάδας εκτελώντας καθημερινές παραβάσεις / παραβιάσεις.

Σύμφωνα με τη ρητορική της Άγκυρας, οι αξιώσεις της εκδηλώνονται στη βάση πραγματικών προβλημάτων που απαιτούν επίλυση, προκειμένου να αποσαφηνισθεί το status quo στο Αιγαίο.¹⁸¹ Επιπλέον, η Άγκυρα εμμένει σε έναν πολιτικό διάλογο «εφ' όλης της ύλης», όπως έχει διατυπωθεί δια στόματος του τέως προέδρου της Ντεμιρέλ,¹⁸² αρνούμενη την παραπομπή θεμάτων (υφαλοκρηπίδα, γκρίζες ζώνες κλπ) στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, προς δικαστική επίλυση.

Αξιοσημείωτη ήταν η διατάραξη των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών, όταν τα τουρκικά ωκεανογραφικά σκάφη Τσάνταρλι (1974) και Χώρα (1976) αντίστοιχα, διεξήγαγαν έρευνες σε περιοχές της υφαλοκρηπίδας οι οποίες ανήκουν στη χώρα μας.¹⁸³ Η εκτόνωση των σχέσεων επήλθε με την υπογραφή του «Πρακτικού της Βέρνης» (11 Νοεμβρίου 1976),¹⁸⁴ σύμφωνα με το οποίο συμφωνήθηκε όπως τα δύο μέρη απέχουν από κάθε ενέργεια αναφορικά με την υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου η οποία θα μπορούσε να επιδράσει αρνητικά στη διαπραγμάτευση.¹⁸⁵

¹⁷⁸ Siousiouras P. and Chrysochou G., Ο.π., p. 2

¹⁷⁹ Πέτρος Σιούσιουρας, Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας και Casus Belli, η Πολιτική της Άγκυρας στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις, Ο.π., σελ. 20-21.

¹⁸⁰ Η ρητορική της Τουρκίας για τη Μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης αποτυπώνεται στο: Oran B., The sleeping Volcano in Turco-Greek Relations: The Western Thrace Minority, International Journal of Turkish Studies, Vol. 6 (1, 2), Winter 1992-94, p.p. 119-139.

¹⁸¹ Η ρητορική της Τουρκίας για το Αιγαίο, αποτυπώνεται με τον πλέον επίσημο τρόπο στην ιστοσελίδα του τουρκικού ΥΠΕΞ. Βλέπε: Background Note on Aegean Dispute, www.mfa.gov.tr/grupf/aegean

¹⁸² Demirel S., the Need for Dialogue. Turkey, Greece and the Possibility of Reconciliation, Harvard International Review, Vol. 21 (1), Winter 1998-99, p. 24.

¹⁸³ Χρήστος Σαζανίδης, Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις στην πενταετία 1973-78, Εκδόσεις Μαϊάνδρος, Θεσσαλονίκη, 1979, σελ. 66.

¹⁸⁴ Ι. Τζούνης, Το Πνεύμα των Διαπραγματεύσεων της Βέρνης και το Περιεχόμενό της, Εφημερίδα «Καθημερινή», 4 Φεβ 1988.

¹⁸⁵ Χρήστος Λυμπέρης, Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 1997, σελ. 114-115.

Μία νέα σημαντική εκτόνωση των σχέσεων που οδήγησε τις δύο χώρες στα πρόθυρα πολέμου, σημειώθηκε το 1987, όταν η τουρκική κυβέρνηση ανακοίνωσε την πρόθεσή της να διεξάγει νέες ωκεανογραφικές έρευνες. Η αντίδραση της χώρας μας από τον πρωθυπουργό Ανδρέα Παπανδρέου ήταν εξαιρετικά αποφασιστική, γεγονός που ανάγκασε την τουρκική πλευρά να «ανακρούσει πρύμνη». Η Ελλάδα απέφυγε μία πολεμική σύρραξη ενισχύοντας ταυτόχρονα την αποτρεπτική της ικανότητα.¹⁸⁶ Ακολούθησε η σύναψη του «Μνημονίου της Βουλιαγμένης»¹⁸⁷ (1988), η οποία έλαβε χώρα μετά από τη συνάντηση Παπανδρέου – Οζάλ στο Νταβός¹⁸⁸ και υπεγράφη από τους τότε υπουργούς Εξωτερικών Παπούλια - Γιλμάζ, το οποίο επικεντρώθηκε¹⁸⁹ σε Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης και Ασφάλειας (ΜΟΕΑ) στο Αιγαίο.¹⁹⁰

Χαρακτηριστική είναι η υιοθέτηση από την ελληνική πλευρά μίας αυτόνομης στρατηγικής αποτροπής έπειτα από την τουρκική εισβολή στην Κύπρο του 1974, προκειμένου να αντιμετωπίζεται η τουρκική απειλή.¹⁹¹ Η υπόψη στρατηγικής αποτροπής δεν είναι επιστέγασμα της ισόρροπης ισχύος αλλά μία στρατηγική του πεδίου της μάχης.¹⁹² Το αμυντικό δόγμα της χώρας μας επικεντρώνεται από το 1985 στην απειλή από τουρκικής πλευράς.¹⁹³ Η υπόψη απειλή είναι απόρροια των μαξιμαλιστικών βλέψεων της Άγκυρας η οποία επιδιώκει να καταστεί μία μείζων περιφερειακή ηγεμονική δύναμη, σε συνδυασμό με τη βελτίωση της στρατιωτικής της ισχύος, που αποτελεί καταλύτη στην πραγμάτωση των φιλοδοξιών της.¹⁹⁴

Πλέον της υφαλοκρηπίδας, στο πλαίσιο αλλαγών βασικών κανόνων του Δικαίου της Θάλασσας - μεταξύ των οποίων και η αύξηση του ορίου της Αιγιαλίτιδας ζώνης - η τουρκική πλευρά αντέδρασε σε ενδεχόμενη διεύρυνση της ελληνικής Αιγιαλίτιδας ζώνης, από έξι σε δώδεκα ναυτικά μίλια. Ακριβέστερα, το Νοέμβριο του

¹⁸⁶ Γιάννης Χαραλαμπόπουλος, Κρίσιμα Χρόνια, Αγώνες για τη Δημοκρατία 1936-96, Εκδόσεις Προσκήνιο, Αθήνα, 2001, σελ. 353-364.

¹⁸⁷ Βλέπε περισσότερα στο: Turco – Greek Memorandum of Understanding, Document IV Turkish Review - Quarterly Digest, May 27th 1988, Vol. 2 (12), Summer 1988.

¹⁸⁸ Ο Οζάλ ήταν συναινετικός με τον Ανδρέα Παπανδρέου στο Νταβός, στην προσπάθειά του να αποφύγει ταυτόχρονη εμπλοκή σε πολλά μέτωπα, στο εξωτερικό και εσωτερικό της χώρας. Βλέπε περισσότερα: Βασίλειος Μαρκεζίνης, Ο.π., σελ. 207.

¹⁸⁹ Χρήστος Λυμπέρης, Ο.π., σελ. 66, 140, 142, 178 και 231.

¹⁹⁰ Αθανάσιος Πλατιάς, Περί Μέτρων Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης, Εφημερίδα «Τα Νέα», 4 Ιουλ 1997.

¹⁹¹ Constan Dimitrios, The Greek Turkish Conflict in the 1990's: Domestic and External Influences, Macmillan, London, 1991, p.p. 27-29.

¹⁹² Mearsheimer J., Conventional Deterrence, Cornell University Press, London, 1983, p. 23.

¹⁹³ Λευκή Βίβλος, Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, 1995, σελ. 17.

¹⁹⁴ Αθανάσιος Πλατιάς, Συνεργασία ή Ανταγωνισμός με την Τουρκία; Ρεαλιστική Προσέγγιση, Επετηρίδα ΙΔΙΣ 1996, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα, 1996, σελ. 17-29.

1994, τέθηκε σε ισχύ η νέα Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας η οποία προβλέπει την επέκταση του ορίου της Αιγιαλίτιδας ζώνης από τα έξι στα δώδεκα ν.μ.¹⁹⁵ Η τουρκική πλευρά θεώρησε ότι η επέκταση της ελληνικής Αιγιαλίτιδας ζώνης αποτελεί αιτία πολέμου,¹⁹⁶ γεγονός που έφερε τις δύο χώρες στα πρόθυρα μίας νέας κρίσης.¹⁹⁷ Πρόκειται για μια τουρκική αξίωση ώστε να μην προβεί η χώρα μας σε χρήση κυριαρχικού δικαιώματος το οποίο κατοχυρώνεται από το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας, δικαίωμα το οποίο η χώρα μας ουδέποτε έχει απεμπολήσει.¹⁹⁸ Σημειωτέον ότι η Τουρκία υπήρξε ένα από τα ελάχιστα κράτη που υποστήριξαν τον εθνικό χαρακτήρα των δώδεκα ν.μ. από το 1956,¹⁹⁹ ενώ το 1964 ψήφισε τον σχετικό νόμο.²⁰⁰

Επιπροσθέτως, η Τουρκία αμφισβήτησε ως μέλος της Νατοϊκής Συμμαχίας, τα όρια του εναέριου επιχειρησιακού ελέγχου του Έλληνα διοικητή στο Αιγαίο. Αναλυτικότερα, στα πλαίσια διεξαγωγής αεροπορικών επιχειρήσεων, η τουρκική πλευρά κατέβαλε προσπάθεια ώστε τα όρια τουρκικής και ελληνικής ευθύνης αεράμυνας, να καθορισθούν στη μέση του Αιγαίου, προκειμένου να ασκεί από κοινού με την ελληνική πλευρά, αρμοδιότητες στον εναέριο χώρο του Αιγαίου.²⁰¹ Ωστόσο, έχει ανατεθεί στον Έλληνα διοικητή (1953) ο έλεγχος της αεράμυνας σε ολόκληρο το FIR Αθηνών εκτός από ένα τμήμα πάνω από τα Δωδεκάνησα, το οποίο μεταβιβάστηκε μεταγενέστερα (1964) στην ευθύνη του Έλληνα διοικητή. Οι τουρκικές αξιώσεις ωστόσο, επανήλθαν στο προσκήνιο το 1974, όταν η χώρα μας αποχώρησε από το στρατιωτικό σκέλος του NATO. Το υπόψη θέμα παραμένει ακόμα σε εκκρεμότητα, παρόλο που η χώρα μας εντάχθηκε εκ νέου το 1980 στο στρατιωτικό σκέλος της Συμμαχίας.

Πλέον των παραπάνω μονομερών αξιώσεων της τουρκικής πλευράς, εγέρθηκε μία νέα αξίωση που αφορά σε αμφισβήτηση ελληνικής κυριαρχίας επί ελληνικού εδάφους! Στις 29 Δεκέμβρη 1995, το τουρκικό υπουργείο Εξωτερικών με ρηματική διακοίνωση στην ελληνική πρεσβεία της Άγκυρας, προέβαλε τον ισχυρισμό

¹⁹⁵ Siousiouras Petros, *Legal Interpretations of Turkey's Strategic Aspirations in the Aegean Sea*, Ο.π., p.p. 6-7

¹⁹⁶ Σύμφωνα με δήλωση της τότε Πρωθυπουργού T. Ciller το 1994, η οποία και αποτέλεσε επίσημη απόφαση του τουρκικού κοινοβουλίου, στις 8 Ιουν 1995, ήτοι λίγες ημέρες έπειτα από την επικύρωση της UNCLOS από τη χώρα μας

¹⁹⁷ Χρήστος Λυμπέρης, Ο.π., σελ. 229.

¹⁹⁸ Πέτρος Σιούσιουρας, *Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας*, Ο.π., σελ. 40.

¹⁹⁹ Siousiouras Petros, *Legal Interpretations of Turkey's Strategic Aspirations in the Aegean Sea*, Ο.π., p. 8.

²⁰⁰ Βλέπε: Law No 476/ 15^{ης} Μαΐου 1964.

²⁰¹ Χρήστος Λυμπέρης, Ο.π., σελ. 119, 219.

ότι οι βραχονησίδες Ίμια αποτελούν τουρκικό έδαφος,²⁰² ενώ με νέα διακοίνωση (29 Ιανουαρίου 1996) αιτήθηκε έναρξη διαπραγματεύσεων προκειμένου να προσδιοριστεί το καθεστώς των νησιών, νησίδων και βραχονησίδων στο Αιγαίο, το οποίο σύμφωνα με τους ισχυρισμούς της τουρκικής πλευράς ήταν ασαφές.²⁰³ Οι δύο χώρες οδηγήθηκαν σε πρόθυρα πολέμου ο οποίος απεφεύχθη λόγω αμερικανικής παρέμβασης. Άλλωστε οι ΗΠΑ κυριάρχησαν στο παρασκήνιο της «Συμφωνίας της Μαδρίτης»²⁰⁴ που υπεγράφη στη Σύνοδο Κορυφής του ΝΑΤΟ (Ιούλιος 1997), μεταξύ του τότε Προέδρου Ντεμιρέλ και του Πρωθυπουργού Κώστα Σημίτη. Η υπόψη Συμφωνία, υποχρεώνει τα συμβάλλοντα μέρη όπως απέχουν από δραστηριότητες που θίγουν νόμιμα δικαιώματα ένθεν κακείθεν. Πρόκειται για ένα κείμενο γενικών αρχών το οποίο μάλιστα επιδέχεται διαφορετικές ερμηνείες, λόγος για τον οποίο έτυχε αρνητικής κριτικής από αρκετούς Έλληνες πανεπιστημιακούς, καθόσον θέτει τα εθνικά μας συμφέροντα σε κίνδυνο.²⁰⁵ Όσον αφορά στην παραπάνω αναφερόμενη καταλυτική παρέμβαση των ΗΠΑ, όσο η Ελλάδα και η Τουρκία τελούν σε στάδιο φραστικής διένεξης και διατήρησης της ένταξης, ο διεθνής παράγων δεν παρεμβαίνει καθόσον αμφότερες οι χώρες είναι ισότιμα μέλη της νατοϊκής συμμαχίας.²⁰⁶ Για το λόγο αυτό, η παρέμβαση των ΗΠΑ εκδηλώθηκε όταν η κρίση κορυφώθηκε και η απειλή του πολέμου κατέστη ορατή, με κίνδυνο να διακυβεύεται η σταθερότητα της περιοχής, εξέλιξη διόλου καλοδεχούμενη για τη Δύση.

Η περίοδος έντασης και διατάραξης των σχέσεων των δύο χωρών που αφορά στον υπόψη ιστορικό κύκλο, περατώθηκε με τη συνάντηση των τότε υπουργών Εξωτερικών των δύο χωρών, Παπανδρέου και Ismail Cem (Ιούνιος 1999) στο περιθώριο της διάσκεψης του ΟΗΕ για το Κόσσοβο.

2.1.3. Διενέξεις στην Περιοχή της Μέσης Ανατολής

Τα σημαντικότερα προβλήματα της περιοχής, είναι ο ανταγωνισμός μεταξύ Ισραήλ και Αράβων, το παλαιστινιακό πρόβλημα, οι ενδοαραβικοί ανταγωνισμοί, το Ιράν ως ανερχόμενη περιφερειακή δύναμη, η κοινωνική ανισότητα

²⁰² Ο.π., σελ. 242, 244.

²⁰³ Ο.π., σελ. 175.

²⁰⁴ Για τη Συμφωνία της Μαδρίτης, βλέπε περισσότερα στον ημερήσιο τύπο της 9^{ης} Ιουλίου 1997. Επί παραδείγματι: Συμφωνία 6 Σημείων Σημίτη – Ντεμιρέλ, Εφημερίδα Ελευθεροτυπία.

²⁰⁵ Παναγιώτης Ήφαιστος, Σε Τροχιά Κυριαρχικής – Εδαφικής Συρρίκνωσης, άρθρο στην Εφημερίδα «Εξουσία», 11 Ιουλ 1997.

²⁰⁶ Αδ. Πόλλις, Ο Αγώνας για Αυτονομία: Ελληνο - αμερικανικές Σχέσεις, στο Κώνστας Δ. & Τσαρδανίδης Χ. (επίμετρο), Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και το Κυπριακό Πρόβλημα, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα, 1989, σελ. 160.

στο εσωτερικό των αραβικών κρατών, καθώς και ο έλεγχος των υδάτινων πόρων. Βέβαια η σταθερότητα και ασφάλεια της ευρύτερης περιοχής της Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, τελεί σε άμεση συνάρτηση με την έκβαση της διαδικασίας ειρήνευσης καθώς και με τις εξελίξεις των αραβικών εξεγέρσεων. Αναφορικά με το ενδιαφέρον της Ευρώπης στην περιοχή, είναι επικεντρωμένο στους σημαντικούς ενεργειακούς πόρους (το 65% των παγκόσμιων αποθεμάτων πετρελαίου βρίσκονται στην περιοχή Περσικού κόλπου-Μέσης Ανατολής) καθώς και στην εκτόνωση της αραβοϊσραηλινής διένεξης και του παλαιστινιακού προβλήματος.

Το Μεσανατολικό για παράδειγμα, είναι πρόβλημα που πλέον των Ισραηλινών και των Παλαιστινίων, αφορά το σύνολο του αραβικού κόσμου. Σε αυτό το πρίσμα, η Μεσόγειος εκτείνεται μέχρι τον Περσικό Κόλπο, επηρεάζει και μη μουσουλμανικές χώρες και υπό αυτή την έννοια η Μεσόγειος, φτάνει μέχρι τον Καύκασο. Οι εξελίξεις στο Μεσανατολικό ζήτημα ασκούν καθοριστική επίδραση στη διαμόρφωση της στρατηγικής κατάστασης και της ισορροπίας δυνάμεων στη Μεσόγειο.²⁰⁷

Στις 29 Νοέμβρη 1947 αποφασίστηκε ο πολιτικός διαχωρισμός της Παλαιστίνης σε εβραϊκό (Ισραήλ) και αραβικό κράτος. Το επόμενο έτος οι βρετανικές στρατιωτικές δυνάμεις κατοχής, αποχώρησαν από την περιοχή. Κατόπιν διεξήχθη ο πρώτος Αραβοϊσραηλινός πόλεμος μεταξύ του Ισραήλ και των γειτονικών αραβικών χωρών ο οποίος περατώθηκε τον Οκτώβριο 1949. Ο πόλεμος αυτός δημιούργησε μεγάλο ρεύμα προσφύγων στις γειτονικές χώρες, πρωτίστως στη Συρία, Ιορδανία και στο Λίβανο. Η Αίγυπτος διατήρησε τη Λωρίδα της Γάζας και η Ιορδανία τη Δυτική Όχθη και την Ανατολική Ιερουσαλήμ. Το 1956 η Αίγυπτος εθνικοποίησε τη Διώρυγα του Σουέζ, η οποία ήταν αγγλογαλλική εταιρεία. Το ίδιο έτος η Βρετανία και η Γαλλία συνασπίστηκαν με το Ισραήλ ώστε να ανακαταλάβουν τη Διώρυγα. Το Ισραήλ εισέβαλε στο Σινά, όμως μετά από ισχυρές πιέσεις των ΗΠΑ αποχώρησε.²⁰⁸

Στον «Πόλεμο των Έξι Ημερών» το 1967, το Ισραήλ επιτίθεται εναντίον Αιγύπτου, Συρίας και Ιορδανίας, καταλαμβάνοντας το Σινά και τη Γάζα από την Αίγυπτο, το Γκολάν από τη Συρία και τη Δυτική Όχθη και την ανατολική Ιερουσαλήμ από την Ιορδανία. Το 1978 το Ισραήλ κατέλαβε λωρίδα στο νότιο Λίβανο με

²⁰⁷ Σωτήρης Ρούσσος, *Η Κινούμενη Άμμος. Ζητήματα Περιφερειακής Ασφάλειας στη Μέση Ανατολή και την Ευρασία*, Εκδόσεις Μελάρι, Αθήνα, 2007, σελ. 11-15.

²⁰⁸ Chaim Herzog, *Οι Αραβοϊσραηλινί Πόλεμοι: Η Αραβοϊσραηλινή Διένεξη από το 1948 μέχρι Σήμερα*, Εκδόσεις Λινάιος, Αθήνα, 2012, σελ. 7-22.

πρόφαση την προστασία των βορείων συνόρων του.²⁰⁹ Στη συνέχεια ακολούθησαν οι διαπραγματεύσεις του Camp David (1979),²¹⁰ όπου υπεγράφη συμφωνία από Αίγυπτο, Ισραήλ και Ηνωμένες Πολιτείες, σύμφωνα με την οποία το Ισραήλ επέστρεψε το Σινά στην Αίγυπτο και ομαλοποιήθηκαν οι μεταξύ τους σχέσεις. Το Ισραήλ εισέβαλε το 1982 στο Λίβανο και έδωσε την Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO) του Yasser Arafat και έτσι ξεκίνησε η παλαιστινιακή εξέγερση στη Δυτική Όχθη και στη Γάζα. Το 1988 ο Yasser Arafat αναγνώρισε το κράτος του Ισραήλ και καταδίκασε την τρομοκρατία. Τον Οκτώβριο του 1991 συνεκλήθη η διάσκεψη της Μαδρίτης για τη Μέση Ανατολή, η οποία κατόπιν μυστικών διαπραγματεύσεων μεταξύ του Ισραήλ και της PLO, οδήγησε στη Διαδικασία Ειρήνευσης του Όσλο (1993).²¹¹ Στη Δήλωση Αρχών του Όσλο (Όσλο I), οι δύο πλευρές αναγνώρισαν η μια την άλλη. Ακολούθησε η προσωρινή συμφωνία του Όσλο (Όσλο II) το 1995, η οποία δημιούργησε ανεξάρτητο Παλαιστινιακό κράτος. Η συμφωνία μεταξύ Arafat και Rabin χαρακτηρίστηκε από την πρωτόγνωρη για το Παλαιστινιακό ζήτημα πολιτική βούληση, να επέλθει επίλυσή του με χρήση πολιτικών μέσων.²¹² Εν τω μεταξύ, το 1994, το Ισραήλ και η Ιορδανία υπέγραψαν συνθήκη ειρήνης.²¹³ Οι ισραηλινές δυνάμεις άρχισαν να αποσύρονται από τα παλαιστινιακά εδάφη το 1996, δίνοντας τον έλεγχο στους Παλαιστίνιους. Κατά τη διάρκεια του ίδιου έτους, ο Arafat εξελέγη Πρόεδρος της τότε νεοσύστατης Παλαιστινιακής Αρχής (PA). Παρά την αισιοδοξία για την επίλυση του Παλαιστινιακού ζητήματος, εντούτοις, η ειρηνευτική διαδικασία άρχισε να τελματώνεται, καθόσον η ισραηλινή πλευρά δεν αποδέχονταν την επιστροφή των Παλαιστίνιων προσφύγων και δεν προχωρούσε σε διάλυση των εποικισμών που είχε δημιουργήσει στα κατεχόμενα. Τα υπόψη θέματα αφέθηκαν ανοιχτά από το Όσλο και είχε δημιουργηθεί η εντύπωση ότι το Ισραήλ θα έδινε και οι Παλαιστίνιοι θα έπαιρναν. Επίσης, ο Arafat με την πάροδο του χρόνου γινόταν ολοένα και πιο απαιτητικός, παραβλέποντας τις εσωτερικές αντοχές του εργατικού κόμματος του Ισραήλ το οποίο υπέγραψε τη συμφωνία του Όσλο.²¹⁴

Η διατάραξη των σχέσεων συνεχίστηκε και μετά τη νίκη του Ariel Sharon στις ισραηλινές εκλογές το 2001 και η βία κατέστη εντονότερη. Οι επιθέσεις αυτοκτονίας

²⁰⁹ Ο.π., σελ. 25.

²¹⁰ Μάριος Ευρυβιάδης, *Συμμαχίες στη Μέση Ανατολή: Ισραήλ, Τουρκία και ΗΠΑ*, στο συλλογικό έργο: *Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα και Ελλάδα*, Ο.π., σελ. 282.

²¹¹ Ο.π., σελ. 282.

²¹² Cheryl A. Rubenberg, *the Palestinians, In Search of a Just Peace*, Lynne Rienner Publishers, 2003, p.p. 1, 29, 47.

²¹³ Μάριος Ευρυβιάδης, Ο.π., σελ. 282.

²¹⁴ Mohammed El Nawawy, *the Israeli – Egyptian Peace Process in the Reporting of Western Journalists*, Ablex Greenwood, 2002, p.p. 24-25.

εκ μέρους των παλαιστίνιων αυξήθηκαν δραματικά, όπως άλλωστε και οι ισραηλινές εισβολές, με αποτέλεσμα χιλιάδες θύματα από αμφότερες πλευρές. Το 2002, η ισραηλινή κυβέρνηση προχώρησε στην ανέγερση τείχους ασφάλειας 670 χιλιομέτρων, προκειμένου να προστατεύσει τους ισραηλινούς πολίτες από τις πολυπληθείς επιθέσεις αυτοκτονίας. Το τείχος αυτό όμως δεν περιορίστηκε στα παλαιά όρια που ίσχυαν προ του «Πολέμου των Έξι Ημερών», αλλά εισχώρησε βαθιά εντός παλαιστινιακού εδάφους με ταυτόχρονη κατάσχεση σημαντικών εδαφικών περιοχών, προκαλώντας σοβαρά προβλήματα στους Παλαιστίνιους, καθόσον οι Ισραηλινές αρχές διαχειρίζονται αυθαίρετα τη λειτουργία των πυλών του τείχους.²¹⁵ Το υπόψη θέμα παραπέμφθηκε από τον ΟΗΕ στο Διεθνές Δικαστήριο Δικαιοσύνης προκειμένου να εκδοθεί μια συμβουλευτική και μη δεσμευτική γνωμοδότηση αναφορικά με τη νομιμότητα του τείχους.

Οι διπλωματικές και πολιτικές δράσεις για την οριστική επίλυση της αραβοϊσραηλινής διένεξης, στράφηκαν στην εφαρμογή ενός σχεδίου ειρήνης με την ονομασία "Οδικός Χάρτης", που εκπονήθηκε στο πλαίσιο του "Κουαρτέτου" για τη Μέση Ανατολή. Πρόκειται για τετραμερές σχήμα συνεργασίας που αποτελείται από την ΕΕ, τις ΗΠΑ, τη Ρωσία και τον ΟΗΕ, το οποίο συστάθηκε το 2001. Ο Οδικός Χάρτης κλιμακώνεται σε τρεις φάσεις, προβλέποντας χρονοδιαγράμματα και καθοριστικές ημερομηνίες. Αποσκοπεί σε αμοιβαία βήματα των δύο συμβαλλόμενων μερών, τελώντας υπό την αιγίδα του Κουαρτέτου.²¹⁶ Ο "Οδικός Χάρτης" δημοσιοποιήθηκε αμέσως μετά τον πόλεμο στο Ιράκ, τον Απρίλιο του 2003, βρίσκοντας την ειρηνευτική διαδικασία στη Μέση Ανατολή να έχει "παγώσει", χωρίς να διαφαίνονται μάλιστα ορατές διέξοδοι. Ο θάνατος του Yasser Arafat στα τέλη του 2004 απογοήτευσε τους Παλαιστίνιους, ενώ οι Αμερικανοί και οι Ισραηλινοί είδαν μία ευνοϊκή συγκυρία για διάνοιξη νέων προοπτικών στην ειρηνευτική διαδικασία.²¹⁷ Λίγο πριν το θάνατό του ο Yasser Arafat, είχε διορίσει τον Mahmoud Abbas ως τον πρώτο Πρωθυπουργό της Παλαιστινιακής Αρχής, ο οποίος το Φεβρουάριο του 2005 κατέληξε σε συμφωνία κατάπαυσης του πυρός με τον Ariel Sharon, στη συνάντηση κορυφής του Sharm el Seikh.²¹⁸ Υπό τον Mahmoud Abbas τέθηκαν εκ νέου οι βάσεις για επανέναρξη των ειρηνευτικών συνομιλιών.

²¹⁵ Chaim Herzog, Ο.π., σελ. 57-62.

²¹⁶ Cheryl A. Rubenberg, the Palestinians, in Search of a Just Peace, Ο.π., p.p. 111-113.

²¹⁷ Chaim Herzog, Ο.π., σελ. 164.

²¹⁸ Fred Halliday, Η Μέση Ανατολή στις Διεθνείς Σχέσεις. Ισχύς, Πολιτική και ιδεολογία. Εκδόσεις Ξιφάρα, Αθήνα, 2010, σελ. 97.

Η επικράτηση της Hamas στις παλαιστινιακές εκλογές (2006) δημιούργησε νέα δεδομένα, θέτοντας στο περιθώριο τον Οδικό Χάρτη.²¹⁹ Η Hamas αποτελεί εξτρεμιστική σουνιτική παραστρατιωτική οργάνωση, ενώ σύμφωνα με τους ισχυρισμούς των ΗΠΑ και της ΕΕ είναι και τρομοκρατική οργάνωση. Δεν επικροτεί τις πολιτικές της Παλαιστινιακής Αρχής από τις συμφωνίες του Όσλο μέχρι σήμερα και διακηρύττει την καταστροφή του Ισραήλ. Η ρήξη οξύνθηκε και από την αιφνίδια αποχώρηση του Ariel Sharon από την πολιτική σκηνή. Έκτοτε οι σχέσεις των δύο χωρών είναι τεταμένες και η κατάσταση παραμένει έκρυθμη, με διενέργεια συγκρούσεων και επιθέσεων ένθεν κακείθεν. Βέβαια, το στρατηγικό περιβάλλον για τη Hamas μετά τις Αραβικές εξεγέρσεις του 2011, δεν είναι ευνοϊκό παρά τη συνεργασία της με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα, η οποία αποτελεί ένα καλό μοντέλο για να υιοθετήσει η Hamas, αναφορικά με τη μετάβασή της από κίνημα αντίστασης σε πολιτικό κόμμα.²²⁰ Ο πολιτικός μετασχηματισμός της Hamas αποτελεί προαπαιτούμενο για να προχωρήσει η ειρηνευτική διαδικασία και να επέλθει οριστική κατάπαυση του πυρός με το Ισραήλ.

Η επίλυση του Μεσανατολικού ζητήματος παραμένει στα θέματα υψίστης προτεραιότητας. Μετά την κατάρρευση της πρώην Σοβιετικής Ένωσης που αποτελούσε παραδοσιακή προστάτιδα δύναμη του Αραβικού κόσμου, την εξασθένηση της ενότητας των Αραβικών χωρών λόγω των «συνθηκών ειρήνης» που υπέγραψε το Ισραήλ με την Αίγυπτο και την Ιορδανία, την πτώση του Ιρακινού καθεστώτος, την επικράτηση της Hamas στην πολιτική σκηνή της Παλαιστίνης και των εξελίξεων της «Αραβικής Άνοιξης», επήλθε η δημιουργία ενός νέου status quo στο χώρο της Μέσης Ανατολής.

Πριν από τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου, η «πρωτοκαθεδρία», ως χαρακτηριστικό της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, αποτυπώνονταν και στο Μεσανατολικό ζήτημα. Του λόγου το αληθές βεβαιώνει το γεγονός ότι τα περισσότερα σχέδια λύσης και οι κρίσιμες διαπραγματεύσεις έγιναν υπό την αιγίδα και τη στενή παρακολούθηση των ΗΠΑ, η οποία είναι ο βασικός εκφραστής των προσπαθειών της Διεθνούς Κοινότητας για επίτευξη οριστικής λύσης στο υπόψη ζήτημα. Η ειρηνική επίλυσή του αποτελεί πρωταρχικό μέλημα για τους εκάστοτε Προέδρους της υπερδύναμης. Η επίλυση του Μεσανατολικού αποτελεί μέρος της

²¹⁹ Chaim Herzog, Ο.π., σελ. 185-187.

²²⁰ Barak Mendelsohn, U.S. Strategy in a Transitioning Middle East: Reviving State Responsibility, Foreign Affairs, 21 Νοε 2012, p.p. 34-37.

σφαιρικής στρατηγικής των ΗΠΑ στην περιοχή, αποβλέποντας σε ισχυροποίηση του Ισραήλ και εγκαθίδρυσή του ως μιας συμμάχου χώρας και περιφερειακής υπερδύναμης στην ευρύτερη Μέση Ανατολή.²²¹ Άλλωστε οι ΗΠΑ υποστηρίζουν σταθερά το Ισραήλ από το 1967 και εντεύθεν, θεωρώντας ότι αποτελεί μία φίλια δύναμη και σύμμαχο χώρα που εκπληρώνει τα σχέδια τους στην περιοχή.²²² Οι παραδοσιακοί βασικοί εταίροι των ΗΠΑ στην περιοχή, είναι το Ισραήλ και η Τουρκία.²²³ Αναφορικά με τις πολιτικές παρεμβάσεις και διαπραγματεύσεις του εν λόγω ζητήματος, η υπερδύναμη ανέπτυξε ενεργό ρόλο, υπό το πρίσμα της “ιδιαίτερης σχέσης” με το Ισραήλ, αφήνοντας στο περιθώριο την ΕΕ, θεωρώντας ότι δεν δύναται να ασκεί παρεμβατική εξωτερική πολιτική. Όντως η πολιτική εμπλοκή της ΕΕ στις ειρηνευτικές διαδικασίες ήταν υποτονική και αποτυπώνονταν κυρίως μέσα από την διαδικασία της Βαρκελώνης.

Τα γεγονότα δε της 11ης Σεπτεμβρίου, επέδρασαν καταλυτικά στην εξωτερική πολιτική τόσο των ΗΠΑ όσο και της ΕΕ στο Παλαιστινιακό, θέτοντας νέα βάση στις διαδικασίες επίλυσής του. Θα μπορούσαμε λοιπόν να εκλάβουμε τη δημιουργία του «Κουαρτέτου», ως στροφή της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής προς περισσότερο πολυμερείς διαδικασίες με άλλους δρώντες - συμπαίκτες. Ο Λευκός Οίκος θεώρησε ότι η διένεξη μεταξύ Παλαιστινίων και Ισραηλινών δεν έχει άμεσο αντίκτυπο στα συμφέροντα ασφάλειας των ΗΠΑ. Συνεπώς μία πιο πολυμερής προσέγγιση του θέματος, με παράλληλη εμπλοκή της ΕΕ η οποία μάλιστα είναι ιδιαίτερα συμπαθής στους Άραβες, θα άμβλυε τα αντιαμερικανικά αισθήματα στην περιοχή και θα αποτελούσε αίσθηση νομιμοποίησης του πολέμου κατά της τρομοκρατίας και της εισβολής στο Ιράκ. Οι ΗΠΑ δεν επέτρεψαν σε άλλες χώρες και κυρίως στην ΕΕ, να καθορίσουν τη βούλησή τους σχετικά με το Ιράκ, επιζήτησαν όμως τη συμμετοχή τους στο «Κουαρτέτο» για την επίλυση του Παλαιστινιακού. Μετά από συνεχείς παραινήσεις του ΥΠΕΞ των ΗΠΑ John Kerry, οι συνομιλίες για την ειρηνευτική διαδικασία συνεχίστηκαν έπειτα από τριετή ανακοπή, για την οριστική επίλυση του ζητήματος. Σημειωτέον ότι η επανέναρξη της ειρηνευτικής διαδικασίας συντελέστηκε παρά τη συνέχιση της εποικιστικής δραστηριότητας του Ισραήλ στη Δυτική Όχθη. Ο σχηματισμός όμως κυβέρνησης εθνικής ενότητας μεταξύ της Hamas και της Fatah, οδήγησε την ειρηνευτική διαδικασία σε τέλμα. Επί του παρόντος η κατάσταση είναι

²²¹ Francis Fukuyama, Η Αμερική σε Σταυροδρόμο. Δημοκρατία, Ισχύς και η Νέο-συντηρητική Κληρονομιά, Εκδόσεις Λιβάνης, Αθήνα, 2009, σελ. 78-82.

²²² Αλέξης Ηρακλειδής, Η Αραβοϊσραηλινή Αντιπαράθεση: Η Προβληματική της Ειρηνικής Επίλυσης, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1991, σελ. 36.

²²³ Μάριος Ευρυβιάδης, Ο.π., σελ. 282.

έκρυθμη, καθώς σημειώνονται ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ των δύο μερών σε ημερησία διάταξη.

2.1.4. Το Κουρδικό Πρόβλημα

Το πρόβλημα αυτό επιδρά στην εσωτερική συνοχή και στην εδαφική ακεραιότητα τεσσάρων χωρών της περιοχής, ήτοι της Τουρκίας, του Ιράκ, του Ιράν και της Συρίας. Επιπλέον προκαλεί τριβές στην περιφερειακή ασφάλεια και σταθερότητα της περιοχής. Κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας οι Κούρδοι συνεργαζόταν άφογα με την Υψηλή Πύλη. Η τελευταία όμως περίοδος της Οθωμανικής κυριαρχίας και ο εθνοτικός ελιτισμός των Νεότουρκων, έδωσαν το δικαίωμα στους Κούρδους να καλλιεργήσουν εθνική συνείδηση διεκδικώντας την ανεξαρτησία τους. Η άνοδος του κουρδικού κινήματος στην Τουρκία παρατηρείται από τη δεκαετία του 1920, με εκδήλωση αλληπάλληλων εξεγέρσεων στα Νοτιοανατολικά της χώρας. Οι προσπάθειες των Κούρδων με ποικίλα αιτήματα για πολιτιστική αυτονομία, πολιτική αυτονομίας ή και ανεξαρτησία, συνεχίστηκαν σε μικρότερο βαθμό μέχρι και τη δεκαετία του 1970. Ακολούθως, το 1979 ιδρύεται το ΡΚΚ το οποίο αρχίζει ένοπλη δράση που διήρκεσε σχεδόν 15 χρόνια.

Αξιοσημείωτη ωστόσο είναι η μεμονωμένη παρουσία κυβερνητικών στελεχών και γραφειοκρατών κουρδικής καταγωγής, καθ' όλη τη διάρκεια της σύγχρονης τουρκικής ιστορίας. Πρόκειται για άτομα ενταγμένα στο σύστημα που δεν εξέφραζαν δημόσια την ιδιαιτερότητα τους αυτή, έχοντας ως αντισταθμιστικά οφέλη διάφορες παροχές από το κατεστημένο. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις τέτοιων ατόμων αποτελούν ο πρώην Πρόεδρος Οζάλ (ο οποίος είχε κουρδικής καταγωγής μητέρα)²²⁴ και ο πρώην Υπουργός Εξωτερικών και Πρόεδρος της Εθνοσυνέλευσης Χικμέτ Τσετίν. Ο Οζάλ μάλιστα προ του θανάτου του, φάνηκε πρόθυμος να εφαρμόσει πρόγραμμα παροχής ελευθεριών στους Τούρκους κουρδικής καταγωγής, συγκριτικά με την επίσημη γραμμή του υπόψη θέματος.²²⁵

Αποτελεί πραγματικότητα ότι το Κουρδικό Εργατικό Κόμμα (ΡΚΚ)²²⁶ είναι το μόνο κουρδικό στοιχείο το οποίο μάχεται για την αυτονομία του Κουρδιστάν, καθόσον οι υπόλοιποι κουρδικοί πολιτικοί σχηματισμοί, δεν διαθέτουν ικανοποιητική

²²⁴ Βασίλειος Μαρκεζίνης, Ο.π., σελ. 204.

²²⁵ Γεράσιμος Καραμπελιάς, Η Πολιτική Ηγεμονία των Ενόπλων Δυνάμεων στην Τουρκία, Θέματα Πολιτικής και Άμυνας, Αθήνα, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, Φεβρουάριος 2000, σελ. 42.

²²⁶ Το ΡΚΚ συστάθηκε το Νοέμβριο του 1978 στη πόλη Lice της επαρχίας του Diyarbakir.

δύναμη. Η σύλληψη και φυλάκιση του ηγέτη του ΡΚΚ Abdullah Ocalan, οδήγησε σταδιακά στην περιθωριοποίηση του ΡΚΚ και στην αποσύνδεσή του από τα μικροαστικά και αγροτικά τμήματα της κουρδικής κοινωνίας. Σήμερα, κατόπιν της καταδίκης του Abdullah Ocalan, το κουρδικό πρόβλημα της Τουρκίας, βρίσκεται σε κομβικό σημείο. Όσον αφορά το ΡΚΚ, υπάρχει στο εσωτερικό του διάσταση απόψεων, αναφορικά με τη μελλοντική στρατηγική του καθώς και του κουρδικού κινήματος εν γένει. Η πρώτη εκδοχή που υιοθετείται και από τον Α. Ocalan, υποστηρίζει την εγκατάλειψη της ένοπλης πάλης και την ειρηνική επίλυση του Κουρδικού, μέσω της μετατροπής του ΡΚΚ σε νόμιμο πολιτικό κόμμα. Ταυτόχρονα επικεντρώνει τις φιλοδοξίες του σε αιτήματα πολιτιστικής, γλωσσικής και οικονομικής αυτονομίας. Η εκδοχή αυτή προσκρούει στο στρατιωτικό κατεστημένο της Τουρκίας, το οποίο δεν αρκείται στη στρατιωτική εξουδετέρωση του ένοπλου αγώνα, αλλά εστιάζει και στο πολιτικό επίπεδο. Η δεύτερη εκδοχή που εκφράζεται στα πλαίσια του ΡΚΚ, θεωρεί προδοτικές τις θέσεις του φυλακισμένου Ocalan και υποστηρίζει τον ένοπλο απελευθερωτικό αγώνα. Ένας άλλος πολιτικός πόλος έκφρασης της κουρδικής ταυτότητας στην Τουρκία είναι το Δημοκρατικό Κόμμα του Λαού (HADEP), το οποίο και κατηγορείται από το καθεστώς ως πολιτικός βραχίονας και αρωγός του ΡΚΚ.

Η τυχόν δημιουργία Κουρδικού κράτους σε μία εξαιρετικά εύπορη περιοχή της Μ. Ανατολής, είναι ένα διόλου καλοδεχούμενο σενάριο για την Τουρκία, τη Συρία και το Ιράν, διότι μία υποθετική αυτονόμηση των Κούρδων του Βορείου Ιράκ θα επιφέρει και την αυτοδιάθεση πολλών Κούρδων που διαμένουν στις χώρες αυτές. Όσον αφορά τις ΗΠΑ και το Ισραήλ το σενάριο αυτό είναι ευνοϊκό, διότι τυχόν διάσπαση και τριχοτόμηση του Ιράκ θα επιφέρει τη δημιουργία ενός μεγάλου Κουρδιστάν.²²⁷ Ενός δηλαδή μη αραβικού κράτους το οποίο όντας πλούσιο σε ύδατα και υδρογονάνθρακες, θα βρίσκεται επίσης σε κομβικό σημείο ώστε να ελέγχει τις διαμετακομιστικές οδούς των ενεργειακών αποθεμάτων της Κασπίας προς την Ανατολική Μεσόγειο. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι Κούρδοι της Τουρκίας συμπεριλαμβανομένης της ηγεσίας του ΡΚΚ, έχουν στοιχηθεί αδιάθλαστα στους αμερικανικούς στρατηγικούς σχεδιασμούς. Στο πλαίσιο αυτό και σε αντίθεση με την απροθυμία της Άγκυρας, στήριξαν την αμερικανική επέμβαση στο Ιράκ (2003). Επίσης ενώ διακηρυγμένη επιδίωξή τους αποτελεί η πολιτιστική και όχι πολιτική τους αυτονομία, ανεπίσημα παραδέχονται ότι επιδιώκουν την πλήρη ανεξαρτησία τους.

²²⁷

Karkazis John, the Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region, Ο.π., p. 57.

Προέβησαν δε και σε αλλαγή του ονόματος του ΡΚΚ, αρχικά σε «Συνέδριο Ελευθερίας και Δημοκρατίας του Κουρδιστάν» (KADEK) και έπειτα από την εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ, σε «Λαϊκό Συνέδριο του Κουρδιστάν» (KONGRA-GEL). Αφαιρέθηκαν δηλαδή λέξεις που ενεργοποιούν τις τουρκικές ευαισθησίες.

Η εύνοια των ΗΠΑ προς τους Κούρδους έχει ισχυρά γεωπολιτικά κίνητρα, καθόσον οι Κούρδοι είναι διεσπαρμένοι σε μια στρατηγική περιοχή πλούσια σε πετρέλαια και ύδατα (λόγω του Τίγρη και του Ευφράτη), η οποία χαρακτηρίζεται από ύπαρξη εθνικιστικών εντάσεων και ισλαμικού φονταμενταλισμού, όπου η θρησκεία αποτελεί πρόσχημα για ισχυρό άλλοθι δικαιολόγησης των πρακτικών χρήσεως βίας.²²⁸ Ο Κουρδικός λαός όμως χαρακτηρίζεται από μετριοπαθή θρησκευτικότητα και προοδευτικότητα, ενώ είναι επιπλέον και αριστερών αποκλίσεων. Έχει δηλαδή ροπή στο διεθνισμό που προωθούν οι ΗΠΑ και απορρίπτει τον ακραιφνή εθνικισμό. Εν κατακλείδι, οι Κούρδοι αποτελούν λαό θετικά προσκείμενο στις ΗΠΑ και στο εβραϊκό στοιχείο, σε μια περιοχή με έντονα αντί-αμερικανικά αντανακλαστικά. Οι ΗΠΑ στα πλαίσια στήριξης των Κούρδων δεν έλαβαν ένοπλα μέτρα εναντίον του ΡΚΚ στο Ιράκ, με επίκληση του προσχήματος ότι η επίλυση του Κουρδικού ζητήματος θα επιτευχθεί με χρήση πολιτικών και όχι στρατιωτικών μεθόδων.

2.1.5. Το Πρόβλημα της Δυτικής Σαχάρας

Το υπόψη πρόβλημα, αποτέλεσε επί μακρόν εστία διενέξεων ανάμεσα σε Μαρόκο και Αλγερία. Εξακολουθεί να υφίσταται και αποτελεί το τελευταίο ίσως ζήτημα που άπτεται αποικιοκρατίας στην Αφρικανική Ήπειρο. Αντίδικοι είναι το Μέτωπο Πολισάριο (Polisario Front) με υποστηρικτή την Αλγερία και το Μαρόκο.²²⁹

2.1.6. Περιφερειακές Διενέξεις στην Κεντρική Ασία και Υπερκαυκασία

Οι συγκεκριμένες περιοχές αποτελούν εκρηκτικό μείγμα εθνικισμού, φονταμενταλισμού, εθνικών εντάσεων, εδαφικών διεκδικήσεων και ανάμιξης στα εσωτερικά των γειτονικών χωρών, τόσο από τις χώρες της περιοχής, όσο και από εξωτερικούς μεγάλους δρώντες. Η Τουρκία ευελπιστεί να καταστεί η προστάτιδα δύναμη των πρώην σοβιετικών μουσουλμανικών δημοκρατιών καθώς και μεσάζων

²²⁸ Μαίρη Μπόση, Ζητήματα Ασφαλείας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων, Ο.π., σελ. 339.

²²⁹ Για το Μαρόκο το πρόβλημα της Δυτικής Σαχάρας εξυπηρέτησε σκοπούς εσωτερικής κατανάλωσης. Παράδειγμα αποτελεί η «μεγάλη πορεία» 300.000 Μαροκινών που οδήγησε στη Δυτική Σαχάρα ο ίδιος ο Βασιλιάς Χασάν. Βλέπε: Χ. Τσαρδανίδης, Η Ανανεωμένη Μεσογειακή Πολιτική της ΕΕ και η Ελλάδα, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1992, σελ. 111.

των συμφερόντων των ΗΠΑ στην Κεντρική Ασία και Υπερκαυκασία. Το κενό ισχύος που δημιουργήθηκε στην περιοχή λόγω της κατάρρευσης της πρώην ΕΣΣΔ, επιδιώκουν επίσης να καλύψουν η Ρωσία, το Ιράν, η Σαουδική Αραβία και σε μικρότερο βαθμό το Πακιστάν και η Κίνα.

2.1.7. Περιφερειακές Διενέξεις στον Περσικό Κόλπο

Στην περιοχή αυτή υφίστανται οι ακόλουθες εδαφικές διαφορές:

- α. Η μεθόριος μεταξύ Υεμένης - Σαουδικής Αραβίας.
- β. Η μεθόριος ανάμεσα σε Σαουδική Αραβία, Ομάν και Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (ΗΑΕ).
- γ. Η μεθόριος μεταξύ Ιράκ - Κουβέιτ.
- δ. Η μεθόριος μεταξύ Ομάν - ΗΑΕ.
- ε. Το θαλάσσιο τμήμα της ουδέτερης ζώνης μεταξύ Κουβέιτ και Σαουδικής Αραβίας.

Πρωταρχικά ζητήματα ασφαλείας στην περιοχή του Περσικού Κόλπου συνιστούν η δημογραφική πίεση γύρω από την Αραβική Χερσόνησο, οι εσωτερικές πιέσεις για εκδημοκρατισμό των αραβικών μοναρχιών, ο πιθανός διαχωρισμός του Ιράκ και η πολιτική των ΗΠΑ έναντι του Ιράν και Ιράκ.

2.1.8. Βαλκάνια

Ο τερματισμός του Ψυχρού Πολέμου και η κατάρρευση της πρώην ΕΣΣΔ επέφεραν μία ιδιότυπη σταθερότητα στην περιοχή των Βαλκανίων, η οποία όντας προσωρινή, εξελίχθηκε γρήγορα σε γενικευμένη ανησυχία. Εγείρονται θέματα εδαφικού status quo, εθνικής κυριαρχίας και αποκλεισμών τα οποία επιφέρουν ρευστότητα και γεωπολιτική ανασφάλεια.²³⁰ Αναδύεται εκ νέου στο προσκήνιο ο κατ' εξοχήν οικείος για την περιοχή όρος του κατακερματισμού, που παραπέμπει σε συγκρουσιακές καταστάσεις.²³¹ Ένα κρίσιμο θέμα γεωστρατηγικής σημασίας που

²³⁰ V. Verres, *the Balkans and the Post-Dayton Environment: Restructuring or Instability*, CSS Survey, No 20, October 1997, p. 3.

²³¹ Στέλιος Αλειφαντής, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική: Στρατηγικά Προβλήματα και Διλήμματα*

δύναται να προκαλέσει αναταράξεις και συγκρούσεις στη Βαλκανική Χερσόνησο, είναι αυτό του καθεστώτος του Κοσσυφοπεδίου, στην περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας.²³² Εκεί κατοικεί μία ισχυρή αμιγώς αλβανική μειονότητα που επιζητεί ανεξαρτησία, βασιζόμενη στην αρωγή των μεγάλων δυνάμεων.²³³ Πρόκειται για χαρακτηριστικό παράδειγμα που αποδεικνύει το δυναμικό χαρακτήρα των διεθνών σχέσεων.²³⁴ Οι σημερινοί κάτοικοι όμως της Π.Γ.Δ.Μ. είναι σε επιφυλακή, καθόσον διακατέχονται από πνεύμα εθνικισμού το οποίο αφενός είναι εγγενές στα Βαλκάνια, αφετέρου λειτουργεί συσπειρωτικά για την ύπαρξη της ίδιας της Π.Γ.Δ.Μ.²³⁵

Πολιτικής, Επετηρίδα ΙΔΙΣ, 1996, σελ. 222.

²³² Dalaklis D., Siousiouras P. and Karkazis J., *Scrutinizing the European Security and Integration Effort: The Question of the Western Balkans*, Ο.π., p. 7.

²³³ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Τα Βαλκάνια Μετά το Τέλος του Ψυχρού Πολέμου*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1994, σελ. 96.

²³⁴ Siousiouras Petros, *Foreign Policies of Greece and the FYROM: Geopolitical Ambitions and Political Realism*, Ο.π., p. 13.

²³⁵ Πέτρος Σιούσιουρας, *Το Μακεδονικό Ζήτημα και η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2010, σελ. 20.

3. Η ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΙΣΧΥΟΣ ΣΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΗΓΕΜΟΝΙΚΗ ΜΟΝΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

3.1. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Αποτελεί κοινοτοπία ότι το πετρέλαιο διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στη βιομηχανική ανάπτυξη, στην οικονομία και στη σύγχρονη ιστορία. Ήταν γνωστό από την αρχαιότητα, ωστόσο η βιομηχανική εκμετάλλευσή του ξεκίνησε το 1859 με πρώτη γεώτρηση στην Πενσυλβανία των ΗΠΑ. Στις ημέρες μας, το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο έχουν κομβική θέση στην παγκόσμια ισορροπία ισχύος. Το πετρέλαιο αποτελεί ιστορικά το αγαθό επί του οποίου εντοπίζονται οι κυρίαρχες τάσεις της ειρήνης και του πολέμου. Τον τελευταίο αιώνα, έχει διαδραματίσει κομβικό ρόλο σε δέκα εκ των δώδεκα σφοδρότερων συγκρούσεων.²³⁶ Πρόκειται για την πλέον απαραίτητη πρώτη ύλη για τον καπιταλιστικό εκσυγχρονισμό του 20^{ου} αιώνα. Η σημασία του θα είναι αυξημένη τις επόμενες δεκαετίες, καθόσον τα αποθέματά του ακολουθούν πτωτική τάση.

Η μέγιστη παραγωγή πετρελαίου παγκοσμίως, σημειώθηκε την περίοδο μεταξύ 2004-2008, γεγονός που υποδηλώνει ότι τα παγκόσμια αποθέματα του αγαθού εξαντλούνται με ρυθμό 6% ετησίως. Ταυτόχρονα η ζήτηση αυξάνεται με ρυθμό 2% ετησίως, συνεπώς υπάρχει έλλειμμα της τάξεως του 8% ετησίως. Το έλλειμμα αυτό καλείται να αναπληρωθεί από την παγκόσμια βιομηχανία του πετρελαίου, σε νέα αποθέματα του αγαθού, προκειμένου να συνεχισθεί η εύρυθμη αγορά του πετρελαίου και συνακόλουθα η διεθνής οικονομία.²³⁷

Η ανακάλυψη νέων αποθεμάτων πετρελαίου προϋποθέτει την ύπαρξη αυτών. Επιπροσθέτως, από τη χρονική στιγμή της ανακάλυψης μέχρι τη χρήση του αγαθού ως προϊόντος ενέργειας, μεσολαβεί ένα εύλογο διάστημα. Για το λόγο αυτό βρίσκονται στην επικαιρότητα οι ΑΠΕ.²³⁸ Ωστόσο οι δύο αυτοί παράγοντες, δεν δύνανται να καλύψουν επαρκώς την αυξανόμενη ζήτηση για πετρελαϊκά προϊόντα. Υπό το πρίσμα αυτό, ο ανταγωνισμός για υφιστάμενα αποδεδειγμένα και μελλοντικά αποθέματα καθίσταται εντονότερος και εστιάζεται στα αποθέματα ανεκμετάλλετου πετρελαίου της Κασπίας, ως μία νέα εκδοχή του «Μεγάλου Παιχνιδιού».

²³⁶ Pascal Boniface, *Οι Πόλεμοι του Αύριο*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2004, σελ. 37.

²³⁷ BP Statistical Review of World Energy, June 2011, p. 6.

²³⁸ Νικήτας Νικητάκος, *Η Γεωπολιτική των ΑΠΕ*, Ο.π., σελ. 31.

Οι ενεργειακοί πόροι αποτελούν βασικό πυλώνα της διεθνούς οικονομίας, ενώ ειδικότερα στις προηγμένες βιομηχανικά χώρες προσδίδουν προστιθέμενη αξία. Τα κοιτάσματα, οι πηγές εξόρυξης και τα αποθέματα των ενεργειακών πόρων χαρακτηρίζονται από ανισομερή γεωγραφική κατανομή στον πλανήτη, γεγονός που συνιστά μία παράδοξη πραγματικότητα. Υπάρχουν χώρες που διαθέτουν αφθονία ενεργειακών πόρων οι οποίοι υπερκαλύπτουν την εσωτερική τους κατανάλωση, ενώ στον αντίποδα προηγμένες βιομηχανικά χώρες οι οποίες δεν διαθέτουν επαρκείς ενεργειακούς πόρους. Επί παραδείγματι, οι χώρες της Δύσης και η Ιαπωνία διαθέτουν ελάχιστους ενεργειακούς πόρους καλύπτοντας τις ανάγκες τους με εισαγωγές, κυρίως από τη Μ. Ανατολή και τη Ρωσία. Το διεθνές σύστημα βέβαια, προσπαθεί να τηρεί ισορροπίες και να ισοσταθμίζει τη φυσική αυτή ανισοκατανομή, ωστόσο οι ισορροπίες συχνά διαταράσσονται από αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις εθνικών ή και περιφερειακών στρατηγικών σχεδιασμών. Το ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας ωθεί τις Μεγάλες Δυνάμεις σε αναζήτηση νέων πηγών ενέργειας, στις ενεργειακά πλούσιες χώρες της Κασπίας και της Κεντρικής Ασίας.²³⁹

Στις χώρες της Κεντρικής Ασίας, η κατάρρευση της πρώην Σοβιετικής Ένωσης επέφερε ένα κενό εξουσίας. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την ύπαρξη σημαντικών ενεργειακών πόρων, προσανατόλισε το ενδιαφέρον των ισχυρών διεθνών δρώντων στην ευρύτερη περιοχή της Κασπίας και της Ευρασίας. Με επίκεντρο τα σημαντικά αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου της περιοχής, οι κομβικοί διεθνείς δρώντες επιδίδονται σε έντονους ανταγωνισμούς, με διακύβευμα την επιθυμητή γεωγραφική διαφοροποίηση των ενεργειακών εισαγωγών τους, ώστε να μετριαστεί η ενεργειακή εξάρτησή τους από τη Μέση Ανατολή και τη Νότια Ασία. Πρόκειται για τις ΗΠΑ, τη Ρωσία, τις κύριες ευρωπαϊκές δυνάμεις, την Ιαπωνία και την Κίνα. Οι εν λόγω δρώντες μαζί με διεθνείς ενεργειακές επιχειρήσεις επιζητούν συμμαχίες, παραχωρήσεις και πιθανές διόδους αγωγών στην ευρύτερη περιοχή. Οι γεωπολιτικοί αυτοί ανταγωνισμοί με επίκεντρο τους ενεργειακούς πόρους της Ευρασίας, συνάδουν με τις αντιλήψεις του συμβούλου Εθνικής Ασφαλείας του Προέδρου Carter, Zbigniew Brzezinski, ο οποίος ονόμασε την Ευρασία ως τη «Μεγάλη Σκακιέρα» επί της οποίας αναβιώνει το «Μεγάλο Παιχνίδι» με ισχυρούς διεθνείς δρώντες, οι οποίοι επιδιώκουν την παγκόσμια κυριαρχία.²⁴⁰ Δεν πρόκειται

²³⁹ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 88.

²⁴⁰ Brzezinski Zbigniew, Η Μεγάλη Σκακιέρα. Η Αμερικανική Υπεροχή και οι Γεωστρατηγικές της Επιταγές, Εκδόσεις Λιβάνη, Ο.π., σελ. 73.

για τις πλουσιότερες ενεργειακές πηγές παγκοσμίως, προσφέρουν όμως εναλλακτική λύση σε μια εποχή όπου οι ενεργειακές ανάγκες αυξάνονται γεωμετρικά και συνακόλουθα το ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας δημιουργεί έντονο σκεπτικισμό.

Θεμελιακή επιδίωξη των Μεγάλων Δυνάμεων που επιθυμούν να ασκούν παγκόσμια κυριαρχία, είναι ο έλεγχος του πετρελαίου και του φυσικού αερίου. Μέσω του ελέγχου αυτού, οι ισχυροί δρώντες θα κατοχυρώσουν τη δική τους ανάπτυξη και ταυτόχρονα θα ελέγχουν το ρυθμό ανάπτυξης των χωρών του πλανήτη. Οι σύγχρονες γεωπολιτικές σχέσεις επηρεάζονται από τον έλεγχο, τόσο των ενεργειακών πόρων όσο και των ενεργειακών οδών. Άλλωστε μεγάλοι καταναλωτές ενέργειας όπως η ΕΕ, η Κίνα, η Ιαπωνία, δεν διαθέτουν αντίστοιχες πηγές, προσδίδοντας έτσι στις οδούς διαμετακόμισης αντίστοιχη σπουδαιότητα με την πηγή τους.

Ο έλεγχος λοιπόν περιοχών παραγωγής ενεργειακών πόρων και των αντίστοιχων οδών μεταφοράς τους, αποτελεί πρωταρχικό μέλημα των ΗΠΑ προκειμένου να περιφρουρήσουν την παγκόσμια κυριαρχία τους. Η απρόσκοπτη πρόσβαση σε οικονομικά προσιτή ενέργεια υπήρξε πάντα ένας πρωτεύων στρατηγικός στόχος των ΗΠΑ, η εξάρτηση των οποίων από τις εισαγωγές πετρελαίου αυξάνεται διαρκώς από το 1972 (έτος μέγιστης εγχώριας παραγωγής με 11,6 εκατομμύρια βαρέλια ημερησίως).²⁴¹ Ο πόλεμος άλλωστε στο Ιράκ δεν έγινε για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας ή για την εξάλειψη όπλων μαζικής καταστροφής, έγινε πρωτίστως για τον απευθείας έλεγχο της Μ. Ανατολής από τις ΗΠΑ.²⁴² Ο πόλεμος αυτός αποτελεί μία νωπή υπενθύμιση ότι σε μια παγκόσμια οικονομία που σε μεγάλο βαθμό εξαρτάται από τους ενεργειακούς πόρους, η «ενεργειακή ασφάλεια» αποτελεί ισχύο πλάσμα της φαντασίας.²⁴³ Οι ΗΠΑ έχουν κατανοήσει ότι η διατήρηση της παγκόσμιας κυριαρχίας τους τελεί σε άμεση συνάρτηση με την επικράτησή τους στη διαμόρφωση της «νέας ενεργειακής τάξης πραγμάτων». Οι στρατηγικοί σχεδιασμοί της υπερδύναμης περιλαμβάνουν τη διασφάλιση ενός κυρίαρχου ρόλου στην Ευρασία, με σπάσιμο του ρωσικού μονοπωλίου επί των οδών μεταφοράς του πετρελαίου και του φυσικού αερίου στις ανά τον κόσμο αγορές, προωθώντας την αμερικανική ενεργειακή ασφάλεια μέσω διαφοροποιημένων προμηθειών και κατασκευής πολλαπλών αγωγών διερχόμενων

²⁴¹ BP Statistical Review of World Energy, Ο.π., p. 6.

²⁴² Thomas Ricks, Fiasco. Ο Αμερικανικός Πόλεμος στο Ιράκ, Εκδόσεις Ιωλκός, Αθήνα, 2007.

²⁴³ Paul Roberts, Το Τέλος του Πετρελαίου, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2011, σελ. 114.

από περιοχές που ελέγχουν οι ΗΠΑ. Το γεγονός αυτό δείχνει ότι το πετρέλαιο παραμένει το επίκεντρο της σύγχρονης παγκόσμιας οικονομίας. Ο έλεγχος του πετρελαίου θα επιτρέψει στις ΗΠΑ να ελέγχουν το ρυθμό ανάπτυξης και τις στρατηγικές δυνατότητες της Κίνας. Για το λόγο αυτό, μία υποθετική συμμαχία μεταξύ της Κίνας που είναι εισαγωγέας ενεργειακών πόρων και της Ρωσίας που ακριβώς στους ενεργειακούς πόρους βασίζει την επάνοδο της στη θέση της υπερδύναμης, είναι λίαν ανησυχητική για την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ.

Πολλά από τα εκτός ΟΠΕΚ κοιτάσματα βρίσκονται σε πτωτική τροχιά και παρ όλη την ύπαρξη μεγάλων αποθεμάτων από τον ΟΠΕΚ, δεν διασφαλίζεται ότι το καρτέλ θα έχει την πολιτική σταθερότητα και την οικονομική ικανότητα ώστε να εκμεταλλευθεί το διαθέσιμο αργό πετρέλαιο αποτελεσματικά, σύμφωνα με τις επιταγές της εκτινασσόμενης παγκόσμιας ζήτησης. Όσον αφορά την οικονομία του φυσικού αερίου και κατά προέκταση τις παγκόσμιες αγορές ηλεκτρισμού, υφίστανται παρόμοιες πολιτικές και οικονομικές προκλήσεις. Η κατάσταση αυτή χαρακτηρίζει τις προηγμένες ενεργειακά οικονομίες του εκβιομηχανισμένου κόσμου, όπου η τεχνολογία, η πολιτική και οι δυνάμεις της αγοράς λειτουργούν με υψηλό βαθμό επιτηδειότητας, αποτελεσματικότητας και αρμονίας. Σε ταχέως εκβιομηχανιζόμενες ή μεταβατικές οικονομίες, όπως της Ινδίας, της Κίνας, της Νότιας Κορέας, της Βραζιλίας και της Μαλαισίας, η ζήτηση τις επόμενες δεκαετίες για πετρέλαιο, φυσικό αέριο και ηλεκτρισμό θα είναι εξαιρετικά υψηλή, εντούτοις δεν υπάρχει ξεκάθαρη άποψη αναφορικά με τον τρόπο κάλυψης των ενεργειακών αυτών αναγκών. Στις χώρες του υπό ανάπτυξη κόσμου τα ενεργειακά προβλήματα είναι πολύ περισσότερα, καθόσον δύο δισεκατομμύρια άνθρωποι στερούνται πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες ενέργειας τις οποίες και δεν έχουν προοπτικές να αποκτήσουν, εκτός εάν ο εκβιομηχανισμένος κόσμος προβεί σε μαζική χορηγία. Αυτή η ενεργειακή ένδεια αναδύει στο προσκήνιο έναν ακόμη παγκόσμιο διαχωρισμό, μεταξύ πλούσιων και φτωχών ενεργειακά εθνών, ενώ δευτερογενώς τοποθετεί στην παγκόσμια γεωπολιτική арένα μία νέας μορφής σύγκρουση, «τον πόλεμο για την ενέργεια».

Το πάλαι ποτέ «Μεγάλο Παιχνίδι»²⁴⁴ του 19^{ου} αιώνα, επανεμφανίζεται σήμερα με έντονους γεωπολιτικούς ανταγωνισμούς ανάμεσα σε νέους δρώντες - Μεγάλες

²⁴⁴ Η ορολογία «Μεγάλο Παιχνίδι» έγινε γνωστή από το πόνημα «Κιμ» του Ρ. Κίπλινγκ και αναφερόταν στη σύγκρουση των αυτοκρατοριών της Ρωσίας και της Βρετανίας, με διακύβευμα την άσκηση ελέγχου επί της Κεντρικής Ασίας. Η σύγκρουση περατώθηκε το 1907 με σύναψη διμερούς Σύμβασης.

Δυνάμεις²⁴⁵, πρωτίστως τις ΗΠΑ, τη Ρωσία και την Κίνα. Ακολούθως, η Τουρκία και το Ιράν επιδίδονται σε περιφερειακούς ανταγωνισμούς στη διεθνή σκακιέρα. Οι ανταγωνισμοί αποσκοπούν στην άσκηση ελέγχου των ενεργειακών πηγών καθώς και των αξόνων διαμετακόμισης της ενέργειας στις αγορές της δύσης, με το τελευταίο να προσλαμβάνει υψίστη σπουδαιότητα. Το υφιστάμενο δίκτυο των ρωσικών αγωγών, αναδεικνύει τον εξόχως σημαντικό ρόλο της Ρωσίας αναφορικά με τον έλεγχο των ενεργειακών οδών. Η Ρωσία επιδιώκει να διατηρηθεί ως ο κυρίαρχος διαμετακομιστής των ενεργειακών αποθεμάτων των χωρών της Κασπίας, γεγονός που της προσδίδει μεγάλη γεωοικονομική αξία.²⁴⁶ Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τη μεγάλη παραγωγή πετρελαίου και τα σημαντικά κοιτάσματα φυσικού αερίου που διαθέτει, ενδέχεται να δικαιώσει τις προσδοκίες της προκειμένου να καταστεί ενεργειακή υπερδύναμη σε διεθνές επίπεδο.²⁴⁷ Υπό το πρίσμα αυτό, προκρίθηκε η υλοποίηση του αγωγού που καταλήγει στο Νοβόροσισκ από το Μπακού μέσω Γκρόζνυ - (βόρεια οδός) και ο γεωργιανός αγωγός (δυτική οδός) που καταλήγει στη Σούπσα της Γεωργίας, στη Μαύρη θάλασσα (Χάρτης 20). Οι ενεργειακοί στρατηγικοί σχεδιασμοί της Ρωσίας επικεντρώνουν στην όδευση των Ρωσικών και Καυκασιανών υδρογονανθράκων προς τις διεθνείς αγορές, διαμέσου του δικού της συστήματος αγωγών, το οποίο θα είναι ανεξάρτητο από τις γειτονικές της χώρες, πρωτίστως από την Ουκρανία.²⁴⁸ Ο ρόλος της Ρωσίας στις εξελίξεις της περιοχής της Κασπίας είναι αναμφισβήτητα σημαντικός, καθόσον διακυβεύονται γεωπολιτικά της συμφέροντα που άπτονται σε ζητήματα γεωστρατηγικής ισχύος, ελέγχου πλούσιων ενεργειακών πόρων, καθώς και περιφερειακής ασφάλειας. Είναι προφανές ότι καμία εξέλιξη δεν θα σημειωθεί στο «Μεγάλο Παιχνίδι» χωρίς τη συναίνεση της Ρωσίας, γεγονός που μεταφράζεται σε «ίσο μερίδιο αφενός στην κατασκευή και λειτουργία των αγωγών και αφετέρου στην ανάπτυξη της πετρελαϊκής βιομηχανικής υποδομής».

Οι ΗΠΑ με τη σειρά τους επιδιώκουν την πολιτική των πολλαπλών αγωγών και ασκούν πολιτικές πιέσεις προκειμένου να εμποδίσουν την ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης, αποκλειστικά από τη Ρωσία. Ανησυχούν για το ενδεχόμενο στρατηγικής συνεργασίας πληθώρας ευρωπαϊκών χωρών με τη Ρωσία, γεγονός που

²⁴⁵ Ειρήνη Παπαδοπούλου, Το «Νέο Μεγάλο Παιχνίδι» της Μεταφοράς Ενέργειας και Γεωπολιτική Σημασία της Περιοχής των Βαλκανίων στα Πλαίσια Αυτού, περιοδικό Γεωστρατηγική, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων (ΙΑΑ), 2007, σελ. 48-49.

²⁴⁶ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 86.

²⁴⁷ Klare M., *Rising Powers, Sinking Planet: The New Geopolitics of Energy*, Metropolitan Books, New York, 2008, p. 3.

²⁴⁸ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 88.

θα επιφέρει εξασθένηση της αμερικανικής επιρροής στη Γηραιά Ήπειρο. Αντιθέτως, ακρογωνιαίος λίθος της στρατηγικής της Μόσχας είναι η διατήρηση του ηγετικού της ρόλου στον ενεργειακό εφοδιασμό της Ευρώπης και ο έλεγχος των πρώην σοβιετικών χωρών.²⁴⁹ Χαρακτηριστική είναι άλλωστε η άρνηση της Μόσχας να προσυπογράψει την «Ενεργειακή Χάρτα», η οποία επιτρέπει την πρόσβαση και άλλων κρατών στο Ρωσικό δίκτυο αγωγών. Επειδή οι χώρες της Κασπίας δεν διαθέτουν πρόσβαση στη θάλασσα και με δεδομένη την επιθυμία παρακάμψεως της Ρωσίας, μία σύντομη πρόσβαση, είναι μέσω του Ιράν. Το τελευταίο έχει στρατηγικό πλεονέκτημα λόγω προσβάσεως στον Περσικό Κόλπο και τη θάλασσα του Ομάν, ενώ ταυτόχρονα διαθέτει ήδη ένα εξελιγμένο δίκτυο αγωγών. Πρόκειται για τη συντομότερη οδό διακίνησης Κασπιανού πετρελαίου στις διεθνείς αγορές.

Εν τω μεταξύ η Κίνα θα συνεχίσει τη διπλωματική της επίθεση στην Αφρική.²⁵⁰ Στην Ευρώπη το επίκεντρο της γεωπολιτικής της ενέργειας, είναι η τεταμένη σχέση με την πλούσια σε ενεργειακούς πόρους Ρωσία, η οποία επιδιώκει την εξασφάλιση - σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα - συμβολαίων για πώληση φυσικού αερίου και πετρελαίου στην Ευρώπη, ενώ ταυτόχρονα η επιθετική πολιτική της για εξαγορές ευρωπαϊκών εταιρειών διανομής φυσικού αερίου, αναμένεται να συνεχισθεί. Η ΕΕ εκτιμάται ότι θα προσπαθήσει να περιορίσει τις ρωσικές επενδύσεις στην ευρωπαϊκή ενεργειακή αγορά, εκτός εάν μεταβληθεί η ρωσική ενεργειακή πολιτική που περιορίζει τις ευρωπαϊκές επενδύσεις στη ρωσική αγορά.

Επιπροσθέτως, αποτελεί βεβαιότητα η ένταση γεωπολιτικών ανταγωνισμών για κυριαρχία επί της Αρκτικής, μεταξύ Ρωσίας, Καναδά, ΗΠΑ, Νορβηγίας και Δανίας. Του λόγου το αληθές επιβεβαιώνει η δημιουργία στρατιωτικών βάσεων των χωρών αυτών στην περιοχή, ενώ οι ΗΠΑ και ο Καναδάς διεξάγουν και στρατιωτικά γυμνάσια στην Αρκτική. Επίσης η Ρωσία προέβη σε εξερεύνηση της θάλασσας Kara.²⁵¹ Η σταδιακή τήξη των πάγων στην περιοχή επιτρέπει τη ναυσιπλοΐα και την εξερεύνηση παρθένων περιοχών, όπου εκτιμάται ότι υπάρχουν σημαντικά κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου, ανερχόμενα σε ποσοστό 25% του συνόλου των αναξιοποίητων αποθεμάτων παγκοσμίως.²⁵²

²⁴⁹ Ο.π., σελ. 86.

²⁵⁰ Δημήτρης Θωμάς, Η Παράδοση Πολιτική της Ενέργειας, *The Economist*, 19 Νοε 2007.

²⁵¹ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 97.

²⁵² www.econews.gr, Απόβαση στο Βόρειο Πόλο – Νέες Ισοροπίες στην Αρκτική, 11 Νοε 2012, πηγή RBTH.

Οι ανταγωνισμοί με επίκεντρο την ενέργεια συνεπώς, θα εξακολουθούν να λαμβάνουν χώρα στη «διεθνή σκακιέρα» για τον έλεγχο, τόσο των ενεργειακών πηγών του πλανήτη όσο και των διαμετακομιστικών ενεργειακών οδών. Η έκβαση των ανταγωνισμών αυτών, θα σηματοδοτεί νέες γεωπολιτικές ισορροπίες, συσχετισμούς δυνάμεων και συμμαχίες. Η δε αυξανόμενη ένταση των ανταγωνισμών, πυροδοτείται και από τη νομοτελειακή εκτίμηση ότι, στο εγγύς μέλλον η παγκόσμια παραγωγή των ενεργειακών αγαθών δεν θα επαρκεί για την κάλυψη της μεγάλης ζήτησης αυτών, με αποτέλεσμα, αφενός οι τιμές να κυμαίνονται σε υψηλά επίπεδα και αφετέρου, η θέση των χωρών με προνομιακή πρόσβαση στα ενεργειακά αγαθά θα είναι περαιτέρω ενισχυμένη.

Στην περιοχή της Ευρασίας τυγχάνει να βρίσκονται συγκεντρωμένα πολύ σημαντικά αποθέματα υδρογονανθράκων. Αναλυτικότερα, τα επιβεβαιωμένα αποθέματα πετρελαίου υπολογίζονται σε 126,1 δις βαρέλια, ποσοστό 9,1% επί των παγκόσμιων αποθεμάτων. Επίσης, τα κοιτάσματα φυσικού αερίου ανέρχονται σε 63,1 τρις κυβικά μέτρα, ποσοστό 33,7% επί της παγκόσμιας παραγωγής.²⁵³ Η Ευρασία από στρατηγικής άποψης είναι ασταθής περιοχή (Μέση Ανατολή, Κεντρική Ασία, Κασπία Θάλασσα). Οι δύο πετρελαϊκές κρίσεις, του 1973-1974 κατόπιν του πολέμου του Υομ Κίρριμ²⁵⁴ και του 1979 κατόπιν της «Ιρανικής επανάστασης», πυροδότησαν φοβίες σε πολυπληθείς ανεπτυγμένες χώρες ότι δεν θα δύναται πλέον να έχουν επάρκεια προμήθειας ενεργειακών πόρων. Εξάλλου η μεταφορά των πόρων αυτών από τις παράγωγες στις καταναλώτριες χώρες, διέρχεται κυρίως από στενές διόδους, γεγονός που επιτρέπει σε ορισμένες χώρες να ασκούν μόνιμες πιέσεις, μέσω απειλών. Χαρακτηριστική στενή δίοδο αποτελεί ο πορθμός του Ορμούζ, που αποκαλείται ως «καρωτίδα» της Δύσης. Τα παγκόσμια επίσης ενεργειακά αποθέματα, ασκούν καθοριστική επίδραση στο σύγχρονο πολιτισμό, γεγονός που προσδίδει στην περιοχή της Ευρασίας και στην Ανατολική Μεσόγειο σημαντική γεωστρατηγική και γεωοικονομική αξία.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις που απορρέουν από τη μελέτη των ρυθμών ανάπτυξης πολλών χωρών παγκοσμίως, τα επόμενα 15 χρόνια, η ζήτηση ενέργειας σε παγκόσμια κλίμακα αναμένεται να αυξηθεί σε ποσοστό μεταξύ 35% και 45%, των αντίστοιχων σημερινών αναγκών.²⁵⁵ Η αυξημένη ζήτηση αναμένεται να επέλθει από

²⁵³ BP Statistical Review of World Energy, Ο.π., p. 4.

²⁵⁴ Pascal Boniface, Οι Πόλεμοι του Αύριο, Ο.π., σελ. 125.

²⁵⁵ BP Statistical Review of World Energy, Ο.π., p. 6.

την αναμενόμενη βιομηχανική ανάπτυξη στις αναπτυσσόμενες χώρες της νότιας και ανατολικής Ασίας, καθώς και από την αύξηση του πληθυσμού των χωρών αυτών. Τα αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου που υπάρχουν στην περιοχή της Ευρασίας, εκτιμάται ότι δύνανται να καλύψουν τις μελλοντικές ενεργειακές ανάγκες.

Η κατάρρευση της πρώην ΕΣΣΔ επέφερε στην περιοχή της Ευρασίας την αποδέσμευση σημαντικών πηγών ενέργειας από τον κυριαρχικό έλεγχο της Μόσχας.²⁵⁶ Ο έλεγχος των πηγών αυτών καθώς και των διαμετακομιστικών οδών προς τη Δύση, αποτέλεσε «το μήλο της έριδος» στην περιοχή, εγκαινιάζοντας ένα νέο κεφάλαιο στο μεγάλο παιχνίδι του ελέγχου της Ευρασίας. Συνακόλουθα, ένας έντονος γεωπολιτικός ανταγωνισμός, αναβιώνει στις περιοχές της Μαύρης Θάλασσας, της Μέσης Ανατολής καθώς και της Ανατολικής Μεσογείου.²⁵⁷ Η περιοχή της Ευρασίας λοιπόν και ιδιαίτερα η ενεργειακή σημασία της Κασπίας για τη Δύση, επιτείνεται, καθώς εκτιμάται ότι τα κοιτάσματα τόσο στη Βόρειο θάλασσα όσο και στην Αλάσκα μειώνονται δραστικά, και μέχρι το 2020 θα έχουν εξαντληθεί.²⁵⁸

Θεωρώντας ένα νοητό **ενεργειακό τρίγωνο με πόλους τη Ρωσία, την Κεντρική Ασία και τη Μέση Ανατολή**, το κέντρο αυτού βρίσκεται στη θάλασσα της Κασπίας. Η πραγματικότητα αυτή, μεταφέρει το «Μεγάλο Παιχνίδι» σε όλη την επικράτεια του ενεργειακού τριγώνου. Βέβαια το «παιχνίδι» ποτέ δε σταμάτησε, απλά αναζωπυρώθηκε και επανήλθε πλησίον στην αρένα των διεθνών σχέσεων.

Το κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα που διέπει τη σύγχρονη ενεργειακή αρένα είναι η λειτουργία και οι μελλοντικοί σχεδιασμοί για πολλούς και ανταγωνιστικούς αγωγούς. Άλλωστε ένα αυτοκόλλητο που κυκλοφόρησε τη δεκαετία του 1990 μετέφερε το μήνυμα: Η «ευτυχία είναι πολλαπλοί αγωγοί». Οι γεωπολιτικοί ανταγωνισμοί για τον έλεγχο των ενεργειακών πόρων, ανέκαθεν κατείχαν κυρίαρχη θέση στην παγκόσμια σκακιέρα. Τα στοιχεία που αποτέλεσαν τις μεταβλητές στην έλευση του χρόνου, ήταν ίσως ορισμένοι κύριοι δρώντες καθώς και οι περιοχές ενδιαφέροντος. Αναφορικά με τη δεύτερη μεταβλητή, σήμερα βρίσκεται στο προσκήνιο η ΝΑ Μεσόγειος, αφενός λόγω των προσφάτων ανακαλύψεων σημαντικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων, αφετέρου λόγω του κομβικού ρόλου

²⁵⁶ Κ. Π. Αρβανιτόπουλος, Η Αμερικανική Πολιτική στα Βαλκάνια, Εφημερίδα «Ελεύθερος Τύπος», 06 Μαρ 2008.

²⁵⁷ Karkazis John, the Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region, Ο.π., p. 9.

²⁵⁸ Κ. Π. Αρβανιτόπουλος, Η Στρατηγική των ΗΠΑ στην Ευρασία μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Αθήνα, 1998.

της περιοχής, ως οδός διαμετακόμισης των ενεργειακών πόρων της Κασπίας και της Αλγερίας προς την ενεργειακά διψασμένη Δύση.²⁵⁹ Το γεγονός αυτό, επιφέρει και αντίστοιχο έντονο ανταγωνισμό μεταξύ των διεθνών δρώντων, στο χώρο της κατασκευής αγωγών διαμετακόμισης υδρογονανθράκων. Στο πλαίσιο αυτό, γίνονται συμπράξεις και κοινοπραξίες με χώρες από τις οποίες διέρχονται οι υπόψη αγωγοί, ενώ ταυτόχρονα ασκούνται παρασκηνιακές πιέσεις για υπογραφή αντίστοιχων διακρατικών συμφωνιών και διεξάγονται συναντήσεις σε ανώτατο επίπεδο.

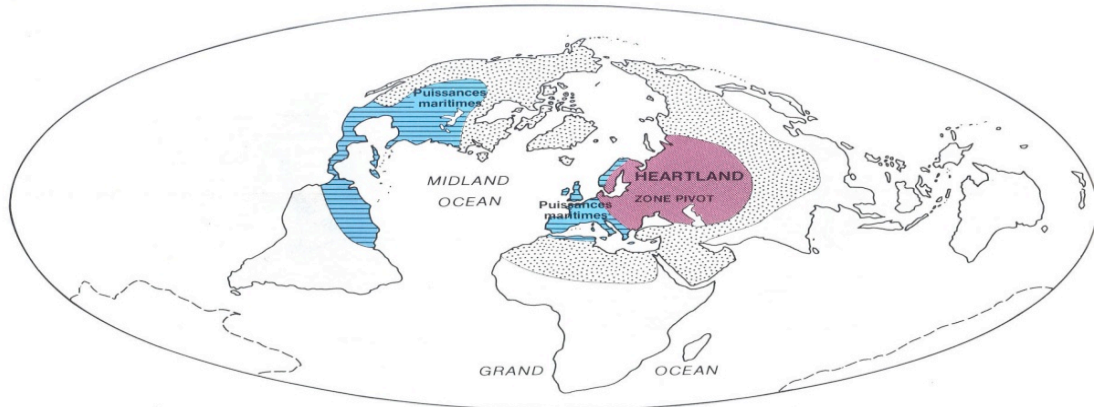
3.2. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΧΥΣ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Ο Η. Mackinder διαχώρισε τη παγκόσμια γεωγραφία σε τρεις θεμελιώδεις περιοχές. Η πρώτη αναφέρεται ως «μοχλός-άξονας» και αποτελείται από τη χερσαία μάζα της Ευρασίας. Η δεύτερη είναι το παράκτιο «εσωτερικό τόξο» που αποτελείται από τις παράκτιες χώρες της Ευρώπης και της Ασίας, ενώ η τρίτη είναι το «εξωτερικό τόξο» που αποτελείται από εδάφη της Αφρικής, της Ωκεανίας και της Αμερικανικής Ηπείρου.²⁶⁰ Ακολούθως εισήγαγε δύο νέες έννοιες, την «Παγκόσμια Νήσο» (World Island) και την «Καρδιά της Γης» (Heartland). Ως «Παγκόσμια Νήσο» χαρακτήριζε τη χερσαία μάζα ολόκληρου του πλανήτη εκτός της ηπείρου της Ωκεανίας (Ευρασία, Αφρική). Ως «Καρδιά της Γης» αναφερόταν «η περιοχή όπου μια χερσαία δύναμη επικρατώντας τοπικά, μπορεί να απαγορεύσει οποιαδήποτε ενέργεια θαλάσσιας δύναμης». Ουσιαστικά πρόκειται για μία μεγάλη χερσαία περιοχή που περιλαμβάνει τη Γερμανία, την ανατολική Ευρώπη και την ευρωπαϊκή Ρωσία.²⁶¹ Γύρω από την περιοχή αυτή, μία «εσωτερική περίμετρος» που έχει υψηλή στρατηγική σημασία, αποτελεί διαχωριστική ζώνη μεταξύ χερσαίας και ναυτικής δύναμης.

²⁵⁹ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 94-97.

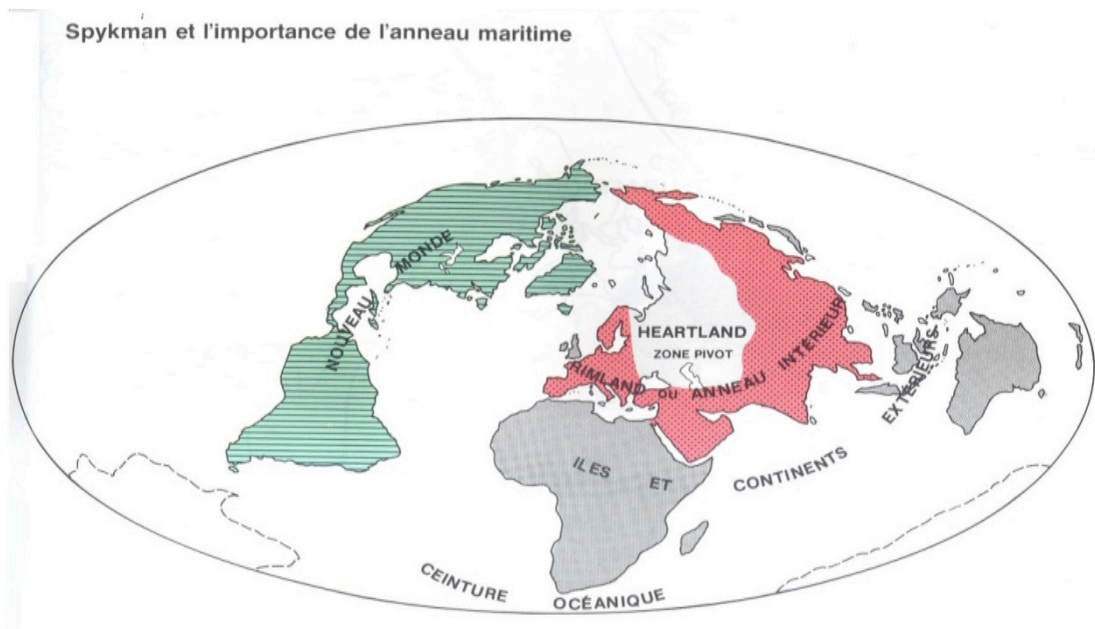
²⁶⁰ Sir Halford Mackinder, *Democratic Ideals and Reality*, National Defence University Press, Washington DC, 1942, p. 22.

²⁶¹ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 61.

(Χάρτης υπ' αριθ. 5: Η οπτική απεικόνιση της Heartland)

Ο Ν. Spykman²⁶² υποστήριξε ότι το «εσωτερικό τόξο» του Mackinder, το οποίο ο Spykman αποκάλεσε ως ευρασιατική «περίμετρο» (Rimland), έχει μεγαλύτερη στρατηγική σημασία από αυτή της «Καρδιάς της Γης» (Heartland). Κατά τον ίδιο, «όποιος ελέγχει τη περίμετρο, κυβερνάει την Ευρασία. Όποιος κυβερνάει την Ευρασία έχει και την παγκόσμια κυριαρχία».

(Χάρτης υπ' αριθ. 6: Η οπτική απεικόνιση της Rimland)

262

Nicholas Spykman, the Geography of the Peace, Ο.π., p. 11.

Σύμφωνα με τον Nijman, κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου οι δύο υπερδυνάμεις έδωσαν έμφαση στη σπουδαιότητα του «εσωτερικού τόξου» του Mackinder - «περιμέτρου» του Spykman. Ο ίδιος υποστηρίζει ότι σε αυτές ακριβώς τις περιοχές έλαβαν χώρα οι περισσότερες συγκρούσεις του Ψυχρού Πολέμου.²⁶³ Αναλυτικότερα, το 60% των συγκρούσεων της περιόδου αυτής έλαβε χώρα στη Rimland.²⁶⁴ Οι επίμαχες λοιπόν αυτές περιοχές, παραδοσιακά σχετίζονται με πολιτικές αντιπαραθέσεις και γεωπολιτικούς ανταγωνισμούς μεταξύ μεγάλων δρώντων του διεθνούς συστήματος, καθώς και με την ισορροπία ισχύος του συστήματος.²⁶⁵ Η τελευταία ερμηνεύεται ως η κατάσταση όπου καμία υπερδύναμη δεν είναι σε πλεονεκτική θέση ώστε να επιβάλει τη βούλησή της στους άλλους.²⁶⁶ Επιπροσθέτως, πολλές από τις συγκρούσεις που διεξήχθησαν επί της Rimland προήλθαν άμεσα ή έμμεσα από τον ανταγωνισμό μεταξύ των ισχυρών ναυτικών δυνάμεων με χερσαίες μεγάλες δυνάμεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν ο πόλεμος του Βιετνάμ και ο πόλεμος της Κορέας.²⁶⁷ Η προστιθέμενη αξία όμως των περιοχών αυτών που συχνά έχουν αναδειχθεί ως «στίβος» γεωπολιτικών ανταγωνισμών, επιβεβαιώνει ότι η «Γεωγραφία» αποτελεί σημαντικό παράγοντα ισχύος στο διεθνές σύστημα. Ομοίως χαρακτηρίζεται και η «Ενέργεια», ενώ η έλλειψη ενεργειακών πόρων πυροδοτεί συγκρούσεις.²⁶⁸

Λαμβάνοντας υπόψη τις γεωπολιτικές θεωρίες των Mackinder και Spykman, παρατηρείται ότι ο έλεγχος του «αναχωματικού δακτυλίου» (Rimland) της «καρδιάς της Γης» (Heartland), **εμφανίζει σε ορισμένα σημεία κενό**, με πολλαπλές υπαρκτές ή ενδεχόμενες εστίες ανάφλεξης²⁶⁹ σε συνδυασμό με μία σχετική αδυναμία της Ρωσίας. Η υψηλή αυτή γεωπολιτική αστάθεια παρατηρείται σε αρκετά νεοσύστατα ή μη κράτη της κεντρικής και νότιας περιοχής της Ασίας, τα οποία αντιμετωπίζουν εσωτερικά προβλήματα (οικονομικά, κοινωνικά ή πολιτικά) καθώς και προβλήματα στις μεταξύ τους διακρατικές σχέσεις. Η αστάθεια της περιοχής επιδεινώνεται και

²⁶³ Jan Nijman, *the Geopolitics of Power and Conflict: Superpowers in the International System 1945-1992*, Belhaven Press, London, p. 34.

²⁶⁴ Το 32% διεξήχθη στην Αμερικανική και το 8% στην Αφρικανική Ήπειρο. Βλέπε: Ahmet Davutoglu, *The Clash of Interests: An Explanation of The World (Dis)Order*, *Journal of International Affairs*, December 1997, Volume 4, page 5.

²⁶⁵ Πέτρος Σιούσιουρας, *Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων*, Ο.π., σελ. 60-65.

²⁶⁶ Παναγιώτης Ήφαιστος, *Οι Διεθνείς Σχέσεις, Εκδόσεις Ποιότητα*, 4^η έκδοση, σελ. 117.

²⁶⁷ Karkazis John, *the Pursuit of a New Order in Europe and the Middle East*, Ο.π., p. 5.

²⁶⁸ Ιωάννης Παρίσης, *Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα*, Ο.π., σελ. 18.

²⁶⁹ Ιωάννης Μάζης, *Γεωπολιτική της Ενέργειας στο Σύμπλοκο Κύπρου – Μ. Ανατολής βάσει των Υφιστάμενων Γεωφυσικών/ Γεωλογικών Ενδείξεων Κοιτασμάτων Υδρογονανθράκων*, Εισήγηση στην Ημερίδα του Ινστιτούτου Ενέργειας με θέμα: *Ενέργεια & Εξωτερική Πολιτική*, Αθήνα, 9 Νοέμβρη 2009.

από τα καθεστώτα που κυβερνούν τις χώρες της περιοχής. Όλες οι χώρες της ενδιάμεσης περιοχής και οι τρεις της νότιας περιοχής κυβερνώνται από αυταρχικά καθεστώτα. Σε κάποιες χώρες εξ' αυτών είναι πολύ πιθανόν να προκληθούν κινήσεις προς ανατροπή του καθεστώτος, δημιουργώντας προϋποθέσεις αστάθειας και αλυσιδωτές αντιδράσεις με σοβαρές συνέπειες στο ευρύτερο περιβάλλον.

Η παρατηρούμενη αυτή γεωπολιτική αστάθεια οξύνεται περαιτέρω από τις χώρες της βόρειας Αφρικής και της Μέσης Ανατολής, πρωτίστως από τη Συρία, όπου η «Αραβική Άνοιξη» επέφερε κλίμα έντονης περιφερειακής αβεβαιότητας. Μία άλλη σημαντική εστία αστάθειας είναι η οργανωμένη εγκληματική και τρομοκρατική δραστηριότητα που προέρχεται από τη ζώνη Sahel της υποσαχάριας Αφρικής. Η έκρυθμη κατάσταση δυσχεραίνεται περαιτέρω από το θρησκευτικό φανατισμό που ενίοτε λαμβάνει τη μορφή φονταμενταλισμού, καθώς και από την εξαθλίωση που ταλανίζει τον αραβικό λαό των χωρών αυτών. Ο έντονος φονταμενταλισμός ενίοτε οδηγεί σε καταστάσεις πρωτόγονης διαβίωσης και συμπεριφοράς. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Αφγανιστάν, ενώ εκτιμάται ότι τελούν ακόμη σε λανθάνουσα κατάσταση όλες οι φυγόκεντρες δυνάμεις που συνιστούν απειλή για τη σταθερότητα και την ειρήνη στην περιοχή.

Η Ευρασία δεν αποτελεί μία ενιαία πολιτική οντότητα, καθόσον πρόκειται για αχανή γεωγραφική περιοχή. Ο πολιτικός κατατεμαχισμός της περιοχής και η διαφοροποίηση αυτής λόγω της παρουσίας διαφόρων θρησκειών και πολιτισμών, καθιστούν την εν λόγω περιοχή **ιδιαίτερα εύφλεκτη** σε συγκρούσεις. Η πραγματικότητα αυτή προσδίδει σημαντικό γεωπολιτικό πλεονέκτημα στις ΗΠΑ, καθόσον δρα αποτρεπτικά στην ανάδειξη μίας υπερδύναμης μέσα από την Ευρασία που θα ελέγχει μονοπωλιακά την περιοχή. Ο έλεγχος όμως της Ευρασίας, έχει σημαντική προστιθέμενη αξία καθόσον πρόκειται για μία ανεπτυγμένη και οικονομικά προσοδοφόρα περιοχή. Η Ρωσία και η Κίνα, δύο δυνάμεις που διεκδικούν περιφερειακή ηγεμονία και παγκόσμια επιρροή, είναι ευρασιατικές δυνάμεις. Όλες οι δυνάμεις που δυνητικά θα αμφισβητήσουν το μονοπολικό διεθνές σύστημα με την πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ, προέρχονται από τη συγκεκριμένη περιοχή.²⁷⁰ Μια απλή επισκόπηση στο χάρτη υποδηλώνει ότι ο γεωπολιτικός έλεγχος της Ευρασίας οδηγεί αυτόματα σε αντίστοιχο έλεγχο της Αφρικής.²⁷¹ Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι, κατά

²⁷⁰ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 61-66.

²⁷¹ Ο.π., σελ. 61.

τους τελευταίους πέντε αιώνες η Ευρασία υπήρξε **το επίκεντρο του ανταγωνισμού της παγκόσμιας ισχύος**.²⁷² Στην υπόψη περιοχή που καλύπτει το 60% περίπου του παγκοσμίου ΑΕΠ, διαβιεί το 75% περίπου του παγκοσμίου πληθυσμού και υπάρχει το ίδιο ποσοστό των εγνωσμένων παγκοσμίως ενεργειακών αγαθών.²⁷³

Στην περιοχή του Καυκάσου-Κασπίας παρατηρούνται έντονες εσωτερικές αλληλεπιδράσεις οι οποίες δύνανται να πυροδοτήσουν και αντίστοιχες διεθνείς. Η εμπλοκή όλων των διεθνών δρώντων στην περιοχή, επιφέρει κλίμα αβεβαιότητας. Η διαπλοκή των συμφερόντων αποκλείει τις μονοπωλιακές προσεγγίσεις. Θεμελιακή προϋπόθεση για την επίτευξη σταθερότητας στην υπόψη περιοχή, είναι η εσωτερική ομαλότητα των αυτόνομων δημοκρατιών της Βόρειας Καυκασίας και των ανεξαρτήτων χωρών της Νότιας Καυκασίας και Κασπίας. Τα συμφέροντα των κομβικών δρώντων (ΗΠΑ, Ρωσία, Κίνα, Ιράν και Τουρκία) εκτιμάται ότι διαθέτουν τη δυναμική να διαταράξουν τις υφιστάμενες δομές και ισορροπίες, οικοδομώντας άξονες, η ενδεχόμενη σύγκρουση των οποίων θα επέφερε ολέθρια αποτελέσματα στην ανάπτυξη της περιοχής.

Η γεωπολιτική αξία της Ευρασίας παραμένει εξαιρετικά σημαντική στην αρχή του 21ου αιώνα. Η ανάπτυξη της Σοβιετικής Αυτοκρατορίας επιβεβαιώνει τις διαχρονικά επίκαιρες γεωπολιτικές προβλέψεις του Mackinder ότι, σε περίπτωση που μια μεγάλη στρατιωτική δύναμη αποκτήσει τον έλεγχο της ευρασιατικής «καρδιάς» και ακολούθως επεκταθεί στις επάκτιες περιοχές, τότε έχουμε μία παγκόσμια ηγεμονία.²⁷⁴ Βέβαια, η πρώην ΕΣΣΔ δεν κατόρθωσε να επεκταθεί στις επάκτιες περιοχές της Ευρασίας, διαλύθηκε ως κράτος και ταυτόχρονα ως πόλος γεωπολιτικής ισχύος.

Το πετρέλαιο είναι βασικός ενεργειακός πόρος από τον 19^ο αιώνα και ο έλεγχος αυτού προσδίδει πολιτική και οικονομική ισχύ στη χώρα που τον ασκεί. Δεν είναι τυχαίο, ότι σε όλες τις πολιτικές αντιπαραθέσεις και πολεμικές συρράξεις του 20^{ου} αιώνα, ο έλεγχος του πετρελαίου αποτελούσε πάντοτε υποκρυπτόμενη επωφελή επιδίωξη, ανεξάρτητα από τις προσχηματικές φιλοδοξίες που επίσημα διακηρύσσονταν. Ο 20^{ος} αιώνας φέρει δικαίως τον τίτλο ως «αιώνας του πετρελαίου».²⁷⁵ Μετά το πέρας του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, το πετρέλαιο

²⁷² Brzezinski Z., Η Μεγάλη Σκακιέρα, Ο.π., σελ. 17.

²⁷³ Ο.π., σελ. 64-65.

²⁷⁴ Gray C., the Geopolitics of Super Power, University Press of Kentucky, Lexington, 1988.

²⁷⁵ Daniel Yergin, the Prize: The Epic Quest for Oil, Money & Power, Free Press, 1992, p. 24.

επέφερε αναδιαμόρφωση στις διεθνείς γεωπολιτικές ισορροπίες. Οι δυνάμεις της γεωπολιτικής και της γεωοικονομίας τελούν υπό διαρκή ανταγωνισμό που ενίοτε εξελίσσεται σε σύγκρουση, ενώ η γεωστρατηγική είναι η δύναμη που δρα αποτρεπτικά στην εκδήλωση ακραιφνών μη ελεγχόμενων ανταγωνισμών.

Η γεωστρατηγική πραγματεύεται μεταξύ άλλων, οικονομικά συμφέροντα και αντίστοιχες εξασφαλίσεις και υποδηλώνει τη στρατηγική διαχείριση γεωπολιτικών συμφερόντων. Τα συμφέροντα που συνυφαίνονται γύρω από το πεδίο διεκδικήσεων του στρατηγικού εμπορεύματος του πετρελαίου, είναι πολλά και πολύπλοκα. Καλύπτουν ευρύ φάσμα που κυμαίνεται από μικρές ή μεγάλες επιχειρήσεις, φθάνοντας στη διεθνή οικονομία και τεχνολογία, σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Η αλυσίδα του πετρελαίου περιλαμβάνει έρευνα, εξόρυξη, παραγωγή, διύλιση και μεταφορά. Ειδικότερα μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, η πολιτική διαχείρισης του πετρελαίου αποτελεί κομβικό στοιχείο της διεθνούς γεωστρατηγικής.

Η εκτίμηση της μελλοντικής συμπεριφοράς του πετρελαίου δεν αποτελεί δόλου εύκολα προσεγγίσιμη διαδικασία. Μεταξύ των χωρών παραγωγής και κατανάλωσης υπάρχει εξαιρετικά υψηλός βαθμός εξάρτησης, γεγονός που επιφέρει έλλειψη αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Συχνά δε λαμβάνει χώρα απόκρυψη ή αλλοίωση των πραγματικών ενεργειακών δεδομένων, προκειμένου να αποφεύγονται οι ορθές εκατέρωθεν εκτιμήσεις των θέσεων τους. Συνεπώς, πολλές προβλέψεις για τη μελλοντική συμπεριφορά του πετρελαίου αποδείχθηκαν φενάκη.²⁷⁶ Για παράδειγμα τη δεκαετία του 1960, αρκετοί εκτιμητές υποστήριξαν ότι εάν συνεχιζόταν ο τότε παγκόσμιος ρυθμός ανάπτυξης, τότε τα αποθέματα πετρελαίου θα εξαντλούταν περί το έτος 2000. Αναφορικά με τις προβλέψεις για τη μελλοντική τιμή του πετρελαίου διεθνώς, η αποτυχία αυτών είναι άκρως απογοητευτική. Χαρακτηριστικό είναι ότι στις αρχές του 2005, ουδείς προέβλεψε ότι η τιμή του πετρελαίου ανά βαρέλι, θα διαμορφωνόταν μετά την πάροδο μισού έτους σε 60 δολάρια/βαρέλι και δύο χρόνια αργότερα θα άγγιζε τα 145 δολάρια/βαρέλι. Η εξέλιξη αυτή δεν είχε προβλεφτεί ούτε από τους προϋπολογισμούς των ΗΠΑ, στους οποίους η προβλέψιμη τιμή ήταν πολύ χαμηλότερη.²⁷⁷ Οι διακυμάνσεις της διεθνούς τιμής του αργού πετρελαίου έχουν περίτρανα διαψεύσει κάθε οικονομική θεωρία. Οι συνήθεις θεωρητικές προσεγγίσεις υποστηρίζουν ότι η αύξηση της τιμής ενός αγαθού, είναι αντιστρόφως ανάλογη της

²⁷⁶ Αθανάσιος Κουρματζής, Η Γεωπολιτική των Πετρελαίων: Η Διεθνής Οικονομία και οι Κρίσεις, Ιδιωτική Έκδοση, Αθήνα, 2009, σελ. 85.

²⁷⁷ Ο.π., σελ. 92.

ζήτησης αυτού. Στην περίπτωση όμως του πετρελαίου, η σύγχρονη καθημερινή πραγματικότητα δείχνει το ακριβώς αντίθετο φαινόμενο. Η αύξηση δηλαδή της τιμής του αγαθού να επιφέρει αντίστοιχη αύξηση στην παγκόσμια ζήτηση. Παρομοίως, μία μικρή αύξηση της κατανάλωσης του πετρελαίου προκαλεί μεγάλη άνοδο των τιμών του. Αυτό συμβαίνει διότι στη διαμόρφωση των τιμών του, δεν συμμετέχουν μόνο οικονομικές παράμετροι, αλλά υπεισέρχονται και ευρύτερα γεωστρατηγικά δεδομένα και συμφέροντα.²⁷⁸ Αξιοσημείωτο είναι ότι κάθε μεγάλη πολιτική απόφαση ενός μεγάλου δρώντα του διεθνούς συστήματος, συνεκτιμά και βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με τη συμπεριφορά του πετρελαίου και την εξέλιξη της. Όλα δε τα φαινόμενα αυτά, εξελίσσονται υπό το πρίσμα της σταδιακής μείωσης των αποθεμάτων του πετρελαίου.

Οι απαισιόδοξοι αναλυτές υποστηρίζουν ότι τα υφιστάμενα παγκόσμια αποθέματα πετρελαίου θα καλύπτουν τη ζήτηση μόνο για τις επόμενες δύο-τρεις δεκαετίες. Σύμφωνα με έκθεση του γερμανικού «Energy Watch Group» η παραγωγή του πετρελαίου θα μειωθεί στο ήμισυ, έως το 2030, με αποτέλεσμα πολέμους και παγκόσμια κοινωνική αναταραχή.²⁷⁹ Οι «Κασσάνδρες» όμως συχνά διαψεύδονται, γεγονός που επιτρέπει πιο αισιόδοξες προσεγγίσεις. Του λόγου το αληθές βεβαιώνει άλλωστε η συνεχής ανακάλυψη νέων κοιτασμάτων καθώς και η αξιοποίηση αυτών που απαιτούν εξόρυξη υψηλού κόστους. Στον αντίποδα, μία διόλου καλοδεχούμενη πραγματικότητα είναι η αύξηση δραστηριοτήτων που καταναλώνουν πετρέλαιο, στις χώρες με το μεγαλύτερο πληθυσμό της γης, όπως Κίνα, Ινδία και Βραζιλία, γεγονός που πυροδοτεί ραγδαία αύξηση της ζήτησης σε παγκόσμια κλίμακα. Συνεπώς, η ολοένα αυξανόμενη ζήτηση που συνοδεύεται από πτωτικής τάσης προσφορά, λόγω του ολιγοπωλιακού ελέγχου της παραγωγής πετρελαίου από ορισμένες μόνο χώρες, θα επιφέρει συνεχώς ανοδική τροχιά στην τιμή του.

Το πρότυπο της ανάπτυξης που βασίζεται σε ενεργειακή τροφοδοσία, από την πλανητική άποψη, έχει μεγαλύτερο κόστος από τα προσφερόμενα οφέλη. Μία εφικτή βέβαια λύση, είναι η διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας καθώς και η επένδυση σε μέσα φιλικά προς το περιβάλλον. Ενδείκνυται η υιοθέτηση αρμονικού συνδυασμού πολύπλοκων παραμέτρων, όπως η οικονομική ανάπτυξη, η πληθυσμιακή αύξηση, η αυξημένη ενεργειακή ζήτηση και η περιβαλλοντική προστασία. Οι εν λόγω όμως παράμετροι, δεν περιλαμβάνονται στις ενεργειακές στρατηγικές των τριών μεγάλων

²⁷⁸ Falola Toyin, Η Διεθνής Πολιτική του Πετρελαίου, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2008, σελ.94.
²⁷⁹ Γιάννης Μαρίνος, Εξάρτηση από το Πετρέλαιο, Εφημερίδα «Το Βήμα», 29 Ιουν 2008.

πόλων. Η στρατηγική των ΗΠΑ, προβλέπει τη μείωση της άντλησης και εξάντλησης των δικών τους αποθεμάτων, προκειμένου να επιμηκυνθεί ο χρόνος σχετικής επάρκειας. Παράλληλα διατηρεί υπό έλεγχο τη μειωμένη αξία του δολαρίου, για να μην επέλθουν ανεξέλεγκτες ανισορροπίες στους εξωτερικούς λογαριασμούς της. Η στροφή προς τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας συντελείται με αργούς αλλά σταθερούς ρυθμούς, οι οποίοι ασφαλώς και θα μεταβληθούν, όταν αυτό απαιτηθεί από τα δεδομένα του ενεργητικού των εταιριών πετρελαίου.²⁸⁰

Η ισχύς των ΗΠΑ και κυρίως η στρατιωτική ισχύς τους, δεν θα παραμείνει αδρανής, σε περίπτωση εκδήλωσης ενός νέου κύκλου εμπάργκο από πλευράς του ΟΠΕΚ. Οι προθέσεις της υπερδύναμης είναι ήδη εγνωσμένες από το 1973.²⁸¹ Σήμερα, οι Άραβες παραγωγοί πετρελαίου διαθέτουν ασήμαντες στρατιωτικές δυνάμεις, με αποτέλεσμα να είναι εκτεθειμένοι σε κινδύνους, ενώ ταυτόχρονα απειλείται η οικονομική και κοινωνική ισορροπία μεγάλων βιομηχανικών δυνάμεων. Πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι το εμπάργκο που κήρυξε ο ΟΠΕΚ (Μάρτιος 1974) προς τη Δύση (σε ΗΠΑ και Ολλανδία), παρ' ολίγον να οδηγήσει σε στρατιωτικές επεμβάσεις την περίοδο εκείνη. Η βρετανική Economist δημοσίευσε τότε ότι: «είναι εντελώς παράλογο να φανταστεί κανείς ότι η βόρειος Αμερική, η δυτική Ευρώπη και η Ιαπωνία, που αντιπροσωπεύουν στο σύνολο τους περισσότερο από τα 80% της βιομηχανικής δύναμης του κόσμου, μπορούν να αποδεχθούν τη διακοπή της οικονομικής τους ανάπτυξης, λόγω κάποιων Αράβων ηγεμονίσκων, που οι λαοί τους στο σύνολό τους αντιπροσωπεύουν το 1% του παγκόσμιου πληθυσμού». Καθίσταται πλέον σαφές ότι οι ΗΠΑ, παρά τη χαμηλή εξάρτησή τους από τα πετρέλαια της Μέσης Ανατολής²⁸² – σε σύγκριση με την Ευρώπη και την Ιαπωνία - είναι αποφασισμένες να μη επιτρέψουν καμία «ανυπακοή», πολιτικού ή οικονομικού τύπου. Περίτρανη απόδειξη αποτελεί η πρόσφατη εισβολή τους στο Ιράκ και ο έλεγχος των πηγών πετρελαίου που εξασφάλισε. Αξιοσημείωτο είναι όμως, αναφορικά με το εμπάργκο του ΟΠΕΚ, ότι η Ουάσιγκτον ουδέποτε κατανόησε τον ακριβή ρόλο που διαδραμάτισε τότε αλλά και στις επόμενες τέσσερις δεκαετίες ο ΟΠΕΚ. Διότι η πεμπτουσία της ενεργειακής ευαισθησίας των ΗΠΑ, είναι η διαχρονική αδυναμία της υπερδύναμης να ελέγχει την τιμή του πετρελαίου, καθόσον τα αραβικά βασίλεια ελέγχουν σχεδόν αποκλειστικά την προσφορά του αγαθού σε παγκόσμια

²⁸⁰ Κώστας Γρίβας, Το Τέλος του Πετρελαίου και η Αρχή της Νέας Αμερικανικής Γεωστρατηγικής, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 2009, σελ. 216.

²⁸¹ Ο.π., σελ. 172.

²⁸² Στις ημέρες μας, μόνον το 9% των αμερικανικών εισαγωγών πετρελαίου προέρχεται από χώρες της Μ. Ανατολής, ενώ το χαρακτηριστικό αυτό έχει ιστορικό μέγιστο της τάξης των 15%.

κλίμακα. Άλλωστε, η τιμή του «μαύρου χρυσού» την περίοδο του εμπάργκο, ελέγχθηκε από τους Άραβες και εκτινάχθηκε από 3 δολάρια το βαρέλι το 1973, σε 20, το Μάρτιο του 1974.²⁸³ Παρόλα αυτά, η ενεργειακή πολιτική των ΗΠΑ έχει τη βάση στην ελαττωματική διαπίστωση ότι η μείωση εξάρτησής της από το πετρέλαιο της Μ. Ανατολής, θα επιλύσει το σύνολο των ενεργειακών αδυναμιών της.²⁸⁴

Από την πλευρά του ΟΠΕΚ, οι πολιτικές ισορροπίες έχουν αναδιαμορφωθεί. Η Λιβύη που στο παρελθόν ύψωνε επαναστατική γροθιά κατά των ιμπεριαλιστών της Ουάσιγκτον, στη συνέχεια αποτέλεσε έναν συνεργάσιμο και μετριοπαθή εταίρο της Δύσης. Το ίδιο ισχύει και με την άλλοτε επαναστατημένη Αλγερία. Άλλωστε η ανατροπή του Saddam Hussein στο Ιράκ και του Muammar Gaddafi στη Λιβύη αποσκοπούσε στην εγκατάσταση κυβερνήσεων, φιλικά προσκείμενων προς τη Δύση, η οποία πλέον ελέγχει τις δύο αυτές χώρες-μέλη του ΟΠΕΚ, παρά την έκρυθμη κατάσταση που επικρατεί στο εσωτερικό τους. Η μόνη χώρα μέλος του ΟΠΕΚ που παραμένει σε καθεσώς έντονης διαμάχης με τη Δύση είναι το Ιράν,²⁸⁵ το οποίο όμως αντιμετωπίζει μεγάλα εσωτερικά προβλήματα. Έτσι ο Οργανισμός επιδιώκει την εφαρμογή ενός μετριοπαθούς σχεδίου που στηρίζεται στη συμβατικότητα της αγοράς, προκειμένου να εξασφαλίσει τη σταθερότητα στη ροή της παραγωγής του. Είναι δε πρόθυμος να προσφέρει υψηλότερα επίπεδα παραγωγής πετρελαίου, προκειμένου να συνεισφέρει κατά το δυνατόν στην αποφυγή της ανόδου του επιπέδου των τιμών.

Η ενεργειακή στρατηγική της Ρωσίας είναι περισσότερο ακαθόριστη. Η χώρα διαθέτει παλαιά τεχνολογία πετρελαίου, ενώ χαρακτηρίζεται και από μεγάλη διαφθορά στις εταιρίες πετρελαίου. Οι σχέσεις της με τις νέες ανεξάρτητες χώρες, δεν προοιωνίζουν αισιοδοξία στο ζήτημα της διαχείρισης του πετρελαίου. Επιπλέον αντιμετωπίζει δίλημμα προκειμένου να υιοθετήσει τη βέλτιστη ενεργειακή στρατηγική: Να εκχωρήσει δικαιώματα σε δυτικές εταιρίες για τον εκσυγχρονισμό του δικτύου του πετρελαίου, ή να αναπτύξει δική της τεχνολογία εντοπισμού και εκμετάλλευσης νέων κοιτασμάτων, επιλογή η οποία μακροπρόθεσμα θα είναι περισσότερο αποδοτική.

²⁸³ Νίκος Καρατουλιώτης, Γεωπολιτική Σκακίερα: Η Ελλάδα στο Κέντρο των Γεωστρατηγικών Συγκρούσεων, Εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα, 2013, σελ. 227.

²⁸⁴ Gal Luft & Anne Korin, Το Λάθος για το Πετρελαϊκό Εμπάργκο του ΟΠΕΚ και ο Μύθος της Ενεργειακής Εξάρτησης των ΗΠΑ, Foreign Affairs, 17 Οκτ 2013, σελ. 73.

²⁸⁵ Αποτελεί πάγια θέση των ΗΠΑ να εκλαμβάνουν ως casus belli μία ενδεχόμενη εισαγωγή ενεργειακών αγαθών κράτους - μέλους του ΝΑΤΟ από το Ιράν. Βλέπε: Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 95.

Υπάρχει βέβαια και η λύση σμίλευσης των δύο ανωτέρω προσεγγίσεων, που ενδεχομένως να είναι η πιο εποικοδομητική εκδοχή για την Ρωσία του Putin, ο οποίος θα επιθυμούσε συνεργασία με την υπερδύναμη, συμμετέχοντας σε ένα κοινό μοντέλο παγκόσμιας διακυβέρνησης. Ένας θεμελιώδης ενεργειακός στρατηγικός στόχος της, είναι η χρησιμοποίηση του δικτύου των αγωγών μεταφοράς πετρελαίου και φυσικού αερίου που διαθέτει, για τον εφοδιασμό της Δύσης με τους νέους ενεργειακούς πόρους της Κασπίας. Προκειμένου μάλιστα να πετύχει τον υπόψη στόχο, συνεργάζεται στον τομέα του δικτύου των αγωγών και με την Τουρκία.²⁸⁶

Εν τω μεταξύ, η τιμή του πετρελαίου παγκοσμίως, βρίσκεται σε πολύ υψηλά επίπεδα την τελευταία δεκαετία. Η άνοδος αυτή των τιμών δεν οφείλεται τόσο στις διακυμάνσεις του επιπέδου της προσφοράς, όσο στην κερδοσκοπία που αυξάνει τη μελλοντική ζήτηση, υπό το πρίσμα του φόβου της παγκόσμιας αστάθειας, γεγονός που απορρέει από εκδηλώσεις της διεθνούς τρομοκρατίας. Αναφορικά με τις προβλέψεις για τη ζήτηση του πετρελαίου, αυτές ακολουθούν τα πιο απαισιόδοξα σενάρια.²⁸⁷ Προβλέψεις της Διεθνούς Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας που δημοσιεύθηκαν τον Ιούνιο του 2009, υποστήριζαν ότι το έτος 2010 η ζήτηση του πετρελαίου θα έφθανε τα 83,3 εκατ. βαρέλια την ημέρα, επίπεδο κατά 2,9% χαμηλότερο από το αντίστοιχο του 2008.²⁸⁸ Η πτώση αυτή στη ζήτηση πετρελαίου για το έτος 2010 οφείλεται στην παγκόσμια οικονομική κρίση, γεγονός που δεν δικαιολογεί την άνοδο της τιμής του. Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και η νέα σχέση της συναλλαγματικής ισοτιμίας του δολαρίου. Επειδή η πώληση του πετρελαίου από τις χώρες παραγωγής του πραγματοποιείται σε δολάρια, κάθε πτώση της συναλλαγματικής ισοτιμίας εις βάρος του δολαρίου, επιφέρει ανάλογη αύξηση στην τιμή του πετρελαίου, ώστε οι απώλειες μεταβολής της ισοτιμίας να απορροφώνται. Το τελευταίο διάστημα όμως, η τιμή του δολαρίου δεν ακολουθεί καθοδική πορεία, παρότι υπάρχουν ενδείξεις για μελλοντική συρρίκνωση του ρόλου του δολαρίου, τόσο ως μέσου διεθνών συναλλαγών όσο και ως μέσο αποθησαυρισμού.²⁸⁹

Αξιοσημείωτη είναι δε και η συρρίκνωση του γεωστρατηγικού ρόλου των ΗΠΑ, γεγονός που συνδέεται άμεσα με την υπερβολική αύξηση του ελλείμματος της υπερδύναμης, το οποίο κυμαίνεται περίπου στα 1,2 τρις δολάρια ετησίως. Η ευθύνη

²⁸⁶ Πέτρος Σιούσιουρας, Ο.π., σελ. 86-91.

²⁸⁷ Λεωνίδας Βατικιώτης, Κερδοσκοπικά Παιχνίδια με το Πετρέλαιο, Διπλωματία, Ιούνιος 2009.

Βλέπε περισσότερα στο: <https://leonidasvatikiotis.wordpress.com/category/2009/page/8>

²⁸⁸ Ο.π.

²⁸⁹ Ο.π.

του ελλείμματος δεν βαραίνει εξ ολοκλήρου τον Barack Obama, καθόσον τον Ιανουάριο του 2001 ο Bill Clinton παρέδωσε έναν πλεονασματικό προϋπολογισμό και μια πρόβλεψη του Γραφείου Προϋπολογισμού ότι, μέχρι και το 2012 ο ετήσιος προϋπολογισμός θα έχει πλεόνασμα της τάξης των 800 δις δολαρίων. Το πλεόνασμα όμως του Clinton μετατράπηκε σε έλλειμμα από τα χρόνια του Bush. Ωστόσο η διόγκωση του αμερικανικού δημοσιονομικού ελλείμματος – απόρροια των σταυροφοριών του Ιράκ και του Αφγανιστάν - υποσκάπτει την ευρωστία του δολαρίου. Άμεση συνέπεια της αποδυνάμωσης του δολαρίου, ήταν η επίσημη διατύπωση για αντικατάστασή του από νέο διεθνές νόμισμα, στη διάσκεψη κορυφής των χωρών του BRIC (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία και Κίνα) που έλαβε χώρα στο Yekaterinburg της Ρωσίας τον Ιούνιο του 2009.²⁹⁰ Οι χώρες αυτές παράγουν από κοινού το 15% του παγκόσμιου ΑΕΠ (22% το έτος 2008) και κατέχουν το 40% των παγκόσμιων αποθεμάτων²⁹¹ σε σκληρό νόμισμα και χρυσό. Η Ρωσία αντλεί το μεγαλύτερο μέρος του ΑΕΠ της από την εξαγωγή ενεργειακών πόρων. Η Κίνα αποτελεί το παγκόσμιο κέντρο μεταποιητικού τομέα. Η οικονομία της Ινδίας είναι προσανατολισμένη στην εγχώρια αγορά, ενώ η Βραζιλία αποτελεί υπερδύναμη στη γεωργία και στα μεταλλεύματα. Ωστόσο τα υποθαλάσσια κοιτάσματα πετρελαίου που ανακαλύφθηκαν πρόσφατα, αναβάθμισαν τη θέση της καθόσον εντάχθηκε από το 2010 στις χώρες εξαγωγής πετρελαίου, ξεπερνώντας μάλιστα σε αξία εξαγωγών δύο άλλες λατινοαμερικανικές χώρες, τη Βενεζουέλα και το Μεξικό. Οι χώρες του BRIC έχουν διαφορές μεταξύ τους, αναφορικά με τη σχέση τους με τις ΗΠΑ.²⁹² Πιο συγκεκριμένα η Ρωσία και η Κίνα αμφισβητούν την αμερικανική μονοκρατορία και υποσκάπτουν την ηγεμονία της, ενώ η Βραζιλία και η Ινδία έλαβαν χρίσμα από την υπερδύναμη, αποτελώντας τοπικές υπερδυνάμεις. Η Ινδία μάλιστα έλαβε πρωτοφανή υποστήριξη από τον τότε πρόεδρο κ. Μπους, καθόσον της επετράπη να εμπορεύεται διεθνώς πυρηνικό υλικό, κατά παράβαση της Συνθήκης για τη Μη Διάδοση των Πυρηνικών, με κίνητρο να αποτελέσει ανάχωμα στην Κίνα.²⁹³ Η δε Κίνα, παρά τη βούληση της να υποσκάψει το δολάριο, αδυνατεί να το πράξει καθόσον διαθέτει σημαντικές τοποθετήσεις σε δολάρια. Ακριβέστερα έχει στην κατοχή της το 40% των αμερικανικών ομολόγων,²⁹⁴ συνεπώς μία υποθετική υποτίμηση του δολαρίου θα πλήξει και τη δική της οικονομία. Κατόπιν λοιπόν της

290

Ο.π.

291

Ο.π.

292

Ο.π.

293

Ο.π.

294

Κυριάκος Χουρδάκης, Η Άνοδος της Κίνας στη Διεθνή Σκηνή, ΑΔΙΣΠΟ, Θεσ/νίκη, 2011, σελ.

παραπάνω αναφερόμενης διατύπωσης για ανάγκη θέσπισης ενός νέο νομίσματος, ακολούθησαν διαβεβαιώσεις ότι το δολάριο θα εξακολουθήσει να αποτελεί το κατ'εξοχήν αποθεματικό νόμισμα. Οι εν λόγω διαβεβαιώσεις στήριξαν την ισοτιμία του δολαρίου και οδήγησαν αυτόματα σε πτώση της τιμής του πετρελαίου.²⁹⁵ Η προοπτική όμως μίας πιο συντονισμένης δράσης μεταξύ των χωρών του BRIC και η μετεξέλιξη της κίνησής τους σε διεθνές καθεστώς,²⁹⁶ προκειμένου να πετύχουν έναν πιο ενεργό ρόλο στη «διεθνή σκακιέρα», εκτιμάται ότι είναι ορατή και θα αποτελέσει απειλή για τη γεωστρατηγική των ΗΠΑ. Εξάλλου ο καθηγητής Nouriel Roubini²⁹⁷ ο οποίος το 2006 προέβλεψε την κρίση των sub-primes, υποστηρίζει ότι οι χώρες του BRIC θα επικρατήσουν στο διεθνές σύστημα έπειτα από 15-20 χρόνια. Όσο για το νέο διεθνές νόμισμα, υποστηρίζει ότι θα είναι ασιατικό ή κινέζικο, ωστόσο για τη μετάβαση σε αυτό απαιτούνται δεκαετίες.

3.3. ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΚΑΙ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΤΩΝ ΗΠΑ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

3.3.1. Εθνική στρατηγική των ΗΠΑ

Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, οι ΗΠΑ επικέντρωσαν το ενδιαφέρον τους στην Ευρώπη και την Εγγύς Ανατολή, επιχειρώντας την απόκτηση ελέγχου επί της Τουρκίας και της Αρμενίας, με απώτερο σκοπό τον έλεγχο του πετρελαίου της Μέσης Ανατολής.²⁹⁸ Ταυτόχρονα, οι θεωρίες των Mackinder, Spykman και Mahan άσκησαν σημαντική επιρροή στη διαμόρφωση γεωπολιτικής σκέψης. Σύμφωνα με τις ανωτέρω θεωρίες, οι ναυτικές δυνάμεις (ΗΠΑ, Γαλλία και Μ. Βρετανία) έπρεπε να προασπίσουν την άσκηση ελέγχου της ηπειρωτικής μάζας της Ευρασίας (Heartland/Rimland) από μία ισχυρή χερσαία δύναμη (Ρωσία, Κίνα και Γερμανία), ώστε να αποφευχθεί η απόκτηση παγκόσμιας κυριαρχίας. Το δόγμα της ανάσχεσης (Containment) που υποστήριζαν οι υπόψη γεωπολιτικές θεωρίες, έγινε ιδιαίτερα έντονο κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου.²⁹⁹ Το έναυσμα δόθηκε στις 14 Μαρτίου 1947, με τη διακήρυξη του δόγματος Truman, σύμφωνα με το οποίο, η

²⁹⁵ Λεωνίδας Βατικιώτης, Ο.π.

²⁹⁶ John Baylis & Steve Smith, Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσ/νίκη, 2007, σελ. 482.

²⁹⁷ Λεωνίδας Στεργίου, Νέες Οικονομικές Δυνάμεις μετά από 20 Χρόνια, Εφημερίδα «Καθημερινή», 28 Ιουν 2009.

²⁹⁸ Σ. Μπακανάκης, Μ. Λίτσης & Μ. Καϊταντζίδης, Πετρέλαιο – Η Αυτοκρατορία του Μαύρου Χρυσού, Εκδόσεις Γαβριηλίδης, Αθήνα, 2010, σελ. 72-74.

²⁹⁹ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 54-68.

πολιτική της υπερδύναμης απεγκλωβίστηκε από το αμερικανικό «άβατο» του δόγματος Μονroe,³⁰⁰ απαιτώντας μία διεθνή παρουσία κυρίαρχης δύναμης.

Το δόγμα βέβαια της ανάσχεσης της πρώην ΕΣΣΔ, εφαρμόστηκε στο πλαίσιο μίας αντικομμουνιστικής σταυροφορίας, μετατρέποντας την Ευρωπαϊκή Ήπειρο σε πεδίο έντονης γεωπολιτικής αντιπαράθεσης μεταξύ των δύο ισχυρών διεθνών δρώντων του πάλαι ποτέ διπολικού συστήματος.³⁰¹ Η χρονική συγκυρία δεν ήταν τυχαία, καθόσον είχε μόλις τελειώσει ο Β' ΠΠ, ο οποίος έφερε στο προσκήνιο τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ και ταυτόχρονα έθεσε στο περιθώριο την μέχρι τότε κυριαρχία ευρωπαϊκών δρώντων στο διεθνές σύστημα.³⁰² Προέκυψε δηλαδή ανακατανομή της διεθνούς ισχύος και νέοι συσχετισμοί δυνάμεων. Αξιοσημείωτο είναι ότι στο πλαίσιο του δόγματος Truman, κομβική επιδίωξη των ΗΠΑ ήταν η αποφυγή ένταξης της Ελλάδας, Τουρκίας και Ιράν στο σοβιετικό πόλο, προκειμένου να αποφευχθεί η έξοδος της Ρωσίας στη Μεσόγειο και στον Περσικό Κόλπο. Με τον τρόπο αυτό τίθεται τροχοπέδη στην επιχειρούμενη άσκηση επιρροής της ΕΣΣΔ σε Ευρώπη, Ασία και Αφρική, ενώ ταυτόχρονα επιτυγχάνεται η διατήρηση του ελέγχου του πετρελαίου των υπόψη περιοχών από τις αγγλοσαξονικές δυνάμεις.

Μετά το πέρας του Ψυχρού Πολέμου, την κατάρρευση του διπολικού συστήματος και την επικράτηση του δυτικού ιδεολογικού προτάγματος, εκδηλώθηκε μία διάχυτη αισιοδοξία στις ΗΠΑ, καθόσον θεωρήθηκε ότι θα επικρατούσαν ανά τον κόσμο, σε πολιτικό επίπεδο τα φιλελεύθερα καθεστώτα, ενώ σε οικονομικό επίπεδο ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής και η ελεύθερη αγορά.³⁰³ Το γεγονός ότι οι ΗΠΑ είχαν μεταψυχροπολεμικά υπέρμετρα ισχύ την οποία μάλιστα διαχειριζόταν με μεγάλη στρατηγική επιμέλεια, αποτελεί μία πραγματικότητα, όπως υποστηρίζει και ο ιστορικός του Ψυχρού Πολέμου, Melvyn Leffler.³⁰⁴ Στο νέο πλέον μονοπολικό σύστημα δεν υπήρχε καμία εξωτερική απειλή έναντι των συμφερόντων των ΗΠΑ, οι οποίες θα μπορούσαν πλέον να ασχοληθούν με τα εσωτερικά τους ζητήματα. Η προσέγγιση αυτή όμως τέθηκε στο περιθώριο πολύ γρήγορα για δύο λόγους.³⁰⁵

³⁰⁰ Πρόκειται για δόγμα απομονωτισμού που διατυπώθηκε το 1823 και προέβλεπε την αποτροπή ανάμειξης ευρωπαϊκού κράτους στα δρώμενα της Αμερικής. Βλέπε περισσότερα: Branden K.E. & Shelley F.M., Παγκόσμια Γεωπολιτική, Ο.π., σελ. 42-46.

³⁰¹ Χ. Παπασωτηρίου, Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2002, κεφ. 3, σελ. 37.

³⁰² R. Gilpin, Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική, Ο.π., κεφ. 5.

³⁰³ Francis Fukuyama, the End of History and the Last Man, Free Press, New York, 2006.

³⁰⁴ Melvyn Leffler, a Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration and the Cold War, Stanford, 1992, p. 93.

³⁰⁵ Κ. Π. Αρβανιτόπουλος, Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, Εκδόσεις

α. Το εξόχως υψηλό οικονομικό και στρατηγικό μέγεθος των ΗΠΑ, επιβάλλει την παρουσία τους στο διεθνές τοπίο. Οι ΗΠΑ διαθέτουν τεράστια δύναμη, γεγονός που δεν επιτρέπει τη μετάβασή τους σε μία περιφερειακή δύναμη.

β. Οι εξελίξεις που διαδραματίστηκαν στον πλανήτη.

Οι νέες αυτές μεταψυχροπολεμικές συνθήκες οδήγησαν την υπό διαμόρφωση στρατηγική των ΗΠΑ στο δίλημμα επιλογής μεταξύ του Διεθνούς Παρεμβατισμού και του Απομονωτισμού. Ακολούθως διαμορφώθηκαν δύο ιδεολογικά ρεύματα από διαφορετικές σχολές, αναφορικά με την ιδεολογική νομιμοποίηση του Διεθνούς Παρεμβατισμού. Πρόκειται για τον Φιλελεύθερο Ιδεαλισμό και τον Πολιτικό Ρεαλισμό.³⁰⁶ Οι φιλελεύθεροι ιδεαλιστές τη δεκαετία του '90 υποστήριξαν ότι διαφαίνεται μία στρατηγική ευκαιρία για τις ΗΠΑ ώστε να δημιουργήσουν μία νέα ειρηνική οικουμενική τάξη πραγμάτων. Η προοπτική αυτή θα ήταν εφικτή μέσω της διάδοσης του αξιακού συστήματος του αμερικανικού έθνους. Δηλαδή τη λογική, την πίστη στη δημοκρατική κοινή γνώμη, την ελευθερία των αγορών, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις πολιτικές ελευθερίες, την αυτοδιάθεση των λαών και την αρμονία των συμφερόντων. Η στρατηγική αυτή ήταν επικεντρωμένη κυρίως στην Ανατολική Ευρώπη και σε άλλα μέρη της υφελίου. Η ιδεολογική φαρέτρα της, ανατρέχει συνειρμικά στον Πρόεδρο Thomas Wilson, ο οποίος διακήρυττε ότι, οι διακρατικές σχέσεις πρέπει να διέπονται από την ηθική και όχι από την πολιτική ισχύος.³⁰⁷ Πίστευε δε ότι η αποστολή των ΗΠΑ ήταν να διαφωτίσουν τον κόσμο συμβάλλοντας στην ελευθερία, τη δημοκρατία και την οικουμενική ειρηνική συνύπαρξη των λαών.³⁰⁸

Οι ζηλωτές του δευτέρου ρεύματος, του πολιτικού ρεαλισμού, διακήρυτταν έναν επιλεκτικό παρεμβατισμό στα διεθνή δρώμενα, στα οποία προβλεπόταν ανάμειξη των ΗΠΑ, μόνο όταν διακυβεύονται τα ζωτικά τους συμφέροντα. Στο πλαίσιο αυτό, απαιτούταν η διαμόρφωση πολιτικών θέσεων για τη Μέση Ανατολή λόγω ύπαρξης ενεργειακής εξάρτησης. Ομοίως και για τις μεγάλες δυνάμεις της Κίνας και της Ρωσίας. Δεν προβλεπόταν όμως ανάμειξη στη βαλκανική χερσόνησο, καθόσον οι ΗΠΑ δεν είχε λόγο ύπαρξης στην υπόψη περιοχή.

Ποιότητα, Αθήνα, 2000, σελ. 92 – 93.

³⁰⁶ Κ. Π. Αρβανιτόπουλος & Π. Ήφαιστος, Ευρώ-ατλαντικές Σχέσεις, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2008, σελ.107.

³⁰⁷ Βλέπε περισσότερα στο: Trask Roger, Wilsonian Missionary Diplomacy, Encyclopedia of American Foreign Policy, 2002.

³⁰⁸ Παναγιώτης Ήφαιστος, Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική από την Ιδεαλιστική Αθωότητα στο Πεπτρωμένο του Έθνους, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα, 1994, σελ. 323-324.

Το ιδεολόγημα αυτό ανατρέχει συνειρμικά στον Πρόεδρο Theodore Roosevelt, ο οποίος ασκούσε εξωτερική πολιτική με όρους power politics και reason d'état, διακηρύσσοντας ότι, όταν τα συμφέροντα της χώρας του διακυβεύονται οι ΗΠΑ θα πρέπει να επιβάλλονται δια της ισχύος τους.³⁰⁹ Η ιδεολογία του πολιτικού ρεαλισμού πρέσβευε μεταξύ άλλων ότι, η άνιση ανάπτυξη επιφέρει πρωτογενώς άνιση κατανομή ισχύος και δευτερογενώς ηγεμονικές συμπεριφορές.³¹⁰

Η 11^η Σεπτεμβρίου 2001 όμως, διέκοψε τον μεταψυχροπολεμικό αμερικανικό ενθουσιασμό και εφησυχασμό, ενώ ταυτόχρονα διέψευσε την προσέγγιση περί επέκτασης και εδραίωσης του δυτικού ιδεολογικού προτάγματος. Η 11^η Σεπτεμβρίου 2001 έχει δύο επιπτώσεις: Η πρώτη επίπτωση είναι ότι αμφισβητεί έμπρακτα την αίσθηση του άτρωτου της υπερδύναμης.

Η δεύτερη επίπτωση είναι ότι επιφέρει αλλαγή στον τρόπο αντιμετώπισης των θεμάτων ασφαλείας εκ μέρους της υπερδύναμης, με αποτέλεσμα και την αλλαγή του στρατηγικού δόγματος των ΗΠΑ, το οποίο υιοθετεί πλέον τον προληπτικό πόλεμο.³¹¹ Η προληπτική στρατιωτική δράση αποτέλεσε τον πυρήνα του νέο-συντηρητικού δόγματος του Προέδρου George W. Bush. Πρόκειται για μία στρατηγική επιλογή “σκληρής ισχύος”.³¹² Για την εφαρμογή του υπόψη δόγματος απαιτείται μεγάλη στρατιωτική ισχύς. Βέβαια η ισχύς και η δυνατότητα χρήσης της ισχύος, αποτελούν δύο ξεχωριστές έννοιες, η συγχώνευση των οποίων θα προκαλούσε εκφυλισμό των πολιτικών προβλημάτων σε θέματα που αμιγώς άπτονται σε στρατιωτικούς συσχετισμούς. Κομβικό σημείο αποτελεί η αναπαραγωγή της στρατιωτικής ισχύος, η οποία απαιτεί συνεισφορά οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών παραμέτρων, οι οποίοι όμως δύναται να αρθούν σε περίπτωση αλόγιστης χρήσης της ισχύος. Η ιστορία επιβεβαιώνει ότι οι μεγάλες δυνάμεις που έθεσαν τη στοχοθεσία τους στην αποκλειστική βάση στρατιωτικών όρων και επέκτειναν τη χρήση της στρατιωτικής ισχύος τους πλέον των ορίων αναπαραγωγής της, δεν πέτυχαν τους επιδιωκόμενους στόχους τους. Όμοια τύχη είχαν και οι μεγάλοι δρώντες που δημιούργησαν περισσότερους εχθρούς απ’ όσους μπορούσαν να αντέξουν, πληρώνοντας

³⁰⁹ Henry Kissinger, Διπλωματία, Ο.π., σελ. 45.

³¹⁰ Παναγιώτης Ήφαιστος, Ο Πόλεμος και τα Αίτιά του. Τα Πολλά Πρόσωπα του Ηγεμονισμού, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2002, σελ. 103-105.

³¹¹ Θεόδωρος Κουλουμπής, Η Γεωπολιτική Δίνει τη Θέση της στη Γεωοικονομία, άρθρο στην Εφημερίδα «Καθημερινή», 31 Δεκ 2010.

³¹² Αναλυτικότερα βλέπε: Σιούσιουρας Π., Χουρδάκης Κ. και Αντωνάτος Κ., Η Καταλυτική Συνεισφορά της “Εξυπνης Ισχύος” ως Στρατηγική Επιλογή Αντιμετώπισης της Σύγχρονης Ορθησκειτικής Τρομοκρατίας, Δημοσιευμένη Μελέτη ΕΛΙΣΜΕ, Αθήνα, 2017.

δυσβάστακτο τίμημα για κάθε νίκη τους. Πλέον των δύο παραπάνω αναφερομένων επιπτώσεων, η 11^η Σεπτεμβρίου 2001 επέφερε για τις ΗΠΑ μία αναθεωρητική εξωτερική πολιτική, για αποτροπή ανάδυσης στο διεθνές προσκήνιο ενός ισχυρού δρώντα που θα αμφισβητούσε το υφιστάμενο μονοπολικό σύστημα υπό την αμερικανική ηγεμονία. Εν τέλει το υπόψη διακύβευμα αποτελεί συστατικό στοιχείο της μακροστρατηγικής της Ουάσιγκτον, η οποία πρεσβεύει ότι η διεθνής σταθερότητα - Pax Americana τίθεται σε κίνδυνο με την ύπαρξη ανεξάρτητων ισχυρών δυνάμεων στο διεθνές σύστημα.³¹³

Αναφορικά με την Αμερική, η κυριαρχία της υπερδύναμης απορρέει από την οικονομία και τους ρυθμούς ανάπτυξης, στοιχεία που τελούν σε συνάρτηση με την κεφαλαιαγορά τους.³¹⁴ Η θέση της στο διεθνές οικονομικό σύστημα είναι πολύ σημαντική, γεγονός που ενισχύει την ισχύ της.³¹⁵ Στη βάση των δεδομένων αυτών, μία στρατιωτική επιχείρηση πρέπει να διεξάγεται μόνον εάν το όφελος για την οικονομία των ΗΠΑ είναι υψηλότερο από το κόστος.

Η στρατιωτική επέμβαση στο Ιράκ για παράδειγμα, θα ήταν προς όφελος των ΗΠΑ με την προϋπόθεση της επιτυχούς έκβασης και της ταχείας απεμπλοκής τους. Η απεμπλοκή απαιτεί εγκαθίδρυση στο Ιράκ ενός φιλικού προς τις ΗΠΑ καθεστώτος, το οποίο θα παράγει νομιμοποίηση και θα επιβάλει με τις δυνάμεις του την κυριαρχία στο λαό του, ενώ οι πέριξ χώρες θα υπολογίζουν τη γνώμη των ΗΠΑ, χωρίς να απαιτείται η ενίοτε χρήση στρατευμάτων και όπλων. Όταν χρησιμοποιούνται ισχυρές δυνάμεις των ΗΠΑ για επιχείρηση σε μία μόνο περιοχή και μάλιστα χωρίς τη δυνατότητα εύκολης απεμπλοκής, τότε η επιχείρηση αυτή καθίσταται επιζήμια για την Οικονομία της υπερδύναμης, με αποτέλεσμα την διακύβευση της κυριαρχίας της. Εξ' άλλου το εγχείρημα των ΗΠΑ να παρέμβουν στρατιωτικά σε ένα πολυεθνικό κράτος και η εκεί παραμονή στρατιωτικών δυνάμεών τους, με προσχηματική επίκληση ιδεαλισμού τύπου Ουίλσον, καθίσταται επιζήμιο και συχνά επικίνδυνο, ιδιαίτερα όταν οι τοπικές εθνότητες διέπονται από αντί-αμερικανικά αισθήματα.³¹⁶

Οι ΗΠΑ θα μπορούσαν να επιβληθούν στιγμιαία σε οποιαδήποτε χώρα της υφελίου με πόλεμο ή με φόβο πολέμου. Δεν μπορούν όμως να πολεμήσουν

³¹³ Christopher Layne & Benjamin Schwartz, American Hegemony – Without an Enemy, Foreign Policy, No 92, Fall 1993, p. 23.

³¹⁴ Gaddis L. J., Towards a Post Cold War World, Foreign Affairs, Vol. 70 (2), Spring 1991, p. 9.

³¹⁵ Χ. Παπασωτηρίου, Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002, Ο.π., κεφ. 25-28.

³¹⁶ Kissinger Henry, the Washington Post, 4th October 1997.

ταυτόχρονα πολλές χώρες, ούτε να επιβάλουν καθεστώς κατοχής επ' άπειρον. Δεν επιθυμούν επίσης τη συσπείρωση άλλων χωρών εναντίον τους. Οι ΗΠΑ, θα ήθελαν να προκαλούν φόβο χωρίς να απαιτηθεί να εμπλακούν σε συγκρούσεις. Πρόκειται για το δόγμα του επηρεασμού του αντιπάλου λόγω φόβου του πολέμου και όχι με τη χρήση αυτού (win by fright not by fight).

Το επίκεντρο της εθνικής στρατηγικής των ΗΠΑ, είναι το ζήτημα της απεμπλοκής από κάθε μέτωπο. Η μακροχρόνια δέσμευση των στρατιωτικών τους δυνάμεων σε μία περιοχή, επιφέρει απώλεια σε «βαθμούς ελευθερίας»³¹⁷ για εμπλοκή τους σε άλλες περιοχές του πλανήτη, με αποτέλεσμα να εμφανίζονται ως «επίφοβοι». Χωρίς την προοπτική της ταχείας απεμπλοκής, ακόμα και η νικηφόρα στρατιωτική επιχείρηση, μετεξελίσσεται σε δυνητική «παγίδα».

Σύμφωνα με τα παραπάνω και στο πλαίσιο της εθνικής στρατηγικής των ΗΠΑ, η εξωτερική πολιτική τους αναφορικά με τις περιοχές των Βαλκανίων και της Ανατολικής Μεσόγειου, προσανατολίζεται στη διατήρησης στρατηγικής συμμαχίας με ισχυρές χώρες της περιοχής, διατηρώντας τα Βαλκάνια και την Ανατολική Μεσόγειο υπό τη «στρατηγική ομπρέλα» του NATO, ενάντια σε ιδεατούς ή πραγματικούς εχθρούς της.³¹⁸ Εξ' άλλου το NATO μετεξελίχθηκε από αμυντική συμμαχία σε πολιτικό οργανισμό προκειμένου να μεταδίδει τις νεοφιλελεύθερες αρχές των ΗΠΑ στις νεοσύστατες από την κατάρρευση της πρώην ΕΣΣΔ χώρες.³¹⁹ Η στρατηγική αυτή ικανοποιεί τις γεωπολιτικές και οικονομικές επιδιώξεις της υπερδύναμης, διατηρεί την υποτέλεια των συμμάχων της και δρα αποτρεπτικά στην ανάδυση κάποιας ανταγωνιστικής δύναμης στην Ευρασία, η οποία θα ηγεμόνευε στην περιοχή, υποσκάπτοντας την παγκόσμια ηγεμονία των ΗΠΑ. Η ενσωμάτωση όμως χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης στο NATO και την ΕΕ, η διευθέτηση νέων ισορροπιών και συνόρων στα Βαλκάνια ερήμην της Μόσχας, καθώς και η αμερικανική παρουσία στην Κεντρική Ασία, αποτελούν κατά τον Vladimir Putin στρατηγικές ενέργειες που αποσκοπούν στην αναδιαμόρφωση από τη Δύση του ψυχροπολεμικού δόγματος της «ανάσχεσης» σε ένα δόγμα «λανθάνουσας

³¹⁷ Καρκαζής Ιωάννης, Βιδάκης Ιωάννης και Μπάλτος Γεώργιος, Προς Ριζική Αναδιάρθρωση των Γεωπολιτικών Προτεραιοτήτων και Στρατηγικών των ΗΠΑ και Ρωσίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Χίος, 2012, σελ. 3.

³¹⁸ Βασίλης Φούσκας, Ζώνες Πολέμου - Η Εξωτερική Πολιτική της Αμερικής στα Βαλκάνια και την Ευρύτερη Μέση Ανατολή, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2003, σελ. 87.

³¹⁹ Κ. Π. Αρβανιτόπουλος, Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, Ο.π., κεφ. 3, σελ. 122.

περικύκλωσης» της Ρωσίας.³²⁰ Αυτή η «λανθάνουσα περικύκλωση» έχει δύο όψεις καθόσον αφενός η Ρωσία τελεί υπό έλεγχο, αφετέρου η παρουσία των ΗΠΑ προσφέρει ασφάλεια στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και στις χώρες των Βαλκανίων, όπου κυριαρχεί έντονη γεωπολιτική αστάθεια. Η στρατηγική «περικύκλωσης» της Ρωσίας από τις ΗΠΑ προκειμένου να διατηρηθεί η παγκόσμια ηγεμονία τους³²¹, υλοποιείται με την εγκατάσταση αμυντικών συστημάτων στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, τον επιχειρούμενο ενεργειακό αποκλεισμό της από την Κεντρική Ασία, την αποδυνάμωσή της στη Μαύρη Θάλασσα και την Κασπία.

3.3.2 Συμφέροντα - Επιδιώξεις των ΗΠΑ

Οι ΗΠΑ έχουν στρατηγικά συμφέροντα και γεωπολιτικές επιδιώξεις στα Βαλκάνια, την Ανατολική Μεσόγειο και στις περιοχές της Κασπίας και του Καυκάσου που λειτουργούν μεταξύ τους ως συγκοινωνούντα δοχεία. Τα ζωτικά αυτά συμφέροντα καθορίζουν τους στρατηγικούς στόχους της υπερδύναμης στην ευρεία αυτή περιοχή. Οι σημαντικότεροι εξ' αυτών είναι:³²²

α. Ο έλεγχος των περιοχών του υπόψη γεωγραφικού συμπλέγματος, οι οποίες διαθέτουν αξιόλογους ενεργειακούς πόρους.

β. Η μεταφορά των ενεργειακών πόρων προς εφοδιασμό της Δύσης, σε σταθερές τιμές.

γ. Η διατήρηση της ισορροπίας δυνάμεων στις υπόψη περιοχές.

δ. Η στρατηγική απομείωση αλλά όχι εκμηδένιση δυνάμεων που δύναται να δρουν ανταγωνιστικά με τις ΗΠΑ (Ρωσία, Κίνα, Γερμανία, Γαλλία).³²³

Συνεπώς ο γεωστρατηγικός σχεδιασμός της Ουάσιγκτον για την Ευρασία περιλαμβάνει τη βέλτιστη διαχείριση και ορθό χειρισμό, τόσο των **δυναμικών**³²⁴ από

³²⁰ Κ.Π. Αρβανιτόπουλος, Το Νέο Γεωστρατηγικό «Πόκερ» – Η Αριθμητική της Ισχύος, Εφημερίδα «Το Βήμα», 17 Αυγ 2008.

³²¹ Έρικ Χόμπσμπουμ, Η Εποχή των Αυτοκρατοριών 1875 - 1914, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα, 2000, σελ. 81.

³²² Καρκαζής Ιωάννης, Βιδάκης Ιωάννης και Μπάλτος Γεώργιος, Προς Ριζική Αναδιάρθρωση των Γεωπολιτικών Προτεραιοτήτων και Στρατηγικών των ΗΠΑ και Ρωσίας, Ο.π., σελ. 2.

³²³ Βασίλης Φούσκας, Ο. π., σελ 87.

³²⁴ Κατά τον Z. Brzezinski είναι τα κράτη που δύνανται να προκαλέσουν σημαντική μετατόπιση στη διεθνή κατανομή της ισχύος. Βλέπε: Z. Brzezinski, Η Μεγάλη Σκακιά, Ο. π., σελ. 117.

γεωστρατηγικής απόψεως κρατών της περιοχής, όσο και των **καταλυτικών**³²⁵ από γεωπολιτικής απόψεως κρατών, ώστε να ικανοποιεί ζωτικά συμφέροντα των ΗΠΑ. Τα τελευταία επικεντρώνονται στη διατήρησή τους στην παγκόσμια πρωτοκαθεδρία, καθώς και στην επίτευξη μίας ευρείας θεσμοποιημένης παγκόσμιας συνεργασίας,³²⁶ υπό το πρίσμα του υφιστάμενου διεθνούς μονοπολικού συστήματος. Επιπροσθέτως, αμφότερα τα «δυναμικά» και «καταλυτικά» κράτη της περιοχής, πρέπει να ενταχθούν στο παγκόσμιο σύστημα των ΗΠΑ ή εναλλακτικά να τελούν υπό τον έλεγχο αυτών.

Ελέγχοντας τη Βαλκανική χερσόνησο και την Ανατολική Μεσόγειο οι ΗΠΑ, δύνανται να ασκούν διακριτική ή άμεση εποπτεία τόσο στη Ρωσία όσο και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ταυτόχρονα η Μαύρη Θάλασσα και οι ενεργειακές πηγές του Καυκάσου, τελούν επίσης υπό τον έμμεσο έλεγχό τους. Η υφιστάμενη δυνατότητα βέβαια του ελέγχου των ενεργειακών πόρων, επεκτείνεται και στο δίκτυο μεταφοράς αυτών προς τη Δύση. Η αμερικανική δε παρουσία στα Βαλκάνια, ανακόπτει τη γερμανική κάθοδο σε αυτά, η οποία αποτέλεσε γεωπολιτικό στόχο της Γερμανίας καθόσον η τελευταία διαδραμάτισε σημαίνοντα ρόλο στην απόσχιση της Κροατίας και της Σλοβενίας από την πρώην Γιουγκοσλαβία.³²⁷ Ο έλεγχος των Βαλκανίων αποκτά προστιθέμενη αξία, καθόσον αυτά αποτελούν εναλλακτική ενεργειακή πύλη της Δύσης. Η σχετικά πρόσφατη εμπλοκή των ΗΠΑ στο Κοσσυφοπέδιο και στα Σκόπια αποσκοπούσε στον έλεγχο της Ευρασίας,³²⁸ γεγονός που αποτελεί διαχρονική γεωπολιτική επιδίωξη της υπερδύναμης, για την πραγμάτωση της οποίας οι ΗΠΑ ενεπλάκησαν σε δύο παγκόσμιους πολέμους και στον Ψυχρό Πόλεμο.³²⁹ Επιπλέον, η υπόψη εμπλοκή επιβεβαίωσε το ενδιαφέρον των ΗΠΑ για δυναμικές παρεμβάσεις σε περιοχές γεωστρατηγικού ενδιαφέροντος του ΝΑΤΟ.³³⁰

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και η κατάρρευση της ΕΣΣΔ θεωρήθηκε ιστορική ευκαιρία για τις ΗΠΑ, προκειμένου να πετύχουν στρατηγική διείσδυση στην

³²⁵ Πρόκειται για κράτη που δεν αποτελούν ισχυρούς δρώντες της περιοχής και εν δυνάμει ανταγωνιστές των ΗΠΑ, ωστόσο η δύναμή τους απορρέει από τη γεωγραφική θέση τους. Βλέπε περισσότερα: Z. Brzezinski, Η Μεγάλη Σκακιάρα, Ο. π., σελ 78-81.

³²⁶ Κατά τον Z. Brzezinski, με δεδομένα πιο βίαιων εποχών, οι τρεις κύριοι στόχοι της «αυτοκρατορικής» γεωστρατηγικής είναι: Να εμποδίσει τη συνεργασία των υποτελών, διατηρώντας την εξάρτησή τους σε θέματα ασφάλειας, Να παραμείνουν οι φόροι υποτελείς υποχωρητικοί και Να εμποδίσει του βαρβάρους να ενωθούν μεταξύ τους. Βλέπε; Z. Brzezinski, Η Μεγάλη Σκακιάρα, Ο. π. σελ 78.

³²⁷ Κ. Π. Αρβανιτόπουλος, Η Αμερικανική Πολιτική στα Βαλκάνια, Εφημερίδα «Ελεύθερος Τύπος», Ο.π., σελ. 22.

³²⁸ Χριστόδουλος Γιαλλουρίδης & Βιβή Κεφαλά, Κόσσοβο: Η Εικόνα του Πολέμου. Όψεις Σύγχρονου Μιλитарιστικού Ανθρωπισμού, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα, 2001, σελ. 26-32.

³²⁹ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 74.

³³⁰ Χρήστος Λυμπέρης, Ο.π., σελ. 164.

Ευρασία. Ο Brzezinski υποστήριξε ότι οι αριστοτεχνικοί χειρισμοί των ΗΠΑ έναντι των λοιπών κομβικών παιχτών της ευρασιατικής σκακιέρας, συντελούν καταλυτικά στη μακροβιότητα της παγκόσμιας κυριαρχίας της υπερδύναμης.³³¹ Οι Ηνωμένες Πολιτείες αξιοποίησαν με επιθετικό τρόπο τη διάλυση του σοβιετικού πόλου. Ενέταξαν τον μετά - σοβιετικό χώρο στο παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα, αναγκάζοντάς τον να ανοιχθεί σε επενδύσεις και στον έλεγχο διεθνών επιχειρήσεων με βάση τις ΗΠΑ και ειδικότερα στα αμερικανικά συμφέροντα που σχετίζονται με το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο. Έτσι, τα μεγάλα ενεργειακά αποθέματα της λεκάνης της Κασπίας Θάλασσας, μοιράζονται ανάμεσα σε μεγάλες πολυεθνικές. Πρόκειται για μέσα - οχήματα που τροφοδοτούν τον ανανεωμένο μιλιταρισμό, οδηγώντας αφενός σε νέους πολέμους από τις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους εναντίον των τοπικών αντιπάλων τους, αφετέρου σε απειλές για συγκρούσεις μεγαλύτερης κλίμακας ανάμεσα στις ΗΠΑ και σε μεγάλες περιφερειακές δυνάμεις, όπως η Κίνα και η Ρωσία.

Όσον αφορά την ΕΕ, οι ΗΠΑ περιόρισαν την αυτονομία της καθόσον διατηρείται η αμυντική εξάρτηση της Ένωσης από το ΝΑΤΟ το οποίο αποτελεί φορέα επιβολής αμερικανικών επιδιώξεων,³³² ενώ ταυτόχρονα η ΕΕ περιθωριοποιήθηκε σε διεθνές επίπεδο, καθόσον φάνηκε εξαιρετικά αδύναμη να διαδραματίσει σημαίνοντα ρόλο, και δη σε εξελίξεις που έλαβαν χώρα στο άμεσο γεωπολιτικό της περιβάλλον. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι βομβαρδισμοί του Κοσσόβου το 1999, όπου είδαμε μία πολυάριθμη, πολύπειρη και πολυπολιτισμική Ευρώπη να παραπαίει σε διλήμματα και εσωτερικές αδυναμίες της.³³³ Εν κατακλείδι, η υπερδύναμη ενίσχυσε την επιρροή της στην Ευρώπη διαμέσου του ΝΑΤΟ, αποτελώντας ταυτόχρονα τροχοπέδη στην πολιτική ολοκλήρωση της ΕΕ.³³⁴

Οι ΗΠΑ δεν έχουν πλέον τη βούληση να ανατρέφουν και να συντηρούν καθεστώτα τα οποία στο μέλλον ενδέχεται να κινηθούν εναντίον τους, με πρόσφατο το παράδειγμα του Ιράκ. Επιδίωξή τους αντίθετα αποτελεί, η διάδοση ή επιβολή δημοκρατιών δυτικού τύπου ώστε να εξυπηρετούνται τα συμφέροντά τους μέσω συμμαχιών, συνασπισμών και εξαρτήσεων, όπως παρατηρείται σήμερα στη Δύση. Βέβαια το εγχείρημα του εκδημοκρατισμού της Ανατολικής Μεσογείου παρουσιάζει σημαντικά εμπόδια σε πολιτικό επίπεδο. Χαρακτηριστική είναι η δυσκολία της

³³¹ Z. Brzezinski, *the Grand Chessboard*, Perseus Book Group, New York, 1997, page 194.

³³² Παναγιώτης Ήφαιστος, *Διπλωματία και Στρατηγική των Μεγάλων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων: Γαλλίας, Γερμανίας, Μεγάλης Βρετανίας*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 1999, σελ. 296.

³³³ Τάκης Λαμπρίας, *Η Ευρώπη - Φάντασμα στην Εποχή της Παγκοσμιοποίησης και του Αμερικανικού Ηγεμονισμού*, Εκδόσεις Ποταμός, Αθήνα, 2000.

³³⁴ Παναγιώτης Ήφαιστος, *Ο.π.*, σελ. 275-276.

μετάλλαξης ξένων αξιών σε ένα πολιτισμικά διαφορετικό χώρο. Είναι πραγματικά ακανθώδης η επιβολή δυτικού τύπου δημοκρατικών καθεστώτων σε ισλαμικές περιοχές, καθόσον το Ισλάμ είναι ένα ολοκληρωτικό σύστημα στο οποίο εμπριέχονται πολιτικοί, κοινωνικοί, οικονομικοί, θρησκευτικοί και στρατιωτικοί κανόνες. Τέλος, ο εκδημοκρατισμός δεν αποτελεί εχέγγυο ανάδειξης στην εξουσία καθεστώτων ή πολιτικών ελίτ που θα συντάσσονται στις αμερικανικές επιδιώξεις. Πρόσφατο ηχηρό παράδειγμα αποτελεί η άνοδος της Hamas στην Παλαιστίνη που ναυάγησε τη διαδικασία ειρήνευσης.

Εκτιμάται λοιπόν από πλευράς της υπερδύναμης, η επιδίωξη μέσω λεπτών χειρισμών, εξασφάλισης περιφερειακής ισορροπίας στην υπόψη περιοχή, με ένταξη στο διεθνές σύστημα και εκδημοκρατισμό κρατών της περιοχής. Οι ΗΠΑ επίσης επιδιώκουν την ανατροπή υφιστάμενων τάσεων για ισχυρή ισλαμική ταυτότητα, καθώς και την αποφυγή, των πιθανών εθνοτικών συγκρούσεων, του πολιτικού κατακερματισμού καθώς και των ανοικτών εχθροπραξιών. Η επίτευξη και σταθεροποίηση αυτής της περιφερειακής ισορροπίας αποτελεί πρωταρχικό στόχο των ΗΠΑ, στα Βαλκάνια και την Ανατολική Μεσόγειο.

Αξιοσημείωτη είναι επίσης η διατύπωση αναθεωρητικών προσεγγίσεων αναφορικά με τις γεωπολιτικές προτεραιότητες των ΗΠΑ, οι οποίες προτάσσουν την επικέντρωση του ενδιαφέροντος της υπερδύναμης στην Άπω Ανατολή και στον Ειρηνικό. Η εκδοχή αυτή επιφέρει δημιουργία κενού ισχύος στην Ευρώπη και τη Μέση Ανατολή, το οποίο θα καλύψουν η Ρωσία, ο Άξονας Γαλλίας – Γερμανίας και το Ισραήλ.³³⁵ Αντίθετα, η επικέντρωση στην Ευρώπη και τη Μέση Ανατολή υπό το πρίσμα των αγγλοσαξονικών γεωπολιτικών θεωριών, θα επιτρέψει στις ΗΠΑ να αναθερμάνουν τις σχέσεις τους με το Ιράν και να υπονομεύσουν αφενός, την γεωπολιτική προσέγγιση Ρωσίας – Γερμανίας, αφετέρου την επάνοδο της Μεγάλης Βρετανίας ως κομβικού δρώντα στη Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή. Η τελευταία χρησιμοποιεί ως όχημα για την επίτευξη των γεωστρατηγικών επιδιώξεών της στην περιοχή, τη στρατηγική συνεργασία με την Τουρκία, έχοντας ταυτόχρονα επενδύσει και στην Σύρο-Ιρανική πρωτοβουλία.³³⁶

³³⁵ Καρκαζής Ιωάννης, Βιδάκης Ιωάννης και Μπάλτος Γεώργιος, Προς Ριζική Αναδιάρθρωση των Γεωπολιτικών Προτεραιοτήτων και Στρατηγικών των ΗΠΑ και Ρωσίας, Ο.π., σελ. 1-2.

³³⁶ Karkazis John, the Grand British Initiative in the Middle East, Middle East Forum, Issue 10, University of the Aegean, Chios, 2012.

4. ΟΙ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ ΣΤΟ ΝΕΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΩΝ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ ΤΗΣ ΑΡΑΒΙΚΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΙΣ ΗΠΑ

4.1. ΤΟΥΡΚΙΑ

Η Τουρκία έχει έκταση 780 χιλιάδες τετραγωνικά χιλιόμετρα και πληθυσμό 69 εκατομμύρια κατοίκους (στοιχεία 2004) Η έκτασή της είναι μεγαλύτερη από όλες τις χώρες της Ευρώπης πλην της Ρωσίας, ενώ είναι μεγαλύτερη από όλες τις χώρες της ΕΕ. Ο πληθυσμός της είναι τρίτος σε μέγεθος στην Ευρώπη, μετά τη Ρωσία και τη Γερμανία και δεύτερος στην ΕΕ.³³⁷ Η Τουρκία κατά τη δεκαετία του '90 ξεκίνησε να έχει εμπορικές σχέσεις με χώρες της ΕΕ, οι οποίες ακολουθούν ανοδική τροχιά. Το 1995 εντάχθηκε στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου.³³⁸

Η σημερινή Τουρκική Δημοκρατία προέρχεται από μια καθεστωτική τομή που έλαβε χώρα μετά το πέρας του λεγόμενου «εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα», ο οποίος ξεκίνησε το 1919 από τον σύγχρονο ιδρυτή της Κεμάλ Ατατούρκ,³³⁹ ανάμεσα στο Χαλιφάτο³⁴⁰ που υπέστη ανατροπή το 1924 και στο Κεμαλικό καθεστώς το οποίο και εγκαθιδρύθηκε. Ο αγώνας αυτός τυπικά περατώθηκε με την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης (24 Ιουλίου 1923). Το Χαλιφάτο υπήρξε ένας θεσμός με συμβολικό χαρακτήρα την ενότητα της μουσουλμανικής umma,³⁴¹ πρέσβευε την κυριαρχία του Ισλάμ αλλά αποδεχόταν ενίοτε τις διαφορετικές εθνότητες, ενώ αντίθετα το Κεμαλικό κράτος μετά την εγκαθίδρυσή του, επέδειξε ανοχή στη θρησκευτική διαφοροποίηση και βασίστηκε στην κυριαρχία του εθνικού στοιχείου.³⁴² Υπήρξε δηλαδή μία καίρια μεταβολή της προσέγγισης, αναφορικά με την τυπολογία του καθεστώτος, στη βάση της οποίας αναπτύχθηκαν εκ διαμέτρου διαφορετικές οπτικές για την βέλτιστη τυπολογία που δρα καταλυτικά στην εξυπηρέτηση του εθνικού συμφέροντος της Τουρκίας. Ο μέγιστος κοινωνιολόγος Νίκος Πουλιαντζάς

³³⁷ Karkazis John, Turkey's Manufacturing Industry International Competitiveness and Regional Dynamics, University of the Aegean, Chios, 2005, p. 24

³³⁸ www.mongabay.com/reference/country_profiles/2004-2005/Turkey

³³⁹ Ατατούρκ στην τουρκική γλώσσα σημαίνει «ο Πατέρας των Τούρκων».

³⁴⁰ Το Χαλιφάτο αναδείκνυε την Οθωμανική Αυτοκρατορία ως κέντρο του ισλαμισμού, όπως προγενέστερα υπήρξε η Δαμασκός και η Βαγδάτη. Βλέπε: Βασίλειος Μαρκεζίνης, Ο.π., σελ. 394.

³⁴¹ Γεράσιμος Καραμπελιάς, Σχέσεις Ισλάμ – Πολιτείας στη Μεταπολεμική Τουρκία, στο Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα και Ελλάδα, Ο.π., σελ. 149.

³⁴² Karkazis John, The Strengths and Weaknesses of the Emerging Regional Powers and the Strategic Threats they are Facing (The Case of Turkey), University of the Aegean, Chios, 2012, p.1

υποστήριξε³⁴³ ότι η «μήτρα» ενός καθεστώτος προσδιορίζεται από τον κυρίαρχο στο εσωτερικό του κράτους μηχανισμό και από την ιδεολογία που ο υπόψη μηχανισμός καθίσταται ενοποιητικός κοινωνικός παράγοντας. Συνεπώς η ανατροπή του Χαλιφάτου επέφερε αντίστοιχη ολική ανατροπή της τυπολογίας του τουρκικού καθεστώτος, ήτοι τη μετάβαση της θρησκευτικής κυριαρχίας σε εθνοφυλετική κυριαρχία.

Θεματοφύλακας του Κεμαλικού κράτους είναι ο στρατός, ο οποίος αναπαράγεται πάνω από την κοινωνία, την οποία και καθοδηγεί.³⁴⁴ Ουσιαστικά το Κεμαλικό καθεστώς παρά τον κοσμικό του χαρακτήρα, υπήρξε απολυταρχικό και αποκομμένο από τη λαϊκή βάση, καθόσον οι αποφάσεις ήταν πάντοτε απόρροια και αντικατόπτριζαν τη βούληση μικρών πολιτικών ελίτ της χώρας. Το Κεμαλικό καθεστώς συγκέντρωσε απολύτως την πολιτική εξουσία, προκειμένου να δύναται να προβαίνει σε ριζοσπαστικές μεταρρυθμίσεις.³⁴⁵ Για παράδειγμα κατήργησε άρθρο του Συντάγματος το οποίο αποδεχόταν το Ισλάμ ως επίσημη θρησκεία.³⁴⁶ Επίσης υιοθέτησε μία ακραιφνή αντί-αραβική πολιτική, απαγορεύοντας μάλιστα στους διπλωμάτες την εκμάθηση της αραβικής γλώσσας.³⁴⁷ Επιπλέον, το καθεστώς αυτό διεπτόταν από εσωστρέφεια η οποία επέφερε εκδηλώσεις εχθρικής συμπεριφοράς στις μειονότητες που διαβιούσαν στη χώρα (Κούρδοι, Έλληνες, Αρμένιοι).³⁴⁸

Η εξωτερική πολιτική της Τουρκικής Δημοκρατίας, από συστάσεως αυτής ήταν προσανατολισμένη στη Σοβιετική Ένωση με την οποία και σύναψαν το «Σύμφωνο Φιλίας και Μη Επίθεσης» το 1925. Οι μνήμες άλλωστε της επικράτησης των σοβιετικών στον ρωσοτουρκικό πόλεμο (1877-1878) ήταν ακόμα νωπές, ο οποίος περατώθηκε με τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (1878), η οποία και σηματοδότησε το τέλος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.³⁴⁹ Η τουρκική διπλωματία επεδίωκε την επίλυση καίριων προβλημάτων με τη Δύση, προκειμένου η χώρα να αποκτήσει στη

³⁴³ Νίκος Πουλαντζάς, Πολιτική Εξουσία και Κοινωνικές Τάξεις, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα, 1975, σελ. 44.

³⁴⁴ Το στρατιωτικό κατεστημένο της Τουρκίας παραμένει πιστό στις Κεμαλικές αρχές. Βλέπε περισσότερο: Γεράσιμος Καραμπελιάς, Ο Ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων στην Πολιτική Ζωή της Τουρκίας και της Ελλάδας: Συγκριτική Ανάλυση των Μεταπολεμικών Στρατιωτικών Επεμβάσεων 1945-1980, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001, κεφ. 3.

³⁴⁵ Ο.π., σελ. 149.

³⁴⁶ Webster Donald Everett, the Turkey of Atatürk: Social Process in the Turkish Reformation, AMS Press, New York, 1973, p.p. 126-133.

³⁴⁷ Βασίλειος Μαρκεζίνης, Μία Νέα Εξωτερική Πολιτική για την Ελλάδα, Ο.π., σελ. 237.

³⁴⁸ Ο.π., σελ. 394-395.

³⁴⁹ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 110.

συνέχεια δυτικό προσανατολισμό. Το 1932 η χώρα εισήλθε στην Κοινωνία των Εθνών, επιδεικνύοντας έμπρακτα τη βούλησή της να ενσωματωθεί στο διεθνές σύστημα³⁵⁰. Εν τω μεταξύ, η χώρα διατήρησε στενές διπλωματικές σχέσεις με την πρώην ΕΣΣΔ προκειμένου να δύναται να ισορροπεί τη μεγάλη ναυτική ισχύ της Ιταλίας.³⁵¹ Με όχημα και σύμμαχο τη μεγάλη γεωστρατηγική αξία των στενών του Βοσπόρου, κατόρθωσε να πετυχαίνει λεπτές ισορροπίες μεταξύ του δυτικού πλέον προσανατολισμού της και της πρώην ΕΣΣΔ³⁵². Παρόμοιες ισορροπίες και αριστοτεχνικές ακροβασίες σε τεντωμένο σχοινί πέτυχε και κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, καθόσον απέφυγε κάθε εμπλοκή στον πόλεμο παρά τις ισχυρές πιέσεις που δέχθηκε τόσο από τις συμμαχικές δυνάμεις όσο και από τις δυνάμεις του άξονα. Μόλις πριν την έναρξη του υπόψη πολέμου, η Τουρκία εκμεταλλευόμενη τον προσανατολισμό των τότε κομβικών διεθνών δρώντων στην προπολεμική προπαρασκευή τους, κατόρθωσε – συνεπικουρούμενη από τη Γαλλία και με την άδεια της Αγγλίας – να προσαρτήσει έπειτα από επιμελώς σχεδιασμένες διαδοχικές διπλωματικές δράσεις, το Σαντζάκιον της Αλεξανδρέττας³⁵³ μία περιοχή υψηλής γεωπολιτικής σημασίας.³⁵⁴ Κατά τη διάρκεια δε του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και ενώ η Τουρκία ακολουθούσε επιτυχώς τακτικές «επιτήδειου ουδέτερου», η τουρκική πολιτική εκμεταλλευόμενη τόσο τη δεινή θέση της Ελλάδας που τελούσε υπό τριπλή κατοχή, όσο και την αδυναμία παρέμβασης των εμπόλεμων πλέον κομβικών δρώντων, εξαπέλυσε δια νόμου δριμύτατη φορολογική επίθεση στην κραταιή ελληνική κοινότητα της Κωνσταντινούπολης³⁵⁵ την οποία και εξαθλίωσε οικονομικά. Μετά το πέρας του πολέμου, η χώρα ακολούθησε πλέον δυτικό προσανατολισμό και το 1952 εισήλθε στο NATO.

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η Τουρκία χρησιμοποιήθηκε ως προπύργιο της στρατηγικής των ΗΠΑ στη Μεσόγειο, για την ανάσχεση της προβολής ισχύος της πρώην ΕΣΣΔ στη Μεσόγειο, στη βάση της γεωπολιτικής θεωρίας του

³⁵⁰ Ηλίας Κουσκουβέλης – Σπύρος Λίτσας, Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία, Σάββας Καλεντερίδης, Ο.π., σελ. 153.

³⁵¹ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική των Μεγάλων Δυνάμεων. Από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο στην Κοινωνία των Εθνών: Άναρχη Διεθνής Κοινωνία και ο Θρίαμβος της Κρατικής Κυριαρχίας, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα, 2011, σελ. 145.

³⁵² Ηλίας Κουσκουβέλης – Σπύρος Λίτσας, Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία, Σάββας Καλεντερίδης, Ο.π., σελ. 154.

³⁵³ Πρόκειται για στρατηγική ενέργεια καθόσον το Σαντζάκιον διαδραμάτισε ρόλο – πρότυπο για την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974.

³⁵⁴ Karkazis John and Vidakis I., The Anglo-Israeli Conflict in the Middle East, journal "Middle East Forum", Issue 10, June 2012, p. 4.

³⁵⁵ Frank Weber, Ο Επιτήδειος Ουδέτερος, Εκδόσεις ΔΕΚ/ΓΕΣ, 1985, σελ. 56.

«αναχωματικού δακτυλίου» του Spykman.³⁵⁶ Λειτουργήσε επίσης ως εξέχων πυλώνας της Νατοϊκής Συμμαχίας στην ΝΑ Μεσόγειο. Μετά την κατάρρευση του διπολισμού, η χώρα εξακολούθησε να αποτελεί τοποτηρητή των συμφερόντων των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ στην ευρύτερη μεσογειακή λεκάνη.³⁵⁷ Ο προσανατολισμός όμως αυτός της χώρας εμφάνισε αναταράξεις, καθόσον ανέκυψαν συγκρούσεις μεταξύ των ριζοσπαστικών ισλαμικών δυνάμεων του Necmettin Erbakan³⁵⁸ και των Κεμαλικών δυνάμεων που ασκούσαν επιρροή στο πολιτικό προσκήνιο. Η μόνη διέξοδος προκειμένου να συνεχισθεί ο δυτικός προσανατολισμός της χώρας και οι αγαστές σχέσεις με τις ΗΠΑ, ήταν η περιθωριοποίηση των δύο αντιπάλων δυνάμεων και η ανάδειξη στο προσκήνιο του ΑΚΡ υπό τον R.T. Erdogan. Εκτιμάται ότι η εξωστρεφής και συχνά επαμφοτερίζουσα εξωτερική πολιτική του Erdogan θα διατηρήσει το δυτικό προσανατολισμό της.³⁵⁹

Αξιοσημείωτο είναι ωστόσο το γεγονός ότι, η άνοδος των νέο-ισλαμιστών του ΑΚΡ στην Τουρκία, προήλθε από έναν ενδοτουρκικό πολιτισμικό πόλεμο μεταξύ του Κεμαλικού ιδεολογήματος και του εκκοσμικευμένου ισλαμικού μοντέλου, στο πλαίσιο του ισλαμικού πολιτισμού. Δεν διεξήχθη δηλαδή πολιτισμικός πόλεμος μεταξύ Ισλάμ και Δύσης.

Μετά το πέρας του Ψυχρού Πολέμου, ο γεωπολιτικός ρόλος της Τουρκίας βρέθηκε αντιμέτωπος με τον κίνδυνο της υποβάθμισής του, καθόσον εμφανίστηκαν νέες προκλήσεις που αποτέλεσαν καίρια στρατηγικά διλήμματα,³⁶⁰ τα οποία επέφεραν αναδιαμόρφωση των στρατηγικών προσεγγίσεων της χώρας. Η στρατηγική της Άγκυρας πλέον, ήταν όπως αναφέρθηκε παραπάνω συνδεδεμένη με τη Δυτική Ευρώπη, με σκοπό την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της Δύσης στην ευρύτερη περιοχή Καύκασος - Κεντρική Ασία – Περσικός Κόλπος - Μ. Ανατολή. Η εξυπηρέτηση όμως των δυτικών συμφερόντων στην υπόψη περιοχή, μπορούσε να εκπληρωθεί και από έναν «ασιατικό προορισμό».³⁶¹ Για το λόγο αυτό, η τουρκική πλευρά αξιολόγησε ότι το κομβικό σημείο της επανασύνδεσης της με τη Δύση είναι

³⁵⁶ Μάριος Ευρυβιάδης, Συμμαχίες στη Μέση Ανατολή: Ισραήλ, Τουρκία και ΗΠΑ, στο συλλογικό έργο: Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα και Ελλάδα, Ο.π., σελ. 271.

³⁵⁷ Ο.π., σελ. 279-286.

³⁵⁸ Πρόκειται για ισλαμιστή πρωθυπουργό, γνωστό για τον ακραιφνή αντισημιτισμό του. Βλέπε: Μάριος Ευρυβιάδης, Ο.π., σελ. 281.

³⁵⁹ Karkazis John, The Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region, Ο.π., p.p. 6-7

³⁶⁰ Duygu Bazoglu Sezer, Turkey' Grand Strategy Facing Dilemma, The International Spectator, vol. XXVII, No 1, 1992, pp. 22-27

³⁶¹ Ν. Μαράκης, Που Βαδίζει η Τουρκία: η Πολιτική Πλατφόρμα του κ. Ισμαήλ Τζεμ, Εφημερίδα «Το Βήμα», 24 Αυγ 1997.

τα Βαλκάνια. Στο πλαίσιο αυτό, η επαναξιολόγηση του βαλκανικού χώρου αποτέλεσε κυρίαρχο μέρος της Ατζέντας του στρατηγικού σχεδιασμού της Άγκυρας.³⁶² Χαρακτηριστικός άλλωστε είναι ο τρόπος που ο Οζάλ προσέγγιζε τα Βαλκάνια, ο οποίος θεωρούσε ότι η υπόψη περιοχή κατά τη συγκεκριμένη χρονική συγκυρία, παρείχε ιστορικές ευκαιρίες τις οποίες οι στρατηγικοί σχεδιασμοί της Άγκυρας όφειλαν να εκμεταλλευθούν.

Εν τω μεταξύ, η κοινωνικοοικονομική συγκυρία ήταν ιδιαίτερα ευνοϊκή για την Άγκυρα. Έγκριτη μελέτη εμφανίζει την Τουρκία να αποτελεί γεωοικονομικό κέντρο βάρους των Βαλκανίων, με ταυτόχρονη κοινωνική, οικονομική και βιομηχανική έκφανση.³⁶³ Η υπόψη μελέτη βασίστηκε στην προσέγγιση της γεωοικονομικής δυνατότητας μίας περιοχής να λειτουργεί ως κέντρο εφοδιασμού με κριτήρια κόστους.³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ Να διαθέτει δηλαδή τις προϋποθέσεις και υποδομές προκειμένου να παρέχει σε περιβάλλουσες περιοχές, υπηρεσίες και αγαθά σε χαμηλό κόστος. Νεότερη γεωοικονομική μελέτη (2005) που εκπονήθηκε με σκοπό να αξιολογήσει εκ νέου τις ανωτέρω τρεις εκφάνσεις κέντρου βάρους, κατέληξε σε παρεμφερή συμπεράσματα.³⁶⁸

Η Τουρκία λοιπόν προσπάθησε να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στα Βαλκάνια, δια μέσου της συσπείρωσης γύρω από αυτήν με το πρόσχημα παροχής προστασίας, των μουσουλμανικών πληθυσμών της περιοχής των Βαλκανίων. Η προσπάθεια αυτή είχε ευοίωνες προοπτικές, καθόσον στην περιοχή υπήρχαν ακανθώδη πολιτικά, θρησκευτικά και εθνικά προβλήματα, τα οποία προέκυψαν τόσο από τον πόλεμο στη Βοσνία³⁶⁹ όσο και από τις τριβές της Ελλάδας με τους

³⁶² Στέλιος Αλειφαντής, Τουρκία Βαλκάνια: Η Στρατηγική Διάσταση της Βαλκανικής Πολιτικής της Άγκυρας, Βήμα Διεθνών Σχέσεων, τεύχος 5, Ιαν 1997.

³⁶³ Karkazis John, The social, economic and industrial gravity centers of the Balkans, Studies in Regional & Urban Planning, Issue 7, 1999, p.p. 1-14.

³⁶⁴ Karkazis John, A Comparative Analysis of the Geo-economic Gravity Systems of Europe and Turkey, Final Report on a Research Project Supported by Constantine Porphyrogenetus International Association, December 2005.

³⁶⁵ Karkazis John & Thanassoulis E., Assessing the Effectiveness of Regional Development Policies in Northern Greece Using Data Envelopment Analysis, Socio - Economic Planning Sciences, Vol. 32, 1998, p.p. 123-138.

³⁶⁶ Karkazis John & Athanassopoulos A., The Efficiency of Social and Economic Image Projection of Spatial Configurations, Journal of Regional Science, Vol. 37, 1997, p.p. 75-97.

³⁶⁷ Karkazis John, Financing Regional Development Problems - Geo-economic Assessment Methods, Teaching Notes, Postgraduate Course on International Financing, Department of Economics, Istanbul Bilgi University, Istanbul, Turkey, 2007.

³⁶⁸ Karkazis John, The Geo-economic Gravity Systems of Turkey, Aegean Working Papers, Issue 3, 2005, p.p. 1-22.

³⁶⁹ Petrovic Zarko & Dusan Reljic, Turkish Interests and Involvement in Western Balkans: A Score – Card, Insight Turkey, τόμος 13, τεύχος 3, 2011, σελ. 162.

Βαλκάνιους γείτονές της. Αρχικά λοιπόν η Τουρκία απέκτησε πολιτικά, οικονομικά και στρατιωτικά ερείσματα στα Βαλκάνια, με εξαίρεση την Ελλάδα και τη Γιουγκοσλαβία. Ενδεικτικά αναφέρεται η σύναψη στρατιωτικών συμφωνιών με την Αλβανία, τη Βουλγαρία και την ΠΓΔΜ στη μεταψυχροπολεμική εποχή. Η παρουσία μεγάλων μουσουλμανικών μειονοτήτων στην περιοχή καθώς επίσης και το γεγονός ότι η πλειοψηφία των Αλβανών είναι Μουσουλμάνοι, φάνηκαν να δημιουργούν προϋποθέσεις για δημιουργία μιας ζώνης τουρκικής επιρροής, εκτεινόμενη από την Αλβανία έως τη Βουλγαρία και τη Δ. Θράκη.

Την περίοδο 1989-1994 η Τουρκία επιχείρησε να αναπροσαρμόσει τη σχέση της με τη Δύση, έχοντας ηγεμονική φιλοδοξία να καταστεί περιφερειακή δύναμη. Χαρακτηριστική άλλωστε είναι η δήλωση του τότε πρωθυπουργού της, Τ. Οζάλ, ότι «η Τουρκία πρέπει να αφήσει την προηγούμενη παθητική και μη αποφασιστική πολιτική και να ακολουθήσει μια ενεργητική εξωτερική πολιτική, διότι αποτελεί μια ισχυρή χώρα στην περιοχή».³⁷⁰ Επίσης η πολυσχιδής δραστηριότητα της εξωτερικής πολιτικής της την περίοδο αυτή, ανέδειξαν τη δυναμική παρουσία της χώρας στην ευρύτερη περιοχή της νοτιοανατολικής Ευρώπης, της Κεντρικής Ασίας και της Μέσης Ανατολής, δείχνοντας τη φιλοδοξία της να καταστεί περιφερειακή δύναμη. Άλλωστε, το μεταψυχροπολεμικό στρατηγικό όραμα του Τ. Οζάλ ήταν νέο-οθωμανικό και προσανατολισμένο σε έναν τουρκικό κόσμο από την Αδριατική Θάλασσα έως το Σινικό Τείχος. Ο νέο-οθωμανισμός συνιστούσε μια φιλόδοξη ιδεολογική τάση που τοποθετούσε την Τουρκία ως ηγέτη των μουσουλμανικών και τουρκόφωνων πληθυσμών με κεντρική εξουσία την Ευρασία.³⁷¹ Βασιζόταν προφανώς στην κάλυψη του γεωπολιτικού κενού που προέκυψε από την πτώση της ΕΣΣΔ που σηματοδότησε και το πέρας του διπολικού κόσμου. Παρά τις πρωτοβουλίες του Τ. Οζάλ και τα παν-τουρκικά οράματά του, η χώρα του δεν κατόρθωσε να καλύψει το υπάρχων γεωπολιτικό κενό, δημιουργώντας οικονομικό και πολιτισμικό χώρο στην εν λόγω περιοχή.³⁷² Ο Τ. Οζάλ υπήρξε χαρισματικός πολιτικός ο οποίος κατάφερε να αμβλύνει το τεράστιο χάσμα που υπήρχε στη χώρα του μεταξύ των ζηλωτών της Κεμαλικής ιδεολογίας και του Πολιτικού Ισλάμ.³⁷³ Επίσης πέτυχε την άρση της διπλωματικής και οικονομικής απομόνωσης της χώρας, ενώ σε αντίθεση με την

³⁷⁰ Δήλωση του Τ. Οζάλ στην Άγκυρα, στο BBC Summary of world Broadcast/Middle East (BBC/SWB/ME), 4 Μαρ 1991.

³⁷¹ Alexander Murinson, *The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy*, Middle Eastern Studies, 2006, Τόμος 42, τεύχος 6, σελ. 949.

³⁷² Karkazis John, *The Strengths and Weaknesses of the Emerging Regional Powers and the Strategic Threats they are Facing (The Case of Turkey)*, Ο.π., p. 2.

³⁷³ Βασίλειος Μαρκεζίνης, Ο.π., σελ. 206.

Κεμαλική ιδεολογία, χαρακτήριζε ως φιλικές τις γειτονικές χώρες της Μέσης Ανατολής και Βορείου Αφρικής. Μοναδικό τροχοπέδη στην πολιτική αυτή, ήταν η στήριξη της Συρίας στο ΡΚΚ. Τέλος, βασικό μέλημα στην εξωτερική πολιτική του Τ. Οζάλ ήταν η προσπάθεια για τήρηση ισορροπιών με τις ΗΠΑ, την ΕΕ και τη Σοβιετική Ένωση. Εν κατακλείδι, ο Τ. Οζάλ πέτυχε την αναθεώρηση της εσωστρεφούς πολιτικής του Κεμαλικού ιδεολογήματος, σε μία ιδιαζόντως εξωστρεφή για την Τουρκία πολιτική.³⁷⁴

Όσον αφορά την ενδεχόμενη εισδοχή της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η Τουρκία υπέβαλε αίτηση ένταξης το 1987 το οποίο και απορρίφθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με επίκληση τόσο της μη τήρησης οικονομικών και πολιτικών προϋποθέσεων όσο και του Κυπριακού προβλήματος αλλά και των προβληματικών σχέσεων με την Ελλάδα που ήταν ήδη μέλος της ΕΕ. Σημειωτέον ότι ο Τ. Οζάλ είχε την πρόθεση να δεχθεί σημαντικές υποχωρήσεις αναφορικά με το Κυπριακό, προκειμένου να πετύχει την είσοδο της χώρας του στην ΕΕ. Δεν το έπραξε, διότι εκδηλώθηκαν αντιδράσεις στο εσωτερικό της Τουρκίας.³⁷⁵ Το 1997 η Τουρκία στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Λουξεμβούργου δεν κατάφερε να λάβει το καθεστώς υποψήφιας για ένταξη στην ΕΕ χώρας, πράγμα που τελικά έλαβε το 1999 στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Ελσίνκι.³⁷⁶ Οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν τον Οκτώβριο του 2005, ωστόσο δεν έχουν ακόμα τελεσφορήσει, καθόσον υπάρχουν πλείστες επιφυλάξεις και ισχυρές αντιδράσεις στους κόλπους της ΕΕ.³⁷⁷ Οι υπόψη αντιδράσεις απορρέουν από την έντονη ανησυχία της ΕΕ αναφορικά με τις γεωπολιτικές, οικονομικές και κυρίως πολιτιστικές³⁷⁸ επιπτώσεις που θα επιφέρει στους κόλπους της, μία ενδεχόμενη εισδοχή της Τουρκίας στην ΕΕ.³⁷⁹ Ιδιαίτερα η άνοδος του Πολιτικού Ισλάμ στην Τουρκία, εγείρει ανησυχίες στους κόλπους της ΕΕ, καθόσον επιθυμείται ο εξευρωπαϊσμός της Τουρκίας και όχι η ισλαμοποίηση της ΕΕ.³⁸⁰ Εκτιμάται ότι σε

³⁷⁴ Ο.π., σελ. 204-209.

³⁷⁵ Ηλίας Κουσκουβέλης – Σπύρος Λίτσας, Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία, Σάββας Καλεντερίδης, Ο.π., σελ. 170.

³⁷⁶ Χριστόδουλος Γιαλλουρίδης, Η Ελληνοτουρκική Σύγκρουση από την Κύπρο έως τα Ίμια, τους S-300 και το Ελσίνκι, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα, 2001, σελ. 532.

³⁷⁷ Γεώργιος Σέκερης, Τα Προσκόμματα στις Ευρωενωσιακές Βλέψεις της Άγκυρας, Περιοδικό «Εθνικές Επάλξεις», Αθήνα, τεύχος 94, Νοέμβριος – Δεκέμβριος 2010, σελ. 8.

³⁷⁸ Αναλυτικότερα βλέπε: Sioussiouras P. & Chourdakis K., The Debatable European Future of Turkey: A Constructivist Approach, SSRN Conflict Studies: International Relations Theory e-Journal, id 2965731, Rochester, NY 14607, United States, 2017.

³⁷⁹ Mirela Bogdani, Turkey and the Dilemma of EU Accession, I.B. Tauris & Co Ltd, London, 2011, p.p. 34-37.

³⁸⁰ Sioussiouras P., Chourdakis K. & Grekos D., The European Union and the Securitization Process: the case of Turkish Candidacy, Middle East Forum, Special Issue "Towards a New Order in the Region: Frontiers redesign in the Middle East and the Balkans and their impact on World

μεσοπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα, δεν επίκειται ένταξη της χώρας στην ΕΕ, καθόσον οι Ευρωπαίοι προσποιούνται ότι επιθυμούν την ένταξη της Τουρκίας εφόσον πληρούνται βέβαια κάποιες προϋποθέσεις, η δε Τουρκία απλά προσποιείται ότι προσπαθεί να εκπληρώσει τις προϋποθέσεις αυτές, ενώ ουσιαστικά οι στρατηγικοί σχεδιασμοί της στρέφονται σε άλλες περιοχές του πλανήτη. Η τουρκική πλευρά βέβαια εμφανίζει ένα ψευδεπίγραφο φίλο-ευρωπαϊκό προφίλ, ενώ ταυτόχρονα ο πρωθυπουργός και μετέπειτα πρόεδρος της, R.T. Erdogan δήλωσε³⁸¹ ότι, η χώρα του μπορεί να πραγματοποιήσει τις γεωπολιτικές φιλοδοξίες της και εκτός ΕΕ.

Εξ' άλλου οι στρατηγικοί σχεδιασμοί της σύγχρονης Τουρκίας είναι προσανατολισμένοι στην Κεντρική Ασία, τα Βαλκάνια και πρωτίστως στη Μέση Ανατολή, όπου η τουρκική πολιτική και πολιτιστική παρουσία θεωρείται εξόχως κομβική.³⁸² Επιπλέον οι αραβικές εξεγέρσεις και οι διάδοχες καταστάσεις ισλαμικών κομμάτων σε χώρες της βορείου Αφρικής, υπαγόρευαν ουσιαστικά στην Άγκυρα έναν ακόμη στρατηγικό σχεδιασμό. Η επιδιωκόμενη από την Τουρκία προβολή ισχύος στη Μέση Ανατολή η οποία αποτελεί και το κέντρο βάρους της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας, είναι ο λόγος που επιβάλλει «ανάκρουση πρύμνης» στη βούληση της χώρας για ένταξη στην ΕΕ.³⁸³ Άλλωστε κατά τον Υπουργό Εξωτερικών της χώρας Ahmet Davutoglu, δεν θα απέδιδε καρπούς μία φιλόδοξη περιφερειακή πολιτική της Τουρκίας, με δεδομένη τη διαίρεση αυτής μεταξύ Ευρώπης και Μέσης Ανατολής.³⁸⁴

Οι ΗΠΑ αντιμετώπιζαν την Τουρκία ως παραδοσιακό προπύργιο των στρατηγικών συμφερόντων της Δύσης, έναντι της πρώην ΕΣΣΔ αρχικά, έναντι του Ιράν μετά το 1979³⁸⁵ και έναντι του Ιράκ μετά το 1990. Η αναδιαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ τα τελευταία χρόνια, μετέβαλε τα στρατηγικά συμφέροντα της υπερδύναμης στην περιοχή. Μία υποθετική στρατηγική σύγκλιση ΗΠΑ - Ρωσίας, θα επιφέρει υποβάθμιση του στρατηγικού ρόλου της Τουρκίας προς

Geopolitical Dynamics", ISSN 1105-6164, 2017, p. 16.

³⁸¹ Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, The Robust Man of Europe, Newsweek, Jan 12, 2011.

³⁸² Κ. Γώγος, Τουρκία και Κεντρική Ασία: Γεωγραφία και Γεωστρατηγική της Τουρκίας, Περιοδικό «Γεωστρατηγική», Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, 2005, τεύχος 7, σελ. 184.

³⁸³ Αναλυτικότερα βλέπε: Sioussiouras P., Chourdakakis K. & Grekos D., The European Vision of Turkey Approached from the Copenhagen School Security Framework, Journal of International Relations and Foreign Policy, Vol. 5, No. 1, American Research Institute for Policy Development, Monticello, NY 12701, United States, ISSN 2333-5874, 2017, p. 23.

³⁸⁴ Νταβούτογλου Αχμέτ, Το Στρατηγικό Βάθος - Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2010, σελ. 142.

³⁸⁵ Μάριος Ευρυβιάδης, Συμμαχίες στη Μέση Ανατολή: Ισραήλ, Τουρκία και ΗΠΑ, στο συλλογικό έργο: Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα και Ελλάδα, Ο.π., σελ. 271-274.

τα βορειοανατολικά και τον Καύκασο. Επίσης η προοπτική σταθεροποίησης του Ιράκ υπό την κηδεμονία των ΗΠΑ, έχει ως θεμελιακή προϋπόθεση την Κουρδική αυτονομία. Μία τέτοια εξέλιξη, θα επιφέρει τη δημιουργία ενός νέου «προκεχωρημένου τοποτηρητή συμφερόντων» των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή, αποστερώντας το ρόλο αυτό από την Τουρκία, η ασφάλεια της οποίας θα αντιμετωπίσει πολύ σημαντικούς κινδύνους και κλυδωνισμούς.

Εξ' άλλου, οι Κούρδοι υπήρξαν από συστάσεως της Τουρκικής Δημοκρατίας μία διηλεκτική «δαμόκλειος σπάθη». Η πρώτη Κουρδική εξέγερση έλαβε χώρα το 1924, ενώ ένα χρόνο αργότερα πραγματοποιήθηκε η πιο σοβαρή επανάσταση – μετά από αυτήν του PKK που τελεί σε εξέλιξη – υπό τον ηγέτη των Κούρδων Seih Saint, η οποία και κατεστάλη με πρωτοφανή βαρβαρότητα από το Κεμαλικό καθεστώς. Μέχρι το θάνατο του Κεμάλ (Νοέμβριος 1938), ακολούθησε πληθώρα αλληπάλληλων Κουρδικών εξεγέρσεων.³⁸⁶ Στις ημέρες μας, η «δαμόκλειος σπάθη» αυτή είναι περισσότερο έντονη για την Τουρκία, καθόσον η επέμβαση των ΗΠΑ στο Ιράκ (2003) η οποία επέφερε τη σύσταση του Ιρακινού Κουρδιστάν, όξυνε τις ανησυχίες της Άγκυρας για τις υφιστάμενες κουρδικές αποσχιστικές τάσεις. Οι εν λόγω ανησυχίες είναι καθ' όλα βάσιμες καθόσον η χώρα διαθέτει είκοσι εκατομμύρια Κούρδους, ενώ άλλα δώδεκα εκατομμύρια βρίσκονται σε γειτονικές χώρες, ήτοι Ιράν, Ιράκ και Συρία. Οι τουρκικές κυβερνήσεις έχοντας προβεί σε εσφαλμένη ερμηνεία του Κεμαλικού ιδεολογήματος, ανάγκασαν το κουρδικό στοιχείο της χώρας να διαβεί στις δυτικές επαρχίες αυτής, γεγονός επικίνδυνο σύμφωνα με τη διεθνή εμπειρία, το οποίο ταυτόχρονα έχει και αρνητική επίδραση στα οικονομικά κέντρα βάρους της χώρας.³⁸⁷

Το ενδιαφέρον που εκδηλώνει το Ισραήλ για τους Κούρδους, αλλά και η άνοδος των Ισλαμιστών στην Τουρκία, δρουν αποσταθεροποιητικά στις διμερείς σχέσεις της Τουρκίας με το Ισραήλ. Οι σχέσεις τους διαταράχθηκαν μετά από την επιχείρηση του ισραηλινού στρατού «Συμπαγές Μολύβι» στη Λωρίδα της Γάζας (Δεκέμβριος 2008 - Ιανουάριος 2009), ενώ επιδεινώθηκαν περαιτέρω από την επέμβαση ισραηλινών ενόπλων δυνάμεων στο στολίσκο που προσπάθησε να σπάσει τον αποκλεισμό Παλαιστινιακών Εδαφών και μετέφερε ανθρωπιστική βοήθεια στη Λωρίδα της Γάζας (31 Μαΐου 2010), με αποτέλεσμα το θάνατο εννέα Τούρκων

³⁸⁶ Σάββας Καλεντερίδης, Παράδοση Οτζαλάν - η Ώρα της Αλήθειας, Εκδόσεις Ινφογνώμων, Αθήνα, 2007, σελ. 23-24.

³⁸⁷ Karkazis John, The Strengths and Weaknesses of the Emerging Regional Powers and the Strategic Threats they are Facing (The Case of Turkey), Ο.π., p. 3.

ακτιβιστών που επέβαιναν στο πλοιάριο «Μαβί Μαρμαρά».³⁸⁸ Η Τουρκία λοιπόν διαφαίνεται ότι χάνει ένα ακόμα πολύτιμο έρεισμα στην περιοχή. Βέβαια έπειτα από την «Αραβική Άνοιξη», η ρήξη των σχέσεων της χώρας με το Ισραήλ και η αντί-ισραηλινή ρητορική της Άγκυρας, παρόλο που δεν αποτελούν αντικειμενικό σκοπό της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, εξυπηρετούν «εργαλειακή χρήση» για επίτευξη αποδοχής και προβολής ισχύος της Τουρκίας στον αραβικό κόσμο.³⁸⁹

Τέλος, μία καίρια και προσεγγίσιμη διάσταση μεταξύ των στρατηγικών συμφερόντων Άγκυρας και Ουάσιγκτον, διαφαίνεται από την απροθυμία της πρώτης να υποστηρίξει την επέμβαση της υπερδύναμης στο Ιράκ το 2003, ενώ ταυτόχρονα ο Ισλαμιστής Πρωθυπουργός της Τουρκίας, R.T. Erdogan, εξαπέλυσε δριμύτατη φραστική επίθεση κατά των ΗΠΑ για τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στη Φαλούτζα. Εν κατακλείδι, η Τουρκία μετετράπη σταδιακά από στρατηγικό εταίρο των ΗΠΑ σε τροχοπέδη για τη «νέα αρχιτεκτονική» της υπερδύναμης στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου. Στην εξέλιξη αυτή συνέβαλε καθοριστικά η αντίρρηση της Άγκυρας στην Κουρδική αυτονομία.

Παρά την άρνηση όμως της Άγκυρας να στηρίξει την αμερικανική εισβολή στο Ιράκ και το επακόλουθο κόστος στις διμερείς σχέσεις τους, οι υφιστάμενες σχέσεις της χώρας με τις ΗΠΑ είναι αρμονικές, καθόσον οι ΗΠΑ χρειάζονται τη συνδρομή της Άγκυρας προκειμένου να διασφαλίζουν τα συμφέροντά τους στην Κεντρική Ασία, τον Καύκασο και τη Μέση Ανατολή.³⁹⁰ Εξ' άλλου η εγκατάσταση του ραντάρ αντιπυραυλικής προστασίας εντός τουρκικού εδάφους, επιβεβαιώνει περίτρανα τις αρμονικές σχέσεις της χώρας με τις ΗΠΑ, παρά τη σύναψη σχέσεων της Τουρκίας με ανταγωνιστικές χώρες και δυνάμεις των ΗΠΑ όπως η Ρωσία, το Ιράν και η Hamas. Το εν λόγω σύστημα αποσκοπεί στην προστασία του Ισραήλ από ιρανική πυραυλική απειλή και ενδέχεται να ασκήσει επίδραση στις σχέσεις της χώρας με το Ισραήλ.

Η αποδοχή της Άγκυρας για το υπόψη ραντάρ επέφερε την αναστροφή του αρνητικού κλίματος που είχε προκληθεί στη Νατοϊκή Συμμαχία, αφενός λόγω των σχέσεων της Άγκυρας με την Τεχεράνη, τη Hamas και λοιπές ισλαμικές δυνάμεις –

³⁸⁸ Προκλήθηκε διπλωματική κρίση στο πλαίσιο της οποίας η τουρκική πλευρά υποβάθμισε τη διπλωματική της εκπροσώπηση στο Ισραήλ, απέλασε τον πρέσβη του Ισραήλ στην Άγκυρα, ενώ επίσης προέβη και σε διακοπή της μεταξύ τους στρατιωτικής συνεργασίας.

³⁸⁹ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 96.

³⁹⁰ Μάριος Ευρυβιάδης, Συμμαχίες στη Μέση Ανατολή: Ισραήλ, Τουρκία και ΗΠΑ, στο συλλογικό έργο: Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα και Ελλάδα, Ο.π., σελ. 285.

γεγονός που ενόχλησε εβραϊκά λόμπι στην Ουάσιγκτον, αφετέρου λόγω της απόπειρας της Άγκυρας να υποσκάψει την εκλογή του πρώην πρωθυπουργού της Δανίας, Anders Fogh Rasmussen, ως Γενικού Γραμματέα του ΝΑΤΟ.³⁹¹ Η εγκατάσταση όμως του ραντάρ αντιπυραυλικής προστασίας στη Μαλάτεια, επέφερε ταυτόχρονα και αναταράξεις στις σχέσεις της Άγκυρας με τη Μόσχα,³⁹² οι οποίες μέχρι το γεγονός αυτό θεωρούνταν ικανοποιητικές σε πολιτικό-οικονομικό επίπεδο. Επίσης προκάλεσε την αντίδραση της Τεχεράνης, με την οποία η Άγκυρα αντιμετωπίζει ήδη προβλήματα στο μέτωπο του Ιράκ, απόρροια της διαμάχης μεταξύ Σουνιτών και Σιιτών.

Όσον αφορά στο σύγχρονο γεωπολιτικό όραμα της Τουρκίας, αυτό απεικονίζεται ανάγλυφα τόσο στις απόψεις του τέως Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών, καθηγητή διεθνών σχέσεων Ahmet Davutoglu, όσο και από τη νεο-οθωμανική επιδίωξη της εξωτερικής πολιτικής του κυβερνώντος από το 2002 κόμματος ΑΚΡ.³⁹³ Ο Davutoglu ο οποίος διακηρύσσει την «πολιτική μηδενικών προβλημάτων»³⁹⁴ με τις γειτονικές χώρες, αφενός πρεσβεύει ότι η χώρα του δύναται να διαδραματίσει διεθνή ρόλο,³⁹⁵ αφετέρου αρνείται για τη χώρα του τον όρο νεο-οθωμανισμός³⁹⁶ καθόσον για τον ίδιο ο όρος έχει αρνητική σημασία και αποσκοπεί στην ανάσχεση της τουρκικής επιρροής στη βαλκανική χερσόνησο. Η επικοινωνιακά καλοδεχούμενη όμως «πολιτική μηδενικών προβλημάτων» η οποία παρουσιάζεται και στην επίσημη ιστοσελίδα του τουρκικού ΥΠΕΞ,³⁹⁷ κάθε άλλο παρά αντικατοπτρίζει τη σύγχρονη πραγματικότητα στις διμερείς σχέσεις της Γείτονος χώρας. Χαρακτηριστική είναι άλλωστε η άποψη του κ. Davutoglu αναφορικά με την ασφάλεια των Βαλκανίων,³⁹⁸ από την οποία απορρέει ανάγλυφα η επιθετική πολιτική της Τουρκίας έναντι της Ελλάδας. Στο πλαίσιο της πολιτικής αυτής σημειώθηκε έπειτα από αιώνες, ναυτική παρουσία τουρκικών πολεμικών πλοίων στην Αδριατική

³⁹¹ Ηλίας Κουσκουβέλης & Σπύρος Λίτσας, Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία, Σάββας Καλεντερίδης, Ο.π., σελ. 180.

³⁹² Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 96.

³⁹³ Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (Justice and Development Party)

³⁹⁴ Davutoglu Ahmet, Turkey's Zero-Problems Foreign Policy, Foreign Policy, http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/05/20/turkeys_zero_problems_foreign_policy.

³⁹⁵ Νταβούτογλου Αχμέτ, Το Στρατηγικό Βάθος - Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας, Ο.π., σελ. 432.

³⁹⁶ Mahcupyan Etyen, Neo-Ottomanism, <http://www.todayszaman.com/columnist>, 15 Σεπ 2011.

³⁹⁷ <http://www.mfa.gov.tr/policy-of-zero-problems-with-our-neighbors.en.mfa>.

³⁹⁸ «... Η ζώνη ασφάλειας που δημιουργήθηκε στην Ανατολική Θράκη κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου πρέπει να επεκταθεί δυτικότερα με πολυμερείς και διμερείς συμφωνίες που θα συναφθούν σε βαλκανικό επίπεδο», Βλέπε: Νταβούτογλου Αχμέτ, Το Στρατηγικό Βάθος - Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας, Ο.π., σελ. 202.

Οι διμερείς σχέσεις της χώρας με τη γείτονα Κύπρο, σαφώς και δεν διεξάγονται στο πλαίσιο της «πολιτικής μηδενικών προβλημάτων», καθόσον συνεχίζεται η από το 1974 παράνομη κατοχή του βορείου τμήματος της νήσου. Χαρακτηριστική είναι η προσέγγιση της υπόψη τουρκικής κατοχής από τον τέως ΥΠΕΞ Davutoglu, ο οποίος αντιμετωπίζει το «στρατηγικό πλεονέκτημα της κατοχής εδαφών στην Κύπρο, ως διπλωματικού χαρακτήρα πρωταρχικό στήριγμα μίας θαλάσσιας επιθετικής στρατηγικής».⁴⁰⁰ Αναφορικά με τα αξιολογικά κοινά στοιχεία υδρογονανθράκων που πρόσφατα ανακαλύφθηκαν στην κυπριακή ΑΟΖ και την επικείμενη εκμετάλλευσή τους, η τουρκική αντίδραση ήταν προκλητική και άκρως επιθετική. Αναλυτικότερα, η Τουρκία διαμήνυσε στην Κύπρο ότι η διεξαγωγή εκ μέρους της ερευνών για ενεργειακούς πόρους, θα επιφέρει δυσμενείς συνέπειες στις διαπραγματεύσεις για την επίλυση του κυπριακού προβλήματος. Με τον τρόπο αυτό η τουρκική πλευρά επιχείρησε να αποτρέψει τις έρευνες.⁴⁰¹ Ακολούθως προέβη σε έκνομη οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας μεταξύ Τουρκίας και ψευδοκράτους, προκειμένου να αποκτήσει δυνατότητα αντιστοίχων ερευνών στην υπόψη θαλάσσια περιοχή. Απέστειλε δε στην περιοχή διεξαγωγής των ερευνών επί της κυπριακής ΑΟΖ, ερευνητικό σκάφος, με επίκληση - δια στόματος του τότε πρωθυπουργού της, R.T. Erdogan - την προστασία των ζωτικών της συμφερόντων. Η παρουσία του τουρκικού σκάφους πυροδότησε εντάσεις και τις έντονες αντιδράσεις των ΗΠΑ, της ΕΕ και του Ισραήλ.⁴⁰²

Αναφορικά με τις διμερείς σχέσεις της Τουρκίας με τη γείτονα Συρία, αυτές διεπóταν διαχρονικά από ένταση. Μετά από το πέρας της τουρκικής κατοχής της Συρίας (1918) κατά την περίοδο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, η Τουρκία τηρούσε αποστάσεις από τη Συρία.⁴⁰³ Ωστόσο υπήρξαν αναταράξεις στις σχέσεις τους αρχικά λόγω της εκμετάλλευσης των υδάτων των ποταμών Τίγρη και Ευφράτη από την Τουρκία⁴⁰⁴ (1946) και κατόπιν, λόγω της αναγνώρισης του Ισραήλ από την Τουρκία (1948) και της ένταξης της τελευταίας στη Νατοϊκή Συμμαχία (1952). Όσον αφορά τις

³⁹⁹ http://www.sofiaecho.com/2010/06/03/911145_turkey-to-send-naval-squadron-to-albania.

⁴⁰⁰ Νταβούτογλου Αχμέτ, Ο.π., σελ. 275.

⁴⁰¹ Ηλίας Κουσκουβέλης – Σπύρος Λίτσας, Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2013, σελ. 23.

⁴⁰² Ο.π., σελ. 23.

⁴⁰³ Ο.π., σελ. 30.

⁴⁰⁴ Ιωάννης Μάζης, Γεωπολιτική των Υδάτων στη Μ. Ανατολή: Αραβικές Χώρες, Ισραήλ, Τουρκία, Εκδόσεις Τροχαλία, Αθήνα, 1996, σελ. 12.

οχλήσεις της Άγκυρας από τη Δαμασκό, αυτές προέρχονται αφενός από τη στήριξη της Συρίας σε Κούρδους και Αρμένιους, αφετέρου από την ανάλογη στήριξη στην Ελλάδα και την Κύπρο αναφορικά με την παράνομη τουρκική κατοχή τμήματος της δεύτερης. Οι διμερείς σχέσεις τους βελτιώθηκαν όταν η Συρία απομάκρυνε από τη χώρα τον Ocalan (1998), ενώ στη συνέχεια η Τουρκία ανέλαβε διαμεσολαβητικό ρόλο για τη βελτίωση των σχέσεων της Συρίας με το Ισραήλ (2008) και με το Ιράκ (2009). Περαιτέρω βελτίωση στις τουρκοσυριακές σχέσεις σημειώθηκε στις αρχές του 2011, με την υπογραφή αμοιβαίας συμφωνίας για την εκπαίδευση του συριακού στρατού. Το γεγονός αυτό μάλιστα, σε συνδυασμό με τις σχέσεις Τουρκίας – Ιράν, έγειρε πλείστα ερωτηματικά στη Νατοϊκή Συμμαχία για την Τουρκία.⁴⁰⁵ Επίσης το 2009 η Τουρκία σύναψε μία αξιόλογη ενεργειακή συμφωνία με τη Συρία.⁴⁰⁶ Με την έναρξη της αραβικής εξέγερσης στη Συρία, η Τουρκία - με χρονική υστέρηση - επέκρινε το καθεστώς Άσαντ, γεγονός που επέφερε διακοπή των εμπορικών σχέσεών τους, καθώς και μετακίνηση στρατευμάτων εκατέρωθεν των τουρκοσυριακών συνόρων.⁴⁰⁷ Η ανάμειξη της Τουρκίας στον εμφύλιο αυτό πόλεμο και η στήριξή της στους αντικαθεστωτικούς, αποσκοπεί στη μεταπολεμική άσκηση ελέγχου της Άγκυρας επί των φιλοδοξιών του Κουρδικού πληθυσμού της Συρίας.⁴⁰⁸ Εν κατακλείδι, η περίπτωση της Συρίας αποδεικνύει ότι για μία ακόμα φορά η διακηρυγμένη επιδίωξη της Άγκυρας περί «πολιτικής μηδενικών προβλημάτων», είναι ψευδεπίγραφη.

Η υποστήριξη της Άγκυρας προς τη συριακή αντιπολίτευση επέφερε τριβές με τη Μόσχα με την οποία η πρώτη επιθυμεί να διατηρεί αγαστές σχέσεις, καθόσον η Συρία είναι φιλικά προσκείμενη στη Ρωσία. Άλλωστε ο ρωσικός στόλος διαθέτει στην Ταρσό της Συρίας ναυτική βάση, που είναι το μοναδικό φιλόξενο αγκυροβόλι για το ρωσικό ναυτικό σε ολόκληρη τη Μεσόγειο. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η τουρκική διπλωματία συγκρούεται για τρίτη φορά τα τελευταία 70 χρόνια με τις γεωστρατηγικές επιδιώξεις και επιλογές του Κρεμλίνου.⁴⁰⁹

Η εμφύλια σφοδρή διαμάχη της Συρίας που συνοδεύεται από την έντονη στήριξη της Τεχεράνης στο καθεστώς Άσαντ, σηματοδοτεί και την αποτυχία της Άγκυρας να αποσπάσει τη Συρία από τη σφαίρα επιρροής του Ιράν, με το οποίο η

⁴⁰⁵ Κουσκουβέλης – Σπύρος Λίτσας, Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία, Ο.π., σελ. 32.

⁴⁰⁶ Karkazis John, the Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region, Ο.π., p. 72.

⁴⁰⁷ Κουσκουβέλης – Σπύρος Λίτσας, Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία, Ο.π., σελ. 33.

⁴⁰⁸ Karkazis John, The Strengths and Weaknesses of the Emerging Regional Powers and the Strategic Threats they are Facing (The Case of Turkey), Ο.π., p. 2.

⁴⁰⁹ Ο.π., p.p. 2-3.

Τουρκία έχει αναπτύξει έντονο γεωπολιτικό ανταγωνισμό για την ανάδειξή της ως περιφερειακή δύναμη.

Στο πλαίσιο του συριακού εμφυλίου, εγείρονται στην Τουρκία έντονες ανησυχίες αναφορικά με την πιθανή υποστήριξη των Κούρδων της Τουρκίας στον καταπιεσμένο κουρδικό πληθυσμό της Συρίας, ο οποίος εκτιμάται ότι θα εκδηλώσει διαδοχικές εντονότερες εξεγέρσεις κατά του καθεστώτος Άσαντ. Εκτιμάται ότι μετά το πέρας του συριακού εμφυλίου πολέμου και ανεξαρτήτως της έκβασης αυτού, η Τουρκία θα κληθεί νομοτελειακά και επώδυνα να αποφανθεί επί του κρίσιμου Κουρδικού ζητήματος. Άλλωστε εκτιμάται ως πιθανή η αυτονομία των Κούρδων και η σύσταση κράτους κατά μήκος των τουρκοσυριακών συνόρων.⁴¹⁰

Αναφορικά με τις διμερείς σχέσεις της Τουρκίας με το Ισραήλ, αυτές δομήθηκαν στη βάση της παραδοσιακής σχέσης αμοτέρων με την υπερδύναμη, καθόσον υπήρξαν και οι δύο παραδοσιακά προπύργια των ΗΠΑ στη μεσογειακή λεκάνη.⁴¹¹ Αμφότερες οι χώρες αντιμετώπισαν κοινούς αντιπάλους όπως τη Συρία και το Ιράν, ενώ είχαν κοινά γεωπολιτικά οφέλη. Παρόλα αυτά όμως οι σχέσεις τους δεν ήταν ιδιαίτερα στενές γεγονός που αποτελεί γεωπολιτικό παράδοξο. Η Τουρκία ήταν μεταξύ των πρώτων χωρών που αναγνώρισαν το κράτος του Ισραήλ (1949)⁴¹² ενώ όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ανέλαβε και διαμεσολαβητικό ρόλο για τη βελτίωση των σχέσεων του Ισραήλ με τη Συρία (2008). Ανάλογο ρόλο ανέλαβε και για την επίλυση του Παλαιστινιακού ζητήματος. Την ίδια όμως περίοδο πυροδοτήθηκε ένταση στις σχέσεις τους, καθόσον η Τουρκία στο πλαίσιο της υλοποίησης της «πολιτικής μηδενικών προβλημάτων» με τον αραβικό κόσμο και κατά τη διαμεσολάβησή της στο Παλαιστινιακό ζήτημα, «έγειρε» υπέρ των Παλαιστινίων.⁴¹³ Ακολούθησε αποκλεισμός και εισβολή ισραηλινών στρατευμάτων στη λωρίδα της Γάζας (Δεκέμβριος 2008/Ιανουάριος 2009) – επιχείρηση “Cast Lead”, δριμύτατη επίθεση του Erdogan κατά του τότε Προέδρου του Ισραήλ Shimon Peres στο Νταβός⁴¹⁴ (2009), κοινά στρατιωτικά γυμνάσια Τουρκίας – Συρίας (2009) και αποκλεισμός με τουρκική παρέμβαση του Ισραήλ από τη στρατιωτική άσκηση Anatolian Eagle⁴¹⁵ (2009). Η συγκρουσιακή πλέον σχέση των δύο χωρών,

⁴¹⁰ Ο.π., p. 3.

⁴¹¹ Μάριος Ευρυβιάδης, Συμμαχίες στη Μέση Ανατολή: Ισραήλ, Τουρκία και ΗΠΑ, στο συλλογικό έργο: Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα και Ελλάδα, Ο.π., σελ. 269.

⁴¹² Ο.π., σελ. 272.

⁴¹³ Κουσκουβέλης – Σπύρος Λίτσας, Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία, Ο.π., σελ. 41.

⁴¹⁴ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/davos/7859417.stm>

⁴¹⁵ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8301321.stm>

κορυφώθηκε με την επέμβαση των ισραηλινών στρατευμάτων στο υπό τουρκική σημαία πλοίο Μαβί Μαρμαρά (31 Μαΐου 2010), το οποίο όντας σε νηοπομπή ακτιβιστών, προσπάθησε να διασπάσει τον αποκλεισμό της Γάζας προκειμένου να μεταφέρει ανθρωπιστική βοήθεια σε Παλαιστίνιους, με αποτέλεσμα εννέα θύματα. Ακολούθησε η αναμενόμενη υποβάθμιση των διπλωματικών σχέσεων των δύο χωρών. Πλέον όμως των ανωτέρω, η αναθεωρητική πολιτική της Άγκυρας και η προσέγγισή της στον αραβο-μουσουλμανικό κόσμο μέσω της πολιτιστικής διπλωματίας που ασκεί, αποτελούν γεγονότα διόλου καλοδεχούμενα για το Τελ Αβίβ.⁴¹⁶ Η περίπτωση του Ισραήλ είναι η πλέον αντιπροσωπευτική που υποδηλώνει την αποτυχία της Άγκυρας στην έμπρακτη εφαρμογή της εξαγγελθείσας πολιτικής «μηδενικών προβλημάτων».

Η αποτυχία όμως της Άγκυρας στην εφαρμογή της πολιτικής «μηδενικών προβλημάτων»⁴¹⁷ με τις γειτονικές χώρες, αποτελεί εξαιρετικά κρίσιμο τροχοπέδη στο σύγχρονο στρατηγικό σχεδιασμό της άγκυρας να καταστεί τοπική περιφερειακή δύναμη, σύμφωνα με το δόγμα του «στρατηγικού βάθους» που διατυπώθηκε από τον Ahmet Davutoglu. Πρόκειται για φιλόδοξη γεωπολιτική στρατηγική δομημένη στη βάση της ύπαρξης «κενού χώρου», που δημιουργήθηκε αφενός από την αποτυχία των ΗΠΑ στο Ιράκ και στο Αφγανιστάν και αφετέρου από την οικονομική ύφεση που έπληξε τη Δύση. Αυτό ακριβώς το γεωπολιτικό κενό επιχειρεί να καλύψει η Τουρκία εκμεταλλευόμενη τη γεωγραφική της εγγύτητα με τους ενεργειακούς πόρους της Κασπίας και της Μέσης Ανατολής οι οποίες ταυτίζονται με το χώρο του Ισλάμ. Η κοσμική πλέον Τουρκία είναι η ισλαμική χώρα που προσεγγίζει τη Δύση, γεωγραφικά και πολιτισμικά. Επιπροσθέτως, η Τουρκία αποτελεί τη μεγαλύτερη μουσουλμανική χώρα, ενώ συνάμα δεν είναι αραβική χώρα. Συνεπώς δεν εμπλέκεται σε στρατηγικούς ανταγωνισμούς της περιοχής που εμμέσως υπαγορεύονται τόσο από την αραβοϊσραηλινή σύγκρουση όσο και από ενδοαραβικούς ανταγωνισμούς.

Για τους λόγους αυτούς η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας προσβλέπει στην ανάδειξή της σε ηγέτιδα δύναμη του Ισλάμ, η οποία θα δύναται να διαδραματίζει, αφενός διαμεσολαβητικό ρόλο στις σχέσεις του Ισλάμ με το δυτικό κόσμο, αφετέρου ρόλο επιδιαιτησίας στους ενδοισλαμικούς ανταγωνισμούς. Εξάλλου πλήθος δυτικών αναλυτών υποστηρίζουν ότι η χώρα αποτελεί ένα φιλοδυτικό δημοκρατικό

⁴¹⁶ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 96.

⁴¹⁷ Ilias I. Kouskouvelis, The Problem with Turkey's "Zero Problems": Turkey, Past and Future. The Middle East Quarterly, 2013, τόμος XX, τεύχος 1, σελ. 47-56.

μουσουλμανικό κράτος για το σύνολο του ισλαμικού κόσμου.⁴¹⁸ Παρουσιάζει δε την ιδιομορφία να είναι αρκετά μεγάλη για να εμπνέει το σεβασμό, όχι όμως στο βαθμό ώστε να προκαλεί συνασπισμό δυνάμεων εναντίον της. Η εκδοχή ευόδωσης ανάληψης από την Τουρκία ηγετικού ρόλου στο Ισλάμ και ρόλου διαμεσολαβητή με τη Δύση, θα προσδώσει στη χώρα σημαντική προστιθέμενη αξία και γεωπολιτική ισχύ, στοιχεία ικανά για να την αναδείξουν σε τοπική περιφερειακή δύναμη. Σαφώς το υπόψη σενάριο αποτελεί προτεραιότητα στους στρατηγικούς σχεδιασμούς της χώρας, συγκριτικά με το σενάριο της πλήρους ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, εκδοχή μη ορατή, σε βραχυπρόθεσμο ή μεσοπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα. Η πεποίθηση αυτή ενισχύθηκε έπειτα από την αποτυχημένη προσπάθεια ομάδας στρατιωτικών να ανατρέψουν τη συνταγματική τάξη της χώρας (15 Ιουλίου 2016). Το κίνημα αυτό οδήγησε τη σημερινή Τουρκία σε πολιτικό χάος και κοινωνικές αναταραχές, ενώ ταυτόχρονα έχει υιοθετήσει έναν έντονα ισλαμικό χαρακτήρα, με τη δυτικού τύπου εκκοσμίκευση του Kemal Ataturk να έχει υποβαθμισθεί έντονα.⁴¹⁹

Η πολιτική δε των «μηδενικών προβλημάτων» επιδιώκει να προβληθεί ως μία πολιτική που δεν βασίζεται σε μηχανισμούς απειλής ή χρήσης βίας αλλά σε πολιτικές «ήπιας ισχύος», οι οποίες εμφανίζονται απαλλαγμένες από στοιχεία αντιπαλότητας στο πλαίσιο των διακρατικών διαφορών.⁴²⁰ Αφορμή για τη διατύπωση της θεωρίας της «ήπιας ισχύος», ήταν η περιγραφή και ανάλυση από τον Klaus Knorr,⁴²¹ της ικανότητας των κομβικών διεθνών δρώντων να ασκούν επιρροή σε μικρότερα κράτη εφαρμόζοντας την πειθώ, χωρίς - τουλάχιστον απροσημάτιστα - ψήγματα καταναγκασμού. Το γεγονός αυτό ενέπνευσε τον Nye Jr. στη διατύπωση της θεωρίας της «ήπιας ισχύος». Ουσιαστικά πρόκειται για μία εναλλακτική τακτική σκληρής ισχύος χωρίς όμως να εμφανίζεται η χρήση βίας. Αντίθετα, η επιβολή του ισχυρού δρώντα υλοποιείται μέσω της εθελοντικής υποτέλειας του μη ισχυρού.⁴²² Η μέθοδος αυτή βέβαια, αποσκοπεί στην επίτευξη του ίδιου πολιτικού στόχου που δυνητικά θα

⁴¹⁸ Fuller G. & Lesser I., *Turkey's New Geopolitics: From the Balkans to Western China*, Westview Press, Colorado, 1993, p.p. 121-124.

⁴¹⁹ Siousiouras P., Chourdakis K. & Grekos D., *The European Union and the Securitization Process: the case of Turkish Candidacy*, Middle East Forum, Special Issue "Towards a New Order in the Region: Frontiers redesign in the Middle East and the Balkans and their impact on World Geopolitical Dynamics", ISSN 1105-6164, 2017, p. 17.

⁴²⁰ Ali Balci & Nebi Mis, *Turkey's Role in the Alliance of Civilizations: A New Perspective in Turkish Foreign Policy?* Turkish Studies, 2008, τόμος 9, τεύχος 3, σελ. 387-406.

⁴²¹ Klaus Knorr, *Power and Wealth: The Political Economy of International Power*, New York, Basic Books, 1973, p.p. 111-114.

⁴²² Joseph S. Nye Jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York, Public Affairs, 2004, p. xi.

αποσκοπούσε η μέθοδος της σκληρής ισχύος.⁴²³ Επειδή δε χρησιμοποιεί ως εργαλείο επίτευξης του στόχου της την πειθώ, συμπεριλαμβάνεται στους συντελεστές ισχύος και ονομάζεται «ισχύς της πειθούς». ⁴²⁴ Αξιοσημείωτο είναι ότι οι ΗΠΑ χρησιμοποίησαν πολιτικές «ήπιας ισχύος» κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου⁴²⁵ ενώ ο Joseph Nye Jr. εκφράζει την αισιοδοξία του ως προς την αποτελεσματικότητα της «ήπιας ισχύος», η οποία μπορεί να αναδειχθεί σε κομβικό «όπλο» στον πόλεμο των ΗΠΑ έναντι της ισλαμικής τρομοκρατίας.⁴²⁶ Εξ' άλλου η μέθοδος επιβολής της σκληρής ισχύος, απαιτεί κοινωνικό κόστος και δέσμευση αφενός ενός μέρους του εθνικού πλούτου, αφετέρου των πηγών ισχύος.⁴²⁷ Αντίθετα, η στρατηγική της «ήπιας ισχύος» δύναται να επιφέρει ακριβώς το ίδιο αποτέλεσμα με ταυτόχρονη εξοικονόμηση σημαντικών πόρων.⁴²⁸

Η εξωτερική πολιτική λοιπόν της Τουρκίας κατά την μεταψυχροπολεμική περίοδο, χρησιμοποιεί ως ακρογωνιαίο λίθο τις στρατηγικές «ήπιας ισχύος» και πρωτίστως τον συντελεστή ισχύος της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ο Πολιτισμός άλλωστε αναδεικνύεται σε σημαντικό παράγοντα ισχύος, εφόσον προβάλλεται στο πλαίσιο μίας ορθά δομημένης στρατηγικής.⁴²⁹ Η πολιτιστική διπλωματία αποτελεί πλέον μία πραγματικότητα, στο πλαίσιο άσκησης εξωτερικής πολιτικής.⁴³⁰ Αξιοσημείωτη είναι δε η αποτελεσματική χρήση των στοιχείων αυτών από την εξωτερική πολιτική του Τ. Οζάλ, η οποία πέτυχε την ανασυγκρότηση της Τουρκίας βασιζόμενη στο παρελθόν της και στη βάση της γαλλικής προσέγγισης άσκησης πολιτικής μέσω της κουλτούρας.⁴³¹ Η υφιστάμενη εξωτερική πολιτική της χώρας, εξακολουθεί να βασίζεται στην εφαρμογή πολιτικών «ήπιας ισχύος» με κυρίαρχο στοιχείο τον πολιτισμό, ο οποίος δημιουργεί μία εξόχως σημαντική αίσθηση ομοιότητας στο μουσουλμανικό πληθυσμό άλλων κρατών, στα οποία η Τουρκία

⁴²³ John J. Mearsheimer & Stephen M. Walt, *The Israel Lobby and US Foreign Policy*, New York, Farrar, Straus & Giroux, 2007, p.66.

⁴²⁴ Edward H. Carr, *Η Εικοσαετής Κρίση 1919-1939*. Εισαγωγή στη Μελέτη των Διεθνών Σχέσεων, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2000, σελ. 190-194.

⁴²⁵ Robert Satloff, *The Battle of Ideas in the War on Terror: Essays on US Public Diplomacy in the Middle East*, Washington Institute for Near East Policy, 2004, p. 35-45.

⁴²⁶ Joseph S. Nye Jr., Ο.π. σελ. ix.

⁴²⁷ John J. Mearsheimer, *Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War*, *International Security*, 1990, τόμος 15, τεύχος 1, σελ. 13.

⁴²⁸ Παναγιώτης Ήφαιστος, *Κοσμοθεωρία των Εθνών: Συγκρότηση και Συγκράτηση των Κρατών, της Ευρώπης και του Κόσμου*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2009, σελ. 381.

⁴²⁹ Ηλίας Κουσκουβέλης, *Μία Ολιστική Προσέγγιση στην Εξωτερική Πολιτική*, <http://www.kouskouvelis.gr/site/blog/item/92.html> 03-01-2011.

⁴³⁰ Χρήστος Γιανναράς, *Πολιτιστική Διπλωματία - Προθεωρία Ελληνικού Σχεδιασμού*, Εκδόσεις Ίκαρος, Αθήνα, 2003, σελ. 35.

⁴³¹ Βασίλειος Μαρκεζίνης, *Μία Νέα Εξωτερική Πολιτική για την Ελλάδα*, Ο.π., σελ. 70, 206.

μέσω του ισλαμικού πολιτιστικού κοινού ανήκειν,⁴³² επιδιώκει να εισχωρήσει ασκώντας επιρροή. Το συμπέρασμα αυτό απορρέει και από τη διεξοδική ανάλυση του «Στρατηγικού Βάθους»,⁴³³ όπου ο συγγραφέας του και τότε Υπουργός Εξωτερικών Davutoglu αποκαλύπτει τη νέο-ηγεμονική στρατηγική της χώρας του. Το γεγονός δε ότι ο στρατηγικός σχεδιασμός της Άγκυρας είναι προσανατολισμένος στη Μέση Ανατολή, σε συνδυασμό με την άνοδο ισλαμικών δυνάμεων στις χώρες της αραβικής εξέγερσης, προσδίδει σημαντική προστιθέμενη αξία στην πολιτιστική διπλωματία που ασκεί η χώρα, με την επίκληση των μηχανισμών «ήπιας ισχύος».

Με την έναρξη των αραβικών εξεγέρσεων, κάποια ισλαμιστικά κινήματα των χωρών αυτών, επιχείρησαν να επιβάλουν ένα πολιτικό μοντέλο τύπου AKP. Είναι γεγονός ότι η σύγχρονη Τουρκία του Erdogan ασκεί σημαντική επιρροή στον αραβικό κόσμο, ο οποίος δελεάζεται από το ρόλο του ανερχόμενου περιφερειακού δρώντα που υιοθετεί την ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική του Ahmet Davutoglu.⁴³⁴ Οι αραβικές εξεγέρσεις προκάλεσαν έντονη ανησυχία στην Άγκυρα διότι θα μπορούσαν δυνητικά να καταστούν επιζήμιες για τα εθνικά συμφέροντα της Τουρκίας, ακόμα και να επιφέρουν ασύμμετρες απειλές, όπως την κουρδική απειλή στα βόρεια σύνορα της Συρίας και του Ιράκ. Για το λόγο αυτό, η εξωτερική πολιτική της χώρας εναντιώθηκε αρχικά σε οποιαδήποτε γεωπολιτική μεταβολή σε περιφερειακό επίπεδο. Στη συνέχεια βέβαια όπου οι αραβικές εξεγέρσεις επέφεραν γεωπολιτικές ανατροπές, η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας προσανατολίστηκε σε οικοδόμηση σχέσεων με τους νέους πολιτικούς ηγέτες, στο πλαίσιο των οποίων πραγματοποιήθηκαν και επισκέψεις του Τούρκου Πρωθυπουργού στις υπόψη χώρες, προκειμένου να επιχειρηθεί η προώθηση των τουρκικών συμφερόντων.⁴³⁵

4.2. ΣΥΡΙΑ

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η Συρία χαρακτηρίζεται από έντονη εθνικιστική αφύπνιση. Τελούσε διαδοχικά από Τουρκική, Βρετανική και Γαλλική κυριαρχία έως το 1946, όπου απέκτησε πλήρη ανεξαρτησία. Το 1958 ενώθηκε με την Αίγυπτο αποτελώντας την «Ενωμένη Αραβική Δημοκρατία», εκ της οποίας

⁴³² Η θρησκεία έχει ιδιαίτερη βαρύτητα στις μουσουλμανικές κοινωνίες λόγω των πολλαπλών εκφάνσεων του Ισλάμ. Βλέπε περισσότερα: Smith D. E., Religion and Political Development, Little Brown, Boston, 1970, p.p. 243-249.

⁴³³ Αχμέτ Νταβούτογλου, Το Στρατηγικό Βάθος - Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας, Ο.π., σελ. 57, 103, 200, 221, 303.

⁴³⁴ Βασίλης Γιαννακόπουλος, Αραβική Άνοιξη - Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική, Εκδόσεις Λύχνος, Αθήνα, 2012, σελ. 341.

⁴³⁵ Ο.π. σελ. 341.

αποχώρησε το 1961. Το 1967 το Ισραήλ επιτέθηκε στη Συρία, αποσπώντας από αυτήν τα υψώματα Γκολάν τα οποία διατηρεί ακόμα.⁴³⁶ Ακολούθως, το 1976 ο συριακός στρατός κατέλαβε το Λίβανο με έγκριση των ΗΠΑ και του Ισραήλ, κατοχή που περατώθηκε το 2005. Η χώρα σταδιακά έγινε αναπόσπαστο τμήμα της ειρηνευτικής διαδικασίας στη Μέση Ανατολή. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι στρατηγικοί σχεδιασμοί των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή, περιλάμβαναν την προώθηση των ειρηνευτικών συνομιλιών Συρίας – Ισραήλ.

Το 1994 ξεκίνησαν διαβουλεύσεις με το Ισραήλ για την επανάκτηση των εδαφών του Γκολάν, οι οποίες δεν τελεσφόρησαν. Οι ειρηνευτικές συνομιλίες κατέστησαν άκαρπες, καθόσον ο πρόεδρος της Συρίας Άσαντ δεν επιθυμούσε σύναψη τελικής συμφωνίας με το Ισραήλ, προτού υπογράψουν αντίστοιχη συμφωνία η Ιορδανία και η Παλαιστίνη. Προφανώς ο Άσαντ επιθυμούσε να αποτελεί τον ηγέτη του αντί-ισραηλινού μετώπου, ιδιαίτερα μετά την πτώση του Saddam Hussein. Η στρατηγική του Άσαντ για την Σύρο-ισραηλινή ειρηνευτική διαδικασία, κατέδειξε ότι τα Υψίπεδα Γκολάν δεν αποτελούσαν πρώτη προτεραιότητα. Πρωταρχικό μέλημά του ήταν η διατήρηση του συριακού ηγεμονισμού στο Λίβανο (1976-2005).

Η Συρία από το 1970 όπου το καθεστώς Άσαντ βρίσκεται στην εξουσία, έχει διαδραματίσει σημαίνοντα ρόλο στη γεωπολιτική «σκακιέρα» της Μέσης Ανατολής.⁴³⁷ Η χώρα επεδίωκε πάντοτε να προβληθεί ως περιφερειακή δύναμη, χωρίς ωστόσο να διαθέτει τα απαραίτητα στοιχεία ισχύος που θα μπορούσαν να υποστηρίξουν τους στρατηγικούς σχεδιασμούς της. Επί παραδείγματι, η στρατιωτική ισχύς της δεν είναι σημαντική, καθώς ο στρατός της είναι προσανατολισμένος στην αφοσίωση στο καθεστώς και όχι στο επιχειρησιακό πεδίο.⁴³⁸ Ενίοτε αποκόμιζε οφέλη από γεωπολιτικές μεταβολές της Μέσης Ανατολής, κάνοντας έξυπνους ελιγμούς. Προέβαινε ωστόσο σε στρατηγικές επιλογές που συχνά επέφεραν συγκρούσεις με ισχυρούς περιφερειακούς και διεθνείς δρώντες. Όσον αφορά τον αραβικό κόσμο η Συρία ουδέποτε είχε μεγάλη αξιοπιστία και συμμάχους, ενώ η σύγχρονη Συρία δεν διατηρεί καλές σχέσεις με τις γειτονικές της χώρες. Οι φιλοδυτικές μοναρχίες του Περσικού Κόλπου όντας σουνιτικές, αντιμετώπιζαν παραδοσιακά με δυσπιστία τον

⁴³⁶ Α. Κούτσης, Μέση Ανατολή Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική Ανάπτυξη, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1992, σελ. 49-52.

⁴³⁷ P. Seale Assad, The Struggle for the Middle East, University of California Press, Berkeley, CA, 1990, p.p. 67-69.

⁴³⁸ K. Pollac, Arabw at War: Military Effectiveness 1948-1999, Bison Books, London, 2004, p.p. 84-85.

φίλο-σοβιετικό και κατόπιν φίλο-ιρανικό (σιιτικό) προσανατολισμό της Συρίας.⁴³⁹

Στην κρίση του Περσικού Κόλπου το 1991, η Συρία συμμάχησε με τις ΗΠΑ, ενάντια στον παραδοσιακό της εχθρό, το Ιράκ. Αντίθετα, το 2003 εναντιώθηκε στην αμερικανική εισβολή στο Ιράκ. Επιπροσθέτως, κατηγορήθηκε από τις ΗΠΑ ότι κατά τη διάρκεια των στρατιωτικών επιχειρήσεων στο Ιράκ, παρείχε οπλισμό στο Ιρακινό καθεστώς, ενώ υπήρξαν και υπόνοιες περί δράσεως ισλαμιστών μαχητών σε συριακό έδαφος. Οι επιλογές αυτές της Συρίας, δείχνουν ότι η χώρα υιοθετεί επαμφοτερίζουσες στρατηγικές, βιώνοντας έναν ομιχλώδη ρόλο.

Όσον αφορά τις σχέσεις της Συρίας με την Παλαιστίνη, πρόκειται επίσης για σχέσεις αντιφατικές. Η Συρία έχει προσφέρει πολλάκις πολιτική, οικονομική και στρατιωτική βοήθεια σε παλαιστινιακές οργανώσεις, καθόσον επιδιώκεται ο έλεγχος του παλαιστινιακού κινήματος προκειμένου να προστατευθούν τα δικά τους συμφέροντα. Στο πλαίσιο αυτό, η Συρία επέτρεψε πολλάκις στην παλαιστινιακή ισλαμική οργάνωση Hamas, να δρα εντός παλαιστινιακών προσφυγικών καταυλισμών της Δαμασκού, ενώ ηγέτες της Hamas είχαν την έδρα τους στη Συρία. Ακολούθως όμως η Συρία πίεσε τη Hamas προκειμένου να μειώσει τις δραστηριότητές της σε συριακά εδάφη, διότι δέχθηκε αντίστοιχες πιέσεις από τις ΗΠΑ και το Ισραήλ.

Η ανατροπή του καθεστώτος Saddam Hussein και το χάος που αντίκριζαν οι ΗΠΑ στο Ιράκ, δημιούργησαν στη Δαμασκό μία στρατηγική αντίληψη ότι η υπερδύναμη θα χρειαζόταν σύντομα τον Πρόεδρο Άσαντ. Οι προσδοκίες αυτές διεψεύσθησαν και οι απαιτήσεις των ΗΠΑ έναντι της Συρίας οξύνθηκαν. Η Ουάσιγκτον ζήτησε αφενός την καταστολή της πτέρυγας της Hamas που εδρεύει στη Δαμασκό, αφετέρου την αποχώρηση των συριακών στρατευμάτων από το Λίβανο (ολοκληρώθηκε στις 26 Απριλίου 2005).⁴⁴⁰ Το τελευταίο εξασθενεί τη θέση της Συρίας έναντι του Ισραήλ σε περίπτωση ειρηνευτικών διαπραγματεύσεων. Για το λόγο αυτό οι Σύριοι πολιτικοί αξιωματούχοι κατηγόρησαν την τότε κυβέρνηση Bush, ενώ υπήρχε έντονη αντιπάθεια ανάμεσα στους «νέο-συντηρητικούς» της Ουάσιγκτον που διαμόρφωσαν τη στρατηγική του Προέδρου Bush στη Μέση Ανατολή, και στην ηγετική ομάδα που κυβερνά τη Συρία από το 1970 και εντεύθεν. Οι πρώτοι

⁴³⁹ Ιωάννης Παρίσης, *Η Καθ' Ημάς Θάλασσα*, Ο.π. σελ. 303.

⁴⁴⁰ Ο θάνατος του πρώην πρωθυπουργού του Λιβάνου, Rafic Hariri, σε βομβιστική επίθεση το 2005 προκάλεσε οργή και κύμα διεθνών πιέσεων προς τη Συρία για την αποχώρηση των συριακών στρατευμάτων από το Λίβανο.

διακήρυτταν ότι η Συρία και το Ιράν αποτελούν τροχοπέδη για την πραγμάτωση της αμερικανικής στρατηγικής στη Μέση Ανατολή, ενώ απέδιδαν στη Συρία κατηγορίες ότι υποθάλλει την τρομοκρατία και αναπτύσσει όπλα μαζικής καταστροφής που συνιστούν απειλή για ολόκληρη την περιοχή. Πρόκειται για την ίδια ρητορική που οδήγησε στον πόλεμο με το Ιράκ. Οι δεύτεροι πίστευαν ότι η Συρία αποτελεί τον «παλμό και την ταυτότητα του αραβικού κόσμου» και ότι μετά τον θάνατο του Προέδρου Gamal Abdel Nasser είναι η μοναδική εστία του παναραβισμού, που μπορεί να αντισταθεί στον ηγεμονισμό του Ισραήλ. Πρόκειται για μη ρεαλιστική προσέγγιση, καθόσον η Συρία ήταν πάντα ανίσχυρη να διαδραματίσει τον φιλόδοξο πάλαι ποτέ ρόλο της Αιγύπτου, στις δεκαετίες του 1950 και του 1960. Κατόπιν δε της απώλειας στρατηγικών πλεονεκτημάτων, ήτοι Παλαιστινιακές οργανώσεις που φιλοξενούσε και ισχυρή στρατιωτική παρουσία στο Λίβανο, αποδυναμώθηκε περαιτέρω ο ρόλος της ως εν δυνάμει περιφερειακή δύναμη.

Πλέον του παραδοσιακού εχθρού (Ισραήλ) και των ΗΠΑ όπου μετά την κατάληψη του Ιράκ διαθέτει κοινά σύνορα με τη Συρία, η Δαμασκός είχε να αντιμετωπίσει και μία τρίτη δύναμη, τον υπό ιδιότυπη ομηρία για πολλά χρόνια συριακό λαό. Οι «νέο-συντηρητικοί» της Ουάσιγκτον θα μπορούσαν να πείσουν τον Μπους να επιτεθεί τελικά στην Συρία. Η αυξημένη επιθετικότητα των ΗΠΑ έναντι της Δαμασκός, ιδιαίτερα έπειτα από τη δολοφονία του πρώην πρωθυπουργού του Λιβάνου (14 Φεβρουαρίου 2005) Rafic Hariri, κατέδειξε ότι η υπόψη εκδοχή ήταν στους σχεδιασμούς του κατεστημένου ασφαλείας των ΗΠΑ. Ο τότε Αμερικανός Πρόεδρος, George W. Bush σε ομιλία του,⁴⁴¹ αναφέρθηκε στη Συρία τονίζοντας ότι το «συριακό καθεστώς θα πρέπει να τερματίσει την κατοχή του Λιβάνου και να σταματήσει να υποστηρίζει τη βία στο Ιράκ και τις τρομοκρατικές οργανώσεις, που θέλουν να καταστρέψουν την ελπίδα για ειρήνη μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων». Στη μετά – Saddam Hussein εποχή, η Δύση αντιλήφθηκε ότι η Συρία αποτελεί κομβικό σημείο για την επίλυση του Μεσανατολικού. Στις 4 Σεπτεμβρίου 2008, διεξήχθη στη Δαμασκό σύνοδος με θέμα την ειρήνη και σταθερότητα στη Μέση Ανατολή, στο περιθώριο της οποίας ο Πρόεδρος Άσαντ δήλωσε πρόθυμος για απ' ευθείας διαπραγματεύσεις με το Ισραήλ, με την προϋπόθεση ανάληψης εγγυητικού ρόλου από τις ΗΠΑ και αποδοχή από το Ισραήλ για αποχώρηση⁴⁴² από τα υψώματα

⁴⁴¹ Ομιλία του Προέδρου των ΗΠΑ George W. Bush στις Βρυξέλλες, κατά την τετραήμερη περιοδεία που πραγματοποίησε στην Ευρώπη, 21 Φεβ 2005.

⁴⁴² Χρήστος Μουστάκης, Με μια Ματιά η Ελλάδα και ο Κόσμος, Περιοδικό «Προβληματισμοί», τεύχος 48, Σεπ – Οκτ 2008.

του Γκολάν, που κατέλαβε το 1967.

Κατά την περίοδο της προεδρίας Barack Obama έλαβε χώρα σταδιακή αποκατάσταση των σχέσεων Συρίας – ΗΠΑ. Στις 17 Φεβρουαρίου 2010 οι ΗΠΑ απέστειλαν για πρώτη φορά από τη δολοφονία του Rafic Hariri πρεσβευτή στη Δαμασκό.⁴⁴³ Αμέσως μετά μετέβη Αμερικανός αξιωματούχος στη Δαμασκό και συνομίλησε με τον Πρόεδρο Άσαντ στα πλαίσια βελτίωσης των διμερών σχέσεων τους.⁴⁴⁴ Ακολούθως τον Ιούλιο 2012, Αμερικανός γεροϋσιαστής συνομίλησε με τον Άσαντ αναφορικά με την ενδυνάμωση των διμερών σχέσεών τους, την περιφερειακή σταθερότητα καθώς και την επανέναρξη της ειρηνευτικής διαδικασίας στη Μέση Ανατολή.⁴⁴⁵

Το ντόμινο των αραβικών εξεγέρσεων έπειτα από τις εξελίξεις στην Τυνησία και την Αίγυπτο εκδηλώθηκε και στη Συρία στις 15 Μαρτίου 2011. Οι πρώτες δυναμικές διαμαρτυρίες εκδηλώθηκαν στην πόλη Daraa, ενώ τον Απρίλιο του 2011 έλαβαν χώρα αιματηρές συγκρούσεις μεταξύ διαδηλωτών και αστυνομικών στην πόλη Homs. Η κατάσταση στη χώρα ήταν ήδη εκτός ελέγχου με το καθεστώς Assad να χρησιμοποιεί ιδιαίτερα σκληρά μέτρα βίαιης καταστολής.⁴⁴⁶ Οι συγκρούσεις επεκτάθηκαν σε πολλές συριακές πόλεις, μεταξύ αυτών και στα σύνορα της χώρας με τα υψώματα του Γκολάν που ελέγχονται από το Ισραήλ. Οι εξελίξεις στο εσωτερικό της χώρας ήταν ραγδαίες και η έκρυθμη κατάσταση επιδεινώθηκε και εξελίχθηκε ως μη ανατρέψιμη με τις ανθρώπινες απώλειες να αυξάνονται με γεωμετρική πρόοδο. Καταλυτικό ρόλο στις εξελίξεις διαδραμάτισε η έλλειψη συνοχής στο εσωτερικό του στρατού και των δυνάμεων ασφαλείας.⁴⁴⁷ Ακολούθησαν διεθνείς κυρώσεις^{448, 449} από τις ΗΠΑ και από χώρες της ΕΕ όπως την Αγγλία και τη Γαλλία, καθώς και απομόνωση του συριακού καθεστώτος.⁴⁵⁰ Πολλές από τις κυρώσεις αφορούσαν στον ενεργειακό τομέα της χώρας, όπου μάλιστα ετέθη απαγόρευση στη Συρία να συμμετάσχει σε προγράμματα διεθνών εταιριών για έρευνες εντοπισμού και

⁴⁴³ “Obama nominates first US ambassador to Syria since 2005”, BBC News, 17 Φεβ 2010, Ανακτήθηκε 31 Αυγ 2013.

⁴⁴⁴ “US Envoy William Burns Says Syria Talks Were Candid”, BBC News, 17 Φεβ 2010, Ανακτήθηκε 31 Αυγ 2013.

⁴⁴⁵ <http://damascus.usembassy.gov/media/pdf/press-release-pdf/spector-pr.pdf>

⁴⁴⁶ Βασίλης Γιαννακόπουλος, Ο.π. σελ. 273.

⁴⁴⁷ Βασίλης Γιαννακόπουλος, Μη Αναστρέψιμη η Κατάσταση στη Συρία, Εφημερίδα «ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ», 26 Απρ 2011.

⁴⁴⁸ <http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/pages/syria.aspx>

⁴⁴⁹ <http://damascus.usembassy.gov/sanctions-syr.html>

⁴⁵⁰ Karkazis John, the Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region, Ο.π., p.p. 73-74.

εκμετάλλευση υδρογονανθράκων.⁴⁵¹ Παρεμπιπτόντως, εκτιμάται ότι η πρόσφατη ανακάλυψη σημαντικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο, αναμένεται να αναδείξει τη Συρία ως σημαντικό κόμβο διαμετακόμισης ενέργειας.⁴⁵²

Επί του παρόντος διεξάγεται μία ιδιαίτερα παρατεταμένη εμφύλια σύρραξη εθνοθρησκευτικού χαρακτήρα. Οι αντικαθεστωτικοί σουνίτες υποστηριζόμενοι από τις ΗΠΑ, την ΕΕ, την Τουρκία, το Κατάρ και τη Σαουδική Αραβία, επιδιώκουν την πτώση του αλαουϊτικού καθεστώτος, το οποίο υποστηρίζεται από τη Ρωσία,⁴⁵³ την Κίνα,⁴⁵⁴ το Ιράν, το σιιτικό Ιρακινό καθεστώς και τη Hezbollah. Ταυτόχρονα, οι Κούρδοι της Συρίας επιχειρούν τη σύσταση αυτόνομης κρατικής οντότητας επί της συρο-τουρκικής μεθορίου.⁴⁵⁵ Εν τω μεταξύ, η Συρία ασκεί σημαντική πολιτική επιρροή στο Λίβανο, όπου η Hezbollah δύναται να εκμεταλλευθεί τη συριακή κρίση ασκώντας στρατιωτική πίεση στο Ισραήλ.⁴⁵⁶ Η Δύση ανησυχεί έντονα τόσο για τη μετάβαση στη μετά Άσαντ εποχή όσο και για την τύχη των Σύρων χριστιανών, με δεδομένη την ύπαρξη ακραιφνών ισλαμικών στοιχείων. Μία εν δυνάμει επίσης απειλή εναντίον του συριακού πληθυσμού και των γειτονικών χωρών, συνίσταται από την ύπαρξη του βαλλιστικού και χημικού συριακού οπλοστασίου, παρόλο που η πιθανότητα χρήσεως εκτιμάται σχετικά χαμηλή. Η έκρυθμη κατάσταση και ο εμφύλιος πόλεμος που διεξάγεται στη χώρα, από την έναρξή τους (15 Μαρτίου 2011) έχουν ήδη προκαλέσει το θάνατο 321.358 ατόμων⁴⁵⁷ (Μάρτιος 2017), δημιουργούν σημαντικά μεταναστευτικά ρεύματα σε γειτονικές χώρες, ανερχόμενα σε τριακόσιες χιλιάδες άτομα, γεγονός που εγείρει έντονη ανησυχία.⁴⁵⁸

Ενώ η τρέχουσα κατάσταση ασφαλείας στη χώρα παραμένει τεταμένη, παρατηρείται πολιτικό και στρατιωτικό αδιέξοδο, ενώ ταυτόχρονα ο εμφύλιος πόλεμος ενισχύεται από εξωγενή τρομοκρατικά στοιχεία και οργανώσεις, λαμβάνοντας ολοένα και πιο βίαιο χαρακτήρα. Ο βαθμός συνοχής και αποφασιστικότητας του καθεστώτος παραμένει υψηλός, απολαμβάνοντας ταυτόχρονα την υποστήριξη των διεθνών δρώντων που αποτελούν το σιιτικό άξονα. Οι κύριες στρατιωτικές δομές και δομές ασφαλείας του καθεστώτος διατηρούνται

⁴⁵¹ Ο.π., p. 73.

⁴⁵² Ο.π., p. 66.

⁴⁵³ Ο.π., p. 42.

⁴⁵⁴ Ο.π., p. 73.

⁴⁵⁵ Karkazis John, Regional Crisis Risks Assessment: The Case of Syria, "Strategic Reports" journal, Issue D9, November 2010, p.p. 1-2.

⁴⁵⁶ Karkazis John, Ο.π., p. 1.

⁴⁵⁷ Σύμφωνα με Ανακοίνωση του Συριακού Παρατηρητηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

⁴⁵⁸ Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (HCR).

ισχυρές στηρίζοντας τον Άσαντ, ενώ οι ένοπλες δυνάμεις διατηρούν την επιχειρησιακή ισχύ τους και το σώμα των αξιωματικών παραμένει πιστό στον Πρόεδρο. Η Τουρκία διατηρεί την υποστήριξή της προς τη Συριακή αντιπολίτευση,⁴⁵⁹ στις τάξεις της οποίας έχουν διεισδύσει Σύροι και ξένοι ακραιφνείς τζιχαντιστές καθώς και πυρήνες της Al-Qaeda. Πρόκειται για αγώνα επιβίωσης της χώρας σε κλίμα διεθνούς απομόνωσης, με την εθνική οικονομία να τελεί σε μεγάλη ύφεση, καθόσον το 2013 σημειώθηκε αύξηση του πληθωρισμού κατά 40% σε σχέση με το 2012, ενώ σημειώθηκε ταυτόχρονα υποτίμηση του εθνικού νομίσματος κατά 51% σε σχέση με το δολάριο. Η διαμορφωθείσα έκρυθμη κατάσταση είναι «μη αναστρέψιμη», γεγονός που δρα αποτρεπτικά σε εκτιμήσεις, τόσο για επίτευξη εθνικής συμφιλίωσης όσο και για εφαρμογή συμφωνίας κατάπαυσης του πυρός. Εκτιμάται ότι το έλλειμμα εσωτερικής ασφάλειας θα έχει μακρά διάρκεια, ενώ ταυτόχρονα η ανθρωπιστική κρίση και η περιφερειακή κατάσταση ασφάλειας θα υφίστανται διαρκή επιδείνωση.

Εν τω μεταξύ, το θέμα της καταστροφής του χημικού οπλοστασίου της χώρας δημιουργεί νέα δεδομένα και ενδεχομένως νέες εξελίξεις στη συριακή κρίση. Οι διεθνείς δρώντες συμφώνησαν ομόφωνα επί του συγκεκριμένου θέματος. Στις 22 Ιανουαρίου 2014, ο Οργανισμός για την Απαγόρευση των Χημικών Όπλων (ΟΑΧΟ) ανακοίνωσε ότι οι απομακρύνθηκαν από τη χώρα οι πρώτες ποσότητες υλικών του χημικού οπλοστασίου, με δύο μεταγωγικά πλοία με σημαίες Δανίας και Νορβηγίας αντίστοιχα. Επίσης στις 27 Ιανουαρίου 2014, απέπλευσε από τη Βιρτζίνια των ΗΠΑ το φορτηγό πλοίο «MV Cape Ray» του Αμερικανικού Πολεμικού Ναυτικού, με προορισμό τον ιταλικό λιμένα Τάουρο, μεταφέροντας κατάλληλο εξοπλισμό για την καταστροφή χημικών όπλων της Συρίας. Εν τέλει, εντός ολίγων μηνών κατεστράφη το σύνολο του χημικού οπλοστασίου της χώρας.⁴⁶⁰ Η συνεργασία του καθεστώτος Άσαντ με τη Δύση αναφορικά με τις δεσμεύσεις του για την καταστροφή του χημικού του οπλοστασίου, εύλογα θα απέφερε την αποφυγή περαιτέρω πιέσεων και με δεδομένο τον περιορισμό της στρατιωτικής και οικονομικής βοήθειας που λάμβαναν οι αντικαθεστωτικοί, η ένταση και έκταση του εμφυλίου πολέμου, εύλογα θα περιοριζόταν. Παρά τις αισιόδοξες προβλέψεις που επικρατούσαν από τις εξελίξεις στο χημικό οπλοστάσιο και τον πολιτικό και στρατιωτικό κατακερματισμό των

⁴⁵⁹ Karkazis John, the Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region, Ο.π., p. 74.

⁴⁶⁰ Αναλυτικότερα βλέπε: Σιούσιουρας Π., Γρεκός Δ. και Χουρδάκης Κ., Βιωσιμότητα του Θαλασσιού Περιβάλλοντος της ΝΑ Ευρώπης και Μέσης Ανατολής: Οι Επιπτώσεις του Ιρανικού Πυρηνικού Προγράμματος, Δημοσιευμένη Μελέτη ΕΛΙΣΜΕ, 2017.

αντικαθεστωτικών, τα δεδομένα μεταβλήθηκαν καίρια με την εμπλοκή της οργάνωσης “Ισλαμικό Κράτος” στην υφιστάμενη εμφύλια διαμάχη, γεγονός που την κατέστησε σφοδρότερη, όσο ποτέ άλλοτε από ενάρξεώς της.

Οι δε προοπτικές επίτευξης πολιτικής λύσης στην κρίση της Συρίας είναι εξαιρετικά δυσοίωνες. Η μέχρι σήμερα διπλωματική δραστηριότητα της διεθνούς Κοινότητας δεν εκπλήρωσε τις προσδοκίες της, ενώ ταυτόχρονα το καθεστώς Άσαντ κερδίζει πολύτιμο χρόνο.

4.3 ΙΣΡΑΗΛ

Το κράτος του Ισραήλ συγκροτήθηκε με το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου, όταν τα βρετανικά στρατεύματα εγκατέλειψαν την Παλαιστίνη (Μάιος 1948). Η χώρα κατακλύσθηκε από χιλιάδες Εβραίους που κατέφθασαν από κάθε περιοχή του πλανήτη.⁴⁶¹ Ευθύς αμέσως διεξήχθη πόλεμος, καθόσον ο Αραβικός Σύνδεσμος δεν αναγνώριζε την ύπαρξη εβραϊκού κράτους στην Παλαιστίνη.⁴⁶² Το 1956, ταυτόχρονα με την επίθεση των βρετανικών και γαλλικών στρατευμάτων στην Αίγυπτο για την κατάληψη της διώρυγας του Σουέζ, ισραηλινά στρατεύματα έφθασαν στη διώρυγα, αλλά αποχώρησαν κατόπιν πιέσεων του ΟΗΕ.⁴⁶³ Τον Ιούνιο του 1967, έπειτα από απόφαση της Αιγύπτου περί αποκλεισμού του στενού του Τιράν, έγινε ο «Πόλεμος των Έξι Ημερών», όπου το Ισραήλ κατέκτησε το Σινά, την Λωρίδα της Γάζας, τη Δυτική Όχθη και τα Υψώματα του Γκολάν.⁴⁶⁴ Το 1973 το Ισραήλ υπέστη μια αιγυπτιακή επίθεση στη διώρυγα του Σουέζ και μια συριακή στο Γκολάν (πόλεμος του Yom Kippur). Παρ’ όλα αυτά, στις 26 Μαρτίου 1979, το Ισραήλ υπέγραψε με την Αίγυπτο του Anwar Sadat τις συμφωνίες του Camp David⁴⁶⁵ που οδήγησαν στην ειρήνη ανάμεσα στις δύο χώρες. Στο πλαίσιο αυτό η Αίγυπτος αναγνωρίζει το Ισραήλ. Το 1982 διατάχθηκε επιδρομή στο νότιο Λίβανο, όπου βρίσκονταν οι βάσεις του PLO. Το 1987 ξεκίνησε η Intifada,⁴⁶⁶ η ένοπλη εξέγερση των Παλαιστινίων στα κατεχόμενα από το Ισραήλ εδάφη της Δυτικής Όχθης. Το 1994

⁴⁶¹ Morris, Laub, Last Barrier to Freedom: Internment of Jewish Holocaust Survivors on Cyprus 1946–1949, Berkeley, 1985, p.p. 88-94.

⁴⁶² Morris, Benny, 1948: A History of the First Arab–Israeli War, Yale University Press, 2008.

⁴⁶³ United Nations, First United Nations Emergency Force (UNEF I) – Background, <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unef1backgr2.html#three>

⁴⁶⁴ Six Day War Comprehensive Timeline, 2007, <http://www.sixdaywar.co.uk/timeline.htm>

⁴⁶⁵ Israel Ministry of Foreign Affairs, Camp David Accords, September 17, 1978, <http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/camp%20david%20accords.aspx>

⁴⁶⁶ Shalev, Aryeh, The Intifada: Causes and Effects, Jerusalem Post & Westview Press, Jerusalem, 1991.

η Ιορδανία αναγνωρίζει το Ισραήλ, ενώ το ίδιο έτος υπογράφονται οι Συνθήκες του Όσλο με τις οποίες διευθετήθηκαν προσωρινά οι αραβοϊσραηλινές διαφορές.⁴⁶⁷ Υπήρξε μεσολάβηση της Νορβηγίας, των ΗΠΑ και της Αιγύπτου, προκειμένου να υπογραφεί από την πλευρά του Rabin, του Αραφάτ και του προέδρου των ΗΠΑ, Clinton, η Διακήρυξη των αρχών για την παλαιστινιακή αυτονομία.

Αναφορικά με την Ισραηλινό-Παλαιστινιακή διαμάχη, τον Μάρτιο του 2005 διεξήχθη στο Λονδίνο παγκόσμια συνάντηση για τη στήριξη της Παλαιστινιακής Αρχής (ΠΑ), προκειμένου να φανεί ότι η ΠΑ δεν τελεί σε απομόνωση. Στο πλαίσιο αυτής, οι ΗΠΑ τόνισαν ότι είχαν ήδη συντελεσθεί δύο εκ των «πέντε βημάτων» για την επίλυση της υπόψη διαμάχης. Το «τρίτο βήμα» αναφερόταν στην οικονομική βοήθεια στην ΠΑ, το «τέταρτο βήμα» στην απόσυρση των Ισραηλινών από τη Γάζα και το Βόρειο Τμήμα της Δυτικής Όχθης, και το «πέμπτο βήμα» στην επιστροφή των διαπραγματεύσεων στον Οδικό Χάρτη.⁴⁶⁸ Ακολούθως, η επικράτηση της Hamas στις παλαιστινιακές εκλογές (2006) αποτέλεσε τροχοπέδη στο όλο θέμα των διαπραγματεύσεων, καθόσον θεωρείται για το Ισραήλ τρομοκρατική οργάνωση.⁴⁶⁹

Οι νέες πραγματικότητες της ειρηνευτικής διαδικασίας (δεκαετία του 1990) αγνοήθηκαν συστηματικά από τον πρωθυπουργό του Ισραήλ, Benjamin Netanyahu.⁴⁷⁰ Χαρακτηριστική είναι η αθέτηση πλείστων των δεσμεύσεων έναντι της Παλαιστίνης και της Συρίας, που είχε προβεί η προηγούμενη κυβέρνηση του Εργατικού Κόμματος υπό τον Yitzhak Rabin. Το γεγονός αυτό επέφερε την παύση των ειρηνευτικών συνομιλιών με τη Συρία και το συνεχές αδιέξοδο των συνομιλιών με την Παλαιστίνη. Από αναλήψεως της Πρωθυπουργίας του, ήτοι 31 Μαρτίου 2009, ο Netanyahu εφάρμοσε πολιτική περιφερειακού ναρκισσισμού και «παίγνια μηδενικού αθροίσματος»⁴⁷¹ προκαλώντας έτσι διαρκώς τον αραβικό κόσμο. Όταν μάλιστα συμμετείχε σε ειρηνευτικές συνομιλίες και κατέληγε σε μία συμφωνία, την παρουσίαζε ως προσφορά προς τους Παλαιστίνιους και στον αραβικό κόσμο ευρύτερα. Οι εν λόγω πολιτικές, βαθμιαία λειτούργησαν ανταγωνιστικά με τις

⁴⁶⁷ <http://www.kinghussein.gov.jo/peacetreaty.html>

⁴⁶⁸ Ο τότε Ισραηλινός πρωθυπουργός Ariel Sharon, είχε δηλώσει ότι ο Οδικός Χάρτης θα εφαρμοσθεί κατόπιν της εξάρθρωσης από τους Παλαιστίνιους των τρομοκρατικών οργανώσεων.

⁴⁶⁹ Dr. Khalil Shikaki, [With Hamas in Power: Impact of Palestinian Domestic Developments on Options for the Peace Process](#) Brandeis University – Crown Center for Middle East Studies, 2007, p. 16.

⁴⁷⁰ Glick, Caroline, Column One: Obama's War on Israel, Jerusalem Post, March 19, 2010.

⁴⁷¹ Πρόκειται για στρατηγική βασισμένη στη λογική ότι, θα υπάρξει από τη διαδικασία ένας μόνον νικητής, καθόσον το όφελος της μίας πλευράς καθίσταται κόστος για την άλλη πλευρά και τανάπαλιν. Στον αντίποδα του “zero sum game” υπάρχει η στρατηγική του αμοιβαίου οφέλους, “win-win game”.

επιδιώξεις των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή και οδήγησαν τις σχέσεις Ισραήλ - ΗΠΑ σε μία πρωτόγνωρη ψυχρότητα. Η αδιάλλακτη πολιτική του Netanyahu επέφερε τις αντιδράσεις των ΗΠΑ, γεγονός που δείχνει ότι το επίπεδο ανοχής των ΗΠΑ έναντι του Ισραήλ είναι πεπερασμένο, παρόλο που η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ αποδίδει βαρύνουσα σημασία στο Ισραήλ, λόγω της επιρροής του Εβραϊκού Λόμπι της Ουάσιγκτον. Για το λόγο αυτό ο πρόεδρος Barack Obama έχει τηρήσει μία «ψύχραιμη αλλά και αποφασιστική στάση απέναντι στις πολεμοχαρείς τάσεις του Netanyahu».⁴⁷²

Το Ισραήλ διατηρεί άριστες σχέσεις με τις ΗΠΑ από την ανακήρυξή του σε ανεξάρτητο κράτος το 1948.⁴⁷³ Όλοι οι Πρόεδροι της υπερδύναμης εφάρμοζαν φίλο-ισραηλινή πολιτική, προκειμένου να διατηρούν έναν αξιόλογο σύμμαχο σε μία περιοχή ιδιαίτερα αυξημένης ευαισθησίας για τους αμερικανικούς στρατηγικούς σχεδιασμούς. Οι ΗΠΑ ανέκαθεν ενισχύουν το Ισραήλ από πολιτικής, ηθικής και υλικής οπτικής. Στο πλαίσιο αυτό, παρέχουν οικονομική συνδρομή και τεχνογνωσία στις αμυντικές του δαπάνες, ενώ ταυτόχρονα διατηρούν αγαστή συνεργασία στο χώρο των αμυντικών βιομηχανιών τους, προβαίνοντας σε συμπαραγωγή οπλικών συστημάτων. Οι ΗΠΑ από τον πόλεμο του Yom Kippur (Δ' αραβοϊσραηλινός πόλεμος - Οκτώβριος 1973) και εντεύθεν, προσέφεραν στο Ισραήλ ένα αυξημένο επίπεδο υποστήριξης, που επισκιάζει οποιαδήποτε υποστήριξη των ΗΠΑ σε άλλη χώρα. Το Ισραήλ αποτελεί το μεγαλύτερο αποδέκτη άμεσης ετήσιας οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας από το 1976, καθόσον λαμβάνει ετησίως περίπου \$3 δις.⁴⁷⁴

Η μεταψυχροπολεμική μετατόπιση των γεωπολιτικών επιδιώξεων των ΗΠΑ στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής, επέφερε αναβάθμιση στις διμερείς σχέσεις των δύο χωρών, γεγονός που αποτέλεσε στρατηγικό δόγμα της Αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής.⁴⁷⁵ Η πολιτική φιλίας ΗΠΑ-Ισραήλ είναι σημαντική καθόσον το δεύτερο κείται σε περιοχή μεγάλης αστάθειας, η οποία συνάμα αποτελεί βασικό προμηθευτή αργού πετρελαίου για τον πλανήτη, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ. Ταυτόχρονα, οι ΗΠΑ διαχρονικά εφαρμόζουν φίλο-ισραηλινή πολιτική στο Μεσανατολικό, καθόσον συνεισφέρει σε αυτό και η σημαντική επιρροή του Εβραϊκού Λόμπι της Ουάσιγκτον. Η υπόψη Εβραϊκή Κοινότητα διαθέτει ισχυρούς δεσμούς με

⁴⁷² Βασίλειος Μαρκεζίνης, Μία Νέα Εξωτερική Πολιτική για την Ελλάδα, Ο.π., σελ. 160.

⁴⁷³ Mitchell Bard, US - Israel relations: A special Alliance, www.us-israel.org.

⁴⁷⁴ Sharp, Jeremy M., U.S. Foreign Aid to Israel, CRS, April 11, 2014, p.p. 26-30.

⁴⁷⁵ Greg Caplan, A Transatlantic Approach to the Middle East Conflict: Do We Have Enough in Common? AICGS Working Paper Series, 2003, p. 21.

το πολιτικό κατεστημένο των ΗΠΑ, ελέγχοντας αρκετά Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Παρόλο που είναι πληθυσμιακά συρρικνωμένη και μη ελκυστική από ψηφοθηρικής άποψης,⁴⁷⁶ εν τούτοις, ασκεί επιρροή σε αμφοτέρου τύπου προέδρους, Δημοκρατικούς και Ρεπουμπλικάνους.⁴⁷⁷ Το εν λόγω Εβραϊκό Λόμπι έχει εισχωρήσει βαθιά στις δομές εξουσίας του Λευκού Οίκου και του State Department, περνώντας θέσεις και πολιτικές στους εκάστοτε Αμερικανούς Προέδρους. Γενικότερα τα **αμερικανό-εβραϊκά λόμπι** προσπαθούν ανέκαθεν να συγκλίνουν τα γεωπολιτικά συμφέροντα των ΗΠΑ με τα αντίστοιχα του Ισραήλ, γεγονός που αποστερεί από την άσκηση εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, **σημαντικούς βαθμούς ελευθερίας**.⁴⁷⁸ Επί του παρόντος το Ισραήλ αποτελεί το μοναδικό σύμμαχο των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή.⁴⁷⁹ Παρεμπιπτόντως, εμφανίστηκε μία επίπλαστη και επιφανειακή ρήξη στις σχέσεις τους προερχόμενη από ανακοίνωση του Προέδρου Obama, προκειμένου να επιστρέψει το Ισραήλ στα σύνορα του 1967 με την Ιορδανία, εκδοχή που δρα αποτρεπτικά στην αντιβαλλιστική άμυνα της χώρας.⁴⁸⁰ Η ανακοίνωση ερμηνεύτηκε όμως ως πίεση στο Ισραήλ για να καταστεί πιο ευέλικτο στον υπόψη τομέα και όχι ως προαπαιτούμενο για το σχεδιασμό του Οδικού Χάρτη.⁴⁸¹

Όσον αφορά τη σχέση του Ισραήλ με την Παλαιστινιακή Αρχή (ΠΑ), Αμερικανοί και Ευρωπαίοι αξιωματούχοι έχουν προσφάτως δεσμευτεί για παροχή στήριξης σε ένα Ισραήλ που είναι πατρίδα του εβραϊκού λαού. Επισημαίνουν δε την αναγκαιότητα επίτευξης διευθέτησης, στη βάση των «δύο κρατών για δύο λαούς». Ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Obama, έχει απευθύνει έκκληση για αμοιβαία αναγνώριση στη βάση των «δύο κρατών για δύο λαούς» και για αποδοχή του Ισραήλ ως Εβραϊκού κράτους και πατρίδος του εβραϊκού λαού.⁴⁸²

Αναφορικά με τη σχέση του Ισραήλ με το ΝΑΤΟ, η χώρα συμμετέχει στο Μεσογειακό Διάλογο, πλέον όμως του οποίου, το Ισραήλ υπέβαλε πρόταση αυξημένης στρατηγικής συνεργασίας με τη Συμμαχία. Η πρόταση αποσκοπεί στην αναβάθμιση της πολιτικής και στρατιωτικής συνεργασίας. Προβλέπονται κοινές

⁴⁷⁶ Phil Wilcox, *Competing Agendas: The White House, the State Department and the Pentagon*, Speech in Palestine Center, Annual Conference, 2008.

⁴⁷⁷ Νίκος Μουζέλης, *Ευρώπη Εναντίον Αμερικής*, Εφημερίδα «Το Βήμα», 26 Ιαν 2003.

⁴⁷⁸ Καρκαζής Ιωάννης, Βιδάκης Ιωάννης και Μπάλτος Γεώργιος, *Προς Ριζική Αναδιάρθρωση των Γεωπολιτικών Προτεραιοτήτων και Στρατηγικών των ΗΠΑ και Ρωσίας*, Ο.π., σελ. 3.

⁴⁷⁹ Karkazis John, *the Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region*, Ο.π., p. 14.

⁴⁸⁰ Ο.π., p. 15

⁴⁸¹ Ο.π., p. 16.

⁴⁸² Obama Barak, *Speech to Turkish Parliament, April 7th, 2009*, by Associated Press. Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: http://www.yahoo.com/s/ap/obama_text

στρατιωτικές ασκήσεις και συνεργασία στην πάταξη της τρομοκρατίας και των όπλων μαζικής καταστροφής. Το Ισραήλ είναι επίσης η πρώτη χώρα της περιοχής που συνεργάστηκε με το ΝΑΤΟ στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας που εξαγγέλθηκε κατά τη Σύνοδο Κορυφής της Κωνσταντινούπολης (Ιούνιος 2004), με την ονομασία Istanbul Cooperation Initiative (ICI).⁴⁸³ Η πρωτοβουλία αποσκοπεί στην προώθηση διμερών σχέσεων με χώρες της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής.⁴⁸⁴

Η τρέχουσα πραγματικότητα στις σχέσεις του Ισραήλ με την ΠΑ είναι λίαν ζοφερή, καθόσον διεξάγονται σε τακτική βάση τρομοκρατικές ενέργειες σε ισραηλινά εδάφη, προερχόμενες από ένοπλες παλαιστινιακές οργανώσεις του βορείου Σινά. Εκτοξεύονται επίσης αυτοσχέδιες ρουκέτες από τη Λωρίδα της Γάζας προς ισραηλινά εδάφη, ενώ από την πλευρά του Ισραήλ διεξάγονται αεροπορικές εκκαθαριστικές επιχειρήσεις εναντίον της Hamas. Εν τω μεταξύ, η επανέναρξη των συνομιλιών για την ειρηνευτική διαδικασία μεταξύ των δύο χωρών συνεχίστηκε έπειτα από τριετή διακοπή, κατόπιν άσκησης πιέσεων από τον ΥΠΕΞ των ΗΠΑ John Kerry.⁴⁸⁵ Η επανέναρξη της υπόψη διαδικασίας έγινε παρά τη συνέχιση της εποικιστικής δραστηριότητας του Ισραήλ στη Δυτική Όχθη. Η διαδικασία διεξήχθη στη βάση χρονοδιαγράμματος 9 μηνών, πλην όμως τα αποτελέσματα αυτής ήταν πενιχρά αναφορικά με την προοπτική επίτευξης οριστικής επίλυσης του εν λόγω ζητήματος. Στη συνέχεια η εν λόγω διαδικασία ναυάγησε οριστικά επί του παρόντος, λόγω του σχηματισμού στην Παλαιστίνη κυβέρνησης εθνικής ενότητας (Ιούνιος 2014) μεταξύ της Hamas και της Fatah.⁴⁸⁶

Η εξωτερική πολιτική της χώρας προβλέπει πλήρεις διπλωματικές σχέσεις με τις δύο από τις Αραβικές γειτνιάζουσες χώρες, Αίγυπτο και Ιορδανία, ενώ με τις υπόλοιπες Συρία, Λίβανο και Σαουδική Αραβία υφίσταται εχθρικό καθεστώς. Υψίστης προτεραιότητας θέματα θεωρούνται η αποτροπή του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν παρά την επιτευχθείσα συμφωνία μεταξύ των "P5+1" και του Ιράν για το υπόψη ζήτημα,⁴⁸⁷ η διατήρηση των συνθηκών ειρήνης με την Αίγυπτο και

⁴⁸³ Ιωάννης Παρίσης, Το Ισραήλ Προσεγγίζει το ΝΑΤΟ, 5 Απρ 2005, <http://www.iaa.gr>

⁴⁸⁴ Strategic Concept for the Defense and Security of the Members of the NATO, Ο.π., p. 31.

⁴⁸⁵ Mouin Rabbani, Israel Mows the Lawn, London Review of Books, July 31, 2014, <http://www.lrb.co.uk/v36/n15/mouin-rabbani/israel-mows-the-lawn>

⁴⁸⁶ Peter Beaumont, Palestinian Unity Government of Fatah and Hamas Sworn In, The Guardian, June 2, 2014, <http://www.theguardian.com/world/2014/jun/02/palestinian-unity-government-sworn-in-fatah-hamas>

⁴⁸⁷ «...Η συμφωνία αυτή αναμένεται να επιφέρει αναβάθμιση του οικονομικού και γεωπολιτικού status του Ιράν, γεγονός που προκαλεί την ανησυχία της Άγκυρας...». Βλέπε: Karkazis John, The Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region, Ο.π., p. 4

την Ιορδανία καθώς και ο Ισλαμικός εξτρεμισμός της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής. Το Ισραήλ ανησυχεί ιδιαίτερα για την εκ νέου ανάδυση στο προσκήνιο θρησκευτικού φονταμενταλισμού,⁴⁸⁸ καθώς και για την επικράτηση των Ισλαμικών καθεστώτων στις Αραβικές χώρες, στο πλαίσιο μίας αίσθησης αυξανόμενης απομόνωσής του. Αναφορικά με την εκδοχή της απόκτησης από το Ιράν πυρηνικού οπλοστασίου, μία τέτοια εξέλιξη θα αναδείξει το Ιράν ως μείζονα στρατηγική απειλή για την επιβίωση του Εβραϊκού Κράτους. Οι υφιστάμενες πυρηνικές δυνατότητες του Ιράν είναι περιορισμένες, γεγονός που δεν συνιστά απειλή, τόσο για το Ισραήλ όσο και για την ευρύτερη περιοχή.⁴⁸⁹ Πάντως οι σχέσεις της χώρας με το Ιράν είναι συγκρουσιακές, με την Τεχεράνη να είχε τεθεί για αρκετά χρόνια στο στόχαστρο της Διεθνούς Κοινότητας και σε καθεστώς απομόνωσης, ενώ αποκλείσθηκε οριακά το σενάριο μίας στρατιωτικής επέμβασης στο Ιράν.⁴⁹⁰

Επί του παρόντος, η σημαντικότερη στρατηγική απειλή για το Τελ Αβίβ είναι η ανεξάρτητη μαξιμαλιστική εξωτερική πολιτική της Άγκυρας και η αντί-ισραηλινή ρητορική του R.T. Erdogan. Είναι άλλωστε χαρακτηριστική η έντονη στρατιωτική και πολιτική ανάμειξη της Άγκυρας στην κρίση της Συρίας, όπου προσπαθεί να καταστεί προστάτης των αντικαθεστωτικών δυνάμεων, εφοδιάζοντάς τους με στρατιωτικό εξοπλισμό και τεχνογνωσία.⁴⁹¹ Επιπλέον, το εξαιρετικά μικρό μέγεθος της χώρας σε συνδυασμό με την υπερβολικά αυξημένη πληθυσμιακή πυκνότητα στο βόρειο μέρος αυτής (πιθανός πυρηνικός στόχος), συνιστά μία ακόμα στρατηγική απειλή για το Ισραήλ.⁴⁹² Τέλος, θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως στρατηγικές απειλές οι απρόβλεπτες πρωτοβουλίες των Αμερικανών Προέδρων, αναφορικά με τα θέματα στρατηγικής ασφάλειας της χώρας. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε να μεταβάλει την υφιστάμενη μονοδιάστατη εξωτερική πολιτική της σε πολυδιάστατη, με πιθανότερο εταίρο το Κρεμλίνο.⁴⁹³

Όσον αφορά στη συριακή κρίση, το Τελ Αβίβ εμφανίζεται αμφίθυμο έναντι της ανατροπής του καθεστώτος Άσαντ λόγω αβεβαιότητας για την επόμενη ημέρα. Εν τω μεταξύ, η μειωμένη διπλωματική εκπροσώπηση του Τελ Αβίβ με την Άγκυρα

⁴⁸⁸ Karkazis John, *The Strengths and Weaknesses of the Emerging Regional Powers and the Strategic Threats they are Facing (The Case of Israel)*, University of the Aegean, Chios, 2012, p. 2.

⁴⁸⁹ Karkazis John, *the Pursuit of a New Order in Europe and the Middle East*, Ο.π., p.p. 6-7.

⁴⁹⁰ Karkazis John, Vidakis Ioannis & Baltos George, *Israel – Iran: Operation "ARMAGEDDON"*, University of the Aegean, Chios, 2009, page 127.

⁴⁹¹ Karkazis John, *the Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region*, Ο.π., p. 19.

⁴⁹² Karkazis John, *the Pursuit of a New Order in Europe and the Middle East*, Ο.π., p. 7.

⁴⁹³ Ο.π., p.p. 7-8.

συνεχίζεται. Οι σχέσεις της χώρας με την Κυπριακή Δημοκρατία είναι αρμονικές, καθόσον υφίσταται συνεργασία στον τομέα της έρευνας για εντοπισμό και εκμετάλλευση κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο, γεγονός που οδήγησε τις δύο χώρες στον από κοινού καθορισμό ΑΟΖ το 2010.⁴⁹⁴ Σημειωτέον ότι το Ισραήλ δεν αναγνωρίζει το ψευδοκράτος και επ' αυτού συντάσσεται με τις σχετικές αποφάσεις και ψηφίσματα του ΟΗΕ.

Το Ισραήλ εν κατακλείδι, είναι η υπερδύναμη του ευρύτερου χώρου της Μέσης Ανατολής, διαθέτοντας πανίσχυρες ένοπλες δυνάμεις και εξαιρετική στρατιωτική τεχνολογία. Κατά την τρέχουσα χρονική συγκυρία βρίσκεται στο απόγειο της πολιτικής και στρατιωτικής δύναμής του.⁴⁹⁵ Πλέον των ΗΠΑ, αποτελεί τη μόνη χώρα που δύναται να μεταβάλει το γεωπολιτικό status quo στην υπόψη περιοχή, ενώ κατά το παρελθόν έχει επανειλημμένα αποδείξει τις δυνατότητές του αυτές. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι αποτελεί τη μόνη χώρα στην περιοχή που διαθέτει πυρηνικό οπλοστάσιο και βαλλιστικούς πυραύλους ικανούς να μεταφέρουν πυρηνικές κεφαλές. Αυτό βέβαια συνιστά ταυτόχρονα και μία εν δυνάμει απειλή, καθώς εύλογα θα συμπαρασύρει και άλλες αραβικές ή μουσουλμανικές χώρες της περιοχής να ακολουθήσουν το παράδειγμά του.⁴⁹⁶

4.4. ΚΥΠΡΟΣ

Η Κύπρος είναι νησί της ανατολικής Μεσογείου και βρίσκεται 100 περίπου χιλιόμετρα νότια της Τουρκίας και 120 χιλιόμετρα δυτικά της Συρίας. Παρόλο που γεωγραφικά ανήκει στη ΝΔ Ασία, ιστορικά και πολιτιστικά η Κύπρος ανήκει στη Δύση, καθόσον ακολούθησε την Ελλάδα. Η Κυπριακή Δημοκρατία είναι η νόμιμη και διεθνώς αναγνωρισμένη κυβέρνηση. Ιδρύθηκε το 1960, στο πλαίσιο των Συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου, που ουσιαστικά αποτέλεσαν έναν συμβιβασμό ανάμεσα στον Κυπριακό λαό και την βρετανική αποικιοκρατία, κατόπιν του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ. Τον Ιούλιο του 1974 έλαβε χώρα τουρκική εισβολή στο νησί, με αποτέλεσμα την παράνομη κατοχή του βορείου μέρους του από την Τουρκία. Το 1983 τα κατεχόμενα εδάφη, ήτοι το 33% της συνολικής έκτασης του νησιού, ανακηρύχθηκαν σε κράτος με το όνομα «Τουρκική Δημοκρατία της Βορείου

⁴⁹⁴ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 90.

⁴⁹⁵ Karkazis John, the Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region, Ο.π., p. 61.

⁴⁹⁶ Karkazis John, The Strengths and Weaknesses of the Emerging Regional Powers and the Strategic Threats they are Facing (The Case of Israel), Ο.π., p. 1.

Κύπρου». Το ψευδοκράτος αυτό αναγνωρίζεται σήμερα μόνον από την Τουρκία, ενώ το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. έχει απερίφραστα καταδικάσει την ύπαρξή του. Το 2004 η Κύπρος έγινε μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Με το πέρας της βρετανικής αποικιοκρατίας, η Μεγάλη Βρετανία διατήρησε τις περιοχές της Κύπρου, Δεκέλεια και Ακρωτήρι, προκειμένου να χρησιμοποιούνται ως βάσεις για τη στρατιωτική παρουσία του ΝΑΤΟ στην ανατολική Μεσόγειο καθώς και για κατασκοπευτικούς σκοπούς, στο πλαίσιο του παγκόσμιου συστήματος Έσελον. Πρόκειται για ναυτικούς και αεροπορικούς διαύλους στην ανατολική Μεσόγειο που επιβεβαιώνουν την προβολή της δυτικής ισχύος στην υπόψη περιοχή. Η ύπαρξη των δύο αυτών στρατιωτικών βάσεων αποτελεί ηχηρή απόδειξη της υψηλής γεωστρατηγικής αξίας της Κύπρου, τόσο για τη Μεγάλη Βρετανία όσο και για τη Δύση.⁴⁹⁷ Αξιοσημείωτο είναι δε ότι η Βρετανική πρωτοβουλία που εμπνεύστηκε ο πρώην πρωθυπουργός Tony Blair το 2006 για τη Μέση Ανατολή – (GBIM),⁴⁹⁸ περιλάμβανε μεταξύ άλλων και τη γεωπολιτική προστασία των βρετανικών βάσεων στην Κύπρο.⁴⁹⁹ Η σημαντική γεωπολιτική αξία της Κύπρου, αναδείχθηκε για τις ΗΠΑ κατά τη διάρκεια των εκκαθαριστικών επιχειρήσεων του Σουέζ μετά τον αραβοϊσραηλινό πόλεμο του 1973. Ακολούθως επιβεβαιώθηκε τόσο από την κρίση στο Λίβανο όσο και από την κρίση στον Περσικό Κόλπο του 1990-1991.

Αναφορικά με τις δύο στρατιωτικές βάσεις της Μεγάλης Βρετανίας στην Κύπρο, η γεωστρατηγική τους σημασία είναι τέτοια, ώστε η εξωτερική πολιτική της χώρας βασίζεται στον έλεγχο τους, προκειμένου να επιτευχθεί η επιθυμητή επανάκτηση του ελέγχου επί της Rimland, που ασκούσε η χώρα έως το δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.⁵⁰⁰ Οι υπόψη στρατιωτικές βάσεις βρίσκονται σε ένα ιδιαίτερα κρίσιμο γεωγραφικό χώρο για τη Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή και σε συνδυασμό με τα νησιά Falklands αποτελούν όχημα για τη Μεγάλη Βρετανία, προκειμένου να καταστεί εκ νέου κομβικός δρώντας για την υπόψη περιοχή.⁵⁰¹

⁴⁹⁷ Karkazis John, *the Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region*, Ο.π., p. 24.

⁴⁹⁸ Η υπόψη πρωτοβουλία επικέντρωνε στη δημιουργία γεωπολιτικών και γεωοικονομικών δεσμών μεταξύ Τουρκίας, Συρίας και Ιράν, καθώς και στην εισαγωγή νέου γεωπολιτικού ιδεολογήματος στην κατεύθυνση της δημιουργίας και διατήρησης ενός περιβάλλοντος ασφάλειας στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Βλέπε: Karkazis John, *The Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region*, Ο.π., p. 29

⁴⁹⁹ Karkazis John, *The Grand British Initiative in the Middle East*, journal "Middle East Forum", Ο.π., p. 6.

⁵⁰⁰ Karkazis John, *the Pursuit of a New Order in Europe and the Middle East*, Ο.π., p. 5.

⁵⁰¹ Ο.π., p. 5.

Το υφιστάμενο γεωπολιτικό και γεωοικονομικό περιβάλλον στην ευρύτερη περιοχή της Κύπρου, από τη Μέση Ανατολή μέχρι την Υπερκαυκασία, η πρόσφατη ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας, καθώς και η ύπαρξη αξιόλογων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων σε οικόπεδα εντός της κυπριακής ΑΟΖ, προσδίδουν μια αξιοσημείωτη διεθνή διάσταση στον Ευρώ - Μεσογειακό χώρο, αναβαθμίζοντας ταυτόχρονα τον γεωπολιτικό ρόλο της Κύπρου στα διεθνή αντικρουόμενα συμφέροντα της υπόψη περιοχής.⁵⁰²

4.5. ΑΙΓΥΠΤΟΣ

Η Αίγυπτος έχει πληθυσμό περίπου 69,5 εκατομμύρια, ενώ το 25% των ανά την υφήλιο μουσουλμάνων είναι Αιγύπτιοι. Πρόκειται για χώρα με σημαντική παρουσία στον Αραβικό Κόσμο και τη Μέση Ανατολή, ενώ λόγω της σημαντικής γεωστρατηγικής θέσης της αναδεικνύεται σε πυλώνα της περιοχής. Η χώρα υπήρξε ηγέτιδα του αραβικού κόσμου τόσο στο πνευματικό και πολιτισμικό όσο και στο πολιτικό-στρατιωτικό πεδίο. Στη δεκαετία του '50, αντιδρώντας στην αντί-αιγυπτιακή και αντί-αραβική πολιτική της Δύσης, παρά τον αδέσμευτο προσανατολισμό της, συντάχθηκε με την πρώην ΕΣΣΔ. Στη δεκαετία του '70, η Αίγυπτος υπό τον Πρόεδρο Anwar Sadat ανέτρεψε τα δεδομένα με την εκπαράθωση των Σοβιετικών και την προσέγγισή της με τις ΗΠΑ. Το 1978 για την υπογραφή συνθήκης με το Ισραήλ,⁵⁰³ η Αμερική προσυπέγραψε για την ενίσχυση της οικονομίας της Αιγύπτου, γεγονός που συντέλεσε στη διατήρηση μίας «ψυχρής ειρήνης» μεταξύ Ισραήλ και Αιγύπτου.⁵⁰⁴ Κάθε χρόνο η Αίγυπτος λαμβάνει από την Αμερική το ποσό των 2.2 δις δολαρίων.

Η Αίγυπτος κατείχε σημαντική θέση στην Ατζέντα των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή ως μία μετριοπαθής και φιλοδυτική δύναμη της περιοχής. Οι διμερείς σχέσεις μεταξύ των εν λόγω χωρών ήταν δομημένες στη βάση της στρατιωτικής συνεργασίας και της ανταλλαγής πληροφοριών σε θέματα τρομοκρατίας. Το έτος 2009 ο Πρόεδρος Obama επισκέφθηκε το Κάιρο και στη συνέχεια ο ομόλογός του Hosni Mubarak την Ουάσιγκτον.⁵⁰⁵ Ο τελευταίος δεν είχε αντιληφθεί το μέγεθος της επερχόμενης απειλής που θα έθετε σε αμφισβήτηση την πολιτική επιβίωσή του και αγνοούσε τις εκκλήσεις των ΗΠΑ για προώθηση μεταρρυθμίσεων στη χώρα του. Το καθεστώς του

⁵⁰² Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 96.

⁵⁰³ El-Nawawy Mohammed, the Israeli-Egyptian Peace Process in the Reporting of Western Journalists, CT: Greenwood Press, Westport, 2002, p.p. 64-65.

⁵⁰⁴ Βασίλης Γιαννακόπουλος, Αραβική Άνοιξη, Ο.π. σελ. 85.

⁵⁰⁵ Ο.π. σελ. 98-99.

αντιδρούσε με επιβολή βίαιων μέτρων καταστολής των γενομένων εξεγέρσεων, γεγονός που επέφερε μία σημαντική διπλωματική πρόκληση για τις ΗΠΑ οι οποίες επεδίωκαν την τήρηση ισορροπιών, αφενός με τη στήριξη των αντικαθεστωτικών και την άρση της λαϊκής δυσφορίας και αφετέρου, με τη διατήρηση του καθεστώτος Mubarak ο οποίος επί σειρά ετών στήριζε τις γεωπολιτικές επιδιώξεις των ΗΠΑ στην περιοχή.⁵⁰⁶

Οι αραβικές εξεγέρσεις που συντελέστηκαν στη χώρα οδήγησαν τελικά στην πτώση του καθεστώτος του Προέδρου Mubarak που κυβερνούσε από το 1999 και στην ανάληψη της εξουσίας από τον Mohamed Morsi, ο οποίος είχε διασυνδέσεις με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην εκδίωξή του από την εξουσία και έκτοτε ακολούθησαν διαδοχικές μεταβατικές κυβερνήσεις. Τον Ιανουάριο του 2014 διεξήχθη δημοψήφισμα με το οποίο υπερψηφίστηκε το νέο Σύνταγμα της χώρας, ενώ τον Φεβρουάριο του 2014 ορκίστηκε η νέα μεταβατική κυβέρνηση. Το νέο Σύνταγμα προσδίδει προνόμια στις Ένοπλες Δυνάμεις της χώρας, περιορίζει το ρόλο του Ισλάμ στις κρατικές δομές και θέτει εκτός νόμου τα πολιτικά κόμματα που έχουν και θρησκευτικό χαρακτήρα. Εν τω μεταξύ η Μουσουλμανική Αδελφότητα η οποία σύμφωνα με το νέο Σύνταγμα καθίσταται τρομοκρατική οργάνωση, εξακολουθεί να αποτελεί ισχυρό πολιτικό φορέα. Τον Μάιο 2014 διεξήχθησαν στη χώρα προεδρικές εκλογές με συντριπτική επικράτηση του πρώην αρχηγού ενόπλων δυνάμεων Abdel Fattah el-Sisi, με ποσοστό 93,3% και συμμετοχή 46%.⁵⁰⁷ Η υψηλή αποχή εκτιμάται ότι θα αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα στις απαραίτητες οικονομικές μεταρρυθμίσεις. Η διεθνής κοινότητα ευελπιστεί ο el-Sisi να τερματίσει την αστάθεια που πλήττει τη χώρα και να μην αποτελεί αυταρχικό ηγέτη που θα διασφαλίσει τα στρατιωτικά συμφέροντα ενάντια στη δημοκρατία. Θετική στάση έναντι του el-Sisi διατηρούν τα κράτη του Κόλπου, πρωτίστως η Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, που θεωρούν τη Μουσουλμανική Αδελφότητα ως μείζονα απειλή.

Πλέον της ασταθούς πολιτικής καταστάσεως της χώρας, υφίσταται σοβαρό έλλειμμα ασφαλείας στην ευρύτερη περιοχή της χερσονήσου του Σινά, παρά τις επίμονες προσπάθειες των ενόπλων δυνάμεων της χώρας για τη διατήρηση του ελέγχου της έκρυθμης κατάστασης. Η χερσόνησος του Σινά έχει μετατραπεί σε μια

⁵⁰⁶ Ο.π. σελ. 104.

⁵⁰⁷ «Αίγυπτος: Συγχαρητήρια Ολάντ και Πούτιν στον Σίσι για την Νίκη του στις Προεδρικές Εκλογές», Εφημερίδα «Καθημερινή», 30 Μαΐ 2014.

άναρχη και επικίνδυνη περιοχή, όπου έχουν συγκεντρωθεί μέλη της Al-Qaeda τα οποία συνεργάζονται με τις τοπικές φυλές των Βεδουίνων. Στις βόρειες και κεντρικές περιοχές του Σινά καταγράφεται έντονη τρομοκρατική και εγκληματική δραστηριότητα. Κυρίως στην πρωτεύουσα πραγματοποιούνται διαδηλώσεις αντιδυτικού χαρακτήρα και συγκρούσεις μεταξύ μουσουλμάνων και κοππών χριστιανών. Η Διώρυγα του Σουέζ επιτηρείται από ισχυρές στρατιωτικές και ναυτικές δυνάμεις προκειμένου να διασφαλίζεται η απρόσκοπτη και ασφαλής κίνηση των πλοίων κατά μήκος της διώρυγας. Η οικονομική κατάσταση της χώρας επιδεινώνεται διαρκώς και η κυβέρνηση προσπαθεί να επιλύει το πρόβλημα με σύναψη δανείων με χώρες του Περσικού Κόλπου. Η Σαουδική Αραβία, τα Η.Α.Ε. και το Κουβέιτ προσέφεραν στη χώρα οικονομική βοήθεια της τάξεως των 12 δις \$. Ο τουρισμός της χώρας που αποτελεί τη σημαντικότερη πηγή εσόδων μετά τη Διώρυγα του Σουέζ, έχει δεχθεί καίριο πλήγμα, έπειτα από ταξιδιωτικές οδηγίες πολλών χωρών ώστε οι πολίτες τους να μην επισκέπτονται την Αίγυπτο.

Σήμερα το ενδιαφέρον της ΕΕ, του Ισραήλ και κυρίως των ΗΠΑ είναι στραμμένο στην επόμενη μέρα και πρωτίστως στην εξωτερική πολιτική της χώρας. Οι ΗΠΑ, ο πάλαι ποτέ μεγάλος στρατιωτικός και οικονομικός αρωγός της Αιγύπτου, επιδιώκει διακαώς να διατηρήσει τη χώρα στη σφαίρα επιρροής της. Η επικράτηση της Hezbollah στο Λίβανο, η διατήρηση των στρατηγικών συμμαχιών της Συρίας με τη Ρωσία και το шиιτικό Ιράν, η αναποτελεσματικότητα των διεθνών κυρώσεων στο πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν και το τέλμα που διέπει τις διαπραγματεύσεις στο Παλαιστινιακό, αποτελούν γεγονότα που επιβάλλουν ουσιαστικά στην Ουάσιγκτον την τήρηση αγαστών σχέσεων με το Κάιρο, έχοντας ένα πολύτιμο έρεισμα στην περιοχή.

Επιπλέον η διεθνής κοινότητα επιδεικνύει ζωνρό ενδιαφέρον, τόσο για την εξωτερική πολιτική όσο και για την κατάσταση ασφαλείας της χώρας. Λόγω του ελέγχου της διώρυγας του Σουέζ από την Αίγυπτο, μία έκρυθμη κατάσταση στο εσωτερικό της χώρας δύναται να επιφέρει αύξηση στη διεθνή αγορά πετρελαίου. Τέλος, οι έρευνες για ανακάλυψη και εξόρυξη υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο, προαπαιτούν διακρατικές συνεργασίες και σύναψη αντίστοιχων συμφωνιών. Είναι εύλογο λοιπόν, το νέο υπό διαμόρφωση πολιτικό τοπίο της Αιγύπτου, να βρίσκεται στο επίκεντρο του διεθνούς ενδιαφέροντος.

4.6. ΛΙΒΑΝΟΣ

Ο Λίβανος, είναι χώρα της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, με πληθυσμό εντός χώρας γύρω στα 4 εκατομμύρια και πολλαπλάσιο στην διασπορά. Είναι προεδρευόμενη κοινοβουλευτική δημοκρατία. Αναφορικά με τη στρατηγική αξία της χώρας, τα εκτεταμένα σύνορά της με τη Συρία και το Ισραήλ επηρεάζουν την καθημερινότητά της. Λόγω της συριακής κρίσης ο Λίβανος έχει περιέλθει σε δεινή θέση καθόσον έχουν αποκοπεί όλες οι επίγειες οδοί επικοινωνίας με τον αραβικό κόσμο της Μέσης Ανατολής και του Περσικού Κόλπου.

Ο Λίβανος από το 1948 αποτέλεσε προορισμό χιλιάδων Παλαιστίνιων προσφύγων οι οποίοι εδιώχθησαν από το τότε νεοϊδρυθέν κράτος του Ισραήλ. Στις 13 Απριλίου 1975 η χώρα οδηγήθηκε σε εμφύλιο πόλεμο μεταξύ φαλαγγιτών (δεξιών χριστιανών) και αριστερών μουσουλμάνων Παλαιστίνιων, ο οποίος περατώθηκε στις 18 Οκτωβρίου 1976.⁵⁰⁸ Τον Ιούνιο του 1982 ο Ισραηλινός στρατός εισέβαλε στο Λίβανο και κατέλαβε το νότιο τμήμα της χώρας με σκοπό την εξόντωση των Παλαιστίνιων.⁵⁰⁹ Οι ΗΠΑ άδραξαν την ευκαιρία και τοποθέτησαν μια φίλο-ισραηλινή κυβέρνηση, ενώ Αμερικάνικα, Ιταλικά και Γαλλικά στρατεύματα τοποθέτησαν βάσεις στη Δυτική Βηρυτό.⁵¹⁰ Το 1984, η Hezbollah⁵¹¹ ανέτρεψε την φίλο-αμερικάνικη κυβέρνηση και ακολούθησε εμφύλιος πόλεμος ο οποίος περατώθηκε το 1990.⁵¹² Εν τω μεταξύ, η διπλή κατοχή του Λιβάνου από Ισραηλινούς και Σύρους συνεχίστηκε, καθόσον οι ισραηλινές δυνάμεις αποχώρησαν το 2000⁵¹³ και ο συριακός στρατός το 2005 αντίστοιχα.⁵¹⁴ Η Hezbollah στη δεκαετία του '90 πρωταγωνίστησε στην αντίσταση ενάντια στην Ισραηλινή κατοχή, ενώ έπειτα από τα γεγονότα της 11 Σεπτεμβρίου 2001, ανακηρύχτηκε από τις ΗΠΑ ως «τρομοκρατική» οργάνωση. Η απαγωγή και αιχμαλωσία από την υπόψη οργάνωση δυο στρατιωτών του Ισραήλ, πυροδότησε την επίθεση του Ισραήλ - με τη στήριξη των ΗΠΑ και της Βρετανίας - κατά της Hezbollah στο Νότιο Λίβανο, τον Αύγουστο του 2006.⁵¹⁵

⁵⁰⁸ BBC News Middle East, Lebanon Profile - Timeline, November 4, 2014, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14649284>

⁵⁰⁹ Smith, Charles D., Palestine and the Arab Israeli Conflict, Bedford/St. Martin's, 2006, p.p. 380-381.

⁵¹⁰ BBC News Middle East, Lebanon Profile, Ο.π.

⁵¹¹ Hezbollah: σημαίνει το κόμμα του Θεού.

⁵¹² The Daily Star, Lebanese Presidential Crisis Boils Over, September 02, 2004, <http://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2004/Sep-02/1864-lebanese-presidential-crisis-boils-over.ashx>

⁵¹³ <http://www.un.org/press/en/2000/20000618.sc6878.doc.html>

⁵¹⁴ <http://hir.harvard.edu/articles/1408>

⁵¹⁵ BBC News Middle East, Lebanon Profile, Ο.π.

Η «ατυχής» κατάληξη των επιχειρήσεων για το Ισραήλ, δημιούργησε νέα δεδομένα στην περιοχή, καταρρίπτοντας το αήτητο του Ισραηλινού στρατού.

Ο εμφύλιος πόλεμος που διήρκεσε περίπου 17 χρόνια είχε σημαντικές συνέπειες στην οικονομία της χώρας η οποία είχε περιέλθει σε κρίσιμη κατάσταση. Η δε υφιστάμενη πολιτική αβεβαιότητα καθώς και η συριακή κρίση, επιβραδύνουν σημαντικά την ανάκαμψη. Όσον αφορά την εξωτερική πολιτική της χώρας, μέχρι το 2005 που αυτή τελούσε υπό συριακή κατοχή, η Συρία διατηρούσε το δικαίωμα βάσει Συμφωνίας του 1991 να συμμετέχει στη διαμόρφωση αυτής.⁵¹⁶ Ο πατερναλισμός αυτός και η στρατιωτική παρουσία της Συρίας ήταν μερικώς αρεστός στο εσωτερικό του Λιβάνου, διότι θεωρούταν τροχοπέδη στην επιθετική διάθεση του Ισραήλ.⁵¹⁷ Η λήψη όμως αποφάσεων με γνώμονα το συμφέρον του Λιβάνου δεν ήταν εφικτή. Μετά το έτος 2005 που περατώθηκε η συριακή κατοχή στο Λίβανο, η εξωτερική πολιτική της χώρας ακολούθησε μία πιο ανεξάρτητη πορεία. Αναφορικά με τη σημερινή κυβέρνηση του Tammam Salam, αυτή μπορεί να θεωρηθεί ως φιλοδυτική. Αντίθετα, η αντιπολίτευση υπό την ηγεσία της Hezbollah και το Ελεύθερο Πατριωτικό Κίνημα, υποστηρίζουν μία εξωτερική πολιτική που προσεγγίζει εκείνη του Ιράν και της Συρίας. Για τους λόγους αυτούς ο Λίβανος διατηρεί παραδοσιακά θερμές σχέσεις με τις φιλοδυτικές αραβικές χώρες, ενώ ταυτόχρονα είναι και μέλος της Οργάνωσης Ισλαμικής Συνεργασίας. Η δε Hezbollah, διατηρεί στενές σχέσεις με το Ιράν και διασυνδέσεις με Σίιτες μουσουλμάνους, ενώ τηρεί εχθρική στάση έναντι του Ισραήλ.

Όσον αφορά τις σχέσεις της χώρας με τις ΗΠΑ, αυτές χρονολογούνται στο παρελθόν με την αποστολή αμερικανικών πεζοναυτών στο Λίβανο κατά τη διάρκεια της κρίσης του 1958, προκειμένου να ενισχύσουν την κυβέρνηση του Λιβάνου.⁵¹⁸ Οι ΗΠΑ άλλωστε προσπάθησαν να παρέμβουν στη λιβανέζικη πολιτική, ενώ δεν έχουν κρύψει τις προθέσεις τους για το Λίβανο, τη Συρία και την Παλαιστίνη. Χαρακτηριστική ήταν δε η βούληση της πρώην Υπουργού Εξωτερικών Κ. Ράις αλλά και του ιδίου του Προέδρου George W. Bush για αφοπλισμό τόσο της Hezbollah όσο και των παλαιστινιακών οργανώσεων εντός του Λιβάνου, προκειμένου να επέλθει ειρήνη στην περιοχή. Μία πιθανή εστία τριβών στις σχέσεις της χώρας με τις ΗΠΑ, είναι ότι πλείστα από τα όπλα του Ισραήλ είναι αμερικανικής προέλευσης, με προαπαιτούμενη την αμερικανική συνενοχή στις επιθέσεις του Ισραήλ στο Λίβανο.

⁵¹⁶ BBC News, Syria: The Power in Lebanon, April 16, 2001, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/1280579.stm

⁵¹⁷ <http://www.aljazeera.com/NR/exeres/D1460459-D7F5-490B-8622-380ED8282B85.htm>

⁵¹⁸ BBC News Middle East, Lebanon Profile, Ο.π.

Αναφορικά με την τρέχουσα κατάσταση ασφαλείας στη χώρα, αυτή παραμένει εύθραυστη. Στο πλαίσιο της εσωτερικής πολιτικής αστάθειας και των εξελίξεων στην ευρύτερη περιοχή της Μ. Ανατολής και πρωτίστως της συριακής κρίσης, συνεχίζονται οι συμπλοκές μεταξύ Σουνιτών και Σιιτών μουσουλμάνων. Η κρίση στη Συρία εξαπλώνεται στο Λίβανο, με τους Σουνίτες να τάσσονται εναντίον του καθεστώτος Άσαντ και τους Σίιτες να στηρίζουν τον Σύρο πρόεδρο ο οποίος προέρχεται από το σιιτικό Ισλάμ. Επιστέγασμα αυτών είναι η δράση της ένοπλης σιιτικής οργάνωσης Hezbollah η οποία συνεισφέρει στρατιωτικά στο καθεστώς Άσαντ, διαμορφώνοντας συνάμα μία συγκρουσιακή κατάσταση στο εσωτερικό του Λιβάνου. Παρατηρείται δε εισχώρηση στο έδαφος του Λιβάνου, τρομοκρατικών στοιχείων από τη Συρία που συνδέονται με τη Hezbollah, το στρατιωτικό σκέλος της οποίας χαρακτηρίστηκε - πλέον των ΗΠΑ⁵¹⁹ - από την ΕΕ⁵²⁰ ως «τρομοκρατική» οργάνωση (Ιούλιος 2013). Η εξέλιξη της εύθραυστης κατάστασης ασφαλείας της χώρας θα δρομολογηθεί πρωτίστως από παρεμβάσεις του Ισραήλ και της Δύσης και δευτερεύοντος από τη Συρία και τους συμμάχους της. Η επέκταση της θρησκευτικής βίας από τη Συρία, δύναται να επιδεινώσει το έλλειμμα εσωτερικής ασφάλειας στο Λίβανο, εξέλιξη που μπορεί να οδηγήσει αφενός σε ένα νέο εμφύλιο πόλεμο, αφετέρου σε μία νέα σύγκρουση μεταξύ της στρατιωτικής πτέρυγας της Hezbollah και των ισραηλινών ενόπλων δυνάμεων.

Η πολιτική κατάσταση της χώρας παραμένει ασταθής με τη Hezbollah να διαδραματίζει σημαίνοντα ρόλο στις πολιτικές εξελίξεις του Λιβάνου. Στον κοινωνικό ιστό της χώρας παρατηρούνται δύο κύριες συνιστώσες οι οποίες και τελούν υπό καθεστώς αντιπαράθεσης: Πρόκειται για τους φιλοδυτικούς και τους αντίθετους στο δυτικό κόσμο, οι οποίοι θεωρούν εχθρικό το Ισραήλ και τους συμμάχους του.

4.7. ΙΟΡΔΑΝΙΑ

Η Ιορδανία διατηρεί αρμονικές σχέσεις με το Ισραήλ και τις ΗΠΑ. Με το Ισραήλ έχει συνάψει συμφωνία ειρήνης (1994) και στο πλαίσιο αυτής - παρά τη στήριξη της Ιορδανίας στους Παλαιστίνιους – υπάρχει αγαστή συνεργασία σε διάφορους τομείς, πρωτίστως στο στρατιωτικό τομέα όπου έχουν διεξαχθεί πολλές κοινές αεροναυτικές ασκήσεις. Έγκριτοι γεωπολιτικοί αναλυτές της Μ. Ανατολής,

⁵¹⁹ Karkazis John, Vanunu Josef & Vidakis Ioannis, *The Pursuit of a New Order in Europe and the Middle East*, Ο.π., p. 42.

⁵²⁰ BBC News Middle East, *Lebanon Profile*, Ο.π.

υποστηρίζουν ότι μία ενδεχόμενη υλοποίηση του υποθετικού συμμαχικού άξονα Τουρκίας – Ιορδανίας – Ισραήλ, θα επηρεάσει δραστικά τις υφιστάμενες ισορροπίες στο χώρο της Μ. Ανατολής. Ο προηγούμενος βασιλιάς της χώρας Hussein, συνέδραμε σημαντικά στην ειρηνευτική διαδικασία μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστινίων.

Το domino effect των αραβικών εξεγέρσεων επηρέασαν και την Ιορδανία, όπου εκδηλώθηκαν διαδηλώσεις πρωτίστως με οικονομικά αιτήματα. Η χώρα δεν είναι παραγωγός πετρελαίου και επιπλέον έχει πληγεί από τη διεθνή οικονομική ύφεση και από υπερβολική αύξηση πληθωρισμού.⁵²¹ Ο βασιλιάς Abdullah II αντέδρασε με ανακοινώσεις οικονομικών μέτρων, τα οποία εκ του αποτελέσματος φαίνονται ως δραστικά, καθόσον δεν είχαμε ανατροπή του καθεστώτος.

Αναφορικά με την τρέχουσα κατάσταση ασφαλείας στη χώρα, παρατηρείται αυξημένη δραστηριότητα σαλαφιστών και αυξημένη πιθανότητα τρομοκρατικής ενέργειας εναντίον κυβερνητικών και δυτικών στόχων. Υφίσταται έλλειμμα εσωτερικής ασφάλειας, πρωτίστως επί της μεθορίου Συρίας – Ιορδανίας και στην περιοχή της Aqaba (νότια Ιορδανία).

4.8 ΜΑΡΟΚΟ

Το Μαρόκο διαθέτει φιλελεύθερη οικονομία η οποία μετά το 2000 εμφανίζει ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης της τάξεως του 5%.⁵²² Βέβαια η οικονομία της χώρας δέχεται αρνητικές επιδράσεις από τους υδρογονάνθρακες που εισάγει, κυρίως από το Ιράν, το Ιράκ και τη Σαουδική Αραβία. Αναλυτικότερα η χώρα παράγει ημερησίως περίπου 4.000 βαρέλια πετρελαίου, ενώ καταναλώνει 204.000. Αναφορικά με το φυσικό αέριο, η ετήσια παραγωγή ανέρχεται περίπου σε 2 δις κυβικά πόδια, ενώ η ετήσια κατανάλωση αυτού είναι 20 δις κυβικά πόδια.⁵²³

Λόγω της γεωγραφικής θέσης του στο δυτικό τμήμα της βορείου Αφρικής, το βασίλειο του Μαρόκου συνιστά σταυροδρόμι μεταξύ Ευρώπης, Αφρικής και Αμερικής. Το γεγονός αυτό εγείρει το ενδιαφέρον της Ουάσιγκτον για συνεργασία με το υπόψη βασίλειο. Χαρακτηριστική είναι άλλωστε η δήλωση του πρώην Αμερικανού Προέδρου George W. Bush, ο οποίος το 2004 απεκάλεσε το Μαρόκο ως σημαντικό

⁵²¹ Karkazis John, Vanunu Josef & Vidakis Ioannis, *The Pursuit of a New Order in Europe and the Middle East*, Ο.π., p. 39.

⁵²² Επιχειρηματικός Οδηγός Μαρόκο 2010, Πρεσβεία της Ελλάδας στο Μαρόκο, Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων, σελ. 17.

⁵²³ U.S. Energy Information Administration, *Country Analysis Brief*, 2009.

σύμμαχο των ΗΠΑ εκτός της Νατοϊκής Συμμαχίας.⁵²⁴ Το Μαρόκο ήταν από τις πρώτες χώρες που αναγνώρισαν την ανεξαρτησία των ΗΠΑ, τάσσεται υπέρ της οριστικής επίλυσης του αραβοϊσραηλινού προβλήματος ενώ αποτελεί πολύτιμο εταίρο των ΗΠΑ στον τομέα της αντιμετώπισης της διεθνούς τρομοκρατίας. Αναφορικά με την ασύμμετρη αυτή απειλή, η Ουάσιγκτον επιδιώκει μέσω της αγαστής συνεργασίας της με το μαροκινό βασίλειο, τον έλεγχο της δυτικής Sahel όπου εκπαιδεύονται άνδρες της τρομοκρατικής οργάνωσης AQIM (Al-Qaeda in the Islamic Maghreb). Πλέον της καταστολής της διεθνούς τρομοκρατίας, οι ΗΠΑ συνεργάζονται με το Μαρόκο στα πεδία αντιμετώπισης του λαθρεμπορίου, της λαθρομετανάστευσης και της διακίνησης ναρκωτικών.

Όσον αφορά στο στρατιωτικό σκέλος της υπόψη συνεργασίας,⁵²⁵ το Μαρόκο συμμετέχει στο Μεσογειακό Διάλογο (πρωτοβουλία του NATO), σε διμερή με τις ΗΠΑ στρατιωτικά γυμνάσια, σε στρατιωτικά γυμνάσια της Νατοϊκής Συμμαχίας καθώς και στην αντιτρομοκρατική επιτήρηση της Μεσογείου (επιχείρηση Active Endeavor). Η χώρα το 2011 υποστήριξε στον ΟΗΕ την επέμβαση του NATO στη Λιβύη όπου παρείχε ανθρωπιστική βοήθεια, χωρίς όμως αντίστοιχη συμμετοχή στις πολυεθνικές δυνάμεις.⁵²⁶

Αναφορικά με τις αραβικές εξεγέρσεις στο μαροκινό βασίλειο που εκδηλώθηκαν το Φεβρουάριο 2011 και διήρκεσαν περίπου εννέα μήνες, είχαν ως αποτέλεσμα κάποιες αμυδρές δράσεις εκδημοκρατισμού της χώρας. Ο βασιλιάς Mohammed VI συναισθανόμενος την πολιτική του απειλή και βλέποντας τις τύχες των αραβικών καθεστώτων που ανετράπησαν, αναθεώρησε μερικώς το πολιτικό τοπίο. Εκτιμάται ότι μελλοντικά θα λάβουν χώρα κάποιες αποσπασματικές συνταγματικές μεταρρυθμίσεις και θα περιορισθεί μερικώς το δημοκρατικό έλλειμμα της χώρας. Ωστόσο η επικράτηση του μετριοπαθούς ισλαμικού κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (PJG) στις εκλογές του Νοεμβρίου του 2011,⁵²⁷ δεν δημιουργεί ιδιαίτερη αισιοδοξία για ριζοσπαστικές αλλαγές στο πολιτικό πεδίο. Εκτιμάται ότι, η εκλογή του υπόψη πολιτικού φορέα θα αποτελέσει τροχοπέδη στην επίτευξη ουσιαστικών δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων στη χώρα.

⁵²⁴ Βασίλης Γιαννακόπουλος, Ο.π. σελ. 226.

⁵²⁵ Alexis Arieff, Analyst in African Affairs, Morocco: Current Issues, Congressional Research Service Report for Congress, May 27, 2011, p. 67.

⁵²⁶ Βασίλης Γιαννακόπουλος, Ο.π. σελ. 227.

⁵²⁷ Πρωθυπουργός στο Μαρόκο ένας Ισλαμιστής, Εφημερίδα «Καθημερινή», 2 Δεκ 2011.

Επί του παρόντος, η παρουσία της AQIM και ο κίνδυνος για τη διεξαγωγή τρομοκρατικών ενεργειών κατά κυβερνητικών και δυτικών συμφερόντων στόχων, συνιστούν τις μείζονες απειλές στο μαροκινό βασίλειο. Το έλλειμμα της δημοκρατίας, η ανεργία και η διαφθορά οδηγούν στην αύξηση της εγκληματικότητας, στη δημιουργία ρευμάτων λαθρομεταναστών προς τη γηραιά ήπειρο και αυξάνουν τη λαϊκή αντίδραση, δημιουργώντας προϋποθέσεις για μαζικότερη στρατολόγηση νέων Μαροκινών στις ριζοσπαστικές μουσουλμανικές ομάδες.

4.9. ΤΥΝΗΣΙΑ

Η Τυνησία είναι μία μικρή αραβική χώρα και βρίσκεται σε κεντρική θέση στη Μεσόγειο θάλασσα. Το 40% της χώρας καταλαμβάνει η έρημος Σαχάρα. Η σχετικά μικρή απόστασή της από τις νότιες ακτές της Σικελίας της προσδίδει σημαντικό πλεονέκτημα για τον έλεγχο του στενού Cap Bon. Ο υπόψη έλεγχος, πλέον της ναυτιλιακής κίνησης περιλαμβάνει και την ανάσχεση του μεταναστευτικού ρεύματος από τις χώρες της βορείου Αφρικής, καθόσον διέπονται από γεωπολιτική αστάθεια. Η χώρα διαθέτει περιορισμένους υδρογονάνθρακες με τους οποίους καλύπτει την εσωτερική κατανάλωση χωρίς να είναι εξαγωγέας ενέργειας. Η μέση ημερήσια παραγωγή πετρελαίου ανέρχεται σε 91.000 βαρέλια, ενώ η αντίστοιχη εγχώρια κατανάλωση σε 86.000. Το έτος 2009, τα επιβεβαιωμένα κοιτάσματα πετρελαίου ανέρχονται σε 430 εκατ. βαρέλια.⁵²⁸

Η γεωπολιτική αξία της χώρας είναι εξόχως σημαντική, καθόσον γειτνιάζει με τη Λιβύη και την Αλγερία, δύο χώρες που παράγουν σημαντικές ποσότητες υδρογονανθράκων και ταυτόχρονα χαρακτηρίζονται από μεγάλη πολιτική αστάθεια. Το φυσικό αέριο που εξάγεται από τις παραπάνω χώρες, διέρχεται από την Τυνησία μέσω αγωγών με κατεύθυνση τη Δύση. Η στρατηγική αξία της χώρας αναδεικνύεται και από την έντονη προσπάθεια των ΗΠΑ, με όχημα την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, να διεισδύσουν μέσω της Τυνησίας τόσο στη βόρειο όσο και στην Υποσαχάρεια Αφρική (Sahel), προκειμένου να περιορίσουν την επιρροή της Κίνας και της Ρωσίας στην Αφρικανική ήπειρο. Σημειωτέον, οι τελευταίες δεν διαθέτουν στην Τυνησία μεγάλα ερείσματα όπως κατάφεραν στις γειτονικές Αλγερία, Αίγυπτο και Λιβύη, πρωτίστως λόγω της σημαντικής επιρροής που ασκεί στη χώρα η Γαλλία.

⁵²⁸

U.S. Energy Information Administration (EIA), www.eia.org

Αναφορικά με τις σχέσεις της χώρας με τις ΗΠΑ, κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου η Τυνησία ήταν φιλοδυτική. Οι αγαστές σχέσεις με την υπερδύναμη διατηρήθηκαν έως το 1985, όταν το αρχηγείο της PLO στην Τύνιδα βομβαρδίστηκε από ισραηλινές δυνάμεις.⁵²⁹ Ακολουθώντας η χώρα δεν υποστήριξε τόσο τον Πόλεμο του Κόλπου (1991) όσο και την εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ (2003). Παρόλα αυτά οι ΗΠΑ θεωρούσαν τον Πρόεδρο της χώρας Ben Ali ως «μετριοπαθή», διότι η χώρα του συνεργαζόταν με την υπερδύναμη σε θέματα καταστολής της διεθνούς τρομοκρατίας, συμμετείχε στην επιχείρηση Active Endeavor και στο Μεσογειακό Διάλογο του NATO και πρόσφερε ελλιμενισμό σε πλοία της Συμμαχίας στην Τύνιδα.⁵³⁰ Στη βάση των παραπάνω, οι ΗΠΑ συνέχισαν να προσφέρουν οικονομική αρωγή στην Τυνησία: 22,145 εκατ. δολάρια το 2010, 7,2 και 6,575 τα έτη 2011 και 2012 αντίστοιχα.⁵³¹ Οι πολιτικές και οικονομικές σχέσεις της χώρας με τις ΗΠΑ ενισχύονται διαρκώς, στο πλαίσιο της εδραίωσης της παρουσίας των ΗΠΑ και της διασφάλισης συμφερόντων στην Αφρική. Η Τύνιδα ευθυγραμμίζεται αδιάθλαστα στην πολιτική των ΗΠΑ με διακριτικό τρόπο, λαμβάνοντας υπόψη την Αραβική διάσταση της κοινής γνώμης καθώς και τις εντυπώσεις στον άμεσο γεωγραφικό περίγυρο, ιδιαίτερα στην παρούσα συγκυρία όπου οι ισλαμιστές διαθέτουν πλειοψηφία.

Πλέον της αγαστής συνεργασίας με την υπερδύναμη, η Τυνησία διατηρεί καλές σχέσεις με όλες τις χώρες του Αραβικού κόσμου. Έχοντας επίγνωση της μικρής περιφερειακής ισχύος της, έχει αγαθές σχέσεις με τις όμορες χώρες, Λιβύη, Αλγερία και Μαρόκο. Όσον αφορά τις σχέσεις με την ΕΕ, πρόκειται για την πρώτη χώρα της βορείου Αφρικής που συμμετέχει στην ελεύθερη ζώνη εμπορίου με την ΕΕ. Η χώρα έχει συνδράμει με αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας την Παλαιστίνη, χωρίς να καταφερθεί εναντίον του Ισραήλ. Ταυτόχρονα έχει εκφράσει υποστήριξη στη Fatah και έχει αποδοκιμάσει ανοιχτά τη Hamas. Εκτιμάται ότι σε περίπτωση τελικής επικράτησης των Ισλαμιστών στη χώρα, το Παλαιστινιακό ζήτημα θα αποτελέσει μελλοντικά μείζον θέμα ενδιαφέροντος στην εξωτερική πολιτική της Τυνησίας.

Μετά την έκρηξη της Αραβικής Άνοιξης, της ανατροπής του καθεστώτος του Ben Ali και της επικράτησης του ισλαμικού κόμματος Ennahda στις εκλογές της 23^{ης} Οκτωβρίου 2011, η κατάσταση στη χώρα παραμένει έκρυθμη, παρά τη διαφαινόμενη διατήρηση του κοσμικού χαρακτήρα του κράτους και της ισορροπίας που

⁵²⁹ Βασίλης Γιαννακόπουλος, Ο.π. σελ. 66.

⁵³⁰ Alexis Arieff, Analyst in African Affairs, Congressional Research Service Report for Congress, Political Transition in Tunisia, March 4, 2011, p.p. 6-7.

⁵³¹ Βασίλης Γιαννακόπουλος, Ο.π. σελ. 67.

παραδοσιακά επιδείκνυε η Τύνιδα στην εξωτερική της πολιτική μεταξύ αραβικού και δυτικού κόσμου. Το Ennahda που φάνηκε να κεφαλαιοποιεί το καταπιεσμένο επί σειρά ετών θρησκευτικό συναίσθημα των πολιτών συσπειρώνοντας υψηλό ποσοστό ψηφοφόρων, απέκλινε σημαντικά από τις δημοκρατικές προεκλογικές δεσμεύσεις του. Οι κοσμικοί οδηγήθηκαν εκ νέου σε διαδηλώσεις, φρονώντας ότι ένα κράτος με αμιγή ισλαμικό χαρακτήρα δεν δύναται να είναι βιώσιμο. Σε τακτική διάταξη λοιπόν σημειώνονται αντικυβερνητικές διαδηλώσεις και απεργίες κυρίως στις βιομηχανικές περιοχές και στις ΝΔ περιοχές των ορυχείων. Έκδηλη είναι επίσης η αυξημένη δραστηριότητα των σαλαφιστών⁵³² οι οποίοι έδραξαν την ευκαιρία μετά την πτώση του Ben Ali, για να μετατρέψουν τη χώρα σε ισλαμικό κράτος. Η δε διάχυτη αντιδυτική συμπεριφορά αυξάνει τον κίνδυνο εκδήλωσης τρομοκρατικών ενεργειών. Ο Ben Ali ανέλαβε Πρόεδρος το Νοέμβριο του 1987 και ήταν ο δεύτερος πρόεδρος έπειτα από την ανεξαρτησία της χώρας από τη Γαλλία, έπειτα από ένα αναίμακτο coup d'état.⁵³³ Έπειτα από την ανατροπή του, καταδικάστηκε (20 Ιουνίου 2011) σε φυλάκιση 35 ετών για κλοπή και παράνομο πλουτισμό.⁵³⁴

4.10. ΑΛΓΕΡΙΑ

Η Αλγερία είναι μέλος του ΟΠΕΚ και εξάγει σημαντικές ποσότητες πετρελαίου και φυσικού αερίου, τα έσοδα των οποίων αποτελούν το 65% των δημοσίων εσόδων. Είναι αυτονόητο ότι η οικονομία της χώρας επηρεάζεται άμεσα από τις διακυμάνσεις των τιμών των υδρογονανθράκων στις διεθνείς αγορές.⁵³⁵ Αξιοσημείωτο είναι ότι το έτος 2007 η ετήσια εγχώρια παραγωγή φυσικού αερίου ανήλθε σε 3.030 bcm, αναδεικνύοντας τη χώρα στον έκτο σημαντικότερο παραγωγό παγκοσμίως, μετά τη Ρωσία, τις ΗΠΑ, τον Καναδά, το Ιράν και τη Νορβηγία.

Το σημαντικότερο κοίτασμα αργού πετρελαίου είναι το Hassi Messaoud το οποίο βρίσκεται νοτιοανατολικά του Αλγερίου και παράγει ημερησίως 400.000 βαρέλια.⁵³⁶ Το μεγαλύτερο πεδίο εξόρυξης φυσικού αερίου είναι το Hassi R' Mel το οποίο βρίσκεται στο βόρειο τμήμα της χώρας και τροφοδοτεί τους αγωγούς μεταφοράς φυσικού αερίου στην Ευρώπη. Πρόκειται για τους αγωγούς Maghreb-

⁵³² Πρόκειται για ισλαμιστές που πρεσβεύουν την αυστηρή εφαρμογή του ισλαμικού νόμου.

⁵³³ Karkazis John, Vanunu Josef & Vidakis Ioannis, *The Pursuit of a New Order in Europe and the Middle East*, University of the Aegean, Chios, June 2011, p. 35.

⁵³⁴ Thomson Reuters, [Zine El Abidine Ben Ali, Former Tunisian President, Sentenced to 35 Years In Jail for Theft, Unlawful Cash and Jewellery Possession](#), June 20, 2011.

⁵³⁵ Alexis Arieff, Analyst in African Affairs, Congressional Research Service Report for Congress, *Algeria: Current Issues*, April 13, 2011, p. 44.

⁵³⁶ U.S. Energy Information Administration, *Country Analysis Briefs, Algeria*, May 2009.

Europe, TransMed, Medgaz, Galsi (υπό κατασκευή) και Greenstream (Χάρτης 7). Από το πεδίο Hassi R' Mel θα διέρχεται και ο υπό κατασκευή αγωγός Nigal (Trans-Saharan), ο οποίος θα διοχετεύει την Ευρώπη με φυσικό αέριο της Νιγηρίας.

(Χάρτης υπ' αριθ. 7: Αγωγοί φυσικού αερίου από τη Β. Αφρική στην Ευρώπη)

Αναφορικά με τις διμερείς σχέσεις με τις ΗΠΑ, υφίσταται συνεργασία στους τομείς της αντιμετώπισης της διεθνούς τρομοκρατίας, της διακίνησης ναρκωτικών, του λαθρεμπορίου, της ανταλλαγής πληροφοριών, της στρατιωτικής εκπαίδευσης και της παρεμπόδισης διάδοσης πυρηνικών όπλων.⁵³⁷ Στο πλαίσιο της συνεργασίας, η χώρα έλαβε από τις ΗΠΑ υποστήριξη το 2008-2012, 18.475.000 δολάρια.⁵³⁸

Όσον αφορά τις εξεγέρσεις και διαδηλώσεις που εκδηλώθηκαν στα τέλη του 2010 στο πλαίσιο της «Αραβικής Άνοιξης» κυρίως λόγω της χαμηλής ποιότητας ζωής των πολιτών, το καθεστώς του Προέδρου Abdelaziz Bouteflika προχώρησε σε αποσπασματικές δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις καθώς και σε ικανοποίηση βασικών οικονομικών αιτημάτων,⁵³⁹ λόγω των αυξήσεων των τιμών των υδρογονανθράκων που η χώρα διοχετεύει στις διεθνείς αγορές. Επιπλέον η αντιπολίτευση δεν κατάφερε να συσπειρώσει τις εξεγερθείσες κοινωνικές ομάδες, με αποτέλεσμα τον περιορισμό της επαναστατικής διάθεσης των πολιτών.⁵⁴⁰ Στις 18 Απριλίου 2014, ο Πρόεδρος της

⁵³⁷ Βασίλης Γιαννακόπουλος, Ο.π. σελ. 246.

⁵³⁸ Alexis Arieff, Analyst in African Affairs, CRS Report for Congress, Ο.π., p. 46.

⁵³⁹ Karkazis John, Vanunu Josef & Vidakis Ioannis, The Pursuit of a New Order in Europe and the Middle East, Ο.π., p. 38.

⁵⁴⁰ Βασίλης Γιαννακόπουλος, Ο.π. σελ. 251.

χώρας Bouteflika, όντας επί 15 χρόνια στην εξουσία, επανεξελέγη με ποσοστό 81,53% για τέταρτη θητεία, έπειτα από μια εκλογική διαδικασία την οποία οι αντίπαλοί του κατήγγειλαν για νοθεία. Ο Bouteflika ηγείται του Μετώπου Εθνικής Απελευθέρωσης (Front de Libération Nationale, FLN) το οποίο κυριαρχεί στο πολιτικό προσκήνιο της Αλγερίας έπειτα από την ανεξαρτησία της χώρας από τη Γαλλία, το 1962.⁵⁴¹ Οι δυτικές κυβερνήσεις θεωρούν τον Bouteflika σύμμαχό τους εναντίον των ισλαμιστών στο Μαγκρέμπ και επιπλέον επιθυμούν την απρόσκοπτη ροή φυσικού αερίου από την Αλγερία στην Ευρώπη, ιδιαίτερα δε έπειτα από την πρόσφατη κρίση στην Ουκρανία που δημιουργεί έντονο προβληματισμό αναφορικά με τον ενεργειακό εφοδιασμό της «Γηραιάς Ηπείρου» από τη Ρωσία.

Επί του παρόντος, σημειώνονται στη χώρα διαδηλώσεις για δημοκρατικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις με επίκεντρο την ανεργία, την έλλειψη ευκαιριών και την έλλειψη στέγης. Οι γενικευμένες όμως αντικυβερνητικές κινητοποιήσεις είναι σπάνιες, γεγονός που οδηγεί σε εκτιμήσεις για έλλειψη αναταράξεων στο εγγύς μέλλον. Το υφιστάμενο έλλειμμα δημοκρατίας και η χαμηλή ποιότητα ζωής των πολιτών ελλοχεύουν κινδύνους λαθρομετανάστευσης και ένταξης των νέων στην AQIM.

⁵⁴¹ Επανεξελέγη ο Πρόεδρος της Αλγερίας, Άρθρο στο ΑΠΕ, 19 Απριλίου 2014.

5. Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΚΟΜΒΙΚΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΔΡΩΝΤΩΝ (ΗΠΑ – Ρωσία – Κίνα – ΕΕ – ΝΑΤΟ – Λοιποί)

5.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Μεσόγειος και η ευρύτερη περιοχή που την περιβάλλει έχουν μεγάλη στρατηγική αξία. Για το λόγο αυτό υπάρχει έντονο ενδιαφέρον εκ μέρους των Μεγάλων Δυνάμεων, της ΕΕ και του ΝΑΤΟ, αλλά και παρουσία αυτών με αεροναυτικές δυνάμεις και στρατιωτικές εγκαταστάσεις. Οι κομβικοί παίκτες στη γεωστρατηγική σκακιέρα της υπόψη περιοχής, αναμένουν να αποκομίσουν διπλωματικά, πολιτικά και οικονομικά οφέλη. Η Ρωσία μετά την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης προσπαθεί να κληρονομήσει το μεγαλύτερο μέρος της μητρικής αυτοκρατορίας, οι ΗΠΑ με μοχλό τις μεγάλες εταιρείες πετρελαίου προσπαθούν να ελέγξουν την περιοχή και η Κίνα πραγματοποιεί μία σημαντική διείσδυση στην περιοχή αποσκοπώντας στην εξασφάλιση φυσικών πόρων.⁵⁴²

5.2. ΗΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ⁵⁴³

5.2.1. Γεωστρατηγικές και Γεωοικονομικές Επιδιώξεις

Οι ΗΠΑ κατέχουν την πρώτη θέση στην κατανάλωση ενέργειας σε διεθνή κλίμακα.⁵⁴⁴ Το 52% των αναγκών εγχώριας κατανάλωσης σε πετρέλαιο καλύπτεται από εισαγωγές, οι οποίες αναμένεται να αυξηθούν στο εγγύς μέλλον. Το 16% εξ' αυτών προέρχεται από αραβικές χώρες και το υπόλοιπο από τις παράκτιες χώρες του Ατλαντικού της Νότιας Αμερικής και Αφρικής.⁵⁴⁵ Εν τω μεταξύ, εκτιμάται ότι τα υφιστάμενα αποθέματα πετρελαίου της υπερδύναμης θα έχουν εξαντληθεί σε εννέα χρόνια με γνώμονα τους τρέχοντες ρυθμούς παραγωγής. Το γεγονός αυτό, δικαιολογεί την ενεργειακή και κατ' επέκταση εξωτερική πολιτική της χώρας τα τελευταία τριάντα έτη.⁵⁴⁶ Παρόλο που η υπόψη ενεργειακή εξάρτηση της υπερδύναμης επηρεάζει την εθνική ασφάλειά της, ωστόσο η ενεργειακή πολιτική της αναφορικά με τις εισαγωγές δεν μεταβλήθηκε. Ταυτόχρονα όμως η κυβέρνησή της εξασφάλισε πολλαπλούς προμηθευτές πετρελαίου, προκειμένου να αποφύγει

⁵⁴² Κυριάκος Χουρδάκης, Η Άνοδος της Κίνας στη Διεθνή Σκηνή, Ο.π., σελ. 14.

⁵⁴³ Κ. Π. Αρβανιτόπουλος, Security Dilemmas in Eurasia, ΙΔΙΣ & Nereus, Αθήνα, 1999, σελ. 277 - 280.

⁵⁴⁴ Z. Brzezinski, Η Μεγάλη Σκακιέρα, Ο.π. σελίδα 278.

⁵⁴⁵ Ανδρέας Ανδριανόπουλος, Η Γεωστρατηγική της Ενέργειας – Το Πετρέλαιο ως Παράγοντας Δημιουργίας Στρατηγικής, Περιοδικό «Εθνικές Επάλξεις», Αθήνα, Ιανουάριος 2003, σελ. 24.

⁵⁴⁶ BP Statistical Review of World Energy, Reverse/Production (R/P) ratio, June 2011.

την εξάρτησή της από έναν μόνο προμηθευτή. Συνεπώς η προσθήκη νέων χωρών παραγωγής πετρελαίου στην ενεργειακή αγορά, εξασφαλίζει αυξημένη προσφορά του αγαθού καθώς και διατήρηση των τιμών σε σχετικά χαμηλά επίπεδα.⁵⁴⁷

Στη βάση των ανωτέρω, τοποθετούνται οι γεωοικονομικές επιδιώξεις της υπερδύναμης στην ευρύτερη μεσογειακή λεκάνη. Τα ενεργειακά αποθέματα της υπόψη περιοχής είναι εξαιρετης ποιότητας και το πλείστο των οποίων προορίζεται για εξαγωγές. Επιπροσθέτως, η έλλειψη κατάλληλης τεχνογνωσίας των χωρών παραγωγής πετρελαίου, προσφέρουν πρώτης τάξεως επενδυτικές ευκαιρίες στις αμερικανικές εταιρείες πετρελαίου που επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν στην περιοχή. Οι ΗΠΑ ως υπερδύναμη επιδιώκουν τον έλεγχο του πετρελαίου σε κάθε στάδιο, από την ανακάλυψη, την άντληση, τη διύλιση, τη μεταφορά και την εμπορία. Η περιοχή αποτελεί για τις ΗΠΑ σημείο με τις μεγαλύτερες αποθεματικές προοπτικές, έξω από τη Μέση Ανατολή. Εξ' άλλου οι χώρες του Περσικού Κόλπου δεν αποτελούν κύριο ενεργειακό προμηθευτή για την υπερδύναμη.⁵⁴⁸ Τέλος, συνιστά νέα πηγή διάθεσης ενεργειακών πόρων στη διεθνή αγορά, οι οποία μάλιστα διατίθενται από χώρες εκτός OPEC.⁵⁴⁹ Το πετρέλαιο που δεν είναι πετρέλαιο OPEC ενέχει μειωμένες πιθανότητες επηρεασμού από τις διάφορες πολιτικές τιμών και προμηθειών που εφαρμόζονται από το καρτέλ εξαγωγών πετρελαίου. Συνακόλουθα, ροές μεγάλων ποσοτήτων πετρελαίου από μη - OPEC περιοχές, αμβλύνουν την ισχύ του OPEC καθώς και τη δυνατότητά του να διατηρεί υψηλές τις τιμές του πετρελαίου, χρησιμοποιώντας αυτό ως **μέσο πολιτικού εκβιασμού**.

Πλέον των γεωοικονομικών επιδιώξεων στην περιοχή, η υπερδύναμη έχει και γεωστρατηγικές επιδιώξεις, παρόλο που το τέλος του διπολισμού και της αντιπαράθεσης μεταξύ Ανατολής και Δύσης, επέφερε μεταβολές στα γεωπολιτικά συμφέροντα των Η.Π.Α. στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου. Η γεωγραφική γεινίαση αυτής με τις κρίσιμες περιοχές της Μέσης Ανατολής και του Περσικού Κόλπου, συνέβαλε στη διατήρηση της παραδοσιακά υψηλής στρατηγικής σημασίας της. Η γεωγραφική εγγύτητα της περιοχής με τον Περσικό Κόλπο, την αναδεικνύει σε κομβικής σημασίας οδό διαμετακόμισης ενεργειακών πόρων. Τα ζωτικά συμφέροντα

⁵⁴⁷ Οι αμερικανικές εταιρείες πετρελαίου υποστηρίζονται από τις ΗΠΑ, τουλάχιστον στο Αζερμπαϊτζάν (Azerbaijan International Oil Consortium - AIOC) και το Καζακστάν (Tengizcherroil) για την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων, αλλά και για την κατασκευή των αγωγών (Caspian Pipelines Consortium - CPC).

⁵⁴⁸ Karkazis John and Vidakis I., The Energy Policy of U.S. in the Middle East. A Historical Review, Defense and Security Annals, Issue 3, April 2013, p. 3.

⁵⁴⁹ OPEC: Organization of Petroleum Exporting Countries.

λοιπόν που ανέκαθεν είχαν οι Η.Π.Α. στη Μεσόγειο διατηρούνται. Στο πλαίσιο αυτό προστατεύονται οι Αμερικανικές εταιρίες πετρελαίου που δραστηριοποιούνται στην Κασπία, τη Μέση Ανατολή και τη Βόρειο Αφρική, εξασφαλίζοντας την ομαλή ροή του πετρελαίου στη Δυτική Ευρώπη και την Ιαπωνία. Για το λόγο αυτό διατηρείται και ο 6^{ος} Αμερικανικός Στόλος στην περιοχή, ως πολιτικό και στρατιωτικό αντίμετρο σε κάθε ενέργεια αμφισβήτησης της δυτικής επιρροής στην περιοχή. Επιπροσθέτως, η περιοχή έχει προστιθέμενη αξία για την υπερδύναμη, καθόσον εντός ή πέριξ αυτής εμφανίζονται νέες μορφές απειλών, όπως τρομοκρατία, εθνοτικές συγκρούσεις και πιθανή διάδοση όπλων μαζικής καταστροφής. Τέλος, το αυξημένο ενδιαφέρον των Η.Π.Α. για την εν λόγω περιοχή, δικαιολογείται από τους δεσμούς της Ουάσιγκτον με το Τελ Αβίβ. Άλλωστε, η υπογραφή της Συνθήκης Ειρήνης μεταξύ της Αιγύπτου και του Ισραήλ (1979) πραγματοποιήθηκε κατόπιν αμερικανικής παρέμβασης. Εκτιμάται ότι το ενδιαφέρον των Η.Π.Α. για τη Μεσόγειο θα διατηρηθεί στο διηνεκές, ακόμα και εάν οι στρατηγικοί στόχοι τους μετατοπιστούν μακριά από την Ευρώπη.

Η Μεσόγειος αποτελεί και δακτύλιο που περιβάλλει την ευρασιατική περιοχή. Συνεπώς, σύμφωνα με τις αγγλοσαξονικές γεωπολιτικές θεωρίες, η Μεσόγειος προσφέρει σε μία ηπειρωτική ευρασιατική δύναμη, έξοδο προς τις νότιες θάλασσες, βοηθώντας την να αναδειχθεί ταυτόχρονα και σε ναυτική δύναμη, επομένως να αποκτήσει παγκόσμια κυριαρχία. Σύμφωνα δε με τη θεωρία του Spykman, όντας η Μεσόγειος μέρος της Rimland, προσφέρει στη δύναμη που ελέγχει τη μεσογειακή λεκάνη και αντίστοιχο έλεγχο της Ευρασίας, συνεπώς και παγκόσμια κυριαρχία. Η ανάσχεση λοιπόν της ρωσικής επιρροής στην περιοχή, μειώνει την πιθανότητα ανάδειξης της Ρωσίας σε διεθνή ηγεμονική δύναμη, σύμφωνα με τις παραπάνω αγγλοσαξονικές γεωπολιτικές θεωρίες.⁵⁵⁰ Υπό το πρίσμα αυτό, οι ΗΠΑ επιδιώκουν την οικονομική ανάπτυξη των χωρών της περιοχής, ώστε αυτές όντας εύρωστες, να απομακρυνθούν από τη σφαίρα της ρωσικής επιρροής. Παράλληλα όμως με την ανάσχεση της ρωσικής επιρροής, οι ΗΠΑ επιδιώκουν τον περαιτέρω διεθνή αποκλεισμό του Ιράν, τη γεωπολιτική ενίσχυση της Τουρκίας στην περιοχή,⁵⁵¹ καθώς και τον έλεγχο της ροής ενεργειακών πόρων προς τη ΝΑ Ασία - Κίνα, Αφγανιστάν, Πακιστάν και Ινδία. Συνεπώς η Ουάσιγκτον έθεσε ως στρατηγικό σχεδιασμό τον πολιτικό και οικονομικό έλεγχο της ευρύτερης περιοχής της ΝΑ Ασίας, ο οποίος θα

⁵⁵⁰ Ιωάννης Λουκάς, Σύγχρονη Πολιτική Ιστορία και Παγκόσμιοι Πόλεμοι, Εκδόσεις Τροχαλία, Αθήνα, 1996, σελ. 146.

⁵⁵¹ Χαρακτηριστική είναι η ομιλία του προέδρου Obama κατά την επίσκεψή του το 2009 στην Άγκυρα, η οποία ήταν πέραν του δέοντος φιλοτουρκική. Βλέπε περισσότερα στο: Βασίλειος Μαρκεζίνης, Ο.π., σελ. 218.

της προσφέρει επιπλέον και μείωση ενεργειακής εξάρτησης από τον ΟΠΕΚ.

Ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Thomas Jefferson (1743-1826) το 1801, έδωσε περίτρανα το στίγμα της Αμερικανικής πολιτικής από τη γέννηση του Αμερικανικού Έθνους, μία πολιτική προσανατολισμένη στη διασφάλιση των εμπορικών συμφερόντων των ΗΠΑ.⁵⁵² Πλέον των Αγγλοσαξονικών γεωπολιτικών θεωριών αναφορικά με την ευρύτερη περιοχή της Ευρασίας, στη στρατηγική σημασία της υπόψη περιοχής μας παραπέμπουν και συνεχείς δηλώσεις υψηλά ιστάμενων Αμερικανών Αξιωματούχων. Ο πρώην υποψήφιος για την Προεδρία των Η.Π.Α. Ρεπουμπλικάνος γεροισιαστής Bob Dole, έχει δηλώσει ότι «η ασφάλεια των παγκόσμιων αποθεμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου, παραμένει ένα ζωτικό συμφέρον των Η.Π.Α. και των κυριότερων συμμάχων της υπερδύναμης».⁵⁵³

Ο Πρέσβης του Αζερμπαϊτζάν Richard Morningstar, ειδικός σύμβουλος του Προέδρου Bill Clinton για την ενεργειακή διπλωματία στην περιοχή της Κασπίας, είχε δηλώσει ότι «η πρωταρχική επιδίωξη των ΗΠΑ στην Κασπία δεν περιορίζεται απλά στη δημιουργία αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου, αλλά επεκτείνεται στη χρησιμοποίηση των υπόψη αγωγών προκειμένου αφενός να εξασφαλίζεται η ανεξαρτησία των νέων κρατών, αφετέρου να ενισχύονται οι μεταρρυθμίσεις για τις επόμενες δεκαετίες». Ειδικότερα για τον αγωγό Μπακού - Τιφλίδα - Τσεϊχάν (BTC), ο ίδιος δήλωσε ότι «οι αγωγοί μεταφοράς των υδρογονανθράκων της Κασπίας στη Μεσόγειο, θα εξασφαλίσουν τοπική σταθερότητα και διεθνή ενεργειακή ασφάλεια». Η παρουσία του ίδιου του Προέδρου B. Clinton στην τελετή υπογραφής του σχεδίου κατασκευής του αγωγού (BTC), αποκάλυψε τη βούληση των Η.Π.Α. προκειμένου να αναδειχθεί η Τουρκία ως ενεργειακός κόμβος και εγγυητής της ασφαλούς μεταφοράς των υδρογονανθράκων της Κασπίας στις αγορές της Δύσης. Πλέον αυτών, η διέλευση των αγωγών από τουρκικά εδάφη, επιφέρει στις ΗΠΑ και την απόκτηση ελέγχου στις νεοσύστατες δημοκρατίες της Ευρασίας.

Αναλύοντας τους στρατηγικούς σχεδιασμούς των ΗΠΑ για την ευρύτερη περιοχή της Κασπίας, παρατηρούμε ότι αυτοί είναι προσανατολισμένοι σε τέσσερις πρωταρχικούς επί μέρους στόχους, όπως παρακάτω:

⁵⁵² Elkins Stanley & McKittrick Eric, *The Age of Federalism: The Early American Republic 1788-1800*, Oxford University Press, New York, 1993, p.p. 691-753.

⁵⁵³ Ανδρέας Ανδριανόπουλος, *Η Γεωστρατηγική της Ενέργειας – Το Πετρέλαιο ως Παράγοντας Δημιουργίας Στρατηγικής*, Ο.π., σελ. 27.

- Εξασφάλιση της ανεξαρτησίας των χωρών της περιοχής,
- Εκμετάλλευση εμπορικών ευκαιριών από αμερικανικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην περιοχή,
- Εξασφάλιση της ελεύθερης ροής των υδρογονανθράκων της περιοχής, στις ανά τον κόσμο αγορές,
- Επίλυση των τοπικών προβλημάτων με τη δημιουργία οικονομικών σχέσεων μεταξύ των κρατών της περιοχής.

Θεμελιακή προϋπόθεση για την επίτευξη των παραπάνω στόχων των ΗΠΑ, είναι η δημιουργία ενός δικτύου αγωγών Ανατολής - Δύσης, προκειμένου να διαμετακομίζονται οι υδρογονάνθρακες της Κασπίας στις διεθνείς αγορές, αποφεύγοντας τη διέλευση από τη Ρωσία και το Ιράν. Το υπόψη δίκτυο θα περιλαμβάνει τον αγωγό Μπακού - Τιφλίδα - Τσεϊχάν (Main Export Pipeline), τους αγωγούς Μπακού - Σούπσα και Νοβοροσίσκ καθώς και τον Διακασπιακό αγωγό φυσικού αερίου από το Τουρκμενιστάν στη Τουρκία. Οι στρατηγικοί σχεδιασμοί της Ουάσιγκτον ευνοούν την είσοδο της Τουρκίας στο «μεγάλο παιχνίδι» της διαμετακόμισης των ενεργειακών πόρων της ευρύτερης περιοχής.⁵⁵⁴

Οι ΗΠΑ εφάρμοσαν συγκαταβατική πολιτική στην υπόψη περιοχή έως το 1993 και ακολούθως εγκαθίδρυσαν δυτικές εταιρίες και ανέπτυξαν πολλαπλούς αγωγούς, τόσο ενεργειακών πόρων όσο και εμπορίου, προκειμένου να πετύχουν τον οικονομικό έλεγχο της περιοχής. Χρησιμοποίησαν δηλαδή κάθε μέσο για να εξασφαλίσουν τον μονοπωλιακό έλεγχο της περιοχής, αλλά και τη διεθνή οικονομική πρόσβαση σε αυτήν.

Ο Πρόεδρος των ΗΠΑ George W. Bush στο διάγγελμά του προς τον Αμερικανικό λαό το 2006, επεσήμανε ότι η χώρα του πρέπει να άρει την υφιστάμενη εξάρτησή της από το πετρέλαιο και από τη σχέση της με τη Μέση Ανατολή.⁵⁵⁵ Η εξάρτηση άλλωστε αυτή, οδήγησε τις ΗΠΑ στη σύναψη συμμαχιών και στη

⁵⁵⁴ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 94-96.

⁵⁵⁵ «Η Αμερική είναι εξαρτημένη από το πετρέλαιο, το οποίο εισάγεται συνήθως από ασταθείς περιοχές του πλανήτη. Είναι απαραίτητο οι Η.Π.Α. να μετακινηθούν πέραν από μία οικονομία που βασίζεται στο πετρέλαιο και να αφήσουν στο παρελθόν την εξάρτησή τους από την Μέση Ανατολή», George W. Bush, Διάγγελμα προς τον Αμερικανικό Λαό, 2006. Βλέπε: Thomas D. Kraemer, Addicted to Oil: Strategic Implications of American Oil Policy, Strategic Studies Institute, May 2006, p. 1.

δαπάνη σημαντικών οικονομικών πόρων, γεγονός που οδήγησε το λαό τους σε μεγάλες θυσίες. Η Ουάσιγκτον είναι προσανατολισμένη στην οικονομική άνθιση της χώρας και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών της. Το μέσο επίτευξης των στοιχείων αυτών είναι η οικονομία της χώρας, σημαντικός πυλώνας της οποίας είναι η ενέργεια. Ο έλεγχος της ενέργειας και των αποθεμάτων της, καθώς και ο έλεγχος των διαδρόμων διαμετακόμισής της προς τη Δύση, αποτελούν προαπαιτούμενο για τη δημιουργία μίας διεθνούς τάξης, όπου οι ΗΠΑ θα εξακολουθούν να αποτελούν ηγεμονική δύναμη σε ένα μονοπολικό σύστημα. Η εξωτερική πολιτική άλλωστε που υιοθετεί η υπερδύναμη συνάδει προς αυτή την κατεύθυνση.

Εν τω μεταξύ, αναλυτές του Ινστιτούτου Στρατηγικών Σπουδών των Η.Π.Α. υποστηρίζουν ότι η εξάρτηση της υπερδύναμης από το πετρέλαιο, επισκιάζει τις αγαθές προθέσεις του Αμερικανικού κράτους για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και την υποστήριξη των συμφερόντων των δημοκρατικών κρατών, καθόσον η υπόψη εξάρτηση λειτουργεί ανασταλτικά στη συνείδηση των πολιτών, οι οποίοι εύλογα πιστεύουν ότι τα κίνητρα των ΗΠΑ είναι αμιγώς ιδιοτελή και απορρέουν από την ανάγκη τους να ασκούν έλεγχο στην ενέργεια, με την οποία και τελούν υπό εξάρτηση.⁵⁵⁶

Η ικανοποίηση των εγχώριων ενεργειακών αναγκών των ΗΠΑ σε συνδυασμό με το στρατηγικό στόχο τους, να παραμείνουν βραχυπρόθεσμα η μοναδική ηγεμονική δύναμη σε διεθνές επίπεδο και να μετεξελιχθούν μακροπρόθεσμα σε μία θεσμοποιημένη παγκόσμια συνεργασία,⁵⁵⁷ τις οδηγεί νομοτελειακά στην επιδίωξη της διατήρησης του ελέγχου, τόσο των ενεργειακών αποθεμάτων όσο και της διαμετακόμισης της ενέργειας. Προσανατολίζονται λοιπόν στον έλεγχο του μεγαλύτερου εφικτού ποσοστού των παγκοσμίων αποθεμάτων και της αδιάκοπης ροής της ενέργειας προς αυτές, προς τις δυτικές αγορές και προς τις αγορές που ελέγχουν.⁵⁵⁸ Υπό το πρίσμα αυτό, οι ΗΠΑ στρέφονται προς τον έλεγχο τόσο των ενεργειακών υποδομών όσο και των δικτύων των αγωγών.

Κομβικό σημείο στους στρατηγικούς σχεδιασμούς της Ουάσιγκτον, αποτελεί ο περιορισμός των γεωπολιτικών δυνατοτήτων της Ρωσίας να καταστεί εκ νέου

⁵⁵⁶ Thomas D. Kraemer, Ο.π., p. 9

⁵⁵⁷ Zbigniew Brzezinski, Η Μεγάλη Σκακιέρα, Ο.π., σελ 78.

⁵⁵⁸ Στην πράξη στον 21^ο αιώνα, η γεωοικονομία καθορίζει την ισχύ ενός κράτους και όχι η γεωστρατηγική. Σημαντικός είναι ο έλεγχος των αγορών και όχι ο εδαφικός έλεγχος.

αυτοκρατορία, ασκώντας πλέον επιρροή στα κράτη τα οποία κατά την περίοδο της πρώην Σοβιετικής Ένωσης βρισκόταν στη δική της σφαίρα επιρροής. Πρωταρχικό όπλο των ΗΠΑ για την ανάσχεση της εν δυνάμει αυτής ρωσικής επιρροής, είναι η διπλωματία των αγωγών και ο τρόπος με τον οποίο εφαρμόζεται στην περιοχή της Κασπίας, για τη μεταφορά των υδρογονανθράκων της στις αγορές της Δύσης, καθώς και στο εσωτερικό της Ρωσίας και της Κεντρικής Ασίας. Ουσιαστικά όταν οι ενεργειακοί πόροι παράγονται σε χώρες οι οποίες λόγω γεωγραφικής θέσεως είναι εγκλωβισμένες και συνακόλουθα η μεταφορά τους καθίσταται χαλεπή, τότε οι αγωγοί που διανοίγονται για τη μεταφορά των πόρων αυτών, εύλογα αποκτούν στρατηγική σημασία και δύναται να αποτελέσουν «εργαλείο» για άσκηση πολιτικής πίεσης και για επίτευξη πολιτικών στοχεύσεων. Αναφορικά με τη νευραλγική περιοχή της Κασπίας, οι ληφθείσες αποφάσεις για την κατασκευή των αγωγών ήταν απόρροια της έλλειψης σταθερότητας των νέων ανεξάρτητων κρατών που προήλθαν από τη διάλυση της ΕΣΣΔ, της προσπάθειας της Ρωσίας να ασκεί έλεγχο σε αυτά, καθώς και της προσπάθειας του Ιράν να επιβληθεί ως νέα περιφερειακή δύναμη. Στην κατασκευή των αγωγών αυτών χρησιμοποιήθηκαν πρωτίστως γεωπολιτικά και όχι οικονομικά κριτήρια,⁵⁵⁹ καθόσον κάθε εμπλεκόμενο κράτος άσκησε ισχυρές πιέσεις προκειμένου να ικανοποιηθούν τα συμφέροντά του. Η συμμετοχή των ΗΠΑ στο γεωπολιτικό αυτό παιχνίδι ήταν ιδιαίτερα ενεργή.

Τέλος, οι ΗΠΑ επιχείρησαν μέσω εταιρειών δυτικών συμφερόντων να διεισδύσουν στη Ρωσία, ελέγχοντας τις ενεργειακές υποδομές και τη διαδικασία ροής των ενεργειακών πόρων. Το γεγονός αυτό έγειρε έντονες αντιδράσεις εκ μέρους του Προέδρου Putin, ο οποίος εμμένει στη διατήρηση του κεντρικού ελέγχου του δικτύου των αγωγών και της αγοράς του φυσικού αερίου, και δη σε βαθμό που αρνείται να υπογράψει την ενεργειακή χάρτα με την ΕΕ, ένα κείμενο που καθορίζει τη διείσδυση των Ευρωπαϊκών εταιρειών στο μονοπωλιακό δίκτυο των αγωγών της Ρωσίας.

5.2.2 Οι Αγωγοί στη ΝΑ Ευρώπη - Στρατηγική Σημασία για τα Γεωπολιτικά Συμφέροντα των ΗΠΑ

(Φυσικού αερίου: ITGI, Nabucco και TAP, Πετρελαίου: BTC)

Αποτελεί κοινό τόπο ότι η αμερικανική διπλωματία αναπτύσσει έντονη κινητικότητα στις εμπλεκόμενες χώρες, προκειμένου να αποτρέψει την έλευση

⁵⁵⁹ Jofi Joseph, Pipeline Diplomacy: The Clinton Administration's Fight for Baku-Ceyhan, Woodrow Wilson School of Public and International Affairs, Princeton University, Jan 1, 1999, p.44.

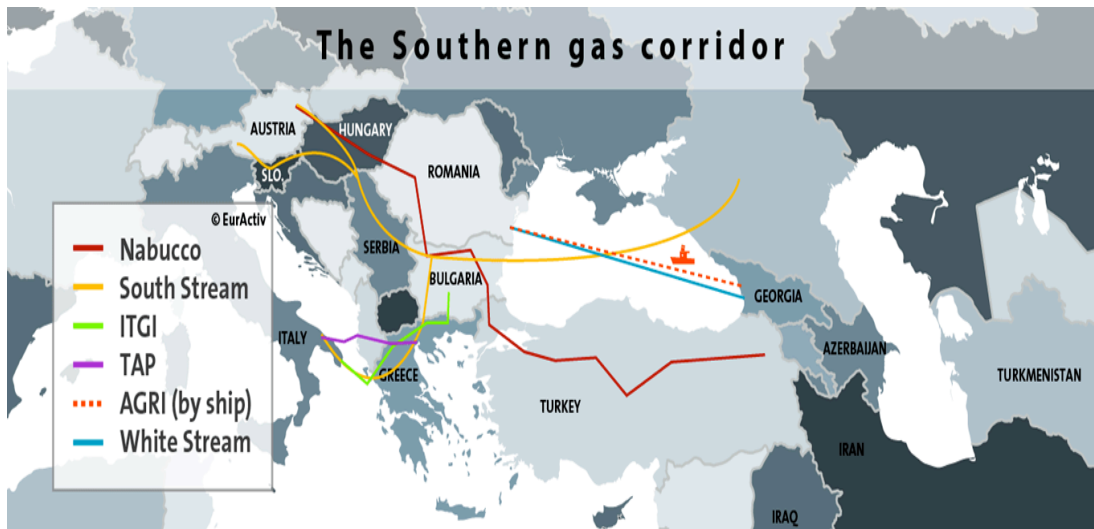
επιπρόσθετων ποσοτήτων φυσικού αερίου στις αγορές της ΕΕ, οι οποίες δύναται να φθάσουν διαμέσου νέων αγωγών ρωσικών συμφερόντων.⁵⁶⁰ Επί παραδείγματι, αναφορικά με τον σχεδιαζόμενο αγωγό φυσικού αερίου Τουρκίας - Ελλάδας – Ιταλίας (εκκρεμεί η αποπεράτωση και λειτουργία του τμήματος Ελλάδας – Ιταλίας), μέσω του οποίου θα διέλθει φυσικό αέριο προς τις αγορές της Ευρώπης, οι ΗΠΑ ευελπιστούν όπως ο υπόψη αγωγός μεταφέρει αποκλειστικά φυσικό αέριο προέλευσης Αζερμπαϊτζάν, Τουρκμενιστάν ή Ιράκ, με ταυτόχρονο αποκλεισμό του ρωσικού και του ιρανικού φυσικού αερίου. Για το λόγο αυτό άλλωστε, ο τότε Υπουργός Ενέργειας των ΗΠΑ Samuel Bodman μαζί με τον τότε πρεσβευτή της χώρας στην Ελλάδα, Daniel Speckhart, παρευρέθησαν στα εγκαίνια τμήματος του υπόψη αγωγού (18 Νοεμβρίου 2007), στα ελληνοτουρκικά σύνορα. Η παρουσία των αξιωματούχων της Ουάσιγκτον είχε συμβολικό χαρακτήρα, προκειμένου να προβάλουν ότι ο εν λόγω αγωγός είναι «δικός τους» και ότι, η τότε κυβέρνηση Μπους δεν θα ανεχόταν ουδεμία παρέκκλιση, αμφοτέρων Τούρκων και Ελλήνων, αναφορικά με τους σχεδιασμούς του Λευκού Οίκου για τη χρήση του εν λόγω αγωγού. Ο απαρέγκλιτος σχεδιασμός της Ουάσιγκτον επέφερε εκνευρισμό σε Άγκυρα και Αθήνα.⁵⁶¹

Από οικονομικής εκδοχής, ο υπόψη αγωγός δίνει διέξοδο στο φυσικό αέριο προέλευσης Αζερμπαϊτζάν (1,3 ΤΚΜ) το οποίο τελεί ήδη υπό εκμετάλλευση αμερικανικών εταιρειών καθώς και σε φυσικό αέριο αμερικανικών συμφερόντων στο Καζακστάν και αργότερα στο Τουρκμενιστάν και στο Ουζμπεκιστάν. Βέβαια η Μόσχα έχει δεσμεύσει το προς εξαγωγή φυσικό αέριο του Καζακστάν (1,8 ΤΚΜ – μέρος 0,97%), του Τουρκμενιστάν (8 ΤΚΜ – μέρος 4,30%) και του Ουζμπεκιστάν (1,6 ΤΚΜ) για τα επόμενα 15 περίπου έτη,⁵⁶² γεγονός που καθιστά τη λειτουργία του αγωγού αμφίβολη χωρίς τη συμμετοχή του Ιράν (29,6 ΤΚΜ – μέρος 16%).

⁵⁶⁰ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 96.

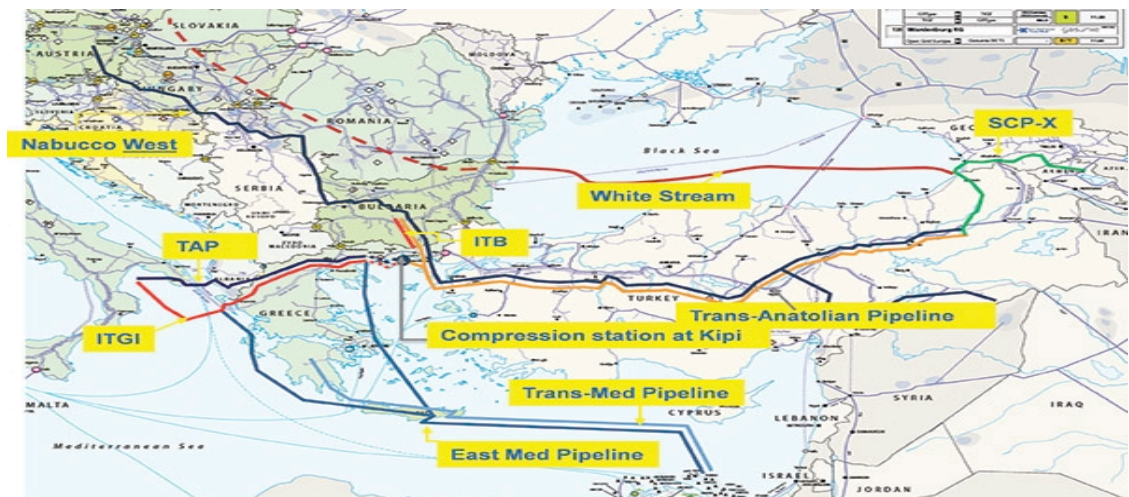
⁵⁶¹ Θ. Τσακίρης, Ο Γαλάζιος Χρυσός, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2011, σελ. 227.

⁵⁶² Ο.π., σελ. 189-194.

(Χάρτης υπ' αριθ. 8: Οι σχεδιαζόμενοι αγωγοί φυσικού αερίου Nabucco, ITGI, TAP και White Stream είναι Αμερικανικών συμφερόντων)

Οι ΗΠΑ δεν επιθυμούν το παραπάνω φυσικό αέριο να διέρχεται μέσω Ρωσίας ή μέσω Ιράν, ενώ ταυτόχρονα επιθυμούν να αποφύγουν τη διέλευσή του από το Αφγανιστάν, λόγω της έκρυθμης επικρατούσας κατάστασης. Ο εν λόγω αγωγός σε γεωπολιτικό επίπεδο, μειώνει την ενεργειακή εξάρτηση των χωρών του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας από τη Μόσχα, ενώ συνάμα επιτρέπει στις ΗΠΑ να αυξήσουν την εξάρτηση της Ευρώπης από φυσικό αέριο που ελέγχουν άμεσα ή έμμεσα. Εν ολίγοις, ο αγωγός εξυπηρετεί πρωτίστως τα αμερικανικά συμφέροντα.

(Χάρτης υπ' αριθ. 9: Οι σχεδιαζόμενοι αγωγοί φυσικού αερίου ITGI και TAP θα ανεφοδιάζονται από τον TANAP)

Ωστόσο οι ΗΠΑ ανησυχούν καθόσον το αζέρικο φυσικό αέριο δεν θα επαρκεί για να καλύψει τη δυναμικότητα του αγωγού, κυρίως κατά τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του. Αντιθέτως, υπάρχει η δυνατότητα να διοχετευθεί στον αγωγό άφθονο ρωσικό φυσικό αέριο - από την πρώτη ημέρα λειτουργίας του - χωρίς απαίτηση για επιπλέον υποδομή. Και αυτό διότι ο υφιστάμενος αγωγός Blue Stream ο οποίος παρέχει υποθαλάσσια σύνδεση - μέσω της Μαύρης Θάλασσας - της Ρωσίας με την Τουρκία, υποαπασχολείται, καθόσον η Τουρκία δεν δύναται να απορροφήσει μεγάλη ποσότητα φυσικού αερίου, σύμφωνα με τη δυναμικότητα του αγωγού. Διαμέσου λοιπόν του αγωγού Blue Stream καθίσταται εφικτή η άμεση διοχέτευση φυσικού αερίου στον αγωγό ITGI, πλην όμως η Ουάσιγκτον έχει διαμηνύσει στην Άγκυρα να μην επιτρέψει τη διοχέτευση ρωσικού ή ιρανικού φυσικού αερίου στον αγωγό ITGI.⁵⁶³ Για τον ίδιο ακριβώς λόγο, οι ΗΠΑ ασκούν πιέσεις και στην Ελλάδα, ώστε να μην διαμετακομίσει ρωσικό φυσικό αέριο, το οποίο θα αφιχθεί μέσω Βουλγαρίας με σκοπό τη διέλευσή του στην Ιταλία. Στο πλαίσιο των πιέσεων, ο τότε Υπουργός Ενέργειας των ΗΠΑ, Samuel Bodman, αυτοπροσκαλέθηκε στα εγκαίνια του αγωγού, για να διαμηνύσει ότι «έχουν γνώση οι φύλακες».

(Χάρτης υπ' αριθ. 10: Ο αγωγός φυσικού αερίου Blue Stream αποτελεί μεγάλη σύμπραξη Ρωσίας - Τουρκίας)

Η ανησυχία της Ουάσιγκτον και η έκδηλη προσπάθειά της να διασφαλίσει την πειθαρχία της Ελλάδας και της Τουρκίας, αναφορικά με τους σχεδιασμούς των ΗΠΑ στον αγωγό ITGI, προέρχεται και από μία επιπρόσθετη αιτία. Πρόκειται για την πρόταση του Προέδρου Putin για την κατασκευή του αγωγού φυσικού αερίου South Stream, ο οποίος θα ξεκινάει από τη Ρωσία και θα καταλήγει - υποθαλάσσια από τη

⁵⁶³ Θ. Τσακίρης, Ο Γαλάζιος Χρυσός, Ο.π., σελ. 230.

Μαύρη Θάλασσα σε μήκος 900χλμ - στη Βάρνα της Βουλγαρίας, με περαιτέρω προορισμούς την Ελλάδα και την Ιταλία. Ο αγωγός αυτός θα δρα ανταγωνιστικά στον «αμερικανικών συμφερόντων» αγωγό ITGI.

(Χάρτης υπ' αριθ. 11: Ο αγωγός φυσικού αερίου Nord Stream και ο σχεδιασμός South Stream είναι Ρωσικών συμφερόντων)

Ένας εναλλακτικός σχεδιασμός των ΗΠΑ που αποσκοπεί στη μείωση της ενεργειακής εξάρτησης της Ευρώπης και γενικότερα της Δύσης από τη Ρωσία, είναι η μεταφορά φυσικού αερίου από την Κεντρική Ασία στην Ευρώπη διαμέσου του αγωγού φυσικού αερίου **Nabucco**, ο οποίος θα ακολουθεί τη διαδρομή: Τουρκία – Βουλγαρία – Ρουμανία – Ουγγαρία – Αυστρία. Η βιωσιμότητα όμως του Nabucco τελεί σε συνάρτηση από τον εφοδιασμό του με φυσικό αέριο από το Τουρκμενιστάν και το Καζακστάν. Ο εν λόγω αγωγός είναι ένα σχέδιο που υποστηρίζεται από τις ΗΠΑ και την ΕΕ και προβλέπει τη διοχέτευση φυσικού αερίου από το Αζερμπαϊτζάν και το Τουρκμενιστάν στο Μπακού υποθαλάσσια μέσω της Κασπίας.⁵⁶⁴ Από το Μπακού ο αγωγός αυτός θα ακολουθεί παράλληλη διαδρομή με το πετρελαιοαγωγό Μπακού – Τιφλίδα – Τσεϊχάν. Η γεωπολιτική σημασία του αγωγού έγκειται στο ότι, περιορίζει τον έλεγχο της Ρωσίας στη διακίνηση φυσικού αερίου και αναβαθμίζει το ρόλο της Τουρκίας ως περιφερειακής υπερδύναμης. Εντούτοις, η υλοποίηση του υπόψη σχεδίου δεν φαίνεται εφικτή, καθόσον προσκρούει σε σημαντικά προβλήματα. Καταρχήν, σύμφωνα με το νομικό καθεστώς της Κασπίας, η Ρωσία και το Ιράν ως χώρες που συνορεύουν με την Κασπία έχουν δικαίωμα άσκησης βέτο,

⁵⁶⁴ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 88.

αναφορικά με την εκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων της Κασπίας.⁵⁶⁵ Εκτιμάται λοιπόν ότι θα ασκήσουν βέτο για να εμποδίσουν την κατασκευή του υποθαλάσσιου αγωγού που θα διαπερνά την Κασπία. Επιπλέον, η δυναμικότητα του αγωγού θα ανέρχεται σε 31 δις κυβικά μέτρα φυσικού αερίου ετησίως, γεγονός που καθιστά τη λειτουργία του ανέφικτη χωρίς τη συμμετοχή του Ιράν (29,6 ΤΚΜ – μέρος 16%) και του Τουρκμενιστάν. Η μη υλοποίηση του Nabucco καταρρίπτει τις προσπάθειες της ενεργειακής εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ, καθόσον δεν επιτυγχάνεται η άμβλυση της ενεργειακής απεξάρτησης από το ρωσικό φυσικό αέριο.⁵⁶⁶ Ένας άλλος εναλλακτικός σχεδιασμός των ΗΠΑ είναι ο αγωγός φυσικού αερίου **TAP** (Trans Adriatic Pipeline), ο οποίος θα μεταφέρει φυσικό αέριο από την Κασπία στην Ιταλία μέσω Ελλάδας και Αλβανίας. Η δυναμικότητά του θα ανέρχεται σε 11 δις κυβικά μέτρα φυσικού αερίου ετησίως.

Το κοινό πρόβλημα των τριών παραπάνω αγωγών που συνιστούν σχέδια εναλλακτικών οδών μεταφοράς, είναι ότι η βιωσιμότητά τους θα τελεί υπό αμφισβήτηση, εφόσον το Καζακιστάν και το Τουρκμενιστάν συνεργάζονται με τη Μόσχα.⁵⁶⁷ Η άμεση πρόσβαση στους ενεργειακούς πόρους της Κασπίας, θα είχε κομβική σημασία στο θέμα της ενεργειακής απεξάρτησης της Ευρώπης από τη Ρωσία. Επίσης οι τρεις παραπάνω αγωγοί διέρχονται από περιοχές που χαρακτηρίζονται από πολιτική αστάθεια, εμφανίζουν συνεπώς μεγάλο ρίσκο διαμετακόμισης. Ένα επιπλέον τροχοπέδη στη λειτουργία τους, είναι οι διενέξεις μεταξύ Τουρκμενιστάν και Αζερμπαϊτζάν για τα χωρικά ύδατα της Κασπίας. Τέλος είναι πιθανή ακόμα και η αναστολή διάθεσης του αζέρικου φυσικού αερίου στους παραπάνω αγωγούς, σε περίπτωση επιδείνωσης των Τούρκο-αζερικών σχέσεων λόγω της διαφαινόμενης προσέγγισης της Τουρκίας με την Αρμενία με τις ευλογίες της Ουάσιγκτον και του Προέδρου Obama.⁵⁶⁸

Οι σχεδιασμοί της Ουάσιγκτον αρχικά αποσκοπούσαν αφενός, στον έλεγχο των ενεργειακών πόρων της Κασπίας διαμέσου του ελέγχου των οδών μεταφοράς τους και αφετέρου, στον αποκλεισμό της Ρωσίας και του Ιράν από τη διέλευση των

⁵⁶⁵ Lutz Kleveman, Το Νέο Μεγάλο Παιχνίδι, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2005, σελ. 236-239.

⁵⁶⁶ Το Αέριο τους Έφερε πιο Κοντά, άρθρο στην Εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», 20 Ιουν 2010.

⁵⁶⁷ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 86-87.

⁵⁶⁸ Το 1994 τελείωσε ο πόλεμος μεταξύ της Αρμενίας και του Αζερμπαϊτζάν και μάλιστα η Αρμενία δημιούργησε τον αυτόνομο θύλακα Ναγκόρνο Καραμπάχ εντός της αζερικής επικράτειας. Για το λόγο αυτό ο αγωγός πετρελαίου BTC διήλθε διαμέσου Γεωργίας και όχι διαμέσου Αρμενίας. Βλέπε: Lutz Kleveman, Το Νέο Μεγάλο Παιχνίδι, Ο.π., σελ. 54-55.

υπόψη δρόμων μεταφοράς. Το δεύτερο σκέλος όμως των σχεδιασμών των ΗΠΑ έχει διαφοροποιηθεί, με την προσθήκη στην υφιστάμενη επιδίωξη της ανάσχεσης των Ρωσικών και Ιρανικών συμφερόντων, επιπλέον και των Κινεζικών συμφερόντων στην περιοχή. Επιπροσθέτως, οι ΗΠΑ επιδιώκουν τη διεθνοποίηση των μετοχών των ενεργειακών τους εταιρειών, προκειμένου να υπάρχει μεγαλύτερη εξάρτηση από το διεθνή παράγοντα. Στο πλαίσιο αυτό, οι ΗΠΑ ασκούν πιέσεις στη Ρωσία ώστε να φιλελευθεροποιήσει τον τομέα ενέργειας, ενώ με τη συνδρομή Αμερικανικών χρηματοπιστωτικών οργανισμών αναδιάρθρωθηκε η κρατική Κινεζική εταιρεία πετρελαίου και φυσικού αερίου China National Petroleum Corporation, η οποία μετονομάστηκε σε PetroChina Co ενώ οι μετοχές της εισήχθησαν στα χρηματιστήρια της Νέας Υόρκης και του Hong Kong.

Αναφορικά με τους αγωγούς πετρελαίου, ο αγωγός Μπακού – Τιφλίδα – Τσεϊχάν (**BTC**) θεωρείται αμερικανικών συμφερόντων. Οι ΗΠΑ ασκούν πιέσεις στις χώρες παραγωγούς πετρελαίου ώστε να προτιμήσουν τον αγωγό για τις πετρελαϊκές εξαγωγές τους, παρόλο που αποτελεί κοστοβόρα και χρονοβόρα λύση.⁵⁶⁹

(Χάρτης υπ' αριθ. 12: Ο αγωγός πετρελαίου BTC είναι Αμερικανικών συμφερόντων)

Επί παραδείγματι, ο τότε Υπουργός Εξωτερικών Colin Powell κατά την επίσκεψή του στο Καζακστάν (Δεκέμβριος 2001), άσκησε ισχυρές πιέσεις στον πρόεδρο της χώρας προκειμένου να συναινέσει η χώρα του στην κατασκευή πετρελαιαγωγού για τη μεταφορά πετρελαίου του Καζακστάν, δια μέσου

⁵⁶⁹ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 94.

Αζερμπαϊτζάν, Γεωργίας και Τουρκίας, παρακάμπτοντας τη Ρωσία και το Ιράν. Ο εν λόγω πρόεδρος υποχώρησε ενώπιον των αμερικανικών πιέσεων και συναίνεσε στην κατασκευή του πετρελαιοαγωγού BTC, παρόλο που δύο μήνες νωρίτερα (15 Οκτωβρίου 2001) είχε παρευρεθεί στα εγκαίνια του πετρελαιοαγωγού Τενγκίζ – Νοβοροσίσκ, παρουσία και του προέδρου της Ρωσίας Putin.

5.2.3. Η Στρατηγική των ΗΠΑ για Νέα Καύσιμα και Τεχνολογίες

Η αμερικανική κυβέρνηση έχει εκδηλώσει επίσημα το ενδιαφέρον της για την έρευνα του υδρογόνου ως καυσίμου για το μέλλον, την οποία και χρηματοδότησε με 1,2 δις δολάρια. Το γεγονός αυτό ενισχύει την εκδοχή ότι οι ΗΠΑ επιδιώκουν τον παγκόσμιο έλεγχο των ενεργειακών πόρων του πλανήτη προκειμένου να αυξήσουν τις τιμές τους, με σκοπό να αποσβέσουν το οικονομικό κόστος της έρευνας και ανάπτυξης νέων καυσίμων και τεχνολογιών που τελούν σε πειραματικό στάδιο και στη συνέχεια να προωθήσουν νέα οικονομικότερα καύσιμα των οποίων θα διαθέτουν την κατάλληλη τεχνογνωσία παραγωγής. Το υπόψη σενάριο προσδίδει στις ΗΠΑ γεωπολιτικό - τεχνολογικό πλεονέκτημα για δεκαετίες.⁵⁷⁰

5.2.4. Ο Ενεργειακός Έλεγχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Κίνας από τις ΗΠΑ

Ένας από τους στρατηγικούς σχεδιασμούς της Ουάσιγκτον είναι ο πολιτικοοικονομικός έλεγχος πρωτίστως της Κίνας αλλά και της ΕΕ, γεγονός που προϋποθέτει και τον ενεργειακό τους έλεγχο. Ο λόγος είναι η προάσπιση του υφιστάμενου διεθνούς μονοπολικού συστήματος και της ηγεμονικής θέσης που κατέχουν οι ΗΠΑ. Συνακόλουθα, ο έλεγχος του ενεργειακού τομέα από τις ΗΠΑ, θα καταστήσει την ΕΕ και την Κίνα δέσμιες αυτών, μη επιτρέποντάς τους να ανταγωνιστούν και να αμφισβητήσουν την παγκόσμια ισχύ της υπερδύναμης.

⁵⁷⁰ Amory B. Lovins, Αποχαιρετισμός στα Καύσιμα όπως τα Ξέρουμε, Foreign Affairs, 22 Μάη 2012. Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: <http://foreignaffairs.gr/articles/68799/amory-b-lovins/apoxairetismos-sta-kaysima-opos-ta-kseroyme?page=2>

5.3. ΡΩΣΙΑ

5.3.1. Η Εξωτερική Πολιτική της Ρωσίας

Η εξωτερική πολιτική της μεταψυχροπολεμικής Ρωσίας προσαρμόστηκε στη συρρικνωμένη πλέον εθνική ισχύ της, η οποία μετέπεσε από υπερδύναμη σε περιφερειακή δύναμη. Η μετάπτωση της πρώην ΕΣΣΔ στη σημερινή Ρωσική Ομοσπονδία, επέφερε απώλεια των ευρωπαϊκών της δορυφόρων, εδαφικό και δημογραφικό ακρωτηριασμό, καθώς και την οικονομική κατάρρευση του 1998.⁵⁷¹ Η Ρωσία αντιμετώπισε μειονοτικά θέματα, έχοντας περίπου 70 μικρές μειονότητες. Στις νέες ρωσικές δημοκρατίες του Καυκάσου, οι Ρώσοι αποτελούν μειονότητα. Είναι χαρακτηριστική η εκτίμηση ότι στην αχανή Σιβηρία και τη ρωσική Άπω Ανατολή, αναμένεται σε 15 χρόνια να αποτελούν οι Κινέζοι το πλείστον των τοπικών πληθυσμών, γεγονός που θα συνιστά μείζονα απειλή για την εδαφική ακεραιότητα της Ρωσίας, δεδομένης της μακροπρόθεσμης ανάπτυξης της κινεζικής ισχύος.⁵⁷²

Το νέο δόγμα εξωτερικής πολιτικής της χώρας το οποίο καθορίστηκε μετά το πέρας του διπολισμού, είναι το «Δόγμα του Εγγύς Εξωτερικού». Το υπόψη δόγμα, άφηνε οριστικά στο περιθώριο το ψυχροπολεμικό όραμα της Μόσχας για διεθνή επικράτηση και κυριαρχία του Κομμουνισμού, επικεντρώνοντας στην απόκτηση επιρροής επί των νεοσύστατων μετά-σοβιετικών δημοκρατιών (της πρώην ΕΣΣΔ), ιδεολόγημα που ταυτόχρονα θα απέτρεπε την επιχειρούμενη στρατηγική διείσδυση της υπερδύναμης στην Ευρασία.⁵⁷³ Το δόγμα αυτό αποσκοπούσε στον ενεργειακό έλεγχο των εν λόγω κρατών, χωρίς μάλιστα υποχρέωση της Μόσχας να στηρίζει τις οικονομίες τους.⁵⁷⁴ Αξιοσημείωτο είναι ότι, το «Δόγμα του Εγγύς Εξωτερικού» ανατρέχει το συνειρμό μας στο αμερικανικό δόγμα Μονρόε, διότι χαρακτηρίζει το γεωπολιτικό χώρο της πάλαι ποτέ ΕΣΣΔ ως χώρο ζωτικών συμφερόντων της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Το δόγμα Μονρόε προέβλεπε παρόμοιο ιδεολόγημα για τη Λατινική Αμερική.⁵⁷⁵

⁵⁷¹ Fouskas V., US Macht – Policy in Eurasia and the Re – fashioning of the Greater Middle East, Turkish Journal of International Relation, Vol. 2 (2), Summer 2002.

⁵⁷² Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Η Θέση της Ρωσίας στο Διεθνές Σύστημα στις Αρχές του 21ου Αιώνα, ΕΚΟΜΕ, 2002.

⁵⁷³ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 76, 86.

⁵⁷⁴ Daniel Drezner, The Sanctions Paradox: Economic Statecraft and International Relations, Cambridge University Press, 1999, p.135.

⁵⁷⁵ Θ. Τσακίρης, Ο Γαλάζιος Χρυσός, Ο.π., σελ.39.

Η άνοδος του Προέδρου Putin στην εξουσία άνοιξε μια νέα σελίδα, τόσο στη μεταψυχροπολεμική εξωτερική πολιτική της χώρας, όσο και στην ιστορία αυτής γενικότερα. Πρόκειται για έναν ρεαλιστή και αποφασιστικό πολιτικό, ο οποίος διαθέτει σαφή και ακριβή επίγνωση των δυνατοτήτων της χώρας του, στο νέο διεθνές περιβάλλον. Όντας ρεαλιστής ο Πρόεδρος Vladimir Putin, ευθύς εξ' αρχής αποστασιοποιήθηκε από μεγαλεπήβολες φαντασιώσεις που εξακολούθησαν να κατατρέχουν τις ρωσικές ελίτ και μετά την κατάρρευση της πρώην ΕΣΣΔ, και προσανατολίστηκε προς τη Δύση.

Ο Putin έχοντας ισχυρό γεωπολιτικό αισθητήριο, αντελήφθη ότι οι τάσεις των προκατόχων του ήταν ανεδαφικές και δεν εξυπηρετούσαν τα στρατηγικά συμφέροντα της χώρας του. Διαμόρφωσε λοιπόν μία νέα ρεαλιστική εξωτερική πολιτική, τη λεγόμενη «Ρωσική Ολοκλήρωση». Πρόκειται για μια στρατηγική προσέγγιση των κρατών που δημιουργήθηκαν από την πτώση της πρώην ΕΣΣΔ στον άμεσο ζωτικό της χώρο, σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο. Η «Ρωσική Ολοκλήρωση» όμως, εμπεριέχει και προσέγγιση με την ΕΕ και τις ΗΠΑ, δηλαδή ενδυνάμωση της δυτικής διπλωματίας της χώρας.⁵⁷⁶ Η ρεαλιστική πολιτική του Putin, διαπίστωσε ότι οι ευρωπαϊκές χώρες είναι φιλικά διακείμενες προς τους δυτικούς οργανισμούς (ΝΑΤΟ, Ε.Ε.), σε αντίθεση με τη Ρωσία, η οποία δεν δύναται επί του παρόντος να στηρίζει τις επιλογές της. Για το λόγο αυτό η Μόσχα κατανοεί ότι, στη δεδομένη περίοδο το μοναδικό πρόσφορο πεδίο προβολής της ισχύος της, είναι το ενεργειακό. Με δεδομένη τη σημαντική ενεργειακή ισχύ της χώρας σε διεθνές επίπεδο, το Κρεμλίνο προβάλλει τον ενεργειακό του πλούτο προκειμένου να καθιερωθεί ως πολιτική και οικονομική υπερδύναμη. Το γεγονός ότι η Ρωσία διαθέτει τα μεγαλύτερα αποθέματα φυσικού αερίου παγκοσμίως (με δεύτερο το Ιράν), ενώ είναι δεύτερη σε εξαγωγές πετρελαίου (μετά τη Σαουδική Αραβία), αναδεικνύει τη χώρα σε κομβικό διεθνή ενεργειακό δρώντα.⁵⁷⁷ Ειδικότερα δε, αποτελεί σημαντικό προμηθευτή φυσικού αερίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το ενεργειακό παιχνίδι βέβαια εμπεριέχει και πολιτική έκφραση, στο πλαίσιο της οποίας η Μόσχα δίνει επιτυχώς τη «μάχη των αγωγών» προς την Ευρώπη, με τον υποθαλάσσιο αγωγό της Βαλτικής προς τη Γερμανία και προς την Κεντρική Ασία, όπου παίζεται το «Νέο Μεγάλο Παιχνίδι» των αγωγών και της ενέργειας. Η Ρωσία αναπτύσσει περιφερειακές δομές προωθώντας τα συμφέροντά της στην ευρύτερη

⁵⁷⁶ Πέτρος Σιούσιουρας, Ο.π., σελ. 87.

⁵⁷⁷ <http://dunner99.blogspot.com/2009/02/petroleum-and-natural-gas-proved.html>

ευρασιατική ζώνη, ενώ ταυτόχρονα επεκτείνει τις οικονομικές της σχέσεις με την Ε.Ε. και πρωτίστως με τη Γερμανία,⁵⁷⁸ με την οποία και υφίσταται αμοιβαία συνεργασία σε μεγάλα έργα υποδομών και αναπτυξιακά προγράμματα στην ευρύτερη περιοχή της Ευρασίας, όπου και υπάρχει κοινό επενδυτικό ενδιαφέρον. Η προσέγγιση και η υποκρυπτόμενη γεωπολιτική συνεννόηση των δύο χωρών, αποτελεί σταθερή γεωπολιτική επιδίωξη της μεταπολεμικής Γερμανίας, από την εποχή της “Ost Politik” του καγκελαρίου **Βίλι Μπραντ**. Κατά το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, η προσέγγιση των δύο χωρών οδηγήθηκε σε τέλμα, λόγω της συγκρουσιακής σχέσεως με όμοιες προσπάθειες της Γαλλίας. Για το λόγο αυτό η Γερμανία ενέταξε στο εγχείρημά της τη Γαλλία ως στρατηγικό εταίρο.⁵⁷⁹ Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός της εισαγωγής από τη Γερμανία του 40% των εγχώριων αναγκών της σε φυσικό αέριο από την Ρωσία. Αναφορικά με τις διμερείς σχέσεις της Ρωσίας με την Ε.Ε., πρόκειται για σχέσεις αγαστές, καθόσον υφίσταται μεγάλη ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης από τη Ρωσία. Επιπροσθέτως, πραγματοποιούνται επενδύσεις και συμμετοχή από κοινού σε μεγάλα αναπτυξιακά έργα κρατικών εταιρειών, αλλά και ιδιωτικών επιχειρήσεων.

Η πολιτική της χώρας δε διαθέτει μόνον δυτικό προσανατολισμό. Ο Putin άλλωστε δήλωσε ότι «Μέρος της ρωσικής επικράτειας κείται στην Ανατολή, μέρος στην Ευρώπη. Προτιθέμεθα να αναπτύξουμε τις σχέσεις μας με την Ανατολή όπως κάνουμε και με τη Δύση». Στο πρίσμα αυτό ο Putin υιοθέτησε το δόγμα του ενιαίου γεωοικονομικού χώρου, ο οποίος εκτείνεται από τον Ατλαντικό έως τον Ειρηνικό Ωκεανό.⁵⁸⁰ Η Μόσχα εξακολουθεί να διατηρεί σχέσεις με την Κίνα,⁵⁸¹ το Ιράν, την Ινδία και τη Βόρειο Κορέα, σχέσεις τις οποίες – σε αντίθεση με το παρελθόν - αποφεύγει επιμελώς να χρησιμοποιήσει ως μέσο άσκησης πίεσης επί της Δύσης. Οι ετερόκλητοι άλλωστε συνομιλητές της Μόσχας δεν είναι πρόθυμοι να συμμετέχουν σε συσπειρώσεις εναντίον της Δύσης, τη στιγμή μάλιστα που τους χωρίζουν οξείες αντιθέσεις με χαρακτηριστικό το παράδειγμα της Κίνας και της Ινδίας, οι οποίες και καταβάλλουν συστηματικές προσπάθειες προσέγγισης με την αμερικανική υπερδύναμη.⁵⁸²

⁵⁷⁸ Karkazis John, *The Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region*, Ο.π., p. 41

⁵⁷⁹ *Germany and Russia More Closer*, Stratford Intelligence, George Friedman, June 22, 2010.

⁵⁸⁰ www.nationalinterest.org/WhatEurasianMeansforWashington/19042012

⁵⁸¹ Η ενίσχυση της συνεργασίας με την Κίνα, αλλά και με τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες αποτελεί κομβική γεωπολιτική επιδίωξη της εξωτερικής πολιτικής της Μόσχας. Βλέπε: Karkazis John, *The Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region*, Ο.π., p. 41

⁵⁸² Zbigniew Brzezinski, *Η Γεωστρατηγική Τριάδα - Η συμβίωση με την Κίνα, τη Νέα Ευρώπη και τη Ρωσία*, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα, 2002, σελ. 162.

5.3.2 Μεσογειακός Άξονας Ρωσίας – Προοπτικές

Στις αρχές του 18^{ου} αιώνα, ο Ρωσικός στόλος εμφανίστηκε στη Μεσόγειο και συμμετείχε στην κυριαρχία επί της Ανατολικής Μεσογείου. Η έξοδος αυτή του Ρωσικού στόλου στις θερμές θάλασσες από την εποχή του Μεγάλου Πέτρου⁵⁸³ (1672-1725) μέχρι και τις ημέρες μας αποτελεί μία διαχρονική γεωπολιτική επιδίωξη, για την εξασφάλιση της οποίας οι Σοβιετικοί χρησιμοποίησαν ενίοτε την πολιτική, οικονομική και στρατιωτική τους δύναμη. Η υπόψη Σοβιετική παρουσία στη Μεσόγειο, αποσκοπούσε στην πραγμάτωση πολλαπλών πολιτικών στόχων: ενίσχυση της πολιτικής της επιρροής σε αραβικές χώρες, άρση του δυτικού μονοπωλίου, παρεμβατισμός στους στρατηγικούς σχεδιασμούς των ΗΠΑ στη Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή, αξιοποίηση της αντιπαλότητας μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, ενίσχυση ρευμάτων ουδετερότητας στις χώρες της υπόψη περιοχής. Εν κατακλείδι, η Ρωσία επιθυμούσε διαχρονικά να αποτελεί έναν κομβικό μεγάλο δρώντα που θα επηρεάζει τις εξελίξεις στην ευρύτερη μεσογειακή λεκάνη.

Η Ανατολική Μεσόγειος ειδικότερα, τόσο για τη Ρωσία όσο και για την πρώην Σοβιετική Ένωση, αποτελεί στρατηγικό μονοπάτι προς τη Μαύρη Θάλασσα. Για το λόγο αυτό η πρώην ΕΣΣΔ προσπάθησε ανεπιτυχώς να εισέλθει στην Ανατολική Μεσόγειο μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ενθαρρύνοντας τον εμφύλιο πόλεμο στην Ελλάδα και ασκώντας διπλωματική πίεση στην Τουρκία. Το 1955 δημιούργησε μια ευρεία συμμαχία με την Αίγυπτο σε πολιτικό, στρατιωτικό και οικονομικό επίπεδο. Το 1972 η συμμαχία αυτή συρρικνώθηκε και η Σοβιετική Ένωση επένδυσε στη Συρία, δίνοντάς της όπλα τα οποία δεν είχαν φύγει μέχρι τότε έξω από την περιοχή του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Άλλωστε, η πιο ισχυρή Ρωσική ναυτική δύναμη έξω από τα Σοβιετικά ύδατα, βρισκόταν στην Ανατολική Μεσόγειο και μάλιστα σε διαρκή απόσταση βολής από τον 6^ο Αμερικανικό Στόλο, όπου θα μπορούσε να έχει κάποιες πιθανότητες εναντίον των υποβρυχίων που ήταν εξοπλισμένα με πυραύλους Polaris.

Στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η τότε ΕΣΣΔ παρόλο που δεν έδρασε σε ικανοποιητικό βαθμό ανταγωνιστικά με τη Δύση στην Ανατολική Μεσόγειο, εν τούτοις διείσδυσε διπλωματικά σε αρκετές χώρες της περιοχής - όπως στη Συρία και στην Αίγυπτο - και διατήρησε φιλικά προσκείμενα προς αυτήν τα κομμουνιστικά κόμματα

⁵⁸³ Κατά τη συγκεκριμένη εποχή η Ρωσία χρησιμοποίησε θεμιτά και αθέμιτα μέσα, προκειμένου να πετύχει τον γεωστρατηγικό στόχο της. Βλέπε: Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 69.

ορισμένων χωρών της Δύσης. Στη μεταψυχροπολεμική όμως εποχή, η πάλαι ποτέ κραταιά υπερδύναμη περιήλθε σε δεινή κατάσταση, με τα σύνορά της να έχουν υποστεί μεταβολή και τη σφαίρα της γεωπολιτικής της επιρροής να έχει συρρικνωθεί. Η απώλεια των λιμανιών του Ταλίν και της Ρίγας περιόρισε την πρόσβαση της Ρωσίας στη Βαλτική θάλασσα, ενώ η απώλεια της Ουκρανίας σηματοδότησε μία ζωτική υποχώρηση για τη Ρωσία, αποστερώντας από αυτήν κυριαρχία στη Μαύρη θάλασσα, όπου η Οδησός αποτελούσε πολύτιμο εμπορικό δίαυλο με τη Μεσόγειο.

Επιπλέον, η κατάσταση στην Ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή επηρεάζει όλες τις εκφάνσεις της Ρωσικής ασφάλειας, καθόσον η υπόψη ασφάλεια τελεί σε συνάρτηση με την ασφάλεια των παρακείμενων περιοχών της Ευρώπης και της Ασίας. Η Μεσόγειος συνδεδεμένη με τη Μαύρη Θάλασσα, διαδραματίζει σημαίνοντα ρόλο για τη Ρωσία.⁵⁸⁴ Τα θυελλώδη γεγονότα και οι συγκρούσεις που διαδραματίζονται στην εν λόγω περιοχή, καθώς και η συχνά ανεξέλεγκτη διακίνηση όπλων και δυνάμεων, αποτελούν πρόκληση για τη Ρωσική ασφάλεια. Ταυτόχρονα η Ρωσία επιδιώκει την αποκατάσταση και ενίσχυση πολιτικών και οικονομικών σχέσεων με τις χώρες της ευρύτερης περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, προκειμένου να διαδραματίζει έναν σημαίνοντα ρόλο στην περιοχή⁵⁸⁵ η οποία αποτελεί μία ζώνη θρησκευτικών, πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών αντιπαράθεσεων. Οι πρόσφατες επεμβάσεις των ΗΠΑ στον Περσικό Κόλπο και το Αφγανιστάν, η αναβίωση του Ισλαμικού φονταμενταλισμού, η εξαιρετικά ζοφερή υφιστάμενη κατάσταση στο Ιράκ, το Παλαιστινιακό πρόβλημα και η αντιπαράθεση Ισραήλ- Λιβάνου, καθώς και οι πρόσφατες αραβικές εξεγέρσεις, μετέτρεψαν την ευρύτερη μεσογειακή λεκάνη σε στίβο πολιτικών και εν δυνάμει στρατιωτικών συγκρούσεων, με πρωταγωνιστές τις ΗΠΑ, το ΝΑΤΟ, την ΕΕ και τον ΟΗΕ, οι οποίοι επιδιώκουν την άσκηση ευέλικτων και αποτελεσματικών πολιτικών.⁵⁸⁶

Στο πρίσμα των σημαντικών προαναφερθεισών εξελίξεων, το Κρεμλίνο προχώρησε στην ενίσχυση του Μεσογειακού άξονα της εξωτερικής πολιτικής της χώρας, προβαίνοντας σε σειρά επαφών με τους κομβικούς δρώντες της υπόψη περιοχής.⁵⁸⁷ Οι πολιτικές και οικονομικές σχέσεις της Ρωσίας με τις μεσογειακές

⁵⁸⁴ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική των Μεγάλων Δυνάμεων. Από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο στην Κοινωνία των Εθνών: Άναρχη Διεθνής Κοινωνία και ο Θρίαμβος της Κρατικής Κυριαρχίας, Ο.π., σελ. 84.

⁵⁸⁵ Θάνος Ντόκος, Ο Γεωστρατηγικός Ρόλος της Τουρκίας, Εκδόσεις Τουρίκη, Αθήνα, 2001, σελ 54-58.

⁵⁸⁶ Ιωάννης Παρίσης, Ρωσία 10 Χρόνια Μετά - Προσεγγίζοντας τη Δύση, ΕΛΕΣΜΕ, Νοε 2003.

⁵⁸⁷ Karkazis John, The Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region, Ο.π., p. 42

χώρες δεν διέπονται από ομοιογένεια, καθόσον ποικίλει η σημασία εκάστης χώρας στη στρατηγική θεώρηση του Κρεμλίνου. Επίσης η Μόσχα στα πλαίσια του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, υποστηρίζει ρητά όλες τις καταδίκες των αραβικών χωρών εναντίον του Ισραήλ. Η Μόσχα επιδιώκει επίσης αγαστές σχέσεις με το σύνολο του αραβικού κόσμου και με τις μουσουλμανικές χώρες. Αναφορικά με τον πετρελαϊκό τομέα, η Ρωσία και οι Άραβες – πρωτίστως η Σαουδική Αραβία – εμφανίζουν διάσταση συμφερόντων. Παρόλα αυτά, η Μόσχα και το Ριάντ βρήκαν ένα *modus Vivendi* σε πολιτικό επίπεδο, με το Ριάντ να υπόσχεται πάταξη των τρομοκρατικών δικτύων των Τσετσένων. Το γεγονός αυτό επέδρασε στη σύναψη σημαντικών διμερών ενεργειακών συμφωνιών, ενώ επιπλέον η διατήρηση των τιμών του πετρελαίου σε υψηλά επίπεδα επιφέρει αμοιβαία για τις δύο χώρες οφέλη.

Η πρόσφατη ανάπτυξη και ενίσχυση της οικονομικής συνεργασίας της Μόσχας με αραβικές χώρες, τόσο της Μεσογείου όσο και Αφρικής, επέφερε συμφωνίες συνεκμετάλλευσης υδρογονανθράκων,⁵⁸⁸ πλείστοι εκ των οποίων διοχετεύονται από τη Βόρεια Αφρική στην Ευρώπη. Πρωταρχική δε γεωπολιτική επιδίωξη του Κρεμλίνου είναι τόσο η μείωση των εντάσεων, όσο και η συμμετοχή της Ρωσίας στα εξοπλιστικά προγράμματα των χωρών αυτών, επιτυγχάνοντας έτσι τη διατήρηση μίας στρατηγικής ισορροπίας και ταυτόχρονα την ενίσχυση της Ρωσικής οικονομίας. Πρόκειται για δοκιμασμένη στρατηγική η οποία έχει αποδειχτεί διαχρονικά ως αποτελεσματική, αναφορικά με τις Μεσογειακές και Μεσανατολικές υποθέσεις. Η Ρωσία λόγω της αμερικανικής ηγεμονίας δεν δύναται να αντιπαρατίθεται ευθέως με τις ΗΠΑ. Ως εκ τούτου, βασίζεται στις αγαστές σχέσεις με τους «κομβικούς παίκτες» της υπόψη περιοχής, από τους οποίους ευελπιστεί να αποκομίσει οικονομικά οφέλη, ενισχύοντας έτσι την αναπτυξιακή της προσπάθεια.

Στο χώρο της Μέσης Ανατολής, ο στρατηγικός σχεδιασμός της Μόσχας προβλέπει υποστήριξη προς την Παλαιστίνη με ταυτόχρονη συνεργασία σε θέματα ασφάλειας με το Ισραήλ, αποφεύγοντας πιθανή σύγκρουση με τη Σαουδική Αραβία. Βέβαια σε κάθε περίπτωση, η Ρωσία θα εξακολουθήσει να αποτελεί ελάσσονος σημασίας παίκτη, όπως άλλωστε και η Ε.Ε., με τις ΗΠΑ να καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τις τύχες της Μέσης Ανατολής.⁵⁸⁹

⁵⁸⁸ Ιωάννης Παρίσης, *Η Καθ' Ημάς Θάλασσα*, Ο.π., σελ. 276.

⁵⁸⁹ Fred Halliday, *Η Μέση Ανατολή στις Διεθνείς Σχέσεις*. Ισχύς, Πολιτική και Ιδεολογία, Ο.π., σελ. 156-157.

Αναφορικά με τη στάση της Ρωσίας στο Κυπριακό ζήτημα, αυτή υπαγορευόταν διαχρονικά από την εκάστοτε εξέλιξη των ρώσο-τουρκικών σχέσεων. Όταν οι υπόψη σχέσεις ήταν ψυχρές, η Μόσχα «ξαναθυμόταν» εν είδει εργαλειακής χρήσης το Κυπριακό, αναδεικνύοντας αυτό ως μοχλό πίεσης προς την Άγκυρα. Επιπλέον η στάση της χώρας στο Κυπριακό, καθοριζόταν ανάλογα με τη γενικότερη κατάσταση του διεθνούς συστήματος, καθώς και με τη γενικότερη πολιτική που εφαρμόζε η Μόσχα στη Μέση Ανατολή και στην Ανατολική Μεσόγειο.

Τέλος, η εξωτερική πολιτική του Κρεμλίνου στη μεσογειακή λεκάνη προβλέπει και αναθέρμανση των σχέσεων της Ρωσίας με τη χώρα μας. Έπειτα από τη σχετικά βραχεία “Ost Politik” που υιοθέτησε η κυβέρνηση Καραμανλή, οι αγαστές σχέσεις των δύο χωρών διακόπηκαν, λόγω της μονοδιάστατης φίλο-ατλαντικής εξωτερικής πολιτικής που εφαρμόσαν οι κυβερνήσεις Παπανδρέου, Παπαδήμου και Σαμαρά.⁵⁹⁰ Αντιπροσωπευτικό δείγμα της πολιτικής αυτής είναι η πρωτοβουλία του ακραιφνή φίλο-ατλαντιστή υπουργού Άμυνας, Δημήτρη Αβραμόπουλου, για συμμετοχή της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Αντιπυραυλική Ασπίδα που προωθούν οι ΗΠΑ, πρωτοβουλία που εγείρει τις έντονες αντιδράσεις του Κρεμλίνου.⁵⁹¹

5.3.3. Επιδιώξεις της Ρωσίας στην Ευρύτερη Μεσογειακή Λεκάνη

Πρωταρχικός στρατηγικός σχεδιασμός της Μόσχας στην υπόψη περιοχή, είναι ο επανέλεγχος των ενεργειακών αποθεμάτων της Κασπίας καθώς και της διαμετακόμισης αυτών στις διεθνείς αγορές.⁵⁹² Η υλοποίηση ενός τέτοιου σεναρίου θα προσδώσει κεντρικό ρόλο στη Μόσχα, στο πλαίσιο του επιχειρούμενου άξονα Ρωσίας - ΕΕ - Κίνας που προωθείται ως αντίβαρο της Αμερικανικής μονοκρατορίας. Η μεταβολή άλλωστε του υφιστάμενου μονοπολικού συστήματος, θα επιδράσει εξισορροπητικά στο διεθνές γεωπολιτικό ισοζύγιο.

Η Μεσόγειος δύναται να προσφέρει στη Ρωσία λιμάνια σε θερμά ύδατα και διέξοδο προς τις ανοιχτές θάλασσες. Ο έλεγχος επίσης των Στενών απετέλεσε ανέκαθεν ευσεβή πόθο για τη Ρωσία.⁵⁹³ Η ιστορική ευκαιρία που είχε η χώρα να αποκτήσει τον έλεγχο των Στενών, ήταν κατόπιν της επικράτησής της στον ρώσο-

⁵⁹⁰ Karkazis John, the Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region, Ο.π., p. 42.

⁵⁹¹ Ο.π., p. 54.

⁵⁹² Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 86-97.

⁵⁹³ Karkazis John, Ο.π., p.p. 42-45.

τουρκικό πόλεμο. Οι μεγάλες δυνάμεις όμως της εποχής, απέτρεψαν μία τέτοια εκδοχή με τη Συνθήκη του Βερολίνου (1878).⁵⁹⁴ Αξιοσημείωτη είναι δε η μεταγενέστερη στρατηγική επιλογή της Μεγάλης Βρετανίας να ασκεί μαζί με τη Ρωσία τον έλεγχο επί των Στενών, εγχείρημα που εκδηλώθηκε με την επιχείρηση των Δαρδανελλίων (1915-1916).⁵⁹⁵

Η ναυτική παρουσία της στη μεσογειακή περιοχή, αναβίωσε στις αρχές του 21ου αιώνα. Στις ημέρες μας βέβαια, δεν υφίστανται οι δυνατότητες ελλιμενισμού της εποχής του Ψυχρού Πολέμου σε Αλγερία, Αίγυπτο και Λιβύη. Η Συρία αποτελεί πλέον τη μοναδική χώρα στην περιοχή που φιλοξενεί σοβιετικά πλοία.⁵⁹⁶ Αξιοσημείωτη είναι η επιμελής αλλά αποφασιστική ενίσχυση του ρωσικού ναυτικού στην Ανατολική Μεσόγειο, γεγονός που δεν δύναται να αγνοηθεί από την Ουάσιγκτον.⁵⁹⁷ Βέβαια η πρόσφατη προσάρτηση της Κριμαίας στη Ρωσία, προσέδωσε στη Μόσχα ισχυρό γεωπολιτικό πλεονέκτημα, αναφορικά με τον έλεγχο των Στενών και την κυριαρχία επί της Μαύρης θάλασσας.

Κατόπιν των ανωτέρω, η Ρωσία επιδιώκει την αναβάθμιση των σχέσεών της με τους πρώην δορυφόρους της ΕΣΣΔ για τρεις κυρίως λόγους: Πρώτον, για να αντισταθμίσει την αμερικανική παρουσία στην Ανατολική Μεσόγειο, στη βάση των φιλικών σχέσεων που διατηρούσε παραδοσιακά με τις χώρες της ευρύτερης μεσογειακής λεκάνης, εκμεταλλεζόμενη ταυτόχρονα την εχθρική διάθεση αυτών έναντι των ΗΠΑ. Δεύτερον, για να αυξήσει τις εμπορικές συναλλαγές της με τις πετρελαιοπαραγωγές χώρες που πληρώνουν τη Ρωσία σε σκληρό νόμισμα (δολάριο), συμβάλλοντας στη βελτίωση της εθνικής της οικονομίας. Τρίτον, για να έχει επιρροή στη σημαντική αυτή περιοχή, η οποία είναι πλούσια σε κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου.

Στον τομέα της ενέργειας, η Ρωσία ασκεί πιέσεις για μεταφορά των Ρωσικών και Καυκασιανών υδρογονανθράκων προς τις διεθνείς αγορές μέσω του δικού της δικτύου αγωγών. Με τον τρόπο αυτόν, θα ασκεί έλεγχο τόσο στις χώρες παραγωγής όσο και στο ρυθμό των ενεργειακών πόρων που διακινούνται, έχοντας ταυτόχρονα και οικονομικά οφέλη από την επιβολή «διοδίων». Πρωταρχικός στόχος όμως και

⁵⁹⁴ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 69.

⁵⁹⁵ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική των Μεγάλων Δυνάμεων για Παγκόσμια Κυριαρχία: Από την Άναρχη Διεθνή Κοινωνία στην Κοινωνία των Εθνών, Ο.π., σελ. 227-228.

⁵⁹⁶ Ιωάννης Παρίσης, Ο.π., σελ. 275.

⁵⁹⁷ Karkazis John, The Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region, Ο.π., p. 43

πρόκληση για τη χώρα, είναι η **ανεξαρτητοποίησή της από τις γειτονικές χώρες και πρωτίστως από την Ουκρανία**, αναφορικά με τη διαμετακόμιση του ενεργειακού πλούτου της στις δυτικές αγορές. Αξιοσημείωτο είναι δε το γεγονός ότι παρά τις συστηματικές προσπάθειες της Ρωσίας προς την κατεύθυνση αυτή, το 85% των ρωσικών εξαγωγών αερίου⁵⁹⁸ και το 25% των αντιστοίχων σε πετρέλαιο, διερχόταν μέχρι τον Νοέμβριο 2011 (λειτουργία πρώτης φάσης του Nord Stream) από την Ουκρανία.⁵⁹⁹ Στο πλαίσιο αυτό η Ρωσία προχωρά στην κατασκευή δύο σημαντικών αγωγών αερίου, του **Nord Stream** και του **South Stream** (χάρτης 11). Ο πρώτος θα μεταφέρει αέριο υποθαλάσσια μέσω της Βαλτικής Θάλασσας στη Γερμανία, ενώ ο δεύτερος επίσης υποθαλάσσια μέσω της Μαύρης Θάλασσας στη Βουλγαρία.⁶⁰⁰ Αμφότεροι οι αγωγοί αποσκοπούν στην παράκαμψη της Ουκρανίας και των φιλικά προσκείμενων στις ΗΠΑ χωρών της Κεντρικής Ευρώπης, μεταφέροντας το Ρωσικό φυσικό αέριο στην Ευρώπη χωρίς πολιτικά προσκόμματα.

Η ενέργεια αποτελεί αναμφίβολα σημείο τριβής μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας. Η ΕΕ επιδιώκει τη χάραξη ενιαίας και συνεκτικής ενεργειακής πολιτικής έναντι της Ρωσίας, πράγμα που δεν έχει επιτευχθεί καθόσον ορισμένα κράτη – μέλη της ΕΕ εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το Ρωσικό φυσικό αέριο. Επιπροσθέτως, κράτη - μέλη της ΕΕ σύναψαν διμερείς συμφωνίες και συμβόλαια μακροπρόθεσμης διάρκειας με τη Ρωσική Gazprom, αποσκοπώντας σε προνομιακές σχέσεις και στην εξασφάλιση σημαντικών ενεργειακών ποσοτήτων προς κάλυψη των αναγκών τους. Η ΕΕ η οποία αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους εισαγωγείς ενέργειας σε διεθνές επίπεδο, επιδιώκει την ενεργειακή της ασφάλεια από πηγές εκτός Ρωσίας και Μέσης Ανατολής, από τις οποίες επιθυμεί την απεξάρτησή της.

Η Ρωσία αντιλαμβανόμενη τους σχεδιασμούς της ΕΕ που συνεπικουρήθηκαν από τις ΗΠΑ για παράκαμψη των ρωσικών αγωγών, εκμεταλλεύτηκε τις δυσχέρειες στην υλοποίηση του αγωγού αμερικανικών συμφερόντων Nabucco και κατασκεύασε τον αγωγό **Blue Stream** (χάρτης 10), ο οποίος της προσφέρει μεγάλο μέρος της αγοράς της ΝΑ Ευρώπης καθώς και δυναμική παρουσία στα Βαλκάνια.

⁵⁹⁸ Το υπόλοιπο των ρωσικών εξαγωγών φυσικού αερίου, διέρχεται από τη Λευκορωσία. <http://www.gazprom.com/production/projects/pipelines>

⁵⁹⁹ Weir Fred, Russia - Ukraine Standoff, The Christian Science Monitor, January 3, 2006.

⁶⁰⁰ Tsakiris Theodore, South Stream Gas Pipeline Checkmate? The Bridge, Issue 6, Q3/2007 <http://www.bridge-mag.com/magazine>

Η Ρωσία το Μάιο 2007 προέβη σε μια κίνηση ιδιαίτερου στρατηγικού ενδιαφέροντος, αποτρέποντας ουσιαστικά την επιχειρούμενη από τις ΗΠΑ στροφή των πρώην Σοβιετικών Δημοκρατιών της Κεντρικής Ασίας εναντίον της Μόσχας. Πρόκειται για συμφωνία που συνάχθηκε με τα πλούσια ενεργειακά κράτη του Καζακστάν και του Τουρκμενιστάν, αναφορικά με τη διέλευση ενέργειας διαμέσου Ρωσίας στην Ευρώπη, με αγωγό που θα καταλήγει μέσω Κασπίας στο Ρωσικό λιμάνι Νοβόροσισκ, από όπου θα τροφοδοτείται η αγορά της Δυτικής Ευρώπης καθώς και ο αγωγός Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη (ένα σχέδιο που τελικά δεν ευοδώθηκε). Η συμφωνία είναι σημαντική για τη Μόσχα, λαμβάνοντας υπόψη τις χρόνιες διαπραγματεύσεις των ΗΠΑ με το Καζακστάν, για την κατασκευή αγωγού που θα μετέφερε τους πλούσιους ενεργειακούς πόρους της ευρύτερης περιοχής, με υποθαλάσσια σύνδεση στην Κασπία, μεταξύ Καζακστάν και Αζερμπαϊτζάν (περιοχή που τελεί υπό τον έλεγχο των ΗΠΑ) και δια μέσου της Τουρκίας προς τη Δυτική Ευρώπη, παρακάμπτοντας τη Ρωσία. Το γεγονός αυτό προσδίδει στη Ρωσία σημαντικό προβάδισμα στο «μεγάλο παιχνίδι» για τον έλεγχο της ενέργειας.

Στον υπό διαμόρφωση ενεργειακό νότο, η Ρωσία επιδιώκει τη μείωση της εξάρτησης από την Τουρκία, δηλαδή διέξοδο στη Μεσόγειο ανεξάρτητη από τα Στενά, πράγμα που σχεδιαζόταν να υλοποιηθεί μέσω ελληνικού εδάφους με το σχέδιο του παρακαμπτηρίου αγωγού Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη.⁶⁰¹ Μία πιθανή εμπέδωση της ρωσικής επιρροής στην Ελλάδα, θα αποτελούσε ένα ηχηρό μήνυμα τόσο στα κράτη της περιοχής όσο και στους κομβικούς διεθνείς δρώντες όπως οι ΗΠΑ. Παρόλο όμως που η Ρωσία αποτελεί παραδοσιακά έναν γεωπολιτικό ανταγωνιστή και μία πηγή περιφερειακού κινδύνου για την Τουρκία,⁶⁰² εντούτοις από τα μέσα της δεκαετίας του 2000 παρατηρείται μια σταδιακή προσέγγιση των δυο χωρών. Χαρακτηριστική είναι άλλωστε η σύναψη πολυάριθμων συμφωνιών μεταξύ των δύο χωρών κατά την επίσκεψη του Putin (6 Σεπ 2009) στην Τουρκία, στην Ατζέντα της οποίας, η προώθηση της ενεργειακής συνεργασίας των δύο χωρών κατείχε κυρίαρχη θέση. Στο πλαίσιο της συνεργασίας, η Ρωσία έλαβε την άδεια της Τουρκίας προκειμένου ο αγωγός Blue Stream να διέρχεται από τουρκικά χωρικά ύδατα στη Μαύρη Θάλασσα, μεταφέροντας ρωσικό φυσικό αέριο στις ευρωπαϊκές αγορές. Ως αντάλλαγμα προσφέρθηκε στην Άγκυρα ο εφοδιασμός με πετρέλαιο του

⁶⁰¹ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 79.

⁶⁰² Η αντιπαλότητα μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας πηγάζει από τον ανταγωνισμό για τον έλεγχο των οδών μεταφοράς των υδρογονανθράκων της Κασπίας και τον κίνδυνο διασποράς στην Τουρκία της αστάθειας που επικρατεί στο εγγύς εξωτερικό της Ρωσίας (Τσετσενία, Γεωργία, Αρμενία).

αγωγού Σαμψούντας – Τσεϊχάν (Χάρτης 13), ο οποίος παρέχει αποσυμφόρηση των Στενών του Βοσπόρου⁶⁰³ από την πυκνή διέλευση πλοίων μεταφοράς πετρελαίου και συνάμα αναβαθμίζει το σταθμό του Τσεϊχάν ως ενεργειακό κόμβο.⁶⁰⁴

Σύμφωνα με το Υπουργείο Ενέργειας της Τουρκίας: «ενώ στο παρελθόν Τουρκία και Ρωσία έδρασαν ανταγωνιστικά στον ενεργειακό τομέα, οι δύο χώρες πρόσφατα επέλεξαν τη συνεργασία».⁶⁰⁵ Σύμφωνα με την ίδια πηγή, οι δύο χώρες προωθούσαν σχέδια αγωγών προσπαθώντας να παρακάμψουν η μία την άλλη. Επί παραδείγματι, στο αρχικό σχέδιο του South Stream ο αγωγός παρέκαμπε τα χωρικά ύδατα της Τουρκίας διερχόμενος από την Ουκρανία, ενώ η Τουρκία προωθούσε αγωγούς με αποκλεισμό της ρωσικής συμμετοχής.

(Χάρτης υπ' αριθ. 13: Ο σχεδιασμός αγωγού πετρελαίου Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη και ο αγωγός πετρελαίου Σαμψούντας - Τσεϊχάν, παρέχουν αποσυμφόρηση των Στενών του Βοσπόρου)

Αξιοσημείωτο επίσης είναι και το σενάριο ενός γεωπολιτικού ανταγωνισμού μεταξύ Δύσης και Ρωσίας, με την τελευταία να προβαίνει σε εργαλειακή χρήση του φυσικού αερίου της, προκειμένου να εξυπηρετεί πολιτικές της σκοπιμότητας.⁶⁰⁶ Ακριβέστερα, έχει λεχθεί ότι το φυσικό αέριο αποτελεί για τη Μόσχα ισχυρό μέσο διάσπασης της Ευρώ - Ατλαντικής ενότητας προκειμένου η Ευρώπη να είναι σε

⁶⁰³ Ο αγωγός τελεί υπό κατασκευή από το 2006 λόγω έλλειψης χρηματοδότησης και συμβολαίων παροχής πετρελαίου. Στο συνεταιρισμό που έχει αναλάβει την κατασκευή του αγωγού συμμετέχει αφενός η ιταλική κρατική πετρελαϊκή εταιρεία ENI, τα συμφέροντα της οποίας υπερασπίστηκε αυτοπροσώπως ο Μπερλουσκόνι και αφετέρου ο τουρκικός όμιλος Τσαλίκ.

⁶⁰⁴ Πέτρος Σιούσιουρας, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Ο.π., σελ. 94.

⁶⁰⁵ Αλέξανδρος Μασσαβέτας, Γέφυρα για την Ανάδειξη της Τουρκίας οι Αγωγοί, <http://www.makthes.gr>

⁶⁰⁶ Emerson Michael, the Elephant and the Bear, the European Union, Russia and their Near Abroads, Brussels: CEPS, 2001.

απόσταση ασφαλείας από την Αμερικανική επιρροή. Το σενάριο αυτό εγείρει έντονες ανησυχίες στη Δύση και πρωτίστως βέβαια στις ΗΠΑ.⁶⁰⁷ Βασίζεται σε μια ψυχροπολεμική λογική και διατυπώθηκε για πρώτη φορά στη δεκαετία του 1970, όταν κατασκευάστηκαν οι αγωγοί αερίου και πετρελαίου προς τη Δυτική Ευρώπη. Η εκδοχή αυτή έχει πυροδοτήσει ατέρμονες συζητήσεις στους κύκλους των δυτικών γεωπολιτικών αναλυτών. Το σενάριο αυτό δεν φαίνεται να είναι πιθανό, χωρίς να μπορεί όμως να αποκλειστεί. Μία ρεαλιστική προσέγγιση είναι ότι η Ρωσία έχει ανάγκη την Ευρωπαϊκή αγορά, όσο τουλάχιστον η Ευρώπη έχει ανάγκη τη Ρωσία. Εάν απολεσθεί η ευρωπαϊκή αγορά για τη διάθεση του ρωσικού φυσικού αερίου, η Ρωσική οικονομία θα καταρρεύσει. Τη νομοτελειακή εξέλιξη αυτή, φαίνεται να γνωρίζει καλά η Μόσχα και για το λόγο αυτό σε κάθε ευκαιρία διαβεβαιώνει τους Ευρωπαίους για τις καλές προθέσεις της.⁶⁰⁸

Κάτι ανάλογο σημειώθηκε στη Βενεζουέλα,⁶⁰⁹ όπου παρά τα αντιαμερικανικά αισθήματα του Προέδρου της, Hugo Chavez, οι ΗΠΑ παραμένουν η μεγαλύτερη αγορά για την πώληση του πετρελαίου της. Ο Chavez, παρόλο που απέλασε τον πρεσβευτή των ΗΠΑ από το Καρακάς,⁶¹⁰ δεν έθιξε τη ροή του πετρελαίου προς το βορρά, διότι είχε επίγνωση ότι, η προσέγγιση αυτή θα σηματοδοτούσε νομοτελειακά την οικονομική και κατ' επέκταση πολιτική κατάρρευση της χώρας του.

Εν κατακλείδι, δεν υφίσταται σχέση εξάρτησης της Ευρώπης από τη Ρωσία αλλά σχέση αλληλεξάρτησης μεταξύ αυτών, η οποία χρήζει της προσήκουσας διαχείρισης προς το κοινό όφελος. Παρόλα αυτά, η πολιτική ασκεί πολυδιάστατη επιρροή στη σχέση Ευρώπης - Ρωσίας.

5.4. ΚΙΝΑ

5.4.1. Γεωστρατηγικές και Γεωοικονομικές Επιδιώξεις

Ο γεωπολιτικός ρόλος της Κίνας στη Μεσόγειο είναι πιο περιορισμένος συγκριτικά με το ρόλο των ΗΠΑ και της Ρωσικής Ομοσπονδίας και οι

⁶⁰⁷ <http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,512464,00.html>

⁶⁰⁸ Popescu Nicu, Russia's Soft Power Ambitions, CEPS Policy Brief, No 115, Brussels, October 2006.

⁶⁰⁹ Πρόκειται για πολύ ισχυρό μέλος του OPEC με αποθέματα πετρελαίου 211 δισ. βαρέλια, το οποίο όμως χρήζει επεξεργασίας πριν εξαχθεί από τη χώρα. Βλέπε: Paul Roberts, Το Τέλος του Πετρελαίου, Ο.π., σελ. 85.

⁶¹⁰ The Economist, Venezuela and the United States - Back on an Old Hobby-Horse, September 20, 2008, page 52.

στόχοι της λιγότερο εμφανείς. Αναμενόμενη είναι η προτίμηση της Κίνας σε ένα σύνολο ανεξαρτήτων κρατών στα δυτικά σύνορά της εν είδη ουδετέρων ζωνών, από μια ενωμένη Ρωσική Κοινοπολιτεία.⁶¹¹ Το Πεκίνο βέβαια διακατέχεται από έντονες ανησυχίες για τις τουρκογενείς μειονότητες του στα δυτικά του σύνορα, καθόσον διατυπώνονται συχνά κατηγορίες εκ μέρους της Διεθνούς Κοινότητας, τόσο για κινεζική εκστρατεία κατά της τουρκόφωνης μειονότητας της περιοχής Ξινγιάνγκ (Xinjiang) όσο και για εκτελέσεις αυτονομιστών.⁶¹² Αντίθετα, τα γεωοικονομικά συμφέροντα της Κίνας στην υπόψη περιοχή είναι υψίστης σημασίας για το Πεκίνο. Οι ενεργειακοί πόροι του Καζακστάν και η άμεση πρόσβαση σε αυτούς χωρίς τη διαμεσολάβηση ή τον έλεγχο της Μόσχας και της Ουάσιγκτον, αποτελούν στρατηγικό στόχο της Κίνας.⁶¹³

Η διεύρυνση της επιρροής των ΗΠΑ στην περιοχή της Ευρασίας, συνιστά μία πρώτη τάξεως απειλή για το Πεκίνο, καθόσον η άνθιση της κινεζικής οικονομίας τελεί σε άμεση συνάρτηση από την πρόσβασή της στο πετρέλαιο. Εκτιμάται ότι οι εσωτερικές ανάγκες της Κίνας σε πετρέλαιο θα τριπλασιαστούν μέχρι το 2020, γεγονός το οποίο θα αναγκάσει τη χώρα να εισάγει το 40% των απαιτήσεών της σε πετρέλαιο, ενώ το 1995 οι αντίστοιχες εισαγωγές ανέρχονταν μόλις σε 20%.⁶¹⁴ Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η αύξηση της ζήτησης της Κίνας για πετρέλαιο στις διεθνείς αγορές, έδρασε καταλυτικά στην άνοδο της τιμής του πετρελαίου, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί και σημαντικό παράγοντα καθορισμού των μελλοντικών τιμών του αγαθού. Η Κίνα αποτελεί επί του παρόντος τη δεύτερη χώρα σε κατανάλωση πετρελαίου μετά τις ΗΠΑ με τα αποδεδειγμένα αποθέματά της να ανέρχονται σε 18 τρισεκατομμύρια βαρέλια και τις εισαγωγές πετρελαίου να αποτελούν πάνω από το ένα τρίτο της συνολικής κατανάλωσης αργού πετρελαίου.⁶¹⁵ Ωστόσο η αυξανόμενη ζήτηση για ενέργεια, οδήγησε την κινεζική κυβέρνηση σε εντατικές ερευνητικές δραστηριότητες εντός των συνόρων της, προκειμένου ο ενεργειακός τομέας της να διαφοροποιηθεί, συμπεριλαμβάνοντας και άλλες ενεργειακές πηγές πλέον του πετρελαίου. Στο πλαίσιο αυτό, διερευνήθηκε η ανάπτυξη νέων πυρηνικών εγκαταστάσεων ενέργειας, επανεκτιμήθηκε η χρήση άνθρακα και φυσικού αερίου, προωθήθηκε η ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και της εξοικονόμησης

⁶¹¹ Z. Brzezinski, Η Μεγάλη Σκακιέρα, Ο.π. σελ. 239.

⁶¹² Δύο Εκτελέσεις στην Κίνα, Εφημερίδα «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ», 6 Φεβ 1999.

⁶¹³ Yasmin Melet, China's Political and Economic Relations with Kazakhstan and Kyrgyzstan, Central Asian Survey, Vol. XVII (2), 1998, p.p. 244-246.

⁶¹⁴ Κυριάκος Χουρδάκης, Η Άνοδος της Κίνας στη Διεθνή Σκηνή, Ο.π., σελ. 6.

⁶¹⁵ <http://dunner99.blogspot.com/2009/02/petroleum-and-natural-gas-proved.html>, Ο.π.

ενέργειας και τέλος πραγματοποιήθηκαν επενδύσεις σε ενεργειακά φιλικές τεχνολογίες, όπως κυψέλες καυσίμων που κινούνται με υδρογόνο και αεριοποίηση του άνθρακα.

Με βάση τα παραπάνω, μια ενδεχόμενη πετρελαϊκή κρίση θα έφερνε την Κίνα σε εξαιρετικά δυσμενή θέση, καθόσον εξαρτάται ενεργειακά από τα αποθέματα της Μέσης Ανατολής και της Ρωσίας. Όμως οι ΗΠΑ προσπαθούν να ασκούν έλεγχο επί των πετρελαϊκών αποθεμάτων της Μέσης Ανατολής.⁶¹⁶ Για το λόγο αυτό, η Κίνα εύλογα προσπαθεί να προσεγγίσει τη Ρωσία η οποία αποτελεί το νέο μεγάλο ενεργειακό δρώντα. Εκτιμάται ότι η τεράστια αύξηση της ενεργειακής κατανάλωσης της Νοτιοανατολικής Ασίας, δύναται να επιφέρει μια περιφερειακή ένταση με απρόβλεπτες συνέπειες για την ασφάλεια της περιοχής.

Η στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ στην Κεντρική Ασία προκάλεσε στην Κίνα ένα εξαιρετικά δυσμενές σενάριο ασφάλειας. Η υφιστάμενη επέκταση της οικονομικής συνεργασίας της Κίνας με την Κεντρική Ασία, έλαβε χώρα πρωτίστως επειδή η ασφάλεια και η ευημερία της Βορειοδυτικής Κίνας είναι μεγέθη στενά συνδεδεμένα με τα αντίστοιχα της Κεντρικής Ασίας. Η Κίνα δείχνει ζωηρό ενδιαφέρον για την Κεντρική Ασία, τόσο για ενεργειακούς λόγους όσο και για λόγους ανταγωνισμού με άλλες εξωτερικές δυνάμεις, καθώς και για την ευαίσθητη Βορειοδυτική της επαρχία Ξινγιάνγκ.⁶¹⁷ Εκτιμάται ότι θα καταστεί ως ένας από τους μεγαλύτερους εισαγωγείς ενεργειακών πόρων της Κεντρικής Ασίας. Λόγω της διακαούς επιθυμίας της Κίνας για ελεύθερη πρόσβαση στα ενεργειακά αποθέματα της περιοχής, εκτιμάται ότι τα γεωοικονομικά της συμφέροντα θα υπερισχύσουν του γεωπολιτικού μειονεκτήματος της ύπαρξης ανεξάρτητων τουρκογενών κρατών στα σύνορά της. Η εκτίμηση αυτή οδηγεί στη σύγκρουση με τις γεωπολιτικές επιδιώξεις της Ρωσίας, η οποία επιδιώκει τον μονοπωλιακό έλεγχο της περιοχής.

Η ραγδαία αύξηση της ζήτησης στρατηγικών πρώτων υλών, οδήγησε την Κίνα σε στρατηγική διείσδυση στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου και στην Αφρική.⁶¹⁸ Στο πλαίσιο αυτό, το Πεκίνο ανέπτυξε σχέσεις με πολλές αφρικανικές χώρες και δη

⁶¹⁶ Χαρακτηριστική είναι η άμεση συμμετοχή κινεζικών εταιριών στην παραγωγή πετρελαίου της Συρίας και του Ισραήλ. Βλέπε: Karkazis John, *The Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region*, Ο.π., p. 73.

⁶¹⁷ Bates Gill, *Rising Star: China's New Security Diplomacy*, Brookings Institution Press, Washington DC, 2007, p. 42.

⁶¹⁸ Γρηγόρης Τσάλτας, *Αφρική και Ανάπτυξη. Η Τελευταία Παγκόσμια Πρόκληση - Ευκαιρία*, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα, 2003.

της υποσαχάριας Αφρικής, όπου παρατηρείται συνεργασία στον ενεργειακό τομέα. Χαρακτηριστική είναι η συνεργασία με την Αλγερία⁶¹⁹ και το Σουδάν, στο οποίο η Κίνα είναι ο σπουδαιότερος επενδυτής. Το έτος 2000 διεξήχθη η πρώτη συνάντηση του Φόρουμ Κινέζο-Αφρικανικής Συνεργασίας, όπου καθορίστηκαν οι πολιτικές για μία αгаσθή συνεργασία με μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Ακολούθησαν τεράστιες επενδύσεις κινέζικων εταιριών στην Αφρική, γεγονός που οδήγησε έγκριτους γεωπολιτικούς αναλυτές να κάνουν λόγο για νέου τύπου αποικιοκρατία.⁶²⁰

Πλέον του κινεζικού ενδιαφέροντος στην αφρικανική ήπειρο, περιοχή ενδιαφέροντος της Κίνας είναι το Πακιστάν καθώς προσδίδει σε αυτή διέξοδο στην Αραβική θάλασσα. Άλλες περιοχές του ενδιαφέροντος της Κίνας είναι το Αφγανιστάν, το Καζακστάν, το Τατζικιστάν, το Ουζμπεκιστάν και το Κιργιστάν.⁶²¹

Αναφορικά με τις πρόσφατες αραβικές εξεγέρσεις, η Κίνα διαδραμάτισε επαμφοτερίζουσα συμπεριφορά κάνοντας παλινδρομήσεις. Το Πεκίνο αρχικά δεν υποστήριξε τις επαναστάσεις των εξεγερθέντων Αράβων, φοβούμενο προφανώς ότι διακυβεύονται τα συμφέροντά του. Για το λόγο αυτό, στις 4 Οκτωβρίου 2011 άσκησε βέτο σε σχέδιο ψηφίσματος στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, προστατεύοντας τη Συρία από επιβολή κυρώσεων και τον Πρόεδρο της Άσαντ, από διεθνή στρατιωτική επέμβαση.⁶²² Αργότερα όμως η πολιτική στάση του μεταβλήθηκε, επικοινωνώντας με τη δημοκρατική αντιπολίτευση της Συρίας.

Αυτό όμως που ανέδειξε την Κίνα ως κομβικό δρώντα στο νέο «μεγάλο παιχνίδι για την ενέργεια», είναι η ασφαλής πρόσβαση στα αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου της Κασπίας λεκάνης, τα οποία αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο της οικονομικής της πολιτικής.⁶²³

Στην Κασπία αναδύεται μία σειρά μπλοκ εξουσίας τα οποία έχουν αλληλοεπικάλυψη και κοινά συμφέροντα στην ανάπτυξη των πηγών πετρελαίου και φυσικού αερίου της περιοχής. Θεωρητικά οι αγωγοί από το Τουρκμενιστάν και το Καζακστάν στην Κίνα θα μπορούσαν να επεκταθούν, προκειμένου να συνδεθούν με

⁶¹⁹ U.S. Energy Information Administration, 2006

⁶²⁰ Matthias Giessler, How China's taking over Africa and why the West should be very worried, July 18, 2008, p. 31.

⁶²¹ Tunna P. Burathoki, B.Tech (Hons.), Κίνα και Περιφερειακές Συγκρούσεις, Διδακτορική Διατριβή στο Πανεπιστήμιο της Νότιας Queensland, 2004, p.p. 121-122.

⁶²² Ιωάννης Παρίσης, Ο.π., σελ. 279.

⁶²³ Stephanie Bessiere, Η Κίνα στην Αυγή του 21^{ου} Αιώνα-η Επιστροφή μιας Δύναμης;, Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα, 2007, σελ. 71.

τα δίκτυα αγωγών της Ρωσίας και του Ιράν. Το μοντέλο αυτό καλείται «Pan Asian Global Energy Bridge», ένα δίκτυο αγωγών της Ευρασίας που συνδέει τις ενεργειακές πηγές στη Μέση Ανατολή, στην κεντρική Ασία, στη Ρωσία και στην κινεζική ακτή του Ειρηνικού.⁶²⁴ Επί του παρόντος η Κίνα πραγματοποιεί το 13,6% των εισαγωγών της σε ενεργειακούς πόρους από το Ιράν. Τον Μάρτιο του 2004 η Κίνα υπέγραψε μία συμφωνία ύψους 100 εκατομμυρίων δολαρίων με το Ιράν, για την εισαγωγή 10 εκατομμυρίων τόνων υδρογονάνθρακα φυσικού αερίου μέσα σε μία περίοδο είκοσι πέντε χρόνων, με αντιστάθμισμα την επένδυση της Κίνας σε προγράμματα αναζήτησης πετρελαίου και φυσικού αερίου του Ιράν.

Η βελτίωση όμως των σινο-ιρανικών σχέσεων υπονομεύει τις αμερικανικές κυρώσεις ενάντια στο Ιράν. Μέχρι το 2005, η κυβέρνηση Bush είχε επιβάλει εξήντα δυο φορές κυρώσεις σε κινέζικες εταιρείες, για παράβαση αμερικανικών ή διεθνών ελέγχων, αναφορικά με τη μεταφορά τεχνολογίας όπλων στο Ιράν και σε άλλα κράτη.⁶²⁵ Μία ενδεχόμενη βελτίωση των σινο-αμερικανικών σχέσεων, θα επέφερε μεταξύ άλλων και την έξοδο του Ιράν από τη διεθνή απομόνωση. Επιπλέον θα προκαλούσε μείωση της γεωπολιτικής αξίας της Τουρκίας. Η Ρωσία είναι ο πέμπτος κατά σειρά προμηθευτής αργού πετρελαίου της Κίνας, με τη Lukoil να αντικαθιστά τη Yukor, ως ο κύριος προμηθευτής ρωσικού πετρελαίου στην Κίνα.⁶²⁶ Η Κίνα εισήγαγε τουλάχιστον 40 εκατομμύρια τόνους πετρέλαιο από τη Ρωσία το 2010. Οι σχέσεις του Πεκίνου με τη Μόσχα στον τομέα της ενέργειας, αντικατοπτρίζουν και τις πολιτικές και στρατιωτικές τους σχέσεις. Η υφιστάμενη συνεργασία μεταξύ Κίνας και Ρωσίας, επανέφερε στο προσκήνιο την ιδέα του πρώην Ρώσου πρωθυπουργού, Yevgeny Primakov, για ένα στρατηγικό τρίγωνο μεταξύ Ρωσίας, Ινδίας και Κίνας.

Τα τρία αυτά κράτη μαζί με το Ιράν, έχουν κοινά συμφέροντα αναφορικά με τη δημιουργία ενός πολυπολικού διεθνούς συστήματος και το σεβασμό για κρατική κυριαρχία και μη παρέμβαση, σε σχέση με τις αποσχιστικές κινήσεις στην Chechnya, στο Kashmir, και στη Xinjiang. Επιπλέον το Πακιστάν θα μπορούσε να ευθυγραμμιστεί μ' αυτή την πολιτική, καθόσον από το καλοκαίρι του 2008 και εντεύθεν, οι ΗΠΑ στοχεύουν ανοιχτά σε ένα είδος διαμελισμού του, το οποίο θα ευνοούσε την Ινδία και θα έπληττε τα συμφέροντα της Κίνας και του Ιράν.

⁶²⁴ Robert D. Kaplan, Η Γεωγραφία της Κινεζικής Ισχύος, Foreign Affairs, Μάης-Ιούνιος 2010.

⁶²⁵ Robert B. Zoellick (Υφυπουργός Εξωτερικών ΗΠΑ), Προς τα πού Κίνα: από τη Συμμετοχή στην Ευθύνη, Έκδοση ΥΠΕΞ των ΗΠΑ, November 21st 2008. Βλέπε: <http://www.state.gov>.

⁶²⁶ <http://dunner99.blogspot.com/2009/02/petroleum-and-natural-gas-proved.html>, Ο.π.

Εν κατακλείδι, η ραγδαία άνοδος της Κίνας ως παράγοντα ισχύος στη διεθνή σκακιέρα, δημιουργεί νέα γεωπολιτικά δεδομένα στην περιοχή της Μεσογείου.⁶²⁷ Ο υψηλός ρυθμός οικονομικής ανάπτυξής της, επιφέρει αντίστοιχες ενεργειακές ανάγκες οι οποίες θα καλυφθούν από την εγχώρια παραγωγή και από εισαγωγές. Για το λόγο αυτό εκτιμάται ότι, η Κίνα ανεξαρτήτως των στρατηγικών βλέψεων προς ανατολάς, θα στραφεί και προς δυσμάς, προκειμένου να εντάξει την περιοχή στη σφαίρα επιρροής της. **Η ανάδειξή της σε παγκόσμια δύναμη δεν είναι ορατή στο εγγύς μέλλον**, ωστόσο, αναδύεται σταδιακά ως κύρια περιφερειακή δύναμη στην ανατολική Ασία με επίκεντρο την οικονομική της ευημερία.⁶²⁸

5.4.2. Εναλλακτικές Μορφές Ενέργειας

Η ανάγκη προώθησης εναλλακτικών μορφών ενέργειας είναι επιτακτική και απαιτεί επενδύσεις. Η Κίνα αποσκοπεί στην κάλυψη του 10% των ενεργειακών της αναγκών, από φιλικές προς το περιβάλλον πηγές, έως το 2020. Η χώρα έχει τις υψηλότερες επενδύσεις σε παγκόσμια κλίμακα στις εναλλακτικές μορφές ενέργειας, ενώ εκτιμάται ότι θα εξασφαλίσει τη μεγαλύτερη παραγωγική ικανότητα αιολικής ενέργειας διεθνώς.⁶²⁹

5.4.3. Μέτρα Καταπολέμησης της Ρύπανσης

Σύμφωνα με δημοσίευμα της έγκριτης «The New York Times», η Κίνα καταναλώνει περισσότερο κάρβουνο από τη συνολική κατανάλωση των ΗΠΑ, της ΕΕ και της Ιαπωνίας. Η εκπομπή διοξειδίου του θείου είναι η βασική αιτία 400.000 πρόωρων θανάτων ετησίως στη χώρα. Επιπλέον το διοξείδιο του θείου, προκαλεί όξινη βροχή η οποία δηλητηριάζει καλλιέργειες, λίμνες, ποτάμια και δάση, σε μία χώρα που αντιμετωπίζει χρόνιες ελλείψεις σε καλλιεργήσιμη γη και καθαρό νερό. Για το λόγο αυτό, έχουν επενδυθεί 1,4 τρις γουάν προκειμένου να αντιμετωπισθεί δραστικά η μόλυνση των υδάτων και η ατμοσφαιρική ρύπανση.

5.5. ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η Ευρώπη διαθέτει ελάχιστες πηγές υδρογονανθράκων, οι

⁶²⁷ Robert B. Zoellick, Προς τα πού Κίνα: από τη Συμμετοχή στην Ευθύνη, Ο.π.

⁶²⁸ John J. Mearsheimer, Clash of the Titans, A Debate with Zbigniew Brzezinski on the Rise of China, Foreign Policy, No 146, Jan-Feb 2005, p.p. 46-49.

⁶²⁹ Renewable Energy Prospects: China - Remap 2030 Analysis, International Renewable Energy Agency, November 2014.

οποίες είναι συγκεντρωμένες πρωτίστως στη Βόρεια Θάλασσα υπό τον έλεγχο της Νορβηγίας και λιγότερο της Μεγάλης Βρετανίας. Το 2010, η Ευρωπαϊκή Ένωση κάλυψε μόλις το 20% της εγχώριας ζήτησης σε πετρέλαιο και το 38% της αντίστοιχης ζήτησης σε φυσικό αέριο, από δικούς της ενεργειακούς πόρους. Το υπόλοιπο των ενεργειακών αναγκών της καλύφθηκε από εισαγωγές (80% για το πετρέλαιο και 62% για το φυσικό αέριο).⁶³⁰ Η εξάρτηση αυτή της Ευρώπης από εισαγόμενους ενεργειακούς πόρους είναι διαρκώς αυξανόμενη, καθώς τα κοιτάσματα της Βόρειας Θάλασσας οδεύουν προς εξάντληση κατά τα επόμενα 10 έτη.⁶³¹ Το 2010, το 33% των εισαγωγών πετρελαίου της ΕΕ και το 40% των αντίστοιχων εισαγωγών φυσικού αερίου, προέρχονταν από τη Ρωσία.⁶³² Το γεγονός αυτό καθιστά την Ευρώπη εξαρτώμενη της ενεργειακής πολιτικής της Ρωσίας.

Για το λόγο αυτό, οι στρατηγικοί σχεδιασμοί της Ευρώπης είναι προσανατολισμένοι σε διαφοροποίηση της υφιστάμενης ενεργειακής εξάρτησης, με στόχο τη μερική απεξάρτηση από τη Μόσχα, καθόσον η «γηραιά ήπειρος» περιβάλλεται από πλούσιες πηγές πετρελαίου και φυσικού αερίου της Βόρειας Αφρικής, της Βόρειας θάλασσας, του Καυκάσου και σε μεγαλύτερες αποστάσεις από τις πηγές της Κεντρικής Ασίας και του Περσικού κόλπου. Η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης λοιπόν επικεντρώνεται στην ανάπτυξη πολύπλευρων σχέσεων και στην κατασκευή πολλαπλών αγωγών μεταφοράς ενεργειακών πόρων, από φιλικές προς αυτή δυνάμεις, ώστε να εξασφαλίζεται η λεγόμενη «ασφάλεια ενεργειακής παροχής» (security of energy supply). Οι πρόσφατες ανακαλύψεις κοιτασμάτων φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο, συνδράμουν καταλυτικά στην επίτευξη των στρατηγικών στόχων της Ευρώπης.

Η Ευρώπη εισάγει ενεργειακούς πόρους από τη Βόρεια Αφρική, τη Μέση Ανατολή, τη Ρωσία και τις πρώην σοβιετικές χώρες. Διαθέτει δε μεγάλα αποθέματα άνθρακα ικανά να καλύψουν τη ζήτηση για πολλές δεκαετίες. Ωστόσο η αναζήτηση καθαρότερων πηγών ενέργειας, κατέστησαν την αξιοποίηση των αποθεμάτων αυτών λιγότερο ελκυστική, κάνοντας επιτακτική την ανάγκη για χρήση πετρελαίου και πρωτίστως φυσικού αερίου.

⁶³⁰ Nies Susanne, Gas and Oil to Europe: Geopolitical Perspectives with a Particular Focus on the Impact of the Russian-Georgian War, Institut Français des Relations Internationales, A Paper Presented at the Delphi Conference of EKEM, 12-14 September 2008.

⁶³¹ <http://www.euractiv.com/en/energy/geopolitics-eu-energy-supply/article-142665>

⁶³² Δημήτρης Καιρίδης, Εξάρτηση ή Αλληλεξάρτηση: Η Ευρώπη, η Ελλάδα και το Ρωσικό Αέριο, Εργασία ΠΑΜΑΚ, Θεσ/νίκη, 2010, σελ. 11.

Οι ΗΠΑ δεν εξαρτώνται άμεσα από τα ενεργειακά αποθέματα της Κεντρικής Ασίας, σε αντίθεση με την ΕΕ η οποία παρουσιάζει υψηλή εξάρτηση από αυτά. Η Ευρωπαϊκή Ένωση επιθυμεί τη διαφοροποίηση του ενεργειακού εφοδιασμού της με πετρέλαιο και φυσικό αέριο, προκειμένου να αποφευχθούν οι μονοδιάστατες οικονομικές αλλά και πολιτικές εξαρτήσεις της. Κατά συνέπεια επιδιώκει τη διασφάλιση της ασφαλούς και αδιάκοπης ροής ενέργειας προς τα κράτη μέλη της, από πηγές εκτός Ρωσίας και Μέσης Ανατολής.

Η ΕΕ δια μέσου των προγραμμάτων INOGATE⁶³³ (1997) και TRACECA⁶³⁴ (1998), με τη δημιουργία του Κέντρου Οικονομικής Συνεργασίας του Ευξείνου Πόντου (ΟΣΕΠ) και του Ενεργειακού Περιφερειακού Κέντρου της Μαύρης Θάλασσας (BSREC), επιδιώκει την προώθηση αλυσίδας έργων τα οποία θα συνδέσουν παντοιοτρόπως την περιοχή του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας με την Ευρώπη, εξασφαλίζοντας την παρουσία της στον Παρευξείνιο χώρο και στην Κεντρική Ασία.

Για την επίτευξη του στρατηγικού στόχου της ΕΕ που αφορά στη μερική απεξάρτηση του ρωσικού μονοπωλίου, από το 2002 άρχισε η διαμόρφωση μίας κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής ενεργειακής ασφάλειας, επιδιώκοντας στο πλαίσιο αυτό την κατασκευή του αγωγού Nabucco, για τη μεταφορά του φυσικού αερίου της ευρύτερης περιοχής της Κασπίας Θάλασσας και της Ανατολής, με τελικό προορισμό τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Η συμμετοχή όμως πολλών εταιρειών στην κατασκευή του υπόψη αγωγού, οι διαφορές στο εσωτερικό της κοινοπραξίας και πρωτίστως η έλλειψη ενότητας μεταξύ των κρατών της ΕΕ για κοινή ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική, επέφεραν την εκτροπή από τα χρονοδιαγράμματα υλοποίησης του αγωγού καθώς και σημαντικές υπερβάσεις στον προϋπολογισμό του, με αποτέλεσμα η κατασκευή του αγωγού να καθίσταται ανέφικτη.⁶³⁵

Αναφορικά με την προμήθεια υδρογονανθράκων από τη Ρωσία, δεν υφίσταται μία ενιαία πολιτική στο εσωτερικό της ΕΕ, χώρες της οποίας προσδοκώντας σε προνομιακές σχέσεις από την Gazprom, συνάπτουν διμερείς συμφωνίες και συμβόλαια μακροπρόθεσμης διάρκειας, για εξασφάλιση διάθεσης μεγαλύτερων ενεργειακών ποσοτήτων προς ίδιον όφελος. Η Γερμανία στηρίζει τον υποθαλάσσιο

⁶³³ Το INOGATE είναι πρόγραμμα που υποστηρίζει τη διεθνή συνεργασία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των παράκτιων κρατών της Μαύρης και της Κασπίας Θάλασσας και των γειτονικών χωρών τους, (www.inogate.org).

⁶³⁴ TRACECA: the Transport Corridor Europe - Caucasus - Asia (Διάδρομος μεταφορών Ευρώπη - Καύκασος - Ασία), (www.traceca-org).

⁶³⁵ Ιωάννης Παρίσης, Ο.π., σελ. 132-133.

αγωγό Nord Stream, ο οποίος παρέχει απευθείας σύνδεση της Ρωσίας με τη Γερμανία, παρακάμπτοντας την Πολωνία. Πρόκειται βέβαια για συστατικό στοιχείο της γερμανικής “Ost Politik”.⁶³⁶ Ο υποθαλάσσιος αγωγός South Stream που παρέχει απευθείας σύνδεση της Ρωσίας με την Τουρκία, κατασκευάζεται με τη συνεργασία της Ιταλικής ENI, παρά τη σφοδρή αντίθεση των ΗΠΑ. Τέλος, όσον αφορά στις διαπραγματεύσεις για προμήθεια φυσικού αερίου από το Ιράν, επί του παρόντος τουλάχιστον έχουν διακοπεί, για τους γνωστούς πλέον λόγους (πυρηνικό πρόγραμμα, απειλή πολέμου, επιβολή κυρώσεων).⁶³⁷ Ωστόσο, η προσπάθεια της ΕΕ για ενεργειακή απεξάρτηση από τη Ρωσία με την οποία οι σχέσεις τους ψυχραίνονται, σε συνδυασμό με την αναθέρμανση των σχέσεων Δύσης - Τεχεράνης λόγω της απειλής του “Ισλαμικού Κράτους”, διαφαίνεται ότι καθιστούν το Ιράν πιθανό υποψήφιο για εισαγωγή φυσικού αερίου στην ΕΕ. Το σενάριο αυτό επεξεργάζεται σιωπηρά η ΕΕ.

Αξιοσημείωτη είναι η αδυναμία της Ευρωπαϊκής Ένωσης να διαδραματίσει σημαίνοντα ρόλο στις πρόσφατες διεθνείς γεωπολιτικές ανακατατάξεις, αναφορικά με το σχεδιασμό του νέου παγκόσμιου ενεργειακού χάρτη, παρά την απόλυτη σχεδόν πετρελαϊκή της εξάρτηση. Αυτό οφείλεται αφενός στην αδυναμία διαμόρφωσης μίας ενιαίας πολιτικής άποψης, αφετέρου στις περιορισμένες στρατιωτικές δυνατότητές της. Κομβικό εμπόδιο ήταν η συνύπαρξη στους κόλπους της ΕΕ τριών διαφορετικών γεωστρατηγικών προσεγγίσεων που απέκλιναν σημαντικά μεταξύ τους. Η πρώτη είναι η αγγλοσαξονική προσέγγιση (Nicholas Spykman), η δεύτερη είναι αυτή του ηπειρωτικού Πόλου Ισχύος (Karl Haushofer) και η τρίτη είναι η γαλλική (Strausz-Hupe). Οι προσεγγίσεις αυτές εξακολουθούν να συνυπάρχουν σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο και ερμηνεύουν τις αποκλίνουσες πολιτικές των μεγάλων δυτικοευρωπαϊκών χωρών (Αγγλία-Γερμανία-Γαλλία), σε καίρια θέματα ευρωπαϊκής πολιτικής.

Από γεωπολιτικής προσεγγίσεως, η πολιτικό-οικονομική κυριαρχία της Γερμανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και πρωτίστως η έντονη πολιτικό-οικονομική διείσδυσή της σε Ελλάδα και Κύπρο, αποτελούν στρατηγική απειλή για την ΕΕ, το κύρος της οποίας ταυτόχρονα διακυβεύεται. Σημαντική επίσης στρατηγική απειλή για την ΕΕ, συνιστά και η ενδυνάμωση των σχέσεων Γερμανίας – Ρωσίας.⁶³⁸

⁶³⁶ Karkazis John, the Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region, Ο.π., p. 48.

⁶³⁷ Karkazis John, Ο.π., p. 4.

⁶³⁸ Ο.π., p. 13.

Αναφορικά με τη Στρατηγική Ευρωπαϊκής Ασφάλειας (European Security Strategy - ESS), αυτή θέτει στο επίκεντρό της την ευθύνη της Ευρώπης για ένα διεθνές περιβάλλον ασφαλείας και προσδίδει ιδιαίτερη έμφαση στη γειτνίαση της Ευρώπης με την Κεντρική Ασία, τη Μέση Ανατολή και τη Βόρειο Αφρική.⁶³⁹ Πρόκειται για την απάντηση της Ευρώπης στη νέα Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας των ΗΠΑ, η πεμπτουσία της οποίας είναι το δόγμα του Προέδρου George W. Bush περί προληπτικού πολέμου.⁶⁴⁰ Αξιοσημείωτο είναι ότι η ασφάλεια στην ασταθή περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων ασκεί καθοριστική συμβολή στην ευρωπαϊκή ασφάλεια.⁶⁴¹

5.6. NATO

Η πτώση της πρώην ΕΣΣΔ και το τέλος του διπολικού διεθνούς συστήματος, προκάλεσαν σταδιακή μεταβολή στο χαρακτήρα του NATO, ενισχύοντας ταυτόχρονα την πολιτική διάστασή του. Πρόκειται ουσιαστικά για μία νέου τύπου Συμμαχία η οποία δεν αποκρύπτει την τάση μετεξέλιξής της σε πολιτική πλέον συμμαχία.⁶⁴² Έχει δε διατυπωθεί ότι, σύμφωνα με το νέο Στρατηγικό Δόγμα του NATO ο χώρος της Μεσογείου θα αποτελέσει το νέο “reason d’etre” για τη Συμμαχία. Άλλωστε, τον Δεκέμβριο του 1994 στο πλαίσιο της Υπουργικής Συνόδου των Βρυξελλών, το NATO απεφάνθη ότι, η σταθερότητα και η ασφάλεια της περιοχής της Μεσογείου αποτελεί θεμελιακό μέρος της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής ασφαλείας. Για το λόγο αυτό, η Συμμαχία προχώρησε στη διενέργεια επαφών με τις χώρες της Μεσογείου που δεν ανήκουν στους κόλπους της και προσέφερε τη δυνατότητα αगाστής συνεργασίας σε επίπεδο διμερών πολιτικών διαβουλεύσεων, καθώς και σε διάφορους τομείς (επιστήμη, πολιτικός σχεδιασμός εκτάκτου ανάγκης, εξοπλισμοί).

Στο παραπάνω πλαίσιο που αφορά τη συνεργασία του NATO με χώρες της Μεσογείου που δεν είναι μέλη του, αναπτύχθηκε μία σημαντική νατοϊκή πρωτοβουλία, ο Μεσογειακός Διάλογος.⁶⁴³ Η αναγκαιότητα ανάληψης της υπόψη δράσης, προήλθε από τη διαπίστωση ύπαρξης – κατόπιν της κατάρρευσης του διεθνούς διπολικού συστήματος – σημαντικών κινδύνων και απειλών για την ασφάλεια των χωρών της Συμμαχίας, που προέρχονται από το χώρο της

⁶³⁹ Dalaklis D., Sioussiouras P. and Karkazis J., *Scrutinizing the European Security and Integration Effort: The Question of the Western Balkans*, Ο.π., p. 11.

⁶⁴⁰ Dalaklis D. and Sioussiouras P., *International Security and Stability: The Western European Union and the European Integration*, Middle East Forum Issue 6, Eastern Mediterranean Institute for Research, Cooperation and Mediation (EMPIRICUM), 2007, page 25.

⁶⁴¹ Dalaklis D., Sioussiouras P. and Karkazis J., Ο.π., p.p. 2-4.

⁶⁴² *Strategic Concept for the Defense and Security of the Members of the NATO*, Ο.π., p.p. 4-5.

⁶⁴³ Ο.π., p.p. 31-32.

μεσογειακής λεκάνης και τον αραβικό χώρο.

Η Συμμαχία ως κομβικός δρώντας στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου, προβάλλει την ισχύ της προκειμένου να υποστηρίξει τους στρατηγικούς σχεδιασμούς της. Επειδή δε τελεί σε διαδικασία μετεξέλιξης σε πολιτικού τύπου συμμαχία, ο τομέας της ενεργειακής ασφάλειας βρίσκεται στο επίκεντρο της Ατζέντας της.⁶⁴⁴ Βέβαια, ο ρόλος και η συνεισφορά του NATO στο θέμα της ενεργειακής ασφάλειας είναι επικουρικός, διότι υπάρχουν ήδη διεθνείς οργανισμοί που διαμορφώνουν τόσο τη στρατηγική όσο και τη διαχείριση της ενεργειακής ασφάλειας.⁶⁴⁵ Αναφορικά με το ενεργειακό ισοζύγιο των Κ – Μ της Συμμαχίας, αυτά παρήγαγαν μόλις το 6% των παγκοσμίως αποδεδειγμένων αποθεμάτων πετρελαίου και το 7% των αντιστοιχών σε φυσικό αέριο. Καταναλώνουν δε το 39% της παγκόσμιας κατανάλωσης πετρελαίου και το 34% της αντίστοιχης σε φυσικό αέριο.⁶⁴⁶

Τέλος, η σχεδίαση και υλοποίηση γεωστρατηγικών ενεργειών από πλευράς ΗΠΑ - NATO και Ρωσίας στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου, συνιστά μία ακανθώδη, δαιδαλώδη και απρόβλεπτη διαδικασία. Τα πρόσφατα γεγονότα στην Οσσετία απέδωσαν στη Μόσχα μια νίκη έναντι στην υπονόμηση της γεωπολιτικής της επιρροής στην περιοχή, πλην όμως θεωρείται βέβαιο ότι το NATO διαθέτει τις δυνατότητες και τα κατάλληλα ερείσματα για να σταθεροποιήσει την επιρροή του στην περιοχή.⁶⁴⁷

5.7. ΛΟΙΠΟΙ ΚΟΜΒΙΚΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΔΡΩΝΤΕΣ

Το Ιράν αποτελεί έναν πολύ σημαντικό διεθνή ενεργειακό δρώντα. Έχει εκμεταλλευτεί αποτελεσματικά την κατάρρευση του πρώην Σοβιετικού πόλου. Διαθέτει ένα αξιόλογο σύστημα άντλησης στην Κασπία, ενώ συνάμα έχει εμπλέξει στο σύστημα αγωγών Ευρωπαϊκές και Ασιατικές εταιρείες. Αποτελεί την συντομότερη και οικονομικότερη οδό διοχέτευσης ενεργειακών πόρων προς την Αραβική Θάλασσα. Έχοντας αποκαταστήσει αγαστές σχέσεις περιφερειακής συνεργασίας με τη Σαουδική Αραβία και τα Αραβικά Εμιράτα, αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα σταθεροποίησης στη Μέση Ανατολή και δύναται να συμβάλλει στη σταθεροποίηση της Κεντρικής Ασίας και της περιοχής της Κασπίας. Ωστόσο, εστία

⁶⁴⁴ Strategic Concept for the Defense and Security of the Members of the NATO, Ο.π., p. 13.

⁶⁴⁵ Michael Rohle, NATO and Energy Security – Head of the Energy Security Section in NATO's Emerging Security Challenges Division, May 3, 2012

⁶⁴⁶ Ιωάννης Παρίσης, Ο.π., σελ. 285-286.

⁶⁴⁷ Strategic Concept for the Defense and Security of the Members of the NATO, Ο.π., p. 31.

αστάθειας αποτελεί το ιρανικό Κουρδιστάν στο δυτικό μέρος της χώρας, όπου υπάρχουν φιλοδοξίες για εκδήλωση ισχυρών αποσχιστικών τάσεων.⁶⁴⁸

Η χώρα προσπαθεί να επενδύσει στον ισλαμικό παράγοντα της Ευρασίας, με σκοπό την επίτευξη γεωοικονομικών και γεωστρατηγικών επιδιώξεων. Εκτιμάται ότι οι προσπάθειες αυτές θα προσκρούουν στις αμερικανικές και τουρκικές βλέψεις στην περιοχή. Η δυνατότητα επιρροής και προώθησης των γεωοικονομικών στόχων του Ιράν στην περιοχή, προαπαιτεί τη βελτίωση των σχέσεων του με τις ΗΠΑ. Στην κατεύθυνση αυτή κινήθηκε η συντηρητική πολιτική του μετριοπαθή Ιρανού τέως Προέδρου Mohammad Khatami (1997-2005), όμως στη συνέχεια ο συντηρητικός και έντονα δογματικός Πρόεδρος Mahmoud Ahmadinejad⁶⁴⁹ (2005-2013) και το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν θορύβησαν τις ΗΠΑ.⁶⁵⁰ Αποτέλεσμα των πυρηνικών φιλοδοξιών ήταν μία σειρά από κυρώσεις της Διεθνούς Κοινότητας έναντι του Ιράν, το οποίο περιήλθε σε καθεστώς διεθνούς απομόνωσης.

Η εκλογή του μετριοπαθούς κληρικού Hassan Rouhani, πρώην ανώτατου διαπραγματευτή για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν ως νέου Προέδρου (Αύγουστος 2013), οδήγησε σε επαναπροσέγγιση της Τεχεράνης με τις ΗΠΑ και τη Δύση.⁶⁵¹ Στο πλαίσιο αυτό και έπειτα από δεκαετή διαπραγμάτευση μεταξύ του Ιράν και των ΗΠΑ, Ηνωμένου Βασιλείου, Γαλλίας, Ρωσίας, Κίνας και Γερμανίας (P5 +1), στις 14 Ιουλίου 2015 έλαβε χώρα η οριστικοποίηση του κοινού ολοκληρωμένου σχεδίου δράσης (Joint Comprehensive Plan of Action - JCPOA, 2015) για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν.⁶⁵² Η συμφωνία έλυσε το πρόβλημα των πυρηνικών της χώρας για μία δεκαετία. Καταλυτικό ρόλο στην επίτευξη της συμφωνίας είχε ο Πρόεδρος Barack Obama, εφαρμόζοντας στην προσέγγιση των ΗΠΑ με το Ιράν στρατηγική «έξυπνης ισχύος». Παρά τις πρότερες συγκρουσιακές σχέσεις τους, επήλθε η άρση του Ιράν από το καθεστώς της διεθνούς απομόνωσης που είχε

⁶⁴⁸ Karkazis John, Regional Crisis Risks Assessment: The Case of Iran, "Strategic Reports" journal, Issue D8, October 2010, p. 2.

⁶⁴⁹ Karkazis John, Ο.π., p.p. 1-2.

⁶⁵⁰ Η Δύση και το Ισραήλ υποστηρίζουν ότι, το πρόγραμμα του Ιράν αποβλέπει στην παραγωγή όπλων μαζικής καταστροφής που θα αποτελούν μείζονα απειλή για το Ισραήλ, στη βάση της άρνησης της Τεχεράνης για το δικαίωμα ύπαρξής του, από την Ισλαμική Επανάσταση του 1979.

⁶⁵¹ Αναλυτικότερα βλέπε: Siousiouras, P., Chrysochou, G. & Chourdakis, K., Transatlantic relations: The Case of Iranian Nuclear Program, Journal of Military and Strategic Studies, Centre for Military, Security and Strategic Studies, University of Calgary, Canada, ISSN 1488-559X, 2017.

⁶⁵² Siousiouras P., Grekos D. & Chourdakis K., Mediterranean and Middle East under Environmental Stake: the Legal Precedent as Consequential to Iranian Nuclear Programme, Middle East Forum, Special Issue "Towards a New Order in the Region: Frontiers redesign in the Middle East and the Balkans and their impact on World Geopolitical Dynamics", ISSN 1105-6164, 2017, p. 7.

περιέλθει.⁶⁵³ Ο Obama στο πλαίσιο της Χαμιλτονικής παράδοσης⁶⁵⁴ επεδίωκε τη συμμετοχή του Ιράν στο διεθνές οικονομικό σύστημα ώστε να μπορεί να το ελέγχει.

Η αगाστή συνεργασία της χώρας με τη Δύση, θα αποτελέσει σημαντικό καταλύτη στην επιτυχία των ενεργειακών σχεδιασμών των ΗΠΑ στη λεκάνη της Κασπίας, καθόσον όντας το Ιράν δεύτερο σε αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου σε παγκόσμια κατάταξη, μπορεί να καταστήσει τη λειτουργία των αμερικανικών αγωγών βιώσιμη. Από την άλλη πλευρά, μία ευρεία σύγκρουση της χώρας με τη Δύση θα επιφέρει σημαντικό πλήγμα στην παγκόσμια οικονομία.

Η Ινδία στο νότο, αποτελεί κυρίαρχο γεωπολιτικό δρώντα, τόσο στην υπόψη περιοχή όσο και στην Ασία. Διαθέτοντας πληθυσμό ενός δισεκατομμυρίου, σημαντικό δυναμικό, πολυπληθείς ένοπλες δυνάμεις καθώς και πυρηνικά όπλα, επιδιώκει την ανάδειξή της σε περιφερειακή δύναμη. Ανασταλτικοί παράγοντες στις επιδιώξεις της είναι τα τεράστια οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα καθώς και οι μειονοτικές συγκρούσεις που αντιμετωπίζει. Σύμφωνα με μελέτη του ινστιτούτου Bertelsmann Stiftung,⁶⁵⁵ η Ινδία θα αναδειχθεί μετά το 2020, μεταξύ των έξι Μεγάλων Δυνάμεων σε διεθνή κλίμακα. Εξ' άλλου κατά τον Kissinger η χώρα περιλαμβάνεται μεταξύ των έξι κυρίαρχων δρώντων του διεθνούς συστήματος του 21^{ου} αιώνα.⁶⁵⁶

Στο εγγύς μέλλον, εκτιμάται ότι η Ινδία θα διεκδικήσει θέση σε ένα διεθνές πολυπολικό σύστημα. Υπό το πρίσμα αυτό, θα επιχειρήσει να αναδειχτεί στον πόλο που θα αποτελέσει, σε συνεργασία με την επαρχία του Βελουχιστάν του Πακιστάν, την τελική θαλάσσια έξοδο των κεντροασιατικών υδρογονανθράκων στον Ινδικό Ωκεανό (GUADAR), τους οποίους θα δρομολογήσει προς τον Ειρηνικό και το Σουέζ. Επί του παρόντος, η χώρα απολαμβάνει αγαστές σχέσεις με τις ΗΠΑ γεγονός που ενδυναμώνει την αποτροπή εκδήλωσης του Κινεζικού ανταγωνισμού στην περιοχή.

Αναφορικά με τις σχέσεις της Ινδίας με το Πακιστάν, παρά τα θετικά βήματα που έχουν συντελεσθεί, οι δύο πυρηνικές δυνάμεις εκτιμάται ότι απέχουν σημαντικά

⁶⁵³ Sioussiouras P., Chourdakis K. & Koutsouradi M., Smart Power or Coercive? A Strategic Dilemma in Decision Making Policy: the case of Counter-terrorism in the Post-9/11 Era, Journal of International Business and Economics, Vol. 5, No. 1, American Research Institute for Policy Development, Madison, WI 53714, United States, ISSN 2374-2194, 2017, p. 25.

⁶⁵⁴ Walter Russell Mead, Special Providence: American Foreign Policy and How It Changed the World, Routledge, New York, 2009.

⁶⁵⁵ Bertelsmann Stiftung, Gutersloh, World Powers in the 21st Century, TNS Emnid, Berlin, June 2, 2006, p.p. 14 - 17.

⁶⁵⁶ Huntington S. P., The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order, Ο.π., p. 28

από την οριστική επίλυση των διαφορών τους. Επί παραδείγματι, η Ινδία αρνείται τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος για την ανεξαρτησία του μουσουλμανικού Κασμίρ ή τουλάχιστον να παραχωρήσει μέρος αυτού στο Πακιστάν, καθόσον το δεύτερο διεκδικεί το Κασμίρ από το 1947, έτος που απέκτησε την ανεξαρτησία του.

(Χάρτης υπ' αριθ. 14: Το Kashmir αποτελεί πεδίο γεωπολιτικής αντιπαράθεσης μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν)

Το Αφγανιστάν, λόγω της γεωγραφικής του θέσης προσελκύει το ενδιαφέρον των διεθνών δρώντων. Η αναγκαιότητα διοχέτευσης των παραγομένων ενεργειακών πόρων των χωρών της Κεντρικής Ασίας προς τις διεθνείς αγορές, καθώς και η πρόκληση του ριζοσπαστικού Ισλάμ, καθιστά το Αφγανιστάν κομβική χώρα για την ασφάλεια των χωρών αυτών.

Έπειτα από τις επιτυχίες των Ταλιμπάν για τον έλεγχο ολόκληρου του Αφγανιστάν, το Πακιστάν που συνιστά τον μεγαλύτερο χρηματοδότη των ανταρτών, μελετά την κατασκευή ενός Αμερικανό-Σαουδαραβικού αγωγού, διαφορετικού από το ρωσικό, για τη μεταφορά των υδρογονανθράκων της Κεντρικής Ασίας και μέρους της Κασπίας, μέσω του Αφγανιστάν και Πακιστάν στην Αραβική θάλασσα.⁶⁵⁷ Το Ιράν και η Ινδία αντιδρούν στον υπόψη σχεδιασμό. Το σιιτικό Ιράν διότι οι Ταλιμπάν είναι σουνίτες και επιπλέον διότι μειώνονται οι πιθανότητες κατασκευής του Ιρανικού αγωγού, ενώ η Ινδία διότι είναι χρόνιος αντίπαλος του Πακιστάν. Η κατασκευή του υπόψη αγωγού εκτιμάται ότι υπήρξε πρωταρχική επιδίωξη και γενεσιουργός αιτία της επέμβασης των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν, η οποία έγινε με τη σιωπηρή συναίνεση του Κρεμλίνου, προκειμένου να μην εγείρει η υπερδύναμη αντιδράσεις στην

⁶⁵⁷ Lutz Kleveman, Το Νέο Μεγάλο Παιχνίδι, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2005, σελ. 256-262.

ανακατάληψη της Τσετσενίας από τη Ρωσία. Σημειώτεον ότι η Τσετσενία αποτελεί σημαντικό διαμετακομιστή πετρελαίου στο Βόρειο Καύκασο.⁶⁵⁸

(Χάρτης υπ' αριθ. 15: Ο σχεδιασμός του αγωγού πετρελαίου αμερικανικών συμφερόντων με διαδρομή Κασπία – Αφγανιστάν – Πακιστάν - Αραβική θάλασσα)

6. Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΤΩΝ ΑΓΩΓΩΝ. ΟΙ ΑΓΩΓΟΙ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΙΣΧΥΟΣ ΚΑΙ ΩΣ ΜΕΣΟ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΕΘΝΙΚΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ

6.1. ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΗΣ ΕΕ. ΟΙ ΡΩΣΙΚΟΙ ΑΓΩΓΟΙ ΩΣ ΜΕΣΟ ΕΞΑΣΚΗΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΙΕΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

6.1.1 Εισαγωγή

Οι συμφωνίες εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων και οι άξονες διαμετακόμισης των ενεργειακών πόρων προς τις διεθνείς αγορές, ανάγονται ως το μείζον θέμα που επηρεάζει τις πολιτικές ισορροπίες, καθώς και τη σταθερότητα της Ευρώπης, Ασίας και Μέσης Ανατολής.

Η πετυχημένη διεκδίκηση εκ μέρους της Μόσχας, ολοένα και μεγαλύτερου μέρους των υδρογονανθράκων της Κασπίας και της Κεντρικής Ασίας, ανέδειξε τη Ρωσία σε αδιαμφισβήτητο ενεργειακό εταίρο της Ευρώπης. Η Δύση ασφαλώς και επιδιώκει την άρση της μονομερούς αυτής ενεργειακής εξάρτησης, προσπαθώντας να ασκήσει έλεγχο, αφενός στα πλούσια κοιτάσματα υδρογονανθράκων της Μέσης Ανατολής, Κασπίας και Κεντρικής Ασίας και αφετέρου στις οδούς διαμετακόμισης αυτών προς τις διεθνείς αγορές.⁶⁵⁹

Τα παραπάνω αναφερόμενα, αναμφίβολα καθορίζουν τις πολιτικές των ΗΠΑ, της ΕΕ και του ΝΑΤΟ τις τελευταίες δεκαετίες, στις περιοχές της Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης, της Μέσης Ανατολής, του Καυκάσου, της Κασπίας και της Κεντρικής Ασίας. Τα τελευταία 40 χρόνια, η Ευρωπαϊκή Ένωση οικοδομεί μια πολιτική στον ενεργειακό τομέα η οποία είναι προσανατολισμένη στην επίτευξη της ενεργειακής ασφάλειας της «γηραιάς ηπείρου», με πρωταρχική συνιστώσα τη διαφοροποίηση των πηγών προμήθειας ενεργειακών αγαθών.

Τα παραπάνω διατυπώνονται ρητά και στην «Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Άμυνας της ΕΕ»,⁶⁶⁰ προφανώς διότι η πολιτική της Ε.Ε. για την ενέργεια, ανάγεται στο πεδίο των διεθνών σχέσεων της Ε.Ε. και της Ρωσίας, λόγω της μεγάλης ενεργειακής εξάρτησης της γηραιάς ηπείρου από τη Ρωσία.

⁶⁵⁹ Δημήτρης Λελοβίτης, Ευρώπη και Ρωσική Ενεργειακή Απειλή – Ασφάλεια Ανεφοδιασμού, Άρθρο στο περιοδικό «Διπλωματία», τεύχος 55, σελ. 37.

⁶⁶⁰ Πράσινη Βίβλος, Ευρωπαϊκή Στρατηγική για Αειφόρο, Ανταγωνιστική και Ασφαλή Ενέργεια, COM (2006), Βρυξέλλες, 8 Μαρτίου 2006, σελ. 66.

6.1.2. Η Ενεργειακή Διπλωματία της Ρωσίας

Η άνοδος των τιμών του πετρελαίου συνέβαλε καθοριστικά στην οικονομική ανάκαμψη της Ρωσίας. Ταυτόχρονα το Κρεμλίνο εκδήλωσε μία δυναμική και ενίοτε επιθετική πολιτική στο πεδίο της ενεργειακής διπλωματίας, στο πλαίσιο της οποίας διαφαίνεται μία ενδεχόμενη ρωσική απειλή αναφορικά με την ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού της Ευρώπης. Στη νέα υπό διαμόρφωση γεωπολιτική σκακιέρα, η Μόσχα προσπαθεί να ανακτήσει τον παραδοσιακό γεωπολιτικό της χώρο (ανατολική Ευρώπη, Καύκασος, Βαλτική) καθώς και να μονοπωλήσει την προμήθεια της Ευρώπης με ενεργειακούς πόρους.⁶⁶¹

Η επιδίωξη επίσης της Ρωσίας για δημιουργία συνασπισμού κρατών που είναι παραγωγοί φυσικού αερίου, η συνεργασία της με την Αλγερία και το Κατάρ, καθώς και η κατασκευή του πρώτου πλήρως ελεγχόμενου από τη Ρωσία αγωγού (South Stream),⁶⁶² καταδεικνύουν ότι η Ρωσία χρησιμοποιεί τους ενεργειακούς της πόρους προκειμένου να ασκεί αντίστοιχη εξωτερική πολιτική.⁶⁶³

Η Ευρώπη προκειμένου να εξασφαλίσει την ενεργειακή της επάρκεια, ενσωμάτωσε στο πεδίο άσκησης εξωτερικής πολιτικής της, την πολιτική της ασφάλειας εφοδιασμού της με ενεργειακούς πόρους. Στο πλαίσιο αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση προέβη στη σύναψη συμφωνιών συνεργασίας με την Ουκρανία (Δεκέμβριος 2005) καθώς και με το Αζερμπαϊτζάν και το Καζακστάν (2006). Προς την κατεύθυνση αυτή συγκλίνουν και άλλες πρωτοβουλίες, όπως η Ευρώ-μεσογειακή συνεργασία (προοπτική συνεργασίας με Αλγερία και Αίγυπτο), η Συνθήκη για την Ενεργειακή Κοινότητα (Οκτώβριος 2005), η προώθηση από την επιτροπή της ενεργειακής συνεργασίας στην περιφέρεια της Μαύρης θάλασσας και της Κασπίας, η εμβάθυνση του διαλόγου μεταξύ Ε.Ε. και Οργανισμού Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών (ΟΠΕΚ) και η ευρώ-αφρικάνικη ενεργειακή συνεργασία. Όλες αυτές οι δράσεις αποτελούν πολιτικά βήματα που αποσκοπούν στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης.

⁶⁶¹ Lukas Edward, *The New Cold War: How the Kremlin Menaces Both Russia and the West*, Publisher: Bloomsbury, London, 2008, p.p. 89 - 92.

⁶⁶² Τσακίρης Θ., *Η Γεωπολιτική Προϊστορία των Ενεργειακών Αντιπαραθέσεων ΗΠΑ-Ρωσίας στην Ευρώπη και η Στρατηγική Σημασία του Ρώσο-Βούλγαρο-Ελληνο-Ιταλικού Αγωγού (South Stream)*, Κείμενα Ανάλυσης ΕΚΕΜ, 18 Οκτώβρη 2007, www.ekem.gr.

⁶⁶³ Η ενεργειακή κρίση στην Ουκρανία το χειμώνα 2008-9, οι διαφορές με τη Λευκορωσία και τη Γεωργία για το φυσικό αέριο και οι προσπάθειες παράκαμψής τους, ο εξοβελισμός των δυτικών εταιρειών από την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων της Ανατολικής Σιβηρίας, αποτελούν πολιτικές αντιπαραθέσεις στο χώρο της ενέργειας με πρωταγωνιστή τη Ρωσία.

Η πραγματική απειλή όμως για την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης δεν διαφαίνεται να είναι η ρωσική εξωτερική πολιτική, όπως διεξοδικά θα αναλυθεί παρακάτω. Απειλή συνιστά η απουσία σημαντικών επενδύσεων σε ενεργειακές υποδομές τα τελευταία χρόνια στη Ρωσία, σε συνδυασμό με την εκτιμώμενη μελλοντική πτωτική πορεία της παραγωγής ρωσικού φυσικού αερίου.⁶⁶⁴

6.1.3. Το Πετρέλαιο και το Φυσικό Αέριο ως Μέσα Πολιτικού Εκβιασμού

Στο σημείο αυτό θα εξετασθεί η εκδοχή διάθεσης πετρελαίου και φυσικού αερίου στις διεθνείς αγορές, τέτοιων χαρακτηριστικών ώστε να είναι εφικτή η χρήση τους ως μέσο άσκησης πολιτικού εκβιασμού.

Η εργαλειακή χρήση του πετρελαίου ως μέσου άσκησης πολιτικής πίεσης στο πλαίσιο των διμερών διακρατικών σχέσεων, δεν είναι πρακτικά εύκολη προσέγγιση, καθόσον μία υποθετική διακοπή του εφοδιασμού από μια χώρα-παραγωγό προς μια άλλη χώρα θα ήταν ανώδυνη, διότι υφίσταται η δυνατότητα εναλλακτικής προμήθειας από τη διεθνή αγορά. Η μόνη εκδοχή αναγωγής του πετρελαίου ως μέσου άσκησης πολιτικού εκβιασμού, είναι η μαζική χειραγώγηση των αποθεμάτων από συνασπισμό κρατών παραγωγής του ή των Κ - Μ του ΟΠΕΚ. Ένα τέτοιο σενάριο είναι θεωρητικά εφικτό, όσο ο ΟΠΕΚ διατηρεί τον έλεγχο των τιμών του μεσανατολικού πετρελαίου. Ωστόσο ο ΟΠΕΚ δεν αποτελεί οικονομικό καρτέλ και μέχρι σήμερα κανένα από τα μέλη του συμπεριλαμβανομένης και της Σαουδικής Αραβίας, δεν κατάφερε να ασκήσει συγκεντρωτικό έλεγχο επί των αποθεμάτων του μεσανατολικού πετρελαίου. Η Μέση Ανατολή ασκεί έλεγχο επί του 31% της παγκόσμιας παραγωγής πετρελαίου, ενώ ο ΟΠΕΚ επί του 41,5%.⁶⁶⁵ Ο ρόλος των αραβικών χωρών στη διεθνή αγορά του αγαθού είναι επίσης περιορισμένος, καθόσον αυτές ελέγχουν το 33% της παγκόσμιας παραγωγής.⁶⁶⁶ Επιπροσθέτως η Ρωσία (μαζί με τις ευρασιατικές χώρες ελέγχουν το 11% της παγκόσμιας παραγωγής) αν και έχει αναθερμάνει τις σχέσεις της με τη Σαουδική Αραβία, δεν είναι μέλος του ΟΠΕΚ.

⁶⁶⁴ Stern, J.P., *The Future of Russian Gas and Gazprom*, Oxford University Press for the Oxford Institute for Energy Studies, New York, 2005, σελ. 30.

⁶⁶⁵ Α. Γ. Χριστοδουλάκης, *Το Μεγάλο Ενεργειακό Παιχνίδι του 2003*, Εφημερίδα «Το Βήμα», 5 Ιαν 2003.

⁶⁶⁶ Α. Γ. Χριστοδουλάκης, *Η Σκακιέρα των Αγωγών Πετρελαίου και Αερίου. Ο Ρόλος της Ελλάδας στο Σκληρό Οικονομικό και Διπλωματικό Παιχνίδι. Τα Σχέδια των Αμερικανών και οι Επιδιώξεις των Τούρκων*, Εφημερίδα «Το Βήμα», 16 Ιαν 2005.

Αναφορικά με το ρωσικό φυσικό αέριο και την εξάρτηση της Ευρώπης από αυτό, ενέχονται άμεσοι κίνδυνοι. Μία απλή επισκόπηση σε επίσημα στοιχεία, αναδεικνύει το γεγονός ότι η Ρωσία διαθέτει με διαφορά, τα μεγαλύτερα αποθέματα φυσικού αερίου σε παγκόσμια κλίμακα⁶⁶⁷ καθώς επίσης και ότι, η εξάρτηση της Ευρώπης από αυτά κλιμακώνεται λόγω της μείωσης των αντίστοιχων ευρωπαϊκών αποθεμάτων. Συνεπώς η ανάγκη εισαγωγής φυσικού αερίου στην Ευρώπη στο άμεσο μέλλον, θα είναι εμφανώς αυξανόμενη.⁶⁶⁸ Εντούτοις, ούτε το φυσικό αέριο είναι εύκολο να αποτελέσει μέσο άσκησης επιθετικής εξωτερικής πολιτικής, για δύο τουλάχιστον στενά αλληλοσυνδεόμενους λόγους:

Ο πρώτος λόγος τελεί σε άμεση συνάρτηση με τη δομή και τη λειτουργία της αγοράς του φυσικού αερίου, στοιχεία που προαπαιτούν την ύπαρξη δύο μερών τα οποία τελούν σε σχέση αμοιβαίας εξάρτησης. Η υπόψη δομή υπαγορεύτηκε από το υψηλό κόστος της έρευνας και εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων φυσικού αερίου καθώς και από το υψηλό κόστος κατασκευής και συντήρησης των δικτύων μεταφοράς αυτού. Κομβικής σημασίας είναι το γεγονός ότι, σε αντίθεση με το πετρέλαιο, το φυσικό αέριο δεν είναι διαθέσιμο στη διεθνή αγορά εμπορευμάτων. Οι ιδιαιτερότητες αυτές οδήγησαν στην πρακτική της σύναψης μακροπρόθεσμων διμερών συμβολαίων, με αποκλεισμό της μεταπώλησης σε δευτερογενείς αγορές. Τα συμβόλαια είναι αναγνωρισμένα από την ευρωπαϊκή νομοθεσία και εξασφαλίζουν στα συμβαλλόμενα μέρη ασφάλεια σχεδιασμού, αποδοτικότητα των επενδύσεων, καθώς και αξιόπιστο εφοδιασμό για δεκαετίες, χωρίς να απαιτείται η τήρηση αποθεμάτων ασφαλείας που αποτελεί μία ασύμφορη οικονομικά πρακτική.

Ο δεύτερος λόγος που καθιστά μη πρόσφορη τη χρήση του φυσικού αερίου ως μέσου άσκησης επιθετικής εξωτερικής πολιτικής, απορρέει από τη γεωγραφική διάσταση της εν λόγω αγοράς. Η υπόψη αγορά σε αντίθεση με την αντίστοιχη του πετρελαίου, διαθέτει περιφερειακή διάσταση η οποία καθορίζεται από τη γεωγραφική θέση των αγωγών. Αυτό συμβαίνει διότι το φυσικό αέριο μεταφέρεται σχεδόν αποκλειστικά διαμέσου αγωγών, γεγονός που προϋποθέτει μεγάλες επενδύσεις.

Το γεγονός αυτό καθιστά ασύμφορη για μια παραγωγό - χώρα την εγκατάλειψη της παραδοσιακής πελατειακής βάσης της, με δεδομένη την ανέφικτη πρακτικά αξιοποίηση μίας υποθετικής εναλλακτικής ζήτησης. Τόσο η Ευρώπη όσο

⁶⁶⁷ IEA, World Energy Outlook, 2007, OECD, Παρίσι, 2007, σελ.13.

⁶⁶⁸ IEA, World Energy Outlook 2006, OECD, Παρίσι, 2006, σελ. 29.

και η Ρωσία, δεν διαθέτουν ισχυρά οικονομικά κίνητρα προκειμένου να εγκαταλείψουν το υφιστάμενο σύστημα μεταφοράς φυσικού αερίου που τις συνδέει, καθόσον αμφότερες έχουν επενδύσει σε αυτό κεφάλαια, τα οποία θα πρέπει να αποσβεστούν. Κατ' επέκταση, οι ισχυρισμοί που διατυπώνονται αναφορικά με τη σχεδιαζόμενη έξοδο της Ρωσίας προς τις αγορές φυσικού αερίου της Ανατολής, δεν αποτελούν ένα εφικτό σενάριο. Παρόλο που οι αναδυόμενες οικονομίες της Κίνας και της Ν. Κορέας απαιτούν αυξημένη κατανάλωση φυσικού αερίου, εντούτοις επί του παρόντος, δεν υφίσταται ανεπτυγμένο σύστημα διασύνδεσης της Ν. Κορέας με τη Ρωσία και η προοπτική κατασκευής του, δεν είναι ορατή στο εγγύς μέλλον.⁶⁶⁹ Αντιθέτως, η ενεργειακή συνεργασία μεταξύ Ευρώπης και Ρωσίας είναι δεδομένη, έχει παρελθόν αρκετών δεκαετιών και δεν είναι ορατή η προοπτική ρήξης της, τουλάχιστον στο εγγύς μέλλον.

Στην παρούσα πολιτικοοικονομική συγκυρία, παρόλο που οι ενδείξεις ενός προϊόντος οικονομικού προστατευτισμού στη Ρωσία δεν είναι λίγες,⁶⁷⁰ είναι σχεδόν βέβαιο ότι η τελευταία δεν έχει ούτε κάποιο συμφέρον αλλά ούτε και τη δυνατότητα χρησιμοποίησης του φυσικού αερίου ως μέσου πολιτικού εκβιασμού της Ευρώπης. Μία τέτοια εξέλιξη θα οδηγούσε στην απώλεια του βασικού της πελάτη - καταναλωτή, με την προοπτική άμεσης ανεύρεσης ενός εναλλακτικού αποδέκτη του φυσικού αερίου που παράγει να μην είναι εμφανώς ορατή.

Μια τέτοια όμως υποθετική επιλογή, σαφώς και δεν θα ήταν ρεαλιστική, καθόσον η ρωσική οικονομία εμφανίζει υψηλή εξάρτηση από τις πωλήσεις του φυσικού αερίου. Συνεπώς καταλήγουμε στην εκτίμηση⁶⁷¹ ότι ορατή απειλή για την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης, δύναται να αποτελέσει η ανεπάρκεια της μελλοντικής ρωσικής παραγωγής φυσικού αερίου, παρά καθαυτό το γεγονός ότι η Ρωσία αποτελεί τον κυριότερο προμηθευτή της Ευρώπης. Εξάλλου, το μέλλον της παραγωγής ρωσικών υδρογονανθράκων διαγράφεται εμφανώς απαισιόδοξο, καθόσον τα μεγαλύτερα ρωσικά κοιτάσματα έχουν αρχίσει να εξαντλούνται και

⁶⁶⁹ Όσον αφορά στην αντίστοιχη αγορά πετρελαίου, οι συνθήκες για την έξοδο της Ρωσίας προς την Ανατολή είναι πιο ώριμες. Αναμένεται η ανακοίνωση νέας στρατηγικής της Ρωσίας για ανάπτυξη αγωγών πετρελαίου, με έμφαση στους αγωγούς προς την Ανατολική Ασία και την ενίσχυση του δικτύου αγωγών προς το Πριμόρσκ. Βλέπε: *The Economist (US), In the Pipeline: China and Japan are Locked in a Fierce Diplomatic and Economic Struggle to Win Access to Russia Oil*, April 2004.

⁶⁷⁰ Για παράδειγμα εξετάσθηκε η εκδοχή μερικής εξαγοράς από ξένους επενδυτές, εταιρειών που ανήκουν σε στρατηγικούς τομείς της οικονομίας, όπως εκείνοι του πετρελαίου και του φυσικού αερίου. Βλέπε: *Moscow Times*, February 22nd 2008.

⁶⁷¹ Paillard, D. E., *Gazprom - The Fastest Way for Energy Suicide, Russie NEI Visions*, No17, IFRI, Mar 2007.

ταυτόχρονα η Ρωσία, στο πλαίσιο ενός λανθάνοντα οικονομικού εθνικισμού, έχει αποκλείσει τα επιχειρηματικά σχέδια παραγωγής και εκμετάλλευσης φυσικού αερίου από μεγάλες δυτικές εταιρείες.

6.1.4. Ο Ρεαλιστικός Κίνδυνος για την Ενεργειακή Ασφάλεια της Ευρώπης

Η μονοπωλιακή δομή της ρωσικής αγοράς φυσικού αερίου αποκλείει ουσιαστικά τον ιδιωτικό τομέα από ενδεχόμενη συμμετοχή του σε σχετικές επενδύσεις στον τομέα της έρευνας και της παραγωγής, καθόσον δεν υφίστανται κίνητρα και δυνατότητες για τέτοιες επενδύσεις. Η σταθερά αυξανόμενη εσωτερική ζήτηση, οδηγεί την Gazprom να προβεί στην ενεργοποίηση των κοιτασμάτων της Ανατολικής Σιβηρίας και της υφαλοκρηπίδας της χερσονήσου Γιαμάλ, πριν εξαντληθούν τα ήδη ώριμα κοιτάσματα της Δυτικής Σιβηρίας.⁶⁷² Η συντήρηση όμως των σχετικών υφιστάμενων δικτύων μεταφοράς έχει παραμεληθεί και σύμφωνα με επίσημα στοιχεία απαιτούνται επενδύσεις ύψους 17 δις δολαρίων έως το 2030, για τη συντήρηση των υπόψη δικτύων. Στο υψηλό αυτό οικονομικό κόστος, είναι πλέον αμφίβολο εάν η Gazprom θα μπορέσει να αντεπεξέλθει.

Ο ρεαλιστικός κίνδυνος της ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού της Ευρώπης, δεν είναι η ενεργειακή πολιτική και η διπλωματία των ρωσικών αγωγών, αλλά το σοβαρό επενδυτικό έλλειμμα σε υποδομές φυσικού αερίου που χαρακτηρίζει τη Ρωσία.^{673 674}

Τα σχέδια κατασκευής των αγωγών φυσικού αερίου Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη (φαίνεται ανέφικτο) και South Stream, εγείρουν τις έντονες αντιδράσεις της αμερικανικής πλευράς, καθόσον οι υπόψη αγωγοί εξυπηρετούν τα γεωπολιτικά και γεωστρατηγικά συμφέροντα της Ρωσίας.

⁶⁷² IEA, World Energy Outlook 2006, Ο.π., σελ. 32.

⁶⁷³ Lukas, E., Ο.π. σελ. 240.

⁶⁷⁴ «...η Ευρώπη σήμερα δε διαθέτει ενιαίο δίκτυο μεταφοράς, δεν έχει εξασφαλίσει τα αναγκαία στρατηγικά αποθέματα, ενώ αμφίβολο παραμένει κατά πόσο διαθέτει οποιασδήποτε μορφής εσωτερική αγορά φυσικού αερίου». Βλέπε: Dieter Helm, Energy Policy: Security of Supply, Sustainability and Competition, Energy Policy Vol. 30, p.p. 38 – 46.

6.2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΗΜΕΙΩΝ ΙΣΧΥΟΣ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΜΙΩΝ (S.W.O.T. Analysis)⁶⁷⁵ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΜΠΟΥΡΓΚΑΣ – ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗ, ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ BTC

6.2.1. Ελλάδα

(1) Ισχυρά Σημεία

(α) Ο έλεγχος του Αιγαίου, όσον αφορά τη μεταφορά του πετρελαίου με δεξαμενόπλοια. Η υλοποίηση του εν λόγω αγωγού εκτιμάται ότι θα αποτελέσει τροχοπέδη σε ενδεχόμενη σύρραξη μεταξύ των δύο χωρών, καθόσον το σενάριο αυτό νομοτελειακά επιφέρει ρήξη των δύο μερών με σημαντικούς ενεργειακούς κολοσσούς – πολυεθνικές εταιρείες, οι οποίες θα ελέγχουν τη ροή του πετρελαίου από τον υπόψη αγωγό.

(β) Η δυνατότητα άσκησης του νομίμου δικαιώματος της Ελλάδας για επέκταση των χωρικών υδάτων της στα 12 ναυτικά μίλια⁶⁷⁶ το οποίο η χώρα μας ουδέποτε απεμπόλησε και η επακόλουθη αύξηση της ελεγχόμενης από τη χώρα μας θαλάσσιας περιοχής, από την οποία θα διακινείται το πετρέλαιο.

(γ) Οι παραδοσιακές αρμονικές διμερείς σχέσεις της χώρας μας με τη Ρωσία.

(δ) Το θετικό κλίμα για διαβουλεύσεις και σύμπραξη με τη Βουλγαρία, η οποία είναι μέλος της ΕΕ.

(2) Ασθενή Σημεία

(α) Η υψηλή γεωστρατηγική σημασία της Τουρκίας στη συνείδηση της υπερδύναμης και της Νατοϊκής Συμμαχίας, προσδίδει γεωπολιτικό προβάδισμα στην Τουρκία έναντι της Ελλάδος, ως δύναμη σταθερότητας και ασφάλειας στην ευρύτερη μεσογειακή περιοχή.

⁶⁷⁵ SWOT Analysis: (Strengths-Weaknesses-Opportunities-Threats), πρόκειται για μεθοδολογία που χρησιμοποιείται από managers σύγχρονων επιχειρηματικών μονάδων, με σκοπό τη διαπίστωση των ισχυρών-ασθενών σημείων σε σχέση με τους ανταγωνιστές τους, ώστε να εκμεταλλευτούν αποτελεσματικά τα συγκριτικά πλεονεκτήματα τα οποία διαθέτουν, εντοπίζοντας ταυτόχρονα τις ευκαιρίες αλλά και τις απειλές, όπως αυτές διαμορφώνονται. Στην παρούσα διατριβή, εφαρμόζεται η υπόψη τεχνική στο ζήτημα των πετρελαίων της Κασπίας, όπου στο θέμα της διαδρομής των πετρελαιοαγωγών, εκτός των άλλων, ανταγωνίζονται η Ελλάδα με την Τουρκία.

⁶⁷⁶ Πέτρος Σιούσιουρας, Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας, Ο.π., σελ. 40.

(β) Το προηγούμενο σημείο, καθιστά την Τουρκία ως κύριο εναλλακτικό δρόμο διέλευσης του πετρελαίου.

(γ) Η μεγάλη γεωγραφική απόσταση της Ελλάδας από σημαντικές χώρες του ενεργειακού χάρτη (Αζερμπαϊτζάν – Καζακστάν – Ιράκ - Ιράν), προσδίδει γεωπολιτικό προβάδισμα στην Τουρκία έναντι της Ελλάδος, λόγω εγγύτητας αναφορικά με τη διέλευση του πετρελαίου.

(δ) Η έλλειψη της απαιτούμενης υλικοτεχνικής υποδομής ως χώρος υποδοχής, στο νομό Έβρου, επιβάλλει την κατασκευή σημαντικών δημοσίων έργων τα οποία θα επιβαρύνουν το συνολικό προϋπολογισμό κατασκευής του υπόψη αγωγού.

(3) Ευκαιρίες

(α) Η Ελλάδα θα έχει την ευκαιρία να αναδειχθεί σε σημαντική περιφερειακή δύναμη στην περιοχή των Βαλκανίων, δεδομένης της πολιτικής σταθερότητας που διέπεται, συγκριτικά με τις λοιπές βαλκανικές χώρες.

(β) Η κατασκευή του αγωγού θέματος, θα δημιουργήσει αξιόλογες ευκαιρίες για ανέγερση έργων υποδομής (βελτίωση του υφιστάμενου οδικού δικτύου και των λιμένων κλπ) στην ευρύτερη περιοχή της Θράκης, τα οποία θα ενισχύσουν την τοπική οικονομική δραστηριότητα και εργασιακή απασχόληση.

(γ) Δημιουργία ευκαιριών για σύσταση κοινοπραξιών μεταξύ των δύο χωρών, αναφορικά με την κατασκευή κοινού αγωγού διέλευσης πετρελαίου με απώτερο προορισμό τις αγορές της Δύσης.

(4) Απειλές

(α) Το ενδεχόμενο μίας Ελληνοτουρκικής κρίσεως θα επέφερε καίρια μεταβολή των επιδιωκόμενων γεωοικονομικών δεδομένων που απορρέουν από την υλοποίηση του αγωγού Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολης.

(β) Το ενδεχόμενο μεταβολής του πολιτικού σκηνικού της Βουλγαρίας προς μία φιλοτουρκική προσέγγιση, ενδέχεται να επηρεάσει τη συμφωνία για την κατασκευή του αγωγού ή τη μετέπειτα διέλευση του πετρελαίου.

(γ) Το ενδεχόμενο συμπληρωματικής διέλευσης του αγωγού από τη Βουλγαρία (Μπουργκάς - Σόφια) και την ΠΓΔΜ (Σκόπια), με προορισμό την Αλβανία (λιμάνι VLORE) και εν συνεχεία την Ευρώπη (Παραεγνατία χάραξη), θα αποδυναμώσει γεωπολιτικά την Ελλάδα.

(δ) Η περιβαλλοντική επιβάρυνση της περιοχής διέλευσης του υπόψη αγωγού και πρωτίστως των περιοχών φορτώσεως (Αλεξανδρούπολη).

6.2.2 Τουρκία

(1) Ισχυρά Σημεία

Αναφορικά με την Τουρκία, τα ισχυρά σημεία που επέφεραν τη διέλευση σημαντικού αγωγού πετρελαίου (Μπακού – Τιφλίδα – Τσεϊχάν) μέσα από το έδαφός της, είναι δύο γεωπολιτικού και τρία γεωοικονομικού χαρακτήρα:

(α) Η γεωγραφική θέση της παρέχει σύνδεση Ασίας και Ευρώπης και έλεγχο των στενών των Δαρδανελίων. Επίσης τα σύνορά της με το Ιράκ, Συρία και Αρμενία καθώς και η γεωγραφική εγγύτητα με το Αζερμπαϊτζάν. Οι λόγοι αυτοί άλλωστε την καθιστούν σύμμαχο των ΗΠΑ και του ΝΑΤΟ, διότι θεωρείται κομβική χώρα για ένα ασφαλές γεωπολιτικό περιβάλλον ασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογειακής λεκάνης.

(β) Ο υπόψη σχεδιασμός παρέχει το πλεονέκτημα παράκαμψης του Αιγαίου, γεγονός που εξασφαλίζει την απρόσκοπτη ροή του πετρελαίου σε μία ενδεχόμενη κλιμάκωση των Ελληνοτουρκικών σχέσεων, προσδίδοντας έτσι στη Τουρκία γεωπολιτικό προβάδισμα.

(γ) Η οικονομική δυνατότητα της Τουρκίας να συγχρηματοδοτήσει το κόστος κατασκευής του αγωγού.

(δ) Η ύπαρξη τερματικού σταθμού και των πλέον σύγχρονων εγκαταστάσεων στο Τουρκικό λιμάνι Τσεϊχάν χωρητικότητας 20 εκατ. ΜΤΑ.⁶⁷⁷ Υφίσταται επίσης δυνατότητα προσέγγισης μεγάλων δεξαμενόπλοιων.⁶⁷⁸

⁶⁷⁷ Πρόκειται για συντομογραφία που υποδηλώνει εκατομμύρια τόνους ανά έτος.
⁶⁷⁸ Γιάννης Παρίσης, Η Καθ' Ημάς Θάλασσα, Ο.π., σελ. 124.

(ε) Η απορρόφηση και κατανάλωση από την Τουρκία, σημαντικών ποσοτήτων του διερχόμενου προς τη Δύση πετρελαίου.

(2) Ασθενή Σημεία

Υπάρχουν όμως και ασθενή σημεία για την επιλογή της Τουρκίας ως χώρας διέλευσης του πετρελαιαγωγού. Αυτά είναι:

(α) Εγείρονται θέματα ασφάλειας του αγωγού, καθόσον αυτός διέρχεται από περιοχές υψηλού κινδύνου για τρομοκρατικές επιθέσεις, όπου υπάρχουν Κούρδοι αυτονομιστές αντάρτες (ανατολική Τουρκία).

(β) Η πολιτική αστάθεια των περιοχών διέλευσης του αγωγού οξύνθηκε έπειτα από τον πόλεμο του 2008 μεταξύ Ρωσίας και Γεωργίας (όπου και σημειώθηκε διακοπή λειτουργίας του αγωγού), ο οποίος επέφερε τη δημιουργία δύο θυλάκων (Νότια Οσσετία και Αμπχαζία) εντός της γεωργιανής επικράτειας, οι οποίοι αποτελούν εστία έντασης.

(γ) Η πιθανή επιδείνωση των σχέσεων μεταξύ Τουρκίας και Αζερμπαϊτζάν, η οποία μπορεί να προέλθει από μία πιθανή προσέγγιση της Τουρκίας με την Αρμενία, με δεδομένη την ένταση μεταξύ του Αζερμπαϊτζάν και της Αρμενίας, λόγω του θύλακα Ναγκόρνο Καραμπάχ.

(δ) Η πολιτική κατάσταση στη Τουρκία μετά την άνοδο των Ισλαμιστών στην Κυβέρνηση, δεν εγγυάται σταθερότητα στις σχέσεις της με τη Δύση, ενώ ταυτόχρονα υφίσταται και η απειλή της σύγκρουσης των Κεμαλιστών με την ισλαμική κυβέρνηση.

(ε) Οι παραδοσιακά κακές σχέσεις Ρωσίας - Τουρκίας, τη στιγμή μάλιστα που η Ρωσία ελέγχει τα πετρέλαια του Καυκάσου, καθόσον οι χώρες της περιοχής αυτής βρίσκονται υπό τη σφαίρα επιρροής της.

(στ) Το υψηλό κόστος κατασκευής του αγωγού λόγω του μεγάλου μήκους του από το Αζερμπαϊτζάν έως το Τσεϊχάν.

(3) Ευκαιρίες

(α) Η αναβάθμιση του γεωπολιτικού και γεωστρατηγικού ρόλου της Τουρκίας για τα δυτικά συμφέροντα.

(β) Η τόνωση της τουρκικής οικονομίας, καθόσον η κατασκευή του αγωγού απαιτεί σημαντικές επενδύσεις σε έργα υποδομής.

(γ) Η ικανοποίηση σημαντικών ενεργειακών αναγκών της Τουρκίας, από την κατανάλωση τμήματος του πετρελαίου που θα διέρχεται προς τις δυτικές αγορές.

(δ) Η μεγιστοποίηση της τουρκικής διείσδυσης στις χώρες της Υπερκαυκασίας.

(4) Απειλές

(α) Το ενδεχόμενο μίας πιθανής διενέργειας τρομοκρατικής επίθεσης από Κούρδους αντάρτες, θα μπορούσε να διαταράξει την ομαλή ροή του πετρελαίου ή ακόμα και να συμβάλει στην πραγματοποίηση του αγωγού Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολης, ο οποίος θα αναβαθμίσει γεωπολιτικά την Ελλάδα και θα εξασθενήσει αντίστοιχα την Τουρκία.

(β) Η βιωσιμότητα του αγωγού δεν είναι εξασφαλισμένη καθόσον βασίζεται πρωτίστως στο πετρέλαιο του Αζερμπαϊτζάν, τα επιβεβαιωμένα αποθέματα του οποίου αντιστοιχούν σε μέρισμα μόλις 0,5% επί των παγκοσμίων.⁶⁷⁹ Στη βιωσιμότητα του αγωγού δύναται να συμβάλει το Καζακστάν με αντίστοιχο μέρισμα 2.9%, χωρίς να είναι όμως βέβαιη η βούλησή του καθόσον το 38% του πληθυσμού του είναι ρωσόφωνο και επιπλέον μεγάλο μέρος του πετρελαίου του οδεύει στο ρωσικό λιμάνι του Νοβόροσισκ.

6.3 ΚΟΙΤΑΣΜΑΤΑ ΥΔΡΟΓΟΝΑΝΘΡΑΚΩΝ ΣΤΗ ΝΑ ΜΕΣΟΓΕΙΟ. ΤΟ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΚΑΙ ΟΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΙ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Η Κύπρος βρίσκεται σε ένα εξαιρετικά δύσκολο σταυροδρόμι παλαιότερα

⁶⁷⁹ Russia Skeptical about Baku – Tbilisi – Ceyhan Pipeline, 02 Ιουν 2005, <http://www.en.rian.ru/business/20050602/40460669.html>

εμπορίου, στη συνέχεια αποικιακού και νεο-αποικιακού εμπορίου και κατόπιν διαμετακόμισης του πετρελαίου. Στις ημέρες μας, η ολοένα και αυξανόμενη παγκόσμια ζήτηση για ενέργεια, σε συνδυασμό με τις πρόσφατες ανακαλύψεις σημαντικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην περιοχή, διευρύνει περαιτέρω τη γεωπολιτική αξία αυτής.⁶⁸⁰

Οι ισχυρές γεωφυσικές ενδείξεις για την ύπαρξη υδρογονανθράκων στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και πρωτίστως στην υπεράκτια περιοχή μεταξύ Κύπρου - Αιγύπτου είναι γνωστές, καθόσον στην εν λόγω περιοχή έχουν διεξαχθεί συστηματικές έρευνες την τελευταία εικοσαετία από πετρελαϊκές εταιρείες. Σήμερα η περιοχή αποτελεί χώρο παραγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου. Μέχρι το 2000, είχαν ανακαλυφθεί κοιτάσματα πετρελαίου αναλογούντα σε 3.8 δις. βαρέλια καθώς και κοιτάσματα φυσικού αερίου. Η κύρια πηγή βρίσκεται είτε στο Ανώτερο Κρητιδικό (black shales), σε πλούσια σε αέριο ιζήματα της Μειοκαίνου, ή σε σαπροπηλό Πλειοκαίνου με εξαιρετικά υψηλές τιμές TOC (Total Organic Carbon). Οι ταμιευτήρες πιθανόν να είναι κυρίως σε χερσαίες αποθέσεις της Μειοκαίνου και σε καναλικά συμπλέγματα της Πλειοκαίνου.⁶⁸¹

Το γεωπολιτικό περιβάλλον όμως της Κύπρου διέπεται από μεγάλο έλλειμμα ασφαλείας,⁶⁸² καθόσον οι ηγεμονικές αξιώσεις εκ μέρους της Τουρκίας συνεχίζονται, το περιβάλλον στη Μ. Ανατολή εξακολουθεί να παραμένει ασταθές και συγκρουσιακό, οι αραβικές εξεγέρσεις επιφέρουν γεωπολιτική αστάθεια στην ευρύτερη μεσογειακή λεκάνη και τέλος η όποια εγγύηση ασφαλείας εκ μέρους της ΕΕ βρίσκεται ακόμη στο στάδιο της προσδοκίας.

Το 2003 η Κύπρος και η Αίγυπτος υπέγραψαν συμφωνία για την οριοθέτηση της μεταξύ τους ΑΟΖ με τη μέθοδο της μέσης γραμμής, γεγονός που αποτελεί επιτυχία για την Κύπρο. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι πριν τη σύναψη της εν λόγω συμφωνίας, η Αίγυπτος δεν παραβίασε τη μέση γραμμή με την Κύπρο στο πλαίσιο του καθορισμού ζώνης για πετρελαϊκές έρευνες. Αντίστοιχες συμφωνίες

⁶⁸⁰ Πάνος Παπαναστασίου, Έρευνες για Εκμετάλλευση Κοιτασμάτων Πετρελαίου και Φυσικού Αερίου στη Θαλάσσια Περιοχή της Κύπρου, Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών και Μηχανικών Περιβάλλοντος Πανεπιστημίου Κύπρου, 2007.

⁶⁸¹ Ιωάννης Μάζης & Δρ. Γεώργιος Σγούρος, Γεωπολιτική της Ενέργειας στο Σύμπλοκο Κύπρου - Μέσης Ανατολής Βάσει των Υφισταμένων Γεωφυσικών και Γεωλογικών Ενδείξεων Κοιτασμάτων Υδρογονανθράκων, Εργαστήριο Γεωπολιτισμικών Αναλύσεων GEOLAB, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, 2009, σελ. 7.

⁶⁸² Χρήστος Ιακώβου, Τουρκία - Αδιάλλακτη Προσαρμογή, Άρθρο στην εφημερίδα «ΠΟΛΙΤΗΣ», 29 Ιουν 2008.

υπεγράφησαν το 2007 μεταξύ Κύπρου και Λιβάνου⁶⁸³ και το 2010 μεταξύ Κύπρου και Ισραήλ. Η συμφωνία μεταξύ Κύπρου και Αιγύπτου, πλέον της ΑΟΖ, αφορούσε στην έρευνα και εκμετάλλευση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου που θα ανακαλύπτονται στις θαλάσσιες ζώνες όπου οι δύο χώρες ασκούν κυριαρχικά δικαιώματα.⁶⁸⁴

(Χάρτης υπ' αριθ. 16: ΑΟΖ Μεσογειακών Χωρών στη βάση της μέσης γραμμής)

Το 2007 η εταιρεία Noble Energy εισήλθε δυναμικά στο χώρο των εξερευνησεων της περιοχής, η οποία έως το 2009 διεξήγαγε πολλαπλές σεισμογραφικές έρευνες στην ευρύτερη θαλάσσια περιοχή μεταξύ Ισραήλ και Κύπρου. Κατόπιν ενδελεχούς εξερεύνησης 4.500 τετραγωνικών μέτρων θαλασσίου υπεδάφους, η Noble ανακάλυψε το κοίτασμα Leviathan το οποίο εκτιμάται ότι περιέχει περίπου 16 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια (tcf) εκμεταλλεύσιμου φυσικού αερίου. Στη συνέχεια η ίδια εταιρεία κατέληξε σε εκτιμήσεις για την ύπαρξη και άλλων σημαντικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο.

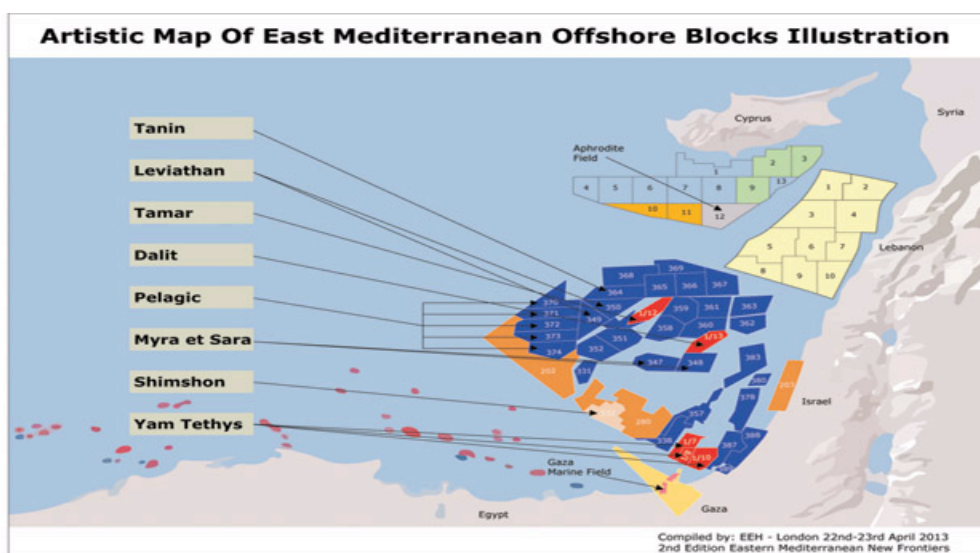
⁶⁸³ Κων/νος Πικραμένος, Ο Αγωγός Ειρήνης και το Θερμό Επεισόδιο με την Τουρκία, Άρθρο στο ιστολόγιο <http://endoturkika.blogspot.com>, 06 Νοε 2008.

⁶⁸⁴ Ιωσήφ Ιωσηφίδης, Ενεργειακός Σχεδιασμός 2011-2030 και Γεωπολιτική - Κύπρος: ΑΠΕ - Φυσικό Αέριο - 27+12 χώρες μαζί... και 1 εναντίον, Εκδόσεις Πάργα, 2011, σελ. 16.

(Χάρτης υπ' αριθ. 17: Οικόπεδα της ΑΟΖ Κύπρου – Κοίτασμα Leviathan)

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των πλέον πρόσφατων ανακαλύψεων, συμπεραίνουμε ότι στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου υπάρχουν τέσσερις περιοχές όπου έχουν ήδη εντοπιστεί ή υπάρχουν βάσιμες ενδείξεις για ύπαρξη σημαντικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων. Πρόκειται για το Πεδίο του Ηροδότου (στην περιοχή ΝΑ Κρήτης, ΝΔ Κύπρου και βορείως της Αιγύπτου), το Πεδίο Levantine (στην περιοχή μεταξύ Κύπρου, Τουρκίας, Συρίας, Ισραήλ, Αιγύπτου και Λιβάνου), το Κωνικό Πεδίο στα ανοιχτά του Δέλτα του Νείλου και τέλος το Πεδίο που εκτείνεται νοτιώς της Κρήτης.⁶⁸⁵

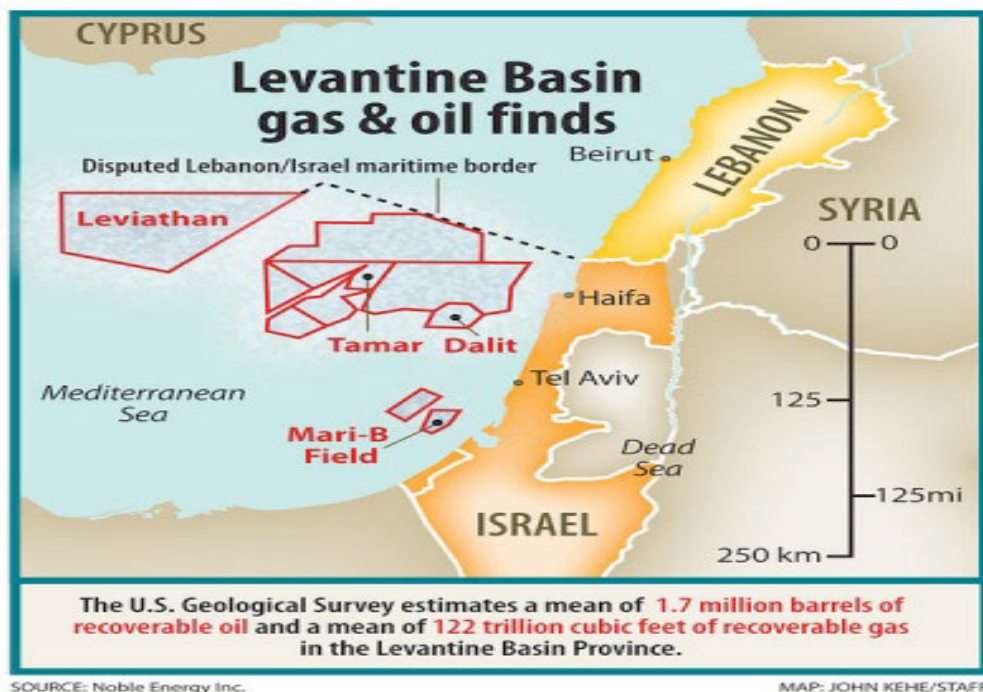

(Χάρτης υπ' αριθ. 18: Κοιτάσματα φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο)

⁶⁸⁵ Bruneton Alain, Konofagos Elias & Foscolos Anthony, The Importance of Eastern Mediterranean Gas Fields for Greece and the EU, Pytheas Market Focus, 2012, page 4.

Οι πρόσφατες μελέτες της Ανατολικής Μεσογείου δείχνουν την ύπαρξη κοιτασμάτων εκμεταλλεύσιμου φυσικού αερίου περίπου 105.9 tcf.⁶⁸⁶ Επιπλέον, σύμφωνα με στοιχεία του United States Geological Survey (USGS), πιθανολογείται η ύπαρξη πολύ σημαντικών κοιτασμάτων εκμεταλλεύσιμου φυσικού αερίου στο Κωνικό Πεδίο στα ανοιχτά του Δέλτα του Νείλου και στο Πεδίο Levantine, όπου τα εκτιμώμενα κοιτάσματα ανέρχονται συνολικά περίπου σε 345 tcf.⁶⁸⁷

Μέχρι την ανακάλυψη των σημαντικών κοιτασμάτων φυσικού αερίου στην Κύπρο (2010), η παραγωγή και η κατανάλωση της χώρας σε φυσικό αέριο ήταν σχεδόν μηδενική.⁶⁸⁸ Οι ανάγκες της χώρας καλύπτονταν από την κατανάλωση πετρελαίου και ηλεκτρικής ενέργειας. Οι πρόσφατες έρευνες φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο, έφεραν στο προσκήνιο μια περιοχή υψηλής γεωπολιτικής αξίας για την Κύπρο, η οποία εκτείνεται νότια της νήσου, όπως απεικονίζεται στον παραπάνω χάρτη. Η εν λόγω περιοχή διαχωρίστηκε σε δεκατρία επί μέρους θαλάσσια Οικόπεδα στα οποία η Λευκωσία σε συνεργασία με διεθνείς εταιρείες θα επικεντρώσουν τις έρευνές τους.

(Χάρτης υπ' αριθ. 19: Η λεκάνη της Λεβαντίνης)

⁶⁸⁶ Bruneton Alain, Konofagos Elias & Foscolos Anthony, Ο.π. σελ. 27.

⁶⁸⁷ Ο.π. σελ. 27.

⁶⁸⁸ US' EIA, Cyprus Energy Country Analysis, <http://205.254.135.7/countries/country-data.cfm?fips=CY&trk=m>

Επί του παρόντος διεξάγονται ενδελεχείς έρευνες στο Οικόπεδο 12 ή «Αφροδίτη», το οποίο κείται μεταξύ κυπριακής και ισραηλινής ΑΟΖ. Παρά τις αρχικές αισιόδοξες εκτιμήσεις για ύπαρξη στο υπόψη Οικόπεδο 5-8 tcf φυσικού αερίου,⁶⁸⁹ οι έρευνες της ισραηλινής Delek Group επιβεβαιώνουν την ύπαρξη μόλις 1 tcf. Συνακόλουθα, οι εκτιμήσεις για τη συνολική ποσότητα φυσικού αερίου επί της κυπριακής ΑΟΖ της τάξεως των 60 tcf,⁶⁹⁰ είναι προφανώς εξαιρετικά αισιόδοξες. Το μεγαλύτερο μέρος του Οικοπέδου Αφροδίτη βρίσκεται εντός της κυπριακής ΑΟΖ και συνορεύει με το κοίτασμα Leviathan που εκτείνεται εντός της ισραηλινής ΑΟΖ, γεγονός που αναδεικνύει το ποσοστό συνεκμετάλλευσης της Κύπρου περί το 80%. Εκτιμάται δε ότι στο υπόψη κοίτασμα, είναι εφικτή η ετήσια παραγωγή 10 δισεκατομμυρίων κυβικών μέτρων (bcm), για 25 περίπου χρόνια. Το πλείστον της παραγωγής αυτής θα προορίζεται για εξαγωγές, καθόσον το 15% αυτής είναι αρκετό για την κάλυψη των εσωτερικών αναγκών της Κύπρου.⁶⁹¹

Πλέον του Οικοπέδου Αφροδίτη, επίκειται η διεξαγωγή ερευνών και στα υπόλοιπα δώδεκα οικόπεδα που εκτείνονται εντός της κυπριακής ΑΟΖ. Για το λόγο αυτό, έχουν δρομολογηθεί προσήκουσες πολιτικές και διπλωματικές δράσεις καθώς και αλλαγές στην υφιστάμενη νομοθεσία που διέπει θέματα υδρογονανθράκων. Ακριβέστερα η ενσωμάτωση της Κοινοτικής Οδηγίας 94/22/EC στην κυπριακή νομοθεσία, επέφερε απλοποίηση της διαδικασίας χορήγησης αδειών για διεξαγωγή ερευνών προς ανακάλυψη και εκμετάλλευση κοιτασμάτων υδρογονανθράκων.⁶⁹² Αναφορικά δε με τη διενέργεια ερευνών στα δώδεκα προαναφερθέντα Οικόπεδα, διεξήχθη διαγωνισμός τον Μάιο 2012, όπου και εκδηλώθηκε ζωνηρό ενδιαφέρον από μεγάλες διεθνείς εταιρείες του Κλάδου. Μεταξύ αυτών ήταν η GPB Global Resources BV (θυγατρική της GazProm), η ENI (Ιταλική), η Total E&P Activities Petrolieres (Γαλλική), η VITOL (Βρετανική), η KOGAS (Κορεατική), η ATP East Med Number 2 BV (ΗΠΑ), η Orange NASSAU Energie (Ολλανδική), η Petra Petroleum Inc (Καναδική), η Woodside Energy Holdings PTY Ltd (Αυστραλιανή), η Delek Drilling Ltd Partnership (Ισραηλινή) και η Winevia Holdings Ltd (Κυπριακή).⁶⁹³

⁶⁸⁹ International Crisis Group, Aphrodite's Gift: Can Cypriot Gas Power a New Dialogue? Europe Report No 216, Brussels, Apr 2, 2012, p. 12.

⁶⁹⁰ Σόλων Κασίνης, Πάνω από 2 τρις Ευρώ η Αξία των Κοιτασμάτων Φυσικού Αερίου στην Κυπριακή ΑΟΖ, 26 Οκτ 2012, http://www.energja.gr/article.asp?art_id=63150.

⁶⁹¹ International Crisis Group, Aphrodite's Gift: Can Cypriot Gas Power a New Dialogue? Ο.π., σελ. 12.

⁶⁹² Michael Kyprianou & Co LLC, Hydrocarbons in Cyprus: Drilling for Natural Gas Reserves, page 1, <http://www.kyprianou.com.cy/assets/mainmenu/216/docs/HydrocarbonsinCyprus.pdf>.

⁶⁹³ Cyprus' Second Offshore Bidding Round: Expectations Exceeded, Άρθρο στον Ιστότοπο

Τα παραπάνω σηματοδοτούν τόσο τις εξαιρετικά ευοίωνες προοπτικές για το ενεργειακό πεδίο της Κύπρου, όσο και το στρατηγικό σχεδιασμό της Λευκωσίας να εκμεταλλευθεί τα κοιτάσματα που διαθέτει, ώστε να καταστεί εξαγωγέας φυσικού αερίου και κομβικός «ενεργειακός» δρώντας της Ανατολικής Μεσογείου.

Αναφορικά με την ευρύτερη περιοχή της Κύπρου, τρεις γεωτρήσεις της εταιρείας Shell που έλαβαν χώρα στην ΑΟΖ της Αιγύπτου, έφεραν στο φως σημαντικά εκμεταλλεύσιμα κοιτάσματα φυσικού αερίου. Εκτιμάται δε ότι τα αποθέματα φυσικού αερίου στο θαλάσσιο χώρο της Αιγύπτου είναι περίπου 77 tcf, το πλείστο των οποίων βρίσκεται στο Κωνικό Πεδίο ανοιχτά του Δέλτα του Νείλου. Όσον αφορά στα αποδεδειγμένα αποθέματα φυσικού αερίου στο θαλάσσιο χώρο της Γάζας, αυτά εκτιμώνται σε 300 bcf. Οι πρόσφατες επιτυχείς γεωφυσικές έρευνες στην Ανατολική Μεσόγειο και Βόρεια Αφρική, σε συνδυασμό με τις τρέχουσες υψηλές τιμές του πετρελαίου, αναδεικνύουν την υπόψη περιοχή στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των διεθνών εταιρειών πετρελαίου και της πετρελαϊκής βιομηχανίας.

Οι επιτυχείς έρευνες για ύπαρξη κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην κυπριακή ΑΟΖ πυροδότησαν τόσο εξελίξεις όσο και αντιδράσεις - απειλές εκ μέρους της Τουρκίας. Τα στοιχεία αυτά εντάσσονται στο ευρύτερο ενεργειακό παιχνίδι που διαδραματίζεται στην περιοχή, σε συνδυασμό με τα γεγονότα στην εύθραυστη Μέση Ανατολή και την εύφλεκτη Βόρειο Αφρική. Αναλυτικότερα, η δημοσιοποίηση της βούλησης της Κυπριακής Δημοκρατίας,⁶⁹⁴ να προβεί σε προκήρυξη διεθνούς διαγωνισμού (Φεβρουάριος 2007) για παραχώρηση περιοχών της οικίας οικονομικής ζώνης της προς έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων, στην περιοχή νοτίως της νήσου όπου βρίσκονται τα προαναφερθέντα 13 Οικόπεδα, επέφερε μια σκληρή παρτίδα γεωπολιτικού πόκερ η οποία και εξελίσσεται στην υπόψη περιοχή.⁶⁹⁵ Στο πλαίσιο αυτής, η κυπριακή κυβέρνηση υλοποίησε τη διμερή συμφωνία που σύναψε με την Αίγυπτο περί συνεκμετάλλευσης των πετρελαϊκών κοιτασμάτων που εντοπίστηκαν στην ενδιάμεση θαλάσσια ζώνη τους. Πλέον όμως της συνεργασίας με την Αίγυπτο, η κυπριακή πλευρά ανέπτυξε συνεργασία με όλες τις όμορες χώρες (Ισραήλ, Λίβανο, Παλαιστίνη και Συρία), για συνεκμετάλλευση τυχόν πετρελαϊκών κοιτασμάτων στις ενδιάμεσες ζώνες τους.

<http://www.cyprusprofile.com/en/articles/view/cyprus-second-offshore-bidding-round>, May 12, 2012

⁶⁹⁴ Δρ. Μιχάλης Μυριάνθης, Εξελίξεις για τα Ζητήματα της Ασφάλειας στην Περιοχή του Κόλπου, Ημερίδα ΕΛΙΑΜΕΠ & Αμερικανικής Πρεσβείας στην Αθήνα, Αθήνα, 12 Οκτωβρίου 2005.

⁶⁹⁵ Νίκος Καρατουλιώτης, Γεωπολιτική Σκακίερα: Η Ελλάδα στο Κέντρο των Γεωστρατηγικών Συγκρούσεων, Ο.π., 209.

Στο πλαίσιο του ως άνω αναφερόμενου διεθνούς διαγωνισμού και σύμφωνα με δημοσίευμα του Reuters (Ιανουάριος 2009), εταιρεία ισραηλινών-αμερικανικών συμφερόντων που διεξήγαγε έρευνες, ανακοίνωσε την εύρεση κοιτάσματος 88 bcm φυσικού αερίου ανοικτά της Χάιφα. Η απόσταση των δύο χωρών είναι μόλις 250 km. Οι περιοχές όπου διεξάγονται έρευνες βρίσκονται στο νότιο, νοτιοανατολικό και νοτιοδυτικό τμήμα της Κύπρου, γεγονός που δεν εγείρει θέματα διευθέτησης ΑΟΖ με την Τουρκία. Παρόλα αυτά, η τουρκική πλευρά διαμαρτυρήθηκε έντονα για τις έρευνες της κυπριακής πλευράς, τόσο στην Ελλάδα όσο και στις ΗΠΑ.⁶⁹⁶

Αναφορικά με τα πετρελαϊκά συμφέροντα του Ισραήλ, αυτά καλύπτονται από την ήδη χαραχθείσα ΑΟΖ μεταξύ Ισραήλ - Κύπρου από την κυβέρνηση του αιμνήστου Τάσσου Παπαδόπουλου (2010). Το γεγονός αυτό αποτελεί καταλύτη και για περαιτέρω συνεργασίες, για παράδειγμα στον τομέα της ασφάλειας. Μία τέτοια εκδοχή είναι εξόχως σημαντική, λόγω της πρόσφατης επιδείνωσης των Τούρκο - ισραηλινών σχέσεων, αλλά και λόγω της έναρξης επαφών της Τουρκίας με τη Συρία και το Λίβανο, για τα Κατεχόμενα κυπριακά εδάφη τα οποία λειτουργούν για μεταφορά της ισχύος της Αγκύρας σε αραβικούς δρώντες, εχθρικούς προς το Ισραήλ. Του λόγου το αληθές επιβεβαιώνει η υλοποίηση της ακτοπλοϊκής σύνδεσης των Κατεχομένων κυπριακών εδαφών με την Τρίπολη του Λιβάνου, με ενδιάμεση στάση στη Λατάκια της Συρίας, η οποία εγκαινιάσθηκε την 25η Αυγούστου του 2009.⁶⁹⁷

Οι έρευνες για κοιτάσματα υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο, εγείρουν έντονες αντιδράσεις εκ μέρους της τουρκικής πλευράς. Η Τουρκία σύμφωνα με τη διεθνή πρακτική της εξαπολύει απειλές προς πάσα κατεύθυνση. Αξιοσημείωτη είναι η έγγραφη προειδοποίηση του πρώην Τούρκο-κύπριου ηγέτη Μεχμέτ Αλί Ταλάτ, προς τις κυβερνήσεις του Λιβάνου και της Αιγύπτου για «θερμές καταστάσεις», σε περίπτωση συνεκμετάλλευσης κοιτασμάτων υδρογονανθράκων. Επίσης, η Άγκυρα προειδοποίησε το Υπουργείο Εξωτερικών του Λιβάνου, υποστηρίζοντας ότι οι Ελληνοκύπριοι δεν εκπροσωπούν το σύνολο του νησιού και συνεπώς οι διμερείς συμφωνίες που συνάπτουν, δεν καλύπτουν και τους Τουρκοκυπρίους. Χαρακτηριστική είναι επίσης η εμφάνιση πλοίων του τουρκικού Πολεμικού Ναυτικού στην Ανατολική Μεσόγειο, ένα εκ των οποίων απομάκρυνε νορβηγικό πλοίο που εκτελούσε έρευνες στην περιοχή. Ο δε Αρχηγός του Πολεμικού

⁶⁹⁶ Ιωάννης Μάζης & Δρ. Γεώργιος Σγούρος, Ο.π., σελ. 11.

⁶⁹⁷ Ο.π., σελ. 16.

Ναυτικού της Τουρκίας, Ναύαρχος Μετίν Ατάτς, σε δηλώσεις του ισχυρίστηκε ότι⁶⁹⁸ η Κυπριακή Δημοκρατία υπέγραψε συμφωνίες με Αίγυπτο και Λίβανο πάνω στα σύνορα της υφαλοκρηπίδας και υιοθέτησε μονομερώς τις περιοχές έρευνας και πετρελαίου. Ο ίδιος δήλωσε ότι τέτοιου είδους συμφωνίες μπορούν να επιφέρουν ζημία στα εθνικά συμφέροντα της Τουρκίας. Η Άγκυρα υποστηρίζει ότι τα νησιά σε κλειστές θάλασσες δεν μπορούν να έχουν δική τους οικονομική ζώνη⁶⁹⁹ και διακήρυξε ότι η νέα Συνθήκη δεν είναι δεσμευτική για αυτήν, καθόσον δεν την έχει προσυπογράψει. Η Τουρκία με τη σειρά της διεξήγαγε υποθαλάσσιες έρευνες στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου⁷⁰⁰ και συγκεκριμένα στο ΝΑ Αιγαίο και στη περιοχή μεταξύ Κύπρου – Αιγύπτου και Συρίας. Πρόκειται μάλλον για ενέργειες που αποσκοπούν στη δημιουργία εντάσεως. Η πρώτη αντίδραση της Άγκυρας ήταν η προειδοποίηση της Κύπρου, της Αίγυπτο και του Λιβάνου να μην αγνοήσουν τα συμφέροντά της, αφήνοντας ανοιχτό το σενάριο πρόκλησης θερμού επεισοδίου.

Υπό το πρίσμα αυτό, η Άγκυρα ζήτησε από το Κάιρο⁷⁰¹ να μην λάβει υπόψη το σύμπλεγμα Καστελόριζου στις διαπραγματεύσεις της με την Ελλάδα, προκειμένου να έχει και αυτή θαλάσσια σύνορα με την Αίγυπτο (βλέπε χάρτη υπ' αριθ. 3). Φαίνεται όμως ότι η Αίγυπτος δεν αποδέχθηκε τις τουρκικές αξιώσεις και είναι έτοιμη να δεχθεί ότι το σύμπλεγμα Καστελόριζου διαθέτει ΑΟΖ. Είναι προφανές ότι η Άγκυρα δεν αναγνωρίζει⁷⁰² στην κυπριακή δημοκρατία κυριαρχικά δικαιώματα, συνεπώς και δικαιώματα στην ΑΟΖ. Ισχυρίζεται δε ότι η ΑΟΖ της Κύπρου είναι δική της ως παράκτιο κράτος, καθόσον σύμφωνα με τους ισχυρισμούς της Άγκυρας τα νησιά δεν διαθέτουν υφαλοκρηπίδα. Η Τουρκία λόγω μεγέθους, στρατιωτικής ισχύος, οικονομίας και γεωπολιτικής θέσης, έχει την ευχέρεια να αμφισβητεί τη νέα Συνθήκη για το Δίκαιο της Θάλασσας.⁷⁰³ Το διακύβευμα για την Άγκυρα είναι τα δικαιώματα επί της οικονομικής εκμετάλλευσης του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου, γεγονός που η ίδια θεωρεί θέμα μείζονος σημασίας.⁷⁰⁴

⁶⁹⁸ Μετίν Ατάτς, Αρχηγός ΠΝ Τουρκίας, Οικονομικών Προβλημάτων η Υφαλοκρηπίδα, Άρθρο στον ιστότοπο www.sigmalive.com/news/politics/70555, 15 Οκτ 2008.

⁶⁹⁹ Μακάριος Δρουσιώτης, Εγκαταλείφθηκε η Έρευνα στις Περιοχές που Αμφισβητεί η Τουρκία - Τουρκικό Ματ στο Σκάκι των Πετρελαίων, Ο.π.

⁷⁰⁰ Χρήστος Καπούτσης, Μηνύματα της Άγκυρας σε Ελλάδα και Κύπρο, Εφημερίδα «Σφήνα», 26 Νοε 2008.

⁷⁰¹ Λάμπρος Παπαντωνίου, Η ΑΟΖ Υπερκεράζει την Υφαλοκρηπίδα στα Ελληνικά Πελάγη, Συνέντευξη με τον Καθηγητή Θ. Καρυώτη, Ουάσιγκτον, 8 Αυγ 2008.

⁷⁰² Χρήστος Καπούτσης, Ο.π.

⁷⁰³ Μακάριος Δρουσιώτης, Ο.π.

⁷⁰⁴ Σύμφωνα με το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας, 25 Απριλίου 2008.

6.4 ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΜΕ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΝΑ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Αναφορικά με τις σχέσεις των χωρών της ΝΑ Μεσογείου με την Κύπρο στο τομέα της έρευνας υδρογονανθράκων:

Ο Υπουργός Εμπορίου της Κύπρου, κατά τη συνάντησή του με τον Υπουργό Πετρελαίου και Ορυκτών Πόρων της Συρίας στις 4 Δεκεμβρίου 2008, συζήτησαν μεταξύ άλλων, θέματα σχετικά με την έρευνα για υδρογονάνθρακες στην ΑΟΖ της Κυπριακής Δημοκρατίας, καθώς επίσης και για την οριοθέτηση της μεταξύ τους Ζώνης.⁷⁰⁵

Στις 16 Ιανουαρίου 2007, ο Λίβανος και η Κύπρος υπέγραψαν διμερή συμφωνία για την οριοθέτηση της μεταξύ τους ΑΟΖ, δύο μέρες μετά τη σύναψη της οποίας η Τουρκία έγειρε θέμα ακυρότητας αυτής, καθόσον σύμφωνα με την Άγκυρα, η υπόψη συμφωνία δεν έλαβε υπόψη της τα τουρκικά συμφέροντα και διότι ένα τμήμα της Κύπρου είναι τουρκικό.⁷⁰⁶

Η Αίγυπτος έχει αναπτύξει αξιόλογη συνεργασία με την Κύπρο στον πολιτικό, οικονομικό, εμπορικό και ενεργειακό τομέα. Η συνεργασία αφορά και στο εγχείρημα της κυπριακής κυβέρνησης για έρευνα υδρογονανθράκων στην ΑΟΖ της χώρας. Ο Υπουργός Πετρελαίων της Αιγύπτου, στο πλαίσιο επίσκεψής του στη Λευκωσία δήλωσε ότι⁷⁰⁷ η χώρα του σέβεται το διεθνές δίκαιο, τις υποχρεώσεις της και τους φίλους της. Σημειωτέον ότι η Αίγυπτος έχει πραγματοποιήσει επαφές και με την ελληνική κυβέρνηση για οριοθέτηση της ΑΟΖ στη βάση της μέσης γραμμής, όπως ομοίως έκανε το 2003 με την Κύπρο.

Τέλος, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η Λευκωσία έχει αναπτύξει συνεργασία με την Αίγυπτο, το Ισραήλ, το Λίβανο, την Παλαιστίνη και τη Συρία που αφορά στη συνεκμετάλλευση τυχόν πετρελαϊκών κοιτασμάτων στις ενδιάμεσες ζώνες τους. Η συνεργασία δε με τη χώρα μας θεωρείται δεδομένη.

⁷⁰⁵ Σύμφωνα με ανακοίνωση του Γραφείου Τύπου & Πληροφοριών της Κυπριακής Δημοκρατίας, 04 Δεκ 2008.

⁷⁰⁶ Νίκος Λυγερός, Η Νέα Στρατηγική Σπουδαιότητα της Ανατολικής Μεσογείου - Τα Βασικά Δεδομένα των Πετρελαίων της Κύπρου, Επιθεώρηση «Αθηνά», Μαΐ - Αυγ 2007, τεύχος 35.

⁷⁰⁷ Σύμφωνα με Ανακοίνωση του Cyprus News Agency, 15 Φεβ 2007.

7. ΑΓΩΓΟΙ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΥΔΡΟΓΟΝΑΝΘΡΑΚΩΝ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

7.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Έχει ήδη λεχθεί στο πλαίσιο της παρούσης ότι το γεωπολιτικό ενεργειακό παιχνίδι στην ευρύτερη μεσογειακή λεκάνη περιλαμβάνει όχι μόνο τον έλεγχο της παραγωγής των υδρογονανθράκων, αλλά και τη μεταφορά αυτών στις ανά τον κόσμο αγορές. Οι ανεξάρτητες πλέον πρώην δημοκρατίες της ΕΣΣΔ επιβεβαίωσαν τον κανόνα ότι δεν αρκεί μόνο η παραγωγή, καθόσον απαιτείται η έγκαιρη και οικονομική μεταφορά της στις διεθνείς αγορές. Οι χώρες στις οποίες ανήκουν τα μεγαλύτερα αποθέματα, ήτοι Αζερμπαϊτζάν, Καζακστάν και Τουρκμενιστάν, δεν έχουν άμεση πρόσβαση σε ανοικτή θάλασσα, συνεπώς η μόνη δίοδος εξαγωγής των υδρογονανθράκων τους είναι αυτή των αγωγών. Η εξεύρεση διαύλων μεταφοράς προσδίδει γεωοικονομική αξία σε δευτερεύουσες χώρες όπως η Γεωργία και η Αρμενία, ενώ επιτρέπει σε μη παρακαυκάσιες χώρες να εισέρχονται στο νέο «Μεγάλο Παιχνίδι». Τέτοιες χώρες είναι κυρίως η Τουρκία, το Ιράν, η Κίνα, το Αφγανιστάν, το Πακιστάν, η Βουλγαρία, η Ελλάδα και η Ουκρανία. Οι υφιστάμενοι αγωγοί που συνδέουν μεταξύ τους τα ανωτέρω κράτη έχουν σχεδιασθεί για να μεταφέρουν τους υδρογονάνθρακες μέσα από το ρωσικό δίκτυο που καταλήγει στη Μαύρη Θάλασσα. Σημειωτέον ότι παρουσιάζουν σοβαρές αδυναμίες (περιορισμένη μεταφορική ικανότητα, μη ανταγωνιστικό κόστος μεταφοράς, διαρροές, διέλευση από ασταθείς περιοχές). Οι κυριότεροι αγωγοί μεταφοράς υδρογονανθράκων που λειτουργούν ή τελούν σε φάση σχεδιασμού περιγράφονται παρακάτω.

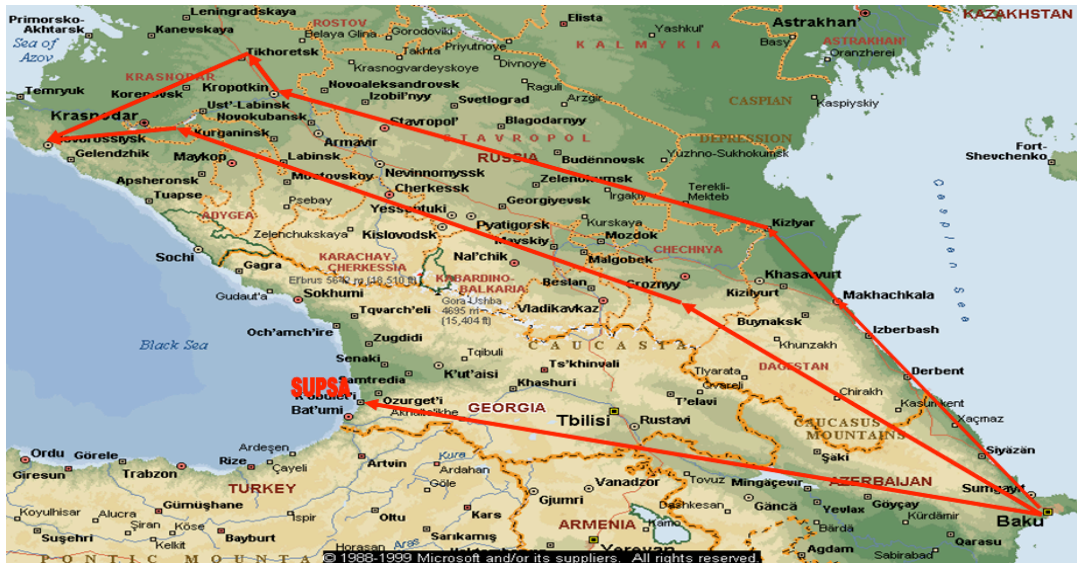
7.2. ΑΓΩΓΟΙ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ

7.2.1. Αζερμπαϊτζάν (Μπακού) - Γεωργία (Σούπσα)

Ο υπόψη αγωγός (δυτική οδός = 115.000 b/d) έχει εγκαινιαστεί. Καταλήγει στη Σούπσα της Γεωργίας στη Μαύρη θάλασσα. Διέρχεται από τις ασταθείς και αποσχισθείσες περιοχές της Αμπχαζίας και Νότιας Οσσετίας (Χάρτης 11), γεγονός που διακυβεύει την ασφάλειά του. Είναι ανταγωνιστικός με τον ρωσικό αγωγό, με αποτέλεσμα τη συνεχή προσπάθεια της Ρωσίας για αδρανοποίησή του. Την πρόταση αυτή υποστηρίζει και η Ουκρανία,⁷⁰⁸ επιδιώκοντας

⁷⁰⁸ Jennifer Delay, Ukraine's Plan for Brody Refinery Faces Significant Obstacles, FSU Oil & Gas Monitor, May 4, 2005, page 7.

αφενός την ενεργειακή ανεξαρτητοποίησή της από τη Ρωσία, αφετέρου την αναβάθμισή της σε ενεργειακό κόμβο συνδεδεμένη μέσω Πολωνίας με την υπόλοιπη Ευρώπη.

(Χάρτης υπ' αριθ. 20: Ο αγωγός πετρελαίου Μπακού - Σούπσα)

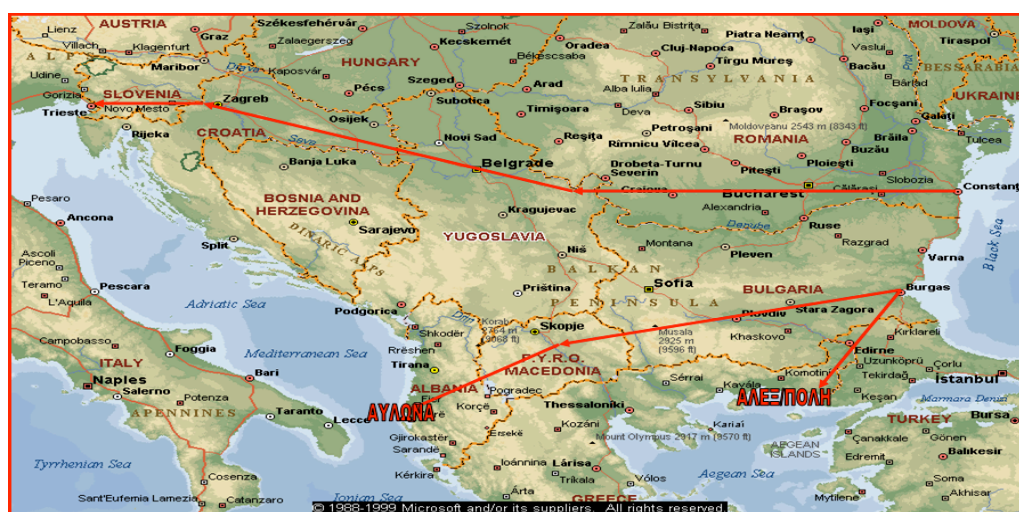
7.2.2 Ρωσία (Νοβόροσικ) – Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη

Πρόκειται για πετρελαιοαγωγό ο οποίος ξεκινά από τη Μαύρη Θάλασσα και θα καταλήγει στη Μεσόγειο (Χάρτης 12). Προσδίδει διέξοδο στην ανοικτή θάλασσα στα ρωσικά πετρέλαια τα οποία φορτώνονται στο λιμάνι του Νοβόροσικ. Η διαδρομή θα είναι Νοβόροσικ – Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη.

Αξιοσημείωτο είναι ότι το συνολικό κόστος μεταφοράς πετρελαίου μέσω Αλεξανδρούπολης από την Κασπία, παρά τη διπλή φόρτωση σε δεξαμενόπλοια, είναι πολύ μικρότερο του αντίστοιχου κόστους μεταφοράς του αγωγού BTC. Ο αγωγός Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη διέρχεται από γεωλογικά σταθερή περιοχή, παρουσιάζει χαμηλό κόστος μεταφοράς (5-6 δολάρια ανά τόνο) και παρακάμπτει τα Στενά του Βοσπόρου, δίδοντας έτσι στη Ρωσία τη δυνατότητα εξόδου στη Μεσόγειο παρακάμπτοντας την Τουρκία. Η παρακάμψη των Στενών είναι σημαντικό πλεονέκτημα, καθόσον η Τουρκία με κίνητρο την εξυπηρέτηση ιδίων συμφερόντων και επικαλούμενη περιβαλλοντικούς κινδύνους από τη διέλευση των 137 πλοίων την ημέρα από τα στενά, τροποποίησε μονομερώς τη Συνθήκη του Μοντρέ, με αποτέλεσμα να παρατηρούνται καθυστερήσεις στη διέλευση των

δεξαμενόπλοιων. Ο αγωγός αποτελεί ασφαλή λύση για τις δυτικές αγορές, γεγονός που αποτιμάται ιδιαίτερα μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, σε σύγκριση με τον αγωγό BTC ο οποίος διέρχεται από κούρδικα εδάφη και πολιτικά ασταθείς περιοχές.⁷⁰⁹

Ο σχεδιασμός του αγωγού ξεκίνησε το 1994⁷¹⁰ έπειτα από την αυξημένη παραγωγή ρωσικού πετρελαίου και τη λειτουργία του αγωγού Caspian Pipeline Consortium.⁷¹¹ Το 2005 υπεγράφη το κοινό πρωτόκολλο κατασκευής του αγωγού και ακολούθως το 2007 οι διακρατικές συμφωνίες μεταξύ των συμβαλλομένων χωρών (Ελλάδα, Βουλγαρία, Ρωσία). Όμως το 2011 η Βουλγαρία αποσύρθηκε από το σχεδιασμό, προκειμένου να ενισχύσει το σχεδιασμό Μπουργκάς – Βλόρε (AMBO).⁷¹² Αναφορικά με τη χώρα μας, ο σχεδιασμός υπήρξε προτεραιότητα της “Ost Politik” που εφάρμοσε η κυβέρνηση Καραμανλή, προκαλώντας δυσαρέσκεια στις ΗΠΑ.⁷¹³ Τροχοπέδη στην υλοποίηση του ήταν επίσης, η αντίδραση των ΗΠΑ οι οποίες στηρίζουν τον ανταγωνιστικό BTC, αλλά και η διστακτικότητα των ρωσικών εταιριών του Κλάδου να προβούν σε δέσμευση των απαραίτητων ποσοτήτων πετρελαίου που απαιτεί η δυναμικότητα του αγωγού για τη λειτουργία του.

(Χάρτης υπ' αριθ. 21: Αγωγοί πετρελαίου: Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη, Μπουργκάς - FYROM – Αυλώνα, Νοβόροσικ – Κωσταντζα – Τεργέστη)

⁷⁰⁹ Ιωάννης Μάζης, Γεωπολιτική Ανάλυση του Εμπορευματικού Θαλάσσιου Διαύλου Δαρδανελίων – Αιγαίου, <http://www.iaa.gr>.

⁷¹⁰ Βλέπε: Πρωτόκολλο Συνεργασίας Παπούλια – Κόζιρεφ

⁷¹¹ Βλέπε: <http://www.cpc.ru/en/pages/default.aspx>

⁷¹² Tsakiris, Theodore, the Strategic Framework of the Russian – Turkish Relationship: Geopolitical Rivalries and Geoeconomic Uncertainties, Hellenic Center for European Research, 2005, p. 77.

⁷¹³ Karkazis John, the Pursuit of a New Order in Europe and the Middle East, Ο.π., p. 1.

7.2.3. Μπουργκάς - FYROM - Αυλώνα Αλβανίας (AMBO)⁷¹⁴

Ο σχεδιασμός του αγωγού (AMBO) (Χάρτης 21) εφοδιάζεται στο λιμάνι του Μπουργκάς με πετρέλαιο από δεξαμενόπλοια της Μαύρης Θάλασσας. Διέρχεται από την ΠΓΔΜ και την Αλβανία φθάνοντας στο λιμάνι της Αυλώνας στην Αδριατική. Ο αγωγός παρακάμπτει τα Στενά του Βοσπόρου όπου η Τουρκία θέτει περιορισμούς διέλευσης με επίκληση περιβαλλοντικών κινδύνων. Ο αγωγός υποστηρίζεται ενεργά από τις ΗΠΑ,⁷¹⁵ έχει χαμηλό κόστος κατασκευής, είναι βραχύς και διέρχεται από περιοχές πολιτικής ευστάθειας. Ανταγωνίζεται τον αγωγό BTC που υποστηρίζεται επίσης από τις ΗΠΑ. Από το 2007 και εντεύθεν παρατηρείται στασιμότητα στην εξέλιξη του σχεδίου, λόγω της μη εξασφάλισης των απαραίτητων ποσοτήτων πετρελαίου για τη λειτουργία του.⁷¹⁶

7.2.4. Νοβόροσικ – Ρουμανία (Κωσταντζα) – Τεργέστη

Ο σχεδιασμός Pan-European Oil Pipeline (PEOP) που προωθείται από τις ΗΠΑ, ξεκινάει από το λιμάνι Κωσταντζα και φτάνει στο λιμάνι της Τεργέστης (Χάρτης 21). Από εκεί συνδέεται με τον Διαλπικό Αγωγό Πετρελαίου (Transalpine Pipeline) και το ιταλικό δίκτυο αγωγών, ώστε να προμηθεύει με πετρέλαιο την Κεντρική Ευρώπη. Η σκέψη για διακίνηση υδρογονανθράκων με τάνκερ μέσω Δούναβη, δεν θεωρήθηκε βιώσιμη λόγω περιβαλλοντικών κινδύνων.

7.2.5. Ιράκ (Κιρκούκ) – Συρία (Μπάνιας)

Πρόκειται για αγωγό μεταφοράς πετρελαίου από την εύφορη κουρδική περιοχή Κιρκούκ, στα λιμάνια της Λατάκιας και της Μπάνιας της Συρίας στη Μεσόγειο. Έχει μήκος περίπου 800 χιλιόμετρα και η ικανότητα του είναι 300 χιλιάδες βαρέλια ανά ημέρα. Τελεί υπό την αιγίδα του Company for Oil Transportation (SCOT).⁷¹⁷ Η λειτουργία του ξεκίνησε το 1952, ενώ κατά την εισβολή του 2003 στο Ιράκ καταστράφηκε από τις αεροπορικές επιδρομές των ΗΠΑ και έκτοτε είναι εκτός λειτουργίας.⁷¹⁸ Εκτιμάται ότι τυχόν πτώση του καθεστώτος Άσαντ

⁷¹⁴ Ειρήνη Παπαδοπούλου, Ο.π., σελ.51.

⁷¹⁵ Στην κοινοπραξία κατασκευής του AMBO συμμετέχουν δύο τράπεζες των ΗΠΑ, η Eximbank και η Overseas Private Investment Corporation.

⁷¹⁶ Η μη υλοποίηση του σχεδιασμού Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη ενδέχεται μελλοντικά να στρέψει το ενδιαφέρον της Μόσχας στην ενίσχυση του AMBO.

⁷¹⁷ Karkazis John, the Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region, Ο.π., p. 67.

⁷¹⁸ Ο.π., p. 69.

θα αποτελέσει καταλύτη για την αποκατάσταση και επαναλειτουργία του αγωγού.⁷¹⁹

7.2.6. Κιρκούκ – Μοσούλη – Χάιφα⁷²⁰

Ο αγωγός ξεκινά από το Κιρκούκ προς Μοσούλη, διέρχεται μέσω Ιορδανίας και καταλήγει στη Χάιφα του Ισραήλ. Ο αγωγός λειτούργησε το 1948 είναι πεπαλαιωμένος και επί του παρόντος δεν λειτουργεί. Το Ισραήλ καταβάλλει προσπάθειες για την επαναλειτουργία του. Έχει διάμετρο 8 ίντσες και χρήζει αναβάθμισης σε 42 ίντσες, η οποία σύμφωνα με την ισραηλινή εφημερίδα haaretz θα κοστίσει 400.000 δολάρια ανά χλμ.

7.2.7. Κιρκούκ – Τσεϊχάν

Πρόκειται για αγωγό μεταφοράς ιρακινού πετρελαίου από την εύπορη περιοχή του Κιρκούκ μέχρι το Γιουμούρταλικ, εγγύς του τουρκικού λιμένα Τσεϊχάν στη Μεσόγειο (Χάρτης 22). Ο αγωγός περνάει από πολιτικά ασταθείς περιοχές της ΝΑ Τουρκίας που τελούν υπό κουρδικό έλεγχο, παράλληλα στα συριακά σύνορα. Έχει μήκος περίπου 1876 χιλιόμετρα (1276 εντός Τουρκίας), με μεταφορική ικανότητα 70.9 εκατ. τόνους/έτος. Πρόκειται για τον πιο κομβικό αγωγό μεταφοράς πετρελαίου του Ιράκ. Λόγω των πολιτικά ασταθών περιοχών από όπου διέρχεται, αποτελεί στόχο επιθέσεων με αποτέλεσμα την υπολειτουργία του.

7.2.8. Σαμψούντα – Τσεϊχάν

Σκοπός του αγωγού είναι η μεταφορά αργού πετρελαίου της Ρωσίας και του Καζακστάν, από το λιμάνι της Σαμψούντας έως το Τσεϊχάν στη Μεσόγειο (Χάρτης 22). Για την κατασκευή του έγινε σύναψη συμφωνίας μεταξύ Ρωσίας, Τουρκίας και Ιταλίας το 2009 στο Μιλάνο. Ανάδοχος της κατασκευής του αγωγού είναι η εταιρεία Trans - Anatolian Pipeline Company (TAPCO) που προήλθε από 50-50 κοινοπραξία της ιταλικής ENI και της τουρκικής Calik Energy. Διακηρυγμένη επιδίωξη της λειτουργίας του αγωγού ήταν μετά το 2013, ωστόσο δεν έχουν υπογραφεί ακόμα συμβόλαια εφοδιασμού του αγωγού. Εκτιμάται ότι η λειτουργία του θα επιφέρει αποσυμφόρηση κατά 50% της διέλευσης πετρελαιοφόρων πλοίων από τα Στενά του Βοσπόρου.

⁷¹⁹

Ο.π., p. 74.

⁷²⁰

www.haaretz.com/hasen/pages/ShART

(Χάρτης υπ' αριθ. 22: Αγωγοί πετρελαίου: Κιρκούκ – Τσεϊχάν, Σαμψούντα – Τσεϊχάν και BTC)

7.2.9. Μπακού – Τιφλίδα – Τσεϊχάν (BTC)

Ξεκινά από το Μπακού, διασχίζει τη Γεωργία και εισέρχεται στην Τουρκία, καταλήγοντας στο Τσεϊχάν στη Μεσόγειο απέναντι από την Κύπρο. Ο αγωγός BTC εγκαινιάστηκε το 2006 και είναι αμερικανικών συμφερόντων αποσκοπώντας στην ενεργειακή απεξάρτηση της Ευρώπης από τη Ρωσία. Από το συνολικό του μήκος (1.760 χλμ), τα 440 χλμ είναι στο έδαφος του Αζερμπαϊτζάν, τα 250 χλμ σε γεωργιανό έδαφος και το μεγαλύτερο μέρος του, ήτοι 1.070 χλμ, στη Τουρκία. Κατασκευάστηκε από консόρτσιουμ εταιριών, όπου το μεγαλύτερο ποσοστό (30,1%) κατέχει η BP. Η κατασκευή του είναι ένα τεχνολογικό θαύμα, δεδομένης της μεγάλης σεισμικότητας της περιοχής. Διέρχεται σχεδόν εξ' ολοκλήρου από το τουρκικό Κουρδιστάν, γεγονός που τον καθιστά ευάλωτο σε τρομοκρατικές ενέργειες. Έχει υπερβολικά υψηλό κόστος κατασκευής και λειτουργίας. Ασφαλώς και δεν αποτελεί οικονομική και ασφαλής επιλογή, παρακάμπτει όμως τη Ρωσία και το Ιράν, συνεισφέροντας στη διαφοροποίηση των ενεργειακών διαύλων και κατά συνέπεια στην ενεργειακή ασφάλεια. Συνάδει με τους σχεδιασμούς των ΗΠΑ περί ύπαρξης πολλαπλών αγωγών. Υπάρχουν έντονες επιφυλάξεις των αμερικανικών εταιριών πετρελαίου ως προς τη βιωσιμότητα του αγωγού, καθώς αυτός υπολειπεται (μεταφέρει λιγότερο πετρέλαιο από τη δυναμικότητά του διότι η παραγωγή του Αζερμπαϊτζάν δεν είναι αρκετή).⁷²¹

⁷²¹ Κ. Γρίβας, Τα Πετρέλαια του Καυκάσου, η Γεωστρατηγική τους Σημασία, ο Ρόλος της Τουρκίας και της Ελλάδας, Περιοδικό «Στρατηγική», τεύχος 52, σελ. 100.

Η λειτουργία του αγωγού επιφέρει σημαντική αύξηση των πετρελαϊκών αποθεμάτων της Τουρκίας, γεγονός στρατηγικής σημασίας που αποτελεί ταυτόχρονα τόνωση στην οικονομία της χώρας. Συμβάλει επίσης στη γεωπολιτική αναβάθμιση της Τουρκίας την οποία αναδεικνύει σε ενεργειακό κόμβο. Η Τουρκία ελέγχοντας πλέον τους ενεργειακούς πόρους των χωρών της Κασπίας, αυξάνει την επιρροή της επ' αυτών. Επιπλέον δύναται να βελτιώσει τη θέση της και έναντι των Βαλκανικών χωρών και των χωρών της Μέσης Ανατολής, όπως τη Βουλγαρία, το Ιράκ, την Αλβανία και τη Συρία. Συνεπώς η Τουρκία θα επιχειρήσει να διαδραματίσει ηγετικό ρόλο στη ΝΑ Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο, βασιζόμενη στα στρατηγικά της πλεονεκτήματα, καθόσον θα προσπαθήσει να εκμεταλλευθεί δύο σημαντικούς πολλαπλασιαστές στρατηγικής ισχύος: Τη ροή των ενεργειακών πόρων της Κασπίας, σε συνδυασμό με τον έλεγχο των προσβάσεων της Μαύρης Θάλασσας και τον έλεγχο των υδάτων της Μέσης Ανατολής.

Η αύξηση όμως της επιρροής της Τουρκίας στα ασταθή κράτη της ευρύτερης περιοχής της Κασπίας, εκτιμάται ότι θα προκαλέσει αντιπαραθέσεις με παραδοσιακές δυνάμεις της περιοχής, όπως η Ρωσία και το Ιράν. Άλλωστε η απάντηση της Μόσχας στις προαναφερόμενες τουρκικές επιδιώξεις για τα ενεργειακά αποθεμάτων της περιοχής, εκδηλώθηκε μεταξύ άλλων, με τη σθεναρή υποστήριξη του Κρεμλίνου της κατασκευής του αγωγού Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολης.

7.3. ΑΓΩΓΟΙ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ

7.3.1. Αγωγός Νοτίου Καυκάσου (South Caucasus Pipeline)

Η κατασκευή του ολοκληρώθηκε το 2007. Ο αγωγός κείται παράλληλα προς τον αγωγό πετρελαίου BTC μέχρι το σημείο Χορασάν κοντά στο Ερζερούμ, όπου συνδέθηκε με το τουρκικό δίκτυο φυσικού αερίου. Η δυναμικότητα μεταφοράς του είναι 6,6 bcm φυσικού αερίου ανά έτος, με δυνατότητα επέκτασης στα 19,8 bcm. Ο αγωγός κατασκευάστηκε από πολυεθνική κοινοπραξία στην οποία η βρετανική BP και η νορβηγική Statoil είχαν ποσοστό 25,5%, ενώ η κρατική εταιρεία του Αζερμπαϊτζάν SOCAR, η ρωσική Lukoil, η τουρκική TPAO, η γαλλική Total και η ιρανική NICO είχαν όλες από περίπου 10%.⁷²²

⁷²²

U.S. Energy Information Administration (EIA), Country Analysis Brief-Turkey

(Χάρτης υπ' αριθ. 23: Το δίκτυο αγωγών φυσικού αερίου του Νοτίου Καυκάσου)

7.3.2. Αγωγός Blue Stream⁷²³

Ο υπόψη αγωγός είναι απόρροια άριστων διπλωματικών ενεργειών μεταξύ της Τουρκίας και της Ρωσίας. Η κατασκευή του ολοκληρώθηκε το 2002, από κοινοπραξία στην οποία συμμετείχαν η ρωσική Gazprom, η ιταλική ENI και η τουρκική BOTAŞ. Εγκαινιάστηκε το Νοέμβρη του 2005. Ο αγωγός συνδέει το ρωσικό δίκτυο φυσικού αερίου στην επαρχία της Σταυρουπόλεως μέχρι την παρευξείνια περιοχή Αρχιπο-Οσιπόβκα της επαρχίας Κρασνοντάρ. Από εκεί μέσω του σταθμού συμπίεσης Μπερεγκόβαγια, συνεχίζει υποθαλάσσια μέχρι το σταθμό Ντουρού Σου στην επαρχία της Σαμψούντας και χερσαία μέχρι την Άγκυρα. Η δυναμικότητα μεταφοράς του αγωγού είναι περίπου 16 bcm ανά έτος, ποσότητα που προσέγγισε το 2010. Ο υπόψη αγωγός διευκόλυνε την εισαγωγή φυσικού αερίου στην Τουρκία, αυξάνοντας την ενεργειακή εξάρτηση της χώρας από τη Ρωσία. Ως απόδειξη αυτού, η Τουρκία εισήγαγε το 2006 24,1 bcm φυσικού αερίου από την Ρωσία, περίπου 67% των συνολικών τουρκικών εισαγωγών φυσικού αερίου.

7.3.3. Αγωγός Ελλάδα – Τουρκία – Ιταλία Interconnector

Το εναρκτήριο λάκτισμα για την κατασκευή του ελληνοτουρκικού αγωγού έλαβε χώρα με την υπογραφή Μνημονίου Συνεργασίας και

⁷²³

http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/07/europaiki-energeiaki-asfaleia_new.pdf

της Κοινής Διακήρυξης (28 Μαρτίου 2002) μεταξύ της ΔΕΠΑ και της τουρκικής εταιρείας BOTAS. Η συνεργασία αφορούσε στην περαιτέρω διασύνδεση χωρών που εξάγουν φυσικό αέριο με καταναλώτριες χώρες της Ευρώπης. Συμφωνήθηκε η υλοποίηση αγωγού με συνολικό μήκος 285 χλμ από την πόλη Μιχαλίτσι (Karacabey) της ΒΔ Τουρκίας μέχρι την Κομοτηνή. Τα 200 χλμ του αγωγού αφορούν τουρκικό έδαφος ενώ τα υπόλοιπα 85 χλμ ελληνικό έδαφος. Η κατασκευή ξεκίνησε το 2005 και το πρώτο αέριο έρευσε το 2007. Το εν λόγω έργο σύνδεσης των δικτύων Ελλάδος και Τουρκίας, απέκτησε προστιθέμενη αξία με την κατασκευή υποθαλάσσιου αγωγού σύνδεσης των δικτύων φυσικού αερίου Ιταλίας και Ελλάδος.⁷²⁴ Έτσι, ο αγωγός με την επέκτασή του προς την Ιταλία αποκτά και διευρωπαϊκό χαρακτήρα.⁷²⁵ Το 2008 η ΔΕΣΦΑ και η ιταλική Edison προχώρησαν στη σύσταση της κοινοπραξίας IGI Poseidon SA, για την κατασκευή του υποθαλασσιού τμήματος Ελλάδας – Ιταλίας, μήκους 212 χλμ, η αποπεράτωση του οποίου δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί.

Ο ελληνοτουρκικός αγωγός φυσικού αερίου κίνησε και το ενδιαφέρον των ΗΠΑ. Η πρόσβαση στην ευρωπαϊκή αγορά φυσικού αερίου την οποία προσφέρει ο υπόψη αγωγός στο Αζερμπαϊτζάν,⁷²⁶ το Τουρκμενιστάν και το Ιράν, επιδρά στα οικονομικά και στρατηγικά συμφέροντα των ΗΠΑ στην περιοχή, καθόσον η ενίσχυση της πολιτικής και οικονομικής επιρροής τους και ο περιορισμός του ρωσικού παράγοντα στην περιοχή, αποτελεί στρατηγικό στόχο για την υπερδύναμη. Παράλληλα οι ΗΠΑ επιδιώκουν την εκμετάλλευση του αγωγού Τουρκίας - Ελλάδος - Ιταλίας από φίλια προσκείμενες σε αυτές χώρες της περιοχής, με δεδομένο το περιορισμένο μέγεθος του αγωγού. Το γεγονός αυτό συνεπάγεται και την αντίδρασή τους σε οποιαδήποτε ρωσική προσπάθεια αποκλεισμού πρόσβασης άλλων χωρών στον αγωγό, δεσμεύοντας την χωρητικότητα αυτού για εξαγωγή ρωσικού φυσικού αερίου προς την Ευρώπη.⁷²⁷

7.3.4. Αγωγός Nabucco

Πρόκειται για σχεδιασμό που υποστηρίχθηκε από τις ΗΠΑ και την ΕΕ, προκειμένου να επιτευχθεί μερική ενεργειακή απεξάρτηση της Δύσης από τη Ρωσία. Ο αγωγός θα ξεκινούσε από το Αζερμπαϊτζάν ακολουθώντας τη

⁷²⁴ <http://www.edison.it/en/company/gas-infrastructures/itgi.shtml>

⁷²⁵ <http://www.botas.gov.tr/projeler/tumprojeler/yunanistan.asp>

⁷²⁶ <http://www.bp.com/sectiongenericarticle.do?categoryId=9006670&contentId=7015095>

⁷²⁷ Ανδρέας Χριστοδουλάκης, Το Παιχνίδι των Ρώσων με το Αέριο, Εφημερίδα «Το Βήμα», 5 Φεβ 2006.

διαδρομή Ερζερούμ Τουρκίας – Βουλγαρία – Ρουμανία – Ουγγαρία, καταλήγοντας στο σημαντικό κόμβο φυσικού αερίου της Κεντρικής Ευρώπης, Μπαουμγκάρτεν στην Αυστρία. Η βιωσιμότητα του υπόψη σχεδιασμού τελούσε σε συνάρτηση με τον εφοδιασμό του από το Τουρκμενιστάν και το Καζακστάν. Το σχέδιο προέβλεπε τη ροή φυσικού αερίου από το Τουρκμενιστάν στο Μπακού, υποθαλάσσια μέσω της Κασπίας.⁷²⁸ Ο υπόψη σχεδιασμός επιφέρει αναβάθμιση του γεωπολιτικού ρόλου της Τουρκίας και βασίζεται στην ίδια λογική με τον αγωγό συνδέσεως TGI, δηλαδή της εισόδου στην ευρωπαϊκή αγορά επιπρόσθετων ποσοτήτων μη ρωσικού φυσικού αερίου. Ο αγωγός Nabucco είχε σχεδιασθεί για να μεταφέρει στην τελική του φάση περί τα 30 bcm/y φυσικού αερίου.⁷²⁹ Η μισή από τη χωρητικότητα του αγωγού σχεδιάσθηκε για να εξυπηρετήσει τις αγορές των χωρών που βρίσκονταν στην πορεία του αγωγού, ενώ η υπόλοιπη μισή για να τροφοδοτήσει την αγορά φυσικού αερίου της κεντρικής και δυτικής Ευρώπης.

Η Διεθνής Εταιρεία του Αγωγού Nabucco συστάθηκε το 2004 στη Βιέννη από την αυστριακή εταιρεία ενέργειας OMV, την ουγγρική MOL, τη ρουμανική Transgaz, τη βουλγαρική Bulgargaz και την τουρκική BOTAS. Το 2006 οι πέντε συνέταιροι του αγωγού υπέγραψαν συμφωνία κοινοπραξίας. Το 2008 η γερμανική RWE έγινε ο έκτος εταίρος του έργου. Η κατασκευή του αγωγού έτυχε επίσης ισχυρής υποστήριξης των ΗΠΑ, οι οποίες αποσκοπούσαν στην οικονομική και πολιτική χειραφέτηση των πρώην σοβιετικών δημοκρατιών στον Καύκασο και την Κεντρική Ασία. Ωστόσο η υλοποίηση του σχεδίου συνάντησε τροχοπέδη ως προς την τροφοδοσία του, με δεδομένο ότι η βιωσιμότητά του απαιτούσε τροφοδοσία από το Τουρκμενιστάν, το Καζακστάν και το Αζερμπαϊτζάν. Η σύνδεση όμως του Nabucco με τα αποθέματα του Τουρκμενιστάν, προϋποθέτει την υλοποίηση του σχεδιασμού Trans Caspian Pipeline, η κατασκευή του οποίου δεν αναμένεται να τελεσφορήσει λόγω αντιδράσεων της ρωσικής πλευράς στη βάση του ανεπίλυτου προβλήματος καθορισμού του νομικού καθεστώτος της Κασπίας Θάλασσας. Επιπροσθέτως το Καζακστάν και το Τουρκμενιστάν αποτελούν φίλια προσκείμενες χώρες στη Ρωσία. Η δέσμευση του φυσικού αερίου του Αζερμπαϊτζάν για εξαγωγή μέσω του Nabucco δεν εξασφαλίζει τη βιωσιμότητα αυτού, παρά τη συνεχή αύξηση της αζερικής παραγωγής και την ανακάλυψη νέων κοιτασμάτων όπως το Σαχ Ντενίζ. Επιπλέον, η επιδείνωση των σχέσεων μεταξύ των ΗΠΑ και του Ιράν επέφερε αντίστοιχη επιδείνωση στις ευρώ-ιρανικές σχέσεις, γεγονός που καθιστούσε την προοπτική

⁷²⁸ Ειρήνη Παπαδοπούλου, Ο.π., σελ. 50-51.

⁷²⁹ <http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en>

εξαγωγής ιρανικού φυσικού αερίου μέσω του Nabucco προς την ευρωπαϊκή αγορά, εξαιρετικά δυσώδη. Επιπλέον, το Καζακστάν και το Τουρκμενιστάν δείχνουν ζωηρό ενδιαφέρον για στροφή των εξαγωγών του φυσικού αερίου τους, από την ευρωπαϊκή προς την κινεζική αγορά.

Η πολιτική αστάθεια επίσης του Ιράκ, καθιστούσε αίολες τις δεσμεύσεις του για τον εφοδιασμό του Nabucco με 5 bcm ιρακινού φυσικού αερίου, μέσω του αραβικού αγωγού. Ταυτόχρονα η διοχέτευση αιγυπτιακού φυσικού αερίου στο Nabucco θα ήταν εξαιρετικά χαμηλή, 2 bcm/y. Η επιμονή της Τουρκίας για διατήρηση του δικαιώματος μεταπωλήσεως του φυσικού αερίου το οποίο αγόρασε η ίδια μέσω του Nabucco, ήταν αντίθετη στις αρχές που διατυπώνονται στη Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ενεργειακής Κοινότητας. Η υπόψη Συνθήκη επιδιώκει την ενσωμάτωση του ενεργειακού νομικού πλαισίου στη ΝΑ Ευρώπη, στη βάση του ευρωπαϊκού κεκτημένου και της θέσπισης μιας ενιαίας αγοράς ενέργειας στην περιοχή.⁷³⁰ Η άρνηση όμως της Άγκυρας να προσκυρώσει την εν λόγω Συνθήκη, ήταν ένα επιπλέον τροχοπέδη στην υλοποίηση του αγωγού Nabucco.

Απόρροια των άνωθι προβλημάτων ήταν η μη υλοποίηση του Nabucco, λόγω αδυναμίας εξασφάλισης των ποσοτήτων φυσικού αερίου για τον εφοδιασμό του, παρά το ζωηρό ενδιαφέρον εκ μέρους της ΕΕ. Ηχηρή ένδειξη του ενδιαφέροντος, ήταν η περιοδεία του Ευρωπαίου Επιτρόπου Άντρις Πήμπαλγκς, το Νοέμβριο 2008 στην Τουρκία, τη Γεωργία, το Αζερμπαϊτζάν και το Τουρκμενιστάν.⁷³¹

7.3.5. Αγωγός South Stream

Ο South Stream είναι ρωσικής εμπνεύσεως. Η Ρωσία αρχικά θεώρησε την Τουρκία ως κόμβο διέλευσης του φυσικού αερίου της προς τις ευρωπαϊκές αγορές. Η υλοποίηση του υποθαλασσιού αγωγού Blue Stream One το 2005 γεγονός που αποτέλεσε τη μεγαλύτερη ενεργειακή σύμπραξη των δύο χωρών, ήταν το πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση. Το δεύτερο βήμα είναι ο σχεδιασμός έτερου αγωγού, πλήρως ελεγχόμενου από τη Ρωσία του Blue Stream Two, ο οποίος αρχικά θα είναι παράλληλος με τον Blue Stream One και διερχόμενος επί τουρκικού εδάφους θα κινείται παράλληλα του Nabucco. Ωστόσο ο σχεδιασμός

⁷³⁰ European Commission, Treaty Establishing the Energy Community of Southeastern Europe, European Commission, 2005.

⁷³¹ Kostis Geropoulos, Piebalgs to Go on Nabucco Tour on November 5, New Europe, Oct 29, 2008.

South Stream θα διέρχεται από τη Ρωσία προς την Ευρώπη παρακάμπτοντας την Τουρκία, την Ουκρανία, την Πολωνία και τη Λευκορωσία. Πρόκειται για σχεδιασμό ανταγωνιστικό του Nabucco που προωθείται από τις ΗΠΑ. Είναι σύμπραξη της ιταλικής ENI και της Gazprom. Το συνολικό μήκος του αγωγού θα υπερβαίνει τα 2.000 χλμ και η μεταφορική του ικανότητα θα είναι 63 bcm/y.⁷³² Εκτιμάται ότι ο αγωγός θα καλύψει το 10% των απαιτήσεων σε αέριο, της Ευρώπης.⁷³³

Η ανακοίνωση της κατασκευής του αγωγού South Stream αποτέλεσε κίνηση στρατηγικής σημασίας της Ρωσίας στην ενεργειακή σκακιέρα της ΝΑ Ευρώπης. Όντας ο σημαντικότερος εξαγωγέας φυσικού αερίου, η Gazprom, εγγυήθηκε την παροχή αερίου για το σύνολο της χωρητικότητας του αγωγού, αποκτώντας καίριο πλεονέκτημα έναντι των εταίρων του Nabucco, στην αναζήτηση πιθανών αγοραστών αερίου. Το γεγονός αυτό συνάδει με τις ανταγωνιστικές ευρώ-ρωσικές εμπορικές σχέσεις, οι οποίες έγιναν πιο ανταγωνιστικές, έπειτα από την άρνηση της Ρωσίας να κυρώσει τη Συνθήκη της Ενεργειακής Χάρτας. Η Συνθήκη υπεγράφη το 1994 στη Λισσαβόνα από την ΕΕ και πολλές χώρες της Ευρώπης και της πρώην Σοβιετικής Ενώσεως, ώστε να γίνει ενοποίηση των ενεργειακών τομέων, επιτρέποντας την ελεύθερη πρόσβαση στα εσωτερικά δίκτυα αγωγών των συμβαλλομένων μερών.

7.3.6. Αγωγός Nord Stream

Πρόκειται για στρατηγικό σχεδιασμό της Ρωσίας στην ενεργειακή σκακιέρα της περιοχής. Είναι ο Βόρειος Αγωγός ο οποίος παρέχει απευθείας σύνδεση Ρωσίας – Γερμανίας, υποθαλάσσια μέσω της Βαλτικής θάλασσας. Ο αγωγός αποτελεί εναλλακτική δίοδο στη ροή του φυσικού αερίου από τη Ρωσία στην Ευρώπη, παρακάμπτοντας τις πρώην σοβιετικές δημοκρατίες (Ουκρανία και Λευκορωσία). Η στρατηγική σημασία του αγωγού που παρέχει ανεξάρτηση της Ρωσίας από τους πρώην δορυφόρους της, γίνεται αντιληπτή εάν αναλογισθούμε ότι, οι διαφορές της Ρωσίας με την Ουκρανία και τη Λευκορωσία, διέκοψαν τον ενεργειακό εφοδιασμό της Ευρώπης με φυσικό αέριο κατά τη χειμερινή περίοδο του 2007,⁷³⁴ γεγονός που έθεσε σε αμφισβήτηση την αξιοπιστία της Ρωσίας αναφορικά με την ικανότητά της να εξασφαλίζει ενεργειακό εφοδιασμό στην Ευρώπη.

⁷³² bcm/y: billion cubic meters per year.

⁷³³ <http://www.south-stream-transport.com/gas-pipeline/project>

⁷³⁴ Ειρήνη Παπαδοπούλου, Ο.π., σελ. 53.

Η υλοποίηση του αγωγού θα ενδυναμώσει τη γεωοικονομική και κατ' επέκταση γεωπολιτική ισχύ της Ρωσίας και της Γερμανίας,⁷³⁵ αποδυναμώνοντας συνάμα την Πολωνία, την Ουκρανία και τη Λευκορωσία, καθόσον ο αγωγός δεν θα διέρχεται από τα εδάφη τους, αποστερώντας τους έσοδα διέλευσης. Τέλος, παρόλο που ο αγωγός θα συμβάλει στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού της Ευρώπης, ταυτόχρονα επιφέρει μεγάλη ενεργειακή εξάρτηση από τη Ρωσία, γεγονός που εγείρει πλείστα ερωτηματικά καθιστώντας το εγχείρημα ως αντικείμενο έντονου προβληματισμού. Και αυτό διότι προσδίδει ισχυρό όπλο στο Κρεμλίνο προκειμένου να δύναται να επιτυγχάνει τους φιλόδοξους στρατηγικούς σχεδιασμούς του.

7.3.7. Αγωγός White Stream

Ο αγωγός White Stream προτάθηκε αρχικά το 2005 από την Ουκρανία. Το 2008 η Ουκρανή πρωθυπουργός Yulia Tymoshenko, ζήτησε από την ΕΕ να συμμετάσχει στο σχέδιο White Stream το οποίο προωθείται από μια κοινοπραξία διάφορων επιχειρήσεων στο Λονδίνο. Ο προτεινόμενος αγωγός θα διακλαδώνεται από τον αγωγό νότιου Καύκασου εγγύς της Τιφλίδας, διερχόμενος διαμέσου της Γεωργίας στο λιμένα της Μαύρης Θάλασσας Σούπσα. Από εκεί υπάρχουν δύο πιθανές διαδρομές: η πρώτη είναι η άμεση υποθαλάσσια σύνδεση με την Κωσταντζα στη Ρουμανία και η δεύτερη είναι η χερσαία σύνδεση με την Κωσταντζα μέσω της Κριμαίας με ένα μικρό πρόσθετο υποθαλάσσιο αγωγό.

Σύμφωνα με το γενικό διευθυντή του White Stream Roberto Pirani, το πρώτο φυσικό αέριο θα διέλθει το 2016. Στην πραγματικότητα, το White Stream είναι ένα ανταγωνιστικό πρόγραμμα τόσο στο Nabucco όσο και στο South Stream. Αποσκοπεί στη μεταφορά 8 bcm φυσικού αερίου από την Κασπία στην Ευρώπη. Μετά την αζέρικη υποστήριξη, ο σχεδιασμός αυτός έχει εισαχθεί στην εξίσωση φυσικού αερίου της Κασπίας ως μία νέα μεταβλητή. Λαμβάνοντας υπόψη τις αντιξοότητες και αβεβαιότητες των άλλων σχεδίων, πιθανολογείται η μελλοντική βιωσιμότητα του εν λόγω προγράμματος.⁷³⁶

⁷³⁵ Rahr, Alexander, Germany and Russia: A Special Relationship, The Center for Strategic Studies and the MIT, The Washington Quarterly, spring 2007, page 139.

⁷³⁶ <http://www.todayszaman.com/tz-web/15-fikret-ertan.html>

8. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΥΡΩ - ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

8.1 ΕΥΡΩ - ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

8.1.1 Συμφωνία- δήλωση Βαρκελώνης (Barcelona Declaration)

Στο πλαίσιο της Συνόδου της Βαρκελώνης που έλαβε χώρα στις 27-28 Νοεμβρίου 1995, 15 χώρες - μέλη της ΕΕ και 12 χώρες της Βορείου Αφρικής και της Ανατολικής Μεσογείου (Αίγυπτος, Αλγερία, Ιορδανία, Ισραήλ, Κύπρος, Λίβανος, Μάλτα, Μαρόκο, Παλαιστίνη, Συρία, Τουρκία και Τυνησία), υπέγραψαν τη συμφωνία συνεργασίας της Βαρκελώνης (Barcelona declaration). Η υπόψη συμφωνία ήταν απόρροια της μεγάλης στρατηγικής σημασίας που απέδιδε στην περιοχή της Μεσογείου η ΕΕ, η οποία και επιδιώκει την οικονομική και πολιτική σταθερότητα των Μεσογειακών χωρών.⁷³⁷ Η δήλωση της Βαρκελώνης αποτελεί το εναρκτήριο λάκτισμα μίας συστηματικής Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας, η οποία αποσκοπεί σε εταιρικές σχέσεις στους ακόλουθους τομείς:⁷³⁸

- στον τομέα της πολιτικής και της ασφάλειας, με σκοπό την επίτευξη της ειρήνης και σταθερότητας στην εν λόγω περιοχή.
- στον οικονομικό τομέα, με σκοπό την οικονομική ευημερία της περιοχής καθώς και την ανάπτυξη μιας ζώνης ελεύθερου εμπορίου.
- στον κοινωνικό και πολιτιστικό τομέα καθώς και στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με σκοπό την αλληλοκατανόηση και αποδοχή των διαφορετικών πολιτισμικών αξιών.

Επιπροσθέτως, η πολυδιάστατη δήλωση της Βαρκελώνης είναι αυστηρά προσηλωμένη στους κανόνες της οικονομίας της αγοράς, η οποία επικρατεί στις χώρες της ΕΕ και συνάμα αποτελεί επιλογή των Μεσογειακών χωρών, αναφορικά με το οικονομικό μοντέλο που πρόκειται να υιοθετήσουν.⁷³⁹ Η δήλωση της Βαρκελώνης αποσκοπεί επίσης στην αποφυγή της περιθωριοποίησης των Μεσογειακών Εταίρων από τη διεθνή οικονομική δραστηριότητα, με δεδομένη την υφιστάμενη παγκοσμιοποίηση της οικονομίας.

⁷³⁷ Euro-Mediterranean Partnership, European Commission, Middle East South Mediterranean Directorate, External Relations Directorate-General, Brussels, November 2000, p. 4. (www.europa.eu.int/comm/external_relations)

⁷³⁸ Ιωάννης Σεϊμένης – Πέτρος Σιούσιουρας, Ευρωμεσογειακές Σχέσεις, Ο.π., σελ. 30.

⁷³⁹ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Financial Times, 2000, p.p. 92-94.

Στον τομέα της πολιτικής και της ασφάλειας, η δήλωση της Βαρκελώνης περιλαμβάνει τις εξής δεσμεύσεις: αποδοχή των αποφάσεων του ΟΗΕ, εκδημοκρατισμός των πολιτικών συστημάτων των Μεσογειακών Εταίρων, σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των ατομικών ελευθεριών, αποδοχή της διαφορετικότητας των ατόμων, σεβασμός της κρατικής κυριαρχίας των χωρών, αναγνώριση ίσων δικαιωμάτων των πολιτών και του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης αυτών, αποχή από άμεσες ή έμμεσες παρεμβάσεις στο εσωτερικό άλλων χωρών, διακρατική επίλυση διαφορών με ειρηνικό τρόπο, συνεργασία για την πρόληψη-καταστολή της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος, προώθηση της περιφερειακής ασφάλειας, ανάληψη κοινών δράσεων για την μη-διάδοση πυρηνικών, χημικών και βιολογικών όπλων, ανάπτυξη εθνικών αμυντικών στρατιωτικών δυνατοτήτων και προώθηση αγαστών σχέσεων καλής γειτονίας μεταξύ των κρατών.

Στον τομέα της οικονομικής συνεργασίας, προκειμένου να επιτευχθούν η επιθυμητή ανάπτυξη, η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των πολιτών των Μεσογειακών Εταίρων και η ενίσχυση της περιφερειακής συνεργασίας, αποφασίστηκε η σταδιακή δημιουργία μιας Ζώνης Ελευθέρων Συναλλαγών,⁷⁴⁰ η ανάληψη δράσεων οικονομικής συνέργειας καθώς και η ενίσχυση της οικονομικής συνδρομής της ΕΕ προς τους Μεσογειακούς Εταίρους.⁷⁴¹ Στο πλαίσιο αυτό συμφωνήθηκε η ανάπτυξη της οικονομίας της αγοράς, η ενίσχυση του ιδιωτικού οικονομικού τομέα, η ενίσχυση της προσφοράς τεχνογνωσίας και εκσυγχρονισμού, η ενίσχυση του ενεργειακού τομέα και της συνεργασίας στον τομέα της ενεργειακής πολιτικής, ο εκσυγχρονισμός του αγροτικού τομέα και η βελτίωση των κρατικών υποδομών.

Αναφορικά με τη συνεργασία στον κοινωνικό και πολιτιστικό τομέα, αποφασίστηκε ο σεβασμός της διαφορετικότητας των πολιτισμών και θρησκειών, η κρισιμότητα της εκπαίδευσης και του τομέα της υγείας, η αναγνώριση του κρίσιμου ρόλου των μεταναστών στην οικονομική ανάπτυξη και η καταπολέμηση ρατσιστικών φαινομένων. Αξιοσημείωτο είναι ότι οι διαφορετικές αντιλήψεις επί θρησκευτικών και πολιτισμικών θεμάτων αποτέλεσαν τροχοπέδη στις εμπορικές σχέσεις μεταξύ των χωρών της ΕΕ και των Μεσογειακών Εταίρων, όπως αυτές εξελίχθηκαν προ της περιόδου αποδοχής της δήλωσης - συμφωνίας της Βαρκελώνης.⁷⁴² Ο θρησκευτικός

⁷⁴⁰ Ιωάννης Σεϊμένης – Πέτρος Σιούσιουρας, Ευρωμεσογειακές Σχέσεις, Ο.π., σελ. 30.

⁷⁴¹ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, May 1998.

⁷⁴² Ιωάννης Σεϊμένης, Το Σενάριο της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας, Γεωπολιτική, Τεύχος 12, Αθήνα, 2000, σελ. 34.

χάρτης των πληθυσμών της ευρύτερης μεσογειακής λεκάνης, περιλαμβάνει χριστιανούς σε ποσοστό 27%, οπαδούς του Ισλάμ (23%) και του Κομφούκιου (22%) καθώς και οπαδούς λοιπών θρησκευτικών δογμάτων σε ποσοστό 28%. Εκτιμάται ότι οι οπαδοί του Ισλάμ είναι η μόνη θρησκεία της περιοχής που εμφανίζει ανοδική τάση, με πρόβλεψη το 31% το έτος 2025.⁷⁴³

Επισημαίνεται ότι η δήλωση - συμφωνία της Βαρκελώνης, είναι επιστέγασμα της κοινής δήλωσης της Ευρωπαϊκής Συνόδου κορυφής της Λισσαβόνας (Ιούνιος 1992), όπου η ΕΕ αναγνωρίζει το στρατηγικό ενδιαφέρον της για την εξασφάλιση σταθερότητας και ασφάλειας στις Μεσογειακές χώρες,⁷⁴⁴ καθώς και της απόφασης της Συνόδου κορυφής της Κέρκυρας (1994), για τη θέσπιση κατευθυντήριων γραμμών της Ευρωπαϊκής πολιτικής για την περιοχή της Μεσογείου, με επιμέρους στόχους την κοινωνικό-οικονομική ανάπτυξη, την πολιτική σταθερότητα και την ειρήνη.⁷⁴⁵ Η ΕΕ απέδιδε ιδιαίτερη σημασία στις περιοχές της ΝΑ Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής.⁷⁴⁶ Βέβαια η Μεσόγειος αντιμετωπίστηκε για πρώτη φορά το 1991 ως ενιαίος γεωγραφικός χώρος, με την ΕΕ να υιοθετεί μία πολιτική προσέγγισης έναντι των Μεσογειακών Εταίρων.⁷⁴⁷ Κατά την Τρίτη Ευρώ-Μεσογειακή Διάσκεψη που διεξήχθη στη Στουτγάρδη (15-16 Απριλίου 1999)⁷⁴⁸ αποφασίστηκε ομόφωνα ότι, η Λιβύη δύναται να γίνει Μεσογειακός Εταίρος με την προϋπόθεση της άρσης των κυρώσεων που της έχουν επιβληθεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Ωστόσο, αντιπροσωπία της Λιβύης έχει συμμετάσχει σε αρκετές συνόδους των χωρών της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας, ως χώρα παρατηρητής.

8.1.2 Υπουργικές συναντήσεις

Για την υλοποίηση, τον απολογισμό και τον έλεγχο της προόδου των αποφάσεων της Βαρκελώνης, συγκροτείται η τακτική σύνοδος των Υπουργών Εξωτερικών των χωρών που απεδέχθησαν τη δήλωση - συμφωνία της Βαρκελώνης. Στο πλαίσιο αυτό διεξήχθησαν επτά συναντήσεις έως το 2002, ήτοι: Μάλτα 1997, Παλέρμο 1998, Στουτγάρδη 1999, Λισσαβόνα 2000, Μασσαλία 2000, Βρυξέλλες

⁷⁴³ Ιωάννης Σεϊμένης, Το Σενάριο της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας, Ο.π., σελ. 35.

⁷⁴⁴ Ιωάννης Σεϊμένης – Πέτρος Σιούσιουρας, Ευρωμεσογειακές Σχέσεις, Ο.π., σελ. 27.

⁷⁴⁵ Euro-Mediterranean Partnership, European Commission, Middle East South Mediterranean Directorate, Ο.π., p.p. 6-7.

⁷⁴⁶ Θάνος Π. Ντόκος - Φίλιππος Τ. Πιέρρος, Ο.π., σελ. 256.

⁷⁴⁷ Χ. Τσαρδανίδης, Η Ανανεωμένη Μεσογειακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και η Ελλάδα, ΕΚΕΜ, Αθήνα, 1992, σελ. 22-26.

⁷⁴⁸ Ιωάννης Σεϊμένης – Πέτρος Σιούσιουρας, Ευρωμεσογειακές Σχέσεις, Ο.π., σελ. 35.

2001 και Βαλένθια 2002.⁷⁴⁹ Επίσης διεξάγονται ετησίως περίπου δέκα συναντήσεις Υπουργών λοιπών αρμοδιοτήτων. Αποφασίστηκε δε η συγκρότηση ad hoc ομάδων εργασίας⁷⁵⁰ αποτελούμενες από Υπουργούς, υψηλούς αξιωματούχους και εμπειρογνώμονες για τους επιμέρους τομείς δράσης. Τέλος αποφασίστηκε η διεξαγωγή συζητήσεων μεταξύ κοινοβουλίων, περιφερειακών και τοπικών αρχών των εταίρων, προκειμένου να επιτευχθεί βελτιστοποίηση της στοχοθεσίας της διακήρυξης της Βαρκελώνης.

Η προπαρασκευή των συνόδων των Υπουργών Εξωτερικών, των λοιπών Υπουργικών συμβουλίων, των συναντήσεων των ad hoc ομάδων εργασίας, καθώς και ο έλεγχος του βαθμού υλοποίησης των επιμέρους δράσεων και ο συνακόλουθος επαναπροσδιορισμός της στοχοθεσίας, αποτελεί έργο και μέλημα της Ευρώ-Μεσογειακής Επιτροπής για την διακήρυξη της Βαρκελώνης (Euro-Mediterranean Committee for the Barcelona Process), η οποία θα αποτελείται από την εκάστοτε κοινοτική τριόικα και από έναν εκπρόσωπο κάθε Μεσογειακής χώρας. Η εν λόγω επιτροπή συνεδριάζει ανά τρίμηνο και προτείνει δράσεις οι οποίες χρηματοδοτούνται από το περιφερειακό πρόγραμμα MEDA.

8.1.3 Διακρατικές και περιφερειακές σχέσεις

Η Ευρώ-Μεσογειακή συνεργασία εμπεριέχει δύο συμπληρωματικά πλαίσια, το διακρατικό και το περιφερειακό. Στο διακρατικό, η ΕΕ διαπραγματεύεται τις συμφωνίες Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας ανεξάρτητα, με κάθε Μεσογειακό Εταίρο. Οι υπόψη συμφωνίες περιλαμβάνουν τις γενικές αρχές της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας καθώς και ειδικά στοιχεία - ιδιαιτερότητες κάθε Μεσογειακής χώρας που συμμετέχει στη διακήρυξη της Βαρκελώνης. Οι διακρατικές σχέσεις και η συνεργασία μεταξύ της ΕΕ και εκάστου εκ των Μεσογειακών Εταίρων υλοποιούνται στη βάση συμφωνιών συνεργασίας της δεκαετίας του 1970 ή συμφωνιών Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας της δεκαετίας του 1990.⁷⁵¹

Επισημαίνεται ότι κατά τη Σύνοδο της Κοπεγχάγης (Δεκέμβριος 2002) αποφασίστηκε η ένταξη στην ΕΕ, της Κύπρου και της Μάλτας, μαζί με άλλες οκτώ (8) χώρες, την 01-01-2004. Αναφορικά με τις συμφωνίες Ευρώ-Μεσογειακής

⁷⁴⁹ Euro-Mediterranean Partnership, European Commission, Middle East South Mediterranean Directorate, Ο.π., p. 11.

⁷⁵⁰ Ιωάννης Σεϊμένης – Πέτρος Σιούσιουρας, Ευρωμεσογειακές Σχέσεις, Ο.π., σελ. 34.

⁷⁵¹ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p.p. 29-31.

συνεργασίας, έχουν συνομολογηθεί συμφωνίες με την Τυνησία,⁷⁵² το Μαρόκο,⁷⁵³ το Ισραήλ,⁷⁵⁴ την Ιορδανία,⁷⁵⁵ την Αίγυπτο,⁷⁵⁶ την Παλαιστίνη.⁷⁵⁷ Εν τω μεταξύ, διαπραγματεύσεις τελούν σε εξέλιξη μεταξύ ΕΕ και Λιβάνου, Αλγερίας και Συρίας.⁷⁵⁸ Αναφορικά με την Κύπρο και την Τουρκία, συνομολογήθηκαν συμφωνίες τελωνειακής ένωσης,⁷⁵⁹ για προενταξιακή οικονομική βοήθεια, ως υποψήφιες για ένταξη στην ΕΕ.

Σε περιφερειακό επίπεδο, η δήλωση της Βαρκελώνης περιέχει δράσεις περιφερειακής εμβέλειας, οι οποίες προσανατολίζονται σε πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο. Οι Ευρώ-Μεσογειακές συνεδριάσεις διεξάγονται σε επίπεδο Υπουργών Εξωτερικών, ενώ συγκροτούνται και συνεδρίες Υπουργών λοιπών τομέων, με τη συμμετοχή εμπειρογνομόνων. Τα περιφερειακά προγράμματα απορροφούν το 12% του προϋπολογισμού των προγραμμάτων MEDA, καλύπτοντας τους τρεις επιμέρους στόχους που έχουν τεθεί από την Ευρώ-Μεσογειακή συνεργασία.⁷⁶⁰

8.1.4 Ευρωμεσογειακή ζώνη ελεύθερου εμπορίου

Μία εξαιρετικά σημαντική δράση που τέθηκε στη Συμφωνία της Βαρκελώνης προκειμένου να επιτευχθεί η οικονομική ανάπτυξη και η ευημερία των χωρών που συμμετέχουν στη συμφωνία, είναι η δημιουργία της Ευρώ-Μεσογειακής Ζώνης Ελεύθερου Εμπορίου (EFTA: Euro Mediterranean Free Trade Area), με καταληκτική ημερομηνία το 2010.⁷⁶¹ Η EFTA περιλαμβάνει τις 15 χώρες - μέλη της ΕΕ και τους 12 Μεσογειακούς Εταίρους. Εκτιμάται όμως ότι λόγω της ένταξης στην ΕΕ χωρών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, η Ζώνη θα περιλαμβάνει τελικά περί τα 40 κράτη

⁷⁵² Υπογράφηκε στις 17 Ιουλίου 1995 και τέθηκε σε εφαρμογή την 1 Μαρτίου 1998. Βλέπε: ΕΕ L 187, της 16 Ιουλίου 1997.

⁷⁵³ Υπογράφηκε στις 26 Φεβρουαρίου 1995 και τέθηκε σε εφαρμογή την 1 Μαρτίου 2000, αντικαθιστώντας τη Συμφωνία Συνεργασίας της 25 Απριλίου 1976. Βλέπε: ΕΕ L 70, της 1 Μαρτίου 2000.

⁷⁵⁴ Υπογράφηκε στις 26 Νοεμβρίου 1995 και τέθηκε σε εφαρμογή την 1 Ιουνίου 2000. Βλέπε: ΕΕ L 71, της 20 Μαρτίου 1996.

⁷⁵⁵ Υπογράφηκε στις 24 Νοεμβρίου 1997 και τέθηκε σε εφαρμογή την 1 Μαΐου 2002.

⁷⁵⁶ Υπογράφηκε στις 24 Νοεμβρίου 1997 και τέθηκε σε εφαρμογή το 2004.

⁷⁵⁷ Πρόκειται για Προσωρινή Συνθήκη Συνδέσεως (24 Φεβρουαρίου 1997). Βλέπε: ΕΕ L 120, της 12 Μαΐου 1997.

⁷⁵⁸ Tovas A. & Bacaria J., *Free Trade and the Mediterranean*, Mediterranean Politics, London, 1999, p.p. 2-3.

⁷⁵⁹ Βλέπε: Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, COM (97) 68, 6 και 20 Παράρτημα.

⁷⁶⁰ Euromed Information Notes, Euro-Mediterranean Partnership and MEDA Regional Activities, European Commission, Brussels, June 2002, p. 7.

⁷⁶¹ Euromed Information Notes, European Commission, EuropeAid Co-operation Office, Brussels, October 2001, p. 33.

με συνολικό πληθυσμό να ανέρχεται περί τους 600-800 εκατομμύρια κατοίκους.⁷⁶² Το αναμενόμενο σημαντικό μέγεθος της EFTA σε πληθυσμό και γεωγραφική έκταση καθώς και η συμμετοχή στη Ζώνη χωρών με σημαντική οικονομική παρουσία σε διεθνές επίπεδο, αναδεικνύουν την EFTA σε εξόχως σημαντική εμπορική οντότητα σε παγκόσμιο επίπεδο.

Επιπλέον οι αραβικές μεσογειακές χώρες, συνομολογούν μεταξύ τους διμερείς οικονομικές συμφωνίες δημιουργίας Ζωνών Ελεύθερου Εμπορίου, προάγοντας την οικονομική συνεργασία τους.⁷⁶³ Ενδεικτικά αναφέρεται η Αίγυπτος, η οποία έχει συνάψει τέτοιες συμφωνίες με την Ιορδανία, το Λίβανο, το Μαρόκο και την Τυνησία. Επίσης, αντίστοιχες συμφωνίες έχουν συναφθεί μεταξύ Μαρόκου - Τυνησίας, Τυνησίας - Ιορδανίας, Μαρόκου - Ιορδανίας και Λιβάνου - Συρίας. Οι παραπάνω συμφωνίες αποτελούν μέρη της Greater Arab Free Trade Area (GAFTA), η οποία ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 1998 με επιθυμητή ολοκλήρωση το 2008.⁷⁶⁴ Η έλλειψη συμφωνιών δημιουργίας Ζωνών Ελευθέρου Εμπορίου μεταξύ των μεσογειακών χωρών που συμμετέχουν στην Barcelona Process, αναμένεται να επιφέρει το φαινόμενο hub and spoke. Αυτό θα συμβεί διότι οι εμπορικές συναλλαγές μεταξύ της ΕΕ και ενός εκάστου Μεσογειακού Εταίρου δεν θα διέπονται από δασμούς, όμως στον αντίποδα οι εμπορικές συναλλαγές μεταξύ των Μεσογειακών Εταίρων θα διέπονται από δασμούς. Συνεπώς οι Μεσογειακοί Εταίροι θα εμφανίσουν νομοτελειακά περιορισμένη ροή εμπορικών συναλλαγών μεταξύ τους. Ταυτόχρονα το καθεστώς των δασμών θα λειτουργεί ανασταλτικά στην πραγματοποίηση ιδιωτικών επενδύσεων στις υπόψη χώρες, καθώς οι εν δυνάμει επενδυτές θα τοποθετούνται επενδυτικά στην ΕΕ, όπου δεν θα υπάρχουν εμπορικοί δασμοί για εξαγωγές προϊόντων προς τους Μεσογειακούς Εταίρους.⁷⁶⁵

Πληθώρα επικρίσεων έχει διατυπωθεί καθώς η απελευθέρωση των εμπορικών συναλλαγών είναι περιορισμένη στον τομέα των αγροτικών προϊόντων, όπου οι Μεσογειακοί Εταίροι πλεονεκτούν σε αρκετά προϊόντα. Αυτό οφείλεται στην υφιστάμενη πολιτική προστασίας των Ευρωπαϊκών αγροτικών προϊόντων της ΕΕ, σύμφωνα με τις επιταγές της κοινής αγροτικής πολιτικής.⁷⁶⁶ Εκτιμάται ότι οι ασκούμενες πιέσεις από εμπορικούς εταίρους της ΕΕ και δη με τη σύμφωνη γνώμη

⁷⁶² Euro-Mediterranean Partnership, European Commission, Ο.π., p. 8.

⁷⁶³ Euromed Information Notes, European Commission, Ο.π., p.p. 33-34.

⁷⁶⁴ Euro-Mediterranean Partnership, European Commission, Ο.π., p. 4.

⁷⁶⁵ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 73.

⁷⁶⁶ Ο.π., p. 52.

του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, θα επιφέρουν τη μερική άρση των περιορισμών που αφορούν στη συμμετοχή των αγροτικών προϊόντων στις εμπορικές συμφωνίες που συνάπτει η ΕΕ με άλλες χώρες.

8.1.5 Προγράμματα MEDA

Το πρόγραμμα MEDA είναι το πρωταρχικό οικονομικό εργαλείο της ΕΕ για την εφαρμογή της Ευρώ-Μεσογειακής Συνεργασίας. Το υπόψη πρόγραμμα προσφέρει οικονομική υποστήριξη για την υλοποίηση των απαιτούμενων οικονομικών και κοινωνικών διαρθρωτικών αλλαγών στους Μεσογειακούς Εταίρους. Η νομική βάση των προγραμμάτων MEDA είναι η απόφαση EC/1488/96 της ΕΕ, η οποία τροποποιήθηκε τον Νοέμβριο του 2000, αποτελώντας το πρόγραμμα MEDA II.⁷⁶⁷ Τα πεδία εφαρμογής των προγραμμάτων MEDA προκύπτουν από τους στόχους που καθορίστηκαν στη σύνοδο της Βαρκελώνης. Συμβουλευτικό ρόλο στην υλοποίηση των προγραμμάτων MEDA διαδραματίζει η επιτροπή MED, η οποία επιτρέπει στις χώρες - μέλη της ΕΕ, να συμβουλεύουν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission) στην εφαρμογή των προγραμμάτων MEDA.⁷⁶⁸

Για την περίοδο 1995-1999 το πρόγραμμα MEDA ανήλθε σε € 3.435 εκ., ενώ για την περίοδο 2000-2006 ανήλθε στα € 5.350 εκ. Επιπρόσθετα χορηγήθηκε και σημαντική οικονομική βοήθεια από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων με τη μορφή δανείων. Κατά την περίοδο 1995-1999 τα δάνεια από την ΕΤΕ ανήλθαν στα € 4.808 εκ, ενώ για το χρονικό διάστημα 2000-2007 ανήλθαν στα € 6.400 εκ.⁷⁶⁹ Επιπλέον η ΕΤΕ παρέχει οικονομική βοήθεια € 1.000 εκ. για περιφερειακά προγράμματα.⁷⁷⁰ Κατά την περίοδο 1995-2001, το 86% των οικονομικών πόρων των προγραμμάτων MEDA διοχετεύθηκαν διμερώς στους Μεσογειακούς Εταίρους (Αλγερία, Αίγυπτο, Ιορδανία, Λίβανος, Μαρόκο, Συρία, Τυνησία, Τουρκία και Παλαιστίνη).⁷⁷¹ Κυριότεροι τομείς χρηματοδότησης ήταν: 15% σε διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, 30% σε οικονομικές μεταρρυθμίσεις και στην ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα και 41% σε αναπτυξιακά προγράμματα. Ποσοστό της τάξης του 12% δόθηκε σε περιφερειακά προγράμματα δράσης, ενώ το υπόλοιπο 2% σε τεχνική βοήθεια.⁷⁷²

⁷⁶⁷ Euromed Information Notes, Euro-Mediterranean Partnership and MEDA Regional Activities, Ο.π., p. 7.

⁷⁶⁸ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π., p. 27.

⁷⁶⁹ Euromed Information Notes, Euro-Mediterranean Partnership and MEDA Regional Activities, Ο.π., p. p. 7-11.

⁷⁷⁰ Ο.π., p. 10.

⁷⁷¹ Euromed Information Notes, European Commission, Ο.π., p. 11.

⁷⁷² Euromed Information Notes, Euro-Mediterranean Partnership and MEDA Regional Activities, Ο.π., p. 12.

Τα προγράμματα MEDA υπόκεινται σε προγραμματισμό, σε συνεργασία με την ΕΤΕ: Τα στρατηγικά σχέδια για την περίοδο 2000-2006 αφορούν τόσο το εθνικό όσο και το περιφερειακό επίπεδο. Από τον παραπάνω προγραμματισμό προκύπτουν τα τριετή διάρκειας εθνικά (NIP:National Indicative Programmes) και τα περιφερειακά προγράμματα (RIP:Regional Indicative Programmes).

Σε εθνικό επίπεδο, οι σημαντικότερες δράσεις των προγραμμάτων MEDA είναι: η στήριξη οικονομικών μεταρρυθμίσεων αποσκοπώντας στην ενίσχυση του ανταγωνισμού και στην επίτευξη της Ζώνης Ελευθέρων Εμπορικών Συναλλαγών, καθώς και η ενίσχυση των οικονομικοκοινωνικών δομών, με σκοπό την αντιμετώπιση των βραχυπρόθεσμων επιπτώσεων που θα επέλθουν από την εφαρμογή των διαρθρωτικών αλλαγών.⁷⁷³ Σε περιφερειακό επίπεδο, τα προγράμματα MEDA αποσκοπούν στην ενίσχυση των διμερών και περιφερειακών σχέσεων.⁷⁷⁴

8.2 ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΥΡΩ - ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

8.2.1 Ο Ρόλος της Ενέργειας στην Ευρώ - Μεσογειακή Συνεργασία

Η δήλωση της Βαρκελώνης αποδέχεται τον σημαντικό ρόλο του ενεργειακού τομέα στην οικονομική έκφραση της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας και διατυπώνει την αποδοχή των συμμετεχόντων για ενίσχυση της συνεργασίας στον τομέα της ενεργειακής πολιτικής. Η δήλωση θέματος επίσης αποδίδει ιδιαίτερη έμφαση στη δημιουργία ενός ιδανικού πλαισίου για ενεργειακές επενδύσεις καθώς και στην επέκταση και διασύνδεση των υφιστάμενων ενεργειακών δικτύων.⁷⁷⁵ Τα ενεργειακά ζητήματα που πραγματεύεται η δήλωση της Βαρκελώνης περιλαμβάνουν:⁷⁷⁶

- Ενίσχυση της υφιστάμενης συνεργασίας μεταξύ των εταίρων, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Οδηγία για την ενέργεια.
- Ενεργειακός σχεδιασμός.
- Έναρξη διαλόγου μεταξύ παραγωγών - καταναλωτών ενέργειας.
- Ενεργειακή απόδοση.
- Εξόρυξη πετρελαίου και ΦΑ, διύλιση, επεξεργασία, μεταφορά και εμπορία αυτών σε περιφερειακό και διαπεριφερειακό επίπεδο.

⁷⁷³ Euro-Mediterranean Partnership, European Commission, Ο.π., p. 14.

⁷⁷⁴ Ο.π., p. 16.

⁷⁷⁵ Euromed Information Notes, Euro-Mediterranean Partnership and MEDA Regional Activities, Ο.π., p. 58.

⁷⁷⁶ Ο.π., p. 59.

- Παραγωγή και εκμετάλλευση άνθρακα.
- Παραγωγή και μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας, ηλεκτρικές διασυνδέσεις και δίκτυα μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας.
- Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.
- Περιβαλλοντικά ζητήματα που άπτονται ενεργειακής πολιτικής.
- Συνεργασία σε ερευνητικά προγράμματα.
- Εκπαίδευση και ανταλλαγή τεχνογνωσίας σε ζητήματα ενέργειας.

Επισημαίνεται ότι οι Μεσογειακοί Εταίροι μαζί με τη Λιβύη, προμηθεύουν την ΕΕ με το 20% των συνολικών εισαγωγών της σε αργό πετρέλαιο και το 30% σε ΦΑ. Ιδιαίτερη εξάρτηση από τις υπόψη εισαγωγές εμφανίζουν οι νότιες χώρες της ΕΕ (Ιταλία, Ισπανία και Πορτογαλία).⁷⁷⁷ Εκτιμάται όμως ότι περί το 2020, οι Μεσογειακοί Εταίροι θα καταστούν καθαροί εισαγωγείς ενέργειας, λόγω της αναμενόμενης οικονομικής ανάπτυξής τους καθώς και λόγω της αύξησης του πληθυσμού τους. Προκύπτει λοιπόν εύλογα η κρισιμότητα του ενεργειακού τομέα για την Ευρώ-Μεσογειακή συνεργασία καθώς και η αναγκαιότητα για τη λήψη μέτρων και δράσεων προκειμένου να ανατραπεί αυτή η πλησιάζουσα τάση.

8.2.2 Σύνοδοι Υπουργών ενέργειας των χωρών της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας

Η απαίτηση διαμόρφωσης μίας πολιτικής αναφορικά με τα ενεργειακά θέματα, οδήγησε στη σύγκληση συνόδων των Υπουργών ενέργειας των χωρών που συμμετέχουν στην Ευρώ-Μεσογειακή συνεργασία. Στις συνόδους αυτές επιβεβαιώθηκε η βούληση των χωρών για αμοιβαία συνεργασία και τονίστηκε ο ουσιαστικός ρόλος της ενέργειας στην πραγμάτωση των στόχων της δήλωσης της Βαρκελώνης. Οι υπόψη σύνοδοι έλαβαν χώρα στην Τεργέστη (Ιούνιος 1996) και στις Βρυξέλλες (Μάιος 1998).⁷⁷⁸ Ακολούθως αναφέρονται επιγραμματικά τα βασικά συμπεράσματα των συνόδων.

8.2.2.1 Τεργέστη, Ιούνιος 1996

- Η ενεργειακή βίβλος της ΕΕ θεωρείται κομβικό κείμενο για την προώθηση των ενεργειακών επενδύσεων και για τη δημιουργία διαφανών σχέσεων μεταξύ των

⁷⁷⁷ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 14.

⁷⁷⁸ Euro-Mediterranean Partnership, European Commission, Ο.π., p.p. 17-18.

χωρών-μελών της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας.⁷⁷⁹

- Η εναρμόνιση του θεσμικού και νομικού πλαισίου των Μεσογειακών Εταιρών που άπτονται ενεργειακού ενδιαφέροντος, θα οδηγήσει σε αύξηση επενδυτικής δραστηριότητας εκ μέρους ξένων επενδυτών στον ενεργειακό τομέα.⁷⁸⁰
- Δημιουργία διασυνδεδεμένων δικτύων ηλεκτρικής ενέργειας στη ζώνη της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας, περιλαμβάνοντας τα διευρωπαϊκά περιφερειακά και τοπικά ενεργειακά δίκτυα.
- Αποδοχή της αναγκαιότητας θέσπισης περιβαλλοντικών στόχων, στο πλαίσιο της ενεργειακής συνεργασίας. Οι περιβαλλοντικοί στόχοι πρέπει να συνάδουν με την ενίσχυση της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού και με την διασύνδεση των ενεργειακών δικτύων.
- Αναγκαιότητα βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης και ανάπτυξης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

8.2.2.2 Βρυξέλλες, Μάιος 1998

- Η υλοποίηση της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας στον ενεργειακό τομέα γίνεται στη βάση των ακόλουθων στόχων:⁷⁸¹
 - **Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού**, μέσω της ανάπτυξης και διαφοροποίησης ενεργειακών πηγών, με διεθνή συνεργασία, συνεκτιμώντας το αμοιβαίο όφελος των ενεργειακών παραγωγών και καταναλωτών.
 - **Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα**, μέσω της δημιουργίας μίας Ζώνης ελευθέρων εμπορικών συναλλαγών, λαμβάνοντας υπόψη τις επιμέρους κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες κάθε χώρας.
 - **Προστασία του περιβάλλοντος**, μέσω της εξασφάλισης ασφαλούς και καθαρής παραγωγής, μεταφοράς, διανομής και κατανάλωσης ενέργειας και με ταυτόχρονη βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας και προώθηση των ΑΠΕ.

⁷⁷⁹ White Paper on Growth, Competitiveness and Employment, European Commission, 1994, p.p. 26-28.

⁷⁸⁰ Walde Thomas, International Dimension of EU Energy Law and Policy, OGEL Profiles, OGEL 3, 2003. Βλέπε: <http://www.ogel.org/article.asp?key=344>

⁷⁸¹ Ministerial Statement and Action Plan of the Euromediterranean Energy Forum adopted at the Euromediterranean Conference on Energy, Brussels, May 11, 1998, p.p. 2-3.

- Αποδοχή του προγράμματος δράσης (Action Plan) του Ευρώ-Μεσογειακού ενεργειακού φόρουμ, το οποίο αναφέρεται στην περίοδο 1998-2002. Το πρόγραμμα δράσης εμπεριέχει συνεργασία σε πολιτικό, διοικητικό και βιομηχανικό επίπεδο.⁷⁸²

8.2.2.3 Ανάλυση συμπερασμάτων δύο ενεργειών συνόδων

Αμφότεροι οι σύνοδοι, επικεντρώνουν στη συνεργασία μεταξύ των χωρών, λαμβάνοντας υπόψη την κλιματική αλλαγή στον πλανήτη και το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Επίσης μέλημά τους αποτελεί η διαμόρφωση ιδανικών συνθηκών για ενεργειακές επενδύσεις καθώς και η ενίσχυση του ανταγωνισμού στην αγορά των ενεργειακών προϊόντων.⁷⁸³ Η επίτευξη αυτών επιβάλλει συνεργασία επί θεμάτων ενεργειακής πολιτικής, υποδομών και δικτύων καθώς και ενεργειακής απόδοσης και ανάπτυξης των ΑΠΕ.

8.2.3 Ευρώ-Μεσογειακό ενεργειακό φόρουμ

Η ιδέα για τη σύσταση του Ευρώ-Μεσογειακού ενεργειακού φόρουμ εγκρίθηκε από την Ευρώ-Μεσογειακή ενεργειακή σύνοδο της Τεργέστης.⁷⁸⁴ Η πρώτη συνάντηση του Ευρώ-Μεσογειακού ενεργειακού φόρουμ έλαβε χώρα στις Βρυξέλλες το 1997. Κύριος σκοπός του ενεργειακού φόρουμ είναι η δημιουργία ενός θεσμικού πλαισίου για την οργάνωση διαλόγου και συνεργασίας μεταξύ των χωρών που συμμετέχουν στην Ευρώ-Μεσογειακή συνεργασία και αφορά ενεργειακά θέματα. Η αρμοδιότητα για την λειτουργία του ενεργειακού φόρουμ ανήκει στην ΕΕ. Οι προτεραιότητες του ενεργειακού φόρουμ περιλαμβάνουν τη συνεργασία στον ενεργειακό τομέα μέσω της προώθησης περιφερειακών ενεργειακών δικτύων, την ανάπτυξη διάφανων μηχανισμών για την υποστήριξη ενεργειακών προγραμμάτων και την διασφάλιση ότι ο παράγων του περιβάλλοντος συνεκτιμάται κατά τη λήψη αποφάσεων που αφορούν στον ενεργειακό τομέα.⁷⁸⁵

Στο Ευρώ-Μεσογειακό ενεργειακό φόρουμ συμμετέχει η Προεδρία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, οι 12 Μεσογειακοί Εταίροι, οι χώρες - μέλη της ΕΕ ως παρατηρητές και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων ως παρατηρητής. Επιπλέον δύναται να συμμετέχουν οικονομικοί οργανισμοί, βιομηχανίες και εργατικά συνδικάτα εάν αυτό κριθεί απαραίτητο. Η προεδρία του ενεργειακού φόρου είναι ετήσιας

⁷⁸² Ministerial Statement and Action Plan of the Euromediterranean Energy Forum, Ο.π., p. 3.

⁷⁸³ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 24.

⁷⁸⁴ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π., p. 19.

⁷⁸⁵ Ministerial Statement and Action Plan of the Euromediterranean Energy Forum, Ο.π., p. 2.

διάρκειας και ασκείται εκ περιτροπής από την ΕΕ και από τους 12 Μεσογειακούς Εταίρους. Οι σύνοδοι διεξάγονται σε επίπεδα Υπουργών, Γενικών Γραμματέων και αξιωματούχων, ενώ γίνονται και συναντήσεις των Ad hoc ομάδων εργασίας.⁷⁸⁶

Το φόρουμ προσδιόρισε το πλαίσιο δράσης (Action Plan) για την περίοδο 1998-2002 ώστε να επιτευχθούν οι τρεις κύριοι στόχοι της ενεργειακής πολιτικής (ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού, ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα και προστασία του περιβάλλοντος). Το πρόγραμμα δράσης περιλαμβάνει δράσεις εθνικού χαρακτήρα για κάθε Μεσογειακό Εταίρο και δράσεις περιφερειακού χαρακτήρα.⁷⁸⁷ Το πρόγραμμα δράσης προβαίνει σε διαχωρισμό μεταξύ της συνεργασίας στον πολιτικό και διοικητικό τομέα και της συνεργασίας στον βιομηχανικό τομέα. Στον πολιτικό και διοικητικό τομέα, πρωταρχικό στόχο αποτελεί η δημιουργία θεσμικού και νομοθετικού πλαισίου για τον ενεργειακό τομέα, ιδιαίτερα όσον αφορά την προοπτική δημιουργίας της ζώνης ελευθέρων εμπορικών συναλλαγών. Επίσης, σημαντικό στόχο συνιστά ο καθορισμός προτεραιοτήτων της Ευρώ-Μεσογειακής ενεργειακής πολιτικής.⁷⁸⁸

Στον βιομηχανικό τομέα, το πρόγραμμα δράσης προβλέπει θέσπιση κινήτρων ώστε οι εταιρείες που παράγουν ενέργεια να συμβάλουν στην αντιμετώπιση της αυξανόμενης ενεργειακής ζήτησης των Μεσογειακών Εταίρων καθώς και στη μεταφορά τεχνογνωσίας των ενεργειακών εταιρειών των Ευρωπαϊκών χωρών προς τους Μεσογειακούς Εταίρους, ώστε να αυξηθεί η ενεργειακή απόδοση και η εξοικονόμηση ενέργειας.⁷⁸⁹

8.2.4 Ad- hoc ομάδες του Ευρώ-Μεσογειακού ενεργειακού φόρουμ

Το πρόγραμμα δράσης προτείνει τη σύσταση τριών ad-hoc ομάδων εργασίας με αντικείμενο την ενεργειακή πολιτική, τα ενεργειακά δίκτυα και τις διασυνδέσεις τους, και την οικονομική ανάλυση. Η έγκριση δημιουργίας των ομάδων έγινε κατά την τρίτη συνεδρίαση του Ευρώ-Μεσογειακού ενεργειακού φόρουμ στη Γρανάδα (Μάιος 2000). Ακολούθως περιγράφονται οι αρμοδιότητες των ad-hoc ομάδων.

⁷⁸⁶ Ενίσχυση της Ευρώ-Μεσογειακής Συνεργασίας στους Τομείς των Μεταφορών και της Ενέργειας, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, COM 0126, 2001.

⁷⁸⁷ Ministerial Statement and Action Plan of the Euromediterranean Energy Forum, Ο.π., p.p. 3-4.

⁷⁸⁸ Reinvigorating the Barcelona Process, European Commission, COM 497, 2000.

⁷⁸⁹ Key World Energy Statistics, IEA 2001. Αναλυτικότερα βλέπε το σύνδεσμο: <http://www.iea.org/statist/keyworld/keystats.htm>

- Ad-hoc ομάδα ενεργειακής πολιτικής

Αρμοδιότητα της ομάδας είναι η κατάρτιση των βασικών αρχών της Ευρώ-Μεσογειακής ενεργειακής πολιτικής, προκειμένου να επιτευχθούν οι καθορισμένοι ενεργειακοί στόχοι (ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού, ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα και περιβαλλοντική προστασία). Ο διάλογος για την ενεργειακή πολιτική περιλαμβάνει θέματα όπως το βαθμιαίο άνοιγμα των ενεργειακών αγορών, η ενσωμάτωση των περιβαλλοντικών κοστών καθώς και μέτρα εξοικονόμησης ενέργειας και διαχείριση της ενεργειακής ζήτησης.⁷⁹⁰

- Ad-hoc ομάδα ενεργειακών διασυνδέσεων

Αρμοδιότητα της ομάδας είναι η ανάπτυξη ολοκληρωμένων ενεργειακών δικτύων ώστε να συμβάλλουν στην επίτευξη των τριών ενεργειακών στόχων. Η ομάδα θα χρησιμοποιεί μεθοδολογίες που αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο TEN (Trans European Networks). Ιδιαίτερης σημασίας είναι τα ηλεκτρικά ενεργειακά δίκτυα ενώ εξετάζεται και η περίπτωση του διαμεσογειακού ηλεκτρικού δακτυλίου.⁷⁹¹

- Ad-hoc ομάδα οικονομικής ανάλυσης

Αρμοδιότητα της ομάδας είναι η διατύπωση προβλέψεων οικονομικής ανάλυσης, ώστε να υιοθετείται η βέλτιστη ενεργειακή πολιτική, σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Συναφώς θα καθορίζονται και τα επενδυτικά προγράμματα, συνεκτιμώντας και τη δημιουργία της Ευρώ-Μεσογειακής ζώνης ελευθέρων εμπορικών συναλλαγών.

8.2.5 Περιφερειακά ενεργειακά προγράμματα MEDA

Τα περιφερειακά προγράμματα MEDA που άπτονται ενεργειακού ενδιαφέροντος περιλαμβάνουν δράσεις όπως: υποστήριξη των τριών Ad-hoc ομάδων του Ευρώ-Μεσογειακού ενεργειακού φόρουμ, εκπαιδευτικό δίκτυο για την Μεσογειακή ενεργειακή πολιτική, μεταρρυθμίσεις του θεσμικού και νομικού πλαισίου του ενεργειακού τομέα, αναδιάρθρωση επιχειρήσεων του ενεργειακού τομέα, κατασκευή του Μεσογειακού δακτυλίου για τη μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας κλπ.⁷⁹²

⁷⁹⁰ Ενίσχυση της Ευρώ-Μεσογειακής Συνεργασίας στους Τομείς των Μεταφορών και της Ενέργειας, Ο.π.

⁷⁹¹ Green Paper, Towards a European Strategy for the Security of Energy Supply - Technical Document, European Commission, 2001.

⁷⁹² Euromed Information Notes, Euro-Mediterranean Partnership and MEDA Regional Activities, Ο.π., p. 59.

8.3 ΣΤΟΧΟΙ ΕΥΡΩ - ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

8.3.1 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

Σύμφωνα με την Πράσινη Βίβλο «Ευρωπαϊκή στρατηγική για την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού», πρέπει να εξασφαλίζεται η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού ώστε να είναι εφικτή η ανάπτυξη της οικονομίας των χωρών της περιοχής, το υψηλό βιοτικό επίπεδο των κατοίκων, η απρόσκοπτη παροχή ενεργειακών προϊόντων στην αγορά σε λογικές τιμές και ταυτόχρονα να λαμβάνονται υπόψη τα περιβαλλοντικά θέματα, διασφαλίζοντας τη βιώσιμη ανάπτυξη.⁷⁹³ Επισημαίνεται ότι η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, δεν στοχεύει στην μεγιστοποίηση της ενεργειακής αυτάρκειας των χωρών ή στη μείωση της ενεργειακής εξάρτησης, αλλά στοχεύει στη μείωση των κινδύνων που σχετίζονται με την ενεργειακή εξάρτηση. Πρωταρχική συνιστώσα στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού είναι η διαφοροποίηση των ενεργειακών πηγών, αναφορικά με το είδος της πηγής και τη γεωγραφική προέλευση αυτής.⁷⁹⁴

Προκειμένου να επιτευχθούν οι ανωτέρω στόχοι, η Ad-hoc ομάδα της ενεργειακής πολιτικής, μεταξύ άλλων εξετάζει την αποδοχή από πλευράς των Μεσογειακών Εταίρων, της Ενεργειακής Κοινοτικής Οδηγίας (Energy Charter Treaty). Επιπλέον η υπόψη ομάδα εξετάζει τη συνολική πρακτική της διανομής της ενέργειας στους καταναλωτές, σε συσχέτιση με την ικανοποίηση των ενεργειακών αναγκών τους, την αναγκαιότητα για βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης, το ενεργειακό κόστος, τη φορολογία και τις τιμές των ενεργειακών προϊόντων.

8.3.2 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

Η ανταγωνιστικότητα του ενεργειακού τομέα επιτυγχάνεται με την αύξηση της απόδοσης των εταιρειών του ενεργειακού τομέα και με τη βελτίωση της παραγωγικότητας. Πρωταρχικό ρόλο έχει και η αναδιάρθρωση του ενεργειακού τομέα ώστε οι τιμές των ενεργειακών προϊόντων να αντανakλούν το πραγματικό κόστος. Με τον τρόπο αυτό, αυξάνεται η εξοικονόμηση ενέργειας και συνάμα βελτιώνεται η απόδοση των ενεργειακών εταιρειών. Επιπλέον η αναδιάρθρωση του ενεργειακού τομέα προσελκύει νέα επενδυτικά κεφάλαια. Επισημαίνεται ότι σύμφωνα με την Πράσινη Βίβλο «Ευρωπαϊκή στρατηγική για την ασφάλεια του ενεργειακού

⁷⁹³

Euro-Mediterranean Partnership, European Commission, Ο.π., p. 15.

⁷⁹⁴

Euromed Information Notes, European Commission, Ο.π., p. 31.

εφοδιασμού», η αναδιάρθρωση του ενεργειακού τομέα συμβάλλει στη μείωση της ανεξέλεγκτης κατανάλωσης ενέργειας.⁷⁹⁵ Αυτό αποτελεί προαπαιτούμενο για τη διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού καθώς και για την προστασία του περιβάλλοντος σύμφωνα με το Πρωτόκολλο του Κιότο. Στο πλαίσιο αυτό, η ad-hoc ομάδα της ενεργειακής πολιτικής, μεταξύ άλλων εξετάζει τους τρόπους βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης, τους τρόπους προώθησης μεταφοράς τεχνογνωσίας, καθώς και τη διευκόλυνση ενεργειακών επενδύσεων στους Μεσογειακούς Εταίρους.

8.3.3 Προστασία του περιβάλλοντος

Η σχέση μεταξύ περιβάλλοντος και ενέργειας επιδρά καθοριστικά στη διαμόρφωση της ενεργειακής πολιτικής. Η συνθήκη του Άμστερνταμ (Οκτώβριος 1997) εισήγαγε τον όρο **βιώσιμη ανάπτυξη** ως το υψηλότερο επίπεδο για την προστασία του περιβάλλοντος. Οι εκπομπές CO₂, λόγω της καύσης των ορυκτών καυσίμων, αποτελούν θεμελιακή αιτία για το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Η προώθηση της εξοικονόμησης ενέργειας και της ενεργειακής αποδοτικότητας καθώς και η αύξηση της συμμετοχής των ΑΠΕ στην ενεργειακή παραγωγή, συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων του Πρωτοκόλλου του Κιότο.⁷⁹⁶ Στη βάση αυτή η Ad-hoc ομάδα της ενεργειακής πολιτικής μεταξύ άλλων εξετάζει, την ανάπτυξη περιφερειακής στρατηγικής, αφενός για την προώθηση των ΑΠΕ σε συνάρτηση με τους στόχους της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, αφετέρου για την ενίσχυση της ενεργειακής αποδοτικότητας στη βάση της υφιστάμενης νομοθεσίας, της ενεργειακής Ευρωπαϊκής βίβλου καθώς και των προτεινόμενων από την ΕΕ σχετικών μέτρων. Η υπόψη ομάδα εξετάζει επίσης την περιβαλλοντική κατάσταση σε συνάρτηση με τη χρήση της ενέργειας στην περιοχή της Μεσογείου, συνεκτιμώντας και τις υποχρεώσεις των χωρών της περιοχής σχετικά με την κλιματική αλλαγή στον πλανήτη.

⁷⁹⁵

Euro-Mediterranean Partnership, European Commission, Ο.π., p.p. 18-20.

⁷⁹⁶

Euromed Information Notes, European Commission, Ο.π., p. 36.

9. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ (Mediterranean Partners)

9.1 Εισαγωγή

Από την ανάλυση της ενεργειακής κατάστασης των Μεσογειακών Εταιρών που ακολουθεί δυνάμεθα να διαχωρίσουμε τις 12 Μεσογειακές χώρες που συμμετέχουν στην Ευρώ - Μεσογειακή συνεργασία, στις ακόλουθες κατηγορίες, αναφορικά με το ενεργειακό status τους:

- ▶ Ενεργειακά πλούσιες χώρες: πρόκειται κυρίως για την Αλγερία και δευτερευόντως για την Αίγυπτο και τη Συρία.
- ▶ Ενεργειακά φτωχές χώρες με ενεργειακές προοπτικές: πρόκειται για την Τυνησία και το Μαρόκο. Η Τυνησία διαθέτει περιορισμένα αποθέματα υδρογονανθράκων, δραστηριοποιείται όμως στην έρευνα για κοιτάσματα υδρογονανθράκων. Το Μαρόκο παρουσιάζει έντονη ερευνητική δραστηριότητα για κοιτάσματα υδρογονανθράκων.
- ▶ Ενεργειακά φτωχές χώρες: πρόκειται για το Ισραήλ, την Παλαιστίνη, την Ιορδανία, το Λίβανο, τη Μάλτα και την Κύπρο. Οι υπόψη χώρες δεν διαθέτουν ενεργειακές πηγές. Όσο αφορά όμως το Ισραήλ, την Κύπρο και την Ιορδανία, οι πρόσφατες ανακαλύψεις εκμεταλλεύσιμων κοιτασμάτων ΦΑ και η έντονη ερευνητική δραστηριότητα που έχουν επιδοθεί, εκτιμάται ότι θα αναβαθμίσουν ενεργειακά τις εν λόγω χώρες σε ενεργειακά πλούσιες.
- ▶ Χώρες με υψηλές ενεργειακές απαιτήσεις: πρόκειται για την Τουρκία και την Αίγυπτο και δευτερευόντως για τη Συρία, την Ιορδανία, το Λίβανο και την Παλαιστίνη.

Εκτιμάται ότι η Ευρώ-Μεσογειακή συνεργασία στο πεδίο της ενέργειας, θα επιφέρει σημαντικά οφέλη σε αμφότερες τις πλευρές, σε ΕΕ και Μεσογειακούς Εταίρους, καθόσον τα συμβαλλόμενα μέρη έχουν συμπληρωματικούς ρόλους. Αναλυτικότερα, η ΕΕ αποτελεί μια εξαιρετική αγορά για τα ενεργειακά προϊόντα των Μεσογειακών Εταιρών, οι οποίοι όμως με τη σειρά τους χρειάζονται από την ΕΕ τόσο οικονομική ενίσχυση όσο και μεταφορά τεχνογνωσίας για εκσυγχρονισμό και αναδιάρθρωση του ενεργειακού τους τομέα. Κατά τη διάρκεια των τριών τελευταίων

δεκαετιών έχουν συντελεσθεί αρκετά ενεργειακά έργα υποδομών, προκειμένου να επέλθει ενεργειακή σύνδεση των Μεσογειακών Εταίρων με τις χώρες της ΕΕ. Ενδεικτικά αναφέρονται η κατασκευή αγωγών ΦΑ για την μεταφορά Αλγερινού ΦΑ στην ΕΕ, η ηλεκτρική διασύνδεση των εθνικών δικτύων μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας της Ισπανίας και του Μαρόκου και η εν δυνάμει διασύνδεση των δικτύων ΦΑ και ηλεκτρικής ενέργειας της Ελλάδας και της Τουρκίας.

Η μεγάλη πληθυσμιακή αύξηση καθώς και η βιομηχανική ανάπτυξη που συντελείται στους Μεσογειακούς Εταίρους, επιφέρουν νομοτελειακά τη ραγδαία αύξηση της ενεργειακής κατανάλωσης αυτών. Αξιοσημείωτο είναι ότι ο ρυθμός αύξησης της πρωτογενούς ενεργειακής κατανάλωσης των Μεσογειακών Εταίρων, είναι τετραπλάσιος σε σχέση με τους αντίστοιχους ρυθμούς των χωρών της ΕΕ.

Η διαρκής αύξηση της ενεργειακής κατανάλωσης των Μεσογειακών Εταίρων παρουσιάζει σημαντικό αντίκτυπο, τόσο στους ιδίους καθώς και περιορίζει τα διαθέσιμα ενεργειακά προϊόντα προς εξαγωγές, όσο και στην ΕΕ καθώς και θέτει υπό αμφισβήτηση την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού της από ενεργειακές εισαγωγές προελεύσεως Μεσογειακών Εταίρων. Είναι αυτονόητο ότι για τους ενεργειακά πλούσιους Μεσογειακούς Εταίρους, ο τομέας των ενεργειακών εξαγωγών τους είναι ιδιαίτερα κομβικός για την εθνική τους οικονομία. Στον αντίποδα, η Τουρκία, το Ισραήλ, η Ιορδανία, ο Λίβανος, το Μαρόκο και η Τυνησία αποτελούν χώρες με μεγάλη εξάρτηση από εισαγωγές ενεργειακών προϊόντων, γεγονός που επιδρά στον τομέα της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού καθώς και στον τομέα του περιβάλλοντος.

9.2 ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΥ ΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ

Η Αλγερία, η Αίγυπτος και η Συρία αποτελούν Μεσογειακούς Εταίρους με σημαντική παραγωγή πετρελαίου. Η δε Λιβύη η οποία αποτελεί χώρα-παρατηρητή στην Ευρώ-Μεσογειακή συνεργασία, παρουσιάζει επίσης σημαντική παραγωγή αργού πετρελαίου. Σημαντικό μέρος (περίπου το 50%) της παραγωγής του αργού πετρελαίου της Αλγερίας διοχετεύεται σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.⁷⁹⁷ Το 60% της παραγωγής αργού πετρελαίου της Αιγύπτου απορροφάται στην εγχώρια αγορά.

⁷⁹⁷

Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 34.

Αναφορικά με τη Συρία, η χώρα εκτιμάται ότι στο εγγύς μέλλον θα καταστεί εισαγωγέας αργού πετρελαίου, εάν δεν εντοπισθούν νέα κοιτάσματα αυτού.⁷⁹⁸ Σε περιφερειακό επίπεδο, εκτιμάται ότι λόγω της μεγάλης αύξησης της εγχώριας ενεργειακής κατανάλωσης των Μεσογειακών Εταίρων, θα καταστούν περί το 2020 καθαροί εισαγωγείς πετρελαίου.

Αναφορικά με τα στρατηγικά αποθέματα πετρελαίου, διαφέρουν από χώρα σε χώρα ανάλογα με την εγχώρια παραγωγή πετρελαίου αυτής. Η Αλγερία η οποία παράγει σημαντικές ποσότητες αργού πετρελαίου, διαθέτει στρατηγικά αποθέματα 20 ημερών. Ο Λίβανος και η Τυνησία, χώρες που εμφανίζουν υψηλή εξάρτηση από τις εισαγωγές αργού πετρελαίου και πετρελαϊκών προϊόντων για να ανταποκριθούν στην εγχώρια κατανάλωσή τους, διαθέτουν στρατηγικά αποθέματα 60 ημερών. Η Κύπρος, η Μάλτα και Τουρκία, όντας Μεσογειακοί Εταίροι που το 1995 ήταν υποψήφιοι για ένταξη στην ΕΕ, διαθέτουν στρατηγικά αποθέματα 90 ημερών προκειμένου να είναι εναρμονισμένοι με σχετική Ευρωπαϊκή οδηγία.

Στον τομέα του ΦΑ, σημαντική παραγωγή διαθέτει η Αλγερία και ακολούθως η Αίγυπτος. Η παραγωγή και η κατανάλωση ΦΑ κατέχουν ήδη σημαντικό ρόλο στον ενεργειακό τομέα, με πολλές διεθνώς γνωστές εταιρίες και κοινοπραξίες του κλάδου να δραστηριοποιούνται σε έρευνες για εντοπισμό και εξόρυξη ΦΑ. Η ερευνητική αυτή δραστηριότητα για εύρεση και εκμετάλλευση κοιτασμάτων ΦΑ, παρουσιάζει πολύ μεγάλη ανάπτυξη ακόμη και σε χώρες της περιοχής που μέχρι πρόσφατα δεν παρουσίαζαν ουδεμία δραστηριότητα στον τομέα του ΦΑ. Κατά τη δεκαετία του 1990, η κατανάλωση ΦΑ σημείωσε αύξηση κατά 5%, ενώ κατά τη δεκαετία του 2000, η κατανάλωση του ΦΑ επεκτάθηκε σε χώρες όπως η Ιορδανία και το Ισραήλ.⁷⁹⁹ Στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, η κατανάλωση ΦΑ υπερβαίνει την παραγωγή του, γεγονός που επιφέρει την αναγκαιότητα εισαγωγών ΦΑ από χώρες του Περσικού κόλπου, της Κασπίας και της Κεντρικής Ασίας.

Η υφιστάμενη ύπαρξη δικτύων μεταφοράς ΦΑ μεταξύ των κρατών της ΕΕ και των Μεσογειακών Εταίρων (Transmed και MEG), τα σχέδια που τελούν ήδη σε εξέλιξη για την κατασκευή νέων αγωγών (Medgaz) και η επέκταση των ήδη

⁷⁹⁸

Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

⁷⁹⁹

Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 36.

υπαρχόντων, καθώς και η κατασκευή αγωγών για τη διασύνδεση των δικτύων μεταφοράς ΦΑ μεταξύ των Μεσογειακών Εταίρων (π.χ. peace pipeline για τη μεταφορά ΦΑ από την Αίγυπτο σε Ισραήλ, Παλαιστίνη, Ιορδανία Λίβανο και Τουρκία), ενισχύουν την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού και αυξάνουν τη διαφοροποίηση στα ενεργειακά καύσιμα.

Οι Μεσογειακοί Εταίροι διαθέτουν μικρά αποθέματα στερεών καυσίμων, γεγονός που επιβάλλει την κάλυψη της εγχώριας κατανάλωσης αυτών από εισαγωγές. Τα στερεά καύσιμα χρησιμοποιούνται στην ηλεκτροπαραγωγή σε ορισμένες χώρες (Τουρκία, Ισραήλ και Μαρόκο), ενώ οι υπόλοιπες χώρες δεν χρησιμοποιούν στερεά καύσιμα για ηλεκτροπαραγωγή.⁸⁰⁰ Μελλοντικά εκτιμάται ότι το ποσοστό συμμετοχής των στερεών καυσίμων στην παραγόμενη ηλεκτρική ενέργεια θα μειωθεί, λόγω της γενομένης εισόδου του ΦΑ στην ηλεκτροπαραγωγή ως καύσιμο.

Στον τομέα του ηλεκτρισμού, αξιοσημείωτος είναι ο υψηλός ρυθμός αύξησης της κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας. Ο υπόψη ρυθμός στους 12 Μεσογειακούς Εταίρους κατά τη δεκαετία του 1990, ήταν παγκοσμίως ο υψηλότερος.⁸⁰¹ Τη μεγαλύτερη αύξηση παρουσιάζει η Τουρκία όπου η κατά κεφαλή κατανάλωση ηλεκτρισμού υπολειπόταν σχετικά με τις γειτονικές της χώρες. Η ανοδική τάση αυτή αναμένεται να συνεχιστεί και τα επόμενα έτη.⁸⁰² Μετά από την Τουρκία, χώρες που παρουσιάζουν μεγάλη αύξηση στην κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας είναι η Αίγυπτος, το Ισραήλ, η Ιορδανία, η Τυνησία και η Συρία.⁸⁰³ Αναφορικά με την ηλεκτροδότηση απόμακρων αγροτικών περιοχών, έχει ολοκληρωθεί στην Αλγερία και την Ιορδανία, ενώ στην Αίγυπτο και το Μαρόκο ο εξηλεκτρισμός συνεχίζεται.⁸⁰⁴

Η εισαγωγή του ΦΑ ως καυσίμου στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, αποτελεί μείζον θέμα για το σύνολο των χωρών της περιοχής. Τα κίνητρα χρήσης ΦΑ στην ηλεκτροπαραγωγή διαφέρουν. Έτσι για την Αλγερία, την Αίγυπτο και τη Συρία

⁸⁰⁰ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 39.

⁸⁰¹ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, the World Bank, USA, 2001, p. 14.

⁸⁰² World Energy Outlook, Estimations for Selected Countries, Energy Information Administration, Paris, 2002, p.p. 36-37.

⁸⁰³ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p.p. 17-21.

⁸⁰⁴ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Diagnostic Study, April 2002, p. 6.

κίνητρο είναι η απελευθέρωση ποσοτήτων πετρελαίου για επιπλέον εξαγωγές, που μέχρι σήμερα χρησιμοποιείται ως καύσιμο στην ηλεκτροπαραγωγή. Για την Τυνησία και το Ισραήλ η χρήση ΦΑ στην ηλεκτροπαραγωγή, προκύπτει από την ανάγκη απορρόφησης των εγχώριων κοιτασμάτων ΦΑ. Η Παλαιστίνη προσβλέπει με την εισαγωγή του ΦΑ στην ηλεκτροπαραγωγή να μειώσει την ενεργειακή εξάρτησή της σε ηλεκτρική ενέργεια από το Ισραήλ. Για το Μαρόκο και την Τυνησία η χρήση ΦΑ στην ηλεκτροπαραγωγή, απορρέει από το γεγονός ότι οι παραπάνω χώρες είναι χώρες διέλευσης Αλγερινού ΦΑ στην Ευρώπη. Η Τουρκία αποσκοπώντας στη διέλευση αγωγών ΦΑ από την επικράτεια της, προωθεί δυναμική εισαγωγή του ΦΑ στην ηλεκτροπαραγωγή.⁸⁰⁵

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το θέμα της ανάπτυξης ηλεκτρικών διασυνδέσεων των δικτύων μεταφοράς μεταξύ των Μεσογειακών Εταίρων, καθώς και μεταξύ ΕΕ και Εταίρων. Από τη διασύνδεση προκύπτουν πλεονεκτήματα, όπως το μειωμένο κόστος επενδύσεων σε σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, η πιο οικονομική λειτουργία και μεγαλύτερη αξιοπιστία των ηλεκτρικών συστημάτων, η βέλτιστη αντιμετώπιση των αιχμών ζήτησης και τέλος η αυξημένη ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού. Επί του παρόντος έχουν ολοκληρωθεί ή οδεύουν σε ολοκλήρωση πολλά έργα κατασκευής ηλεκτρικών διασυνδέσεων, τα οποία αποτελούν τμήμα της επονομαζόμενης «Mediterranean Power Pool», η οποία θα συνδέει τα ηλεκτρικά δίκτυα μεταφοράς της Βορείου Αφρικής με την ΕΕ και αναμένεται να τεθεί σε λειτουργία περί το 2017.⁸⁰⁶ Επίσης εξαιρετικά σημαντικό είναι και το σχέδιο «Pan - Arab interconnection» το οποίο διασυνδέει τα εθνικά ηλεκτρικά δίκτυα της Αιγύπτου και της Ιορδανίας με τα αντίστοιχα δίκτυα των χωρών του Περσικού κόλπου.⁸⁰⁷

Κοινό χαρακτηριστικό γνώρισμα του ηλεκτρικού τομέα του συνόλου των Μεσογειακών Εταίρων, είναι η απαίτηση για την αναδιάρθρωση του υπόψη τομέα, για τη λειτουργία της ηλεκτρικής αγοράς με βάση τους νόμους της ελεύθερης οικονομίας και τέλος για την εισαγωγή του ανταγωνισμού στον εν λόγω τομέα. Η Κύπρος, η Μάλτα και η Τουρκία έχουν σημειώσει σημαντική πρόοδο προς την κατεύθυνση αυτή, καθόσον υπήρξαν υποψήφιες χώρες προς ένταξη στην ΕΕ και ως εκ τούτου όφειλαν

⁸⁰⁵ Enav Peter, Energy Infrastructure in the Middle East and North Africa to 2010: A Country-by-Country Financing Guide, Financial Times Energy, London, 1998, p.p. 22-28.

⁸⁰⁶ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p. 22.

⁸⁰⁷ Ο.π., p. 27.

να εναρμονιστούν με τη σχετική Ευρωπαϊκή οδηγία. Η αναδιάρθρωση του ηλεκτρικού τομέα και η εισαγωγή του ανταγωνισμού εκτιμάται ότι θα διαμορφώσουν ένα ελκυστικό πλαίσιο για επενδύσεις προς κατασκευή νέων μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, ώστε να καλυφθεί η διαρκώς αυξανόμενη ζήτησή της.

9.3 ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

Ο στόχος της δήλωσης - συμφωνίας της Βαρκελώνης για τη δημιουργία έως το 2010 της Ευρώ-Μεσογειακής περιοχής ελεύθερου εμπορίου (Euro - Mediterranean Free Trade Area) μεταξύ των κρατών της ΕΕ και των Μεσογειακών Εταίρων, καθιστά αναγκαία την εφαρμογή διαρθρωτικών αλλαγών στον οικονομικό τομέα των Μεσογειακών Εταίρων, προκειμένου να έχουν τη δυνατότητα να ανταποκριθούν στο ανταγωνιστικό οικονομικό περιβάλλον που εύλογα θα διαμορφωθεί. Ο ενεργειακός τομέας των Εταίρων, υποσύνολο του οικονομικού τομέα αυτών, απαιτεί διαρθρωτικές αλλαγές, καθόσον επί του παρόντος διέπεται από την κυριαρχία κρατικών μονοπωλίων, κυβερνητικών παρεκβάσεων και ελέγχων. Η αναδιάρθρωση του ενεργειακού τομέα θα δημιουργήσει το κατάλληλο πλαίσιο για την εισαγωγή ιδιωτικών επενδύσεων, θα εισάγει τον ανταγωνισμό και θα αυξήσει το επίπεδο των παρεχομένων υπηρεσιών.

Αναφορικά με την υφιστάμενη κατάσταση του ενεργειακού τομέα των Μεσογειακών Εταίρων, οι περισσότερες χώρες έχουν σε ισχύ νόμους για να προσελκύσουν επενδυτικά κεφάλαια για την κατασκευή ενεργειακών υποδομών. Εξαιρεση αποτελεί η Συρία, η οποία δεν έχει εργασθεί στο πεδίο της αναδιάρθρωσης του ενεργειακού της τομέα.⁸⁰⁸ Αντίθετα η Μάλτα, η Κύπρος και η Τουρκία, έχουν εναρμονιστεί σε μεγάλο βαθμό με τις σχετικές ντιρεκτίβες της ΕΕ.⁸⁰⁹ Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η Τουρκία έχει απελευθερώσει την αγορά ηλεκτρισμού και την αγορά ΦΑ, τον Σεπτέμβριο του 2002 και τον Νοέμβριο του 2002 αντίστοιχα, με τη θέσπιση σχετικών νόμων. Σε ικανοποιητικό στάδιο διαρθρωτικών αλλαγών του ενεργειακού τομέα βρίσκονται η Αλγερία, η Αίγυπτος και η Ιορδανία.

⁸⁰⁸ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 41.

⁸⁰⁹ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 14-15.

Στις περισσότερες χώρες το κράτος εξακολουθεί να λειτουργεί ως ρυθμιστικό όργανο παροχής αδειών λειτουργίας και καθορισμού όλων των θεμάτων του ενεργειακού τομέα, ενώ παράλληλα δρα και ως επιχειρηματίας, κατέχοντας κρατικές ενεργειακές εταιρείες οι οποίες λειτουργούν σε μονοπωλιακό πλαίσιο.⁸¹⁰ Το διακύβευμα είναι η μετάβαση στην κατάσταση όπου το κράτος θα έχει θεσμικό ρόλο στην ενεργειακή αγορά και θα καθορίζει την ενεργειακή πολιτική της χώρας. Στην κατεύθυνση αυτή όμως έχουν εργασθεί μόνο η Τουρκία και εν μέρει η Ιορδανία. Όσο αφορά στην ύπαρξη ανεξάρτητης ρυθμιστικής αρχής για την ενέργεια, οι μισές χώρες έχουν προβεί στη σύσταση αρχών, ενώ οι υπόλοιπες με εξαίρεση τη Συρία θα το πράξουν στο εγγύς μέλλον.⁸¹¹ Αμφιβολίες εγείρονται για την ουσιαστική και όχι «τύποις» ανεξαρτησία των προαναφερθέντων αρχών από τις κυβερνήσεις των κρατών. Με εξαίρεση το Ισραήλ οι αρχές των λοιπών Εταίρων, έχουν δυνατότητα αδειοδότησης για την κατασκευή νέων σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας καθώς και δυνατότητα καθορισμού τιμών των ενεργειακών προϊόντων.

Οι περισσότεροι Μεσογειακοί Εταίροι επιτρέπουν τη συμμετοχή ιδιωτών στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, μέσω σταθμών IPP.⁸¹² Επισημαίνεται ότι η εισαγωγή σταθμών IPP στο ηλεκτρικό σύστημα πριν από τη θεσμοθέτηση του ανταγωνισμού, προκαλεί στρεβλώσεις όσο αφορά στην εύρυθμη λειτουργία της ελεύθερης αγοράς. Στον τομέα της ελεύθερης πρόσβασης τρίτων στα δίκτυα ηλεκτρισμού και ΦΑ, η Τουρκία σημείωσε πρόοδο, ενώ οι υπόλοιποι Εταίροι εμφανίζουν καθυστερήσεις.

Η διάσπαση - λογιστικός διαχωρισμός (unbundling) των εταιρειών ηλεκτρισμού αποτελεί μια επιπλέον διαρθρωτική δράση στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας και μέχρι τούδε μόνο η Τουρκία και η Ιορδανία έχουν ολοκληρώσει τη σχετική διαδικασία. Αξιοσημείωτο είναι ότι η Αίγυπτος - σε αντίθεση με την παγκόσμια τάση για διάσπαση των εταιρειών ηλεκτρικής ενέργειας – επέλεξε τη δημιουργία καθετοποιημένων εταιρειών ηλεκτρισμού. Η Αλγερία και η Τυνησία προτίθενται να προβούν στη διάσπαση - λογιστικό διαχωρισμό των εταιρειών ηλεκτρισμού στο άμεσο μέλλον, ενώ

⁸¹⁰ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p. 33.

⁸¹¹ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 31.

⁸¹² Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 39-40.

η Κύπρος και η Μάλτα έχουν ζητήσει εξαίρεση από την εφαρμογή της διάσπασης - λογιστικού διαχωρισμού στη βάση σχετικής Ευρωπαϊκής οδηγίας, με επιχείρημα ότι τα εθνικά τους ηλεκτρικά δίκτυα είναι μικρά και απομονωμένα. Αντίστοιχη κατάσταση επικρατεί και στο θέμα της ίδρυσης ανεξάρτητου διαχειριστή του εθνικού συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας κάθε χώρας (TSO: Transmission System Operator).

Αναφορικά με τον τομέα της εκμετάλλευσης κοιτασμάτων πετρελαίου και ΦΑ, οι περισσότερες χώρες διαθέτουν ανοικτό και διάφανο πλαίσιο λειτουργίας και εκχώρησης αδειών εκμετάλλευσης, με εξαίρεση την Αίγυπτο, το Μαρόκο και την Τυνησία, όπου οι κρατικές εταιρείες πετρελαίου έχουν πολλαπλό ρόλο με συνέπεια την αδιαφάνεια. Επίσης στη Συρία, δεν υφίσταται νομικό και θεσμικό πλαίσιο που να διέπει την εκμετάλλευση κοιτασμάτων ΦΑ και πετρελαίου και τη συμμετοχή ξένων εταιρειών στην παραγωγή υδρογονανθράκων.⁸¹³

Στις τιμές της ηλεκτρικής ενέργειας, σχεδόν σε όλες τις χώρες υπάρχουν επιδοτήσεις με τη ρητορική που επικαλούνται οι κυβερνήσεις να επικεντρώνεται στη θεώρηση ότι τα ενεργειακά προϊόντα είναι κοινωνικά αγαθά, συνεπώς πρέπει να εμφανίζουν ενιαία τιμή σε όλες τις περιοχές της αυτής χώρας. Παρόλα αυτά, αρκετές χώρες εφαρμόζουν την αρχή του οριακού κόστους για την τιμολόγηση της ηλεκτρικής ενέργειας σε μη - οικιακούς καταναλωτές.⁸¹⁴ Επισημαίνεται ότι η ενιαία τιμή της ηλεκτρικής ενέργειας ανεξάρτητα από τη γεωγραφική περιοχή του καταναλωτή, επιφέρει στρεβλώσεις στην αγορά του ηλεκτρισμού. Επιπλέον, οι εταιρείες διανομής που έχουν μεγάλο πελατολόγιο σε απομακρυσμένες γεωγραφικά περιοχές, παρουσιάζουν οικονομικές απώλειες καθόσον η τιμή πώλησης της ηλεκτρικής ενέργειας δεν αντισταθμίζει το πραγματικό κόστος παραγωγής, μεταφοράς και διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας.

9.4 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Η ραγδαία αύξηση της κατανάλωσης ενέργειας των Μεσογειακών Εταίρων κατά τα τελευταία χρόνια, έχει νομοτελειακά επιφέρει αρνητικές συνέπειες και στον τομέα του περιβάλλοντος. Οι εκπομπές CO₂ σε σύγκριση με τις αντίστοιχες της

⁸¹³ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

⁸¹⁴ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 46.

δεκαετίας του 1980 έχουν υπερδιπλασιαστεί στην Αίγυπτο, το Ισραήλ, την Ιορδανία, το Λίβανο, τη Συρία και την Τουρκία, ενώ έχουν σημειώσει αύξηση κατά 70% στο Μαρόκο και την Τυνησία. Επίσης, σημαντική αύξηση σε όλους τους Εταίρους εμφανίζει η κατά κεφαλή ενεργειακή κατανάλωση και οι κατά κεφαλή εκπομπές CO₂. Εκτιμάται ότι στο μέλλον οι εκπομπές θα αυξηθούν περαιτέρω, εκτός εάν ληφθούν δραστικά μέτρα για την αναστροφή της αυξητικής τάσης και βελτίωσης των περιβαλλοντικών επιδόσεων.

Η ενεργειακή απόδοση των Μεσογειακών Εταίρων παρουσιάζει σημαντικά περιθώρια αύξησης εάν εφαρμοσθούν οι κατάλληλες δράσεις και πολιτικές, ενώ συνάμα η αύξηση της απόδοσης θα επιδράσει καταλυτικά και στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος. Επί του παρόντος το σύνολο των Μεσογειακών Εταίρων δεν έχει υιοθετήσει συγκεκριμένες πολιτικές εξοικονόμησης ενέργειας και ορθολογικοποίησης της ενεργειακής κατανάλωσης.

Καταλυτική επίδραση στην προστασία του περιβάλλοντος θα έχει αναμφίβολα και η εκμετάλλευση του μεγάλου δυναμικού των ΑΠΕ που χαρακτηρίζει τους Μεσογειακούς Εταίρους. Η εκμετάλλευση των ΑΠΕ θα αυξήσει τη διαφοροποίηση των ενεργειακών καυσίμων και ταυτόχρονα θα μειώσει την ενεργειακή εξάρτηση των Μεσογειακών Εταίρων που δεν διαθέτουν αξιόλογες πηγές πετρελαίου και ΦΑ. Η εκμετάλλευση του υφιστάμενου μεγάλου δυναμικού σε ΑΠΕ των Μεσογειακών Εταίρων, απαιτεί τη συνέργεια των χωρών της ΕΕ καθώς και κατέχουν αξιόλογη τεχνογνωσία. Επί του παρόντος, το σύνολο των Μεσογειακών Εταίρων δεν έχει υιοθετήσει σαφή θεσμικό πλαίσιο για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ καθώς και για τον τρόπο πώλησης της παραγόμενης ενέργειας στον διαχειριστή του συστήματος.⁸¹⁵ Η Τουρκία οδεύει προς την παραπάνω κατεύθυνση χωρίς όμως να έχει τελεσφορήσει η διαδικασία. Η θέσπιση με ακρίβεια και σαφήνεια θεσμικού πλαισίου για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ, εκτιμάται ότι θα προσελκύσει τη συμμετοχή ιδιωτικών κεφαλαίων σε προγράμματα κατασκευής εγκαταστάσεων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ. Αυτό διότι θα έχει καθοριστική επίδραση στη διαμόρφωση μιας αγοράς που θα λειτουργεί με συγκεκριμένους κανόνες.

⁸¹⁵ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 52.

Αναφορικά με τον τομέα των διεθνών συμφωνιών για το περιβάλλον, οι περισσότεροι Μεσογειακοί Εταίροι έχουν υπογράψει τη σύμβαση – πλαίσιο του ΟΗΕ για την κλιματική αλλαγή (UNFCCC) καθώς και το Πρωτόκολλο του Κιότο, ωστόσο σε κάποιες χώρες εκκρεμεί η επικύρωση του τελευταίου. Οι ευέλικτοι μηχανισμοί του Πρωτοκόλλου του Κιότο από τις χώρες τις ΕΕ θα δράσουν καταλυτικά στις περιβαλλοντικές επιδόσεις των Μεσογειακών Εταίρων, διαμέσου υιοθέτησης κοινών δράσεων και κοινών μηχανισμών ανάπτυξης.

Σημαντική επίδραση στον τομέα του περιβάλλοντος διαδραματίζει και η γεωγραφική περιοχή των Μεσογειακών Εταίρων, η οποία αποτελεί σημαντική δίοδο διαμετακόμισης ενεργειακών προϊόντων από τις ενεργειακά εύπορες χώρες της Κασπίας και της Κεντρικής Ασίας προς τις αγορές της Ευρώπης.⁸¹⁶ Το γεγονός αυτό συντελείται μέσω της διώρυγας του Suez καθώς και μέσω αγωγών μεταφοράς ΦΑ και πετρελαίου. Αναλογιζόμενοι τις περιβαλλοντικές συνέπειες που θα προκύψουν από τυχόν ατυχήματα κατά τη μεταφορά ενεργειακών προϊόντων, αναδεικνύεται η σημασία της ασφαλούς μεταφοράς, η οποία έχει πλειστάκις τονιστεί στο πλαίσιο της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας.

Οι χαμηλές τιμές των ενεργειακών προϊόντων (πρωτίστως της ηλεκτρικής ενέργειας) και δη σε πολλές χώρες ακόμα και κάτω από το πραγματικό κόστος, υποβοηθούν τη σπατάλη ενέργειας και συνακόλουθα υποσκάπτουν την προστασία του περιβάλλοντος, διαμέσου των εκπεμπόμενων ρύπων.⁸¹⁷ Η πρόθεση αρκετών Εταίρων να υιοθετήσουν σταδιακά την τιμολόγηση ενεργειακών προϊόντων με βάση το πραγματικό κόστος, εκτιμάται ότι θα συμβάλλει στην εξοικονόμηση ενέργειας και στην ορθολογικοποίηση της ενεργειακής κατανάλωσης, η οποία θα συμβάλλει καθοριστικά στην προστασία του περιβάλλοντος.

Εν κατακλείδι, η περιβαλλοντική διάσταση της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας στον τομέα της ενέργειας είναι πολύ σημαντική, εμφανίζοντας δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης της συνεργασίας μέσω κοινών τεχνολογικών προγραμμάτων, ιδιωτικών επενδύσεων, και μεταφοράς τεχνογνωσίας και παροχής οικονομικής ενίσχυσης από τις χώρες της ΕΕ προς τους Μεσογειακούς Εταίρους.

⁸¹⁶ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 43.

⁸¹⁷ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 47.

10. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΧΩΡΩΝ (ΜΡ)

10.1 ΑΙΓΥΠΤΟΣ

10.1.1 Εισαγωγή

Η χώρα έχει σημαντική γεωστρατηγική θέση μεταξύ Αφρικής, Ευρώπης και Ασίας. Πρόκειται για την πολυπληθέστερη χώρα του Αραβικού κόσμου με πληθυσμό 69.5 εκατ. κατοίκους το 1999, οι οποίοι αυξήθηκαν σε 83 εκατ. το 2009.⁸¹⁸ Η χώρα είναι η μεγαλύτερη οικονομία - μετά το Ιράν - στη Μέση Ανατολή. Τελεί σε στάδιο διαρθρωτικών αλλαγών στον τομέα της οικονομίας, προκειμένου να μεταβεί από μια δομή βασιζόμενη στον κρατισμό σε μια οικονομία όπου θα κυριαρχούν οι νόμοι της αγοράς. Η ιδιωτικοποίηση μεγάλων επιχειρήσεων ασκεί καθοριστική συμβολή στην επιχειρούμενη οικονομική μεταρρύθμιση, ενώ η υιοθέτηση φιλελεύθερων νόμων έχει προσελκύσει το επενδυτικό ενδιαφέρον μεγάλων διεθνών εταιρειών.⁸¹⁹ Κατά τη δεκαετία του 1990 η οικονομία της χώρας σημείωσε σημαντική πρόοδο λόγω διαρθρωτικών αλλαγών που προτάθηκαν από το ΔΝΤ. Στις αρχές της δεκαετίας του 2000 μειώθηκε ο ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ, απόρροια της μείωσης εσόδων από τον τουρισμό και των μειωμένων τιμών του πετρελαίου.⁸²⁰

10.1.2 Ενεργειακή Πολιτική

Ο ενεργειακός τομέας διαδραματίζει ουσιώδη ρόλο στην οικονομία της χώρας, πλην όμως η πληθυσμιακή αύξηση και η αύξηση της ετήσιας ενεργειακής κατανάλωσης με ρυθμό 2.6%⁸²¹ επιφέρει τη μείωση των εγχώριων ενεργειακών αγαθών που προορίζονται προς εξαγωγή. Συνακόλουθα, επέρχεται αποδυνάμωση του ρόλου της χώρας ως προμηθευτή ενεργειακών προϊόντων στη διεθνή αγορά. Ο επίσημος κρατικός ενεργειακός φορέας είναι ο Organization for Energy Planning (OEP). Επιπλέον, με ζητήματα ενέργειας και περιβάλλοντος ασχολούνται το Υπουργείο Πετρελαίου, το Υπουργείο Ηλεκτρισμού και Ενέργειας και η υπηρεσία περιβαλλοντικών θεμάτων της χώρας. Σε γενικές γραμμές ο ενεργειακός τομέας

⁸¹⁸ An Energy Overview of the Republic of Egypt, U.S. Department of Energy - Office of Fossil Energy, USA, May 2002, p. 3.

⁸¹⁹ An Energy Overview of the Republic of Egypt, Ο.π., p. 7.

⁸²⁰ Egypt's Analysis Brief, Energy Information Agency, Paris, December 2001.

⁸²¹ Khella, A.F.A., Egypt: Energy Planning Policies with Environmental Considerations, Energy Policy, Volume 25, No 1, January 1997, p. 106.

διέπεται από την παρουσία κρατικών εταιρειών.⁸²² Στον τομέα του ηλεκτρισμού δεσπόζει η Egyptian Electric Holding Company (EEHC), η οποία ασκεί έλεγχο στις εταιρείες παραγωγής και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας. Στον πετρελαϊκό τομέα δεσπόζει η Egyptian General Petroleum Company (EGPC), ενώ στον τομέα ΦΑ η Natural Gas Holding Company. Η κυβέρνηση της χώρας επιδιώκει προώθηση δράσεων του ιδιωτικού τομέα προς βελτίωση και επέκταση των εγχώριων ενεργειακών υποδομών, προκειμένου να αντεπεξέλθει στην αυξανόμενη ζήτηση. Ιδιαίτερη δε έμφαση αναφορικά με τη συμμετοχή ιδιωτικών κεφαλαίων στον ενεργειακό τομέα, δίδεται στην ηλεκτροπαραγωγή. Εκτιμάται ότι η συμμετοχή ιδιωτών στον ενεργειακό τομέα θα συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη και στην αντιμετώπιση της ανεργίας.⁸²³ Το μοντέλο BOOT (Build - Own - Operate - Transfer) έχει υιοθετηθεί για τη χρηματοδότηση μεγάλων ενεργειακών έργων υποδομής, πρωτίστως για σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, χωρίς τη δαπάνη κρατικών πόρων.⁸²⁴ Επίσης η καθιέρωση σχετικών κινήτρων από την πολιτεία, επέφερε αυξημένη δραστηριότητα στην έρευνα για κοιτάσματα πετρελαίου και ΦΑ από μεγάλες διεθνείς εταιρίες του κλάδου.

Στον τομέα του ηλεκτρισμού, σημαντική δράση είναι η ηλεκτροδότηση απομακρυσμένων οικισμών, ενώ το δίκτυο μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας της χώρας είναι διασυνδεδεμένο με τα αντίστοιχα δίκτυα της Ιορδανίας και της Λιβύης.⁸²⁵ Στο εγγύς μέλλον η Αίγυπτος αναμένεται να συμμετέχει στη διασύνδεση των ηλεκτρικών δικτύων της Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής.

10.1.3 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

Η εγχώρια συνολική ενεργειακή κατανάλωση αυξήθηκε από 50.8 Mtoe το 2000, σε 82.7 Mtoe το 2010. Ο ετήσιος ρυθμός αύξησης της ενεργειακής ζήτησης είναι 4.6%.⁸²⁶ Η εγχώρια πρωτογενής ενεργειακή παραγωγή ανήλθε σε 57.6 Mtoe το 1998, εκ των οποίων τα 40.1 Mtoe (69.6%) είναι αργό πετρέλαιο, τα 14.8 Mtoe (25.6%) είναι ΦΑ, τα 2.7 Mtoe (4.7%) προέρχονται από την ενέργεια των υδάτων και

⁸²² An Energy Overview of the Republic of Egypt, Ο.π., p.p. 21-24.

⁸²³ Egypt's Analysis Brief, Energy Information Agency, Ο.π., p. 21.

⁸²⁴ Khella, A.F.A., Egypt: Energy Planning Policies with Environmental Considerations, Ο.π., p.p. 107-109.

⁸²⁵ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p.19.

⁸²⁶ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, The African Development Bank Group, Tunisia, 2012, p. 30.

τέλος τα 0.07 Mtoe (0.1%) προέρχονται από τον άνθρακα.⁸²⁷ Οι εξαγωγές του αργού πετρελαίου της χώρας κατευθύνονται στις αγορές της Ευρώπης και της Ασίας.⁸²⁸

10.1.3.1 Πετρέλαιο

Κομβικό ρόλο στην οικονομία της χώρας έχουν οι εξαγωγές των πετρελαϊκών προϊόντων οι οποίες και επιφέρουν το 40% των εγχώριων εσόδων από εξαγωγές.⁸²⁹ Το έτος 1998 τα αποδεδειγμένα κοιτάσματα πετρελαίου ανέρχονταν σε 3.8 bn bl, ενώ το 2000 τα πετρελαϊκά αποθέματα ήταν 8.2 bn bl λόγω νέων κοιτασμάτων και βελτιωμένων τεχνικών εξόρυξης του πετρελαίου. Η χώρα παρήγαγε 639.000 bl/d το 2001, ενώ το 2010 παρήγαγε 685.000 bl/d. Το μέγιστο της εγχώριας παραγωγής πετρελαίου ήταν 935.000 bl/d το 1996.⁸³⁰ Στον αντίποδα, η εγχώρια κατανάλωση πετρελαίου βαίνει διαρκώς αυξανόμενη. Εάν η τάση αυτή συνεχιστεί, τότε η χώρα την επόμενη πενταετία θα καταστεί εισαγωγέας πετρελαίου. Για την αναστροφή της υπόψη τάσης η Αίγυπτος εντείνει την εξορυκτική της δραστηριότητα σε νέες περιοχές και offshore κοιτάσματα.

Η EGPC στον τομέα της εξόρυξης συμμετέχει σε PSA (Production Sharing Agreements) με ιδιωτικές εταιρείες εξόρυξης πετρελαίου, ενώ συνάμα έχει και δική της εταιρεία εξορύξεων, την GPC (General Petroleum Company). Στον τομέα των εξαγωγών και εισαγωγών, η EGPC έχει μονοπώλιο ενώ έχει και ευρύ δίκτυο πώλησης πετρελαϊκών προϊόντων.⁸³¹ Η Αίγυπτος κατάφερε να προσελκύσει διεθνείς εταιρείες εκμετάλλευσης πετρελαϊκών κοιτασμάτων, καθόσον επί του παρόντος 25 εταιρείες δραστηριοποιούνται σε προγράμματα εξόρυξης πετρελαίου.⁸³²

Η Αίγυπτος κατέχει τη δεύτερη θέση στην Αφρικανική Ήπειρο - μετά από τη Νότια Αφρική – στον τομέα της διύλισης πετρελαίου, διαθέτοντας εννέα διυλιστήρια συνολικής δυναμικότητας 726.000 bl/d.⁸³³ Επιπλέον κατασκευάζονται πέντε νέα διυλιστήρια.⁸³⁴ Σημαντική τόνωση στην οικονομία της χώρας επιφέρουν και τα έσοδα από τη διέλευση της διώρυγας του Suez, από δεξαμενόπλοια μεταφοράς πετρελαίου

⁸²⁷ An Energy Overview of the Republic of Egypt, Ο.π., p. 46.

⁸²⁸ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 23.

⁸²⁹ Enav Peter, Energy Infrastructure in the Middle East and North Africa to 2010: A Country-by-Country Financing Guide, Ο.π., p. 18.

⁸³⁰ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p. 30.

⁸³¹ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 37.

⁸³² Egypt's Analysis Brief, Energy Information Agency, Ο.π., p. 34.

⁸³³ Egypt's Analysis Brief, Energy Information Agency, Ο.π., p.p. 46-47.

⁸³⁴ An Energy Overview of the Republic of Egypt, Ο.π., p. 51.

και ΦΑ από τις χώρες του Περσικού κόλπου. Σημειωτέον ότι ανταγωνιστικά αλλά και συμπληρωματικά με τη διώρυγα του Suez λειτουργεί και ο αγωγός SUMED (Suez Mediterranean Oil Pipeline) μήκους 200 km.⁸³⁵

10.1.3.2 Φυσικό Αέριο

Τα σημαντικότερα κοιτάσματα ΦΑ βρίσκονται στα ανοιχτά του δέλτα του Νείλου και στη δυτική Έρημο, ενώ την τελευταία εικοσαετία υπάρχει έντονη ιδιωτική δραστηριότητα για εντοπισμό και εκμετάλλευση offshore κοιτασμάτων.⁸³⁶ Το έτος 2009 η παραγωγή ανήλθε σε 60.3 bcm εκ των οποίων 42 bcm καταναλώθηκαν στη χώρα και τα υπόλοιπα 18.3 bcm εξήχθησαν στην Ιορδανία, στη Συρία και στο Λίβανο, μέσω του Αραβικού αγωγού ΦΑ. Το 70% αυτών εξήχθησαν με τη μορφή LNG ενώ το 30% διαμέσου αγωγών.⁸³⁷ Τα αποδεδειγμένα κοιτάσματα ΦΑ το 2001 ανήλθαν στα 55 Tcf, ενώ τα πιθανά κοιτάσματα υπολογίζονται περί τα 120 Tcf.⁸³⁸ Τα αποθέματα ΦΑ ανήλθαν το 2009 περίπου σε 77 Tcf. Ήταν τα μεγαλύτερα αποθέματα ΦΑ στην Αφρική, έπειτα από αυτά της Νιγηρίας (185 Tcf) και της Αλγερίας (159 Tcf).⁸³⁹ Η χρήση ΦΑ έχει ήδη αντικαταστήσει το πετρέλαιο σε αρκετούς τομείς της χώρας. Έτσι, ενώ το έτος 2005 το ΦΑ συμμετείχε κατά 35% στην εγχώρια κατανάλωση ενέργειας, το αντίστοιχο ποσοστό για το 2020 εκτιμάται περί το 45%.

Η κυβέρνηση προέβη στη σύσταση φορέα για τον έλεγχο του τομέα του ΦΑ με την ονομασία EGAS - GASCO (Egyptian Natural Holding Gas Company).⁸⁴⁰ Στις αρμοδιότητες της GASCO είναι και η λειτουργία του δικτύου μεταφοράς και διανομής ΦΑ καθώς και η επέκταση των δικτύων ΦΑ, ώστε να είναι εφικτή η κατανάλωσή του στο σύνολο της επικράτειας της χώρας.⁸⁴¹ Σημαντική ώθηση στον τομέα του ΦΑ δόθηκε το 1999, όταν η κυβέρνηση ενέκρινε την εξαγωγή ΦΑ από τις ίδιες τις εταιρείες που συμμετέχουν στην εξόρυξη του ΦΑ στη χώρα.⁸⁴² Το Ισραήλ είναι υποψήφιος αγοραστής αιγυπτιακού ΦΑ, εν τούτοις δεν έχει ληφθεί οριστική

⁸³⁵ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 55.

⁸³⁶ Ο.π., p. 41.

⁸³⁷ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p. 30.

⁸³⁸ SMA, Ibrahim, Estimates of Oil and Natural Gas (NG) Reserves in Egypt, Energy, Volume 23, No 11, 1998, p.p. 997-1005.

⁸³⁹ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p. 29.

⁸⁴⁰ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 14.

⁸⁴¹ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p.p. 46-48.

⁸⁴² Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 51.

απόφαση, λόγω των προσφάτως ανακαλυφθέντων κοιτασμάτων ΦΑ στο Ισραήλ, την Ιορδανία, το Λίβανο, την Παλαιστίνη και την Τουρκία. Οι εν λόγω εξαγωγές θα γίνονται διαμέσου του αγωγού Arish-Ashkelon που αποπερατώθηκε το 2008.⁸⁴³ Η μεγαλύτερη κατανάλωση του αιγυπτιακού ΦΑ συντελείται στην εγχώρια αγορά, με μεγάλο μερίδιο να διοχετεύεται σε σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, οι οποίοι στο παρελθόν ήταν πετρελαϊκοί σταθμοί.

10.1.3.3 Στερεά Καύσιμα

Η εξόρυξη στερεών καυσίμων ξεκίνησε το 1995 στο ορυχείο της περιοχής El - Maghara στη Χερσόνησο του Σινά. Τα εκμεταλλεύσιμα αποθέματα εκτιμώνται σε 40 εκ. τόνους άνθρακα, ενώ τα συνολικά αποθέματα άνθρακα στη χερσόνησο του Σινά ανέρχονται σε 80 εκ. τόνους.⁸⁴⁴ Η ετήσια παραγωγή άνθρακα είναι 0.7 εκ. τόνους άνθρακα.⁸⁴⁵ Η χώρα εισάγει ποσότητες άνθρακα, καθόσον η εγχώρια παραγωγή της είναι μικρή, από διάφορες χώρες όπως οι ΗΠΑ και ο Καναδάς.⁸⁴⁶

10.1.3.4 Ηλεκτρισμός

Η Αίγυπτος είχε εγκατεστημένη ισχύ σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας το 2000 περί τα 16.6 GW, ενώ το 2010 αυξήθηκε σε 23.5 GW.⁸⁴⁷ Το 84% της εγκατεστημένης ισχύος είναι θερμικοί σταθμοί ενώ το 16% είναι υδροηλεκτρικοί.⁸⁴⁸ Η μέση ετήσια αύξηση κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας ανέρχεται μεταξύ 6%-8% και προέρχεται από αύξηση οικιακής και βιομηχανικής ζήτησης.⁸⁴⁹ Η παραγωγή και μεταφορά της ηλεκτρικής ενέργειας είναι μέλημα της κρατικής εταιρίας ΕΕΑ (Egyptian Electricity Authority). Η κυβέρνηση επιδιώκει να πετύχει πρόσθετη εγκατεστημένη ισχύ με την κατασκευή νέων ιδιωτικών μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.⁸⁵⁰ Πρωταρχικοί στόχοι στον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής, είναι η ιδιωτικοποίηση, η εισαγωγή ανεξάρτητων παραγωγών ισχύος (IPP) και η ευρεία χρήση ΦΑ ως καυσίμου, ώστε να είναι διαθέσιμες ποσότητες πετρελαίου για εξαγωγές.

⁸⁴³ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p. 30.

⁸⁴⁴ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 67.

⁸⁴⁵ Ο.π., p.p. 68-69.

⁸⁴⁶ An Energy Overview of the Republic of Egypt, Ο.π., p. 34.

⁸⁴⁷ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p. 29.

⁸⁴⁸ An Energy Overview of the Republic of Egypt, Ο.π., p. 23.

⁸⁴⁹ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p. 20.

⁸⁵⁰ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 71.

Σημαντική προτεραιότητα αποτελεί και ο εξηλεκτρισμός απομακρυσμένων οικισμών της χώρας.⁸⁵¹ Ο πρώτος ιδιωτικός σταθμός παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας ξεκίνησε το 2001 και αποτελείται από δύο μονάδες των 325 MW με καύσιμο ΦΑ και ακολουθεί το μοντέλο BOOT.⁸⁵² Στο εγγύς μέλλον σχεδιάζεται η λειτουργία δύο μονάδων 750 MW έκαστη, στο δυτικό δέλτα του Νείλου κοντά στην Αλεξάνδρεια, ενώ σχεδιάζεται άλλη μια μονάδα 750 MW, βορείως του Καΐρου.⁸⁵³ Η χώρα σχεδιάζει την κατασκευή στη βάση του μοντέλου BOOT, θερμικού - ηλιακού σταθμού, επανομαζόμενος Light of Peace, με συνολική εγκατεστημένη ισχύ 150 MW, από τα οποία τα 30 MW θα προέρχονται από ηλιακή ενέργεια.⁸⁵⁴ Στον αιολικό τομέα λειτουργεί αιολικό πάρκο ισχύος 60 MW στην περιοχή του καναλιού του Suez.⁸⁵⁵ Τέλος από το 1997, λειτουργεί πυρηνικός σταθμός ισχύος 22 MW στην περιοχή του δέλτα του Νείλου.⁸⁵⁶

Στον τομέα των ηλεκτρικών διασυνδέσεων, έχουν ολοκληρωθεί οι διασυνδέσεις με την Ιορδανία (1998) και με τη Λιβύη (1999).⁸⁵⁷ Επίσης τέθηκε σε λειτουργία η διασύνδεση «Five Country Interconnection», η οποία περιλαμβάνει τις χώρες: Αίγυπτο, Ιορδανία, Συρία, Τουρκία και Ιράκ.⁸⁵⁸ Υπό μελέτη τελεί η διασύνδεση «Arab East», η οποία περιλαμβάνει τις χώρες: Αίγυπτο, Μπαχρέιν, Ομάν, Κατάρ, Σαουδική Αραβία, Συρία, Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και Υεμένη. Επίσης η διασύνδεση με Ισραήλ, Παλαιστίνη, Ιορδανία, Σαουδική Αραβία. Οι παραπάνω διασυνδέσεις αποτελούν μέρη της «Μεσογειακής Δεξαμενής Ισχύος» (MPP: Mediterranean Power Pool), με σκοπό τη διασύνδεση της Μέσης Ανατολής, της Βορείου Αφρικής και της Ευρώπης.⁸⁵⁹

10.1.4 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

Η Κυβέρνηση εφάρμοσε δράσεις για την ιδιωτικοποίηση της οικονομίας της χώρας, με το νόμο 203 περί ιδιωτικοποιήσεων (1991), αποσκοπώντας σε

⁸⁵¹ Egypt's Analysis Brief, Energy Information Agency, Ο.π., p. 51.

⁸⁵² An Energy Overview of the Republic of Egypt, Ο.π., p. 36.

⁸⁵³ Egypt's Analysis Brief, Energy Information Agency, Ο.π., p. 53.

⁸⁵⁴ Kamel, Fouad, Perspectives on Grid-Connected Photovoltaic Solar Generators, Renewable Energy, Volume 6, No 5-6, 1995, p.p. 515-520.

⁸⁵⁵ Ahmed HK & Abouzeid M., Utilisation of Wind Energy in Egypt at Remote Areas, Renewable Energy, Volume 23, No 3-4, 2001, p.p. 595-604.

⁸⁵⁶ Egypt's Analysis Brief, Energy Information Agency, Ο.π., p. 55.

⁸⁵⁷ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 56.

⁸⁵⁸ Egypt's Analysis Brief, Energy Information Agency, Ο.π., p. 63.

⁸⁵⁹ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 44.

διαρθρωτικές αλλαγές. Ο υπόψη νόμος επιτρέπει την πώληση σε ιδιώτες, μετοχών κρατικών εταιρειών χωρίς περιορισμούς στο ποσοστό ιδιοκτησίας. Ακολούθως, έγιναν διαρθρωτικές αλλαγές στον τομέα του ηλεκτρισμού: Με το νόμο 100/1996 που επιτρέπει την εισαγωγή ιδιωτών στην ηλεκτροπαραγωγή, μέσω ανεξάρτητων σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας (IPP).⁸⁶⁰ Στη συνέχεια το 1998 με το νόμο 18, περί συγχώνευσης των οκτώ κρατικών εταιρειών διανομής ηλεκτρικής ενέργειας με τις επτά ζώνες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, με αποτέλεσμα τη δημιουργία επτά περιφερειακών εταιρειών παραγωγής και διανομής ηλεκτρισμού.⁸⁶¹ Η ΕΕΑ (Egyptian Electricity Authority) διατηρεί τον έλεγχο των παραπάνω εταιρειών και του συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ σχεδιάζει μερική ιδιωτικοποίηση των επτά παραπάνω εταιρειών.

Στη βάση των παραπάνω, η χώρα υιοθέτησε την καθετοποιημένη παραγωγή ηλεκτρισμού, ενώ η διεθνής τάση αφορά τη διάσπαση - λογιστικό διαχωρισμό των εταιρειών ηλεκτρισμού (unbundling). Από το μοντέλο λειτουργίας αυτό προέκυψαν τρία προβλήματα: Δεν προηγήθηκε η εισαγωγή της ιδιωτικοποίησης και η τροποποίηση του ρυθμιστικού πλαισίου προ της εισαγωγής του ανταγωνισμού. Επίσης, η γενόμενη μερική ιδιωτικοποίηση χωρίς την ταυτόχρονη συμμετοχή των ιδιωτών επενδυτών στη διοίκηση των επιχειρήσεων, επέφερε αποκλίσεις στις απαιτούμενες διαρθρωτικές αλλαγές των επιχειρήσεων. Τέλος, σε αντίθεση με την ανάθεση του management σε στρατηγικό επενδυτή, η πώληση μετοχών των κρατικών εταιρειών σε ιδιώτες μέσω του χρηματιστηρίου, δεν διασφαλίζει και την ικανοποιητική απόδοση των υπόψη εταιρειών.⁸⁶²

Το έτος 2000 η ΕΕΑ μετατράπηκε σε μητρική κρατική εταιρεία Egyptian Electricity Holding Company (EEHC) και διασπάστηκε σε παραγωγή, μεταφορά και διανομή. Οι εταιρείες διανομής πρόκειται να ιδιωτικοποιηθούν, ενώ η μεταφορά και τμήμα της παραγωγής παραμένουν υπό τον έλεγχο της EEHC.⁸⁶³ Η ιδιωτικοποίηση των εταιρειών γίνεται μέσω μετοχών στο χρηματιστήριο αξιών της χώρας. Παράλληλα προωθείται η σύσταση ρυθμιστικής αρχής για τον τομέα της

⁸⁶⁰ Egypt Energy Facts 2002. Βλέπε σύνδεσμο: www.newafrica.co.uk

⁸⁶¹ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 17-18.

⁸⁶² Ahmad, G.E. & Schmid J., Feasibility Study of Brackish Water Desalination in the Egyptian Deserts and Rural Regions Using PV Systems, Energy Conversion and Management, Volume 43, 2002, p.p. 2641-2649.

⁸⁶³ An Energy Overview of the Republic of Egypt, Ο.π., p. 72.

ηλεκτροπαραγωγής.⁸⁶⁴ Στον τομέα της κατασκευής νέων μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, αυτές θα προέρχονται από ιδιωτικά κεφάλαια και θα πουλούν την ενέργεια στην ΕΕHC, στο πλαίσιο του μοντέλου BOOT.⁸⁶⁵ Στην Αίγυπτο λειτουργούν από το 1998 σταθμοί IPP.

Επιδοτήσεις υφίστανται στην τιμή πώλησης της ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ η υπόψη τιμή είναι ενιαία για όλη την επικράτεια με αποτέλεσμα τα χαμηλά κέρδη των εταιρειών διανομής.⁸⁶⁶ Ήδη η χώρα αυξάνει σταδιακά τις τιμές του ηλεκτρισμού, ώστε αυτές να εναρμονιστούν με το πραγματικό κόστος. Οι απώλειες του ηλεκτρικού συστήματος ανέρχονται σε 16-18%, ενώ υπάρχουν και προγράμματα για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης με χρήση σύγχρονων τεχνολογιών.

Αναφορικά με τον πετρελαϊκό τομέα της χώρας, η EGPC ελέγχει περίπου το 90% της εγχώριας παραγωγής πετρελαίου.⁸⁶⁷ Αισθητή είναι επίσης η παρουσία διεθνών εταιρειών εκμετάλλευσης κοιτασμάτων πετρελαίου,⁸⁶⁸ πεδίο όπου δραστηριοποιούνται 25 εταιρείες μεταξύ των οποίων: BP, Amoco, Royal Dutch Shell, Deminex, Repsol, Norsk Hydro, Exxon-Mobil, Marathon Oil, Kuwait Petroleum Corporation, Apache, Total Fina-Elf, Texaco, Turkish Petroleum International Co, Samsung, ENI-Agip και Novus.⁸⁶⁹ Δεν υφίσταται πρόθεση από πλευράς της Κυβέρνησης να προχωρήσει σε ιδιωτικοποίηση της EGPC. Επίσης, προκειμένου να διατηρείται η παραγωγή αργού πετρελαίου σε υψηλά επίπεδα, προσφέρονται καλύτεροι όροι εκμετάλλευσης στις ιδιωτικές εταιρείες, ώστε να προσελκυσθούν το δυνατόν περισσότερες εταιρείες. Παράλληλα, η χώρα ενδιαφέρεται για τη συμμετοχή διεθνών εταιρειών σε δραστηριότητες έρευνας εντοπισμού εκμεταλλεύσιμων κοιτασμάτων στην περιοχή της Μεσογείου.⁸⁷⁰ Αναφορικά με τις τιμές των πετρελαϊκών προϊόντων υπάρχουν επιδοτήσεις, οι οποίες όμως σταδιακά θα εκλείψουν.

Όσον αφορά στον τομέα του ΦΑ, τελούσε υπό τον έλεγχο της EGPC έως το 2002, όπου ιδρύθηκε η εταιρεία EGAS και ο τομέας περιήλθε στις αρμοδιότητές

⁸⁶⁴ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 34-36.

⁸⁶⁵ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p. 24.

⁸⁶⁶ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 13-14.

⁸⁶⁷ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 63.

⁸⁶⁸ Egypt's Analysis Brief, Energy Information Agency, Ο.π., p. 44.

⁸⁶⁹ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 69.

⁸⁷⁰ Egypt's Analysis Brief, Energy Information Agency, Ο.π., p. 62.

της.⁸⁷¹ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον υπάρχει στην εκμετάλλευση των κοιτασμάτων ΦΑ της χώρας, στα πλαίσια των οποίων παρέχονται κίνητρα σε διεθνείς εταιρείες προκειμένου να συμμετάσχουν στον εντοπισμό και την εξόρυξη ΦΑ (όμοια με τα κίνητρα που παρέχονται για εκμετάλλευση των κοιτασμάτων πετρελαίου). Στη χώρα δραστηριοποιούνται πολλές διεθνείς εταιρείες μεταξύ των οποίων: ENI-Agip, Gurco, BP, British Gas, Shell, Repsol -YPF και Edison International SPA.⁸⁷² Αναφορικά με τη διανομή του ΦΑ στα εγχώρια κέντρα κατανάλωσης, κατασκευάζονται υποδομές με ιδιωτικά κεφάλαια μέσω μοντέλων BOOT και BOT.⁸⁷³ Τα μοντέλα αυτά θα χρησιμοποιηθούν και για κατασκευή υποδομών ώστε να εξάγεται ΦΑ σε τρίτες χώρες.⁸⁷⁴ Τέλος, έχουν χορηγηθεί άδειες μεταφοράς και διανομής ΦΑ σε περιοχές της χώρας σε ξένους επενδυτές, όπως στην εταιρεία Nile Valley Gas Company (BP και Edison), που αφορά στην κατασκευή υποδομών και εικοσιπενταετή αποκλειστική άδεια πώλησης ΦΑ στην Άνω Αίγυπτο (Upper Egypt).⁸⁷⁵

10.1.5 Προστασία του περιβάλλοντος

Στη χώρα παρατηρείται σε μεγάλο βαθμό εκπομπή αερίων του θερμοκηπίου, απόρροια της ισχυρής εξάρτησής της από καύσιμα, όπως το πετρέλαιο και το ΦΑ.⁸⁷⁶ Το σημαντικότερο από τα εκπεμπόμενα αέρια του θερμοκηπίου είναι το CO₂. Επισημαίνεται ότι ο άνθρακας δεν χρησιμοποιείται στην ηλεκτροπαραγωγή, συνεπώς οι εκπομπές από άνθρακα δεν συνυπολογίζονται στις ενεργειακές εκπομπές.⁸⁷⁷ Σύμφωνα με εκτιμήσεις, οι εκπομπές CO₂ από το πετρέλαιο αναλογούν στο 72% των συνολικών εκπομπών, από το ΦΑ στο 25% και από τον άνθρακα στο 3%. Αναμένεται δε μείωση των εκπομπών CO₂ λόγω της αυξημένης χρήσης ΦΑ προς κάλυψη ενεργειακών αναγκών. Οι εκπομπές CO₂ αυξήθηκαν κατά 170% την περίοδο 1980-1998, λόγω αυξημένης ενεργειακής κατανάλωσης. Επίσης έχουν αυξηθεί κατά 21% από το έτος 1990, το οποίο αποτελεί και τη βάση για το

⁸⁷¹ An Energy Overview of the Republic of Egypt, Ο.π., p. 48.

⁸⁷² Egypt's Analysis Brief, Energy Information Agency, Ο.π., p. 64.

⁸⁷³ Khella, A.F.A., Egypt – Energy Planning Policies with Environmental Considerations, Ο.π., p.p. 112-113.

⁸⁷⁴ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 31.

⁸⁷⁵ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 71.

⁸⁷⁶ Khella, A.F.A., Egypt – Energy Planning Policies with Environmental Considerations, Ο.π., p.p. 114-115.

⁸⁷⁷ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p. 22.

πρωτόκολλο του Κιότο.⁸⁷⁸

Η κυβέρνηση της χώρας ίδρυσε (1994) το ΕΕΑΑ (Egyptian Environmental Affairs Agency) για την αντιμετώπιση της μόλυνσης του περιβάλλοντος και την προώθηση της περιβαλλοντικής παιδείας. Ακολούθως το 1995 ξεκίνησε το πρόγραμμα CAIP (Cairo Air Improvement Project) με τη βοήθεια του USAID (US Agency for International Development).⁸⁷⁹ Στον τομέα των διεθνών συμφωνιών για το περιβάλλον, η χώρα υπέγραψε και επικύρωσε (5 Δεκέμβρη 1994) τη σύμβαση - πλαίσιο του ΟΗΕ για την κλιματική αλλαγή (UNFCCC), ενώ υπέγραψε επιπλέον και το Πρωτόκολλο του Κιότο (1999) το οποίο επικύρωσε στις 12 Ιανουαρίου 2005.⁸⁸⁰

Η Αίγυπτος αποσκοπεί στην εκμετάλλευση του αιολικού⁸⁸¹ και ηλιακού δυναμικού της προκειμένου να αυξήσει τη συνολική εγκατεστημένη ισχύ των σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας της χώρας.⁸⁸² Επιγραμματικά, η χώρα φιλοδοξεί έως το 2020, το 20% της καταναλισκόμενης ενέργειας να προέρχεται από ΑΠΕ.⁸⁸³ Σε συνεργασία με τη Δανία για παροχή τεχνογνωσίας, η χώρα εγκατέστησε ανεμογεννήτριες συνολικής ισχύος 600 MW το 2005.⁸⁸⁴ Ο ποταμός Νείλος είναι η μόνη πηγή υδάτων στη χώρα, ενώ το 90% του υδροδυναμικού του ποταμού τελεί υπό εκμετάλλευση, με συνολική εγκατεστημένη ισχύ σε υδροηλεκτρικά έργα στον ποταμό να ανέρχεται στα 2800 MW.⁸⁸⁵ Μερικές από τις ανεκμετάλλευτες πηγές υδάτων θα τεθούν υπό εκμετάλλευση, με την κατασκευή υδροηλεκτρικών μονάδων στο Nag Hamadi και Assiut Barrages, συνολικής εγκατεστημένης ισχύος 165 MW.⁸⁸⁶

⁸⁷⁸ Egypt's Analysis Brief, Energy Information Agency, Ο.π., p. 67.

⁸⁷⁹ An Energy Overview of the Republic of Egypt, Ο.π., p. 65.

⁸⁸⁰ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, The African Development Bank Group, Tunisia, 2012, p. 61.

⁸⁸¹ Mayhoub AB & Azzam A., A Survey on the Assessment of Wind Energy Potential in Egypt, Renewable Energy, Volume 11, Number 2, 1997, p.p. 235-247.

⁸⁸² Tadros MTY, Uses of Sunshine Duration to Estimate the Global Solar Radiation Over Eight Meteorological Stations in Egypt, Renewable Energy, Volume 21, Number 2, Elsevier, October 2000, p.p. 231-246.

⁸⁸³ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p. 30.

⁸⁸⁴ The Arab Republic of Egypt: Initial National Communication on Climate Change, Egyptian Environmental Affairs Agency, June 1999, p. 23.

⁸⁸⁵ Egypt's Analysis Brief, Energy Information Agency, Ο.π., p. 68.

⁸⁸⁶ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p.p. 82-84.

10.2 ΑΛΓΕΡΙΑ

10.2.1 Εισαγωγή

Η Αλγερία βρίσκεται στο βορειοδυτικό άκρο της Αφρικής και έχει πληθυσμό 35 εκατ. κατοίκους (εκτίμηση 2009). Μετά τον εμφύλιο πόλεμο και τη συνεχιζόμενη πολιτική αστάθεια, η χώρα εμφανίζει σημαντική οικονομική ανάπτυξη η οποία οφείλεται στα υψηλά έσοδά της από εξαγωγές πετρελαίου και ΦΑ. Βέβαια η πτώση των διεθνών τιμών του πετρελαίου το τελευταίο χρονικό διάστημα, εκτιμάται ότι θα επιφέρει αντιστροφή της θετικής τάσης. Οι εξαγωγές πετρελαίου και ΦΑ, αποφέρουν στη χώρα το 90% των εσόδων της από εξαγωγές.⁸⁸⁷ Η χώρα παρουσιάζει σημαντική υστέρηση στον τομέα των μεταρρυθμίσεων της οικονομίας της.

Εν τω μεταξύ, η επίθεση (1998) στον αγωγού ΦΑ MEG (Maghreb Europe Gas) επέφερε τη λήψη από διεθνείς εταιρείες μέτρων ασφαλείας για τις εγκαταστάσεις και το προσωπικό τους, γεγονός που αποτελεί επιπλέον κόστος για τις εταιρείες αυτές που δραστηριοποιούνται στον τομέα του πετρελαίου και του ΦΑ.⁸⁸⁸ Αναφορικά με την πρόσφατη οικονομική συνεργασία της χώρας με την ΕΕ, η ΕΕ ενέκρινε το Εθνικό πρόγραμμα δράσης της χώρας για την περίοδο 2002-2004. Η ΕΤΕ (Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων) έχει χορηγήσει δάνεια ύψους 620 εκ € από το 1996, για τους τομείς της ενέργειας, των μεταφορών, της διαχείρισης υδάτινων πόρων και του περιβάλλοντος.⁸⁸⁹

10.2.2 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

Ο ενεργειακός τομέας έχει κομβικό ρόλο στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας. Η Αλγερία εισάγει ενεργειακά προϊόντα 0.8 Mtoe, κυρίως διάφορες μορφές στερεών καυσίμων (λιγνίτης, κωκ, λιθάνθρακας). Οι κρατικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται στη χώρα είναι: Sonatrach (παραγωγή, μεταφορά και πώληση υδρογονανθράκων), Sonelgaz (παραγωγή και διανομή ηλεκτρισμού και ΦΑ), Naftec (παραγωγή προϊόντων διυλιστηρίων), Naftal (διανομή προϊόντων διυλιστηρίων), CDER (ΑΠΕ), APRUE (προώθηση ορθολογικοποίησης χρήσης

⁸⁸⁷ Birol F., Aleagha AV & Ferroukhi R., The Economic Impact of Subsidy Phase out in Oil Exporting Developing Countries: A Case Study of Algeria, Iran and Nigeria, Energy Policy, Volume 23, No 3, 1995, p.p. 209-215.

⁸⁸⁸ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 31.

⁸⁸⁹ The EU's Relations with Algeria Overview, 2002. Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: www.europa.eu.int/comm/external_relations

ενέργειας) και CEA (πυρηνική ενέργεια).

10.2.2.1 Πετρέλαιο

Το 2000 η παραγωγή αργού πετρελαίου της Αλγερίας ήταν 693.000 bbl/d, ενώ η δυναμικότητα της χώρας ήταν 925.000 bbl/d.⁸⁹⁰ Στη συνέχεια η χώρα αύξησε σταδιακά την παραγωγή πετρελαίου στα 1.5 εκ bbl/d, το 2012. Οι καθαρές εξαγωγές πετρελαίου ανέρχονται στα 1.25 εκ bbl/d, η πλειοψηφία του οποίου οδεύει στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ.⁸⁹¹ Θεωρείται εν τω μεταξύ ότι η χώρα δεν έχει εξερευνηθεί πλήρως και τα τελευταία έτη σημειώνεται αύξηση στα αποθέματα πετρελαίου, καθόσον πολλές διεθνείς εταιρείες συμμετέχουν σε προγράμματα εντοπισμού πετρελαϊκών κοιτασμάτων.⁸⁹² Σημαντικά πετρελαϊκά κοιτάσματα είναι: Hassi Messaoud, Rhourde el-Baguel, Tin Fouye, Tabankort Ordo, Zarzaitine, Haoud Berkaoui/Ben Kahla, el-Gassi, el-Agreb, Ait Kheir και Ourhoud.⁸⁹³ Υπάρχουν υπό εκμετάλλευση 20 κοιτάσματα πετρελαίου και περίπου 2.500 πετρελαιοπηγές και πηγές ΦΑ, καθώς και εκτεταμένο δίκτυο αγωγών μεταφοράς αργού πετρελαίου από τις πετρελαιοπηγές προς τα διυλιστήρια και τις εξαγωγικές εγκαταστάσεις.⁸⁹⁴

Σπουδαίο ρόλο στον πετρελαϊκό τομέα διαδραματίζει η κρατική εταιρεία Sonatrach⁸⁹⁵ στις δραστηριότητες της οποίας περιλαμβάνεται και η διεξαγωγή διαγωνισμών για παροχή αδειών εξερεύνησης και εκμετάλλευσης κοιτασμάτων υδρογονανθράκων.⁸⁹⁶ Το 90% των εξαγωγών αλγερινού αργού πετρελαίου οδεύει προς τη δυτική Ευρώπη. Στην Αλγερία υπάρχουν πέντε διυλιστήρια με δυναμικότητα 450.000 bbl/d.⁸⁹⁷

10.2.2.2 Φυσικό Αέριο

Η χώρα έχει αποδεδειγμένα αποθέματα ΦΑ της τάξης των 160 Tcf³ και είναι μεταξύ των δέκα κορυφαίων χωρών στην παραγωγή ΦΑ.⁸⁹⁸ Το 2009 η παραγωγή ΦΑ στην Αλγερία, ήταν η τέταρτη μεγαλύτερη παγκοσμίως μετά τις ΗΠΑ, τη Ρωσία και

⁸⁹⁰ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 39.

⁸⁹¹ Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Energy Information Agency, January 2003. Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: <http://www.mafhoun.com/press4/134E16.htm>

⁸⁹² Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 41.

⁸⁹³ Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

⁸⁹⁴ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 33.

⁸⁹⁵ Ο.π., p. 47.

⁸⁹⁶ Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

⁸⁹⁷ Ο.π.

⁸⁹⁸ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 53.

τον Καναδά.⁸⁹⁹ Η χώρα είναι ένας από τους σημαντικότερους εξαγωγείς ΦΑ παγκοσμίως. Το 73% της παραγωγής ΦΑ εξάγεται σε τρίτες χώρες και το 43% των εξαγωγών γίνεται με τη μορφή του LNG. Η πρώτη συμφωνία PSA (Production Sharing Agreement) της Sonatrach με ξένη εταιρεία για εκμετάλλευση κοιτασμάτων ΦΑ, υπογράφηκε το 1995 με την BP-Amoco για τα κοιτάσματα του In Salah.⁹⁰⁰ Οι εξαγωγικοί αγωγοί ΦΑ της χώρας είναι οι Maghreb-Europe, TransMed, Medgaz και Galsi.⁹⁰¹

Η έναρξη της λειτουργίας του σταθμού υγροποίησης ΦΑ, Arzew GL4Z το 1964, έχρησε τη χώρα στον πρώτο παραγωγό LNG παγκοσμίως. Το έτος 2000 η Αλγερία ήταν ο δεύτερος μεγαλύτερος εξαγωγέας LNG διεθνώς, μετά την Ινδονησία, με ποσοστό συμμετοχής στη διεθνή αγορά 19%.⁹⁰² Οι κυριότεροι προορισμοί του Αλγερινού LNG είναι η Δυτική Ευρώπη και οι ΗΠΑ.⁹⁰³ Το 1999 ολοκληρώθηκε ο εκσυγχρονισμός των εγκαταστάσεων υγροποίησης ΦΑ με αποτέλεσμα η ετήσια δυνατότητα παραγωγής LNG να ανέρχεται σε 1 Tcf.⁹⁰⁴

10.2.2.3 Ηλεκτρισμός

Σημαντικό ρόλο στον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής έχει η κρατική Sonelgaz η οποία και διατηρεί μονοπώλιο στην παραγωγή, μεταφορά και διανομή ηλεκτρικής ενέργειας στη χώρα. Αναμένεται όμως η κατάργηση του μονοπωλίου της Sonelgaz και η εισαγωγή του ανταγωνισμού στον υπόψη τομέα. Η ζήτηση ηλεκτρικής ενέργειας στη χώρα αυξάνεται με ετήσιο ρυθμό της τάξεως 5%.⁹⁰⁵ Η εγκατεστημένη ηλεκτρική ισχύς των μονάδων είναι 6120 MW και αυτές χρησιμοποιούν ως καύσιμο κυρίως το ΦΑ.⁹⁰⁶ Οι μελλοντικές ανάγκες για ηλεκτρική ενέργεια απαιτούν μεγάλες επενδύσεις στους τομείς της παραγωγής, μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, οι οποίες εκτιμάται ότι θα καλυφθούν από ιδιωτικές επενδύσεις.⁹⁰⁷

⁸⁹⁹ Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

⁹⁰⁰ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 57.

⁹⁰¹ Algerian Ministry of Energy and Mining. Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: <http://www.reegle.info/actors/3280/ministry-of-energy-and-mining.htm>

⁹⁰² Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

⁹⁰³ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 19.

⁹⁰⁴ Ο.π., p.p. 23-24.

⁹⁰⁵ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p. 16.

⁹⁰⁶ Ο.π., p. 18.

⁹⁰⁷ Enav Peter, Energy Infrastructure in the Middle East and North Africa to 2010: A Country-by-

Στον τομέα των ηλεκτρικών διασυνδέσεων, η Αλγερία συνδέεται με το Μαρόκο μέσω δύο γραμμών και με την Τυνησία μέσω τεσσάρων γραμμών μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας.⁹⁰⁸ Το 2001 η Sonelgaz υπέγραψε συμφωνίες με την Ιταλική εταιρεία ηλεκτρισμού GRTN και με την Ισπανική εταιρεία Red Electrica de, προκειμένου να λάβουν χώρα υποθαλάσσιες διασυνδέσεις των ηλεκτρικών δικτύων της Αλγερίας με τις υπόψη χώρες.⁹⁰⁹

Προκειμένου η χώρα να αντιμετωπίσει τις απαιτήσεις της σε ηλεκτρική ισχύ, διεξήχθησαν διεθνείς διαγωνισμοί στη βάση των οποίων κατασκευάστηκαν σταθμοί IPP συνολικής ισχύος 2000 MW.⁹¹⁰ Η δε ψήφιση νέου σχετικού νόμου θα οδηγήσει στην κατασκευή και άλλων σταθμών IPP. Πλέον του ΦΑ, στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας συμμετέχουν και άλλες πηγές ενέργειας.⁹¹¹ Ο ηλιακός σταθμός της Μελουκα θεωρείται ο μεγαλύτερος παγκοσμίως.⁹¹²

10.2.3 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

Η χώρα προκειμένου να προσελκύσει ιδιωτικά κεφάλαια για επενδύσεις στον ενεργειακό τομέα, θα αλλάξει το νομοθετικό πλαίσιο που αφορά στη συμμετοχή εταιρειών στον ενεργειακό τομέα.⁹¹³ Παράλληλα προωθείται η σύσταση ανεξάρτητης ρυθμιστικής αρχής ώστε να υπάρχει διαχωρισμός αρμοδιοτήτων μεταξύ του φορέα που ασκεί ενεργειακή πολιτική και του φορέα που ασκεί ρυθμιστικό έργο στον τομέα. Επίκειται επίσης και η θέσπιση νόμου για την ενεργειακή απόδοση. Ο νέος νόμος περί ηλεκτροπαραγωγής θα καταργήσει το μονοπώλιο της κρατικής Sonelgaz στον τομέα του ηλεκτρισμού.⁹¹⁴ Υπάρχουν πολλά προγράμματα για κατασκευή νέων IPP σταθμών, ενώ αρκετοί σταθμοί ολοκληρώθηκαν την περίοδο 2003-2006.⁹¹⁵

Country Financing Guide, Ο.π., p. 41.

⁹⁰⁸ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 61.

⁹⁰⁹ Egypt Energy Facts 2002, Ο.π. Βλέπε σύνδεσμο: www.newafrica.co.uk

⁹¹⁰ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 67.

⁹¹¹ Hadj Arab A., Ait Driss B., Amimeur R. & Lorenzo E., Photovoltaic Systems Sizing for Algeria, Solar Energy, Volume 54(2), 1995, p.p. 99-10.

⁹¹² Yousef Ettoumi F., Mefti A., Adane A. & Bouroubi MY., Statistical Analysis of Solar Measurements in Algeria Using Beta Distributions, Renewable Energy, Volume 26(1), 2002, p.p. 47-67.

⁹¹³ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 42-43.

⁹¹⁴ Ο.π., p. 45.

⁹¹⁵ Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

Οι απώλειες του ηλεκτρικού δικτύου μεταφοράς και διανομής ανέρχονται σε ποσοστό 25%, ενώ σχεδιάζεται ο εκσυγχρονισμός των δικτύων για να μετριασθούν οι απώλειες.⁹¹⁶ Η τιμολόγηση γίνεται με πραγματικές τιμές κόστους για τους καταναλωτές υψηλής τάσης, ενώ σταδιακά και οι καταναλωτές μέσης και χαμηλής τάσης θα τιμολογούνται με τιμές πραγματικού κόστους.⁹¹⁷ Σε γενικές γραμμές υφίστανται επιδοτήσεις στην τιμολόγηση της ηλεκτρικής ενέργειας.

Η κρατική εταιρεία Sonatrach έχει κυρίαρχη παρουσία στον πετρελαϊκό τομέα της χώρας. Το 1991 θεσπίστηκε νέος νόμος με σκοπό την προσέλκυση διεθνών εταιρειών στον τομέα της έρευνας και εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων. Ο νόμος αυτός παρείχε δυνατότητα σε ξένες εταιρείες του κλάδου να προβούν στη σύναψη συμφωνιών PSA (Products Sharing Agreements). Επίσης θέσπισε την άρση του κρατικού μονοπωλίου στη μεταφορά του αργού πετρελαίου και προσέφερε οικονομικά κίνητρα σε εταιρείες ώστε να εφαρμόζουν σύγχρονες μεθόδους άντλησης πετρελαίου (Enhanced Oil Recovery).⁹¹⁸ Η χώρα εξετάζει τη θέσπιση νέου νόμου προκειμένου να αυξηθεί η διαφάνεια στη σύναψη συμφωνιών εκμετάλλευσης πετρελαϊκών κοιτασμάτων και να επιτραπεί η συμμετοχή ιδιωτών με ποσοστό 50% σε δραστηριότητες του τομέα.⁹¹⁹ Το υπό μελέτη αυτό νομικό πλαίσιο περιλαμβάνει δράσεις και για το ΦΑ, προκειμένου να εκδηλωθεί ενδιαφέρον διεθνών εταιρειών για συμμετοχή σε διάφορα σχετικά προγράμματα. Θα προβλέπεται επίσης η σύσταση ρυθμιστικής αρχής για το ΦΑ και η εισαγωγή ιδιωτών στο σύστημα μεταφοράς ΦΑ.⁹²⁰

10.2.4 Προστασία του περιβάλλοντος

Ο τομέας της ενέργειας αποτελεί θεμελιακή πηγή αερίων του θερμοκηπίου με εκπομπές 80.5 εκ. τόνων CO₂. Το μέγεθος αυτό αντιστοιχεί σε ποσοστό 69.6% επί των συνολικών αερίων εκπομπών. Οι συνολικές εκπομπές CO₂ της χώρας ανέρχονται σε 95 εκ. τόνους.⁹²¹ Η Αλγερία έχει προβεί σε επενδύσεις προκειμένου να μειωθούν οι ποσότητες ΦΑ που διαφεύγουν στο περιβάλλον και προκαλούν πηγή αερίων του

⁹¹⁶ World Bank Organization, Electricity Losses. Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: <http://data.worldbank.org/indicator/EG.ELC.LOSS.KH>

⁹¹⁷ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 47-48.

⁹¹⁸ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 23.

⁹¹⁹ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 40-42.

⁹²⁰ Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

⁹²¹ Algerian Energy Facts 2002. Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: www.newafrica.co.uk

θερμοκηπίου. Η συμβολή των ΑΠΕ στο εγγύς μέλλον θα παραμείνει αμυδρή λόγω των σημαντικών κοιτασμάτων πετρελαίου και ΦΑ της χώρας καθώς και λόγω του έντονου ανταγωνισμού που συναντούν οι ΑΠΕ από τις συμβατικές πηγές ενέργειας.⁹²² Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το αιολικό δυναμικό της χώρας⁹²³ και για το λόγο αυτό καταβάλλονται προσπάθειες προσέλκυσης ξένων επενδυτών για την κατασκευή αιολικών πάρκων.⁹²⁴ Τέλος, η χώρα έχει υπογράψει (1993) και επικυρώσει (09 Ιουνίου 1993) τη σύμβαση - πλαίσιο του ΟΗΕ για την κλιματική αλλαγή (UNFCCC), ενώ στις 16 Φεβρουαρίου 2005 επικύρωσε και το Πρωτόκολλο του Κιότο.⁹²⁵

10.3 ΙΟΡΔΑΝΙΑ

10.3.1 Εισαγωγή

Η χώρα περιήλθε σε χρόνια ασθενή οικονομική ανάπτυξη. Το 1999 ο ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ ήταν 1.6%, το 2000 ήταν 3.2% και το 2001 ήταν 3.7%. Η οικονομική ανάπτυξη βασίσθηκε στην ειρηνευτική συμφωνία με το Ισραήλ (1994), η κατάρρευση όμως των ειρηνευτικών συνομιλιών μεταξύ του Ισραήλ και των Αραβικών κρατών (2000) απομάκρυνε την προοπτική για περιφερειακή οικονομική ανάπτυξη. Η Ιορδανία υιοθέτησε ευρύ πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων στο πλαίσιο του οποίου έλαβαν χώρα και ιδιωτικοποιήσεις κρατικών εταιρειών του ενεργειακού τομέα.⁹²⁶ Η ένταξη της χώρας στην Ευρώ-Μεσογειακή συνεργασία αποσκοπούσε πρωτίστως στη δημιουργία μιας περιοχής ελεύθερου εμπορίου μεταξύ ΕΕ και Ιορδανίας.⁹²⁷

10.3.2 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

Η χώρα δεν διαθέτει σημαντικά κοιτάσματα ενεργειακών πόρων και οι

⁹²² Maafi A., A Survey on Photovoltaic Activities in Algeria, Renewable Energy, Volume 20(1), 2000, p.p. 9-17.

⁹²³ Abdeladim K., Romeo R. & Magri S., Wind Mapping of a Region in the North-East of Algeria, Renewable Energy, Volume 9(1-4), 1996, p.p. 789-793.

⁹²⁴ Kasbadji Merzouk N., Wind Energy Potential of Algeria, Renewable Energy, Volume 21(3-4), 2000, p.p. 553-562.

⁹²⁵ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p. 61.

⁹²⁶ The Hashemite Kingdom of Jordan, The General Corporation for the Environment Protection (GCEP), Initial Communication Report under the UN Framework Convention on the Climate Change, Volume 1, January 1997.

⁹²⁷ EU External Relations Directorate – General, 2000. Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: www.europa.eu.int/comm/external_relations

ανάγκες της καλύπτονται από εισαγωγές πετρελαίου από το Ιράκ. Οι εγχώριοι ενεργειακοί πόροι αποτελούν μόλις το 4% της εγχώριας κατανάλωσης.⁹²⁸ Οι ενεργειακές φιλοδοξίες της χώρας επικεντρώνονται στην έρευνα για εντοπισμό οικονομικά εκμεταλλεύσιμων κοιτασμάτων ΦΑ και πετρελαίου, στην εκμετάλλευση των υφιστάμενων κοιτασμάτων σχιστόλιθου, στη χρήση ΑΠΕ και στην αναδιάρθρωση και ιδιωτικοποίηση του ενεργειακού τομέα της χώρας. Το πετρέλαιο και τα παράγωγα προϊόντα του αντιστοιχούν στο 84% της ενεργειακής κατανάλωσης, ενώ ο ηλεκτρισμός στο 14%.⁹²⁹ Η πρωτογενής κατανάλωση ενέργειας αυξάνεται ετησίως με ρυθμό 5% και εκτιμάται ότι θα ανέλθει σε 10 Mtoe το 2015.⁹³⁰

10.3.2.1 Πετρέλαιο

Η Ιορδανία δεν έχει σημαντικά αποθέματα πετρελαίου, πλην όμως θεωρείται σχετικά ανεξερεύνητη. Οι έρευνες για εντοπισμό κοιτασμάτων πετρελαίου ξεκίνησαν το 1982 και εντοπίσθηκε κοίτασμα στην περιοχή Hamzeh.⁹³¹ Τα αποδειγμένα αποθέματα πετρελαίου ανέρχονται στα 890.000 bbl. Κατά μέσο όρο η χώρα εισάγει 70-80.000 bl/d αργού πετρελαίου, 2.500 tn/d πετρελαίου κίνησης, 300 tn/d LPG και 1.000 tn/d gas oil.⁹³² Η Ιορδανία σχεδιάζει την κατασκευή πετρελαϊκού αγωγού για τη μεταφορά πετρελαίου από το Ιράκ στο διυλιστήριο της Zarqa, η οποία διεξάγεται σήμερα με βυτιοφόρα οχήματα τα οποία καλύπτουν απόσταση 600 km.⁹³³ Εν τω μεταξύ η μεγάλη πετρελαϊκή εξάρτηση από το Ιράκ εγείρει προβληματισμούς και μελετάται η γεωγραφική διαφοροποίηση του ενεργειακού εφοδιασμού, μέσω εισαγωγών πετρελαίου από τη Σαουδική Αραβία και το Κουβέιτ. Σημειωτέον ότι η επαναλειτουργία του αγωγού Trans-Arabian Pipeline αποτελεί εναλλακτική δίοδο του πετρελαίου, από τη Σαουδική Αραβία προς το λιμένα της Sidon στο Λίβανο.⁹³⁴ Στο πεδίο των διυλιστηρίων, υφίσταται ένα διυλιστήριο στην Zarqa δυναμικότητας 90.400 bbl/b, η οποία μπορεί να αυξηθεί στα 150.000 bbl/d. Οι πετρελαϊκοί σχιστόλιθοι αποτελούν ουσιαστικά και το μόνο ενεργειακό πόρο της Ιορδανίας.

⁹²⁸ Jaber J.O., Probert S.D. & Badr O., Energy and Environmental Issues for Jordan, Applied Energy, Volume 57(1), 1997, p.p. 45-101.

⁹²⁹ Jaber J.O. & Probert S.D., Energy Demand, Poverty and the Urban Environment in Jordan, Applied Energy, Volume 68(2), 2001, p.p. 119-134.

⁹³⁰ Tamimi A., Analysis of Energy Consumption in Jordan, Energy Conversion and Management, Volume 36(11), 1995, p.p. 1063-1065.

⁹³¹ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 47.

⁹³² Jordan Country Analysis Brief, Energy Information Administration. May 30, 2013. Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: <http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=JO#data>

⁹³³ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 51.

⁹³⁴ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

Τα αποθέματα αυτών εκτιμώνται σε 40bn τόνους, μέγεθος που ισοδυναμεί με 4bn τόνους πετρελαίου ή 25bn τόνους ΦΑ.⁹³⁵ Το υψηλό όμως κόστος εκμετάλλευσης αποτελεί τροχοπέδη για την εμπορική εκμετάλλευση αυτών.

10.3.2.2 Φυσικό Αέριο

Το ΦΑ εντοπίστηκε για πρώτη φορά στη χώρα το 1987 στο κοίτασμα Risha. Τα αποθέματα ΦΑ της χώρας εκτιμώνται σε 230 bl ft³. Η σημερινή παραγωγή ανέρχεται σε 30 εκ. ft³/d και χρησιμοποιείται ως καύσιμο σε σταθμό παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.⁹³⁶ Στον τομέα του ΦΑ, η χώρα θεωρείται ανεξερεύνητη όπως ακριβώς και στον τομέα του πετρελαίου. Το 2001 αποφασίστηκε η κατασκευή αγωγού ΦΑ μήκους 272 km, ο οποίος από το δέλτα του Νείλου και μέσω της Χερσονήσου του Σινά και της Ερυθράς Θάλασσας θα καταλήγει στην Aqaba.⁹³⁷

10.3.2.3 Ηλεκτρική Ενέργεια

Η κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας στη χώρα αυξάνεται από το 1990 με μέσο ετήσιο ρυθμό 7-8%.⁹³⁸ Η παραγωγή ηλεκτρισμού στην Ιορδανία βασίζεται κυρίως σε μαζούτ. Το ποσοστό του μαζούτ στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας για το 2009 ήταν 87%, το ΦΑ συμμετείχε με 11%, το πετρέλαιο με 2%, ενώ η συμβολή της αιολικής και της υδάτινης ενέργειας ήταν 0.05%.⁹³⁹ Κατά το έτος 2009, το 92.7% της συνολικής παραγόμενης ενέργειας προερχόταν από 4 σταθμούς, δύο εκ των οποίων έκαναν χρήση μαζούτ, ένας ΦΑ και ένας diesel.⁹⁴⁰ Είναι προφανής ο σημαντικός ρόλος του μαζούτ και του diesel στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, γεγονός που δηλώνει υψηλή εξάρτηση από το εισαγόμενο πετρέλαιο. Το 2000, η Ιορδανία υπέγραψε συμφωνία με τη Βελγική εταιρεία Tractebel για την κατασκευή του πρώτου IPP σταθμού, με χρήση μοντέλου BOO.⁹⁴¹ Στο εγγύς μέλλον θα αυξηθεί η συμμετοχή του ΦΑ στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Στον τομέα της ηλεκτροδότησης απομακρυσμένων περιοχών, το σύνολο σχεδόν της χώρας είναι

⁹³⁵ Jordan Country Analysis Brief, Energy Information Administration, Ο.π.

⁹³⁶ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 54.

⁹³⁷ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

⁹³⁸ Jaber J.O., Mohsen M.S., Probert S.D. & Alees M., Future Electricity Demands and Greenhouse-Gas Emissions in Jordan, Applied Energy Journal, 2001, p.p. 44-46.

⁹³⁹ Tamimi A. and O'Jailat S., Analysis of Electrical Energy Generation and Consumption in Jordan, Energy Conversion and Management, Volume 36(11), 2010, p.p. 1059-1062.

⁹⁴⁰ Jordan Country Analysis Brief, Energy Information Administration, Ο.π.

⁹⁴¹ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p.p. 58-59.

ηλεκτροδοτούμενο, πλην ελαχίστων οικισμών.⁹⁴² Στον τομέα των ηλεκτρικών διασυνδέσεων, το 1998 ολοκληρώθηκε η διασύνδεση Αιγύπτου - Ιορδανίας μέσω υπογείου καλωδίου.⁹⁴³ Επίσης η διασύνδεση Συρίας - Ιορδανίας λειτουργεί από το 1999. Οι διασυνδέσεις αυτές αποτελούν μέρος ενός σχεδίου που αποσκοπεί στη δημιουργία ενός Παναραβικού ηλεκτρικού δικτύου μεταφοράς, το οποίο μάλιστα προβλέπεται να συνδεθεί με το αντίστοιχο Ευρωπαϊκό.

10.3.3 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

Η ενεργειακή πολιτική της χώρας αποτελεί μέλημα του Υπουργείου Ενέργειας και Φυσικών Πόρων. Το 1996 ψηφίστηκε νέος νόμος για την ηλεκτροπαραγωγή ο οποίος προβλέπει την ιδιωτικοποίησή της.⁹⁴⁴ Με τον υπόψη νόμο, η κρατική εταιρεία NEPCO (National Electricity Power Company) διαχωρίζεται σε τρεις επιχειρήσεις στους τομείς της παραγωγής, της διανομής και της μεταφοράς. Υπό τον έλεγχο του κράτους παραμένει πλέον μόνον ο τομέας της μεταφοράς.⁹⁴⁵ Συστάθηκε επίσης ρυθμιστική αρχή για τον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής. Η PGA (Power Generating Authority) είναι αρμόδια για την αδειοδότηση της κατασκευής νέων μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, για τον καθορισμό των τιμών πώλησης της ηλεκτρικής ενέργειας και για τον έλεγχο της αγοράς ηλεκτρισμού.⁹⁴⁶ Οι απώλειες του ηλεκτρικού συστήματος της χώρας είναι της τάξεως του 16% της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας και οφείλονται στην παλαιά τεχνολογία των ηλεκτρικών δικτύων της χώρας.⁹⁴⁷

Η αρμοδιότητα εκμετάλλευσης κοιτασμάτων πετρελαίου και ΦΑ ανήκει στην NRA (National Resources Agency). Η NRA συνάπτει συμφωνίες με ξένες εταιρείες προκειμένου αυτές να συμμετέχουν σε έρευνα για εντοπισμό κοιτασμάτων πετρελαίου. Επί παραδείγματι, με την Anadarko, την Trans-Global Petroleum, την Petronas, τη Βρετανική Star Petroleum και την Αυστραλιανή Black Rock

⁹⁴² Kablan M. Prioritization of Decentralized Electricity Options Available for Rural Areas in Jordan, Energy Conversion and Management, Volume 38(14), 1997, p.p. 1515-1521.

⁹⁴³ Jordan Country Analysis Brief, Energy Information Administration, Ο.π.

⁹⁴⁴ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 31-33.

⁹⁴⁵ Akash B.A., Mamlook R. & Mohsen M.S., Multi-Criteria Selection of Electric Power Plants Using Analytical Hierarchy Process, Electric Power Systems Research, Volume 52(1), 1999, p.p. 29-35.

⁹⁴⁶ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 37.

⁹⁴⁷ Jaber J.O., Mohsen M.S., Probert S.D. & Alees M., Future Electricity Demands and Greenhouse-Gas Emission in Jordan, Applied Energy, Volume 69(1), 2001, p.p. 1-18.

Petroleum.⁹⁴⁸ Προκειμένου να επιτευχθεί ευρύτερη συμμετοχή ξένων εταιρειών στους τομείς του πετρελαίου και ΦΑ, η Ιορδανία θα ιδιωτικοποιήσει τους υπόψη τομείς.⁹⁴⁹

Ο ενεργειακός τομέας της χώρας διέπεται και από χαμηλή αποδοτικότητα, λόγος για τον οποίο θα εφαρμοσθούν μέτρα ενεργειακής αποδοτικότητας, όπως ο βελτιωμένος κανονισμός θερμομόνωσης κτιρίων και η αύξηση των φόρων και των τελών κυκλοφορίας για τα αυτοκίνητα.⁹⁵⁰ Οι τιμές των ενεργειακών προϊόντων επιδοτούνται με ύψος επιδότησης μεταβαλλόμενο στο εσωτερικό της χώρας.⁹⁵¹

10.3.4 Προστασία του περιβάλλοντος

Εκτιμάται ότι οι εκπομπές CO₂ του ενεργειακού τομέα το 1999, ανήλθαν στο 87% των συνολικών εκπομπών CO₂. Οι δραστηριότητες του διυλιστηρίου και του σταθμού ηλεκτροπαραγωγής στη Zarqa συμμετέχουν κατά 45% στις συνολικές εκπομπές CO₂. Εκτιμάται ότι η ετήσια αύξηση εκπομπών CO₂ λόγω ενεργειακού τομέα, θα είναι της τάξης 5%.⁹⁵² Παρά τη μελλοντική αντικατάσταση του μαζούτ στους σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με ΦΑ, εκτιμάται ότι, το μαζούτ και το diesel θα συνεχίζουν να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ηλεκτροπαραγωγή.⁹⁵³ Επίσης η προστιθέμενη χρήση πετρελαίου από σχιστόλιθους στην παραγωγή ηλεκτρισμού, δεν θα ελαττώσει τις εκπομπές CO₂ λόγω σύστασης των σχιστόλιθων.

Η συμβολή των ΑΠΕ στην πρωτογενή παραγωγή ενέργειας και στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας είναι περιορισμένη. Η ηλεκτρική ενέργεια που προήλθε από υδροηλεκτρικούς σταθμούς το 1999, αντιστοιχούσε μόλις στο 0.05% της συνολικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.⁹⁵⁴ Η κυβέρνηση ενισχύει τις επενδύσεις σε προγράμματα ΑΠΕ κυρίως για ηλεκτροπαραγωγή. Επιπλέον

⁹⁴⁸ Jordan Country Analysis Brief, Energy Information Administration, Ο.π.

⁹⁴⁹ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 50.

⁹⁵⁰ Akash B.A. & Mohsen M.S., Energy Analysis of Jordan's Urban Residential Sector, Energy, Volume 24(9), 1999, p.p. 823-831.

⁹⁵¹ Kablan MM, Alhusein MA & Alkhamis TM, Electricity Audit for the Household Sector of the Capital City of Jordan, Energy Conversion and Management, Volume 40(17), Amman, 1999, p.p. 1849-1861.

⁹⁵² Jaber J.O., Rahma T.A., Alaween A. & Kloub Naser, Influence of Operating Conditions of Surface Retorting Processes on CO₂ Emissions, Jordan Journal of Mechanical and Industrial Engineering, Jordanian Ministry of Higher Education and Scientific Research, Volume 4, 2010, p.p. 591-596.

⁹⁵³ Jaber J.O., Future Energy Consumption and Greenhouse Gas Emissions in Jordanian industries, Applied Energy, Volume 71(1), 2002, p.p. 15-30.

⁹⁵⁴ Mohsen M.S. & Akash B.A., Potentials of Wind Energy Development for Water Pumping in Jordan, Renewable Energy, Volume 14(1-4), 1998, p.p. 441-446.

επιδιώκεται η σταδιακή συμμετοχή των ΑΠΕ στην πρωτογενή παραγωγή ενέργειας σε ποσοστό 5%.⁹⁵⁵ Πλέον των ήδη εγκατεστημένων αιολικών συστημάτων στις περιοχές Al-Ebrahemiyyh και Al-Dorado, σε εξέλιξη τελεί περιφερειακό πρόγραμμα μεταξύ Ισραήλ - Ιορδανίας για την κατασκευή αιολικού πάρκου 100 MW στην περιοχή Wadi - Araba.⁹⁵⁶ Περίπου το 30% των οικιακών καταναλωτών διαθέτουν ηλιακούς συλλέκτες. Η ηλιακή ενέργεια εφαρμόζεται επίσης και στη βιομηχανία.⁹⁵⁷ Φωτοβολταϊκά συστήματα υπάρχουν σε απομακρυσμένες περιοχές για την παροχή ύδρευσης και ηλεκτρισμού στους απομακρυσμένους οικισμούς.⁹⁵⁸ Η Ιορδανία έχει υπογράψει (1992) τη σύμβαση - πλαίσιο του ΟΗΕ για την κλιματική αλλαγή (UNFCCC) κατά τη διάρκεια της Συνδιάσκεψης στο Rio de Janeiro, η οποία επικυρώθηκε το 1993 και τέθηκε σε ισχύ στις 21 Μαρτίου 1994.⁹⁵⁹

10.4 ΙΣΡΑΗΛ

10.4.1 Εισαγωγή

Η ενεργειακή πολιτική της χώρας διέπεται από την έλλειψη εγχώριων ενεργειακών πόρων και από την πολιτική διένεξη με Αραβικές χώρες. Παρά το γεγονός ότι γειτονικές χώρες παράγουν ΦΑ και πετρέλαιο, η ασταθής διαδικασία ειρήνευσης της περιοχής αναγκάζει το Ισραήλ να εισάγει ενεργειακούς πόρους από μακρινότερες χώρες, καταβάλλοντας επιπρόσθετο κόστος logistics. Επιπλέον το ηλεκτρικό δίκτυο της χώρας είναι απομονωμένο με αποτέλεσμα να υποσκάπτεται η βέλτιστη λειτουργία του. Οι πολιτικές διενέξεις με τις Αραβικές χώρες επιφέρουν δυσμενείς επιπτώσεις στην οικονομία της χώρας. Το ετήσιο παραγόμενο ΑΕΠ ανά καταναλισκόμενη μονάδα ενέργειας, είναι διπλάσιο από άλλες χώρες της περιοχής, γεγονός που φανερώνει πιο αποτελεσματική χρήση της ενέργειας. Οι ανά κάτοικο εκπομπές CO₂ διπλασιάστηκαν την περίοδο 1980-1996 και είναι υψηλότερες από τις αντίστοιχες των υπολοίπων χώρες της περιοχής.⁹⁶⁰ Η ΕΕ αποτελεί σημαντικό

⁹⁵⁵ Habali S.M., Amr M., Saleh I. & Taani R., Wind as an Alternative Source in Jordan, Energy Conversion and Management, Volume 42(3), 2001, p.p. 339-357.

⁹⁵⁶ Ο.π.

⁹⁵⁷ Shariah A., Tashtoush B. & Rousan A., Cooling and Heating Loads in Residential Buildings in Jordan, Energy and Buildings, Volume 26(2), 1997, p.p. 137-143.

⁹⁵⁸ Jaber J.O., Mohsen M.S., Probert S.D. & Alees M., Future Electricity Demands and Greenhouse-Gas Emissions in Jordan, Ο.π.

⁹⁵⁹ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p. 61.

⁹⁶⁰ Country Information on Israel, Energy Information Agency. Βλέπε στο σύνδεσμο: <http://www.eia.gov/cfapps/ipdbproject/IEDIndex3.cfm>

εμπορικό εταίρο του Ισραήλ. Το 2010 οι εξαγωγές προς την ΕΕ ανήλθαν στο 27.2 % των συνολικών εξαγωγών της χώρας, ενώ οι εισαγωγές από την ΕΕ ανήλθαν στο 43.3% των συνολικών εισαγωγών του Ισραήλ.⁹⁶¹

10.4.2 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

Οι εγχώριες ενεργειακές πηγές είναι περιορισμένες (πετρελαϊκοί σχιστόλιθοι). Συνεπώς η χώρα εξαρτάται αποκλειστικά από τις εισαγωγές προκειμένου να καλύψει τις ενεργειακές ανάγκες της. Στο πλαίσιο αυτό έχει συνάψει μακροχρόνια συμβόλαια με το Μεξικό, τη Νορβηγία, τη Βρετανία, την Αυστραλία, την Κολομβία και τη Νότιο Αφρική.⁹⁶² Το πετρέλαιο καλύπτει το 71% των ενεργειακών αναγκών της. Μέχρι πρόσφατα το Ισραήλ δεν είχε εκμεταλλεύσιμα κοιτάσματα συμβατικών καυσίμων, η ανακάλυψη όμως σημαντικών offshore κοιτασμάτων ΦΑ άνοιξε νέους δρόμους.⁹⁶³ Το Ισραήλ επιχειρεί να χρησιμοποιήσει εναλλακτικές πηγές ενέργειας, όπως ηλιακή και αιολική. Η IEC (Israel Electric Corporation) αποτελεί τη μοναδική επιχείρηση ηλεκτρισμού της χώρας, με αρμοδιότητες παραγωγής, μεταφοράς και διανομή ηλεκτρικής ενέργειας στο σύνολο της χώρας, όπου και σημειώνεται μία αύξηση της ζήτησης ηλεκτρικής ενέργειας με ετήσιο ρυθμό περί το 8%.⁹⁶⁴ Ο υπόψη ρυθμός είναι πενταπλάσιος του αντίστοιχου ρυθμού στις ΗΠΑ και τη δυτική Ευρώπη.

10.4.2.1 Πετρέλαιο

Οι πετρελαϊκές ανάγκες του Ισραήλ καλύπτονται σχεδόν αποκλειστικά από εισαγωγές από πολλές περιοχές με γεωγραφική διαφοροποίηση (δυτική Αφρική, Βόρεια Θάλασσα, Μεξικό, Αίγυπτος, Νορβηγία) Η IPC (Israel's Petroleum Commission) εκτιμά ότι η χώρα διαθέτει πετρελαϊκά κοιτάσματα μεγέθους 5 βη βαρέλια πετρελαίου, τα οποία βρίσκονται κυρίως κάτω από κοιτάσματα ΦΑ.⁹⁶⁵ Σήμερα διεξάγονται έρευνες για εντοπισμό κοιτασμάτων από κοινοπραξίες ξένων και Ισραηλινών εταιρειών (Ness Energy International, Lapidoth Oil Prospectors Corp., Isramco, Delek, Naphtha Israel Petroleum Corp.).⁹⁶⁶ Η πορεία των Αραβοϊσραηλινών σχέσεων ασφαλώς θα επηρεάσει και τη δίοδο του πετρελαίου από τις χώρες του

⁹⁶¹ The EU's Relations with Israel Overview, European Union, 2000. Βλέπε στο σύνδεσμο: www.europa.eu.int/comm/external_relations

⁹⁶² Country Information on Israel, Energy Information Agency, Ο.π.

⁹⁶³ World Energy Council. Βλέπε στο σύνδεσμο: www.worldenergy.org

⁹⁶⁴ Tishler A., Woo C-K & Lloyd D., Reforming Israel's Electricity Sector, Energy Policy, Volume 30(4), 2002, p.p. 347-353.

⁹⁶⁵ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 54.

⁹⁶⁶ Country Information on Israel, Energy Information Agency, Ο.π.

Περσικού Κόλπου προς τη Μεσόγειο θάλασσα.⁹⁶⁷ Στον τομέα των διυλιστηρίων πετρελαίου το Ισραήλ διαθέτει δύο διυλιστήρια (Haifa και Ashdod), τα οποία έχουν μερικώς ιδιωτικοποιηθεί. Η Αίγυπτος και το Ισραήλ συμμετέχουν σε διυλιστήριο δυναμικότητας 100.000 bbl/d με την επωνυμία MIDOR (Middle East Oil Refinery Ltd). Το διυλιστήριο είναι πλέον αμιγώς Αιγυπτιακών συμφερόντων.⁹⁶⁸

10.4.2.2 Φυσικό Αέριο

Μέχρι πρόσφατα η εγχώρια παραγωγή ΦΑ ήταν αμελητέα, όμως από το 2010 και εντεύθεν, γεωλογικές έρευνες έδειξαν την ύπαρξη πολύ σημαντικών κοιτασμάτων ΦΑ τα οποία ενδέχεται να αναδείξουν σύντομα το Ισραήλ σε εξαγωγέα σημαντικών ποσοτήτων ΦΑ. Επίσης επιδίωξη της χώρας είναι η εισαγωγή του ΦΑ ως πρωτογενές καύσιμο στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Το έτος 2005, το 25% της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας προήλθε από το ΦΑ.⁹⁶⁹ Επί του παρόντος οι ανάγκες ΦΑ της χώρας καλύπτονται από εισαγωγές από την Αίγυπτο και από την εκμετάλλευση των προσφάτως ανακαλυφθέντων εγχώριων κοιτασμάτων ΦΑ.⁹⁷⁰ Εναλλακτική δυνατότητα εισαγωγών ΦΑ υφίσταται με εισαγωγές LNG από άλλες χώρες.⁹⁷¹ Τα τελευταία έτη έχουν ανακαλυφθεί αξιόλογα κοιτάσματα ΦΑ στο θαλάσσιο χώρο του Ισραήλ, τα οποία υπολογίζονται περίπου σε 3-5 trillion cubic feet (tcf) και καλύπτουν τις εγχώριες ανάγκες για αρκετά χρόνια, οδηγώντας επιπλέον τη χώρα σε εξαγωγές ΦΑ. Πρόσφατες έρευνες του United States Geological Survey εκτιμούν ότι η θαλάσσια περιοχή που περικλείει τις ΑΟΖ της Συρίας, του Ισραήλ και του Λιβάνου, ενδέχεται να περιέχει αξιόλογα κοιτάσματα ΦΑ (122 tcf) και πετρελαίου, ικανά να μεταβάλουν το ενεργειακό status της χώρας.⁹⁷²

10.4.2.3 Στερεά Καύσιμα

Το Ισραήλ καλύπτει το 30% των ενεργειακών αναγκών του από στερεά καύσιμα, τα οποία χρησιμοποιούνται πρωτίστως στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Η χώρα δεν έχει παραγωγή στερεών καυσίμων και βασίζεται αποκλειστικά

⁹⁶⁷ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 55.

⁹⁶⁸ Country Information on Israel, Energy Information Agency, Ο.π.

⁹⁶⁹ Ο.π.

⁹⁷⁰ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 42.

⁹⁷¹ Country Information on Israel, Energy Information Agency, Ο.π.

⁹⁷² Bruneton Alain, Konofagos Elias & Foscolos Anthony, The Importance of Eastern Mediterranean Gas Fields for Greece and the EU, Ο.π., p. 5.

σε εισαγωγές.⁹⁷³ Σχεδιάζεται δε η γεωγραφική διαφοροποίηση των εισαγωγών στερεών καυσίμων με σκοπό τη μείωση της εξάρτησης από τη Νότιο Αφρική. Για το λόγο αυτό εισάγεται άνθρακας από τις ΗΠΑ, την Κίνα και την Πολωνία. Συνολικά το Ισραήλ εισάγει περίπου 10 εκ. short tons στερεών καυσίμων ετησίως.⁹⁷⁴

10.4.2.4 Ηλεκτρισμός

Σύμφωνα με στοιχεία της IEC, η εγκατεστημένη ηλεκτρική ισχύς του ηλεκτρικού συστήματος της χώρας είναι 9.1 GW (2010) και το 70% της εγκατεστημένης ισχύος είναι ανθρακικοί σταθμοί, το 25% πετρελαϊκοί σταθμοί και το υπόλοιπο είναι αυτοπαραγωγοί και σταθμοί IPP. Το δίκτυο μεταφοράς της χώρας έχει μήκος 2722 km και πρόκειται για ένα κλειστό σύστημα χωρίς διασυνδέσεις με τις γειτονικές χώρες.⁹⁷⁵ Η αυξανόμενη κατανάλωση της ηλεκτρικής ενέργειας επιφέρει τη μείωση της εφεδρείας του συστήματος παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας της χώρας, από 25% σε 10% τα τελευταία είκοσι έτη. Επισημαίνεται ότι ένα ηλεκτρικό σύστημα χωρίς διασυνδέσεις με έτερα εθνικά δίκτυα, διαθέτει ως ελάχιστο τεχνικά αποδεκτό ποσοστό εφεδρείας το 25%.⁹⁷⁶ Καθίσταται λοιπόν επείγουσα η κατασκευή και ένταξη νέων μονάδων στο ηλεκτρικό σύστημα της χώρας.⁹⁷⁷

Το Ισραήλ και η Ιορδανία εξετάζουν την προοπτική διασύνδεσης των εθνικών ηλεκτρικών τους δικτύων, την κατασκευή σταθμού ισχύος 1000 MW στα μεταξύ τους σύνορα, την κατασκευή αιολικού πάρκου ισχύος 100 MW και ηλιακού σταθμού 150 MW στην έρημο Arava και την κατασκευή σταθμού 800 MW στην Ιορδανία που θα τροφοδοτεί με ηλεκτρική ενέργεια το Ισραήλ.⁹⁷⁸ Επιπλέον η IEC εξετάζει την κατασκευή σε συνεργασία με τη Συρία αιολικού πάρκου στα υψίπεδα του Γκολάν, με την προϋπόθεση θετικής έκβασης της ειρηνευτικής διαδικασίας.⁹⁷⁹

⁹⁷³ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 61.

⁹⁷⁴ Ο.π., p.p. 61-62.

⁹⁷⁵ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p. 32.

⁹⁷⁶ Enav Peter, Energy Infrastructure in the Middle East and North Africa to 2010: A Country-by-Country Financing Guide, Ο.π., p. 24.

⁹⁷⁷ Beenstock M., Goldin E. & Nabot D., the Demand for Electricity in Israel, Energy Economics, Volume 21(2), 1999, p.p. 168-180.

⁹⁷⁸ Country Information on Israel, Energy Information Agency, Ο.π.

⁹⁷⁹ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 63.

Η IEC προχωρά στη μετατροπή των πετρελαϊκών της μονάδων σε μονάδες ΦΑ.⁹⁸⁰ Η εισαγωγή ΦΑ στην ηλεκτροπαραγωγή έχει τρία βασικά πλεονεκτήματα: αυξάνει την διαφοροποίηση όσο αφορά τις ενεργειακές πηγές, μειώνει τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις και μειώνει τα λειτουργικά κόστη της IEC.⁹⁸¹ Το 1997, η IEC ανακοίνωσε τον πρώτο διεθνή διαγωνισμό για την κατασκευή σταθμού IPP ισχύος 370MW στη χώρα.⁹⁸²

10.4.2.5 Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας

Το Ισραήλ είναι η πρώτη χώρα στον κόσμο στην κατά κεφαλή χρήση των ηλιακών συλλεκτών ζεστού νερού. Εκτιμάται ότι οι ηλιακοί συλλέκτες δύνανται να εξοικονομούν κατά μέσο όρο, 2000KWh/ έτος για κάθε νοικοκυριό.⁹⁸³ Λόγω του κλίματος της χώρας η έκταση της οποίας κατά 60% είναι έρημος, οι συνθήκες για την ανάπτυξη της ηλιακής ακτινοβολίας είναι εξαιρετες.

10.4.3 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

Παρόλο που η κυβέρνηση της χώρας επιθυμεί να ιδιωτικοποιήσει τις κρατικές επιχειρήσεις, ο ενεργειακός τομέας παραμένει υπό την αιγίδα του κράτους για λόγους εθνικής ασφάλειας. Οι εταιρείες Paz Oil Company και Naphtra Israel Petroleum μεταβιβάστηκαν σε ιδιώτες επενδυτές, πλέον των οποίων δεν έλαβαν χώρα επιπρόσθετες ιδιωτικοποιήσεις επιχειρήσεων του ενεργειακού τομέα.⁹⁸⁴ Η εταιρεία Oil Refineries Company που λειτουργεί τα δύο διυλιστήρια πετρελαίου της χώρας και η εταιρεία Oil Products Pipeline Company που λειτουργεί το δίκτυο πετρελαιοαγωγών της χώρας, παραμένουν υπό κρατικό έλεγχο. Ο τομέας των στερεών καυσίμων ελέγχεται από την NCSC η οποία ανήκει στην IEC.⁹⁸⁵

Ο νόμος του 1996 για την ηλεκτροπαραγωγή προβλέπει τη λειτουργία σταθμών IPP οι οποίοι θα πωλούν την ηλεκτρική ενέργεια στην IEC.⁹⁸⁶ Σήμερα μόνο

⁹⁸⁰ Beenstock M., Goldin E. Priority Pricing in Electricity Supply: An Application for Israel, Resource and Energy Economics, Volume 19(3), 1997, p.p. 175-189.

⁹⁸¹ Porat Y., Irith R. & Turvey R., Long-Run Marginal Electricity Generation Costs in Israel, Energy Policy, Volume 25(4), 1997, p.p. 401-411.

⁹⁸² Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 64.

⁹⁸³ Ο.π., p. 27.

⁹⁸⁴ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 54-56.

⁹⁸⁵ Country Information on Israel, Energy Information Agency, Ο.π.

⁹⁸⁶ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 59.

το 2.5% της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας προέρχεται από σταθμούς εκτός της IEC. Μεσοπρόθεσμος στόχος της χώρας είναι το 15% της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας να προέρχεται από ιδιώτες.⁹⁸⁷ Με νόμο του 1996 ιδρύθηκε και η PUA - Electricity (Public Utility Authority - Electricity) με ρυθμιστικές αρμοδιότητες στην αγορά του ηλεκτρισμού.⁹⁸⁸ Το δικαίωμα για TPA (Third Party Access) στα δίκτυα ηλεκτρισμού και ΦΑ πρόκειται να δοθεί σε ιδιωτικές εταιρείες του κλάδου.⁹⁸⁹ Οι απώλειες του ηλεκτρικού συστήματος της χώρας είναι σχετικά χαμηλές 7-9%.⁹⁹⁰

Η PUA έχει αρμοδιότητες και επί του ελέγχου της αγοράς ΦΑ. Αναφορικά με το ΦΑ και σε αντίθεση με άλλες χώρες, οι ρυθμιστικές αρχές του Ισραήλ δεν έχουν αρμοδιότητα αδειοδότησης ενεργειακών projects. Στον τομέα της έρευνας και εκμετάλλευσης κοιτασμάτων ΦΑ και πετρελαίου, το Ισραήλ έχει συνάψει συμφωνίες PSA (Production Sharing Agreements) με ιδιωτικές εταιρείες.⁹⁹¹ Τα τελευταία έτη πολλές διεθνείς ιδιωτικές εταιρείες δραστηριοποιούνται στην έρευνα για εντοπισμό και εκμετάλλευση κοιτασμάτων πετρελαίου και ΦΑ στη χώρα.⁹⁹²

10.4.4 Προστασία του περιβάλλοντος

Η δραστικότερη ανθρωπογενής πηγή εκπομπών CO₂ είναι η οξείδωση του άνθρακα κατά την καύση ορυκτών καυσίμων για την παραγωγή ενέργειας. Το 1996, οι εκπομπές CO₂ από την υπόψη καύση ανήλθαν σε 50 εκ τόνους. Ο ενεργειακός τομέας προκαλεί το 60% των εκπομπών CO₂. Ο άνθρακας προκαλεί το 39% των εκπομπών, το μαζούτ 27%, το ντίζελ 14% και η βενζίνη το 13%.⁹⁹³ Η IEC προτίθεται να αναλάβει σημαντικό κόστος τα επόμενα δέκα έτη, ώστε να μειωθούν οι εκπομπές από τις μονάδες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Οι νέοι ανθρακικοί σταθμοί θα διαθέτουν συστήματα αποθείωσης καυσαερίων, ενώ οι υφιστάμενες αεριοστροβιλικές μονάδες θα τύχουν αναβάθμισης.⁹⁹⁴

⁹⁸⁷ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 66.

⁹⁸⁸ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 61.

⁹⁸⁹ Ο.π., p. 62.

⁹⁹⁰ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p. 27.

⁹⁹¹ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 58-60.

⁹⁹² Country Information on Israel, Energy Information Agency, Ο.π.

⁹⁹³ Israel National Report on Climate Change, Israel Ministry of the Environment, November 2000, p. 25.

⁹⁹⁴ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 67.

Έχοντας ετήσια ηλιακή ακτινοβολία περίπου 2000 KWh/m² και σχετικά λίγες ενεργειακές πηγές, η χώρα κατέχει την πρωτοπορία στη χρήση ηλιακής ακτινοβολίας. Το Ισραήλ είναι η πρώτη χώρα παγκοσμίως στο πεδίο των ηλιακών συλλεκτών, ενώ διαθέτει και πολλά φωτοβολταϊκά συστήματα.⁹⁹⁵ Το 1997, το 80% περίπου των νοικοκυριών διέθετε ηλιακούς συλλέκτες. Το 1999, η χώρα διέθετε φωτοβολταϊκά συστήματα συνολικής ισχύος 401 KWp, εκ των οποίων τα 381KWp δεν ήταν συνδεδεμένα με το εθνικό δίκτυο ηλεκτρικής ενέργειας. Η μεγάλη κάλυψη της χώρας από το εθνικό δίκτυο λειτουργεί ανασταλτικά στην προώθηση των φωτοβολταϊκών συστημάτων.⁹⁹⁶

Το Ισραήλ συμμετέχει στις συνόδους για την κλιματική αλλαγή, για τη διαχείριση επικίνδυνων αποβλήτων, την απαγόρευση πυρηνικών δοκιμών και τη θαλάσσια ρύπανση. Είναι μέλος (ως Non-Annex χώρα) της σύμβασης – πλαισίου του ΟΗΕ για την κλιματική αλλαγή (UNFCCC), ενώ έχει υπογράψει στις 16 Δεκέμβρη 1998 και το Πρωτόκολλο του Κιότο το οποίο επικύρωσε στις 15 Μαρτίου 2004.⁹⁹⁷

10.5 ΚΥΠΡΟΣ

10.5.1 Εισαγωγή

Η χώρα έχει υιοθετήσει το οικονομικό μοντέλο της ελεύθερης αγοράς και συνάμα προωθεί την επιχειρηματικότητα. Η εθνική οικονομία βασίζεται στον τομέα της παροχής υπηρεσιών όπου δραστηριοποιείται περίπου το 65% του πληθυσμού.⁹⁹⁸ Στον υπόψη τομέα εξέχουσα θέση κατέχει ο τουρισμός.⁹⁹⁹ Η ΕΕ αποτελεί το μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο της Κύπρου. Το έτος 2010 οι εξαγωγές προς την ΕΕ ανήλθαν στο 51% των συνολικών εξαγωγών της χώρας, ενώ το αντίστοιχο μέγεθος για τις εισαγωγές είναι 57%.

⁹⁹⁵ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 61.

⁹⁹⁶ Country Information on Israel, Energy Information Agency, Ο.π.

⁹⁹⁷ United Nations, Framework Convention on Climate Change. Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: <http://maindb.unfccc.int/public/country.pl?country=IL>

⁹⁹⁸ 2001 Regular Report on Cyprus's Progress towards Accession, Commission of the European Communities, Brussels, November 13, 2001, p.p. 14-15.

⁹⁹⁹ EU External Relations Directorate – General, 1999. Βλέπε στο σύνδεσμο: www.europa.eu.int/comm/external_relations

10.5.2 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

Η χώρα δεν διαθέτει ενεργειακές πηγές και εξαρτάται από τις εισαγωγές πετρελαίου οι οποίες καλύπτουν το 90% των συνολικών ενεργειακών αναγκών της.¹⁰⁰⁰ Οι διαπραγματεύσεις για την ένταξη στην ΕΕ ανάγκασαν την Κύπρο να εναρμονισθεί με την Ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική και τις σχετικές ντιρεκτίβες της ΕΕ. Οι επιδιώξεις της εθνικής ενεργειακής πολιτικής είναι η εξασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού με χαμηλό κόστος, η εξοικονόμηση ενέργειας μέσω αποδοτικής χρήσης, η προώθηση νέων τεχνολογιών, η διαφοροποίηση όσο αφορά τις πηγές και η βέλτιστη αξιοποίηση των ΑΠΕ. Η χώρα είναι μεταξύ των πρωτοπόρων σε παγκόσμιο επίπεδο στη χρήση ηλιακής ενέργειας για ζεστό νερό χρήσης.¹⁰⁰¹ Περίπου το 90% των κατοικιών και το 50% των ξενοδοχείων διαθέτουν ηλιακούς συλλέκτες. Όσον αφορά το ΦΑ, υφίσταται μικρή κατανάλωση του στη χώρα και επιπλέον δεν υπάρχουν υποδομές για τη μεταφορά του. Η κατανάλωση άνθρακα αντιστοιχεί στο 10% της συνολικής κατανάλωσης ορυκτών καυσίμων.¹⁰⁰² Από το 2010 και εντεύθεν διεξάγονται έρευνες στην κυπριακή ΑΟΖ από μεγάλες διεθνείς εταιρείες του κλάδου, για εντοπισμό και εκμετάλλευση κοιτασμάτων ΦΑ, καθόσον πιθανολογείται η ύπαρξη αξιόλογων κοιτασμάτων ΦΑ αλλά και πετρελαίου, ικανά να μεταβάλουν το ενεργειακό status της χώρας οδηγώντας ακόμα και σε εξαγωγές.

10.5.2.1 Πετρέλαιο

Η χώρα εισάγει ετησίως 0.6-0.9 εκ. τόνους πετρελαϊκών προϊόντων και 1.1 εκ. τόνους αργού πετρελαίου, το οποίο χρησιμοποιείται κυρίως ως καύσιμο στους σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Η Κύπρος διαθέτει ένα διυλιστήριο πετρελαίου το οποίο καλύπτει μεγάλο μέρος των απαιτούμενων εγχώριων πετρελαϊκών προϊόντων.¹⁰⁰³ Επιδίωξη της χώρας είναι η αύξηση των στρατηγικών αποθεμάτων πετρελαίου αυτής στα επίπεδα των λοιπών χωρών της ΕΕ.¹⁰⁰⁴ Αποθέματα πετρελαίου τηρούνται στο διυλιστήριο της χώρας, στην ΕΑΚ (Electricity Authority of Cyprus) καθώς και σε ιδιωτικές εταιρείες διανομής του.¹⁰⁰⁵

¹⁰⁰⁰ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

¹⁰⁰¹ Kalogirou S., Solar Water Heating in Cyprus: Current Status of Technology and Problems, Renewable Energy, Volume 10(1), 1997, p.p. 107-112.

¹⁰⁰² Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p.p. 69-70.

¹⁰⁰³ Ο.π., p. 71.

¹⁰⁰⁴ 2001 Regular Report on Cyprus's Progress towards Accession, Ο.π., p. 22.

¹⁰⁰⁵ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 25-26.

10.5.2.2 Ηλεκτρισμός

Ο ηλεκτρισμός κατέχει σημαντικό μερίδιο στη συνολική ενεργειακή κατανάλωση της χώρας, ενώ συνάμα παρατηρείται και αυξανόμενη ζήτησή του. Η παραγωγή, μεταφορά και διανομή της ηλεκτρικής ενέργειας είναι υπό τον έλεγχο της EAC, μιας μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα επιχείρησης.¹⁰⁰⁶ Η παραγωγή του ηλεκτρισμού λαμβάνει χώρα σε θερμικούς σταθμούς με καύση μαζούτ και ντίζελ. Η μέση ετήσια αύξηση κατανάλωσης ηλεκτρισμού στη χώρα είναι 4.7%.¹⁰⁰⁷ Προκειμένου η EAC να ανταποκριθεί στην αυξανόμενη ηλεκτρική ζήτηση, κατασκευάσθηκε το 2008 ένας νέος πετρελαϊκός σταθμός στο Βασιλικό συνολικής ισχύος 820 MW.¹⁰⁰⁸

10.5.3 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

Η EAC λειτουργεί ως μονοπώλιο πλην όμως η εφαρμογή από τη χώρα σχετικής ντιρεκτίβας της ΕΕ για τον ηλεκτρισμό, θα περατώσει το μονοπωλιακό χαρακτήρα της. Σύμφωνα με το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο, όταν η EAC αδυνατεί να καλύψει τις εγχώριες απαιτήσεις σε ηλεκτρική ενέργεια, μόνον τότε παρέχεται η δυνατότητα σε τρίτους να παράγουν ηλεκτρική ενέργεια. Ο καθορισμός και ο έλεγχος της ενεργειακής πολιτικής της χώρας είναι αρμοδιότητα του Υπουργείου Εμπορίου, Βιομηχανίας και Τουρισμού. Οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις της χώρας με την ΕΕ, την ανάγκασαν να εναρμονιστεί με την ευρωπαϊκή ντιρεκτίβα για την ενέργεια. Στο πλαίσιο αυτό παρέχεται κρατική βοήθεια στις επιχειρήσεις του ενεργειακού τομέα, λαμβάνονται δράσεις για την εξοικονόμηση ενέργειας καθώς και για περιβαλλοντικά θέματα. Αναφορικά με την εγχώρια αγορά ενέργειας, προωθείται η παροχή αδειών λειτουργίας επιχειρήσεων στον τομέα των υδρογονανθράκων.

Το ηλεκτρικό δίκτυο της χώρας όντας μικρού μεγέθους και απομονωμένο από άλλα δίκτυα, δεν προσφέρεται για ιδιωτικές επενδύσεις. Παρόλα αυτά η Κύπρος υιοθέτησε τη σχετική κοινοτική οδηγία για τον ηλεκτρισμό και την TPA (Third Party Access) στην αγορά του ηλεκτρισμού.¹⁰⁰⁹ Αναφορικά με την τιμολόγηση των ενεργειακών προϊόντων, οι τιμές ανταποκρίνονται στο πραγματικό κόστος των

¹⁰⁰⁶ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 72.

¹⁰⁰⁷ Florides G.A., Kalogirou S.A., Tassou S.A. & Wrobel L.C., Modeling of the Modern Houses of Cyprus and Energy Consumption Analysis, Energy, Volume 25(10), 2000, p.p. 915-937.

¹⁰⁰⁸ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 75.

¹⁰⁰⁹ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 24-25.

καυσίμων. Η κυπριακή Βουλή έχει ψηφίσει την απελευθέρωση του τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας. Επιπλέον προβλέπονται μεγάλες επενδύσεις στον τομέα της εξοικονόμησης ενέργειας και στην αντικατάσταση συμβατικών καυσίμων με ΑΠΕ.¹⁰¹⁰ Τέλος, έχουν γίνει δράσεις βελτίωσης της απόδοσης του ενεργειακού τομέα και έχει συσταθεί το Ινστιτούτο Ενέργειας, με κύριο μέλημα την προώθηση αφενός της ορθολογικής χρήσης ενέργειας και αφετέρου των ΑΠΕ.¹⁰¹¹

10.5.4 Προστασία του περιβάλλοντος

Οι ΑΠΕ συμμετέχουν σε ποσοστό 6% στη συνολική ενεργειακή κατανάλωση της χώρας. Η κυβέρνηση επιδιώκει την αξιοποίηση του εγχώριου δυναμικού σε ΑΠΕ. Προωθούνται επίσης δράσεις για τη βελτίωση της απόδοσης του ενεργειακού τομέα. Η περιβαλλοντική νομοθεσία της Κύπρου είναι σε πρώιμο στάδιο. Υπό μελέτη είναι ένα νέο νομοθετικό πλαίσιο για το περιβάλλον, το οποίο θα καλύπτει ευρεία θεματολογία, όπως τον έλεγχο της ατμοσφαιρικής ρύπανσης από βιομηχανίες και τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των μεγάλων projects. Η Κύπρος έχει υπογράψει τη σύμβαση - πλαίσιο του ΟΗΕ για την κλιματική αλλαγή (UNFCCC) κατά τη διάρκεια της Συνδιάσκεψης του Ρίο (1992), το οποίο τέθηκε σε εφαρμογή το 1998. Ένα έτος μετά, ολοκληρώθηκε η διαδικασία υπογραφής του Πρωτοκόλλου του Κιότο.¹⁰¹²

10.6 ΛΙΒΑΝΟΣ

10.6.1 Εισαγωγή

Τα δεκαεπτά έτη εμφυλίου πολέμου και κατοχής εδαφών εξασθένησαν τη χώρα. Την περίοδο 1974-1990 το κατά κεφαλή ΑΕΠ μειώθηκε από \$2250 σε \$825. Οι καταστροφές από τον πόλεμο ανέρχονται σε \$ 25 δις. Για την ανασυγκρότηση της χώρας συστάθηκε ο CDR (Lebanese Council for Development and Reconstruction) ο οποίος διαχειρίστηκε δεκαετές πρόγραμμα ανασυγκρότησης (1992-2002), στο πλαίσιο του οποίου δαπανήθηκαν περίπου \$4 δις για την κατασκευή ενεργειακών υποδομών.¹⁰¹³ Η απόσυρση Ισραηλινών δυνάμεων από το νότιο Λίβανο (2005) ήταν

¹⁰¹⁰ ESBI – EPU - NTUA, BEICIP – FRANLAB - IBERNICO: Support the Ad Hoc Groups of Mediterranean Energy Forum, Mediterranean Energy Policy Document, Deliverable 1.2.b 1st Draft, Version 1.1, October 2002.

¹⁰¹¹ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

¹⁰¹² Florides G.A., Kalogirou S.A., Tassou S.A. & Wrobel L.C., Modeling of the Modern Houses of Cyprus and Energy Consumption Analysis, Ο.π., p.p. 915-937.

¹⁰¹³ EU External Relations Directorate – General, 2000, Ο.π.

καταλυτική για την εξελικτική πορεία της χώρας. Η ένταση βέβαια με το Ισραήλ συνεχίζεται. Η συνεργασία μεταξύ ΕΕ και Λιβάνου ξεκίνησε το 1977. Έκτοτε η χώρα έλαβε ως βοήθεια από την ΕΕ 1.8 δις €, είτε από χώρες - μέλη, είτε με τη μορφή δωρεών, είτε από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων με τη μορφή δανείων.¹⁰¹⁴ Η οικονομική βοήθεια του προγράμματος MEDA I (1995-2000) ανέρχεται σε 166 εκ €. Στο MEDA I προβλέπονται επενδύσεις ύψους 25 εκ € σε κρατικούς φορείς στους τομείς της ενέργειας, της διαχείρισης υδάτινων πόρων, των μεταφορών, του περιβάλλοντος και της βιομηχανίας.¹⁰¹⁵

10.6.2 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

Η χώρα δεν είναι πετρελαιοπαραγωγός με αποτέλεσμα το 98% των ενεργειακών αναγκών της να καλύπτονται από εισαγωγές αργού πετρελαίου και προϊόντων πετρελαίου.¹⁰¹⁶ Η γεωγραφική θέση του Λιβάνου είναι κομβική ως χώρος διαμετακόμισης πετρελαίου από τις χώρες του Περσικού κόλπου προς τις αγορές της Δύσης. Η χρήση στερεών καυσίμων για κάλυψη ενεργειακών αναγκών είναι περιορισμένη και ανέρχεται ετησίως σε 180.000 τόνους.¹⁰¹⁷

10.6.2.1 Πετρέλαιο

Ο Λίβανος δεν διαθέτει εγχώρια παραγωγή πετρελαίου. Οι εισαγωγές αργού πετρελαίου και πετρελαϊκών προϊόντων το έτος 2008 κάλυπταν το 97% των εγχώριων ενεργειακών αναγκών.¹⁰¹⁸ Το ντίζελ και το μαζούτ χρησιμοποιούνται ως καύσιμα στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Ο Λίβανος διαθέτει δύο διυλιστήρια στην Tripoli και το Zahranì δυναμικότητας 21.000 bl/d και 17.500 bl/d αντίστοιχα, τα οποία είναι εκτός λειτουργίας, όντας παλαιά και λόγω υψηλού λειτουργικού κόστους.¹⁰¹⁹ Η χώρα προμηθεύεται αργό πετρέλαιο από το Ιράκ μέσω πετρελαιοαγωγών που διέρχονται από τη Συρία, καθώς και από τη Σαουδική Αραβία μέσω πετρελαιοαγωγού που διέρχεται από την Ιορδανία και τη Συρία.¹⁰²⁰

¹⁰¹⁴ United Nations Development Programme, Global Environment Facility “Lebanon - Cross Sectoral Energy Efficiency and Removal of Barriers to ESCO Operation”, 2000.

¹⁰¹⁵ EURO-MED Partnership, Lebanon: Country Strategy Paper 2002 – 2006 & National Indicative Programme 2002 – 2004, European Commission, Brussels.

¹⁰¹⁶ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

¹⁰¹⁷ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 58.

¹⁰¹⁸ Mezher T., Chedid R. & Zahabi W., Energy Resource Allocation Using Multi-Objective Goal Programming: the Case of Lebanon, Applied Energy, Volume 61(4), 2008, p.p. 175-192.

¹⁰¹⁹ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 64.

¹⁰²⁰ Ο.π., p. 67.

10.6.2.2 Φυσικό Αέριο

Το ΦΑ εισήχθη πρόσφατα στην ενεργειακή αγορά της χώρας, έχοντας κύρια χρήση την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, αντικαθιστώντας το πετρέλαιο και τα προϊόντα του. Στη χώρα κατασκευάζονται νέες μονάδες με καύσιμο ΦΑ και συνάμα μετατρέπονται πετρελαϊκές μονάδες σε μονάδες ΦΑ.¹⁰²¹ Ο Λίβανος συμμετέχει από κοινού με την Αίγυπτο στην κατασκευή αγωγού ΦΑ ο οποίος θα τροφοδοτεί την Ιορδανία, την Παλαιστίνη, το Λίβανο και την Τουρκία. Επίσης έχει συναφθεί συμφωνία με τη Συρία για κατασκευή αγωγού ΦΑ, από το Homs της Συρίας προς το σταθμό παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας Badawi (βορείως Τρίπολης) και στη συνέχεια προς το σταθμό παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας στο Zahraní, στο νότιο Λίβανο.¹⁰²² Από το 2010 και εντεύθεν διεξάγονται έρευνες στα χωρικά ύδατα του Λιβάνου από διεθνείς εταιρείες του κλάδου, για εντοπισμό και εκμετάλλευση κοιτασμάτων ΦΑ, καθόσον πιθανολογείται η ύπαρξη αξιόλογων κοιτασμάτων ΦΑ αλλά και πετρελαίου, ικανά να μεταβάλουν το ενεργειακό status της χώρας. Πρόσφατες έρευνες του United States Geological Survey εκτιμούν ότι, η θαλάσσια περιοχή που περικλείει τις ΑΟΖ της Συρίας, του Ισραήλ και του Λιβάνου, ενδέχεται να περιέχει αξιόλογα κοιτάσματα ΦΑ (122 tcf) αλλά και πετρελαίου, ικανά να μεταβάλουν το ενεργειακό status της χώρας.¹⁰²³

10.6.2.3 Ηλεκτρισμός

Υπεύθυνη για την παραγωγή, μεταφορά και διανομή της ηλεκτρικής ενέργειας είναι η κρατική εταιρεία Electricite du Liban (EdL) η οποία είναι μια κάθετα οργανωμένη εταιρεία ηλεκτρισμού.¹⁰²⁴ Το 92% της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας προέρχεται από θερμικούς σταθμούς με χρήση πετρελαίου ως καύσιμο. Το 2008, η συνολική εγκατεστημένη ισχύς των θερμικών σταθμών ήταν 2025 MW και των υδροηλεκτρικών 276 MW. Η συνολική ισχύς των 2300 MW (2008) θεωρείται μικρή για τη χώρα, η οποία έχει 3,5 εκατ. πληθυσμό και μέσο ετήσιο ρυθμό αύξησης της κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας 5-6%. Για το λόγο αυτό, δύο νέοι σταθμοί στις περιοχές Badawi και Zahraní, ισχύος 450 MW έκαστος και με καύσιμο ΦΑ από τη

¹⁰²¹ Karaki S.H., Chaaban F.B., Al-Nakhl N. & Tarhini K.A., Power Generation Expansion Planning with Environmental Consideration for Lebanon, International Journal of Electrical Power and Energy Systems, Volume 24(8), 2002, p.p. 611-619.

¹⁰²² Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 72.

¹⁰²³ Bruneton Alain, Konofagos Elias & Foscolos Anthony, The Importance of Eastern Mediterranean Gas Fields for Greece and the EU, Ο.π., p. 5.

¹⁰²⁴ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 73.

Συρία, εντάχθηκαν στο δίκτυο.¹⁰²⁵ Ο Λίβανος αντιμετωπίζει προβλήματα από τις επιθέσεις του Ισραηλινού στρατού κατά εγκαταστάσεων μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας, με συνέπεια την αδυναμία του ηλεκτρικού συστήματος να παρέχει ηλεκτρική ενέργεια στους καταναλωτές. Μακροχρόνιος στόχος της χώρας στον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής, είναι η αντικατάσταση του πετρελαίου και των προϊόντων του με ΦΑ, ως καύσιμο στους σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.¹⁰²⁶ Επιπλέον το 2002 ξεκίνησε η λειτουργία του Εθνικού Κέντρου Ελέγχου Ηλεκτρικής Ενέργειας, με αρμοδιότητα τη διαχείριση του ηλεκτρικού δικτύου της χώρας.¹⁰²⁷

10.6.3 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

Η κυβέρνηση διατηρούσε το μονοπώλιο στην πετρελαϊκή αγορά έως το 1998. Επί του παρόντος, σαράντα οκτώ ιδιωτικές εταιρείες δραστηριοποιούνται σε εισαγωγές πετρελαίου, ενώ 22 εταιρείες ασχολούνται με τη διανομή του πετρελαίου στην επικράτεια της χώρας.¹⁰²⁸ Το κράτος επίκειται να περιοριστεί σε ρυθμιστικό ρόλο, διατηρώντας τον τομέα διαμόρφωσης ενεργειακής πολιτικής. Ο ενεργειακός τομέας της χώρας επιδοτείται από τον κρατικό προϋπολογισμό για τη λειτουργία του και την πραγματοποίηση επενδύσεων.¹⁰²⁹ Η αναδιοργάνωση του τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας δεν έχει σημειώσει πρόοδο. Η EdL παραμένει μια κρατική εταιρεία με καθετοποιημένη οργάνωση. Η εταιρεία L'Office National du Litany πωλήθηκε στην EdL ενώ η ανεξάρτητη εταιρεία Kadisha τελεί πλέον κάτω από τον έλεγχο της EdL. Επίσης δεν υφίσταται ρυθμιστική αρχή για την ενέργεια, ούτε θεσμικό πλαίσιο για εφαρμογή διαρθρωτικών αλλαγών στον ενεργειακό τομέα.¹⁰³⁰

Οι απώλειες του ηλεκτρικού συστήματος είναι πολύ υψηλές, αγγίζοντας περί το 44% της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας,¹⁰³¹ γεγονός που καθιστά τη μείωση των απωλειών σε αποδεκτά επίπεδα ως πρώτη προτεραιότητα.¹⁰³² Άλλες επιδιώξεις

¹⁰²⁵ Nasr G.E., Badr E. & Dibeh G., Econometrics Modelling of Electricity Consumption in Post-War Lebanon, Energy Economics, Volume 22(6), 2009, p.p. 627-640.

¹⁰²⁶ Saab S., Badr E. & Nasr G., Univariate Modelling and Forecasting of Energy Consumption: the Case of Electricity in Lebanon, Energy, Volume 26(1), 2001, p.p. 1-14.

¹⁰²⁷ Badelt G. & Yehia M., the Way to Restructure the Lebanese Electric Power Sector: a Challenge for the Transitional Management, Energy Policy, Volume 28(1), 2000, p.p. 39-47.

¹⁰²⁸ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 77.

¹⁰²⁹ Yehia M., Karaki S., Chedid R., El-Irani A., Tabors R. & Shawcross P., Trade-off Approach in Power System Planning Case Study: Lebanon, International Journal of Electrical Power and Energy Systems, Volume 17(2), 1995, p.p. 137-142.

¹⁰³⁰ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 27-29.

¹⁰³¹ Chaaban F.B. & Rahman S., Baseline Energy and Electricity Consumptions in Lebanon and Opportunities for Conservation, Energy Policy, Volume 26(6), 1998, p.p. 487-493.

¹⁰³² Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of

της κυβέρνησης στον ενεργειακό τομέα είναι η εξάλειψη των κρατικών επιδοτήσεων, ο διαχωρισμός της EdL σε παραγωγή, μεταφορά και διανομή, και ακολούθως η ιδιωτικοποίηση της παραγωγής και της διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας. Υπό μελέτη τελεί και σχέδιο νόμου για ιδιωτικοποίηση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας.¹⁰³³ Στον τομέα της ενεργειακής απόδοσης, προωθείται η εξοικονόμηση ενέργειας, η χρήση ενεργειακά αποδοτικότερων συσκευών, η αντικατάσταση των συμβατικών συστημάτων θέρμανσης με αντλίες θερμότητας, η θερμομόνωση των κτιρίων, η διεξαγωγή ενεργειακών ελέγχων και η εφαρμογή πολιτικών τύπου demand side management.¹⁰³⁴

Αρμοδιότητα καθορισμού των τιμών του πετρελαίου και του ηλεκτρισμού έχει το Υπουργείο Ενέργειας και Υδάτων, το οποίο πρόκειται να προβεί σε αύξηση αυτών προκειμένου να ανταποκρίνονται στο πραγματικό κόστος, ώστε να μην υπάρχουν στρεβλώσεις στην ενεργειακή αγορά. Ήδη από το 1996 γίνεται σταδιακή μείωση των επιδοτήσεων στις τιμές του πετρελαίου, ενώ από το 1997 οι τιμές της ηλεκτρικής ενέργειας έχουν αυξηθεί πολλαπλάσιες.¹⁰³⁵

10.6.4 Προστασία περιβάλλοντος

Η χώρα υπέγραψε τη σύμβαση - πλαίσιο του ΟΗΕ για την κλιματική αλλαγή (UNFCCC) κατά τη διάρκεια της Συνδιάσκεψης του Ρίο το 1992. Το υπόψη πλαίσιο επικυρώθηκε το Δεκέμβριο του 1994 και τέθηκε σε ισχύ τον Μάρτιο του 1995.¹⁰³⁶ Σύμφωνα με στοιχεία του UNFCCC για το Λίβανο, ο ενεργειακός τομέας της χώρας προκάλεσε το 2006 την εκπομπή 12 εκ. τόνων CO₂. Ο τομέας των μεταφορών της χώρας προκάλεσε το 34% των εκπομπών CO₂, η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας προκάλεσε αντίστοιχο ποσοστό 31%, και ο βιομηχανικός τομέας προκάλεσε το 24% των εκπομπών CO₂.¹⁰³⁷ Τα ίδια στοιχεία της αναφοράς UNFCCC μνημονεύουν ότι, η εφαρμογή πολιτικών ενεργειακής εξοικονόμησης και αύξησης της ενεργειακής

the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 31.

¹⁰³³ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p.p. 26-27.

¹⁰³⁴ Chedid R.B., Policy Development of Solar Water Heaters: the Case of Lebanon, Energy Conversion and Management, Volume 43(1), 2002, p.p. 77-86.

¹⁰³⁵ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 33.

¹⁰³⁶ Lebanon's First National Communication under the UN Framework Convention on Climate Change, Ministry of the Environment, 2001, p.p. 14-15.

¹⁰³⁷ Ghaddar N. & Mezher T., Modeling of Current and Future Energy Intensity and Greenhouse Gas Emissions of the Lebanese Industrial Sector: Assessment of Mitigation Options, Applied Energy, Volume 63(1), 2007, p.p. 53-74.

απόδοσης θα μειώσουν τις εκπομπές CO₂ κατά 0.97-1.2%, την περίοδο 2000-2020¹⁰³⁸, πετυχαίνοντας συνολική μείωση 12 εκ. τόνων CO₂. Στον τομέα των ΑΠΕ, προωθείται η χρήση ηλιακών συλλεκτών θέρμανσης νερού, η ανάπτυξη μικρών υδροηλεκτρικών έργων και η χρήση βιομάζας.

10.7 ΜΑΛΤΑ

10.7.1 Εισαγωγή

Οι κύριοι στόχοι της ενεργειακής πολιτικής της χώρας είναι η ανάπτυξη ενός 15ετούς προγράμματος για την ενεργειακή υποδομή της χώρας, η αύξηση της αποθηκευτικής ικανότητας σε LPG, η χρήση ΦΑ στην ηλεκτροπαραγωγή, οι διασυνδέσεις των δικτύων ηλεκτρισμού και ΦΑ με τα αντίστοιχα δίκτυα άλλων γειτονικών χωρών, η βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των εγκαταστάσεων, η προστασία του περιβάλλοντος και η προώθηση των ΑΠΕ.¹⁰³⁹

Η συμφωνία συνεργασίας μεταξύ της ΕΕ και της Μάλτας τέθηκε σε ισχύ το 1971 και έκτοτε η χώρα έχει λάβει οικονομική βοήθεια περί τα 130.5 εκ. € με τη μορφή δανείων από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων. Υπήρξε επίσης συμμετοχή της ΕΕ από κοινού με τη Μάλτα σε διάφορα projects και παροχή τεχνογνωσίας. Η προ ενταξιακή βοήθεια προς τη χώρα την περίοδο 2000-2004 ανήλθε σε 38 εκ. €. ¹⁰⁴⁰ Η ΕΕ αποτελεί τον κυριότερο εμπορικό εταίρο της χώρας. Για το 2010, το 33% των εξαγωγών και το 60% των εισαγωγών της Μάλτας συσχετιζόταν με χώρες της ΕΕ. Ως υποψήφια χώρα για ένταξη στην ΕΕ, η Μάλτα προέβη σε διαρθρωτικές αλλαγές μεταξύ των οποίων και στον ενεργειακό τομέα, προκειμένου να εναρμονισθεί με το Ευρωπαϊκό κεκτημένο.¹⁰⁴¹

10.7.2 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

Η χώρα δεν διαθέτει ενεργειακές πηγές πλην των ΑΠΕ, ενώ το ηλεκτρικό της σύστημα είναι απομονωμένο χωρίς διασυνδέσεις με άλλα εθνικά συστήματα. Η χώρα

¹⁰³⁸ Chedid R., Chaaban F. & Salameh S., Policy Analysis of Greenhouse Gas Emissions: the Case of the Lebanese Electricity Sector, Energy Conversion and Management, Volume 42(3), 2007, p.p. 373-392.

¹⁰³⁹ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

¹⁰⁴⁰ 2001 Regular Report on Malta's Progress towards Accession, Commission of the European Communities, Brussels, November 13, 2001, p. 12.

¹⁰⁴¹ Ο.π., p.p. 14-16.

λοιπόν έχει πλήρη ενεργειακή εξάρτηση από τις εισαγωγές αργού πετρελαίου και πετρελαϊκών προϊόντων. Στον ενεργειακό τομέα της Μάλτας δεσπόζει η εταιρεία Enemalta Corporation, η οποία ελέγχει τους τομείς του ηλεκτρισμού, του πετρελαίου και του ΦΑ. Στον τομέα του ηλεκτρισμού, η εταιρεία έχει πλήρως καθετοποιημένο τομέα παραγωγής, μεταφοράς και διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας.¹⁰⁴² Η απόλυτη ενεργειακή εξάρτηση της χώρας από εισαγωγές, επιφέρει και αντίστοιχη οικονομική εξάρτηση, τόσο από τις τιμές των εισαγόμενων ενεργειακών προϊόντων όσο και από τις τιμές ισοτιμίας των ξένων νομισμάτων. Η χώρα δύναται να αυξήσει τη διαφοροποίηση αναφορικά με τις πρωτογενείς ενεργειακές πηγές, διαμέσου εκμετάλλευσης του πιθανού δυναμικού ΑΠΕ της χώρας.¹⁰⁴³

10.7.2.1 Πετρέλαιο

Στη χώρα έχουν γίνει έρευνες για εντοπισμό κοιτασμάτων πετρελαίου από το 1954 από την D'Arcy Exploration Company (BP). Επίσης από το 1971 και εντεύθεν διεξάγονται έρευνες για εντοπισμό offshore κοιτασμάτων πετρελαίου από μεγάλες εταιρείες όπως Shell, Texaco, IEOC, Amoco, BHP και AGIP. Οι έρευνες δεν οδήγησαν σε επιθυμητά αποτελέσματα.¹⁰⁴⁴ Η χώρα δεν διαθέτει διυλιστήριο πετρελαίου και το αργό πετρέλαιο που εισάγει διυλίζεται κυρίως στην Ιταλία.

10.7.2.2 Ηλεκτρισμός

Το 2007, η εγκατεστημένη ηλεκτρική ισχύς των σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας της Μάλτας ήταν 466 MW, ενώ η ηλεκτρική ενέργεια που παρήχθη κατά το ίδιο έτος ήταν 1.72 GWh.¹⁰⁴⁵ Οι σταθμοί παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας χρησιμοποιούν ως καύσιμο το πετρέλαιο (ντίζελ ή μαζούτ). Ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης της κατανάλωσης ηλεκτρισμού ανέρχεται σε 2-3%.¹⁰⁴⁶ Το ηλεκτρικό δίκτυο της χώρας είναι απομονωμένο χωρίς διασυνδέσεις με γειτονικά ηλεκτρικά δίκτυα. Μελετάται όμως η εκδοχή μελλοντικής διασύνδεσης του εθνικού ηλεκτρικού δικτύου, ώστε το δίκτυο να καταστεί πιο οικονομικό και ασφαλέστερο.

¹⁰⁴² Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

¹⁰⁴³ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 27.

¹⁰⁴⁴ Ο.π., p. 81.

¹⁰⁴⁵ Iskander C. & Scerri E., Interfacing a Solar Photovoltaic System with the National Electricity Grid in Malta, Renewable Energy, Volume 15(1-4), 2008, p.p. 577-580.

¹⁰⁴⁶ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 83.

10.7.3 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

Η ένταξη της χώρας στην ΕΕ επέφερε και την άρση του μονοπωλίου της Enemalta Corporation. Όσο αφορά στη διάσπαση (unbundling) του ηλεκτρικού τομέα της παραπάνω εταιρείας σε παραγωγή, μεταφορά και διανομή ηλεκτρικής ενέργειας, η χώρα άσκησε δικαίωμα εξαίρεσης από την Ευρωπαϊκή ντιρεκτίβα 96/92/EC για την εσωτερική αγορά ηλεκτρισμού, καθόσον το ηλεκτρικό δίκτυο της χώρας είναι μικρό και απομονωμένο.¹⁰⁴⁷ Παρόλα αυτά ιδιώτες συμμετέχουν στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Το 2001 συστάθηκε η Malta Resources Authority ως ανεξάρτητη ρυθμιστική αρχή για τον ενεργειακό τομέα.¹⁰⁴⁸ Παλαιότερα οι αρμοδιότητες για τον ενεργειακό τομέα ανήκαν στην Enemalta Corporation. Στις αρμοδιότητες της MRA περιλαμβάνεται και η χάραξη της ενεργειακής πολιτικής της χώρας καθώς και ο έλεγχος της αγοράς ΦΑ. Αναφορικά με το πετρέλαιο, η χώρα διαθέτει ένα άριστο καθεστώς παροχής αδειών για τη διεξαγωγή ερευνών εντοπισμού και εκμετάλλευσης κοιτασμάτων πετρελαίου.¹⁰⁴⁹ Οι τιμές των ενεργειακών προϊόντων (πετρέλαιο, ηλεκτρική ενέργεια) είναι χαμηλές, ενώ το πλαίσιο τιμολόγησης αυτών είναι πολύπλοκο. Οι υπόψη τιμές δεν ανταποκρίνονται στο πραγματικό κόστος.¹⁰⁵⁰ Στον τομέα της ενεργειακής απόδοσης και των ΑΠΕ, η χώρα εφαρμόζει από το 2001 το Product Safety Act.¹⁰⁵¹

10.7.4 Προστασία του περιβάλλοντος

Το 1994 οι εκπομπές CO₂ από την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας ήταν 1.558 εκ τόνους. Η Μάλτα έχει επικυρώσει την Energy Charter Treaty Energy Charter Protocol και on Energy Efficiency and Related Environmental Aspects τον Ιούλιο του 2001. Εκτός από την εξαίρεση από τον ΦΠΑ για τις εγκαταστάσεις ηλιακής ενέργειας, δεν υπάρχουν άλλα κίνητρα στον τομέα της εξοικονόμησης ενέργειας και χρήσης ΑΠΕ.¹⁰⁵² Η Μάλτα έχει υπογράψει τη σύμβαση - πλαίσιο του ΟΗΕ για την κλιματική αλλαγή (UNFCCC) τον Ιούλιο του 1992, την οποία επικύρωσε το Μάρτιο του 1994 και έθεσε σε ισχύ τον Ιανουάριο του 1995. Επίσης η χώρα έχει υπογράψει και

¹⁰⁴⁷ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 18-19.

¹⁰⁴⁸ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 82.

¹⁰⁴⁹ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 22.

¹⁰⁵⁰ Ο.π., p. 23.

¹⁰⁵¹ 2001 Regular Report on Malta's Progress towards Accession, Ο.π., p. 17.

¹⁰⁵² Iskander C. & Scerri E., Interfacing a Solar Photovoltaic System with the National Electricity Grid in Malta, Ο.π., p.p. 577-580.

επικυρώσει το Πρωτόκολλο του Κιότο.¹⁰⁵³ Τέλος στα πλαίσια διαφόρων νόμων και δράσεων για το περιβάλλον είναι υποχρεωτική η εκπόνηση μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων για κάθε μεγάλο project στην χώρα.

10.8 ΜΑΡΟΚΟ

10.8.1 Εισαγωγή

Η οικονομία της χώρας παρουσιάζει έντονη εξάρτηση από τον τομέα της παροχής υπηρεσιών και ειδικότερα από τον τουρισμό. Το Μαρόκο εφαρμόζει αυστηρή οικονομική πολιτική με αποτέλεσμα το δημοσιονομικό έλλειμμα της χώρας να μειωθεί από 10% του ΑΕΠ τη δεκαετία του 1980, σε 3% του ΑΕΠ το 2010. Αξιοσημείωτο είναι ότι η χώρα έχει επιταχύνει τις απαιτούμενες αλλαγές για την ιδιωτικοποίηση κρατικών επιχειρήσεων.¹⁰⁵⁴ Στόχοι της ενεργειακής πολιτικής της χώρας, είναι η προώθηση της εξοικονόμησης ενέργειας, ο εκσυγχρονισμός των υποδομών, οι διασυνδέσεις των εθνικών ενεργειακών δικτύων με αντίστοιχα Ευρωπαϊκά δίκτυα, η αύξηση της διαφοροποίησης των εισαγωγών, η αύξηση της εγχώριας πρωτογενούς παραγωγής, η εισαγωγή ιδιωτών στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας και η θέσπιση ενεργειακής πολιτικής για επίτευξη διαφάνειας, συμμετοχή ιδιωτών και ενίσχυση του ανταγωνισμού.¹⁰⁵⁵

10.8.2 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

Η χώρα εισάγει περίπου το 90% των ενεργειακών αναγκών της, πρωτίστως πετρέλαιο (από τη Σαουδική Αραβία, το Ιράκ, το Ιράν και τη Νιγηρία) και δευτερευόντως άνθρακα (από τις ΗΠΑ και την Κολομβία). Συνεπώς εξαρτάται άμεσα τόσο από τις διεθνείς τιμές του πετρελαίου όσο και από τις ισοτιμίες νομισμάτων των προμηθευτών της. Το μεγαλύτερο μέρος της χώρας είναι ανεξερεύνητο σχετικά με την ύπαρξη κοιτασμάτων πετρελαίου και ΦΑ. Υπάρχει επίσης πρόθεση για εκμετάλλευση του ηλιακού και αιολικού δυναμικού της χώρας, η οποία διαθέτει και σημαντικά κοιτάσματα πετρελαϊκού σχιστόλιθου. Το 40% του πληθυσμού δεν είχε μέχρι πρόσφατα πρόσβαση στο ηλεκτρικό δίκτυο της χώρας, μέχρι την εφαρμογή δράσεων μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, προκειμένου να τύχει ηλεκτροδότησης

¹⁰⁵³ 2001 Regular Report on Malta's Progress towards Accession, Ο.π., p.p. 17-18.

¹⁰⁵⁴ Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

¹⁰⁵⁵ Debra Johnson, The Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 84.

το σύνολο της χώρας.¹⁰⁵⁶

10.8.2.1 Πετρέλαιο

Τα αποδεδειγμένα κοιτάσματα πετρελαίου του Μαρόκου ανέρχονται σε 1.8 εκ βαρέλια και θεωρούνται αμελητέα.¹⁰⁵⁷ Όμως αρκετές περιοχές της χώρας, κυρίως offshore, δεν έχουν μέχρι σήμερα ερευνηθεί. Για το λόγο αυτό, η κυβέρνηση παρέχει σε διεθνείς εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην έρευνα κοιτασμάτων συμβόλαια με ελκυστικούς όρους. Υπεύθυνη για την έρευνα και την εκμετάλλευση κοιτασμάτων υδρογονανθράκων της χώρας, είναι η κρατική εταιρεία ONAREP (Office National de Recherches et d'Exploitations Pétrolières) η οποία ελέγχεται από το Υπουργείο Ενέργειας και Φυσικών Πόρων.¹⁰⁵⁸ Το Μαρόκο διαθέτει δύο διυλιστήρια πετρελαίου (Mohammedia και Sidi Kacem) συνολικής δυναμικότητας 154.901 bbl/d, των οποίων επίκειται εκσυγχρονισμός και αύξηση της δυναμικότητάς τους.¹⁰⁵⁹ Τα υπόψη διυλιστήρια πωλήθηκαν (1996) στη Σουηδική εταιρεία Saudi Corral, γεγονός που εγείρει ανησυχίες για το ιδιωτικό μονοπώλιο του τομέα.

10.8.2.2 Φυσικό Αέριο

Το Μαρόκο παράγει αμελητέες ποσότητες ΦΑ, οι οποίες προέρχονται από το κοιτάσμα Meskala. Τα αποθέματα της χώρας σε ΦΑ, εκτιμούνται το 2010 περίπου 100 bcf.¹⁰⁶⁰ Όπως και με το πετρέλαιο έτσι και με το ΦΑ, η κυβέρνηση προσφέρει ευνοϊκά συμβόλαια για την έρευνα των κοιτασμάτων προκειμένου να προσελκύσει διεθνείς εταιρείες. Το ΦΑ θα διαδραματίσει καταλυτικό ρόλο στην εγχώρια αγορά, καθόσον από το Μαρόκο διέρχεται ο αγωγός ΦΑ Maghreb-Europe, με χωρητικότητα 10 bnm³/year, που μεταφέρει Αλγερινό ΦΑ στην Ευρώπη διαμέσου της Ισπανίας. Το Μαρόκο λαμβάνει 600 εκ. m³/year ως τέλη διέλευσης του υπόψη αγωγού. Το ΦΑ χρησιμοποιείται πρωτίστως για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας σε IPP σταθμούς συνδυασμένου κύκλου.¹⁰⁶¹

¹⁰⁵⁶ Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

¹⁰⁵⁷ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p. 32.

¹⁰⁵⁸ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 83.

¹⁰⁵⁹ Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

¹⁰⁶⁰ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p. 29.

¹⁰⁶¹ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 85.

10.8.2.3 Στερεά καύσιμα

Η χώρα διαθέτει ένα λιγνιτωρυχείο στην περιοχή Jerada, το οποίο καλύπτει μόλις το 2.5% της συνολικής εγχώριας κατανάλωσης. Οι λοιπές απαιτήσεις καλύπτονται από εισαγωγές από τις ΗΠΑ, την Κολομβία και τη Νότια Αφρική. Τα στερεά καύσιμα καταναλώνονται πρωτίστως στους ανθρακικούς σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας (Mohammedia και Jorf Lasfar) καθώς και σε βιομηχανικές χρήσεις.¹⁰⁶²

10.8.2.4 Ηλεκτρισμός

Ο ρυθμός αύξησης της κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας στη χώρα ανέρχεται σε 6-7% και λόγω της επικείμενης ηλεκτροδότησης όλων των περιοχών της χώρας, η εν λόγω τάση θα συνεχισθεί.¹⁰⁶³ Περίπου το 80% της καταναλισκόμενης ηλεκτρικής ενέργειας παράγεται από θερμικούς σταθμούς, ενώ το υπόλοιπο 20% παράγεται από υδροηλεκτρικούς σταθμούς και εισαγωγές ηλεκτρισμού από την Ισπανία. Το 2010, το Μαρόκο είχε εγκατεστημένη ισχύ σταθμών 5292 MW, η οποία αναλύεται σε θερμικούς και υδροηλεκτρικούς σταθμούς καθώς και μικρούς σταθμούς με αεροστρόβιλους και μηχανές ντίζελ.¹⁰⁶⁴ Η κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας για το 2010 ανήλθε σε 23.6 TWh.¹⁰⁶⁵ Προκειμένου να ανταποκριθεί η χώρα στις διαρκώς αυξανόμενες απαιτήσεις σε ηλεκτρική ενέργεια, σχεδιάζει να επενδύσει ποσό μεγαλύτερο από \$ 20 εκατ. την περίοδο 2012 – 2022, αυξάνοντας την εγκατεστημένη ηλεκτρική ισχύ σε 6750 MW. Το υπόψη μέγεθος το 2009 ανήλθε σε 6100 MW.¹⁰⁶⁶ Αξιοσημείωτο είναι ότι η χώρα επένδυσε περίπου \$3.6 bn, την περίοδο 1998 - 2010 για κατασκευή σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, συνολικής ισχύος 2400 MW.¹⁰⁶⁷ Η εταιρεία ONE (Office Nationale de l'Electricite) διατηρεί τον έλεγχο της παραγωγής, μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας. Το 1994 ξεκίνησε η κατασκευή σταθμών IPP (Independent Power Producers).¹⁰⁶⁸ Η χώρα αύξησε τη διαφοροποίηση καυσίμων για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας μέσω εισαγωγών ΦΑ, ενώ κύριο μέλημά της είναι και η εκμετάλλευση του αιολικού και ηλιακού

¹⁰⁶² Euromed Information Notes, European Commission, Ο.π., p.p. 8-11.

¹⁰⁶³ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p.p. 33-34.

¹⁰⁶⁴ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p. 29.

¹⁰⁶⁵ Ο.π., p. 29.

¹⁰⁶⁶ Ο.π., p. 32.

¹⁰⁶⁷ Enav Peter, Energy Infrastructure in the Middle East and North Africa to 2010: A Country-by-Country Financing Guide, Ο.π., p. 27.

¹⁰⁶⁸ Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

εγχώριου δυναμικού της.¹⁰⁶⁹ Αναλυτικότερα, μέσω ενός φιλόδοξου σχεδίου και σημαντικών επενδύσεων, το Μαρόκο ευελπιστεί μία δυναμική προώθηση των ΑΠΕ ώστε έως το 2020, το 42% της συνολικής εγχώριας καταναλισκόμενης ενέργειας να προέρχεται από ΑΠΕ. Το σχέδιο αυτό μεταξύ άλλων προβλέπει και τη μείωση της κατανάλωσης πετρελαίου κατά 40%, έως το 2030.¹⁰⁷⁰ Στον τομέα των διασυνδέσεων, η χώρα συνδέεται με την Ισπανία μέσω υποθαλάσσιου καλωδίου τάσης 400KV.¹⁰⁷¹ Το Μαρόκο εισάγει ηλεκτρική ενέργεια από την Ισπανία, κυμαινόμενη έως 90 MW για ισχύ βάσης και 200 MW για ισχύ αιχμής.¹⁰⁷²

10.8.3 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

Η ONE είναι μια κάθετα οργανωμένη επιχείρηση ηλεκτρισμού. Εφαρμόζεται το μοντέλο single buyer με το οποίο οι παραγωγοί πωλούν την ηλεκτρική ενέργεια στην ONE.¹⁰⁷³ Αναφορικά με τις αρμοδιότητες της ONE, διατηρείται η μεταφορά της ηλεκτρικής ενέργειας και η ένταξη των μονάδων στο σύστημα. Αντίθετα, στο πεδίο της διανομής ηλεκτρικής ενέργειας συντελείται σταδιακή ιδιωτικοποίηση, έχοντας περάσει σε ιδιώτες τέσσερις εταιρείες διανομής.¹⁰⁷⁴ Οι απώλειες του ηλεκτρικού συστήματος μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, ανέρχονται στο 18%.¹⁰⁷⁵ Η τιμολόγηση της ηλεκτρικής ενέργειας διεξάγεται στη βάση της αρμονίας των τιμών με το πραγματικό κόστος. Επιδοτήσεις υφίστανται μόνο για μικρούς καταναλωτές.¹⁰⁷⁶

Το Μαρόκο είναι η πρώτη χώρα της Βόρειας Αφρικής που υιοθέτησε το θεσμό των σταθμών IPP, με αποτέλεσμα τη λειτουργία τεσσάρων σταθμών. Εν προκειμένω, στο Jorf Lasfar (1356 MW), στο Tahaddart (470 MW), στο Mohammedia (700 MW) και στο Kentira (500 MW).¹⁰⁷⁷ Η χώρα έχει υιοθετήσει το μοντέλο BOT για την κατασκευή σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ. Ωστόσο στη χώρα δεν υφίσταται ανεξάρτητη ρυθμιστική αρχή για την ενέργεια, θεμελιακή προϋπόθεση

¹⁰⁶⁹ Nfaoui H., Buret J. & Sayigh AAM, Wind Characteristics and Wind Energy Potential in Morocco, Solar Energy, Volume 63, Number 1, Elsevier, July 1998, p.p. 51-60.

¹⁰⁷⁰ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p.p. 32-33.

¹⁰⁷¹ Tadros MTY, Uses of Sunshine Duration to Estimate the Global Solar Radiation Over Eight Meteorological Stations in Egypt, Ο.π., p.p. 231-246.

¹⁰⁷² Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 82.

¹⁰⁷³ Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

¹⁰⁷⁴ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 17.

¹⁰⁷⁵ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p. 37.

¹⁰⁷⁶ Euromed Information Notes, European Commission, Ο.π., p. 28.

¹⁰⁷⁷ Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

για τη διασφάλιση της διαφάνειας μίας ελεύθερης ενεργειακής αγοράς.¹⁰⁷⁸ Στον τομέα της ενεργειακής απόδοσης και της εξοικονόμησης ενέργειας, τελούν σε εξέλιξη σημαντικές δράσεις, ενώ ο φορέας CDER (Centre for the Development of Renewable Energies) είναι υπεύθυνος για την προώθηση των ΑΠΕ. Η ιδιωτικοποίηση εισήλθε και στο χώρο των διυλιστηρίων, καθόσον τα δύο διυλιστήρια της χώρας πωλήθηκαν το 1996 στη Σουηδική εταιρεία Corral group.¹⁰⁷⁹ Στον τομέα της διανομής ΦΑ, δραστηριοποιείται η Ισπανική εταιρεία Gas Natural SDG, κατασκευάζοντας το εθνικό δίκτυο διανομής ΦΑ.

10.8.4 Προστασία περιβάλλοντος

Οι εκπομπές CO₂ από χρήση άνθρακα στους εγχώριους σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας ανήλθαν στους 1.42 Mt CO₂/yr το 1980 και αυξανόμενοι στους 5.89 Mt CO₂/yr το 2006. Οι εκπομπές CO₂ από χρήση πετρελαίου στους ίδιους σταθμούς ήταν: 2.23 Mt CO₂/yr το 1980 και 6.08 Mt CO₂/yr το 2006.¹⁰⁸⁰ Η χώρα έχει σημαντικό δυναμικό ΑΠΕ στους τομείς της αιολικής, ηλιακής και υδάτινης ενέργειας καθώς και σε βιομάζα, το οποίο σκοπεύει να εκμεταλλευθεί. Για το λόγο αυτό, τελούν υπό κατασκευή αιολικά πάρκα 140 MW στην Tangiers, 60 MW στην Tarfaya και 50 MW στην Kouidia El-Beida.¹⁰⁸¹ Το 2004 τέθηκε σε λειτουργία υβριδικός σταθμός παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, με χρήση ΦΑ και ηλιακής ενέργειας. Η παραγόμενη ηλεκτρική ισχύς καλύπτει το 6% των εγχώριων αναγκών. Στον τομέα των υδροηλεκτρικών σταθμών, κατασκευάζονται πέντε νέα φράγματα και υδροηλεκτρικοί σταθμοί.¹⁰⁸² Το Μαρόκο έχει υπογράψει τη σύμβαση – πλαίσιο του ΟΗΕ για την κλιματική αλλαγή (UNFCCC) κατά τη διάρκεια της Συνδιάσκεψης του Ρίο το 1992, την οποία επικύρωσε στις 28 Δεκεμβρίου 1995. Η χώρα έχει επίσης υπογράψει το πρωτόκολλο του Κιότο το οποίο και επικύρωσε στις 25 Ιανουαρίου 2002.¹⁰⁸³

¹⁰⁷⁸ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 23.

¹⁰⁷⁹ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 86.

¹⁰⁸⁰ World Bank Website, 2007. Βλέπε σύνδεσμο: www.worldbank.org

¹⁰⁸¹ Nfaoui H., Buret J. & Sayigh AAM, Wind Characteristics and Wind Energy Potential in Morocco, Ο.π., p.p. 51-60.

¹⁰⁸² Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 45.

¹⁰⁸³ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p. 61.

10.9 ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ

10.9.1 Εισαγωγή

Οι αυτόνομες περιοχές της χώρας έχουν έκταση 5970 km² στη Δυτική Όχθη και 365 km² στη Λωρίδα της Γάζας και στην Ανατολική Ιερουσαλήμ. Το 1994 υπεγράφη συμφωνία ειρήνευσης με το Ισραήλ και κατόπιν υπεγράφη στο Παρίσι το ίδιο έτος, πρωτόκολλο οικονομικής συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών, το οποίο προβλέπει μεταξύ άλλων, ιδιωτικοποίηση τομέων της οικονομίας και ενθάρρυνση ιδιωτικών επενδύσεων στη χώρα.¹⁰⁸⁴ Η ειρηνευτική διαδικασία βέβαια εξελίχθηκε με πολλές διακυμάνσεις και επί του παρόντος είναι στάσιμη. Η πολιτική αστάθεια που επικρατεί στην περιοχή επιφέρει πολλά προβλήματα. Η οικονομία της χώρας εξαρτάται έντονα από το Ισραήλ και από το τακτικό κλείσιμο των συνόρων μεταξύ των δύο κρατών. Το 90% των εμπορικών συναλλαγών της χώρας γίνεται με το Ισραήλ.¹⁰⁸⁵ Αρμοδιότητα επιλογής της ενεργειακής στρατηγικής της χώρας έχει η ΡΕΑ (Palestinian Energy Authority). Στο πλαίσιο αυτό η ΡΕΑ επίκειται να δημιουργήσει θεσμικό πλαίσιο για τον ενεργειακό τομέα. Η ΡΕΑ έχει συστήσει την GPA (General Petroleum Authority), ενώ υπάρχει και η ΡΕΚ (Palestinian Electricity Company).¹⁰⁸⁶ Στο πλαίσιο των ενεργειακών δράσεων της χώρας, θα γίνουν έργα ενεργειακών υποδομών και επέκταση των ενεργειακών δικτύων, θα επιχειρηθεί η προσέλκυση ξένων επενδυτών και η μερική ενεργειακή απεξάρτηση της χώρας από το Ισραήλ.

10.9.2 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

Η χώρα διαθέτει λιγοστές πηγές ενέργειας, κυρίως ηλιακή ενέργεια και βιομάζα. Η Παλαιστίνη εισάγει από το Ισραήλ πετρελαϊκά προϊόντα και ηλεκτρική ενέργεια από την ΙΕΚ (Israel Electric Company) που καλύπτει το 95% της καταναλισκόμενης ηλεκτρικής ενέργειας. Το υπόλοιπο ποσοστό καλύπτεται από μικρές εγχώριες μονάδες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.¹⁰⁸⁷

10.9.2.1 Πετρέλαιο

Το σύνολο των αναγκών σε πετρέλαιο και σε πετρελαϊκά προϊόντα που καταναλώνει η Παλαιστίνη εισάγονται από το Ισραήλ, καθόσον η χώρα δεν έχει

¹⁰⁸⁴ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 64.

¹⁰⁸⁵ Enav Peter, Energy Infrastructure in the Middle East and North Africa to 2010: A Country-by-Country Financing Guide, Ο.π., p.p. 63-67.

¹⁰⁸⁶ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 71.

¹⁰⁸⁷ Ο.π., p. 63.

διυλιστήριο πετρελαίου. Υπάρχει αγωγός πετρελαίου από τις Ιρακινές πόλεις Mosul και Kirkuk προς την Ισραηλινή πόλη της Haifa, ο οποίος είναι εκτός λειτουργίας από το 1948. Στο μέλλον είναι πιθανή η προμήθεια πετρελαϊκών προϊόντων και από άλλες χώρες, ώστε να μειωθεί η ενεργειακή εξάρτηση από το Ισραήλ.¹⁰⁸⁸

10.9.2.2 Φυσικό Αέριο

Το 1998 η Παλαιστινιακή Αρχή υπέγραψε συμφωνία με την Ιταλική εταιρεία ENI για την κατασκευή αγωγού ΦΑ από την Αίγυπτο προς την περιοχή της Γάζας.¹⁰⁸⁹ Επισημαίνεται ότι ο υπόψη αγωγός ΦΑ ξεκινά από το Port Fuad της Αιγύπτου και καταλήγει στο El Arish στο βόρειο Σινά, μη διερχόμενος από Ισραηλινό έδαφος.¹⁰⁹⁰ Η εγχώρια κατανάλωση ΦΑ, αφορά στη χρήση του ως καύσιμο για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Το Νοέμβριο του 1999 η Παλαιστινιακή Αρχή υπέγραψε με την BG International (τμήμα της British Gas), συμφωνία για διεξαγωγή ερευνών εντοπισμού κοιτασμάτων ΦΑ σε offshore περιοχές της Γάζας.¹⁰⁹¹ Οι πιθανότητες εύρεσης κοιτασμάτων ΦΑ ήταν μεγάλες, δεδομένης της ομοιότητας των γεωλογικών σχηματισμών του εδάφους της περιοχής, με το έδαφος περιοχών της Αιγύπτου και του Ισραήλ όπου βρέθηκαν κοιτάσματα ΦΑ. Αναλυτικότερα, πρόκειται για έρευνες στο πηγάδι Marine-1 στα χωρικά ύδατα της Λωρίδας της Γάζας. Το Ισραήλ δεν έγειρε αντιρρήσεις καθόσον το εν λόγω κοιτάσμα δεν ήταν αξιόλογο, εκτιμάται περίπου σε 1,4 tcf ΦΑ.

Πιο πρόσφατες εκτιμήσεις κάνουν λόγο για κοιτάσματα ΦΑ αξίας \$ τρία δις, στην προέκταση των χωρικών υδάτων της Λωρίδας της Γάζας, ήτοι ενδεχόμενη ΑΟΖ της Παλαιστινιακής Αρχής.¹⁰⁹² Επί παραδείγματι πρόσφατες έρευνες κάνουν λόγο για το κοιτάσμα Mari-B το οποίο εκτιμάται ότι περιέχει 1 tcf ΦΑ¹⁰⁹³ και εκτείνεται στη θαλάσσια περιοχή μεταξύ της ισραηλινής και της ενδεχομένης παλαιστινιακής ΑΟΖ. Εκτιμάται ότι η Παλαιστινιακή Αρχή θα αποκτήσει δικαίωμα εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων που εκτείνονται στη Λωρίδα της Γάζας. Ευχής έργο είναι αυτό να γίνει με τη σύμπραξη περισσότερων κρατών.

¹⁰⁸⁸ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

¹⁰⁸⁹ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 72.

¹⁰⁹⁰ Ο.π., p. 74.

¹⁰⁹¹ Ο.π., p. 87.

¹⁰⁹² Ιωσηφίδης Ιωσήφ, Ενεργειακός Σχεδιασμός 2011-2030 και Γεωπολιτική. Κύπρος: ΑΠΕ, Φυσικό Αέριο. 27+12 χώρες μαζί... και 1 εναντίον", Ο.π., σελ. 37.

¹⁰⁹³ <http://www.ogj.com/articles/2003/12/noble-energy-starts-up-gas-production-from-mari-b-field-off-israel.html>

10.9.2.3 Ηλεκτρισμός

Στον τομέα του ηλεκτρισμού, το μικρό εθνικό ηλεκτρικό δίκτυο παρουσιάζει υψηλή εξάρτηση από την IEC (Israel Electric Company). Η χώρα εισάγει περίπου 300 MW (το 95% της απαιτούμενης ισχύος) από το Ισραήλ, σε σχετικά υψηλή τιμή ήτοι 7 cents/KWh.¹⁰⁹⁴ Το 1996 η κατανάλωση ηλεκτρισμού ανήλθε στις 787 MWh, ενώ η αντίστοιχη για το 2009 ήταν 830-1009 MWh.¹⁰⁹⁵ Εν τω μεταξύ, το πετρελαιωμένο ηλεκτρικό δίκτυο της χώρας εμφανίζει τακτικές διακοπές στην παροχή ηλεκτρισμού. Μία βιώσιμη λύση που προωθήθηκε για την αντιμετώπιση των διακοπών αυτών, είναι η κατασκευή ενός IPP σταθμού ισχύος 136 MW στην περιοχή της Γάζας. Το consortium Enron International και PEC (Palestinian Electric Company) είναι ιδιοκτήτες του σταθμού, στην κατασκευή του οποίου συμμετείχε και η ABB Alstom. Το consortium υπέγραψε συμφωνία PPA για παροχή ηλεκτρικής ενέργειας στην Παλαιστίνη διάρκειας 20 ετών, με τιμή 4.7 cents/KWh.¹⁰⁹⁶ Αρχικά ο σταθμός χρησιμοποιεί ως καύσιμο πετρέλαιο που εισάγεται από το Ισραήλ, ενώ στη συνέχεια θα χρησιμοποιεί ΦΑ από την Αίγυπτο. Στον τομέα της μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, τελούν σε εξέλιξη δράσεις αναβάθμισης των ηλεκτρικών δικτύων της χώρας, τα οποία χρηματοδοτούνται από την ΕΕ. Αναφορικά με τις διασυνδέσεις του ηλεκτρικού δικτύου της χώρας με άλλα εθνικά ηλεκτρικά δίκτυα, εξετάζεται η εκδοχή διασυνδέσεων με την Ιορδανία, το Ισραήλ και την Αίγυπτο.¹⁰⁹⁷

10.9.3 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

Η Παλαιστινιακή Αρχή σκοπεύει να θεσπίσει στον τομέα της ενέργειας ένα ισχυρό θεσμικό πλαίσιο, ώστε να ενισχύσει τις ενεργειακές υποδομές της. Η PEA (Palestinian Energy Authority) ελέγχει τον ενεργειακό τομέα, ενώ το 1997 ιδρύθηκε και η PEC (Palestinian Electric Company).¹⁰⁹⁸ Επίσης πρόσφατα ιδρύθηκε και η PETL (Palestinian Energy Transmission Limited) προκειμένου να αναβαθμισθεί το σύστημα μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας, να λάβουν χώρα διασυνδέσεις με τα

¹⁰⁹⁴ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 82.

¹⁰⁹⁵ Tadros MTY, Uses of Sunshine Duration to Estimate the Global Solar Radiation Over Eight Meteorological Stations in Egypt, Renewable Energy, Volume 21, Number 2, Elsevier, October 2010, p.p. 231-246.

¹⁰⁹⁶ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p.p. 84-86.

¹⁰⁹⁷ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p.p. 39-40.

¹⁰⁹⁸ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 22-24.

εθνικά ηλεκτρικά δίκτυα γειτονικών χωρών και να διεξάγεται η διαχείριση της μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας και η ένταξη μονάδων (dispatch). Η PETL υιοθετεί το μοντέλο του single buyer, αγοράζοντας ηλεκτρική ενέργεια από το εσωτερικό και εξωτερικό της χώρας και πουλώντας την στις εταιρείες διανομής.¹⁰⁹⁹ Η διανομή της ηλεκτρικής ενέργειας σε αρκετές περιοχές γίνεται από δημοτικές επιχειρήσεις, ενώ υπάρχει και η εταιρεία JEC ή JDECo (Jerusalem District Electricity Company), η οποία διανέμει στις περιοχές Jerusalem, Jericho, Bethlehem, Ramallah και El Bireh.¹¹⁰⁰ Στη Γάζα υπάρχει η GEDCO (Gaza Electricity Distribution Company).¹¹⁰¹ Οι υψηλές απώλειες του συστήματος μεταφοράς και διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας εκτιμώνται σε 25-35%.¹¹⁰² Η αύξηση της ενεργειακής απόδοσης αποτελεί πρωταρχική προτεραιότητα της εθνικής ενεργειακής πολιτικής.

Όσον αφορά την τιμολόγηση της ηλεκτρικής ενέργειας και του πετρελαίου, πρόκειται για αρμοδιότητα της ΡΕΑ, η οποία προβαίνει στον καθορισμό των εν λόγω τιμών με τη σύμφωνη γνώμη του Υπουργικού Συμβουλίου.¹¹⁰³ Η ενεργειακή πολιτική προσανατολίζεται σε τιμολόγηση στη βάση του πραγματικού κόστους, ώστε να μην υπάρχουν στρεβλώσεις στην ενεργειακή αγορά και να εξασφαλίζεται η βιωσιμότητα των σχετικών εταιρειών του κλάδου. Στον τομέα του ΦΑ ο οποίος εντάχθηκε πρόσφατα στην ενεργειακή αγορά της χώρας, υπάρχει η BG η οποία δραστηριοποιείται στον τομέα της έρευνας για εντοπισμό κοιτασμάτων ΦΑ. Αξιοσημείωτη είναι και η εταιρεία ENI η οποία κατασκεύασε και διαχειρίζεται τον αγωγό ΦΑ μεταξύ Αιγύπτου και Παλαιστίνης.¹¹⁰⁴

10.9.4 Προστασία του περιβάλλοντος

Η συμμετοχή των ΑΠΕ στην πρωτογενή κατανάλωση ενέργειας είναι περίπου 25%, μέγεθος που αποτελεί το υψηλότερο μεταξύ των Μεσογειακών Εταίρων. Στο πεδίο των ΑΠΕ και του περιβάλλοντος τελούν σε εξέλιξη πολλά προγράμματα, μεταξύ των οποίων κυριαρχούν προγράμματα χρήσης φωτοβολταϊκών, χρήσης

¹⁰⁹⁹ Enav Peter, Energy Infrastructure in the Middle East and North Africa to 2010: A Country-by-Country Financing Guide, Ο.π., p. 41.

¹¹⁰⁰ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 88.

¹¹⁰¹ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 29.

¹¹⁰² Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p. 41.

¹¹⁰³ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 34.

¹¹⁰⁴ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 92.

αιολικής και ηλιακής ενέργειας, μείωσης εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και διαχείρισης αποβλήτων. Επισημαίνεται ότι παρατηρείται ευρεία χρήση ηλιακών συλλεκτών παραγωγής ζεστού νερού χρήσης.

10.10 ΣΥΡΙΑ

10.10.1 Εισαγωγή

Πρωταρχικό μέλημα της οικονομικής πολιτικής της χώρας είναι η μετάβασή της από μια οικονομία με έντονες κρατικές παρεμβάσεις στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς. Η επιδίωξη αυτή είναι επιτακτική καθόσον ο τομέας των υδρογονανθράκων αναμένεται να έχει σημαντική συνεισφορά στα έσοδα της χώρας. Η εθνική οικονομία βασίζεται πρωτίστως στις εξαγωγές πετρελαίου, οι οποίες αποτελούν το 60% των εξαγωγών της χώρας.¹¹⁰⁵ Στον αντίποδα, η πτώση των τιμών του πετρελαίου ή ακόμα και η ξηρασία που εμφανίσθηκε κατά τα έτη 1998 και 1999, επέφεραν ύφεση στη Συριακή οικονομία.¹¹⁰⁶ Τα τελευταία χρόνια στη χώρα διεξάγεται ένας εμφύλιος πόλεμος, η αρχική φάση του οποίου ήταν απόρροια της «Αραβικής Άνοιξης». Επί του παρόντος, ο πόλεμος αυτός έχει προσλάβει ιδιαίτερα επικίνδυνες διαστάσεις όχι μόνο για τη Συρία αλλά για την ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου και της βόρειας Αφρικής. Ο τερματισμός του εμφυλίου πολέμου θα βελτιώσει τις παραγμένες σχέσεις της χώρας με το Ισραήλ και συνάμα θα επιφέρει οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, αλλά και ανάπτυξη του ενεργειακού τομέα της χώρας.

10.10.2 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

Πρωταρχική επιδίωξη της ενεργειακής πολιτικής της χώρας, είναι η διατήρηση της πετρελαϊκής παραγωγής στα παλαιότερα επίπεδα. Τα τελευταία χρόνια υπάρχει μείωση της εθνικής πετρελαϊκής παραγωγής, απόρροια των απαρχαιωμένων τεχνολογιών που χρησιμοποιούνται, αναφορικά με την άντληση. Η πτωτική αυτή τάση επιδεινώνεται λόγω των σταδιακά εξαντλούμενων κοιτασμάτων.¹¹⁰⁷ Εκτιμάται λοιπόν ότι με βάση τα υφιστάμενα κοιτάσματα πετρελαίου και ΦΑ, η χώρα θα καταστεί σύντομα καθαρός εισαγωγέας πετρελαίου. Η Συρία

¹¹⁰⁵ Enav Peter, Energy Infrastructure in the Middle East and North Africa to 2010: A Country-by-Country Financing Guide, Ο.π., p. 18.

¹¹⁰⁶ EURO-MED Partnership, Syria: Country Strategy Paper 2002 – 2006 & National Indicative Programme 2002 – 2004, European Commission, Brussels, p.p. 14-15.

¹¹⁰⁷ Ιωσηφίδης Ιωσήφ, Ενεργειακός Σχεδιασμός 2011-2030 και Γεωπολιτική. Κύπρος: ΑΠΕ, Φυσικό Αέριο. 27+12 Χώρες Μαζί... και 1 Εναντίον, Ο.π., σελ. 27.

φιλοδοξεί να μεταβάλλει το υπάρχον status, με εντατικοποίηση των ερευνών για εντοπισμό νέων κοιτασμάτων πετρελαίου και ΦΑ, καθώς και με σταδιακή χρήση ΦΑ ως καύσιμο στην ηλεκτροπαραγωγή αντί του πετρελαίου. Η παραγωγή πρωτογενούς ενέργειας της χώρας αφορά σε 92% αργό πετρέλαιο, 6% ΦΑ και 2% υδάτινη ενέργεια.¹¹⁰⁸ Το 43% της παραγωγής αργού πετρελαίου εξάγεται, μαζί με πετρελαϊκά προϊόντα. Η ΕΕ αποτελεί τον κύριο εμπορικό εταίρο της χώρας απορροφώντας το 62% των πετρελαϊκών εξαγωγών της Συρίας.¹¹⁰⁹ Πρόσφατες έρευνες του United States Geological Survey εκτιμούν ότι η θαλάσσια περιοχή που περικλείει τις ΑΟΖ της Συρίας, του Ισραήλ και του Λιβάνου, ενδέχεται να περιέχει αξιόλογα κοιτάσματα ΦΑ (122 tcf) αλλά και πετρελαίου, ικανά να μεταβάλουν το ενεργειακό status της χώρας.¹¹¹⁰

10.10.2.1 Πετρέλαιο

Τα αποδεδειγμένα αποθέματα της χώρας ανέρχονται σε 2.5 bn bl για το 2012. Η παραγωγή του αργού πετρελαίου έχει πτωτική τροχιά από τη μέγιστη παραγωγή των 604.000 bbl/d, που σημειώθηκε το 1996.¹¹¹¹ Η εν λόγω πτωτική τροχιά οφείλεται στη σταδιακή εξάντληση μεγάλων κοιτασμάτων, όπως το Jebisseh. Επιπλέον η αυξανόμενη εγχώρια κατανάλωση οδηγεί σε μείωση των ποσοτήτων πετρελαίου για εξαγωγές. Ο βασικός παραγωγός πετρελαίου στη χώρα είναι η εταιρεία al-Furat Petroleum Co (AFPC), η οποία είναι κοινοπραξία των κρατικών εταιρειών Syrian Petroleum Company (SPC 50%), Pecten Syria Petroleum (15.625%) και των ξένων ιδιωτικών εταιρειών Royal Dutch/Shell (15.625%) και Deminex (18.75%).¹¹¹² Οι κυριότερες πετρελαιοπηγές της AFPC είναι: al-Thayyem, Omar/Omar North, al-Izba, Maleh, Sijan, και Tanak.¹¹¹³

Στον τομέα των διυλιστηρίων, η χώρα έχει δύο διυλιστήρια στις περιοχές Banias and Homs, συνολικής δυναμικότητας 242.140 bbl/d.¹¹¹⁴ Η Συρία επίκειται να κατασκευάσει και τρίτο διυλιστήριο στην περιοχή Deir ez-Zour, δυναμικότητας 60.000

¹¹⁰⁸ Syria's Country Analysis Brief, Energy Information Administration, May 2013. Βλέπε σύνδεσμο: <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=SY>

¹¹⁰⁹ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

¹¹¹⁰ Bruneton Alain, Konofagos Elias & Foscolos Anthony, The Importance of Eastern Mediterranean Gas Fields for Greece and the EU, Ο.π., p. 5.

¹¹¹¹ Syria's Country Analysis Brief, Energy Information Administration, Ο.π.

¹¹¹² Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 62.

¹¹¹³ Ο.π., p. 67.

¹¹¹⁴ Syria's Country Analysis Brief, Energy Information Administration, Ο.π.

bbl/d, ενώ ταυτόχρονα θα προβεί σε εκσυγχρονισμό των δύο ανωτέρω διυλιστηρίων.¹¹¹⁵ Σημαντικοί εξαγωγικοί τερματικοί σταθμοί της χώρας είναι τα λιμάνια Banias, Tartous και Latakia. Όλοι οι τερματικοί σταθμοί τελούν υπό την αιγίδα της SCOT (Syrian Company for Oil Transport), θυγατρική εταιρεία της SPC. Η Συρία και το Ιράκ κατασκευάζουν από κοινού διυλιστήριο δυναμικότητας 140.000 bbl/d στο λιμάνι Banias, προκειμένου να επεξεργάζεται Ιρακινό αργό πετρέλαιο.¹¹¹⁶ Η χώρα διαθέτει σημαντικά κοιτάσματα πετρελαϊκού σχιστόλιθου, πρωτίστως στην κοιλάδα Yarmouk, κοιτάσμα που εκτείνεται και στην Ιορδανία.¹¹¹⁷

10.10.2.2 Φυσικό Αέριο

Τα αποδεδειγμένα αποθέματα ΦΑ της Συρίας ανέρχονται περίπου σε 8.5 Tcf. Το πλείστον εξ' αυτών ανήκουν στην SPC και περιλαμβάνουν: το δυναμικότητας 3.6 Tcf κοιτάσμα στην Palmyra, το 1.6 Tcf στην Al-Furat, το 1.2 Tcf στην Suwaidiyah, το 0.8 Tcf στην Jibsah, το 0.7 Tcf στο Deir-ez-Zour καθώς και μικρότερα κοιτάσματα στις περιοχές Al-Hol, Al-Ghona και Marqada.¹¹¹⁸ Το έτος 2009 η παραγωγή ΦΑ στη Συρία ανήλθε στα 219 billion cubic feet, ενώ η εγχώρια κατανάλωση ΦΑ ανήλθε το ίδιο έτος στα 251 bcf. Για το λόγο αυτό η χώρα επιδιώκει να αυξήσει την παραγωγή ΦΑ καθώς και την εγχώρια κατανάλωση ΦΑ, ώστε να είναι διαθέσιμες μεγαλύτερες ποσότητες πετρελαίου για εξαγωγή.¹¹¹⁹ Η εγχώρια παραγωγή ΦΑ θα τονωθεί ιδιαίτερα με την επιθυμητή πλήρη λειτουργία του σταθμού παραγωγής ΦΑ στην περιοχή Χαγιάν, ο οποίος θα παράγει σε ημερήσια βάση 32 mcf.¹¹²⁰ Το σύνολο της εγχώριας παραγωγής ΦΑ καταναλώνεται πρωτίστως στον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής, καθώς και στη βιομηχανία και τον οικιακό τομέα.¹¹²¹ Σημαντικό πρόγραμμα στο πεδίο του ΦΑ ήταν το «Desgas» στην περιοχή Deir-ez-Zour, κόστους \$ 430 m. Η συμφωνία υπεγράφη το 1997, μεταξύ της SPC και της κοινοπραξίας Conoco-Total Fina Elf.¹¹²²

¹¹¹⁵ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 62.

¹¹¹⁶ Ο.π., p.p. 66-68.

¹¹¹⁷ Syria's Country Analysis Brief, Energy Information Administration, Ο.π.

¹¹¹⁸ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 71.

¹¹¹⁹ Syria Energy Country Analysis, EIA, Washington D.C. Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: <http://205.254.135.7/countries/cab.cfm?fips=SY>

¹¹²⁰ Ιωσηφίδης Ιωσήφ, Ενεργειακός Σχεδιασμός 2011-2030 και Γεωπολιτική. Κύπρος: ΑΠΕ, Φυσικό Αέριο. 27+12 Χώρες Μαζί... και 1 Εναντίον, Ο.π., σελ. 27.

¹¹²¹ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p.p. 63-65.

¹¹²² Syria's Country Analysis Brief, Energy Information Administration, Ο.π.

Επί του παρόντος η χώρα εισάγει ΦΑ από την Αίγυπτο μέσω του Arab Gas Pipeline, το οποίο εκτιμάται σε 5-6 bcf. Επιπλέον, έχουν συναφθεί συμφωνίες με το Ιράν, το Ιράκ και το Αζερμπαϊτζάν για εισαγωγές ΦΑ. Αναφορικά με τις δύο πρώτες χώρες, η Συρία σύναψε συμφωνία (2011) για συμμετοχή στην κατασκευή του αγωγού Islamic Gas Pipeline, ο οποίος πρόκειται να μεταφέρει ιρανικό ΦΑ στις αγορές της ΕΕ διαμέσου του Ιράκ, της Συρίας και του Λιβάνου. Ο υπόψη αγωγός θα έχει μέγιστη ετήσια χωρητικότητα περίπου 1.4 tcf. Οι πρόσφατες αξιολογές ανακαλύψεις ΦΑ εκ μέρους του United States Geological Survey - όπως αναφέρθηκε παραπάνω - ωθούν τη χώρα σε εντατική διεξαγωγή ερευνών για εντοπισμό και εκμετάλλευση κοιτασμάτων ΦΑ, τα οποία και θα μεταβάλουν άρδην το ενεργειακό status της χώρας. Στο πλαίσιο των εν λόγω ερευνών, η Δαμασκός προκήρυξε σχετικό διαγωνισμό απευθυνόμενη σε διεθνείς εταιρείες του κλάδου, για επισκόπηση θαλασσίων οικοπέδων πλησίον της ΑΟΖ Κύπρου.¹¹²³

Η επικείμενη αντικατάσταση του πετρελαίου με ΦΑ ως καύσιμο για ηλεκτροπαραγωγή, καθώς και η αύξηση της εγχώριας κατανάλωσης ΦΑ κατά 9.2% τα τελευταία είκοσι έτη, καθιστούν δυσχερή την εκδοχή μετάβασης της χώρας σε μελλοντικό εξαγωγέα ΦΑ, παρά τις πρόσφατες ανακαλύψεις κοιτασμάτων ΦΑ.¹¹²⁴

10.10.2.3 Ηλεκτρισμός

Στον τομέα του ηλεκτρισμού δεσπόζει η κρατική εταιρεία PEEGT (Public Establishment for Power Generation and Transmission), η οποία έχει το μονοπώλιο στην παραγωγή, μεταφορά και διανομή ηλεκτρικής ενέργειας. Το έτος 2000 η συνολική εγκατεστημένη ισχύς των εγχώριων μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας ήταν 6.6 GW, ενώ το 2001 ανήλθε στα 7 GW.¹¹²⁵ Από το μέγεθος αυτό, το 50% αφορά σε πετρελαϊκούς σταθμούς, το 40% σε σταθμούς ΦΑ και το 10% σε υδροηλεκτρικούς σταθμούς. Η μέση ετήσια αύξηση της κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας ανέρχεται στο 9%, γεγονός που απαιτεί την αύξηση της εγκατεστημένης ισχύος του εγχώριου ηλεκτρικού συστήματος.¹¹²⁶ Η Συρία την περίοδο 2001-2010 εγκατέστησε στο ηλεκτρικό της σύστημα, επιπρόσθετες μονάδες συνολικής ισχύος 3000 MW και κόστους \$ 2 billions, για να αντεπεξέλθει στην αυξημένη κατανάλωση

¹¹²³ Ιωσηφίδης Ιωσήφ, Ο.π., σελ. 27.

¹¹²⁴ Syria's Country Analysis Brief, Energy Information Administration, Ο.π.

¹¹²⁵ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p.p. 43-44.

¹¹²⁶ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 81.

ηλεκτρικής ενέργειας.¹¹²⁷

Η χώρα επίκειται να κατασκευάσει μονάδες συνδυασμένου κύκλου με καύσιμο ΦΑ και να μετατρέψει τους υφιστάμενους πετρελαϊκούς σταθμούς σε σταθμούς ΦΑ.¹¹²⁸ Ήδη οι σταθμοί Mahrada και Banias έχουν ανασκευαστεί και χρησιμοποιούν ΦΑ από τα κοιτάσματα της περιοχής Palmyra. Επίσης οι σταθμοί πετρελαίου/ΦΑ Tishreen, Suwaidiyah I και Suwaidiyah II λειτουργούν πρωτίστως με ΦΑ και δευτερευόντως με κατανάλωση πετρελαίου. Επιπροσθέτως επίκειται η μετατροπή σταθμών απλού κύκλου (στις περιοχές Qattiuneh, Nasiriya και Zaizoun) σε σταθμούς συνδυασμένου κύκλου.¹¹²⁹ Το έτος 2001 ολοκληρώθηκε η διασύνδεση των ηλεκτρικών δικτύων της Συρίας, Αιγύπτου και Ιορδανίας, σε ένα δίκτυο με εγκατεστημένη ισχύ 45 GW. Επίκειται δε η διασύνδεση της Συρίας με το Λίβανο και το Ιράκ, ενώ η διασύνδεση με την Τουρκία υλοποιήθηκε το 2003.¹¹³⁰

10.10.3 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

Τα τελευταία έτη είναι πασιδήλη η βούληση της χώρας για μεταρρυθμίσεις στον ενεργειακό τομέα, ο οποίος τελεί υπό κρατικό έλεγχο μέσω κρατικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα. Αξιοσημείωτη είναι η ανυπαρξία ανταγωνισμού και ανεξάρτητης ρυθμιστικής αρχής. Η πρώτη δράση απελευθέρωσης του τομέα, ήταν η διαπραγμάτευση της κυβέρνησης με την Κ/Ξ των εταιρειών Sarkbi και Tractabel για την κατασκευή και λειτουργία του πρώτου σταθμού IPP, ισχύος 600 MW, στην περιοχή Barida.¹¹³¹ Η χώρα δεν διαθέτει νομικό πλαίσιο για την παραγωγή και εκμετάλλευση κοιτασμάτων υδρογονανθράκων.¹¹³² Επιτρέπεται η αδειοδότηση σε κοινοπραξίες διεθνών εταιρειών και η περιορισμένη εκμετάλλευση, κατόπιν διαπραγματεύσεων μεταξύ των εν λόγω εταιρειών, του Υπουργείου ενέργειας και της SPC. Το έτος 2000, αδειοδοτήθηκε η καναδική εταιρεία Tangananika Oil για την εκμετάλλευση της πετρελαιοπηγής Oude, γεγονός που αποτέλεσε την πρώτη αδειοδότηση σε ιδιωτική εταιρεία για εκμετάλλευση κοιτάσματος, που τελούσε υπό

¹¹²⁷ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p. 46.

¹¹²⁸ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 76.

¹¹²⁹ Syria's Country Analysis Brief, Energy Information Administration, Ο.π.

¹¹³⁰ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p.p. 37-42.

¹¹³¹ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 36-37.

¹¹³² Ο.π., p. 39.

την εκμετάλλευση της SPC.¹¹³³

Στον τομέα του ΦΑ, σημαντική εξέλιξη ήταν η συμφωνία της SPC με την Κ/Ξ των εταιρειών Conoco και Elf για την κατασκευή αγωγών ΦΑ και εξόρυξη ΦΑ στην περιοχή Deir-Ez-Zour.¹¹³⁴ Επίσης διεθνείς εταιρείες δραστηριοποιούνται στην εκμετάλλευση του κοιτάσματος ΦΑ στην περιοχή Palmyra (Conoco, Shell και Total Fina Elf). Η χώρα επίκειται να καταρτίσει ένα δίκαιο νομοθετικό πλαίσιο για την έρευνα και εκμετάλλευση κοιτασμάτων υδρογονανθράκων, προκειμένου να εντείνει το ενδιαφέρον των διεθνών εταιρειών του κλάδου, αναπτύσσοντας περαιτέρω τον υπόψη τομέα.¹¹³⁵

Στον τομέα του ηλεκτρισμού, η κρατική εταιρεία PEEGT είναι μια κάθετα οργανωμένη επιχείρηση. Η PEEGT προκηρύσσει διεθνείς διαγωνισμούς για την κατασκευή σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Μέχρι πρόσφατα το θεσμικό πλαίσιο δεν επέτρεπε τη συμμετοχή ιδιωτών στην παραγωγή και διανομή ηλεκτρικής ενέργειας.¹¹³⁶ Οι απώλειες μεταφοράς και διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας ανέρχονται περίπου στο 25% της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας και οφείλονται στην υπερφόρτωση του δικτύου καθώς και στην παλαιότητα των εγκαταστάσεων.¹¹³⁷ Οι τιμές όλων των ενεργειακών προϊόντων, διαμορφώνονται από το Υπουργείο ενέργειας και είναι κάτω του πραγματικού κόστους. Υφίστανται δε και επιδοτήσεις των τιμών στο σύνολο των ενεργειακών προϊόντων.¹¹³⁸

10.10.4 Προστασία του περιβάλλοντος

Οι εκπομπές CO₂ από τη χρήση πετρελαίου για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, ανήλθαν στους 1.52 Mt CO₂/yr το 1980, αυξήθηκαν στους 5.05 Mt CO₂/yr το 1990, στους 7.84 Mt CO₂/yr το 1995 και στους 8.11 Mt CO₂/yr το 2000. Αντίστοιχα οι εκπομπές CO₂ από τη χρήση ΦΑ για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, ήταν 0.09 Mt CO₂/yr το 1980, 1.29 Mt CO₂/yr το 1990, 2.86 Mt CO₂/yr το 1995 και παρέμειναν

¹¹³³ Syria's Country Analysis Brief, Energy Information Administration, Ο.π.

¹¹³⁴ Ο.π.

¹¹³⁵ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 41.

¹¹³⁶ Ο.π., p.p. 44-45.

¹¹³⁷ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p. 52.

¹¹³⁸ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 47.

αμετάβλητες το 2000. Η Συρία συμμετείχε ως Non - Annex I χώρα στη Συνδιάσκεψη του Ρίο (1992) και υπέγραψε τη σύμβαση – πλαίσιο του ΟΗΕ για την κλιματική αλλαγή, την οποία επικύρωσε τον Ιανουάριο του 1996. Η χώρα επικύρωσε επίσης το Πρωτόκολλο του Κιότο στις 27 Ιανουαρίου 2006.

Η συμμετοχή των ΑΠΕ στον ενεργειακό τομέα είναι χαμηλή, λόγω του χαμηλού κόστους των συμβατικών πηγών ενέργειας και των κρατικών επιδοτήσεων στις τιμές των συμβατικών καυσίμων. Αποτρεπτικά επιδρά και το υψηλό κεφάλαιο επένδυσης που απαιτούν οι ΑΠΕ. Η χώρα έχει υψηλό δυναμικό ηλιακής και αιολικής ενέργειας, τα οποία παραμένουν χωρίς αξιοποίηση.¹¹³⁹ Η εγκατεστημένη ηλεκτρική ισχύς των υδροηλεκτρικών μονάδων στο εγχώριο ηλεκτρικό δίκτυο, ανήλθε το 2000 σε 1,545 MW, μέγεθος που αντιστοιχεί στο 20% της συνολικής εγκατεστημένης ισχύος της χώρας. Οι υπόψη μονάδες παράγουν το 18% της ηλεκτρικής ενέργειας. Το υδάτινο δυναμικό της Συρίας ανέρχεται σε 5,000 GWh/year.¹¹⁴⁰

10.11 ΤΟΥΡΚΙΑ

10.11.1 Εισαγωγή

Η Τουρκία είναι ένα σημαντικό ενεργειακό σταυροδρόμι μεταξύ των πετρελαιοπαραγωγών και παραγωγών ΦΑ χωρών της Μέσης Ανατολής και της Κασπίας, καθώς και των Ευρωπαϊκών ενεργειακών αγορών. Η χώρα διέπεται από υψηλή ενεργειακή κατανάλωση λόγω δημογραφικής ανάπτυξης.¹¹⁴¹ Το 1999, η Τουρκία ανακηρύχθηκε ως υποψήφια χώρα για ένταξη στην ΕΕ στο πλαίσιο της συνόδου του Ελσίνκι.¹¹⁴² Συνολικά η Τουρκία απορρόφησε περίπου € 376.2 εκατ. από τον προϋπολογισμό του MEDA I.¹¹⁴³

10.11.2 Ενεργειακή κατάσταση και πολιτική

Αρμοδιότητα για τα ενεργειακά θέματα της χώρας έχει το Υπουργείο

¹¹³⁹ Al-Mohamad A., Renewable Energy Resources in Syria, Renewable Energy, Volume 24(3-4), 2001, p.p. 365-371.

¹¹⁴⁰ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 90.

¹¹⁴¹ An Energy Overview of the Republic of Turkey, U. S. Department of Energy, Office of Fossil Energy, September 2002, p. 29.

¹¹⁴² The EU's Relations with Turkey Overview, 2002. Βλέπε στο σύνδεσμο: http://europa.eu.int/comm/external_relations

¹¹⁴³ 2001 Regular Report on Turkey's Progress towards Accession, Commission of the European Communities, Brussels, November 13, 2001, p. 16.

ενέργειας και φυσικών πόρων (MENR).¹¹⁴⁴ Η ενεργειακή κατανάλωση αυξάνει με ρυθμό μεγαλύτερο από το ρυθμό αύξησης της ενεργειακής παραγωγής, οδηγώντας τη χώρα σε αυξανόμενες ενεργειακές εισαγωγές. Η ενεργειακή πολιτική της χώρας προσανατολίζεται στην αύξηση της γεωγραφικής διαφοροποίησης των ενεργειακών εισαγωγών καθώς και στην αυξημένη διαφοροποίηση του είδους των καυσίμων. Αποσκοπεί επίσης στην εκμετάλλευση των εγχώριων ενεργειακών πηγών, στην προώθηση των ΑΠΕ και της εξοικονόμησης ενέργειας, στην αύξηση της ενεργειακής απόδοσης, στην αύξηση ανταγωνισμού στον ενεργειακό τομέα μέσω ιδιωτικοποίησης των σχετικών κρατικών επιχειρήσεων. Το 2001 η Τουρκία επικύρωσε την Energy Charter Treaty και το ίδιο έτος θέσπισε νόμο για την απελευθέρωση του ενεργειακού τομέα, προκειμένου να περατωθεί το καθεστώς του κρατικού μονοπωλίου στον ενεργειακό τομέα και να προσελκυσθούν ξένοι επενδυτές.¹¹⁴⁵ Η Τουρκία διαδραματίζει σημαντικό διαμετακομιστικό ρόλο στον τομέα των αγωγών μεταφοράς πετρελαίου και ΦΑ προς τις Ευρωπαϊκές χώρες και τις αγορές της Δύσης.

10.11.3 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

Η χώρα διαθέτει μεγάλο αριθμό ενεργειακών πηγών όπως: λιθάνθρακας, λιγνίτης, πετρέλαιο, ΦΑ, υδάτινη ενέργεια, γεωθερμική ενέργεια, βιομάζα, ηλιακή ενέργεια και αιολική ενέργεια. Παρόλα αυτά, οι εγχώριες ενεργειακές πηγές δεν καλύπτουν τις ανάγκες της χώρας.¹¹⁴⁶ Το 1985 το ποσοστό κάλυψης της κατανάλωσης ενέργειας από εγχώριες ενεργειακές πηγές ήταν 55%, ενώ το 2015 το αντίστοιχο ποσοστό αναμένεται να είναι περίπου 30%.¹¹⁴⁷ Το MENR (Ministry of Energy and Natural Resources) εκτιμά ότι κατά την περίοδο 2000-2010 η μέση ετήσια αύξηση της ενεργειακής κατανάλωσης είναι περίπου της τάξης του 6.8%.¹¹⁴⁸ Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι, η χώρα πρέπει να διασφαλίσει τις ενεργειακές εισαγωγές της και να αυξήσει τη γεωγραφική διαφοροποίηση αυτών.

¹¹⁴⁴ Debra Johnson, The Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 67.

¹¹⁴⁵ Turkey's Country Analysis Brief, Energy Information Administration, May 2013. Βλέπε σύνδεσμο: <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=TU>

¹¹⁴⁶ Demirbas A., Energy Balance, Energy Sources, Energy Policy, Future Developments and Energy Investments in Turkey, Energy Conversion and Management, Volume 42(10), 2001, p.p. 1239-1258.

¹¹⁴⁷ Aybar E.N., Saral R. & Fikret H., Energy Today and in the Future in Turkey, Fourth Energy Congress of Turkey, Izmir, 1986, p. 169.

¹¹⁴⁸ Ediger V.S. & Tatlidil H., Forecasting the Primary Energy Demand in Turkey and Analysis of Cyclic Patterns, Energy Conversion and Management, Volume 43(4), 2002, p.p. 473-487.

10.11.3.1 Πετρέλαιο

Η χώρα διαθέτει αποδεδειγμένα αποθέματα πετρελαίου της τάξης των 229 εκ. βαρελιών, πλείστα εκ των οποίων βρίσκονται στο Hakkarı στη ΝΑ Τουρκία.¹¹⁴⁹ Πρόκειται για μικρά κοιτάσματα με μεγάλο κόστος εξαγωγής. Παρόλα αυτά είκοσι περίπου διεθνείς εταιρείες δραστηριοποιούνται στο πεδίο του εντοπισμού και εκμετάλλευσης πετρελαϊκών κοιτασμάτων στην ΝΑ Τουρκία και τη Μαύρη Θάλασσα. Ενδεχόμενη δε είναι και η ύπαρξη εκμεταλλεύσιμων offshore κοιτασμάτων. Η ετήσια εγχώρια κατανάλωση πετρελαίου τα τελευταία έτη ανέρχεται περίπου στα 28.3 Mtoe, το 12% του οποίου καλύπτεται από την εγχώρια παραγωγή.¹¹⁵⁰ Η εγχώρια παραγωγή πετρελαίου βαίνει διαρκώς μειούμενη σε αντίθεση με την κατανάλωση του αγαθού που έχει ανοδική τροχιά. Η συμμετοχή του πετρελαίου στη συνολική εγχώρια ενεργειακή κατανάλωση είναι 43%, ενώ η μέση ετήσια αύξηση της κατανάλωσης πετρελαίου είναι περίπου 2-3%.¹¹⁵¹

Στον τομέα της παραγωγής πετρελαίου δραστηριοποιείται η κρατική εταιρεία ΤΡΑΟ (Turkish State Petroleum Company), η Royal Dutch/Shell, η ExxonMobil κλπ. Η χώρα διαθέτει έξι διυλιστήρια πετρελαίου συνολικής δυναμικότητας 719.275 bbl/d. Η κρατική εταιρεία Turpas (Turkish Petroleum Refineries Corporation) κατέχει τα τέσσερα εξ' αυτών.¹¹⁵² Η Turpas εκσυγχρόνισε τις μονάδες της προκειμένου να παράγει περισσότερα ελαφριά προϊόντα όπως βενζίνη και να εναρμονιστεί με standards της ΕΕ, πράγμα που εγένετο το 2004.

Στην Τουρκία υπάρχουν αρκετοί πετρελαιοαγωγοί τόσο αμερικανικών όσο και ρωσικών συμφερόντων. Ο αγωγός Ceyhan-Kirikkale μεταφέρει 25 εκ. βαρέλια αργού πετρελαίου το χρόνο και λειτουργεί υπό την αιγίδα της BOTAS.¹¹⁵³ Ο αγωγός Iraq-Turkey Crude Oil Pipeline, ξεκινά από το Kirkuk και καταλήγει στο λιμάνι Ceyhan.¹¹⁵⁴ Ο αγωγός αμερικανικών συμφερόντων BTC Pipeline που μεταφέρει πετρέλαιο από την Κασπία, ξεκινώντας από το Baku του Azerbaijan και καταλήγοντας στο Ceyhan της Τουρκίας. Η κατασκευή του ολοκληρώθηκε το 2006.¹¹⁵⁵

¹¹⁴⁹ Akdeniz F., Caglar A. & Gullu D., Recent Energy Investigations on Fossil and Alternative Nonfossil Resources in Turkey, Energy Conversion and Management, Vol. 43(4), 2002, p.p. 575-589.

¹¹⁵⁰ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 69.

¹¹⁵¹ An Energy Overview of the Republic of Turkey, U. S. Department of Energy, Ο.π., p. 44.

¹¹⁵² Turkey's Country Analysis Brief, Energy Information Administration, Ο.π.

¹¹⁵³ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 67.

¹¹⁵⁴ Ο.π., p. 71.

¹¹⁵⁵ Turkey's Country Analysis Brief, Energy Information Administration, Ο.π.

10.11.3.2 Φυσικό Αέριο

Τα συνολικά αποδεδειγμένα αποθέματα ΦΑ της χώρας ανέρχονται περίπου σε 218 bcf (εκτίμηση 2011). Η συνολική εγχώρια παραγωγή το 2010 είναι περίπου 25 bcf, ενώ η ετήσια κατανάλωση είναι περίπου 1,3 tcf. Η χρήση του ΦΑ είναι αυξημένη και διότι χρησιμοποιείται ως καύσιμο στην ηλεκτροπαραγωγή αλλά και την βιομηχανία.¹¹⁵⁶ Υπεύθυνη για την κατασκευή και τη λειτουργία των αγωγών ΦΑ στη χώρα είναι η κρατική εταιρεία BOTAS. Η υπόψη εταιρεία μαζί με τη Ρυθμιστική Αρχή Αγορών Ενέργειας έχουν αρμοδιότητες επί θεμάτων ΦΑ.¹¹⁵⁷ Το 2002 τέθηκε σε λειτουργία το κοίτασμα ΦΑ στην περιοχή Gocerler, ενώ το 2001 η ΤΡΑΟ ανακοίνωσε τον εντοπισμό κοιτασμάτων ΦΑ στη Mersin και στο Iskenderun, στα παράλια της Μεσογείου.¹¹⁵⁸ Επί του παρόντος διεξάγονται έρευνες για εντοπισμό και εκμετάλλευση κοιτασμάτων ΦΑ στη Μαύρη Θάλασσα, από τις εταιρείες British Petroleum, Shell και ΤΡΑΟ.¹¹⁵⁹

Η Τουρκία προβαίνει σε εισαγωγές ΦΑ για κάλυψη των εγχώριων αναγκών της, από τη Ρωσία λόγω της πρόσφατης λειτουργίας του αγωγού Blue Stream, το Ιράν και λοιπές χώρες της Κασπίας. Εκτιμάται ότι μελλοντικά το 25% των εισαγωγών ΦΑ θα προέρχεται από τη Ρωσία, 25% από το Τουρκμενιστάν (έναρξη το 2005), 10% από το Αζερμπαϊτζάν (έναρξη το 2005) και το υπόλοιπο από το Ιράν, το Ιράκ, την Αίγυπτο, την Αλγερία, το Ουζμπεκιστάν και τη Νιγηρία.¹¹⁶⁰ Σημαντικές ποσότητες ΦΑ προμηθεύεται η χώρα από το κοίτασμα Shah Deniz του Αζερμπαϊτζάν, διαμέσου του αγωγού ΦΑ Baku-Tbilisi-Erzurum. Επίσης η Τουρκία εισάγει ετησίως 49 bcf ΦΑ από το Ιράν, διαμέσου του αγωγού ΦΑ Iran - Turkey Pipeline.¹¹⁶¹ Η Αίγυπτος αποτελεί μια ακόμα χώρα που προμηθεύει με ΦΑ την Τουρκία, διαμέσου αγωγών ΦΑ και με τη μορφή LNG. Η Τουρκία εισάγει επίσης ΦΑ με τη μορφή LNG, από την Αλγερία και τη Νιγηρία.¹¹⁶²

¹¹⁵⁶ Demirbas A., Energy Balance, Energy Sources, Energy Policy, Future Developments and Energy Investments in Turkey, Ο.π., p.p. 1239-1258.

¹¹⁵⁷ Turkey Energy Country Analysis, EIA, Washington D.C. Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: <http://205.254.135.7/countries/cab.cfm?fips=TU>

¹¹⁵⁸ Turkey's Country Analysis Brief, Energy Information Administration, Ο.π.

¹¹⁵⁹ Turkey Energy Country Analysis, EIA, Ο.π.

¹¹⁶⁰ Aybar E.N., Saral R. & Fikret H., Energy Today and in the Future in Turkey, Ο.π., p. 169.

¹¹⁶¹ Turkey Energy Country Analysis, EIA, Ο.π.

¹¹⁶² Ο.π

10.11.3.3 Ηλεκτρισμός

Η μεγάλη αύξηση της ηλεκτρικής κατανάλωσης επέφερε τον διπλασιασμό της εγκατεστημένης ηλεκτρικής ισχύος των σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ η τάση αυτή αναμένεται να διατηρηθεί και στις επόμενες δεκαετίες. Κατά τη δεκαετία του 1990, ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης της ηλεκτρικής κατανάλωσης ήταν 9%, ενώ για τις πρώτες δεκαετίες του 21^{ου} αιώνα, το αντίστοιχο μέγεθος εκτιμάται σε 8%.¹¹⁶³ Η εγκατεστημένη ηλεκτρική ισχύς του συστήματος της χώρας ήταν 26 GW το 1999 και 65 GW το 2010, ενώ εκτιμάται να ανέλθει στα 110 GW το 2020.¹¹⁶⁴ Το υπουργείο ενέργειας της χώρας (MENR) εκτιμά ότι, προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες της χώρας σε πρόσθετη ηλεκτρική ισχύ απαιτούνται επενδύσεις ύψους \$ 3-5 billion.¹¹⁶⁵ Γενικά η χώρα θεωρείται από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες αγορές ηλεκτρισμού σε παγκόσμιο επίπεδο. Το 91% της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας προέρχεται από την κρατική εταιρεία TEAS (Turkey's Electricity Generating and Transmission Corporation).

Οι κρατικές εταιρείες BOTAS και TEAS εκτιμούν ότι, η κατανάλωση ΦΑ για την παραγωγή ηλεκτρισμού αυξήθηκε, από τα 12 bn m³ το 2000 σε 35 bn m³ το 2010 και αναμένεται να αυξηθεί σε 57 bn m³ το 2020. Η χώρα κατασκευάζει νέες μονάδες παραγωγής ηλεκτρισμού, με χρηματοδότηση στη βάση του μοντέλου BOT. Εν προκειμένω, το 2001 ανακοινώθηκαν 29 προγράμματα BOT συνολικής αξίας \$ 1.5 billion και συνολικής ισχύος 1.379 MW, το πλείστο των οποίων είναι αιολικά πάρκα.¹¹⁶⁶ Επίσης το νομικό πλαίσιο για την αγορά ηλεκτρισμού που θεσπίστηκε το 2000, εισάγεται και το μοντέλο TOR (Transfer of Operating Rights) το οποίο επιτρέπει την πώληση σταθμών σε ιδιώτες.¹¹⁶⁷

Η χώρα διαθέτει υδάτινο δυναμικό της τάξης των 433 TWh, εκ των οποίων οι 216 TWh είναι εκμεταλλεύσιμοι.¹¹⁶⁸ Στην Τουρκία λειτουργούν πάνω από 125 υδροηλεκτρικοί σταθμοί συνολικής εγκατεστημένης ισχύος 10.2 GW. Η κρατική εταιρεία DSI (General Directorate of State Hydraulic Works) είναι υπεύθυνη για την

¹¹⁶³ Debra Johnson, *The Euro-Mediterranean Energy Partnership*, Ο.π., p. 94.

¹¹⁶⁴ *World Energy Outlook, Estimations for Selected Countries*, EIA, Ο.π.

¹¹⁶⁵ Enav Peter, *Energy Infrastructure in the Middle East and North Africa to 2010: A Country-by-Country Financing Guide*, Ο.π., p. 31.

¹¹⁶⁶ *An Energy Overview of the Republic of Turkey*, U. S. Department of Energy, Ο.π., 47.

¹¹⁶⁷ Debra Johnson, *the Euro-Mediterranean Energy Partnership*, Ο.π., p. 95.

¹¹⁶⁸ Kaygusuz K., *Environmental Impacts of Energy Utilization and Renewable Energy Policies in Turkey*, *Energy Policy*, Volume 30(8), 2002, p.p. 689-698.

εκμετάλλευση του υδάτινου δυναμικού της χώρας.¹¹⁶⁹ Η εγκατεστημένη ισχύς των αιολικών πάρκων ανέρχεται στα 19 MW.¹¹⁷⁰ Συνολικά το αιολικό δυναμικό της χώρας είναι 120.000 MW, ενώ το γεωθερμικό 35 GW.¹¹⁷¹ Η Τουρκία εκμεταλλεύεται το αιολικό και γεωθερμικό δυναμικό της, με το μοντέλο BOT.¹¹⁷² Η Τουρκία διαθέτει ήδη με εκτίμηση του 2010 γεωθερμικούς σταθμούς εγκατεστημένης ισχύος 500 MW, ενώ η εκτίμηση είναι 1000 MW για το έτος 2020.¹¹⁷³

Η εταιρεία TEDAS (Turkish Electricity Distribution Company) ελέγχει το εθνικό ηλεκτρικό δίκτυο και τις διασυνδέσεις του με άλλα εθνικά δίκτυα. Επί του παρόντος υπάρχουν οι διασυνδέσεις: Αζερμπαϊτζάν (34.5kV και 154 kV), Αρμενία (220 kV), Βουλγαρία (400 kV), Γεωργία (220 kV), Ιράν (154 kV), Ιράκ (400 kV), Συρία (66 kV).¹¹⁷⁴ Επίσης σε εξέλιξη τελεί η διασύνδεση μέσω γραμμών 400 kV, με την Ελλάδα, Ιράκ, Ιράν και Συρία.¹¹⁷⁵ Τέλος η Τουρκία σύναψε συμφωνία με τα λοιπά μέλη της Οικονομικής Συνεργασίας των χωρών της Μαύρης Θάλασσας, για την κατασκευή περιφερειακού ηλεκτρικού δικτύου μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας, προκειμένου να λαμβάνουν χώρα ανταλλαγές ηλεκτρικής ενέργειας, ώστε να μειωθεί το λειτουργικό κόστος παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.

10.11.3.4 Στερεά καύσιμα

Η χώρα διαθέτει κοιτάσματα ανθρακίτη και λιθάνθρακα 1.1 billion short tons και κοιτάσματα λιγνίτη 8 billion short tons.¹¹⁷⁶ Σημαντικές ποσότητες λιθάνθρακα βρίσκονται στη λεκάνη Zonguldak. Το 40% των συνολικών κοιτασμάτων λιγνίτη βρίσκονται στη λεκάνη Afsin-Elbistan. Το έτος 2000 η Τουρκία παρήγαγε 74 million short tons (Mmst) στερεών καυσίμων και κατανάλωσε 91 Mmst.¹¹⁷⁷

¹¹⁶⁹ Ediger V.S. & Kentel E., Renewable Energy Potential as an Alternative to Fossil Fuels in Turkey, Energy Conversion and Management, Volume 40(7), 1999, p.p. 743-755.

¹¹⁷⁰ Oztopal A., Sahin A.D., Akgun N. & Sen Z., On the Regional Wind Energy Potential of Turkey, Energy, Volume 25(2), 2000, p.p. 189-200.

¹¹⁷¹ Durak M. & Sen Z., Wind Power Potential in Turkey and Akhisar Case Study, Renewable Energy, Volume 25(3), 2002, p.p. 463-472.

¹¹⁷² Kaygusuz K., Renewable and Sustainable Energy Use in Turkey: a Review, Renewable & Sustainable Energy Reviews, Volume 6(4), 2002, p.p. 339-366.

¹¹⁷³ Hanagasioglu M., Wind Energy in Turkey, Renewable Energy, Volume 16(1-4), 1999, p.p. 822-827.

¹¹⁷⁴ Turkey's Country Analysis Brief, Energy Information Administration, Ο.π.

¹¹⁷⁵ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p.p. 92-96.

¹¹⁷⁶ Akdeniz F., Caglar A. & Gullu D., Recent Energy Investigations on Fossil and Alternative Nonfossil Resources in Turkey, Ο.π., p.p. 575-589.

¹¹⁷⁷ ESBI - EPU - NTUA, BEICIP - FRANLAB - IBERNICO: Support the Ad Hoc Groups of Mediterranean Energy Forum, Mediterranean Energy Policy Document, Deliverable 1.1. 1st Draft, Version 1.1, June 2002.

10.11.4 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

Η χώρα υιοθέτησε δράσεις ώστε να εναρμονιστεί με τις ντιρεκτίβες της ΕΕ για τον ενεργειακό τομέα. Το 2001 θεσπίστηκε νόμος που εισάγει τον ανταγωνισμό στους τομείς της παραγωγής και διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας.¹¹⁷⁸ Σύμφωνα με το νόμο, ιδρύεται ανεξάρτητη ρυθμιστική αρχή για την ενέργεια, προβλέπονται δράσεις για την αναδιάρθρωση του τομέα του ηλεκτρισμού και για τον διαχωρισμό των επι μέρους τομέων της παραγωγής, μεταφοράς και διανομής (unbundling). Η μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας διατηρείται υπό κρατικό έλεγχο, ενώ επιτρέπεται η εισαγωγή ιδιωτών στην παραγωγή και τη διανομή ηλεκτρισμού.¹¹⁷⁹ Απαγορεύονται οι επιδοτήσεις μεταξύ διαφορετικών ομάδων καταναλωτών. Η κρατική εταιρεία ηλεκτρισμού TEAS διασπάται σε τρεις τομείς, παραγωγή, μεταφορά και διανομή. Ο υπόψη νόμος όμως, δεν διασαφηνίζει το καθεστώς των εγκατεστημένων σταθμών BOT και TOR. Το 2002 αποφασίσθηκε η πώληση έξι σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και εννέα περιφερειακών εταιρειών διανομής ηλεκτρισμού.¹¹⁸⁰

Το 2001 η Τουρκία θέσπισε νέο νόμο για την αγορά του ΦΑ, με τον οποίο καταργείται το μονοπώλιο της Botas, ενώ η εν λόγω εταιρεία θα διασπασθεί σε δύο ανεξάρτητες, για τη μεταφορά και τη διανομή - εισαγωγή του ΦΑ αντίστοιχα.¹¹⁸¹ Επιπλέον η Botas θα ιδιωτικοποιηθεί ενώ έχει εισαχθεί στο χρηματιστήριο. Ο νόμος προβλέπει ιδιωτικές επενδύσεις στους τομείς της εισαγωγής και διανομής ΦΑ, ενώ η μεταφορά παραμένει υπό κρατικό έλεγχο. Η ίδρυση ανεξάρτητης ρυθμιστικής αρχής για την ενέργεια ήταν προϋπόθεση για παροχή οικονομικής βοήθειας από το ΔΝΤ προς τη χώρα.¹¹⁸² Οι απώλειες του ηλεκτρικού συστήματος μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας ανέρχονται στο 20% της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας.¹¹⁸³

Αναφορικά με την έρευνα και εκμετάλλευση κοιτασμάτων πετρελαίου ισχύει ο νόμος του 1983.¹¹⁸⁴ Με τον εν λόγω νόμο επιτρέπεται η δραστηριοποίηση αλλοδαπών εταιρειών στη χώρα. Η παραγωγή πετρελαίου γίνεται πρωτίστως από

¹¹⁷⁸ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 21.

¹¹⁷⁹ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 97.

¹¹⁸⁰ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 24-25.

¹¹⁸¹ Ο.π., p. 34.

¹¹⁸² Ο.π., p.p. 36-37.

¹¹⁸³ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 95.

¹¹⁸⁴ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 42.

την κρατική ΤΡΑΟ, τη Royal Dutch/Shell και την ExxonMobil. Η διανομή των πετρελαϊκών προϊόντων διεξάγεται από ιδιωτικές εταιρείες και την άρτι ιδιωτικοποιημένη εταιρεία Poas (Petrol Ofisis), η οποία κατέχει το 60% της εν λόγω αγοράς.¹¹⁸⁵ Στον τομέα των διυλιστηρίων, η εταιρεία Turgas η οποία το 2000 κατείχε το 86% της συνολικής παραγωγής των εγχώριων διυλιστηρίων, ιδιωτικοποιήθηκε.¹¹⁸⁶ Εκσυγχρονίζει δε τις εγκαταστάσεις της, προκειμένου να παράγει προϊόντα με προδιαγραφές ΕΕ.¹¹⁸⁷

Στον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής λειτουργούν αρκετοί σταθμοί IPP με βάση το μοντέλο BOT ή το μοντέλο TOR.¹¹⁸⁸ Η ύπαρξη όμως σταθμών IPP πριν την εισαγωγή του ανταγωνισμού και την απελευθέρωση της ηλεκτρικής αγοράς, εκτιμάται ότι αποτελεί τροχοπέδη στη συμμετοχή ιδιωτών επενδυτών στην ανταγωνιστική αγορά παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, καθόσον οι σταθμοί IPP έχουν μακροχρόνιες συμβάσεις PSA με τη χώρα, με αποτέλεσμα να διαστρεβλώνεται η αγορά και ο ανταγωνισμός. Η αποζημίωση των ιδιωτών επενδυτών για την ηλεκτρική ενέργεια που παράγουν στους σταθμούς IPP η οποία πωλείται στην ηλεκτρική αγορά γίνεται σε ξένο συνάλλαγμα, με αποτέλεσμα το κέρδος να τελεί σε συνάρτηση με την ισοτιμία του Τουρκικού νομίσματος με ξένα νομίσματα.¹¹⁸⁹

Υπάρχουν πολλά προγράμματα για την εξοικονόμηση ενέργειας, ενώ εκτιμάται ότι το δυναμικό για την εξοικονόμηση ενέργειας ανέρχεται στο 40% της εγχώριας ενεργειακής κατανάλωσης. Αναφορικά με την τιμολόγηση των ενεργειακών προϊόντων, οι τιμές αυτών καθορίζονται από την ανεξάρτητη ρυθμιστική αρχή για την ενέργεια. Υφίστανται σχετικές επιδοτήσεις οι οποίες σταδιακά θα καταργηθούν.¹¹⁹⁰

10.11.5 Προστασία του περιβάλλοντος

Η χώρα διαθέτει συνολικό ετήσιο υδάτινο δυναμικό της τάξης των 433.000 GWh, το οποίο αντιστοιχεί στο 1% του παγκόσμιου ετήσιου δυναμικού. Το μισό του υπόψη δυναμικού είναι τεχνικά εκμεταλλεύσιμο, ενώ το 28% αυτού είναι και

¹¹⁸⁵ Turkey's Country Analysis Brief, EIA, Ο.π.

¹¹⁸⁶ An Energy Overview of the Republic of Turkey, U. S. Department of Energy, Ο.π., p. 54.

¹¹⁸⁷ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 51.

¹¹⁸⁸ Turkey's Country Analysis Brief, EIA, Ο.π.

¹¹⁸⁹ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 63-64.

¹¹⁹⁰ 2001 Regular Report on Turkey's Progress towards Accession, Commission of the European Communities, Ο.π., p. 23.

οικονομικά εκμεταλλεύσιμο.¹¹⁹¹ Το συνολικό εκμεταλλεύσιμο δυναμικό της βιομάζας ανέρχεται σε 16.92 Mtoe. Η χώρα διαθέτει επίσης υψηλά εκμεταλλεύσιμα δυναμικά αιολικής, ηλιακής και γεωθερμικής ενέργειας.¹¹⁹² Η συμβολή των ΑΠΕ στη συνολική εγχώρια ενεργειακή κατανάλωση είναι περίπου 12.5% και πρόκειται για το υψηλότερο μέγεθος ανάμεσα στους Μεσογειακούς Εταίρους.¹¹⁹³ Η χώρα σημείωσε σημαντική πρόοδο στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος κατά τις τρεις τελευταίες δεκαετίες. Στο πλαίσιο αυτό τέθηκε σε ισχύ ο περιβαλλοντικός νόμος (1983) και συστάθηκε υπουργείο περιβάλλοντος (1991).¹¹⁹⁴

Η Τουρκία έχει υπογράψει τις συνθήκες Arctic-Environmental Protocol και Environmental Modification treaty. Υπέγραψε επίσης το Πρωτόκολλο του Κιότο στις 28 Μάη 2009. Δεν έχει επικυρώσει τη σύμβαση – πλαίσιο του ΟΗΕ για την κλιματική αλλαγή (UNFCCC). Το 1986 ιδρύθηκε η AQCR (Air Quality Control Regulation) με αρμοδιότητα ελέγχου της ποιότητας του αέρα του περιβάλλοντος. Η AQCR καθορίζει τα αποδεκτά όρια εκπομπών διαφόρων ρύπων, για σταθμούς ηλεκτρικής ενέργειας με ισχύ μεγαλύτερη από 150 MW καθώς και για γραμμές μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας με τάση λειτουργίας μεγαλύτερη από 150 KV.¹¹⁹⁵

10.12 ΤΥΝΗΣΙΑ

10.12.1 Εισαγωγή

Η γενόμενη ιδιωτικοποίηση κρατικών επιχειρήσεων επέφερε σημαντικό φόρτο ξένων επενδύσεων, ενώ συνάμα η κυβέρνηση της χώρας θα προχωρήσει σε ιδιωτικοποίηση επιπλέον 41 κρατικών επιχειρήσεων, γεγονός που θα αποφέρει έσοδα της τάξης των \$1.2 billion.¹¹⁹⁶ Η ΕΕ αποτελεί πρωταρχικό εμπορικό εταίρο της Τυνησίας, καθόσον το 80% των Τυνησιακών εξαγωγών οδεύουν προς την ΕΕ, ενώ

¹¹⁹¹ Kamil Kaygusuz, Environmental Impacts of Energy Utilisation and Renewable Energy Policies in Turkey, Karadeniz Technical University, Trabzon, Turkey, p.p. 2-5.

¹¹⁹² Kaygusuz K. & Kaygusuz A., Renewable Energy and Sustainable Development in Turkey, Renewable Energy, Volume 25(3), 2002, p.p. 431-453.

¹¹⁹³ Tiris M., Ture I.E. & Ekinçi E., Energy and Environment Strategies in Turkey, Renewable Energy, Volume 9(1-4), 1996, p.p. 1171-1174.

¹¹⁹⁴ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 44.

¹¹⁹⁵ Demirbas A., Energy and Environmental Issues Relating to Greenhouse Gas Emissions in Turkey, Energy Conversion and Management, 2002, p.p. 9-14.

¹¹⁹⁶ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

το 71% των εισαγωγών στη χώρα προέρχεται από την ΕΕ.¹¹⁹⁷ Η Κυβέρνηση προωθεί μέτρα αναδιάρθρωσης της εθνικής οικονομίας και επιτάχυνση των διαδικασιών ιδιωτικοποίησης κρατικών επιχειρήσεων.¹¹⁹⁸ Το 1995, η Τυνησία και η ΕΕ σύναψαν συμφωνία συνεργασίας η οποία τέθηκε σε ισχύ το 1998. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, η υπόψη συμφωνία αποτελεί την πρώτη συμφωνία συνεργασίας που συνάπτει η ΕΕ, με μεσογειακή χώρα εκτός ΕΕ.¹¹⁹⁹ Στον ενεργειακό τομέα χορηγήθηκαν περίπου €45 million για τον εκσυγχρονισμό και την επέκταση του εθνικού δικτύου μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας.¹²⁰⁰

10.12.2 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

Η Τυνησία δεν είναι εύπορη όσον αφορά τα εγχώρια κοιτάσματα πετρελαίου και ΦΑ. Επίσης η χώρα δεν διαθέτει εκμεταλλεύσιμα κοιτάσματα στερεών καυσίμων.

10.12.2.1 Πετρέλαιο

Τα αποδεδειγμένα κοιτάσματα πετρελαίου μειώνονται κατά τα τελευταία χρόνια, ενδεικτικά αναφέρονται: αποθέματα 2.3 bn bl το 1978, 1.8 bn bl το 1988 και αποθέματα 0.3 bn bl το 1998.¹²⁰¹ Η χώρα εξάγει πετρέλαιο και εισάγει πετρελαϊκά προϊόντα λόγω περιορισμένης δυναμικότητας του διυλιστηρίου της χώρας. Η μέγιστη παραγωγή πετρελαίου παρατηρήθηκε το 1992 και ήταν ίση με 114.000 bbl/d.¹²⁰² Επιπλέον η κατανάλωση πετρελαίου αυξάνεται διαρκώς. Αποτέλεσμα αυτών ήταν η μετάβαση της χώρας από το 2000 σε καθαρό εισαγωγέα πετρελαίου, έπειτα από 20 χρόνια εξαγωγών. Το μεγαλύτερο κοιτάσμα πετρελαίου βρίσκεται στην El Borma, πλησίον των συνόρων με την Αλγερία, με παραγωγή περί τα 19.920 bbl/d.¹²⁰³ Το δεύτερο μεγαλύτερο κοιτάσμα πετρελαίου είναι το Ashtart, με παραγωγή περί τα 16.840 bbl/d. Τα δύο αυτά κοιτάσματα μαζί με το Sidi El Kilan (παραγωγή 13.260 bbl/d) συμμετέχουν κατά 75% στη συνολική πετρελαϊκή παραγωγή της χώρας.¹²⁰⁴

Η κρατική εταιρεία ETAP (Enterprises Tunisienne d'Activites Petrolieres) επικεντρώνεται στην έρευνα για εντοπισμό και εκμετάλλευση κοιτασμάτων

¹¹⁹⁷ Euro-Mediterranean Partnership, European Commission, Ο.π., p.p. 31-34.

¹¹⁹⁸ Euromed Information Notes, European Commission, Ο.π., p. 59.

¹¹⁹⁹ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

¹²⁰⁰ EU External Relations Directorate – General, Ο.π., p. 20.

¹²⁰¹ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 48.

¹²⁰² Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

¹²⁰³ Ο.π.

¹²⁰⁴ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 51.

πετρελαίου, πρωτίστως βόρεια της χώρας στον κόλπο του Hammamet. Η εκμετάλλευση κοιτασμάτων που τείνουν σε εξάντληση αλλά και η εκμετάλλευση νέων κοιτασμάτων σε συνεργασία με αλλοδαπές εταιρείες του κλάδου, αναμένεται να αυξήσουν την παραγωγή αργού πετρελαίου. Η ETAP μαζί με την National Oil Company της Λιβύης, έχουν συστήσει κοινοπραξία (JOC: Joint Oil Company) για την εκμετάλλευση offshore κοιτασμάτων πετρελαίου στα σύνορα των δύο χωρών.¹²⁰⁵

Στον τομέα των πετρελαιοαγωγών, το 2001 εγκαινιάστηκε αγωγός μεταφορικής ικανότητας 22.000 bbl/d για μεταφορά αργού πετρελαίου από την πετρελαιοπηγή Sidi El Kilani στο λιμένα Skhirra. Η Τυνησία έχει ένα διυλιστήριο, δυναμικότητας 34.000 bbl/d, στην περιοχή Bizerte. Αρμοδιότητα λειτουργίας του διυλιστηρίου έχει η εταιρεία STIR (Societe Tunisienne des Industries du Raffinage).¹²⁰⁶ Με δεδομένο ότι η εγχώρια κατανάλωση πετρελαϊκών προϊόντων αυξάνεται διαρκώς, αυξάνονται αντιστοίχως και οι εισαγωγές των υπόψη προϊόντων. Το διυλιστήριο της χώρας καλύπτει περίπου το 50% των εγχώριων αναγκών, γεγονός που εγείρει σκέψεις για εκσυγχρονισμό και επέκταση αυτού, καθώς και για την ανάγκη κατασκευής νέου.¹²⁰⁷

10.12.2.2 Φυσικό Αέριο

Τα αποδεδειγμένα εγχώρια αποθέματα ΦΑ παρουσιάζουν σημαντική μείωση τα τελευταία χρόνια. Εν προκειμένω, το 1980 τα υπόψη αποθέματα ήταν 159 bn m³, το 1990 ήταν 87 bn m³, ενώ σήμερα είναι περίπου 65 bn m³. Στον αντίποδα η κατανάλωση ΦΑ αυξάνεται διαρκώς και το 2009 ήταν 2.2 mtoe (77% αυτής στην ηλεκτροπαραγωγή).¹²⁰⁸ Η συμμετοχή του ΦΑ στην ενεργειακή κατανάλωση ανήλθε στο 44% το 2010 και σε απόλυτους αριθμούς η κατανάλωση ΦΑ ανέρχεται σε 3.5 - 5.7 mtoe για το 2010 και σύμφωνα με εκτιμήσεις θα κυμαίνεται σε 5 - 9.5 mtoe το 2020.¹²⁰⁹ Το 65% του παραγόμενου ΦΑ προέρχεται από το offshore κοιτάσμα Miskar, με αποθέματα 30 bn m³. Η εκμετάλλευση του υπόψη κοιτάσματος άρχισε το 1996 από την εταιρεία BG (British Gas) με κόστος επένδυσης \$600 εκ.¹²¹⁰

1205

Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

1206

Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 54.

1207

Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

1208

Ο.π.

1209

World Energy Council, Ο.π.

1210

Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 71.

Στον τομέα της παραγωγής ΦΑ της χώρας δραστηριοποιείται και η εταιρεία CMS Energy of Dearborn, Michigan με συμμετοχή κατά 100% στην εκμετάλλευση του κοιτάσματος Tarfa.¹²¹¹ Η υπόψη εκμετάλλευση ξεκίνησε το 1998 και έκτοτε η παραγωγή ΦΑ ανέρχεται στα 11.5 m m³ /d και 1.435 bl/d συμπυκνωμάτων. Η CMS Oil and Gas έχει και την αρμοδιότητα λειτουργίας του αγωγού ΦΑ μεταξύ El Franning και Baguei. Επιπροσθέτως από τη χώρα διέρχεται και ο αγωγός ΦΑ Transmediterranean, ο οποίος μεταφέρει Αλγερινό ΦΑ στην Ιταλία.¹²¹²

10.12.2.3 Ηλεκτρισμός

Η χώρα παρουσιάζει ετήσιο ρυθμό αύξησης της κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας της τάξης του 8%.¹²¹³ Το 1999, το 94.6% των νοικοκυριών της χώρας είχαν πρόσβαση στο εθνικό ηλεκτρικό δίκτυο. Όσον αφορά στην παραγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας, το 77% αυτής προέρχεται από θερμικούς σταθμούς με καύσιμο ΦΑ, το 20% από θερμικούς σταθμούς με καύσιμο πετρέλαιο και το υπόλοιπο προέρχεται πρωτίστως από υδροηλεκτρικούς σταθμούς.¹²¹⁴ Το 2007 η εγκατεστημένη ισχύς των σταθμών του εθνικού ηλεκτρικού συστήματος ήταν 1.580 MW, ενώ η χώρα πρέπει να θέσει στο δίκτυο μονάδες ισχύος 2000 MW ώστε να ανταποκριθεί στην αυξανόμενη ζήτηση ηλεκτρικής ενέργειας.¹²¹⁵ Η Τυνησία προτίθεται να καλύψει τις ανάγκες της σε ηλεκτρική ισχύ, με την είσοδο σταθμών IPP στο εθνικό ηλεκτρικό σύστημα. Το έτος 2002 λειτούργησε ο πρώτος σταθμός IPP με καύσιμο ΦΑ (Rades) κόστους \$ 250 εκ. και ισχύος 471 MW. Το consortium αποτελείται από την Αμερικανική εταιρεία PSEG (60%) και την Ιαπωνική Marubeni (40%), έχοντας συνάψει PPA (Power Purchasing Agreement) διάρκειας 20 ετών για πώληση της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας στη STEG. Ο σταθμός λειτουργεί με το μοντέλο BOOT (Build Own Operate Transfer). Η BG κατασκεύασε σταθμό ισχύος 500 MW και κόστους \$ 200 εκ. στην περιοχή Sfax με καύσιμο ΦΑ από τα κοιτάσματα Miskar και από το κοιτάσμα Hasdrubal. Εταίρος της BG ήταν η STEG, ενώ ο σταθμός συνδέθηκε στο δίκτυο το 2006.¹²¹⁶

¹²¹¹ Ο.π., p. 77.

¹²¹² Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

¹²¹³ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p. 56.

¹²¹⁴ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 82.

¹²¹⁵ Enav Peter, Energy Infrastructure in the Middle East and North Africa to 2010: A Country-by-Country Financing Guide, Ο.π., p. 21.

¹²¹⁶ Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

Στον τομέα των ηλεκτρικών διασυνδέσεων με τα δίκτυα γειτονικών χωρών, υφίστανται τέσσερις διασυνδετικές γραμμές με την Αλγερία¹²¹⁷ καθώς και αντίστοιχες με τη Λιβύη και την Τυνησία. Οι υπόψη γραμμές αποτελούν τμήμα του περιφερειακού σχεδίου διασύνδεσης των ηλεκτρικών δικτύων όλων των Αραβικών χωρών, σχέδιο που επιμελούνται η Ισπανική Red Electrica και η Καναδική Transenergie.¹²¹⁸

10.12.3 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

Οι μεγαλύτερες εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον ενεργειακό τομέα της χώρας είναι η STEG (Societe Tunisienne de l'Electricite et du Gaz), η ETAP (Enterprise Tunisienne d'Activites Petrolieres), η SNDP (Societe Nationale de Distribution du Petrole), η STIR (Societe Tunisienne des Industries du Raffinage), η AME (φορέας εξοικονόμησης ενέργειας) και ο ONE (εθνικός ενεργειακός φορέας). Η STEG είναι μια κάθετα οργανωμένη εταιρεία ηλεκτρισμού και ΦΑ, το μονοπώλιο της οποίας αναφορικά με την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας καταργήθηκε με το νόμο 96-27/1996. Ο υπόψη νόμος παρέχει δυνατότητα κατασκευής σταθμών IPP (Independent Power Producers).¹²¹⁹ Ο πρώτος ιδιωτικός σταθμός παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας της χώρας είναι ο Rades II, ισχύος 471 MW, ο οποίος ανήκει στην κοινοπραξία των PSEG και Marubeni. Ο σταθμός τέθηκε σε λειτουργία το 2002, ενώ το consortium σύναψε συμφωνία πώλησης ηλεκτρικής ενέργειας στη STEG, διάρκειας 20 ετών.¹²²⁰ Στον τομέα των υδρογονανθράκων δραστηριοποιούνται στη χώρα πολλές διεθνείς εταιρείες.¹²²¹ Η διανομή και πώληση των πετρελαϊκών προϊόντων γίνεται από την SNDP και από ιδιωτικές εταιρείες όπως: Total fina Elf, Shell, Mobil και Esso Tunisia.¹²²² Η Τυνησία εισήγαγε το έτος 2000, νέο νόμο περί υδρογονανθράκων με σκοπό να προσελκύσει το ενδιαφέρον διεθνών εταιρειών για εξόρυξη πετρελαίου και ΦΑ.¹²²³ Η STEG εφαρμόζει τιμολόγηση της ηλεκτρικής ενέργειας με βάση το οριακό κόστος, γεγονός που επιφέρει την ύπαρξη δεκατριών διαφορετικών τιμολογήσεων ανάλογα με το είδος του καταναλωτή και την τάση.¹²²⁴

¹²¹⁷ Debra Johnson, The Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 84.

¹²¹⁸ Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

¹²¹⁹ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 18-19.

¹²²⁰ Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

¹²²¹ Ο.π.

¹²²² Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 89.

¹²²³ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 24.

¹²²⁴ Ο.π., p.p. 44-45.

Επίσης υπάρχουν επιδοτήσεις στις τιμές των πετρελαϊκών προϊόντων.¹²²⁵ Σε εξέλιξη τελεί μελέτη για την επίδραση της απελευθέρωσης της αγοράς πετρελαϊκών προϊόντων στις τιμές. Οι απώλειες του συστήματος μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας ανέρχονται στο 12% της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας.¹²²⁶

10.12.4 Προστασία του περιβάλλοντος

Οι εκπομπές CO₂ από σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με καύσιμο ΦΑ ήταν 1.9 Mt CO₂/yr το 1980, 1.72 Mt CO₂/yr το 1990, 1.02 Mt CO₂/yr το 2000 και 0.97 Mt CO₂/yr το 2010. Αντίστοιχα οι εκπομπές CO₂ από σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με καύσιμο πετρέλαιο αυξήθηκαν από 0.64 Mt CO₂/yr το 1980 σε 2.07 Mt CO₂/yr το 1990, 3.47 Mt CO₂/yr το 2000 και 3.58 Mt CO₂/yr το 2010.¹²²⁷ Η Τυνησία υπέγραψε τη σύμβαση – πλαίσιο του ΟΗΕ για την κλιματική αλλαγή (UNFCCC) κατά τη διάρκεια της Συνδιάσκεψης στο Ρίο το 1992, η οποία επικυρώθηκε στις 15 Ιουλίου 1993 και τέθηκε σε ισχύ το Μάρτιο του 1994. Η χώρα υπέγραψε και το Πρωτόκολλο του Κιότο το οποίο επικύρωσε στις 22 Ιανουαρίου 2003.¹²²⁸ Στο πλαίσιο προώθησης των ΑΠΕ, υπάρχουν αιολικά πάρκα με μικρή παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας καθώς και ευρεία χρήση ηλιακών συλλεκτών για ζεστό νερό χρήσης και φωτοβολταϊκών στοιχείων.¹²²⁹ Το 1985 συστάθηκε ο φορέας ΑΜΕ για την εξοικονόμηση της κατανάλωσης ενέργειας.¹²³⁰ Αναφορικά με την προώθηση της εξοικονόμησης ενέργειας, υπάρχουν προγράμματα demand side management, προωθούνται οι ενεργειακά αποδοτικές συσκευές και διεξάγονται έλεγχοι σε βιομηχανικές μονάδες.

¹²²⁵ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 101.

¹²²⁶ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p. 19.

¹²²⁷ World Energy Council, Ο.π.

¹²²⁸ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p. 61.

¹²²⁹ Bouazzi A.S., Hydri S. & Sakji O., The Photovoltaic Market in Tunisia, Renewable Energy, Volume 11(2), 1997, p.p. 249-256.

¹²³⁰ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

11. ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΩΝ ΓΡΑΜΜΩΝ

11.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μετά τις παραπάνω περιγραφές της ενεργειακής κατάστασης για τις δώδεκα μεσογειακές χώρες που συμμετέχουν στην Ευρώ - Μεσογειακή συνεργασία και προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα για την κατάσταση του ενεργειακού τομέα και τις προοπτικές, είναι απαραίτητο να καθοριστεί το πλαίσιο επεξεργασίας των ενεργειακών δεδομένων ώστε τα αποτελέσματα της παραπάνω επεξεργασίας να λειτουργήσουν ως οδηγοί - εργαλεία για την επισήμανση και εντοπισμό των κατευθυντήριων γραμμών της ενδεικνυόμενης ενεργειακής πολιτικής που πρέπει να ακολουθήσει κάθε χώρα.

Ως μέσο για την παραγωγή και δικαιολόγηση των προτεινόμενων κατευθυντήριων γραμμών θα χρησιμοποιηθούν οι τιμές διαφόρων ενεργειακών δεικτών που θα προκύψουν από την επεξεργασία των αρχικών ενεργειακών δεδομένων των χωρών (κατανάλωση ενέργειας, πρωτογενής παραγωγή ενέργειας, εξαγωγές - εισαγωγές ενέργειας κτλ). Επισημαίνεται ότι οι ενεργειακοί δείκτες δεν αποτελούν ενεργειακά δεδομένα, αλλά προέρχονται από ενεργειακά δεδομένα.¹²³¹

11.2 ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ-ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ

Η χρήση ενεργειακών δεικτών βρίσκει ευρεία εφαρμογή από την προηγούμενη δεκαετία, όταν άρχισαν να χρησιμοποιούνται ενεργειακοί δείκτες τόσο για την μέτρηση της προόδου στην εφαρμογή ενεργειακών πολιτικών όσο και στην παραγωγή προτάσεων ενεργειακής πολιτικής.¹²³² Σήμερα ενεργειακοί δείκτες χρησιμοποιούνται από πληθώρα οργανισμών και φορέων όπως: Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), Οργανισμός Οικονομικής Ανάπτυξης και Συνεργασίας (ΟΑΣΑ), Eurostat, International Energy Agency (IEA), Πανεπιστημιακά ιδρύματα καθώς και από πληθώρα εταιρειών-συμβούλων επιχειρήσεων με αντικείμενο των ενεργειακό τομέα.¹²³³

¹²³¹ Κάπρος Π., Βασικοί Δείκτες ενός Ενεργειακού Συστήματος, ΣΗΜΜΗΥ, Αθήνα, 2006, σελ. 2-3.
¹²³² ΙΑΕΑ, Energy Indicators for Sustainable Development : Guidelines and Methodologies, Vienna, 2005, p. 12.
¹²³³ Ο.π.

Όπως προαναφέρθηκε οι ενεργειακοί δείκτες είναι ποσότητες που προκύπτουν από την επεξεργασία των ενεργειακών δεδομένων (ενεργειακά ισοζύγια κτλ) και είναι μεγέθη ανεξάρτητα από το μέγεθος του προς εξέταση κράτους. Το παραπάνω καθιστά δυνατή, με την χρήση ενεργειακών δεικτών, την σύγκριση της ενεργειακής κατάστασης μεταξύ των κρατών, ενώ η σύγκριση κρατών μέσω ενεργειακών δεδομένων (πρωτογενής παραγωγή, κατανάλωση, εισαγωγές) δεν είναι δυνατή, διότι τα εν λόγω μεγέθη είναι άμεσα συνδεδεμένα με τις ενεργειακές ανάγκες και τον πληθυσμό της κάθε χώρας.¹²³⁴

Η ακολουθούμενη υποστηρικτική μεθοδολογία για την ανάπτυξη των κατευθυντήριων γραμμών ενεργειακής πολιτικής των Μεσογειακών Εταίρων με βάση πάντα τους τρεις καθορισμένους στόχους της Ευρώ-Μεσογειακής ενεργειακής πολιτικής (ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού, ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα και προστασία του περιβάλλοντος), στηρίζεται στην χρήση ποσοτικών ενεργειακών δεικτών. Επιδίωξη αποτέλεσε η χρήση όσο το δυνατόν περισσότερων ενεργειακών δεικτών και για όσο το δυνατόν περισσότερα έτη, τόσο στο παρελθόν όσο και στο μέλλον, ώστε να είναι αυξημένη η αξιοπιστία των τιμών των ενεργειακών δεικτών αλλά και να καλύπτεται κατά το δυνατόν μεγαλύτερη χρονική περίοδο.

Παρά το γεγονός ότι σε αρκετούς από τους Μεσογειακούς εταίρους εμφανίζεται έλλειψη ενεργειακών δεδομένων καθώς και οργανωμένου φορέα διαχείρισης των ενεργειακών δεδομένων, έγινε δυνατή, κατόπιν αναζήτησης στοιχείων, η συλλογή ενεργειακών δεδομένων από διάφορες πηγές, τα οποία ελέγχθηκαν και διασταυρώθηκαν ώστε να πιστοποιηθεί η αξιοπιστία τους. Τελικά κατέστη δυνατή η συγκέντρωση αξιόπιστων δεδομένων και μελλοντικών εκτιμήσεων για όλους τους Μεσογειακούς Εταίρους για τα έτη 2010, 2020 και 2030. Από την επεξεργασία των παραπάνω ενεργειακών δεδομένων προκύπτουν και οι τιμές των ενεργειακών δεικτών που χρησιμοποιούνται στην εν λόγω διατριβή.

11.3 ΣΤΑΔΙΑ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ

Παρακάτω παρουσιάζεται μια σύντομη ανάλυση των τριών (3) σταδίων της ακολουθούμενης υποστηρικτικής μεθοδολογίας για ανάπτυξη των κατευθυντήριων

¹²³⁴ Βλέπε αναλυτικότερα: UNDESA, Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies, 2nd edition, New York, NY, USA: United Nations Department of Economic and Social Affairs, September 2001.

γραμμών ενεργειακής πολιτικής των Μεσογειακών Εταίρων, με βάση πάντα τους τρεις καθορισμένους στόχους της Ευρώ-Μεσογειακής ενεργειακής πολιτικής.

11.3.1 Στάδιο 1ο: Καθορισμός πλαισίου ενεργειακής πολιτικής

Αρχικά ορίζεται το πλαίσιο της ενεργειακής πολιτικής προκειμένου να προκύψουν στην συνέχεια οι κατευθυντήριες γραμμές της ενεργειακής πολιτικής. Ο καθορισμός του πλαισίου γίνεται με την επιλογή των καταλλήλων ενεργειακών δεικτών που θα χρησιμοποιηθούν για την περιγραφή της ενεργειακής κατάστασης των Εταίρων με βάση τους τρεις καθορισμένους στόχους της Ευρώ-Μεσογειακής ενεργειακής συνεργασίας. Σημειώνεται ότι μέσω των ενεργειακών δεικτών που επιλέγονται για να αποτελέσουν το πλαίσιο της ακολουθούμενης μεθοδολογίας, προκύπτουν στοιχεία και περιγραφές τόσο για την παρούσα όσο και για την μελλοντική ενεργειακή κατάσταση κάθε Μεσογειακού Εταίρου.

Η επιλογή του παραπάνω πλαισίου επεξεργασίας και ανάπτυξης της μεθοδολογίας προσέγγισης του θέματος παρέχει το πλεονέκτημα ότι η παρούσα και η μελλοντική κατάσταση της ενεργειακής πολιτικής κάθε χώρας εξετάζεται κάτω από κοινό πλαίσιο, για κάθε στόχο της ενεργειακής πολιτικής, με αποτέλεσμα να είναι δυνατή η σύγκριση της κατάστασης της ενεργειακής πολιτικής διαφόρων χωρών. Η δημιουργία του εν λόγω πλαισίου παρέχει τις απαραίτητες πληροφορίες ενεργειακής πολιτικής προς τα κέντρα αποφάσεων, τα οποία εκτιμώντας τις τιμές των δεικτών στο παρελθόν, παρόν και μέλλον αναπτύσσουν τις κατευθυντήριες γραμμές της ενεργειακής πολιτικής για κάθε Μεσογειακό Εταίρο.

11.3.2 Στάδιο 2ο: Εκτίμηση παρούσας ενεργειακής πολιτικής και μελλοντικών τάσεων

Με βάση το παραπάνω πλαίσιο ανάπτυξης της μεθοδολογίας, το οποίο καθορίστηκε στο προηγούμενο στάδιο, καθώς και με την βοήθεια των τιμών των ενεργειακών δεικτών λαμβάνει χώρα η ανάπτυξη των παρούσας κατάστασης της ενεργειακής πολιτικής κάθε Μεσογειακού Εταίρου όπως και των μελλοντικών τάσεων, με βάση πάντα τις εκτιμώμενες τιμές των ενεργειακών δεικτών για το μέλλον. Αναλυτικότερα κατά το παρόν στάδιο λαμβάνουν χώρα οι παρακάτω δράσεις:

Παρούσα κατάσταση ενεργειακής πολιτικής Μεσογειακών Εταίρων: παρουσίαση της υπάρχουσας κατάστασης τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό

επίπεδο μέσω των ενεργειακών δεικτών και ξεχωριστά για καθένα από τους τρεις καθορισμένους στόχους.

Εκτίμηση μελλοντικής κατάστασης ενεργειακής πολιτικής Μεσογειακών Εταίρων: Με βάση τις τιμές των ενεργειακών δεικτών που προκύπτουν από τα εκτιμώμενα μελλοντικά ενεργειακά στοιχεία για κάθε Μεσογειακό Εταίρο, αναπτύσσονται οι εκτιμήσεις για την μελλοντική κατάσταση της ενεργειακής πολιτικής τόσο για κάθε χώρα ξεχωριστά όσο και για το σύνολο της περιοχής. Επισημαίνεται ότι τα μελλοντικά στοιχεία αναφέρονται σε εκτιμήσεις για τα έτη 2020 και 2030.

Σύγκριση αποτελεσμάτων: Λαμβάνοντας υπόψη τα διεθνή πρότυπα και τις αντίστοιχες τιμές των ενεργειακών δεικτών για άλλα κράτη και περιοχές (π.χ. κράτη - μέλη ΕΕ), λαμβάνουν χώρα συγκρίσεις για την πρόοδο¹²³⁵ όσο αφορά την εκπλήρωση των τριών στόχων της Ευρώ-Μεσογειακής ενεργειακής πολιτικής τόσο σε εθνικό επίπεδο (συγκρίσεις μεταξύ κρατών) όσο και σε περιφερειακό επίπεδο (συγκρίσεις μεταξύ περιοχών).

11.3.3 Στάδιο 3ο: Ανάπτυξη κατευθυντηρίων γραμμών ενεργειακής πολιτικής

Με βάση τα αποτελέσματα που προκύπτουν από τις δράσεις που λαμβάνουν χώρα στα δύο προηγούμενα στάδια και λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες κάθε εξεταζόμενης χώρας, αναπτύσσονται οι κατευθυντήριες γραμμές για κάθε έναν από τους τρεις στόχους της ενεργειακής πολιτικής.

11.4 ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

Ακολουθεί μια σύντομη αναφορά και περιγραφή των χρησιμοποιούμενων ενεργειακών δεικτών ενεργειακής πολιτικής, ώστε η παρουσίαση των αποτελεσμάτων να έχει μια ολοκληρωμένη μορφή. Επισημαίνεται ότι η παρουσίαση των ενεργειακών δεικτών γίνεται με βάση τους τρεις στόχους της ενεργειακής πολιτικής, όπως ακριβώς έχουν καθοριστεί στα πλαίσια της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας (ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού, ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα και προστασία του περιβάλλοντος).¹²³⁶

¹²³⁵ IAEA, Energy Indicators for Sustainable Development: Guidelines and Methodologies, Ο.π., π. 25.
¹²³⁶ Κάπρος Π., Ο.π., σελ. 27.

11.4.1 Δείκτες για ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού¹²³⁷

Ενεργειακή Εξάρτηση Εισαγωγών¹²³⁸	
Περιγραφή	Ο δείκτης αναφέρεται στο βαθμό όπου μία χώρα εξαρτάται από τις εισαγωγές, ώστε να καλύπτει την εγχώρια ενεργειακή της ζήτηση.
Υπολογισμός	Υπολογίζεται διαιρώντας τις καθαρές εισαγωγές της χώρας με τη συνολική ακαθάριστη εγχώρια κατανάλωση των αρχικών καυσίμων. (αριθμητής/παρονομαστής)*100
Μονάδες	Ως ποσοστό εκφράζεται επί τοις εκατό (%)
Πεδίο Τιμών	0 – 5: 0: Υπάρχει απόλυτη εξάρτηση μίας χώρας (100%) από άλλες χώρες, προκειμένου να καλύψει τις ενεργειακές της ανάγκες. 1: Εύρος τιμών: 70 – 100% 2: Εύρος τιμών: 40 – 70% 3: Εύρος τιμών: 20 – 40% 4: Εύρος τιμών: 0 – 20% 5: Δεν υφίσταται εξάρτηση από τρίτους: ≤ 0

Ποικιλομορφία - Διαφοροποίηση (3 δείκτες):

- Ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από διαφορετικά καύσιμα
- Αρχικών καυσίμων
- Εισαγόμενων καυσίμων

¹²³⁷ Βλέπε αναλυτικά: Jansen J.C., Arkel W.G. & Boots M.G., Designing Indicators of Long-term Energy Supply Security, ECN-C-04-007, 2004.

¹²³⁸ Κάπρος Π., Ο.π., σελ. 11.

<p>Περιγραφή</p>	<p>Η έννοια της ποικιλομορφίας αναφέρεται στην έλλειψη απόλυτης εξάρτησης από ένα μόνο καύσιμο ή τεχνολογία. Έτσι αντιμετωπίζονται καλύτερα τυχόν απρόοπτα γεγονότα. Η ανάλυση της ποικιλομορφίας λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο της ποικιλίας, της ισορροπίας και της ανομοιότητας. Όσον αφορά στην ποικιλία, η επιλογή εναλλακτικής λαμβάνει υπόψη μία πληθώρα παραμέτρων, όπως οι διάφορες πηγές καυσίμων. Η ισορροπία λαμβάνει υπόψη κατά πόσο το fuel mix εξαρτάται ξεχωριστά από κάθε εναλλακτικό καύσιμο και η ανομοιότητα αναφέρεται στις ποιοτικές διαφορές που υπάρχουν μεταξύ αυτών. Δεν καθίσταται εφικτή η χρήση ένας και μόνο δείκτη, καθόσον αυτός θα πρέπει να συμπεριλάβει το σύνολο των παραμέτρων της ποικιλομορφίας. Η βασική έννοια της ποικιλομορφίας εξασφαλίζει τον ενεργειακό εφοδιασμό, ο οποίος συμβάλει στην οικονομική αποδοτικότητα και την ποιότητα ζωής.</p>
<p>Υπολογισμός 1239</p>	<p>Η ποικιλομορφία υπολογίζεται με το μέτρο των Shannon - Weiner,¹²⁴⁰ το οποίο δίνει εξίσου βαρύτητα και στη συνεισφορά μικρότερων συμμετεχόντων στις διάφορες αγορές καυσίμων, εφόσον και αυτοί μπορούν να παρέχουν μία εναλλακτική λύση. Υπολογίζεται πολλαπλασιάζοντας το μερίδιο στην αγορά του κάθε συμμετέχοντα με τον φυσικό λογάριθμο του μεριδίου αυτού. Με τον τρόπο αυτό ελαχιστοποιούνται οι επιπτώσεις που προκαλούνται από την ύπαρξη μεγαλύτερων συμμετεχόντων στην υπόψη αγορά. Το εν λόγω μέτρο εκφράζεται με την εξίσωση: $-\sum p_i \cdot \ln p_i$¹²⁴¹</p> <p>όπου p_i είναι το ποσοστό του καυσίμου i στο σύνολο της τροφοδοσίας. Η μικρότερη δυνατή τιμή είναι το μηδέν, το οποίο προκύπτει όταν είναι διαθέσιμο μόνο ένα καύσιμο.</p>

¹²³⁹

Anca Costescu Badea, Energy Security Indicators, Joint Research Centre, EC, 2010, p. 22.

¹²⁴⁰

UK Energy Sector Indicators, (2001). Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: www.dti.gov.uk/energy/indicators/index.htm

¹²⁴¹

Jansen J.C., Arkel W.G. & Boots M.G., Designing Indicators of Long-term Energy Supply Security, ECN-C-04-007, 2004, p.p. 22-24.

¹²⁴²

Anca Costescu Badea, Ο.π., p.p. 23-27.

Μονάδες	Δεκαδικοί αριθμοί
Πεδίο Τιμών	<p>0 – 5: 0: Είναι διαθέσιμο μόνο ένα καύσιμο και δεν υφίσταται ποικιλομορφία.</p> <p>1: Είναι διαθέσιμα 2 καύσιμα, με άνισα ποσοστά συμμετοχής στη συνολική τροφοδοσία.</p> <p>2: Είναι διαθέσιμα 2 καύσιμα, με ποσοστό συμμετοχής 50% το καθένα, δίνοντας έτσι τιμή ίση με 0,8.</p> <p>3: Είναι διαθέσιμα 3 καύσιμα.</p> <p>4: Είναι διαθέσιμα 4 καύσιμα, με άνισα ποσοστά συμμετοχής και επομένως με συνολική τιμή $\leq 1,61$.</p> <p>5: Πρόκειται για ιδανική περίπτωση της εξίσου συμμετοχής των 4 αρχικών καυσίμων που χρησιμοποιούνται στην περιγραφή της Ακαθάριστης Εγχώριας Κατανάλωσης. Αντιστοιχεί στην τιμή 1,61.</p>

11.4.2 Δείκτες για ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

Ενεργειακή Ένταση	
Περιγραφή	Εκφράζει την ποσότητα ενέργειας που απαιτείται για την παραγωγή μίας μονάδας ΑΕΠ. Δείχνει το μέγεθος όπου μία οικονομική οντότητα (εθνική οικονομία, επιμέρους τομέας, εταιρεία) χρησιμοποιεί αποδοτικά τις φυσικές πηγές ενέργειας. ¹²⁴³
Υπολογισμός	Υπολογίζεται διαιρώντας τη συνολική εγχώρια κατανάλωση με το ΑΕΠ¹²⁴⁴
Μονάδες	Toe / εκατομ. € ¹²⁴⁵
Πεδίο Τιμών (καθορίστηκε από την ΕΕ)	<p>0 – 5:</p> <p>0: Τιμές > 0,45</p> <p>1: Εύρος τιμών: 0,45 – 0,35</p> <p>2: Εύρος τιμών: 0,35 – 0,30</p> <p>3: Εύρος τιμών: 0,30 – 0,20</p> <p>4: Εύρος τιμών: 0,20 – 0,10</p> <p>5: Τιμές < 0,10</p>

¹²⁴³ Julia Hertin, Frans Berkhout, Stephan Moll & Philipp Schepelmann, Indicators for Monitoring Integration of Environment and Sustainable Development in Enterprise Policy, Final Report, 2001.

¹²⁴⁴ Κάπρος Π., Ο.π., σελ. 3.

¹²⁴⁵ UK Energy Sector Indicators, Ο.π.

Αποδοτικότητα μετατροπής	
Περιγραφή	Ο δείκτης εκφράζει το βαθμό ικανοποίησης όπου μία χώρα μετατρέπει πρωτογενή καύσιμα σε δευτερογενή. Όσο η αποδοτικότητα μετατροπής βελτιώνεται, απαιτείται λιγότερο πρωτογενές καύσιμο για την παραγωγή της ίδιας ποσότητας δευτερογενούς. Το μέγεθος αυτό επηρεάζει τη διάρκεια των κοιτασμάτων των πρωτογενών καυσίμων. ¹²⁴⁶
Υπολογισμός	Υπολογίζεται ως το ποσοστό της τελικά καταναλισκόμενης ενέργειας προς την αρχική ενέργεια που καταναλώθηκε . Η διαφορά μεταξύ τελικής και αρχικής κατανάλωσης, οφείλεται σε απώλειες μετατροπής, διανομής και χρήσης της ενέργειας.
Μονάδες	% του ενεργειακού περιεχομένου του καυσίμου. ¹²⁴⁷
Πεδίο Τιμών	0 – 5: 0: Χρησιμοποιείται μεγάλη ποσότητα αρχικού καυσίμου. 1: Εύρος τιμών: 0 – 20% 2: Εύρος τιμών: 20 – 40% 3: Εύρος τιμών: 40 – 60% 4: Εύρος τιμών: 60 – 80% 5: Πρόκειται για ιδεατή περίπτωση βέλτιστης αποδοτικότητας μετατροπής ≥ 80

Κατανάλωση ενέργειας ανά άτομο (δύο δείκτες)¹²⁴⁸ Συνολική κατανάλωση ανά άτομο Κατανάλωση ηλεκτρισμού ανά άτομο	
Περιγραφή	Οι δείκτες εκφράζουν το βαθμό όπου η κατανάλωση ενέργειας αυξάνει πιο γρήγορα ή πιο αργά από τον πληθυσμό μίας χώρας, παρέχοντας έτσι μία σημαντική ένδειξη των τάσεων των ενεργειακών απαιτήσεων της χώρας.

¹²⁴⁶

Ο.π.

¹²⁴⁷

Ο.π.

¹²⁴⁸

Κάπρος Π., Ο.π., σελ. 13.

Υπολογισμός ¹²⁴⁹	Οι δείκτες υπολογίζονται ως εξής: Συνολική κατανάλωση ενέργειας ανά άτομο Κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας ανά άτομο.
Μονάδες	Για κάθε περίπτωση έχουμε αντίστοιχα: Toe / capita MWh / capita
Πεδίο Τιμών	Στην περίπτωση των υπόψη δεικτών δεν είναι εφικτή η χρήση της κλίμακας τιμών 0 – 5, διότι εξαρτάται από την κατάσταση της συγκεκριμένης κάθε φορά χώρας την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας.

Δείκτης Μεταρρύθμισης Ενεργειακού Τομέα¹²⁵⁰	
Περιγραφή	<p>Η World Bank¹²⁵¹ διεξήγαγε έρευνα σε 115 χώρες σχετικά με την αναμόρφωση του ενεργειακού τομέα για να καταγράψει την πρόοδο που έχει συντελεσθεί στον τομέα. Οι ερωτήσεις που συμπεριλήφθηκαν στο ερωτηματολόγιο της υπόψη έρευνας, είναι οι ακόλουθες:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Έχει η κρατική ωφέλεια εμπορευματοποιηθεί και επιχειρηματοποιηθεί ; 2. Έχει θεσπισθεί νόμος ο οποίος επιτρέπει την ιδιωτικοποίηση και το unbundling των ενεργειακών επιχειρήσεων μερικώς ή εξολοκλήρου ; 3. Υπάρχει ρυθμιστικό όργανο με αρμοδιότητες για ενεργειακά θέματα και της ωφέλειας, το οποίο είναι ανεξάρτητο του αντίστοιχου υπουργείου ; 4. Έχει ιδιωτικοποιηθεί κάποια από τις κοινές ωφέλειες ;

¹²⁴⁹

Ο.π.

¹²⁵⁰

Arshad Khan, Hans – Holger Rogner and Garegin Aslanian, “Indicators for Sustainable Energy Development. Tools for tracking progress”.

¹²⁵¹

Doc. Eurostat/D2/IPS/ JAN02 /EN (2002), “Structural Indicators”, Definitions – Data Sources – Data Availability.

Υπολογισμός	Οι παραπάνω ερωτήσεις απαντώνται με «ναι ή όχι», ώστε να έχουμε μια ακριβή τιμή για τον αριθμό των δράσεων που έχουν συντελεσθεί. Κάθε «ναι» ισοδυναμεί με μονάδα και κάθε «όχι» με μηδέν. Έτσι η μέγιστη δυνατή τιμή είναι το 4. Ο αριθμός των γενομένων δράσεων εκφρασμένος ως ποσοστό του μεγίστου, ονομάζεται δείκτης μεταρρύθμισης (αναμόρφωσης).
Μονάδες	Ακέραιος αριθμός που κυμαίνεται από 0 έως 4, ανάλογα με τις απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα.
Πεδίο Τιμών	0 – 4: 0: Καμία μεταρρύθμιση 1: Τιμή δείκτη 1 2: Τιμή δείκτη 2 3: Τιμή δείκτη 3 4: Ο ενεργειακός τομέας λειτουργεί σύμφωνα με τους κανόνες της αγοράς

11.4.3 Δείκτες για προστασία περιβάλλοντος¹²⁵²

Δείκτες εκπομπών CO₂ (τρεις δείκτες)¹²⁵³	
<ul style="list-style-type: none"> - Εκπομπές CO₂ ανά ΑΕΠ - Εκπομπές CO₂ ανά μεικτή εγχώρια ενεργειακή κατανάλωση - Εκπομπές CO₂ ανά άτομο 	
Περιγραφή	Το CO ₂ είναι το κυριότερο ανθρωπογενές αέριο του θερμοκηπίου. Οι υπόψη δείκτες χρησιμοποιούνται για την καταγραφή των επιπέδων συγκέντρωσης άνθρακα στην ατμόσφαιρα και κατά συνέπεια για την εξαγωγή συμπερασμάτων ως προς την περιβαλλοντική συμπεριφορά.

¹²⁵²

Κάπρος Π., Ο.π., σελ. 7.

¹²⁵³

OECD Environment Directorate, Key Environmental Indicators, Paris, 2008, p.p. 12-13.

Υπολογισμός	<p>Ο υπολογισμός των δεικτών γίνεται ως εξής:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ο λόγος του CO₂ προς το ΑΕΠ μίας χώρας • Ο λόγος του CO₂ προς τη μεικτή εγχώρια ενεργειακή κατανάλωση <p>(Ο εν λόγω δείκτης εξετάζει το βαθμό όπου μια αύξηση στην ενεργειακή κατανάλωση επιφέρει και αύξηση εκπομπών CO₂. Συμπεραίνουμε έτσι εάν χρησιμοποιούνται καθαρά καύσιμα και ΑΠΕ καθώς και το βαθμό της ενεργειακής αποδοτικότητας)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ο λόγος του CO₂ προς τον πληθυσμό μίας χώρας.
Μονάδες	<p>Για κάθε περίπτωση έχουμε αντίστοιχα:</p> <p>Τόνοι CO₂ / παραγόμενη MWh Τόνοι CO₂ / toe Τόνοι CO₂ / άτομο</p>
Πεδίο Τιμών	<p>Στην περίπτωση των υπόψη δεικτών δεν είναι εφικτή η χρήση της κλίμακας τιμών 0 – 5, διότι εξαρτάται από την κατάσταση της συγκεκριμένης κάθε φορά χώρας την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας.</p>

Συνεισφορά ΑΠΕ¹²⁵⁴	
Περιγραφή	<p>Ο δείκτης εκφράζει τη συνεισφορά της ηλεκτρικής ενέργειας που προέρχεται από ΑΠΕ (νερό, αέρας, ήλιος, γεωθερμία, βιομάζα) στη συνολική κατανάλωση ενέργειας.¹²⁵⁵</p>
Υπολογισμός	<p>Το ποσοστό της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ΑΠΕ, στη συνολική ηλεκτρική ενέργεια που καλύπτει τις ανάγκες μίας χώρας.</p>
Μονάδες	<p>Ως ποσοστό εκφράζεται επί τοις εκατό (%).</p>

¹²⁵⁴ Κάπρος Π., Ο.π., σελ. 9.

¹²⁵⁵ Doc. Eurostat/D2/IPS/JAN 02/EN (2002), Structural Indicators, Definitions – Data Sources – Data Availability

Πεδίο Τιμών	0 – 5: 0: Οι ΑΠΕ έχουν μηδενική συνεισφορά στη συνολική παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας (0%) 1: Εύρος τιμών: 0 – 2% 2: Εύρος τιμών: 2 – 5% 3: Εύρος τιμών: 5 – 8% 4: Εύρος τιμών: 8 – 10% 5: Συνεισφορά ΑΠΕ \geq 10%
-------------	---

11.5 Επισημάνσεις που αφορούν την χρησιμοποιούμενη μεθοδολογία:

Κατόπιν της σύντομης περιγραφής της ακολουθούμενης υποστηρικτικής μεθοδολογίας προσέγγισης του θέματος, κρίνεται απαραίτητο να επισημανθούν τα παρακάτω:

1. **Η ενεργειακή πολιτική δεν αποτελεί ενεργειακό δεδομένο:** Το σύνολο των ενεργειακών δεικτών που χρησιμοποιούνται στην εν λόγω ανάλυση, αποτελούν υποστηρικτικά εργαλεία για την ανάπτυξη των κατευθυντήριων γραμμών ενεργειακής πολιτικής. Σκοπός της χρήσης των ενεργειακών δεικτών είναι να παρέχουν στοιχεία στα κέντρα αποφάσεων, ώστε να επιλεγεί η ενεργειακή πολιτική εκείνη που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες κάθε χώρας.

2. **Οι στόχοι της ενεργειακής πολιτικής δεν περιγράφονται μόνο από τους ενεργειακούς δείκτες:** Οι στόχοι της ενεργειακής πολιτικής δεν καθορίζονται μόνο από τις τιμές των ενεργειακών δεικτών, αλλά εξαρτώνται από πολλές παραμέτρους, οι περισσότερες από τις οποίες δεν μπορούν να ποσοτικοποιηθούν ή να εκφραστούν με μαθηματικές φόρμες. Για τον παραπάνω λόγο, το χρησιμοποιούμενο πλαίσιο της ακολουθούμενης υποστηρικτικής μεθοδολογίας δεν δύναται να θεωρηθεί ότι περιγράφει πλήρως τους στόχους της ενεργειακής πολιτικής, αποτελεί όμως ένα σημαντικό και χρήσιμο εργαλείο το οποίο παρέχει επικοινωνητικά συμπεράσματα και επιπλέον καταγράφει τις τάσεις που επικρατούν στον ενεργειακό τομέα. Η υιοθέτηση ενός περισσότερο σύνθετου πλαισίου επεξεργασίας μαζί με την χρήση ενεργειακών δεικτών εκτιμάται ότι δύναται να θέσει σε κίνδυνο την αξιοπιστία της διαδικασίας ανάπτυξης των κατευθυντήριων γραμμών της ενεργειακής πολιτικής.

12. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

12.1 ΑΙΓΥΠΤΟΣ

12.1.1 Εισαγωγή

Οι κύριοι στόχοι της Αιγύπτου, όσο αφορά τα ενεργειακά θέματα, είναι η προώθηση της χρήσης του ΦΑ, η περαιτέρω έρευνα για εύρεση κοιτασμάτων πετρελαίου, η μεγαλύτερη συμμετοχή των ξένων εταιρειών στις παραπάνω έρευνες και η βαθμιαία τιμολόγηση των ενεργειακών προϊόντων με βάση το πραγματικό κόστος.¹²⁵⁶ Η Αίγυπτος είναι ένας σημαντικός παραγωγός αργού πετρελαίου αλλά και ένας αναπτυσσόμενος παραγωγός ΦΑ. Οι εξαγωγές πετρελαίου μειώνονται καθώς η παραγωγή αργού πετρελαίου από τις παλαιές πετρελαιοπηγές μειώνεται ενώ παράλληλα αυξάνει και η εγχώρια κατανάλωση πετρελαίου. Αντίθετα οι εξαγωγές ΦΑ αναμένεται να αποτελέσουν κατά τη δεκαετία 2010-2020 την κύρια πηγή συναλλάγματος για τη χώρα.¹²⁵⁷ Πιθανότατα η Αίγυπτος να καταστεί καθαρός εισαγωγέας πετρελαίου την επόμενη δεκαετία, ενώ η κυβέρνηση της χώρας ελπίζει ότι η εκτεταμένη έρευνα για κοιτάσματα πετρελαίου θα αποφέρει καρπούς ώστε να περιοριστεί ο ρυθμός μείωσης της παραγωγής. Μεγάλη στρατηγική σημασία για τις εξαγωγές πετρελαίου έχει και η θέση της Αιγύπτου λόγω της κατοχής της διώρυγας του Suez και της διέλευσης του πετρελαιαγωγού Sumed (Suez - Mediterranean). Με αποθέματα ΦΑ που υπερκαλύπτουν την εγχώρια κατανάλωση, η Αίγυπτος αναζητά χώρες για την εξαγωγή του παραγόμενου ΦΑ. Στην εγχώρια κατανάλωση ΦΑ κυριαρχεί η ηλεκτροπαραγωγή δεδομένου ότι η χώρα έχει ήδη ολοκληρώσει πρόγραμμα μετατροπής όλων των πετρελαϊκών μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας σε μονάδες ΦΑ.¹²⁵⁸ Επιπλέον όλοι οι νέοι θερμικοί σταθμοί παραγωγής ηλεκτρισμού θα χρησιμοποιούν ΦΑ ως καύσιμο. Η Αίγυπτος έχει επιλέξει το μοντέλο BOT για την κατασκευή σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας ώστε να καλύψει την ολοένα και αυξανόμενη ζήτηση ηλεκτρικής ενέργειας (ετήσια αύξηση περί το

¹²⁵⁶ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 42-43.

¹²⁵⁷ Tagliapietra, S., Towards a New Eastern Mediterranean Energy Corridor? Natural Gas Developments Between Market Opportunities and Geopolitical Risks, 2013. Βλέπε αναλυτικότερα στο <http://www.feem.it/getpage.aspx?id=5321&sez=Publications&padre=73>

¹²⁵⁸ Βλέπε αναλυτικά: Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π.

5.5%).¹²⁵⁹ Το δίκτυο μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας της Αιγύπτου είναι συνδεδεμένο με τα δίκτυα της Ιορδανίας και της Συρίας, ενώ στο μέλλον αναμένεται η διασύνδεση με το Λίβανο, την Τουρκία και το Ιράκ. Επιπλέον η Αίγυπτος εξετάζει τη συμμετοχή της σε περιφερειακά σχέδια ηλεκτρικών διασυνδέσεων καθώς και τη συμμετοχή της στον Μεσογειακό ηλεκτρικό δακτύλιο (Mediterranean Power Ring).¹²⁶⁰

12.1.2 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

12.1.2.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεκτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

Η Αίγυπτος είναι ένας καθαρός εξαγωγέας ενέργειας με συνολική ενεργειακή εξάρτηση -23% για το έτος 2010. Από την πορεία του δείκτη της ενεργειακής εξάρτησης (-23% το 2010, -14% το 2020 και -11% το 2030), προκύπτει ότι οι ενεργειακές εξαγωγές της χώρας μειώνονται και αναμένεται ότι κάποια χρονική στιγμή στο μέλλον η χώρα θα καταστεί καθαρός εισαγωγέας ενέργειας. Όσον αφορά τα στερεά καύσιμα η χώρα παρουσιάζει μια ενεργειακή εξάρτηση της τάξης του 95% - 97% ανάλογα με το προς εξέταση έτος. Το παραπάνω είναι αναμενόμενο δεδομένου ότι η πρωτογενής παραγωγή στερεών καυσίμων είναι περιορισμένη¹²⁶¹ με συνέπεια οι ανάγκες να καλύπτονται με εισαγωγές. Εντυπωσιακή είναι η μεταβολή του δείκτη ενεργειακής εξάρτησης που αφορά το πετρέλαιο. Από το -28% το 2010 η τιμή του δείκτη για το 2030 είναι +5%. Η μεταβολή είναι σταδιακή και οφείλεται στην αύξηση της εγχώριας κατανάλωσης πετρελαίου αλλά και στη μείωση της πρωτογενούς παραγωγής. Αναμένεται λοιπόν η χώρα να καταστεί καθαρός εισαγωγέας πετρελαίου κατά τη δεκαετία 2020-2030. Ο δείκτης ενεργειακής εξάρτησης ΦΑ (-28% για το 2010 και -39% για το 2030) δείχνει ότι η Αίγυπτος λόγω των μεγάλων κοιτάσματα ΦΑ που έχει, θα είναι μελλοντικά εξαγωγέας ΦΑ. Επισημαίνεται ότι έως το 2000 όλη η παραγωγή ΦΑ απορροφούνταν από την εγχώριο αγορά.¹²⁶²

Η τιμή του δείκτη της διαφοροποίησης των πρωτογενών καυσίμων είναι υψηλή και παρουσιάζει αυξητική τάση για το μέλλον (2010: 1.031, 2020: 1.003 και 2030: 0.975), το τελευταίο οφείλεται στην αντικατάσταση μέρους της κατανάλωσης πετρελαίου με ΦΑ. Υψηλή είναι και η τιμή του δείκτη καυσίμων για παραγωγή

¹²⁵⁹ An Energy Overview of the Republic of Egypt, Ο.π., p. 36.

¹²⁶⁰ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p.p. 44-56.

¹²⁶¹ An Energy Overview of the Republic of Egypt, Ο.π., p. 34.

¹²⁶² Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p. 30.

ηλεκτρισμού, παρουσιάζοντας μια τάση για μείωση στο μέλλον, λόγω του γεγονότος ότι το μεγαλύτερο μέρος της ηλεκτρικής ενέργειας θα παράγεται από ΦΑ, ενώ η συμμετοχή του πετρελαίου στην ηλεκτροπαραγωγή θα είναι εξαιρετικά περιορισμένη.¹²⁶³ Τέλος η διαφοροποίηση των εισαγόμενων καυσίμων έχει τιμή 0.678 για το 2010, η οποία θεωρείται χαμηλή ενώ για το μέλλον η τιμή παρουσιάζει αυξητική τάση. Η χαμηλή τιμή για το 2010 οφείλεται στο γεγονός ότι η χώρα είναι καθарός εξαγωγέας ενέργειας και έτσι εισάγει ορισμένα είδη ενεργειακών προϊόντων.¹²⁶⁴ Η αύξηση στο μέλλον οφείλεται στο γεγονός ότι η Αίγυπτος περί την δεκαετία 2020-2030 αναμένεται να καταστεί καθарός εισαγωγέας πετρελαίου με αποτέλεσμα να εισάγει και ποσότητες πετρελαίου και πετρελαϊκών προϊόντων.

12.1.2.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

- Ο ενεργειακός εφοδιασμός της Αιγύπτου διασφαλίζεται από τα εγχώρια και οικονομικά εκμεταλλεύσιμα κοιτάσματα υδρογονανθράκων.¹²⁶⁵ Η συνολική ενεργειακή εξάρτηση της χώρας είναι αρνητική (εξαγωγέας ενέργειας) και θα παραμείνει παρά τη σταδιακή αύξηση που παρουσιάζεται.
- Εφαρμογή μεθόδων **Enhanced Oil Recovery**¹²⁶⁶ για κοιτάσματα πετρελαίου, ώστε να αντιμετωπιστεί κατά το δυνατόν η τάση για μείωση της εγχώριας παραγωγής αργού πετρελαίου.
- Δράσεις πρέπει να ληφθούν ώστε να αναπτυχθεί η εγχώρια κατανάλωση ΦΑ (τόσο στην ηλεκτροπαραγωγή όσο και σε βιομηχανικές και οικιακές χρήσεις) σε αντικατάσταση της χρήσης πετρελαίου και πετρελαϊκών προϊόντων, ώστε να απελευθερωθούν επιπλέον ποσότητες πετρελαίου για εξαγωγές. Επίσης πρέπει να αναπτυχθεί και ο τομέας των εξαγωγών ΦΑ, ώστε να απορροφάται η πλεονάζουσα παραγωγή ΦΑ (Το 2030 εκτιμάται ότι, εάν παραμείνει η ίδια κατάσταση, η Αίγυπτος θα είναι καθарός εισαγωγέας πετρελαίου και θα παραμείνει καθарός εξαγωγέας ΦΑ).
- Παροχή κινήτρων σε ξένες εταιρείες για συμμετοχή τους στην έρευνα και εκμετάλλευση κοιτασμάτων πετρελαίου και ΦΑ όπως: διαγωνισμοί για

¹²⁶³ Egypt's Analysis Brief, Energy Information Agency, Ο.π., p. 51.

¹²⁶⁴ Enav Peter, Energy Infrastructure in the Middle East and North Africa to 2010: A Country-by-Country Financing Guide, Ο.π., p. 18.

¹²⁶⁵ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 37.

¹²⁶⁶ Electric Power Research Institute, Palo Alto, CA (1999), "[Enhanced Oil Recovery Scoping Study](#)", Final Report, No. TR-113836.

μικρότερα και ευκολότερης διαχείρισης blocks για εκμετάλλευση και εξόρυξη πετρελαίου και Φ.Α., μεγαλύτερης χρονικής διάρκειας συμφωνίες εκμετάλλευσης και αδειοδότηση από την Κυβέρνηση στις επιχειρήσεις που σχετίζονται με την εξόρυξη Φ.Α. να εξάγουν το Φ.Α. προς τρίτες χώρες.

- Κατασκευή αγωγού Φ.Α. (peace pipeline) για εξαγωγή προς Ισραήλ, Παλαιστίνη και Ιορδανία καθώς και κατασκευή υποδομών (τερματικός σταθμός) για εξαγωγή LNG, ώστε να αναπτυχθούν οι εξαγωγές ΦΑ.
- Ενίσχυση των δικτύων μεταφοράς και των διασυνδέσεων με τρίτες χώρες για τον ηλεκτρισμό, ΦΑ και πετρέλαιο, δεδομένης της γεωπολιτικής θέσης της χώρας. Επίσης ηλεκτροδότηση απομακρυσμένων περιοχών της χώρας.

12.1.3 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

12.1.3.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεκτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

Η ενεργειακή ένταση είναι για το 2010 0.567 ktoe / million Euro και θεωρείται μια από τις υψηλότερες τιμές μεταξύ των ΜΡ.¹²⁶⁷ Η τιμή της ενεργειακής έντασης κατά τη δεκαετία 2010-2020 μειώνεται, ενώ για το μέλλον αναμένεται να παρουσιάσει μια ελαφρά αυξητική τάση (0.545 για το 2030). Η τιμή της απόδοσης μετατροπής αναμένεται να αυξηθεί από 69% το 2010, σε περίπου 83% το 2020 και σε περίπου 86% το 2030. Επισημαίνεται ότι η τιμή 69% για την απόδοση μετατροπής είναι χαμηλή τιμή σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες.¹²⁶⁸

Η συνολική ενεργειακή κατανάλωση ανέρχεται σε 0.731 toe/capita ενώ στο μέλλον αναμένεται να παραμείνει στα ίδια περίπου επίπεδα. Η κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας είναι 966.89 KWh/capita για το 2010 ενώ αυξάνεται σημαντικά κατά το 2020 (1502.86 KWh/capita) και το 2030 (2249.50 KWh/capita), το παραπάνω οφείλεται κατά κύριο λόγο στο γεγονός ότι, ο ρυθμός ηλεκτροδότησης των απομακρυσμένων περιοχών είναι ταχύς.¹²⁶⁹ Όσον αφορά στο δείκτη μεταρρυθμίσεων του ενεργειακού τομέα, έχει τιμή 3 για το 2010, ενώ κατά το 2020 θα έχει τιμή 4, γεγονός που δηλώνει την πλήρη αναδιάρθρωση του ενεργειακού τομέα.

¹²⁶⁷ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p.p. 46-48.

¹²⁶⁸ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p. 30.

¹²⁶⁹ Egypt's Analysis Brief, Energy Information Agency, Ο.π., p.p. 50-51.

12.1.3.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

- Παρά το γεγονός ότι έχουν γίνει σημαντικά βήματα στο πεδίο της αναδιάρθρωσης του ενεργειακού τομέα,¹²⁷⁰ πρέπει να ενταθεί ο ρυθμός αναδιάρθρωσης του υπόψη τομέα αλλά και να εφαρμοστεί ένα χρονικά αυστηρό πρόγραμμα δράσης για την αναδιάρθρωση του τομέα. Προς αυτήν την κατεύθυνση προτείνεται η δημιουργία ελεύθερης αγοράς για τα ενεργειακά προϊόντα, η δημιουργία φορέα για τη λειτουργία του συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας TSO (Transmission System Operator),¹²⁷¹ η ιδιωτικοποίηση των επτά εταιρειών διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, η διάσπαση των καθετοποιημένων επιχειρήσεων ηλεκτρισμού και η σύναψη συμφωνιών.

- Σταδιακή προσαρμογή των τιμών των ενεργειακών προϊόντων με σκοπό να αντανakλάται το πραγματικό κόστος και εξάλειψη επιδοτήσεων στις τιμές των ενεργειακών προϊόντων.

- Προώθηση της ενεργειακής απόδοσης και εξοικονόμησης ενέργειας δεδομένου ότι η κατά κεφαλή συνολική ενεργειακή κατανάλωση είναι υψηλή και η κατά κεφαλή κατανάλωση ηλεκτρισμού αναμένεται να αυξηθεί λόγω της οικονομικής ανάπτυξης.¹²⁷² Προκειμένου λοιπόν να αντιμετωπιστεί όσο το δυνατόν καλύτερα η αναμενόμενη αύξηση της κατανάλωσης ηλεκτρισμού και να αποφευχθεί η σπατάλη ενέργειας είναι απαραίτητη η προώθηση της ενεργειακής αποδοτικότητας.

12.1.4 Προστασία περιβάλλοντος

12.1.4.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών προστασίας περιβάλλοντος

Το ποσοστό συμμετοχής των ΑΠΕ στην πρωτογενή παραγωγή ενέργειας ανέρχεται για το 2010 στο 6.65%, ενώ για το μέλλον θα παραμείνει σχεδόν σταθερό. Το ποσοστό συμμετοχής των ΑΠΕ χαρακτηρίζεται υψηλό σε σχέση με το ποσοστό των υπολοίπων χωρών της περιοχής¹²⁷³ και κατά κύριο λόγο οφείλεται στο μεγάλο υδάτινο δυναμικό του Νείλου. Επίσης στο μέλλον, θα είναι σημαντική η συμβολή της ηλιακής ενέργειας στο σύνολο των ΑΠΕ.

¹²⁷⁰ Egypt's Analysis Brief, Energy Information Agency, Ο.π., p. 67.

¹²⁷¹ [European Network of Transmission System Operators for Gas](#)

¹²⁷² Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p.p. 27-29.

¹²⁷³ Ahmad, G.E. & Schmid J., Feasibility Study of Brackish Water Desalination in the Egyptian Deserts and Rural Regions Using PV Systems, Energy Conversion and Management, Volume 43, 2002, p.p. 2641-2649.

Η τιμή του δείκτη εκπομπές CO₂ ανά συνολική πρωτογενής ενεργειακή κατανάλωση έχει τιμή 2.634 tonnes/toe για το 2010, η παραπάνω τιμή δηλώνει ικανοποιητική περιβαλλοντική επίδοση για την χώρα σε σχέση με τους υπόλοιπους ΜΡ. Ακολουθώντας, η τιμή αναμένεται να αυξηθεί σε 3.748 tonnes/toe το 2020 και σε 3.568 tonnes/toe το 2030. Οι εκπομπές CO₂ ανά κάτοικο παρουσιάζουν αυξητική τάση. Εν προκειμένω ανέρχονται σε 1.925 tonnes /capita το 2010, περίπου σε 2.579 tonnes /capita το 2020 και περίπου σε 2.593 tonnes /capita το 2030. Η αύξηση οφείλεται στην ολοκλήρωση του προγράμματος ηλεκτροδότησης των αγροτικών περιοχών της χώρας.¹²⁷⁴ Οι εκπομπές CO₂ ανά ΑΕΠ παρουσιάζουν επίσης αυξητική τάση. Ανέρχονται σε 1.493 tonnes/1000 € το 2010, περίπου σε 1.917 tonnes/1000 € το 2020 και περίπου σε 1.943 tonnes/1000 € το 2030. Επισημαίνεται ότι οι τιμές του δείκτη εκπομπές CO₂ ανά ΑΕΠ είναι υψηλότερες από το μέσο όρο των ΜΡ και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η Αιγυπτιακή οικονομία στηρίζεται κατά μεγάλο βαθμό, στον ενεργειακό τομέα.¹²⁷⁵

12.1.4.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος

- Μεγαλύτερη εκμετάλλευση του υπάρχοντος δυναμικού ΑΠΕ στη χώρα, ώστε να αυξηθεί το ποσοστό συμμετοχής των ΑΠΕ στην πρωτογενή παραγωγή ενέργειας. Επισημαίνεται ότι η Αίγυπτος διαθέτει σημαντικό δυναμικό ΑΠΕ και κυρίως ηλιακή, αιολική και υδάτινη.¹²⁷⁶ Προτείνεται η υιοθέτηση των μοντέλων ΒΟΟ και ΒΟΤ για τη χρηματοδότηση των εν λόγω προγραμμάτων.
- Λήψη μέτρων για καλύτερη περιβαλλοντική συμπεριφορά των σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας (αντιρρυπαντικές τεχνολογίες, χρήση ΦΑ) αλλά και αύξηση της ενεργειακής απόδοσης ώστε να μην αυξηθούν υπερβολικά οι εκπομπές ρύπων.
- Εισαγωγή συμπαραγωγής στον ενεργειακό τομέα της χώρας, χρήση συμπιεσμένου ΦΑ στα οχήματα, προώθηση τεχνολογιών κυψελών καυσίμων και υβριδικών οχημάτων, ηλεκτροκίνηση σιδηροδρόμων, χρήση ενεργειακά αποδοτικών λαμπτήρων είναι μερικά από τα μέτρα ενεργειακής εξοικονόμησης και

¹²⁷⁴ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 34-36.

¹²⁷⁵ Βλέπε αναλυτικά: An Energy Overview of the Republic of Egypt.

¹²⁷⁶ Ahmed HK & Abouzeid M., Utilisation of Wind Energy in Egypt at Remote Areas, Renewable Energy, Volume 23, No 3-4, 2001, p.p. 595-604.

αποδοτικότητας που πρέπει να υιοθετηθούν.

12.2 ΑΛΓΕΡΙΑ

12.2.1 Εισαγωγή

Η Αλγερία σκοπεύει στην ανάπτυξη των ενεργειακών πηγών της χώρας (πετρέλαιο και ΦΑ) αλλά και στον ασφαλή εγχώριο ενεργειακό εφοδιασμό μέσω της χρήσης ΦΑ, εξοικονόμησης ενέργειας και εφαρμογή τιμολόγησης ενεργειακών προϊόντων με βάση το πραγματικό κόστος.¹²⁷⁷ Η Αλγερία διαθέτει σημαντικά κοιτάσματα πετρελαίου και ΦΑ. Η κυβέρνηση αναμένει να αυξήσει τα διαθέσιμα αποθέματα πετρελαίου και την παραγωγή αργού πετρελαίου δεδομένου ότι τα τελευταία έτη έχουν βρεθεί σημαντικά νέα κοιτάσματα.¹²⁷⁸ Η ανάπτυξη όμως των υποδομών για την παραγωγή αργού πετρελαίου απαιτεί και διάθεση μεγάλων κεφαλαίων, τα οποία αναμένεται να προέλθουν από τις συνεργαζόμενες εταιρείες του χώρου. Σχεδόν το 90% των Αλγερινών εξαγωγών αργού πετρελαίου κατευθύνεται προς τη δυτική Ευρώπη, κυρίως προς την Ιταλία και δευτερευόντως προς Γαλλία, Γερμανία, Ολλανδία, Ισπανία και Βρετανία. Το 20% των εισαγωγών ΦΑ στην ΕΕ προέρχεται από την Αλγερία. Εκτός από το LNG, το μεγαλύτερο τμήμα του εισαγόμενου στην ΕΕ Αλγερινού ΦΑ προέρχεται από τους δύο υπάρχοντες αγωγούς μεταφοράς ΦΑ (Trans-Mediterranean και Maghreb-Europe Gas). Επίσης μελετάται η κατασκευή και νέων αγωγών μεταφοράς ΦΑ προς την Ευρώπη.¹²⁷⁹

Στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, η χώρα απαιτεί μεγάλες επενδύσεις στην παραγωγή, μεταφορά και διανομή, ώστε να αντιμετωπίσει την αυξανόμενη με ρυθμούς της τάξης του 5% ετησίως, ζήτηση ηλεκτρισμού. Η Αλγερία ελπίζει να προσελκύσει ξένα κεφάλαια, μέσω μοντέλων BOO και BOT, για την αντιμετώπιση των παραπάνω αναγκών. Η εταιρεία Sonelgaz συμμετέχει σε projects για την διασύνδεση του ηλεκτρικού δικτύου της χώρας με τα αντίστοιχα της Ιταλίας και της Ισπανίας. Την παρούσα στιγμή το Αλγερινό δίκτυο μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας συνδέεται με το Μαροκινό μέσω δύο γραμμών μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας.

¹²⁷⁷ Birol F., Aleagha AV & Ferroukhi R., The Economic Impact of Subsidy Phase out in Oil Exporting Developing Countries: A Case Study of Algeria, Iran and Nigeria, Energy Policy, Volume 23, No 3, 1995, p.p. 209-215.

¹²⁷⁸ Βλέπε αναλυτικά: Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

¹²⁷⁹ Algerian Ministry of Energy and Mining. Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: <http://www.reegle.info/actors/3280/ministry-of-energy-and-mining.htm>

12.2.2 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

12.2.2.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

Η Αλγερία λόγω των τεράστιων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων που έχει είναι καθαρός εξαγωγέας ενέργειας και αυτό αποτυπώνεται στην τιμή της συνολικής ενεργειακής εξάρτησης της χώρας (-287% το 1990, -306% το 2000 και -410% το 2010). Η παραπάνω μεταβολή οφείλεται στο γεγονός ότι τα τελευταία έτη βρέθηκαν και ήδη είναι υπό εκμετάλλευση σημαντικά κοιτάσματα ΦΑ και πετρελαίου.¹²⁸⁰ Για το μέλλον η κατάσταση αναμένεται να παραμείνει η ίδια με την επισήμανση ότι το 2030 η αντίστοιχη τιμή θα είναι (-357%). Η μείωση οφείλεται στο γεγονός ότι η εγχώρια ενεργειακή κατανάλωση αναμένεται να αυξηθεί, λόγω της οικονομικής και πληθυσμιακής ανάπτυξης.¹²⁸¹

Η ενεργειακή εξάρτηση στα στερεά καύσιμα είναι της τάξης του 98% και αυτό οφείλεται η πρωτογενής παραγωγή στερεών καυσίμων είναι αμελητέα. Η ενεργειακή εξάρτηση στο πετρέλαιο είναι -616% για το 2010, ενώ αναμένεται να μειωθεί (-727% το 2030) λόγω της αύξησης της παραγωγής αργού πετρελαίου.¹²⁸² Η ενεργειακή εξάρτηση για το ΦΑ παρουσίασε μείωση κατά το διάστημα 1990-2010 (από -165% σε -334%) λόγω της ανάπτυξης της παραγωγής ΦΑ, ενώ αναμένεται να αυξηθεί στο μέλλον (-233% το 2030) λόγω της αύξησης της εγχώριας κατανάλωσης ΦΑ.

Η διαφοροποίηση στα πρωτογενή καύσιμα κυμαίνεται στο 0.704 για το 2010, ενώ για το 2030 θα παρουσιάσει μια μικρή μείωση (τιμή 0.674). Ο δείκτης της διαφοροποίησης καυσίμων στην παραγωγή ηλεκτρισμού παρουσιάζει χαμηλή τιμή για το έτος 2010 (0.152) και για το έτος 2020 (0.242), γεγονός που οφείλεται στη χρήση κυρίως ΦΑ και δευτερευόντως πετρελαίου στην ηλεκτροπαραγωγή. Για το μέλλον η τιμή αναμένεται να αυξηθεί (2030: 0.285) λόγω της εκμετάλλευσης των ΑΠΕ για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Επισημαίνεται ότι η χαμηλή τιμή του δείκτη της διαφοροποίησης των καυσίμων για παραγωγή ηλεκτρισμού δεν περιέχει κίνδυνο για τον ασφαλή εφοδιασμό με ηλεκτρική ενέργεια και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η Αλγερία διαθέτει τεράστια αποθέματα ΦΑ και πετρελαίου.¹²⁸³

¹²⁸⁰ Tagliapietra S., Towards a New Eastern Mediterranean Energy Corridor? Natural Gas.

¹²⁸¹ Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

¹²⁸² USEIA, Energy Country Analysis. <http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=GR>

¹²⁸³ Ο.π.

Τέλος η τιμή του δείκτη διαφοροποίησης εισαγόμενων καυσίμων παρουσιάζει μια σταθερότητα για το διάστημα 2010 - 2030 και κυμαίνεται μεταξύ 0.725 και 0.785. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι η χώρα ήταν και θα παραμείνει εξαγωγέας ενέργειας και έτσι εισάγει μόνο ορισμένα ενεργειακά προϊόντα (στερεά καύσιμα).¹²⁸⁴

12.2.2.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

- Διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού της χώρας από τα μεγάλα κοιτάσματα υδρογονανθράκων που έχει (αποτυπώνονται από την αρνητική τιμή που έχει ο δείκτης της συνολικής ενεργειακής εξάρτησης αλλά και οι δείκτες εξάρτησης από ΦΑ και πετρέλαιο).
- Σύναψη συμφωνιών που περιλαμβάνουν εξορύξεις με μεθόδους EOR (Enhanced Oil Recovery).¹²⁸⁵ Επίλυση διενέξεων μεταξύ εταιρειών και κράτους με τη βοήθεια διεθνούς διαιτησίας.
- Προώθηση εγχώριας κατανάλωσης φυσικού αερίου προς αντικατάσταση μέρους του εγχώρια καταναλισκόμενου πετρελαίου.
- Αύξηση μεταφορικής ικανότητας υπαρχόντων αγωγών μεταφοράς φυσικού αερίου αλλά και μελέτη κατασκευής νέων αγωγών Φ.Α. (υποθαλάσσιος αγωγός Αλγερίας - Σικελίας και κατόπιν Ιταλία και Νότια Γαλλία), ώστε να αυξηθούν οι εξαγωγές ΦΑ.
- Σύνδεση ηλεκτρικών δικτύων Αλγερίας με Ιταλία, Ισπανία και γειτονικές χώρες για ενίσχυση ηλεκτρικού συστήματος και οικονομικότερης λειτουργίας.

12.2.3 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

12.2.3.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεκτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

Η ενεργειακή ένταση είναι για το 2010 0.557 ktoe / million Euro και παρά το γεγονός ότι κατά τη δεκαετία του 2000 μειώνεται συνεχώς, εξακολουθεί να θεωρείται υψηλή, ιδιαίτερα συγκρινόμενη με την ενεργειακή ένταση των χωρών της ΕΕ.¹²⁸⁶ Η τάση μείωσης αναμένεται να συνεχιστεί και στο μέλλον με αποτέλεσμα το 2030 η ενεργειακή ένταση να έχει τιμή 0.379 ktoe / million Euro. Η απόδοση μετατροπής έχει αυξηθεί κατά την δεκαετία του 2000 και παρουσιάζει τιμή 55% για το 2010, η οποία είναι χαμηλή σε σχέση με τις αντίστοιχες τιμές για τις άλλες χώρες της περιοχής.

¹²⁸⁴

Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

¹²⁸⁵

Βλέπε περισσότερα: "EOR", www.doe.gov. U.S. Department of Energy

¹²⁸⁶

Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

Στο μέλλον η τιμή του δείκτη απόδοσης μετατροπής αναμένεται να αυξηθεί και να φθάσει το 65% το 2030, κύρια αιτία για την παραπάνω αύξηση είναι η εισαγωγή νέων τεχνολογιών στον ενεργειακό τομέα.¹²⁸⁷ Η συνολική ενεργειακή κατανάλωση ανά άτομο ανέρχεται για το 2010 στα 0.987 toe/capita, ενώ η κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας, για το ίδιο έτος, ανέρχεται στις 612.27 KWh/capita. Η ηλεκτροδότηση των απομακρυσμένων περιοχών αλλά και η οικονομική ανάπτυξη της χώρας έχουν ως αποτέλεσμα τα δύο μεγέθη να αυξηθούν (συνολική ενεργειακή κατανάλωση: 1.221 toe/capita το 2020 και 1.315 toe/capita το 2030, κατανάλωση ηλεκτρισμού: 917.13 KWh/capita το 2020 και 1237.62 KWh/capita το 2030). Αξιοσημείωτος είναι ο διπλασιασμός της κατανάλωσης ηλεκτρισμού ανά άτομο μεταξύ των ετών 2010 και 2030. Συνολικά η τιμή του δείκτη των μεταρρυθμίσεων στον ενεργειακό τομέα έχει τιμή 1 το 2010, αναμένεται όμως ότι μέχρι το 2020 να ολοκληρωθεί η διαδικασία των διαρθρωτικών αλλαγών στον ενεργειακό τομέα (τιμή 4 για το 2020). Στα πλαίσια της ανταγωνιστικότητας του ενεργειακού τομέα εντάσσεται και το ενδιαφέρον της χώρας για διασφάλιση χωρών - πελατών για ενεργειακές εξαγωγές.¹²⁸⁸ Η διασφάλιση αποτελεί εγγύηση και κίνητρο για τη συμμετοχή ξένων εταιρειών και την εξασφάλιση οικονομικών πόρων για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας στον τομέα της εκμετάλλευσης των ενεργειακών κοιτασμάτων της χώρας.

12.2.3.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

- Εφαρμογή διαρθρωτικών αλλαγών και μεταρρυθμίσεων στον ενεργειακό τομέα, ώστε να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα του τομέα και να αναπτυχθεί η ενεργειακή υποδομή μέσω επενδύσεων. Επίσης μεταβίβαση ρυθμιστικών και διαπραγματευτικών αρμοδιοτήτων εταιρείας στο Υπουργείο ενέργειας.¹²⁸⁹
- Ίδρυση διαχειριστή συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης και αύξηση της εξοικονόμησης ενέργειας με χρήση αποδοτικότερων τεχνολογιών και μεθόδων χρήσης της ενέργειας, ώστε να μειωθεί η ενεργειακή ένταση.
- Εισαγωγή τεχνολογίες ανάκτησης του αποδεδειμένου ΦΑ (flaring)

¹²⁸⁷ Algerian Ministry of Energy and Mining. Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: <http://www.reegle.info/actors/3280/ministry-of-energy-and-mining.htm>

¹²⁸⁸ Enav Peter, Energy Infrastructure in the Middle East and North Africa to 2010: A Country-by-Country Financing Guide, Ο.π., p. 41.

¹²⁸⁹ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 21-22.

gas) ώστε να βελτιωθεί η απόδοση του τομέα της εκμετάλλευσης κοιτασμάτων ΦΑ, ο οποίος έχει μεγάλη σπουδαιότητα για την Αλγερία.

- Σταδιακή κατάργηση των επιδοτήσεων και απελευθέρωση των τιμών των ενεργειακών προϊόντων.
- Διάσπαση (unbundling) Sonelgaz.
- Εισαγωγή νέου νόμου για τον τομέα των υδρογονανθράκων προς την κατεύθυνση μιας ελεύθερης αγοράς.

12.2.4 Προστασία περιβάλλοντος

12.2.4.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών προστασίας περιβάλλοντος

Η συμβολή των ΑΠΕ στην πρωτογενή παραγωγή ενέργειας είναι πολύ μικρή και ανέρχεται στο 0.3% για το έτος 2010.¹²⁹⁰ Η εκμετάλλευση του ηλιακού και αιολικού δυναμικού της Αλγερίας θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της συμμετοχής των ΑΠΕ στην πρωτογενή παραγωγή και το ποσοστό συμμετοχής εκτιμάται ότι θα ανέλθει στο 1% το 2030. Οι εκπομπές CO₂ ανά συνολική πρωτογενής ενεργειακή κατανάλωση για το 2010 ανέρχονται στους 2.628 tonnes/toe, ενώ για το μέλλον αναμένεται να παρουσιάσουν μικρή αύξηση (2.735 tonnes/toe το 2030). Από την παραπάνω τιμή διαπιστώνεται ικανοποιητική περιβαλλοντική επίδοση της Αλγερίας σε σχέση με τις υπόλοιπες ΜΡ, η οποία αναμένεται να συνεχιστεί και στο μέλλον. Οι εκπομπές CO₂ ανά κάτοικοι αναμένεται να αυξηθούν κατά 1 tonnes/capita μεταξύ των ετών 2010 και 2030 (τιμές 2.593 και 3.597 tonnes/capita) και αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στην αύξηση της εγχώριας κατανάλωσης ενέργειας και στη διατήρηση της υπάρχουσας αντιρρυπαντικής τεχνολογίας.¹²⁹¹ Τέλος οι εκπομπές CO₂ ανά ΑΕΠ θα συνεχίσουν να έχουν υψηλή τιμή (1.465 tonnes /1000€ το 2010, 1.315 tonnes /1000€ το 2020 και 1.238 tonnes /1000€ το 2030), γεγονός που υποδηλώνει την στενή εξάρτηση της αλγερινής οικονομίας από τον ενεργειακό τομέα.

12.2.4.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος

Περαιτέρω εκμετάλλευση του σημαντικού δυναμικού ΑΠΕ (πρωτίστως του αιολικού)¹²⁹² που έχει η χώρα με σκοπό την αύξηση του ποσοστού συμμετοχής

¹²⁹⁰ Hadj Arab A., Ait Driss B., Amimeur R. & Lorenzo E., Photovoltaic Systems Sizing for Algeria, Solar Energy, Volume 54(2), 1995, p.p. 99-100.

¹²⁹¹ Algerian Ministry of Energy and Mining. Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: <http://www.reegle.info/actors/3280/ministry-of-energy-and-mining.htm>

¹²⁹² Ο.π.

των ΑΠΕ στην πρωτογενή παραγωγή ενέργειας.

- Υιοθέτηση των μηχανισμών του Πρωτοκόλλου του Κιότο το οποίο η χώρα έχει ήδη υπογράψει και επικυρώσει.¹²⁹³
- Εισαγωγή αντιρρυπαντικών τεχνολογιών και προώθηση χρήσης ΦΑ (συστημάτων ψύξης με απορρόφηση με καύσιμη ύλη το Φ.Α κτλ.)
- Ίδρυση κρατικού φορέα για την προώθηση της ενεργειακής απόδοσης.
- Εισαγωγή κανονισμών για την θερμομόνωση των κτιρίων καθώς και εισαγωγή νομοθεσίας σχετικά με τα ενεργειακά standards που πρέπει να πληρεί ο οικιακός εξοπλισμός.

12.3 ΙΟΡΔΑΝΙΑ

12.3.1 Εισαγωγή

Η ενεργειακή πολιτική της Ιορδανίας έχει ως προτεραιότητες την έρευνα για κοιτάσματα υδρογονανθράκων στη χώρα, την εκμετάλλευση οικονομικά βιώσιμων κοιτασμάτων, την εκμετάλλευση των μεγάλων κοιτασμάτων σχιστόλιθου, την προώθηση των εφαρμογών ΑΠΕ και τέλος την αναδιάρθρωση και ιδιωτικοποίηση του ενεργειακού τομέα.¹²⁹⁴ Η χώρα δεν διαθέτει σημαντικά πετρελαϊκά αποθέματα, ενώ διαθέτει περιορισμένα αποθέματα ΦΑ. Η κυβέρνηση της χώρας μελετά την ιδιωτικοποίηση του πετρελαϊκού τομέα προκειμένου να προσελκύσει ιδιωτικά κεφάλαια.¹²⁹⁵ Στον τομέα του ηλεκτρισμού, η κυβέρνηση επιτρέπει την εισαγωγή ιδιωτών στην ηλεκτροπαραγωγή προκειμένου να αντιμετωπίσει την συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση για ηλεκτρική ενέργεια. Η Ιορδανία είναι ήδη διασυνδεδεμένη ηλεκτρικά με τα δίκτυα της Αιγύπτου και της Συρίας, ενώ υπάρχει πρόθεση για διασύνδεση και με άλλες χώρες, ενώ εξετάζεται και η συμμετοχή της χώρας στην Mediterranean Power Pool που θα συνδέει ηλεκτρικά την Ευρώπη με την Μέση Ανατολή και την Βόρεια Αφρική.¹²⁹⁶

¹²⁹³ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p. 61.

¹²⁹⁴ Jordan Country Analysis Brief, Energy Information Administration. May 30, 2013. Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: <http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=JO#data>

¹²⁹⁵ Jaber J.O., Probert S.D. & Badr O., Energy and Environmental Issues for Jordan, Applied Energy, Volume 57(1), 1997, p.p. 45-101.

¹²⁹⁶ Ο.π.

12.3.2 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

12.3.2.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

Η συνολική ενεργειακή εξάρτηση της χώρας ανέρχεται στο 94% για το έτος 2010, ενώ η ίδια κατάσταση θα συνεχιστεί και στο μέλλον, δεδομένου ότι δεν αναμένεται η ανακάλυψη σπουδαίων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων. Η ενεργειακή εξάρτηση από το πετρέλαιο ανέρχεται στο 100% τόσο την παρούσα χρονική στιγμή αλλά και μελλοντικά.¹²⁹⁷ Στον τομέα του ΦΑ η Ιορδανία μέχρι το 2010 κάλυπτε τις ανάγκες της σε ΦΑ μέσω της εγχώριας παραγωγής ΦΑ με αποτέλεσμα η τιμή του δείκτη της εξάρτησης από το ΦΑ να είναι μηδενική, όμως στο μέλλον η εξάρτηση στο ΦΑ θα ανέλθει στο 97% λόγω αδυναμίας της εγχώριας παραγωγής ΦΑ να καλύψει την ζήτηση. Όσο αφορά τα στερεά καύσιμα δεν υπάρχει κατανάλωση στερεών καυσίμων¹²⁹⁸ και έτσι δεν υφίσταται τιμή για την αντίστοιχη ενεργειακή εξάρτηση.

Η διαφοροποίηση στα πρωτογενή καύσιμα με τιμή 0.265 για το 2010 είναι από τις χαμηλότερες μεταξύ των Μεσογειακών εταίρων, η κατάσταση όμως αναμένεται να μεταβληθεί στο μέλλον λόγω της εισαγωγής ΦΑ στην ενεργειακή αγορά της χώρας με αποτέλεσμα η τιμή για τη διαφοροποίηση των πρωτογενών καυσίμων να ανέλθει στο 0.836 και 0.845 το 2020 και το 2030 αντίστοιχα. Στο τομέα των καυσίμων για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, η διαφοροποίηση για το έτος 2010 είναι 0.358 ενώ μέχρι το 2010 κυριαρχεί το πετρέλαιο¹²⁹⁹ ως καύσιμο για την ηλεκτροπαραγωγή, στο μέλλον όμως το ΦΑ θα αποτελεί το κύριο καύσιμο για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας και η τιμή της διαφοροποίησης ως προς τα καύσιμα για την ηλεκτροπαραγωγή αναμένεται να αυξηθεί και να φθάσει το 0.521 το 2030. Η διαφοροποίηση των εισαγόμενων καυσίμων αναμένεται να αυξηθεί, από 0.571 το 2010, σε 0.962 το 2020 και 0.966 το 2030, λόγω της εισαγωγής στο μέλλον ποσοτήτων ΦΑ για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών της χώρας.¹³⁰⁰ Επισημαίνεται ότι οι χαμηλές τιμές όλων των διαφοροποιήσεων μέχρι το έτος 2010 σε συνδυασμό με τη μεγάλη ενεργειακή εξάρτηση της Ιορδανίας υποδηλώνουν κίνδυνο όσο αφορά την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού.

¹²⁹⁷ Jordan Country Analysis Brief, Energy Information Administration. May 30, 2013. Βλέπε περαιότερα στο σύνδεσμο: <http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=JO#data>

¹²⁹⁸ Tamimi A., Analysis of Energy Consumption in Jordan, Energy Conversion and Management, Volume 36(11), 1995, p.p. 1063-1065.

¹²⁹⁹ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 51.

¹³⁰⁰ Jaber J.O., Probert S.D. & Badr O., Energy and Environmental Issues for Jordan, Applied Energy, Volume 57(1), 1997, p.p. 45-101.

12.3.2.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

- Δεδομένης της έντονης, σχεδόν απόλυτης, ενεργειακής εξάρτησης της Ιορδανίας από τα εισαγόμενα καύσιμα¹³⁰¹ και προκειμένου να αυξηθεί η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού επιβάλλεται να ληφθούν μέτρα για την αύξηση των τιμών των διαφοροποιήσεων. Προς αυτήν την κατεύθυνση εντάσσεται και η εισαγωγή του ΦΑ στην ενεργειακή αγορά της χώρας, η εισαγωγή πετρελαίου από Σαουδική Αραβία και Κουβέιτ¹³⁰² ώστε να μειωθεί η εξάρτηση από το Ιρακινό πετρέλαιο.
- Σταδιακή επίτευξη στρατηγικών αποθεμάτων πετρελαίου διάρκειας 90 ημερών. Εξέταση αύξησης των στρατηγικών αποθεμάτων σε αποθέματα 120 ημερών.
- Χρήση ΦΑ στην ηλεκτροπαραγωγή ώστε να αυξηθεί η αντίστοιχη διαφοροποίηση.
- Ενίσχυση των ενεργειακών διασυνδέσεων και των περιφερειακών ενεργειακών δικτύων που διέρχονται από τη χώρα, ώστε να εκμεταλλευτεί η Ιορδανία την κρίσιμη γεωπολιτική της θέση (π.χ. Επανενεργοποίηση του αγωγού μεταφοράς πετρελαίου Trans-Arabian Pipeline, από τη Σαουδική Αραβία προς τη Μεσόγειο Θάλασσα).
- Πρόσκληση σε εταιρείες για έρευνα και εκμετάλλευση κοιτασμάτων σχιστόλιθου. Περαιτέρω εξερεύνηση και μελέτη οικονομικής βιωσιμότητας των προσφάτως ανακαλυφθέντων κοιτασμάτων ΦΑ στο βόρειο τμήμα της χώρας. Παροχή κινήτρων στις εταιρείες εξόρυξης πετρελαίου και ΦΑ μέσω ευνοϊκών PSA (Production Sharing Agreements).¹³⁰³
- Προγράμματα για ηλεκτροδότηση απομακρυσμένων οικισμών.

12.3.3 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

12.3.3.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

Η ενεργειακή ένταση της χώρας ανέρχεται σε 0.582 ktoe/million Euro το 2020 και 0.558 ktoe/million Euro το 2030. Η παραπάνω τιμή της ενεργειακής έντασης για το 2010 είναι από τις μεγαλύτερες μεταξύ των Μεσογειακών εταίρων. Όσον αφορά

¹³⁰¹ Tamimi A., Analysis of Energy Consumption in Jordan, Energy Conversion and Management, Volume 36(11), 1995, p.p. 1063-1065.

¹³⁰² Ο.π., p.1064.

¹³⁰³ Π. Κάπρος, Ο.π., σελ. 48.

την απόδοση μετατροπής, αυτή έχει ικανοποιητική τιμή (73% για το 2010) και αναμένεται να παραμείνει σταθερή και στο μέλλον.

Η συνολική ενεργειακή κατανάλωση ανά άτομο αναμένεται να αυξηθεί λόγω της οικονομικής ανάπτυξης¹³⁰⁴ και θα μεταβληθεί από 0.759 toe/capita το 2010 σε 0.916 toe/capita το 2030. Ανάλογη πορεία και για τον ίδιο λόγο αναμένεται να ακολουθήσει και η κατανάλωση ηλεκτρισμού ανά άτομο και να μεταβληθεί από 924 KWh/capita το 2010 σε 1350.34 KWh/capita το 2030. Στο τομέα των ενεργειακών μεταρρυθμίσεων, η Ιορδανία έχει τιμή δείκτη 4 γεγονός που δηλώνει ότι έχει λάβει χώρα σπουδαία πρόοδος.

12.3.3.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

- Μέχρι τούδε, η πορεία της χώρας στον τομέα είναι ικανοποιητική.¹³⁰⁵
- Απαιτούνται αποσαφηνίσεις του νόμου για τον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας όσον αφορά το σύστημα παροχής αδειών για ιδιωτικούς σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας,¹³⁰⁶ καθορισμός αρμοδιοτήτων Υπουργείου ενέργειας και ρυθμιστικής επιτροπής και για τις αρχές της TPA (Third Party Access).¹³⁰⁷ Ανεξαρτητοποίηση της ρυθμιστικής αρχής για την αγορά ηλεκτρικής ενέργειας από την κυβέρνηση, διαχωρισμός της πολιτικής και της ρυθμιστικής αρχής για τους τομείς του πετρελαίου και του ΦΑ.
 - Σταδιακή απελευθέρωση τιμών ενεργειακών προϊόντων.
 - Ιδιωτικοποίηση εταιρειών CEPGC (Central Electric Power Generating Company) και EPDC (Electric Power Distribution Company).
 - Εφαρμογή μέτρων εξοικονόμησης ενέργειας και αύξησης της ενεργειακής απόδοσης ώστε να μειωθεί η τιμή της ενεργειακής έντασης.
 - Θέσπιση νομοθετικού πλαισίου για την προώθηση των ΑΠΕ.

¹³⁰⁴ Tamimi A., Analysis of Energy Consumption in Jordan, Energy Conversion and Management, Volume 36(11), 1995, p.p. 1063-1065.

¹³⁰⁵ Jordan Country Analysis Brief, Energy Information Administration, Ο.π.

¹³⁰⁶ Jaber J.O. & Probert S.D., Energy Demand, Poverty and the Urban Environment in Jordan, Applied Energy, Volume 68(2), 2001, p.p. 119-134.

¹³⁰⁷ Jordan Country Analysis Brief, Energy Information Administration, Ο.π.

12.3.4 Προστασία περιβάλλοντος

12.3.4.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών προστασίας περιβάλλοντος

Για το 2010 η συμβολή των ΑΠΕ στην πρωτογενή ενέργεια ανήλθε στο ποσοστό του 1.38%, το οποίο είναι χαμηλό σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό των υπολοίπων Μεσογειακών εταίρων αλλά και των χωρών της ΕΕ. Στο μέλλον το ποσοστό συμμετοχής των ΑΠΕ εκτιμάται ότι θα παραμείνει σταθερό (περίπου 2% το 2030). Οι εκπομπές CO₂ ανά πρωτογενής ενεργειακή κατανάλωση για το 2010 ανέρχονται στους 2.798 tonnes/toe, ενώ στο μέλλον θα ανέλθουν στους 3.374 tonnes/toe το 2030. Οι εκπομπές CO₂ ανά κάτοικο αναμένεται να αυξηθούν λόγω της αύξησης της ενεργειακής κατανάλωσης¹³⁰⁸ και θα ανέλθουν από 2.123 tonnes/capita το 2010 στους 3.091 tonnes/capita το 2030. Τέλος οι εκπομπές CO₂ ανά ΑΕΠ αναμένεται να μεταβληθούν από 1.706 tonnes/ million Euro το 2010 σε 1.884 tonnes/million Euro το 2030.

12.3.4.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος

- Λήψη μέτρων με στόχο την αύξηση της ενεργειακής απόδοσης καθώς και την προώθηση των ΑΠΕ.¹³⁰⁹
- Υιοθέτηση των μηχανισμών δράσης του Πρωτοκόλλου του Κιότο, το οποίο η χώρα έχει ήδη υπογράψει και επικυρώσει.¹³¹⁰
- Κίνητρα για εγκατάσταση σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ και γενικά για την προώθηση των χρήσεων ΑΠΕ.

12.4 ΙΣΡΑΗΛ

12.4.1 Εισαγωγή

Στο Ισραήλ η τάση στον ενεργειακό τομέα κινείται προς τη βαθμιαία απελευθέρωση του ενεργειακού τομέα, την ανάπτυξη της διαφοροποίησης των καυσίμων με την εισαγωγή ΦΑ στο ενεργειακό ισοζύγιο της χώρας και τη λήψη

¹³⁰⁸ Tamimi A. and O'Jailat S., Analysis of Electrical Energy Generation and Consumption in Jordan, Energy Conversion and Management, Volume 36(11), 2010, p.p. 1059-1062.

¹³⁰⁹ Jaber J.O., Probert S.D. & Badr O., Energy and Environmental Issues for Jordan, Applied Energy, Volume 57(1), 1997, p.p. 45-101.

¹³¹⁰ The Hashemite Kingdom of Jordan, The General Corporation for the Environment Protection (GCEP), Initial Communication Report under the UN Framework Convention on the Climate Change, Volume 1, January 1997.

μέτρων για την προώθηση της ενεργειακής απόδοσης.¹³¹¹ Μέχρι πρόσφατα το Ισραήλ δεν είχε σημαντικά κοιτάσματα ΦΑ αλλά η ανακάλυψη υποθαλάσσιων κοιτασμάτων ΦΑ δίνει νέες προοπτικές για τον ενεργειακό τομέα.¹³¹² Όσον αφορά στα κοιτάσματα πετρελαίου, το Ισραήλ δεν έχει σημαντικά αποθέματα πετρελαίου αλλά κύκλοι στη χώρα εκτιμούν ότι κάτω από τα νεοανακαλυφθέντα κοιτάσματα ΦΑ υπάρχουν σημαντικά αποθέματα πετρελαίου.¹³¹³ Σήμερα το Ισραήλ επιχειρεί να διαφοροποιήσει τις χώρες προέλευσης των εισαγομένων καυσίμων με τη σύναψη μακροχρόνιων συμφωνιών αγοράς πετρελαίου και στερεών καυσίμων με πολλές χώρες.¹³¹⁴ Ο ενεργειακός τομέας παραμένει κάτω από κρατικό έλεγχο, παρά τη δηλωμένη πρόθεση της κυβέρνησης του Ισραήλ να προχωρήσει σε ιδιωτικοποιήσεις και αναδιάρθρωση του ενεργειακού τομέα.¹³¹⁵ Κύριο επιχείρημα αυτών που αντιτίθενται στις ιδιωτικοποιήσεις είναι το γεγονός ότι η χώρα περιβάλλεται από αραβικές χώρες που είναι παραδοσιακοί αντίπαλοι του Ισραήλ, συνεπώς ο ενεργειακός τομέας είναι εθνικού ενδιαφέροντος. Η έλλειψη εγχώριων ενεργειακών πηγών έχουν οδηγήσει το Ισραήλ στην ανάπτυξη τεχνολογιών για την εκμετάλλευση των ΑΠΕ, με αποτέλεσμα σήμερα το Ισραήλ να θεωρείται από τους πρωτοπόρους, σε παγκόσμιο επίπεδο, στην ηλιακή τεχνολογία.¹³¹⁶

12.4.2 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

12.4.2.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

Η συνολική ενεργειακή εξάρτηση του Ισραήλ για το έτος 2010 ανέρχεται στο 97%, η εκμετάλλευση όμως των πρόσφατα ανακαλυφθέντων κοιτασμάτων ΦΑ αναμένεται να μειώσει τη συνολική ενεργειακή εξάρτηση της χώρας στο 89% το 2030, σε μία απαισιόδοξη πρόβλεψη. Η ενεργειακή εξάρτηση στα στερεά καύσιμα αναμένεται να αυξηθεί στο μέλλον και από ποσοστό 93% το 2010 αναμένεται να φθάσει στο 100% το 2030. Στο πετρέλαιο η ενεργειακή εξάρτηση για το 2010 είναι 100% και θα παραμείνει στο ίδιο ποσοστό και στο μέλλον, δεδομένου ότι δεν αναμένεται η ανακάλυψη οικονομικά εκμεταλλεύσιμων κοιτασμάτων αργού

¹³¹¹ Country Information on Israel, Energy Information Agency. Βλέπε αναλυτικά στο σύνδεσμο: <http://www.eia.gov/cfapps/ipdbproject/IEDIndex3.cfm>

¹³¹² Θεόδωρος Τσακίρης, Το Ενεργειακό Παιχνίδι στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο. Τι Αλλάζει με την Αραβική Εξέγερση, Foreign Affairs The Hellenic Edition, 27.1.2012.

¹³¹³ World Energy Council. Βλέπε στο σύνδεσμο: www.worldenergy.org

¹³¹⁴ Country Information on Israel, Energy Information Agency, Ο.π.

¹³¹⁵ Ο.π.

¹³¹⁶ Porat Y., Irith R. & Turvey R., Long-Run Marginal Electricity Generation Costs in Israel, Energy Policy, Volume 25(4), 1997, p.p. 401-411.

πετρελαίου. Σημαντική εξέλιξη και αλλαγή αναμένεται στην εξάρτηση από το ΦΑ. Μέχρι το 2010 το Ισραήλ κάλυπτε τις ενεργειακές του ανάγκες σε ΦΑ αποκλειστικά με τη μικρή εγχώρια παραγωγή ΦΑ με αποτέλεσμα η ενεργειακή εξάρτηση από το ΦΑ να είναι μηδενική. Στο μέλλον όμως και παρά τη σημαντική αύξηση της εγχώριας παραγωγής ΦΑ, η εισαγωγή του ΦΑ στο ενεργειακό ισοζύγιο της χώρας και η πρόθεση να αποτελέσει το ΦΑ το κύριο καύσιμο για την ηλεκτροπαραγωγή¹³¹⁷ έχει ως αποτέλεσμα ο δείκτης ενεργειακής εξάρτησης στο ΦΑ να αυξηθεί και να φθάσει το 66% το 2020 και το 74% το 2030.

Η εισαγωγή του ΦΑ στην ενεργειακή αγορά του Ισραήλ αναμένεται να αυξήσει στο μέλλον τις τιμές των δεικτών για τη διαφοροποίηση στα πρωτογενή καύσιμα (από 0.709 το 2010 στα 1.247 το 2030) αλλά και τη διαφοροποίηση στα καύσιμα για την παραγωγή ηλεκτρισμού (0.639 το 2010 στα 0.727 το 2030). Επίσης οι μελλοντικές εισαγωγές ΦΑ, προκειμένου να καλυφθούν οι ενεργειακές απαιτήσεις, έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση της διαφοροποίησης των εισαγομένων καυσίμων, η οποία θα μεταβληθεί από 1.017 το 2010 στο 1.350 το 2030.

12.4.2.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

- Ανάπτυξη του τομέα του ΦΑ όσον αφορά στην εγχώρια παραγωγή και κατανάλωση ΦΑ, στη χρήση ΦΑ στην ηλεκτροπαραγωγή και στην αύξηση της διαφοροποίησης όσον αφορά στις χώρες προέλευσης του εισαγόμενου ΦΑ. Η εισαγωγή ΦΑ αναμένεται να βελτιώσει την ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού.
- Επίτευξη στρατηγικών αποθεμάτων αργού πετρελαίου διάρκειας 90 ημερών. Επίσης προτείνεται η σταδιακή αύξηση των αποθεμάτων σε αποθέματα 120 ημερών.
- Αύξηση διαφοροποίησης στις χώρες προέλευσης του άνθρακα μέσω εισαγωγών από επιπλέον χώρες.¹³¹⁸
- Παροχή αδειών για διεξαγωγή ερευνών για οικονομικά εκμεταλλεύσιμα offshore κοιτάσματα ΦΑ.¹³¹⁹ Διερεύνηση τρόπων οικονομικά βιώσιμης εκμετάλλευσης

¹³¹⁷ Beenstock M., Goldin E. & Nabot D., the Demand for Electricity in Israel, Energy Economics, Volume 21(2), 1999, p.p. 168-180.

¹³¹⁸ Country Information on Israel, Energy Information Agency, Ο.π.

¹³¹⁹ Bruneton Alain, Konofagos Elias & Foscolos Anthony, The Importance of Eastern Mediterranean Gas Fields for Greece and the EU, Ο.π., p.p. 8-10.

των σημαντικών κοιτασμάτων σχιστόλιθου.

12.4.3 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

12.4.3.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεκτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

Η ενεργειακή ένταση έχει τιμή 0.167 ktoe / million Euro για το 2010 και είναι η χαμηλότερη μεταξύ των εταίρων και συγκρίσιμη με τιμές κρατών της ΕΕ. Στο μέλλον αναμένεται να μειωθεί περαιτέρω και να φθάσει τα 0.1215 ktoe/ million Euro το 2030. Η απόδοση μετατροπής έχει υψηλή τιμή για τα δεδομένα των υπολοίπων ΜΡ (2010: 72%), ενώ αναμένεται να διατηρήσει υψηλή τιμή και στο μέλλον (73% το 2030).

Η συνολική ενεργειακή κατανάλωση ανά άτομο αλλά και η ηλεκτρική κατανάλωση ανά άτομο έχουν υψηλή τιμή συγκρινόμενες με τις τιμές των υπολοίπων Μεσογειακών εταίρων¹³²⁰ και για το 2010 οι τιμές είναι 4.565 toe/capita και 8834.02 KWh/capita αντίστοιχα. Η οικονομική ανάπτυξη της χώρας¹³²¹ θα προκαλέσει περαιτέρω αύξηση των ενεργειακών καταναλώσεων στο Ισραήλ και έτσι το 2030 η ανά κεφαλή συνολική ενεργειακή κατανάλωση θα ανέρχεται στα 5.518 toe/capita ενώ η κατανάλωση ηλεκτρισμού ανά άτομο θα είναι 9988.73 KWh/capita. Στην πλευρά των μεταρρυθμίσεων του ενεργειακού τομέα, η τιμή του δείκτη των ενεργειακών μεταρρυθμίσεων για το 2010 ήταν 2, ενώ αναμένεται στο μέλλον και καθώς θα προχωρά η αναδιάρθρωση του ενεργειακού τομέα να φθάσει το 4 (το έτος 2030).

12.4.3.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

- Επιτάχυνση των διαδικασιών για την αναδιάρθρωση του ενεργειακού τομέα¹³²² και σύνταξη και εφαρμογή αυστηρού χρονοδιαγράμματος για τις μελλοντικές δράσεις - μέτρα που αφορούν στις μεταρρυθμίσεις του ενεργειακού τομέα (δημιουργία ανεξάρτητου διαχειριστή συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας, λογιστικός διαχωρισμός επιχειρήσεων ηλεκτρισμού, απελευθέρωση τιμών κτλ).
- Εισαγωγή IPP (Independent Power Producers) στο σύστημα

¹³²⁰ Beenstock M., Goldin E. Priority Pricing in Electricity Supply: An Application for Israel, Resource and Energy Economics, Volume 19(3), 1997, p.p. 175-189.

¹³²¹ Country Information on Israel, Energy Information Agency, Ο.π.

¹³²² Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 55-61.

παραγωγής ηλεκτρισμού.¹³²³

- Κατάργηση του μονοπωλίου στον τομέα των διυλιστηρίων πετρελαιοειδών.¹³²⁴
- Λόγω της έντονης ενεργειακής εξάρτησης της χώρας από τις εισαγωγές απαιτείται η εντατικοποίηση δράσεων εξοικονόμησης ενέργειας και αύξησης της απόδοσης των διαφόρων χρήσεων της ενέργειας.

12.4.4 Προστασία περιβάλλοντος

12.4.4.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών προστασίας περιβάλλοντος

Σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες, εκτός ΕΕ, που συμμετέχουν στην Ευρώ - Μεσογειακή συνεργασία το Ισραήλ παρουσιάζει ικανοποιητικό ποσοστό συμμετοχής ΑΠΕ στην πρωτογενή ενέργεια (3.11% το 2010). Το ίδιο ποσοστό αναμένεται να επικρατήσει και στο μέλλον (2.96% το 2020 και 3.06% το 2030). Επισημαίνεται ότι τα παραπάνω ποσοστά είναι μικρά, συγκρινόμενα με τα αντίστοιχα ποσοστά που σημειώνονται στις χώρες της ΕΕ.¹³²⁵ Οι εκπομπές CO₂ ανά πρωτογενή ενεργειακή κατανάλωση ανέρχονται στους 2.879 tonnes/toe για το 2010 και το παραπάνω ποσό κρίνεται ικανοποιητικό σε σχέση με το Μ.Ο. των Μ.Ρ. Στο μέλλον αναμένεται αύξηση στις εκπομπές CO₂ ανά πρωτογενή ενεργειακή κατανάλωση οι οποίες θα φθάσουν τους 3.079 tonnes/toe το 2030. Οι εκπομπές CO₂ ανά κάτοικο έχουν τιμή 13.144 tonnes/capita για το 2010 και αναμένεται να αυξηθούν και να φθάσουν τους 17.115 tonnes/capita το 2030. Σημειώνεται ότι οι τιμές εκπομπών CO₂ ανά κάτοικο είναι υψηλές σε σχέση με τις αντίστοιχες των υπολοίπων χωρών αλλά και των κρατών της ΕΕ.¹³²⁶ Τέλος οι εκπομπές CO₂ ανά ΑΕΠ έχουν τιμή 0.48 tonnes/1000 Euro το 2010, γεγονός που υποδηλώνει ότι η Ισραηλινή οικονομία βασίζεται σε επιχειρήσεις οι οποίες δεν είναι ενεργειακά ενεργοβόρες.¹³²⁷ Στο μέλλον η τιμή του εν λόγω δείκτη αναμένεται να μειωθεί περαιτέρω και να φθάσει τους 0.374 tonnes/1000 Euro το 2030.

¹³²³ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p. 22.

¹³²⁴ Country Information on Israel, Energy Information Agency, Ο.π.

¹³²⁵ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 40-43.

¹³²⁶ Ο.π., p. 61.

¹³²⁷ Israel National Report on Climate Change, Israel Ministry of the Environment, November 2000, p.p. 22-24.

12.4.4.2. Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος

- Αύξηση συμμετοχής ΑΠΕ στην πρωτογενή ενέργεια με στόχο τη μείωση της ενεργειακής εξάρτησης από εισαγόμενα καύσιμα αλλά και την απόκτηση τεχνογνωσίας.
- Εφαρμογή καθαρών τεχνολογιών καύσης του άνθρακα¹³²⁸ και χρήση ΦΑ στην ηλεκτροπαραγωγή ώστε να περιοριστούν οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις των σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.¹³²⁹
- Υιοθέτηση των μηχανισμών δράσης του Πρωτοκόλλου του Κιότο, το οποίο η χώρα έχει ήδη υπογράψει και επικυρώσει.¹³³⁰

12.5 ΚΥΠΡΟΣ

12.5.1 Εισαγωγή

Η Κύπρος δεν έχει εγχώρια κοιτάσματα υδρογονανθράκων¹³³¹ και στερεών καυσίμων με συνέπεια να καλύπτει περί το 95% των ενεργειακών της αναγκών με εισαγωγές κυρίως πετρελαίου και πετρελαϊκών προϊόντων. Οι κύριοι άξονες της ενεργειακής πολιτικής της χώρας είναι η διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού, η διαφοροποίηση των εισαγόμενων καυσίμων, η εξοικονόμηση ενέργειας μέσω της ορθολογικοποίησης της ενεργειακής χρήσης και της μείωσης των ενεργειακών απωλειών, η προώθηση ενεργειακών αποδοτικών τεχνολογιών και η μεγαλύτερη δυνατή εκμετάλλευση του δυναμικού των ΑΠΕ.¹³³²

12.5.2 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

12.5.2.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεκτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

Η Κύπρος έχει συνολική ενεργειακή εξάρτηση της τάξης του 99% για το 2010, η ίδια τάση αναμένεται να επικρατήσει και στο μέλλον με μείωση κατά 3% το 2030, η οποία οφείλεται στην εκμετάλλευση των ΑΠΕ. Η ενεργειακή εξάρτηση στα στερεά καύσιμα και στο πετρέλαιο είναι της τάξης του 100% και δεδομένης της

¹³²⁸ Π. Κάπρος, Ο.π., σελ. 37.

¹³²⁹ Beenstock M., Goldin E. Priority Pricing in Electricity Supply: An Application for Israel, Resource and Energy Economics, Volume 19(3), 1997, p.p. 175-189.

¹³³⁰ United Nations, Framework Convention on Climate Change. Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: <http://maindb.unfccc.int/public/country.pl?country=IL>

¹³³¹ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

¹³³² 2001 Regular Report on Cyprus's Progress towards Accession, Commission of the European Communities, Brussels, November 13, 2001, p.p. 14-15.

ανυπαρξίας εγχώριων κοιτασμάτων πετρελαίου και στερεών καυσίμων, οι τιμές των εν λόγω δεικτών θα μείνουν αναλλοίωτες. Η διαφοροποίηση πρωτογενών καυσίμων έχει χαμηλή τιμή και ανέρχεται στο 0.394 για το 2010, η εισαγωγή του ΦΑ στο ενεργειακό ισοζύγιο της χώρας θα επιφέρει αύξηση της διαφοροποίησης στην τιμή 0.534 για το 2030. Όμως η τιμή παραμένει ιδιαίτερα χαμηλή. Η διαφοροποίηση όσο αφορά τα καύσιμα για την παραγωγή ηλεκτρισμού είναι μηδενική μέχρι το έτος 2010, διότι η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας προέρχεται αποκλειστικά από πετρέλαιο.¹³³³ Για το μέλλον εκτιμάται ότι η τιμή της διαφοροποίησης θα ανέλθει στο 0.752 το 2030 λόγω της εισαγωγής του ΦΑ και των ΑΠΕ στην ηλεκτροπαραγωγή. Όσον αφορά στη διαφοροποίηση στις ενεργειακές εισαγωγές, η τιμή για το 2010 ήταν 0.870 και αναμένεται να παραμείνει στα ίδια επίπεδα και στο μέλλον, παρά την εισαγωγή ΦΑ, λόγω της συνεχιζόμενης ενεργειακής εξάρτησης της χώρας. Επισημαίνεται ότι η μηδενική τιμή για τη διαφοροποίηση στα καύσιμα για παραγωγή ηλεκτρισμού, υποδηλώνει μεγάλο κίνδυνο για την ασφάλεια του εφοδιασμού.

12.5.2.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

- Δεδομένου ότι η Κύπρος είναι νησί και δεν υπάρχουν ενεργειακές διασυνδέσεις με γειτονικές χώρες και λαμβάνοντας υπόψη την έντονη εξάρτησή της από τις εισαγωγές πετρελαίου, είναι απαραίτητη η δυνατότητα ύπαρξης στρατηγικών αποθεμάτων πετρελαίου διάρκειας 90 ημερών. Επίσης πρέπει να εξεταστεί η αύξηση των στρατηγικών αποθεμάτων πετρελαίου σε αποθέματα διάρκειας 120 ημερών.
- Εισαγωγή ΦΑ στην ενεργειακή αγορά ώστε να αυξηθούν οι τιμές των διαφοροποιήσεων (πρωτογενών καυσίμων, εισαγομένων καυσίμων και καυσίμων στην ηλεκτροπαραγωγή). Επίσης εισαγωγές αργού πετρελαίου από διάφορες χώρες ώστε να αυξηθεί η αντίστοιχη διαφοροποίηση.
- Εντατικοποίηση ερευνών στα οικόπεδα της κυπριακής ΑΟΖ για εντοπισμό και εκμετάλλευση κοιτασμάτων ΦΑ, καθόσον πιθανολογείται η ύπαρξη αξιόλογων κοιτασμάτων ΦΑ¹³³⁴ αλλά και πετρελαίου, ικανά να μεταβάλουν το ενεργειακό status της χώρας οδηγώντας ακόμα και σε εξαγωγές.¹³³⁵

¹³³³

Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p.p. 69-70.

¹³³⁴

Θεόδωρος Τσακίρης, Το Ενεργειακό Παιχνίδι στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο. Τι Αλλάζει με την Αραβική Εξέγερση, Foreign Affairs The Hellenic Edition, 27.1.2012.

¹³³⁵

Kassinis Solon, Offshore Cyprus: A New Frontier & Emerging Region, Ministry of Commerce, Industry and Tourism, 2011, p.p. 8-10.

12.5.3 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

12.5.3.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεκτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

Η ενεργειακή ένταση έχει τιμή 0.285 ktoe / million Euro για το 2010 ενώ αναμένεται να παραμείνει σχεδόν σταθερή και στο μέλλον (0.29 ktoe / million Euro το 2020 και 0.319 ktoe/ million Euro το 2030). Οι τιμές της ενεργειακής έντασης είναι ιδιαίτερα χαμηλές συγκρινόμενες με τις αντίστοιχες τιμές των χωρών της ΕΕ.¹³³⁶ Η απόδοση μετατροπής έχει τιμή 68% το 2010 ενώ αναμένεται στο μέλλον να αυξηθεί στο 72% το 2030, με κύρια αίτια την εισαγωγή σύγχρονων ενεργειακών τεχνολογιών.

Η συνολική ενεργειακή κατανάλωση ανά κάτοικο είναι αρκετά μεγαλύτερη από το μέσο όρο των υπολοίπων χωρών, υπολείπεται όμως της μέσης κατανάλωσης των χωρών της ΕΕ¹³³⁷ και η τιμή της για το 2010 είναι 3.750 toe/capita. Η οικονομική ανάπτυξη της χώρας¹³³⁸ θα έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της συνολικής ενεργειακής κατανάλωσης, η οποία θα ανέλθει στα 6.098 toe/capita το 2030. Ακριβώς τα ίδια με παραπάνω ισχύουν και για την κατά κεφαλή κατανάλωση ηλεκτρισμού. Η τιμή αυτής ήταν 4519.07 KWh/capita το 2010 και αναμένεται σε 5672.15 KWh/capita το 2030. Όσον αφορά στο δείκτη των ενεργειακών μεταρρυθμίσεων έχει τιμή 0 το 2010 και εκτιμάται ότι θα λάβει τιμή 3 το 2030, παρόλο που η χώρα θα μπορούσε να ζητήσει εξαίρεση από την εφαρμογή των διαρθρωτικών αλλαγών στον ενεργειακό τομέα, επικαλούμενη το γεγονός ότι ενεργειακά είναι μικρή και απομονωμένη αγορά.¹³³⁹

12.5.3.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

- Επιτάχυνση των διεργασιών εφαρμογής διαρθρωτικών αλλαγών στον ενεργειακό τομέα, απελευθέρωση των ενεργειακών αγορών και δημιουργία ρυθμιστικής αρχής και μηχανισμών για την ενεργειακή αγορά της χώρας.
- Εξάλειψη του μονοπωλίου της κρατικής εταιρείας ηλεκτρισμού¹³⁴⁰ αλλά

¹³³⁶ EU External Relations Directorate – General, 1999. Βλέπε αναλυτικά στο σύνδεσμο: www.europa.eu.int/comm/external_relations

¹³³⁷ 2001 Regular Report on Cyprus's Progress towards Accession, Commission of the European Communities, Brussels, November 13, 2001, p.p. 14-15.

¹³³⁸ Βλέπε αναλυτικά: Balcer Adam, Enlisting Business to Help Loosen the Gordian Knot around Cyprus, Economy Policy CEPS Commentaries, 2012.

¹³³⁹ Florides G.A., Kalogirou S.A., Tassou S.A. & Wrobel L.C., Modeling of the Modern Houses of Cyprus and Energy Consumption Analysis, Energy, Volume 25(10), 2000, p.p. 915-937.

¹³⁴⁰ ESBI – EPU - NTUA, BEICIP – FRANLAB - IBERNICO: Support the Ad Hoc Groups of Mediterranean Energy Forum, Mediterranean Energy Policy Document, Deliverable 1.2.b 1st Draft, Version 1.1, October 2002.

και εξάλειψη των επιδοτήσεων στην τιμολόγηση των ενεργειακών προϊόντων.

- Λήψη επιπλέον μέτρων στην κατεύθυνση της ενεργειακής απόδοσης, της εξοικονόμησης ενέργειας και χρησιμοποίηση συσκευών και συστημάτων υψηλής ενεργειακής απόδοσης,¹³⁴¹ ώστε να περιοριστεί η υπερκατανάλωση και η σπατάλη ενέργειας, δεδομένου ότι η χώρα δεν έχει εγχώριες ενεργειακές πηγές.

12.5.4 Προστασία περιβάλλοντος

12.5.4.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών προστασίας περιβάλλοντος

Η συμμετοχή των ΑΠΕ στην πρωτογενή ενέργεια ανέρχεται για το 2010 στο 4.05% και η εν λόγω τιμή θεωρείται υψηλή σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής, είναι όμως χαμηλή συγκρινόμενη με τις αντίστοιχες τιμές των χωρών της ΕΕ.¹³⁴² Η μεγαλύτερη εκμετάλλευση στο μέλλον, των ΑΠΕ, θα έχει αποτέλεσμα την αύξηση της συμμετοχής των ΑΠΕ στο 6.17% της πρωτογενούς ενέργειας το 2030. Οι εκπομπές CO₂ ανά πρωτογενή ενεργειακή κατανάλωση ανέρχονται στους 2.320 tonnes/toe το 2010 και στο μέλλον αναμένεται να παραμείνουν σχεδόν σταθερές (2.420 tonnes/toe το 2020 και 2.240 tonnes/toe το 2030). Πολύ υψηλές σε σχέση με τις ανάλογες εκπομπές των υπολοίπων χωρών της περιοχής, είναι οι εκπομπές CO₂ ανά κάτοικο (8.700 tonnes/capita) το 2010. Η αύξηση της κατανάλωσης ενέργειας στο μέλλον έχει ως συνέπεια οι ανά κεφαλή εκπομπές CO₂ να αυξηθούν περαιτέρω και να ανέλθουν στους 13.666 tonnes/capita το 2030. Τέλος οι εκπομπές CO₂ ανά ΑΕΠ παρουσιάζουν τιμή 0.667 tonnes/1000 Euro με μικρή αυξητική τάση στο μέλλον (2030: 0.715 tonnes/1000 Euro). Επισημαίνεται ότι οι τιμές για τις εκπομπές CO₂ ανά ΑΕΠ για την Κύπρο, είναι αρκετά χαμηλότερες από τις αντίστοιχες των υπολοίπων Μεσογειακών εταίρων και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η οικονομία της χώρας δεν έχει μεγάλη εξάρτηση από τον ενεργειακό τομέα.¹³⁴³

12.5.4.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος

- Περαιτέρω ανάπτυξη και εκμετάλλευση του δυναμικού των ΑΠΕ, της μόνης εγχώριας ενεργειακής πηγής.

¹³⁴¹ Kalogirou S., Solar Water Heating in Cyprus: Current Status of Technology and Problems, Renewable Energy, Volume 10(1), 1997, p.p. 107-112.

¹³⁴² Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

¹³⁴³ EU External Relations Directorate – General, 1999. Βλέπε αναλυτικά στο σύνδεσμο: www.europa.eu.int/comm/external_relations

- Διεξαγωγή ενεργειακών ελέγχων σε μεγάλες βιομηχανικές μονάδες της χώρας και λήψη διορθωτικών μέτρων με σκοπό την αύξηση της ενεργειακής απόδοσης.
- Θέσπιση νόμου και προδιαγραφών για τον σωστό σχεδιασμό και εγκατάσταση θερμομόνωσης στα κτίρια.¹³⁴⁴
- Ενεργειακός έλεγχος κτιρίων καθώς και θέσπιση ενεργειακών πιστοποιητικών κτιρίων.¹³⁴⁵
- Αυστηρότερες ενεργειακές προδιαγραφές για οικιακό και βιομηχανικό εξοπλισμό.

12.6 ΛΙΒΑΝΟΣ

12.6.1 Εισαγωγή

Η εμπόλεμη κατάσταση που επικράτησε επί χρόνια στο Λίβανο αλλά και η μετέπειτα πολιτική αστάθεια επέφερε επιπτώσεις στην ανάπτυξη και αναδιάρθρωση του ενεργειακού τομέα.¹³⁴⁶ Επί του παρόντος, η κυβέρνηση της χώρας προτίθεται να εισάγει τον ανταγωνισμό και τη συμμετοχή ιδιωτών στον τομέα της παραγωγής και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας καθώς και στη διανομή πετρελαϊκών προϊόντων.¹³⁴⁷ Ο Λίβανος δεν διαθέτει εκμεταλλεύσιμα κοιτάσματα πετρελαίου και ΦΑ, καλύπτοντας τις εγχώριες ενεργειακές ανάγκες από εισαγωγές, πρωτίστως πετρελαίου και δευτερευόντως στερεών καυσίμων. Από το 2010 εισάγει και μικρές ποσότητες ΦΑ μέσω του αγωγού Arab Gas Pipeline.¹³⁴⁸

Οι απώλειες του συστήματος μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας είναι ιδιαίτερα υψηλές, αγγίζοντας το 40%.¹³⁴⁹ Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την απροθυμία πολλών καταναλωτών να καταβάλουν το προβλεπόμενο τίμημα για τη χρήση ηλεκτρισμού, επιφέρει προβλήματα στην EdL (κρατική εταιρεία ηλεκτρισμού).

¹³⁴⁴ Florides G.A., Kalogirou S.A., Tassou S.A. & Wrobel L.C., Modeling of the Modern Houses of Cyprus and Energy Consumption Analysis, Energy, Volume 25(10), 2000, p.p. 915-937.

¹³⁴⁵ Florides G.A., Kalogirou S.A., Tassou S.A. & Wrobel L.C., Ο.π.

¹³⁴⁶ United Nations Development Programme, Global Environment Facility "Lebanon - Cross Sectoral Energy Efficiency and Removal of Barriers to ESCO Operation", 2000.

¹³⁴⁷ EURO-MED Partnership, Lebanon: Country Strategy Paper 2002 – 2006 & National Indicative Programme 2002 – 2004, European Commission, Brussels.

¹³⁴⁸ Μάζης Ιωάννης, Οι Αραβικές Εξεγέρσεις και η Αναδιαμόρφωση του Αραβοισλαμικού Κόσμου, στο συλλογικό έργο: Το Ζήτημα της Ειρήνης στη Νοτιο – Ανατολική Μεσόγειο, Εκδόσεις Λειμών, Αθήνα, 2013, σελ. 80-82.

¹³⁴⁹ Badelt G. & Yehia M., the Way to Restructure the Lebanese Electric Power Sector: a Challenge for the Transitional Management, Energy Policy, Volume 28(1), 2000, p.p. 39-47.

Προτεραιότητα του ηλεκτρικού τομέα είναι η μείωση των απωλειών, ενώ αναμένεται και η εισαγωγή ιδιωτών στην παραγωγή και διανομή ηλεκτρικής ενέργειας. Η ενεργειακή απόδοση είναι χαμηλή, γεγονός που οφείλεται στις χαμηλές και επιδοτούμενες τιμές των ενεργειακών προϊόντων, στον παλαιό ενεργειακό εξοπλισμό των καταναλωτών, στην έλλειψη ενεργειακών ελέγχων ακόμη και σε μεγάλες βιομηχανικές μονάδες, καθώς και στην έλλειψη ενημέρωσης των καταναλωτών (μέτρα demand side management).

12.6.2 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

12.6.2.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

Η συνολική ενεργειακή εξάρτηση του Λιβάνου ανέρχεται στο 97% για το 2010, ενώ η ίδια κατάσταση αναμένεται να συνεχιστεί και στο μέλλον (98% το 2020 και 97% το 2030). Η ενεργειακή εξάρτηση για το πετρέλαιο, τα στερεά καύσιμα και για το ΦΑ είναι 100% και αναμένεται να διατηρηθεί στο απόλυτο επίπεδο και τα επόμενα έτη. Το γεγονός ότι η τιμή δεν είναι 100% οφείλεται στη συμβολή των ΑΠΕ.

Η τιμή για τη διαφοροποίηση των πρωτογενών καυσίμων ανέρχεται στο 0.372 για το 2010 και είναι χαμηλή, τιμή που θα φθάσει στο 0.832 το 2030. Η τιμή της διαφοροποίησης για τα καύσιμα που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας είναι χαμηλή και ανέρχεται στο 0.220 το 2010. Στο μέλλον όμως και δεδομένου ότι μεγάλο μέρος από την παραγόμενη ηλεκτρική ενέργεια θα προέρχεται από το ΦΑ,¹³⁵⁰ η τιμή της διαφοροποίησης των καυσίμων για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας αναμένεται να αυξηθεί αισθητά και να φθάσει στο 0.491 το 2030. Επισημαίνεται ότι η τιμή της διαφοροποίησης των καυσίμων παραγωγής ηλεκτρισμού για το έτος 2020 θα φθάσει στο 0.571 όμως ο περαιτέρω περιορισμός της χρήσης πετρελαίου για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας¹³⁵¹ αναμένεται να μειώσει την τιμή του δείκτη στο προαναφερθέν 0.491 το 2030. Η διαφοροποίηση των εισαγομένων καυσίμων μέχρι το 2010 παρουσιάζει χαμηλή τιμή, δεδομένου ότι τα εισαγόμενα καύσιμα στο Λίβανο ήταν πετρέλαιο και στερεά καύσιμα,¹³⁵² έτσι η τιμή για το 2010 ήταν 0.216. Μελλοντικά, με προσθήκη ΦΑ στα εισαγόμενα καύσιμα, η διαφοροποίηση των εισαγομένων καυσίμων θα αυξηθεί, ανερχόμενη στο 0.743 το 2030.

¹³⁵⁰ Nasr G.E., Badr E. & Dibeh G., Econometrics Modelling of Electricity Consumption in Post-War Lebanon, Energy Economics, Volume 22(6), 2009, p.p. 627-640.

¹³⁵¹ Ο.π.

¹³⁵² Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

Το γεγονός ότι ο Λίβανος δεν έχει εγχώρια πρωτογενή παραγωγή ενέργειας σε συνδυασμό με τις χαμηλές τιμές της διαφοροποίησης, υποδηλώνουν κίνδυνο όσον αφορά στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού. Όμως στο μέλλον η χρήση ΦΑ¹³⁵³ θα βελτιώσει την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού του Λιβάνου.

12.6.2.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

- Η διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού αποτελεί υψηλή προτεραιότητα για την ενεργειακή πολιτική του Λιβάνου. Η εισαγωγή ΦΑ (από την Αίγυπτο και τη Συρία) στην ενεργειακή αγορά της χώρας¹³⁵⁴ θα αυξήσει την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού ενώ θα αυξήσει και τις τιμές των διαφοροποιήσεων.
- Επίτευξη στρατηγικών αποθεμάτων πετρελαίου διάρκειας 90 ημερών. Ως απώτερος στόχος πρέπει να εξεταστεί η επίτευξη στρατηγικών αποθεμάτων πετρελαίου διάρκειας 120 ημερών.
- Παροχή κινήτρων σε ξένες εταιρείες για διεξαγωγή ερευνών για εντοπισμό και εκμετάλλευση κοιτασμάτων πετρελαίου και ΦΑ, καθόσον πιθανολογείται η ύπαρξη αξιόλογων τέτοιων κοιτασμάτων.¹³⁵⁵
- Διεκδίκηση μέρους του Ισραηλινού κοιτάσματος Λεβιάθαν το οποίο εκτείνεται στα χωρικά ύδατα του Λιβάνου.¹³⁵⁶
- Συμμετοχή της χώρας στην κατασκευή και λειτουργία του αγωγού ΦΑ, Islamic Gas Pipeline.
- Προκήρυξη διαγωνισμού για προσέλκυση ξένων εταιρειών για διεξαγωγή ερευνών για εντοπισμό κοιτασμάτων ΦΑ στην περιοχή γειννίασης με την ΑΟΖ Κύπρου.¹³⁵⁷
- Σύναψη συμφωνίας με την Κύπρο για συνεκμετάλλευση των Οικοπέδων 3 και 13 της ΑΟΖ Κύπρου.¹³⁵⁸

¹³⁵³ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p.p. 71-72.

¹³⁵⁴ EURO-MED Partnership, Lebanon: Country Strategy Paper 2002 – 2006 & National Indicative Programme 2002 – 2004, European Commission, Brussels.

¹³⁵⁵ Tagliapietra, S., Towards a New Eastern Mediterranean Energy Corridor? Natural Gas Developments Between Market Opportunities and Geopolitical Risks, 2013. Βλέπε αναλυτικότερα στο <http://www.feem.it/getpage.aspx?id=5321&sez=Publications&padre=73>

¹³⁵⁶ Παρίσης Ιωάννης, Η Καθ' Ημάς Θάλασσα, Ο.π., σελ. 331.

¹³⁵⁷ Bruneton, A. et al, E. Konofagos and A. Foscolos, The importance of Eastern Mediterranean gas fields for Greece and the EU, 2012. σελ. 5. Βλέπε: http://www.elliny.gr/includes/event/eastmediterranean_gas_fields_jan12.pdf

¹³⁵⁸ Mezher T., Chedid R. & Zahabi W., Energy Resource Allocation Using Multi-Objective Goal Programming: the Case of Lebanon, Applied Energy, Volume 61(4), 2008, p.p. 175-192.

- Εφαρμογή ενεργειακών πολιτικών με έμφαση στην πλευρά της κατανάλωσης ενέργειας (Demand Side Management).¹³⁵⁹
- Επαναλειτουργία των δύο διυλιστηρίων και εκσυγχρονισμός τους.
- Κατασκευή ηλεκτρικών διασυνδέσεων με τις γειτονικές χώρες.¹³⁶⁰

12.6.3 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

12.6.3.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

Η ενεργειακή ένταση για τον Λίβανο ανέρχεται στα 0.304 ktoe / million Euro για το 2010 ενώ στο μέλλον αναμένεται να αυξηθεί και να φθάσει στα 0.455 ktoe/million Euro το 2030 λόγω της ανασυγκρότησης της οικονομίας της χώρας.¹³⁶¹ Η απόδοση μετατροπής έχει τιμή 73% το 2010, μελλοντικά αναμένεται αύξηση της απόδοσης μετατροπής, η οποία θα ανέλθει στο 85% το 2030. Τόσο η κατά κεφαλή συνολική ενεργειακή κατανάλωση όσο και η κατά κεφαλή ηλεκτρική κατανάλωση αναμένεται να αυξηθούν στο μέλλον λόγω της οικονομικής ανασυγκρότησης της χώρας. Οι μεταβολές αντίστοιχα είναι 1.165 toe/capita το 2010 σε 2.048 toe/capita το 2030 και για την κατά κεφαλή κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας από 1838.83 KWh/capita το 2010 σε 5038.76 KWh/capita για το 2030. Εντυπωσιακή είναι η αύξηση της κατά κεφαλή κατανάλωση ηλεκτρισμού, η οποία σχεδόν τριπλασιάζεται στο χρονικό διάστημα 2010 και 2030. Ο δείκτης των μεταρρυθμίσεων στον ενεργειακό τομέα για το 2010 ήταν 0, δεδομένου ότι δεν είχαν γίνει βήματα προόδου μέχρι το έτος 2010.¹³⁶² Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι το 2011 σημαντική πρόοδος επιτεύχθηκε στον τομέα των διαρθρωτικών αλλαγών,¹³⁶³ αναμένεται το 2020 ο δείκτης των ενεργειακών μεταρρυθμίσεων να ανέλθει στο 2.

12.6.3.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

- Επιτάχυνση των διαρθρωτικών αλλαγών στον ενεργειακό τομέα.

¹³⁵⁹ Βλέπε αναλυτικά: Parveen Dabur, Electricity Demand Side Management: Various Concept and Prospects, 2012.

¹³⁶⁰ Karaki S.H., Chaaban F.B., Al-Nakhl N. & Tarhini K.A., Power Generation Expansion Planning with Environmental Consideration for Lebanon, International Journal of Electrical Power and Energy Systems, Volume 24(8), 2002, p.p. 611-619.

¹³⁶¹ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 31.

¹³⁶² Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

¹³⁶³ Ο.π.

Απελευθέρωση και ιδιωτικοποίηση των εισαγωγών και της διανομής των πετρελαιοειδών, περιορισμός του κρατικού παράγοντα μόνο ως ρυθμιστική αρχή. Προώθηση της ιδιωτικοποίησης της EdL, ίδρυση ρυθμιστικής αρχής για την ενέργεια, λογιστικός διαχωρισμός (unbundling) της EdL, ίδρυση διαχειριστή συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας.¹³⁶⁴

- Λήψη μέτρων για τη μείωση σε αποδεκτά επίπεδα των τεχνικών και μη απωλειών (παράνομης σύνδεσης με το ηλεκτρικό δίκτυο) του ενεργειακού τομέα.
- Δεδομένης της αναμενόμενης οικονομικής ανάπτυξης της χώρας και της πλήρους ενεργειακής της εξάρτησης από τις εισαγωγές, απαιτείται η λήψη μέτρων εξοικονόμησης ενέργειας και αύξησης της ενεργειακής απόδοσης (διενέργεια ενεργειακών ελέγχων σε ενεργοβόρες επιχειρήσεις και βιομηχανίες, προώθηση θερμομόνωσης κτιρίων, μέτρα προς την κατεύθυνση demand side management).¹³⁶⁵

12.6.4 Προστασία περιβάλλοντος

12.6.4.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεκτών προστασίας περιβάλλοντος

Το ποσοστό συμμετοχής των ΑΠΕ στην πρωτογενή ενέργεια κατά το έτος 2010 ανέρχεται στο 3.59% και το εν λόγω ποσοστό κρίνεται ικανοποιητικό σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας. Η μεγάλη αύξηση της ενεργειακής κατανάλωσης που θα παρατηρηθεί στο μέλλον σε συνδυασμό με την μη ανάλογη αύξηση των εφαρμογών ΑΠΕ, έχουν ως αποτέλεσμα το ποσοστό συμμετοχής των ΑΠΕ να μειωθεί και να φθάσει το 1.95% το 2030. Οι εκπομπές CO₂ ανά πρωτογενή κατανάλωση ενέργειας ανέρχονται στους 3.218 tonnes/toe για το 2010 και η τιμή χαρακτηρίζεται υψηλή. Όμως στο μέλλον αναμένεται πτώση της τιμής του δείκτη στο 2.933 tonnes/toe, με κυριότερη αιτία την επικείμενη κατασκευή νέων και σχετικά σύγχρονων υποδομών.¹³⁶⁶ Οι εκπομπές CO₂ ανά κάτοικο αναμένεται να αυξηθούν δεδομένης της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας και θα μεταβληθούν από 3.749 tonnes/capita το 2010 στους 6.003 tonnes/capita το 2030. Τέλος οι εκπομπές CO₂ ανά ΑΕΠ αναμένεται στο διάστημα 2010-2030 να αυξηθούν από 0.977 tonnes/1000 Euro το 2010 στους 1.334 tonnes/1000 Euro το 2030.

¹³⁶⁴ Nasr G.E., Badr E. & Dibeh G., Econometrics Modelling of Electricity Consumption in Post-War Lebanon, Energy Economics, Volume 22(6), 2009, p.p. 627-640.

¹³⁶⁵ Yehia M., Karaki S., Chedid R., El-Irani A., Tabors R. & Shawcross P., Trade-off Approach in Power System Planning Case Study: Lebanon, International Journal of Electrical Power and Energy Systems, Volume 17(2), 1995, p.p. 137-142.

¹³⁶⁶ Ghaddar N. & Mezher T., Modeling of Current and Future Energy Intensity and Greenhouse Gas Emissions of the Lebanese Industrial Sector: Assessment of Mitigation Options, Applied Energy, Volume 63(1), 2007, p.p. 53-74.

12.6.4.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος

- Μεγαλύτερη αξιοποίηση του δυναμικού των ΑΠΕ της χώρας. Ευρεία εφαρμογή των ΑΠΕ μέσω της προώθησης ηλιακών συλλεκτών, ανάπτυξης μικρών υδροηλεκτρικών έργων και χρήσης βιομάζας για συμπαραγωγή θερμότητας και ηλεκτρισμού.
- Εφαρμογή των μηχανισμών - δράσεων του Πρωτοκόλλου του Κιότο.¹³⁶⁷
- Προώθηση στην ενεργειακή αγορά του ΦΑ και της αμόλυβδης βενζίνης.

12.7 ΜΑΛΤΑ

12.7.1 Εισαγωγή

Η Μάλτα διαθέτει μόνον ΑΠΕ μη έχοντας άλλες ενεργειακές πηγές.¹³⁶⁸ Ο ενεργειακός τομέας βασίζεται στις εισαγωγές αργού πετρελαίου (κυρίως από τη Λιβύη), ενώ δεν υπάρχει διυλιστήριο και η διύλιση του εισαγόμενου αργού πετρελαίου γίνεται στην Ιταλία.¹³⁶⁹ Κύριοι στόχοι της ενεργειακής πολιτικής της χώρας είναι η ανάπτυξη του τομέα του ηλεκτρισμού, η προώθηση των ΑΠΕ και της εξοικονόμησης ενέργειας, η εισαγωγή του ΦΑ στην ηλεκτροπαραγωγή, η διασύνδεση με τα ηλεκτρικά δίκτυα των γειτονικών κρατών και η προστασία του περιβάλλοντος.¹³⁷⁰

12.7.2 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

12.7.2.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

Η συνολική ενεργειακή εξάρτηση της Μάλτας ανέρχεται στο 100% για το 2010, ενώ οι εκτιμήσεις για το μέλλον αναφέρουν ενεργειακή εξάρτηση της τάξης του 97% για τα έτη 2020 και 2030. Η παραπάνω μείωση οφείλεται στην εκμετάλλευση του εγχώριου δυναμικού των ΑΠΕ. Οι εξαρτήσεις για το πετρέλαιο, τα στερεά καύσιμα και το ΦΑ, είναι και θα παραμείνουν στο ποσοστό του 100%, δεδομένου ότι δεν αναμένεται εύρεση κοιτασμάτων ορυκτών καυσίμων στη χώρα. Η διαφοροποίηση

¹³⁶⁷ Lebanon's First National Communication under the UN Framework Convention on Climate Change, Ministry of the Environment, 2001, p.p. 14-15.

¹³⁶⁸ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

¹³⁶⁹ 2001 Regular Report on Malta's Progress towards Accession, Commission of the European Communities, Brussels, November 13, 2001, p. 12.

¹³⁷⁰ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p.p. 19-27.

των πρωτογενών καυσίμων έχει μηδενική τιμή για το 2010 μιας και εισάγεται μόνο πετρέλαιο, όμως με την εισαγωγή του ΦΑ αναμένεται να αυξηθεί και να φθάσει το 0.203 το 2030. Σημαντική είναι η συμβολή της εισαγωγής του ΦΑ στην τιμή του δείκτη της διαφοροποίησης των καυσίμων για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, η οποία από μηδενική τιμή το 2010 θα ανέλθει στο 0.469 το 2030. Τέλος η διαφοροποίηση των εισαγομένων καυσίμων από μηδενική τιμή το 2010 θα φθάσει στο 0.068 το 2030, γεγονός που οφείλεται στην είσοδο του ΦΑ. Συμπερασματικά τα προηγούμενα έτη η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού παρουσίαζε μεγάλους κινδύνους λαμβάνοντας υπόψη και την απόλυτη ενεργειακή εξάρτηση της χώρας.¹³⁷¹ Η είσοδος όμως του ΦΑ στην ενεργειακή αγορά της Μάλτας βελτιώνει σταδιακά την κατάσταση.

12.7.2.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

- Για λόγους που συνάδουν με την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού αλλά και με το Ευρωπαϊκό κεκτημένο,¹³⁷² η Μάλτα πρέπει να αποκτήσει αποθηκευτική ικανότητα στρατηγικών αποθεμάτων πετρελαίου διάρκειας 90 ημερών. Μακροπρόθεσμα η χώρα πρέπει να εξετάσει την επίτευξη στρατηγικών αποθεμάτων πετρελαίου διάρκειας 120 ημερών.
- Δεδομένης της έλλειψης κοιτασμάτων ορυκτών καυσίμων οι προσπάθειες εστιάζονται στην ανάπτυξη των ΑΠΕ (βιομάζα, αιολική ενέργεια και ηλιακή ενέργεια).
- Εισαγωγή ΦΑ στην ηλεκτροπαραγωγή για μείωση της εξάρτησης από το πετρέλαιο και αύξηση των τιμών των ενεργειακών διαφοροποιήσεων.
- Διασυνδέσεις συστημάτων ηλεκτρικής ενέργειας και ΦΑ με άλλα εθνικά δίκτυα.¹³⁷³

12.7.3 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

12.7.3.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

Η ενεργειακή ένταση της Μάλτας για το 2010 ανέρχεται στα 0.227 ktoe /

¹³⁷¹ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

¹³⁷² Βλέπε αναλυτικά: 2001 Regular Report on Malta's Progress towards Accession, Commission of the European Communities, Brussels, November 13, 2001, Ο.π.

¹³⁷³ Karaki S.H., Chaaban F.B., Al-Nakhl N. & Tarhini K.A., Power Generation Expansion Planning with Environmental Consideration for Lebanon, International Journal of Electrical Power and Energy Systems, Volume 24(8), 2002, p.p. 611-619.

million Euro και είναι χαμηλή τόσο συγκρινόμενη με τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής, όσο και με τις χώρες της ΕΕ.¹³⁷⁴ Η ενεργειακή ένταση αναμένεται να αυξηθεί στο μέλλον και να φθάσει τα 0.418 ktoe/ million Euro το 2030. Η απόδοση μετατροπής έχει τιμή 57% για το 2010 και είναι μια από τις χαμηλότερες τιμές που συναντάται μεταξύ των Μεσογειακών εταίρων, στο μέλλον αναμένεται σημαντική βελτίωση της απόδοσης η οποία θα είναι 80% το 2030.

Η ανά κεφαλή συνολική κατανάλωση ενέργειας ήταν για το 2010, 2.199 toe/capita και είναι από τις υψηλότερες μεταξύ των ΜΡ. Στο μέλλον και δεδομένης της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας η ανά κεφαλή συνολική κατανάλωση ενέργειας θα ανέλθει στα 4.304 toe/capita το 2030. Ανάλογα συμπεράσματα προκύπτουν και για την κατά κεφαλή κατανάλωση ηλεκτρισμού, η οποία το 2010 ήταν 4460.83 KWh/capita και το 2030 θα φθάσει τα 6235.25 KWh/capita. Ο δείκτης των μεταρρυθμίσεων του ενεργειακού τομέα έχει τιμή 2 για το 2010 λόγω της ίδρυσης ρυθμιστικής αρχής και της ψήφισης νόμου για την ιδιωτική συμμετοχή στον τομέα της παραγωγής ηλεκτρισμού. Αναμένεται ότι το 2030 η τιμή του δείκτη θα είναι 4.

12.7.3.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

- Επιτάχυνση των μεταρρυθμίσεων στον ενεργειακό τομέα αλλά και εξάλειψη των επιδοτήσεων στις τιμές των ενεργειακών προϊόντων, ώστε να συνάδουν με την Ευρωπαϊκή ντιρεκτίβα.¹³⁷⁵ Να σημειωθεί ότι η χώρα ζήτησε εξαίρεση από την απαίτηση του διαχωρισμού της ηλεκτρικής εταιρείας (ENEMALTA), λόγω του μικρού και απομονωμένου ηλεκτρικού δικτύου.¹³⁷⁶
- Εναρμόνιση της κρατικού μονοπωλίου εισαγωγής, αποθήκευσης και πώλησης πετρελαιοειδών με τις αρχές της ΕΕ.
- Αποδέσμευση ENEMALTA από κυβερνητικές παρεμβάσεις ώστε να λειτουργεί στα πλαίσια μιας εμπορικής επιχείρησης.

12.7.4 Προστασία περιβάλλοντος

12.7.4.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεκτών προστασίας περιβάλλοντος

¹³⁷⁴ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 22.

¹³⁷⁵ 2001 Regular Report on Malta's Progress towards Accession, Ο.π, p. 12.

¹³⁷⁶ Ο.π., σελ. 17.

Το 2010 η συμμετοχή των ΑΠΕ στην πρωτογενή ενέργεια της χώρας ήταν μηδενική, όμως στο μέλλον λόγω της πολιτικής προώθησης των εφαρμογών των ΑΠΕ¹³⁷⁷ αναμένεται να φθάσει στο ποσοστό 3.37% το 2020. Το παραπάνω ποσοστό υπολείπεται αρκετά του μέσου όρου των χωρών της ΕΕ.¹³⁷⁸ Οι εκπομπές CO₂ ανά πρωτογενή κατανάλωση ενέργειας για το 2010, ανέρχονται στους 2.965 tonnes/toe, τιμή που είναι υψηλή σε σχέση με τις υπόλοιπες προς εξέταση χώρες. Στο μέλλον θα παρουσιαστεί μια αύξηση στις εκπομπές και η τιμή για το 2030 θα φθάσει τα 3.165 tonnes/toe. Οι εκπομπές CO₂ ανά κάτοικο είναι ήδη υψηλές για τα δεδομένα των ΜΡ και ανέρχονται στους 6.522 tonnes/capita το 2010, ενώ η αύξηση της κατά κεφαλή ενεργειακής κατανάλωσης αναμένεται να υπερδιπλασιάσει την τιμή το 2030 (13.623 tonnes/capita). Οι εκπομπές CO₂ ανά ΑΕΠ, ανέρχονται στην τιμή των 0.660 tonnes/1000 Euro για το 2000 και αναμένεται να αυξηθούν στο μέλλον και να φθάσουν στους 1.324 tonnes/1000 Euro το 2030. Το τελευταίο είναι ενδεικτικό της τάσης της οικονομίας της Μάλτας να μεταβεί προς οικονομικές δραστηριότητες μεγαλύτερης οικονομικής έντασης.

12.7.4.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος

- Βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης και εισαγωγή πολιτικής εξοικονόμησης ενέργειας, ώστε να μειωθεί και η ενεργειακή ένταση.
- Η εκμετάλλευση των διαθέσιμων ΑΠΕ και η εισαγωγή ΦΑ θα συμβάλλουν στη μείωση των εκπομπών από την ηλεκτροπαραγωγή.
- Υιοθέτηση μηχανισμών δράσης του Πρωτοκόλλου του Κιότο, το οποίο η χώρα έχει ήδη υπογράψει και επικυρώσει.¹³⁷⁹

12.8 ΜΑΡΟΚΟ

12.8.1 Εισαγωγή

Το Μαρόκο δεν έχει σημαντικά κοιτάσματα υδρογονανθράκων,¹³⁸⁰ αν και οι πρόσφατες ανακαλύψεις πιθανόν να μεταβάλλουν την υπάρχουσα κατάσταση. Ως εκ

¹³⁷⁷ Iskander C. & Scerri E., Interfacing a Solar Photovoltaic System with the National Electricity Grid in Malta, Renewable Energy, Volume 15(1-4), 2008, p.p. 577-580.

¹³⁷⁸ Ο.π.

¹³⁷⁹ 2001 Regular Report on Malta's Progress towards Accession, Ο.π., p.p. 17-18.

¹³⁸⁰ Tagliapietra, S., Towards a New Eastern Mediterranean Energy Corridor? Natural Gas Developments Between Market Opportunities and Geopolitical Risks, Ο.π.

τούτου, οι ενεργειακές ανάγκες της χώρας καλύπτονται με εισαγωγές πετρελαίου, ΦΑ και στερεών καυσίμων. Οι στόχοι της ενεργειακής πολιτικής της χώρας είναι να αυξήσει τη διαφοροποίηση όσον αφορά στα καύσιμα και να αυξήσει την εγχώρια πρωτογενή παραγωγή ενέργειας. Επιπλέον η κυβέρνηση προτίθεται να εισάγει ιδιωτικά κεφάλαια στην κατασκευή νέων σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας καθώς και να εκμεταλλευτεί το διαθέσιμο δυναμικό των ΑΠΕ που διαθέτει η χώρα.¹³⁸¹ Όσον αφορά στις μεταρρυθμίσεις στον ενεργειακό τομέα, αυτές στοχεύουν στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας, στην προσέλκυση ξένων επενδυτών και στην μεγαλύτερη διαφάνεια στα ενεργειακά projects.¹³⁸² Στον τομέα του ηλεκτρισμού, το 2004 ολοκληρώθηκε η απελευθέρωση ποσοστού 20% της αγοράς και η εισαγωγή ανταγωνισμού στο παραπάνω ποσοστό.¹³⁸³

12.8.2 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

12.8.2.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

Η συνολική ενεργειακή εξάρτηση του Μαρόκου ανέρχεται στο 99% για το 2010 και αναμένεται να μειωθεί και να φθάσει την τιμή 94% το 2030, κυρίως λόγω της εκμετάλλευσης του δυναμικού των ΑΠΕ. Η ενεργειακή εξάρτηση στα στερεά καύσιμα είναι 99% για το 2010 και θα παραμείνει σταθερή μέχρι το 2030. Επίσης απόλυτη ενεργειακή εξάρτηση αναμένεται να υπάρξει και για το πετρέλαιο, ενώ για το ΦΑ η ενεργειακή εξάρτηση μέχρι και το 2010 ήταν μηδενική, δεδομένου ότι κάλυπτε την κατανάλωση από την εγχώρια παραγωγή.¹³⁸⁴ Στο μέλλον όμως θα απαιτηθούν εισαγωγές ΦΑ ώστε να αντιμετωπιστεί η αυξημένη κατανάλωση¹³⁸⁵ και έτσι η ενεργειακή εξάρτηση στο ΦΑ θα ανέρχεται στο 98% το έτος 2030.

Η διαφοροποίηση των πρωτογενών καυσίμων ήταν για το 2010, 0.927 και η παραπάνω τιμή μπορεί να χαρακτηριστεί ικανοποιητική. Στο μέλλον αναμένεται να αυξηθεί περαιτέρω και να φθάσει το 1.176 το 2030. Η διαφοροποίηση των καυσίμων για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας ανέρχεται στο 0.715 για το 2010, ενώ με την εισαγωγή του ΦΑ στην ηλεκτροπαραγωγή¹³⁸⁶ η τιμή θα αυξηθεί και θα ανέλθει το

¹³⁸¹ Nfaoui H., Buret J. & Sayigh AAM, Wind Characteristics and Wind Energy Potential in Morocco, Ο.π., p.p. 51-60.

¹³⁸² Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

¹³⁸³ Ο.π.

¹³⁸⁴ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p. 29.

¹³⁸⁵ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 83.

¹³⁸⁶ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean

2030 στο 1.014. Τέλος η διαφοροποίηση των εισαγομένων καυσίμων θα παρουσιάσει αυξητική τάση και από την τιμή 0.931 το 2010 θα φθάσει στο 1.233 το 2030. Κύρια αιτία για τη μεταβολή, είναι οι υψηλές εισαγωγές ΦΑ μετά το 2010.

12.8.2.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

- Εξασφάλιση στρατηγικών αποθεμάτων πετρελαίου διάρκειας 90 ημερών. Η αύξηση των στρατηγικών αποθεμάτων σε διάρκειας 120 ημερών επίσης πρέπει να εξεταστεί.
- Προγράμματα ανάπτυξης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, κυρίως στον τομέα της αιολικής και της ηλιακής ενέργειας. Αναζήτηση μεθόδων οικονομικά βιώσιμης εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων σχιστόλιθου. Παροχή κινήτρων σε πετρελαϊκές εταιρείες για έναρξη εξερευνητικών εργασιών για κοιτάσματα πετρελαίου.
- Διαφοροποίηση στα χρησιμοποιούμενα καύσιμα μέσω της εισαγωγής από το 1996, Φ.Α. στη μαροκινή ενεργειακή αγορά.¹³⁸⁷ Διαφοροποίηση στις χώρες προέλευσης άνθρακα και πετρελαίου, για να αυξηθούν οι διαφοροποιήσεις.
- Ενίσχυση ενεργειακών διαφοροποιήσεων και εξηλεκτρισμός των απομακρυσμένων περιοχών της χώρας.¹³⁸⁸

12.8.3 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

12.8.3.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

Η ενεργειακή ένταση της χώρας για το 2010 ανέρχεται στα 0.263 ktoe / million Euro και κρίνεται ικανοποιητική σε σχέση με τους υπόλοιπους ΜΡ, αλλά είναι υψηλότερη από τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο.¹³⁸⁹ Η ενεργειακή ένταση αναμένεται να αυξηθεί στο μέλλον και να φθάσει τα 0.310 ktoe/ million Euro το 2030. Η απόδοση μετατροπής έχει τιμή 74% για το 2010 και θεωρείται ικανοποιητική τιμή, η πορεία στο μέλλον του δείκτη είναι ανοδική και η τιμή του το 2030, θα φθάσει το 82%.

Area, Ο.π., p.p. 33-34.

¹³⁸⁷ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p. 22.

¹³⁸⁸ Enav Peter, Energy Infrastructure in the Middle East and North Africa to 2010: A Country-by-Country Financing Guide, Ο.π., p. 27.

¹³⁸⁹ Euromed Information Notes, European Commission, Ο.π., p.p. 8-11.

Η ανά κεφαλή συνολική ενεργειακή κατανάλωση το 2010 είχε τιμή 0.349 toe/capita, ενώ η ανά κεφαλή κατανάλωση ηλεκτρισμού το ίδιο έτος ήταν 441.54 KWh/capita. Η ηλεκτροδότηση απομακρυσμένων περιοχών και η οικονομική ανάπτυξη¹³⁹⁰ θα έχουν ως αποτέλεσμα την αύξηση των τιμών των καταναλώσεων, οι οποίες το 2030 θα ανέλθουν στο 0.45 toe/capita και 958.19 KWh/capita αντίστοιχα. Η τιμή του δείκτη των ενεργειακών μεταρρυθμίσεων ήταν για το 2010, 1 και αυτό οφείλεται στη συμμετοχή ιδιωτών στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας μέσω σταθμών IPP.¹³⁹¹ Στο μέλλον αναμένεται ο δείκτης να γίνει 4 κατά το έτος 2030.

12.8.3.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

- Επιτάχυνση των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων για την αναδιάρθρωση του ενεργειακού τομέα (μέχρι σήμερα η μόνη μεταρρύθμιση είναι η εισαγωγή ιδιωτών στην ηλεκτροπαραγωγή, μέσω σταθμών IPP).¹³⁹²
- Υιοθέτηση πολιτικής για την προώθηση της ενεργειακής απόδοσης και της εξοικονόμησης ενέργειας.
- Δημιουργία ανεξάρτητης ρυθμιστικής αρχής στον ενεργειακό τομέα.

12.8.4 Προστασία περιβάλλοντος

12.8.4.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεκτών προστασίας περιβάλλοντος

Το 2010 η συμμετοχή των ΑΠΕ στην πρωτογενή ενέργεια της χώρας ήταν της τάξης του 0.7% και ήταν από τις χαμηλότερες μεταξύ των Μεσογειακών εταίρων. Στο μέλλον θα παρουσιαστεί αύξηση στο ποσοστό συμμετοχής των ΑΠΕ στην πρωτογενή ενέργεια¹³⁹³ και θα ανέλθει στο 3.98% το 2030. Οι εκπομπές CO₂ ανά πρωτογενή κατανάλωση ενέργειας για το 2010, ανέρχονται στους 3.294 tonnes/toe, τιμή που είναι αρκετά υψηλή σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας.¹³⁹⁴ Στο μέλλον αναμένεται αύξηση στις εκπομπές ανά πρωτογενή ενέργεια και η τιμή για το 2030 θα ανέλθει στους 3.875 tonnes/toe.

¹³⁹⁰ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p.p. 21-22.

¹³⁹¹ Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Ο.π.

¹³⁹² Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p.p. 26-27.

¹³⁹³ Nfaoui H., Buret J. & Sayigh AAM, Wind Characteristics and Wind Energy Potential in Morocco, Solar Energy, Volume 63, Number 1, Elsevier, July 1998, p.p. 51-60.

¹³⁹⁴ Euromed Information Notes, European Commission, Ο.π., p. 23.

Εξαιρετικά χαμηλές ήταν το 2010 οι εκπομπές CO₂ ανά κατοίκους (τιμή: 1.150 tonnes/capita). Η παραπάνω τιμή οφείλεται στο χαμηλό ποσοστό πρόσβασης των κατοίκων στον ηλεκτρισμό.¹³⁹⁵ Στο μέλλον λόγω της πρόθεσης να ολοκληρωθεί η ηλεκτροδότηση των απομακρυσμένων περιοχών¹³⁹⁶ αλλά και της αναμενόμενης οικονομικής ανάπτυξης η τιμή των εκπομπών θα αυξηθεί στους 1.744 tonnes/capita. Επισημαίνεται όμως ότι η τιμή θα εξακολουθεί να είναι ιδιαίτερα χαμηλή. Οι εκπομπές CO₂ ανά ΑΕΠ ήταν 0.868 tonnes/1000 Euro το 2010 και αναμένεται να αυξηθούν στο μέλλον και να φθάσουν το 2030 την τιμή των 1.201 tonnes/1000 Euro.

12.8.4.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος

- Μεγαλύτερη εκμετάλλευση των ΑΠΕ που υπάρχουν στο Μαρόκο, δεδομένου του δυναμικού της χώρας αλλά και της μικρής συμβολής των ΑΠΕ στην πρωτογενή παραγωγή ενέργειας.
- Ηλεκτροδότηση των απομακρυσμένων αγροτικών περιοχών της χώρας, κατεύθυνση που μπορεί να βοηθήσει και η χρήση αυτόνομων (off grid) συστημάτων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ.¹³⁹⁷
- Υιοθέτηση πολιτικής ενεργειακής εξοικονόμησης και αύξησης ενεργειακής απόδοσης διεργασιών και εξοπλισμού.

12.9 ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ

12.9.1 Εισαγωγή

Ο ενεργειακός τομέας της Παλαιστίνης παρουσιάζει σημαντικά προβλήματα υποδομών. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι δεν υπάρχει δίκτυο μεταφοράς και το δίκτυο διανομής είναι πεπαλαιωμένο. Η εγχώρια παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας είναι μικρή και το 95% της καταναλισκόμενης ηλεκτρικής ενέργειας εισάγεται από το Ισραήλ. Επίσης η Παλαιστίνη εισάγει όλα τα πετρελαϊκά προϊόντα που καταναλώνει από το Ισραήλ. Κύριες προτεραιότητες του ενεργειακού τομέα της χώρας είναι η δημιουργία του απαραίτητου θεσμικού πλαισίου για τον τομέα, η εύρεση οικονομικών

¹³⁹⁵ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p. 28.

¹³⁹⁶ Ο.π., p. 25.

¹³⁹⁷ Nfaoui H., Buret J. & Sayigh AAM, Wind Characteristics and Wind Energy Potential in Morocco, Solar Energy, Ο.π., p.p. 51-60.

πόρων για τον εκσυγχρονισμό των αναγκαίων ενεργειακών υποδομών και η αύξηση της ενεργειακής απόδοσης.¹³⁹⁸ Επίσης το 1999 η Παλαιστίνη υπέγραψε συμφωνία με την British Gas International για διεξαγωγή ερευνών για ΦΑ στη θαλάσσια περιοχή της Γάζας. Σημειώνεται ότι υπάρχει μεγάλη πιθανότητα οι έρευνες να έχουν θετική εξέλιξη.¹³⁹⁹ Σημαντική είναι και η συμβολή των ΑΠΕ, ιδίως της ηλιακής ενέργειας, στην παραγωγή ενέργειας. Στο μέλλον αναμένεται η επιπλέον ανάπτυξη των εφαρμογών της ηλιακής ενέργειας και της βιομάζας.¹⁴⁰⁰

12.9.2 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

12.9.2.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

Η συνολική ενεργειακή εξάρτηση της Παλαιστίνης ανέρχεται στο 74% για το 2010. Η ανεύρεση εκμεταλλεύσιμων κοιτασμάτων ΦΑ στο μέλλον αναμένεται να μειώσει τη συνολική ενεργειακή εξάρτηση της χώρας,¹⁴⁰¹ η οποία θα ανέρχεται στο ποσοστό του 32% το 2030. Η ενεργειακή εξάρτηση για το πετρέλαιο ήταν και θα παραμείνει στο μέλλον στο 100%, καθώς δεν αναμένεται η εύρεση κοιτασμάτων πετρελαίου. Ενεργειακή εξάρτηση στα στερεά καύσιμα δεν υφίσταται δεδομένου ότι δεν υπάρχει κατανάλωση στερεών καυσίμων στην Παλαιστίνη. Η ενεργειακή εξάρτηση του ΦΑ στο μέλλον θα είναι μηδενική, δεδομένου ότι οι ανάγκες σε ΦΑ θα καλύπτονται από την εγχώρια παραγωγή.¹⁴⁰²

Η διαφοροποίηση των πρωτογενών καυσίμων ανέρχεται στο 0.932 το 2010 και η τιμή δικαιολογείται από το σημαντικό ποσοστό που κατέχουν οι ΑΠΕ. Στο μέλλον και με την εισαγωγή του ΦΑ η διαφοροποίηση θα αυξηθεί και θα φθάσει το 1.074 το 2030. Διαφοροποίηση όσον αφορά στα καύσιμα που χρησιμοποιούνται στην ηλεκτροπαραγωγή για το 2010 δεν έχει νόημα, δεδομένου ότι το 2010 οι ανάγκες σε ηλεκτρική ενέργεια καλύφθηκαν από εισαγωγές ηλεκτρισμού από το Ισραήλ¹⁴⁰³.

¹³⁹⁸ Enav Peter, Energy Infrastructure in the Middle East and North Africa to 2010: A Country-by-Country Financing Guide, Ο.π., p.p. 63-67.

¹³⁹⁹ Tagliapietra, S., Towards a New Eastern Mediterranean Energy Corridor? Natural Gas Developments Between Market Opportunities and Geopolitical Risks, 2013. Βλέπε αναλυτικότερα στο <http://www.feem.it/getpage.aspx?id=5321&sez=Publications&padre=73>

¹⁴⁰⁰ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 31.

¹⁴⁰¹ Ιωσηφίδης Ιωσήφ, Ενεργειακός Σχεδιασμός 2011-2030 και Γεωπολιτική. Κύπρος: ΑΠΕ, Φυσικό Αέριο. 27+12 χώρες μαζί... και 1 εναντίον", Ο.π., σελ. 22.

¹⁴⁰² Βλέπε αναλυτικότερα στο σύνδεσμο: <http://www.ogj.com/articles/2003/12/noble-energy-starts-up-gas-production-from-mari-b-field-off-israel.html>

¹⁴⁰³ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, the World Bank, USA, 2001, p. 19.

Στο μέλλον, η παραγόμενη ηλεκτρική ενέργεια θα προέρχεται από μονάδες με καύσιμο ΦΑ και έτσι η διαφοροποίηση των καυσίμων για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας θα είναι μηδενική. Η διαφοροποίηση των εισαγομένων καυσίμων έχει τιμή 0.489 για το 2010, όμως η μείωση των εισαγωγών ηλεκτρισμού¹⁴⁰⁴ θα επιφέρει μείωση της τιμής της διαφοροποίησης η οποία το 2030 θα είναι στο χαμηλό 0.050.

12.9.2.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

- Ανάπτυξη του ηλεκτρικού συστήματος παραγωγής, μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας και ηλεκτροδότηση των απομακρυσμένων περιοχών της Παλαιστίνης.
- Αύξηση της διαφοροποίησης των καυσίμων για παραγωγή ηλεκτρισμού αλλά και των εισαγομένων καυσίμων μέσω της χρήσης ΦΑ.
- Αύξηση αριθμού χωρών προέλευσης των εισαγομένων καυσίμων.
- Εξέταση οικονομικής βιωσιμότητας και εκμετάλλευσης πρόσφατων ευρεθέντων κοιτασμάτων ΦΑ, ώστε να μειωθεί η ενεργειακή εξάρτηση της χώρας.
- Εκμετάλλευση δυναμικού σε ΑΠΕ της χώρας.
- Διεξαγωγή ερευνών για εντοπισμό και εκμετάλλευση ΦΑ στη θαλάσσια προέκταση των χωρικών υδάτων της Λωρίδας της Γάζας, όπου πιθανολογείται η ύπαρξη σημαντικών κοιτασμάτων ΦΑ.¹⁴⁰⁵ Προαπαιτούμενο είναι η αναγνώριση του δικαιώματος της χώρας στην εκμετάλλευση πιθανών κοιτασμάτων ΦΑ που βρίσκονται περίξ της Λωρίδας της Γάζας.

12.9.3 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

12.9.3.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεκτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

Η τιμή της ενεργειακής έντασης για το 2010 ανέρχεται στα 0.281 ktoe / million Euro και κρίνεται ικανοποιητική σε σχέση με τους υπόλοιπους ΜΡ, αλλά είναι υψηλότερη από τον αντίστοιχο Ευρωπαϊκό μέσο όρο.¹⁴⁰⁶ Η τιμή της ενεργειακής έντασης στο μέλλον αναμένεται να μειωθεί και να φθάσει το 0.241 ktoe / million Euro το 2030. Η απόδοση μετατροπής έχει τιμή 77% για το 2010 και είναι μια τιμή που

¹⁴⁰⁴ Ο.π., p.p. 21-22.

¹⁴⁰⁵ Tagliapietra, S., Towards a New Eastern Mediterranean Energy Corridor? Natural Gas Developments Between Market Opportunities and Geopolitical Risks, 2013. Βλέπε αναλυτικότερα στο <http://www.feem.it/getpage.aspx?id=5321&sez=Publications&padre=73>

¹⁴⁰⁶ World Energy Outlook, Estimations for Selected Countries, Energy Information Administration, Paris, 2002, p.p. 31-37.

κρίνεται ικανοποιητική. Στο μέλλον αναμένεται η τιμή να διατηρηθεί σταθερή με μικρές διακυμάνσεις.

Η ανά κεφαλή συνολική ενεργειακή κατανάλωση και η ανά κεφαλή κατανάλωση ηλεκτρισμού παρουσιάζουν ιδιαίτερα χαμηλές τιμές για το 2010 (0.421 toe/capita και 515.16 KWh/capita αντίστοιχα). Οι παραπάνω τιμές είναι από τις χαμηλότερες που σημειώνονται μεταξύ των Μεσογειακών εταίρων.¹⁴⁰⁷ Στο μέλλον και λόγω του εξηλεκτρισμού όλων των περιοχών της χώρας αλλά και της αναμενόμενης οικονομικής ανάπτυξης τα μεγέθη θα αυξηθούν και θα φθάσουν το 2030 τα ποσά 0.535 toe/capita και 1484.40 KWh/capita αντίστοιχα. Αξιοσημείωτος είναι ο τριπλασιασμός της ανά κεφαλή κατανάλωσης ηλεκτρισμού μεταξύ των ετών 2010 και 2030. Παρόλα αυτά οι τιμές των ανά κεφαλή ενεργειακών καταναλώσεων ακόμη και στο μέλλον θα είναι χαμηλές συγκριτικά με τους υπόλοιπους ΜΡ αλλά και με τις χώρες της ΕΕ.¹⁴⁰⁸

Ο δείκτης για τις μεταρρυθμίσεις στον ενεργειακό τομέα έχει τιμή 2 για το 2010. Η αβεβαιότητα που επικρατεί ως προς την πρόοδο της ειρηνευτικής διαδικασίας καθιστά αδύνατη την εκτίμηση της χρονικής πορείας των μεταρρυθμίσεων. Αναμένεται όμως ότι το έτος 2030 η τιμή του εν λόγω δείκτη θα είναι 4.

12.9.3.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

- Επιτάχυνση των διαρθρωτικών αλλαγών στον ενεργειακό τομέα. Άμεση θέσπιση νόμου που θα καθορίζει τα περί ηλεκτροπαραγωγής (άδειες παραγωγής, Third Party Access, τιμές κλπ). Η πρόσφατα συσταθείσα εταιρεία μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας (PETL) να λειτουργεί το δίκτυο μεταφοράς με βάση το μοντέλο του single buyer, πουλώντας ηλεκτρική ενέργεια στις εταιρείες διανομής πριν φθάσει στους καταναλωτές.¹⁴⁰⁹
- Εκσυγχρονισμός του συστήματος μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής

¹⁴⁰⁷ World Bank Organization, Electricity Losses. Βλέπε περισσότερα στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://data.worldbank.org/indicator/EG.ELC.LOSS.KH>

¹⁴⁰⁸ EU External Relations Directorate – General, 2000. Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: www.europa.eu.int/comm/external_relations

¹⁴⁰⁹ Akash B.A., Mamlook R. & Mohsen M.S., Multi-Criteria Selection of Electric Power Plants Using Analytical Hierarchy Process, Electric Power Systems Research, Volume 52(1), 1999, p.p. 29-35.

ενέργειας, ώστε να μειωθούν οι τεχνικές απώλειες.¹⁴¹⁰

- Εξάλειψη των παράνομων συνδέσεων με το ηλεκτρικό δίκτυο.
- Θέσπιση νόμου για την ενεργειακή σήμανση οικιακών συσκευών.

12.9.4 Προστασία περιβάλλοντος

12.9.4.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών προστασίας περιβάλλοντος

Η Παλαιστίνη σημειώνει το μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής των ΑΠΕ στην πρωτογενή ενέργεια, το οποίο για το 2010 ανέρχεται στο 25.56%. Το παραπάνω γεγονός οφείλεται στη χαμηλή ενεργειακή κατανάλωση που επικρατεί αλλά και στη σχετική ανάπτυξη των εφαρμογών ηλιακής ενέργειας. Στο μέλλον και καθώς η ενεργειακή κατανάλωση της χώρας θα αυξάνεται, η συμμετοχή των ΑΠΕ θα μειωθεί και θα ανέρχεται στο 22.16% το 2030. Το ποσοστό του 22.16% θεωρείται εξαιρετικά υψηλό μεταξύ των ΜΡ αλλά και μεταξύ των χωρών της ΕΕ.¹⁴¹¹

Οι εκπομπές CO₂ ανά πρωτογενή κατανάλωση ενέργειας για το 2010, ανέρχονται στους 1.970 tonnes/toe, τιμή που κρίνεται ικανοποιητική σε σχέση με τις λοιπές χώρες της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας.¹⁴¹² Στο μέλλον αναμένεται αύξηση στις εκπομπές ανά πρωτογενή ενέργεια και η τιμή για το 2030 θα ανέλθει στους 2.582 tonnes/toe. Κύριες αιτίες είναι το ότι στο μέλλον η καταναλισκόμενη ηλεκτρική ενέργεια δεν θα εισάγεται από το Ισραήλ, μια πρακτική που ακολουθείται μέχρι σήμερα, αλλά θα παράγεται από σταθμούς ΦΑ που θα λειτουργούν στην Παλαιστίνη.¹⁴¹³ Οι εκπομπές CO₂ ανά κάτοικο αναμένεται να αυξηθούν, κυρίως λόγω της αύξησης της ανά κεφαλή ενεργειακής κατανάλωσης και θα μεταβληθούν από 0.829 tonnes/capita το 2010 στους 1.381 tonnes/capita το 2030. Τέλος οι εκπομπές CO₂ ανά ΑΕΠ θα μεταβληθούν από 0.553 tonnes/1000Euro το 2010 στους 0.623 tonnes/1000 Euro το 2030. Η χαμηλή τιμή του δείκτη υποδηλώνει ότι η οικονομία της χώρας στηρίζεται σε οικονομικές δραστηριότητες με μικρή ενεργειακή ένταση.

¹⁴¹⁰ World Bank Organization, Electricity Losses, Ο.π.

¹⁴¹¹ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 61.

¹⁴¹² Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 27.

¹⁴¹³ World Energy Council. Βλέπε αναλυτικά στο σύνδεσμο: www.worldenergy.org

12.9.4.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος

- Εφαρμογή πολιτικών ενεργειακής εξοικονόμησης στην πλευρά της ζήτησης (Demand Side Management).
- Βελτίωση ενεργειακής απόδοσης εγκαταστάσεων.
- Εκμετάλλευση του δυναμικού των ΑΠΕ (αιολική, βιομάζα, ηλιακή).
- Υιοθέτηση μηχανισμών δράσης Πρωτοκόλλου του Κιότο.

12.10 ΣΥΡΙΑ

12.10.1 Εισαγωγή

Οι κύριες προτεραιότητες του ενεργειακού τομέα της Συρίας είναι η αντιμετώπιση της συνεχώς μειωμένης εγχώριας παραγωγής αργού πετρελαίου, η αύξηση της εγχώριας παραγωγής ΦΑ, η εισαγωγή κανόνων της ελεύθερης αγοράς στον ενεργειακό τομέα, η διεξαγωγή ερευνών για εύρεση νέων κοιτασμάτων ΦΑ και πετρελαίου και η αντικατάσταση του πετρελαίου με ΦΑ στην ηλεκτροπαραγωγή.¹⁴¹⁴ Μετά το 2020 η Συρία αναμένεται να καταστεί καθαρός εισαγωγέας πετρελαίου δεδομένου ότι η εγχώρια κατανάλωση πετρελαίου αυξάνεται ενώ η παραγωγή διαρκώς μειώνεται. Επίσης η κυβέρνηση της Συρίας δείχνει αυξημένο ενδιαφέρον για την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων πετρελαϊκού σχιστόλιθου, όταν αυτή θα καταστεί οικονομικά εφικτή.¹⁴¹⁵ Στον τομέα του ηλεκτρισμού, ο οποίος παραμένει κάτω από κρατικό έλεγχο οι κυριότερες προτεραιότητες είναι η κατασκευή νέων μονάδων για την αντιμετώπιση της αυξημένης ζήτησης ηλεκτρικής ενέργειας και η μείωση των απωλειών του συστήματος μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας.¹⁴¹⁶ Παρά τα προαναφερόμενα, εκτιμάται ότι οι έντονες εμφύλιες συρράξεις που τελούν σε εξέλιξη στη χώρα καθώς και η παρατεταμένη αστάθεια αυτής, εύλογα θα αποτελέσουν ανασταλτικό παράγοντα της υλοποίησης των ενδεδειγμένων εθνικών ενεργειακών δράσεων. Ταυτόχρονα, η ρευστότητα και αβεβαιότητα για το μέλλον της χώρας εγείρουν προβληματισμό για τις μελλοντικές δράσεις της Συρίας, σε πολιτικό και ενεργειακό επίπεδο.

¹⁴¹⁴ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

¹⁴¹⁵ World Bank Website, 2007. Βλέπε σύνδεσμο: www.worldbank.org

¹⁴¹⁶ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p.p. 41-43.

12.10.2 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

12.10.2.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεκτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

Σημαντικές είναι οι αλλαγές που συντελέστηκαν πρόσφατα αλλά και αυτές που αναμένονται στον τομέα του ενεργειακού εφοδιασμού για τη Συρία τα επόμενα έτη.¹⁴¹⁷ Η συνολική ενεργειακή εξάρτηση για το 2010 ήταν -95%, όμως η σταδιακή μείωση της παραγωγής αργού πετρελαίου αλλά και η εισαγωγή ποσοτήτων ΦΑ προκειμένου να καλυφθεί η εγχώρια ζήτηση έχουν ως αποτέλεσμα η συνολική ενεργειακή εξάρτηση να ανέρχεται στο 14% το 2020 και να αυξηθεί περαιτέρω και να φθάσει το 44% το 2030. Η ενεργειακή εξάρτηση στα στερεά καύσιμα είναι 100% για το 2010 και αναμένεται να παραμείνει στο 100% και στο μέλλον, καθόσον η ζήτηση καλύπτεται από τις εισαγωγές. Η ενεργειακή εξάρτηση του πετρελαίου αναμένεται να μεταβληθεί ριζικά στο μέλλον και από το ποσοστό του -140% το 2010 να μεταβεί στο 30% το 2030, με ενδιάμεσο ποσοστό το -15% το 2020. Η παραπάνω δραματική μεταβολή εξηγείται από τη μείωση της εγχώριας παραγωγής αργού πετρελαίου.¹⁴¹⁸

Μέχρι το 2010, η Συρία δεν εισήγαγε ΦΑ και κάλυπτε τη ζήτηση από την εγχώρια παραγωγή.¹⁴¹⁹ Ως αποτέλεσμα ήταν η ενεργειακή εξάρτηση στο ΦΑ να είναι μηδενική, στο μέλλον όμως λόγω εισαγωγών ΦΑ προκειμένου να καλυφθεί η αυξημένη ζήτηση αναμένεται αύξηση της εξάρτησης στο ΦΑ, η οποία θα ανέλθει στο 65% το 2030. Η διαφοροποίηση των πρωτογενών καυσίμων είχε τιμή 0.793 για το 2010 και η παραπάνω τιμή κρίνεται ιδιαίτερα ικανοποιητική σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας. Στο μέλλον και δεδομένης της αύξησης του ποσοστού συμμετοχής του ΦΑ στην εγχώρια κατανάλωση, αναμένεται αύξηση της τιμής της διαφοροποίησης των πρωτογενών καυσίμων η οποία θα ανέλθει στο 0.872 το 2030. Η διαφοροποίηση στα καύσιμα για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας αναμένεται στο μέλλον να μειωθεί λόγω της σταδιακής αντικατάστασης του πετρελαίου από το ΦΑ¹⁴²⁰ και θα μεταβληθεί από 0.941 το 2010 στην τιμή 0.831 το 2030. Τέλος η διαφοροποίηση στα εισαγόμενα καύσιμα είχε τιμή 0.555 για το 2010, ενώ για το μέλλον αναμένεται να αυξηθεί και να αγγίξει το 0.889 το 2030. Επισημαίνεται ότι η τιμή της διαφοροποίησης των εισαγομένων καυσίμων για το 2010 είναι αρκετά χαμηλή, γεγονός που οφείλεται στο

¹⁴¹⁷ Bruneton Alain, Konofagos Elias & Foscolos Anthony, The Importance of Eastern Mediterranean Gas Fields for Greece and the EU, Ο.π., p. 9.

¹⁴¹⁸ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 77.

¹⁴¹⁹ Ιωσηφίδης Ιωσήφ, Ενεργειακός Σχεδιασμός 2011-2030 και Γεωπολιτική. Ο.π., σελ. 26.

¹⁴²⁰ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

ότι, το 2010 η Συρία ήταν καθαρός εξαγωγέας ενέργειας και ως εκ τούτου οι εισαγωγές της ήταν περιορισμένες, τόσο σε ποσότητα όσο και σε είδους καυσίμων.

12.10.2.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

- Διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού, δεδομένου ότι η Συρία θα μετατραπεί από καθαρό εξαγωγέα πετρελαίου σε καθαρό εισαγωγέα στο μέλλον. Προσπάθεια διατήρησης παραγωγής πετρελαίου σε υψηλά επίπεδα, μέσω εκσυγχρονισμού εταιρειών που συμμετέχουν στις έρευνες για νέα κοιτάσματα.
- Παροχή κινήτρων και χορήγηση αδειοδοτήσεων σε ξένες εταιρείες για διεξαγωγή εντατικοποιημένων ερευνών για εντοπισμό και εκμετάλλευση κοιτασμάτων ΦΑ, καθόσον πιθανολογείται η ύπαρξη αξιόλογων κοιτασμάτων ΦΑ αλλά και πετρελαίου, ικανών να μεταβάλουν το ενεργειακό status της χώρας.¹⁴²¹
- Εκμετάλλευση υδάτινου δυναμικού για ηλεκτροπαραγωγή, με σκοπό την αύξηση της διαφοροποίησης ως προς τα καύσιμα για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας και την οικονομική κάλυψη των αιχμών ζήτησης ηλεκτρικής ενέργειας.
- Αξιοποίηση κοιτασμάτων σχιστόλιθου, με την επισήμανση ότι η οικονομική βιωσιμότητα αυτών εξαρτάται από τη διεθνή τιμή του αργού πετρελαίου.
- Εισαγωγή ΦΑ στην ηλεκτροπαραγωγή και στη βιομηχανία, για απελευθέρωση ποσοτήτων πετρελαίου προς εξαγωγές.
- Ενίσχυση ενεργειακών διασυνδέσεων (ηλεκτρισμός, ΦΑ και πετρέλαιο) με στόχο την αύξηση της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού.

12.10.3 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

12.10.3.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

Η τιμή της ενεργειακής έντασης για το 2010 ανέρχεται στα 1.018 ktoe / million Euro και είναι η υψηλότερη τιμή που σημειώνεται μεταξύ των Μεσογειακών εταίρων. Στο μέλλον αναμένεται να αυξηθεί περαιτέρω η ενεργειακή ένταση και να φθάσει το 1.805 ktoe/million Euro το 2030. Η απόδοση μετατροπής ήταν για το 2010 85% και θεωρείται αρκετά υψηλή. Στο μέλλον θα αυξηθεί περαιτέρω και θα φθάσει το

¹⁴²¹ Tagliapietra, S., Towards a New Eastern Mediterranean Energy Corridor? Natural Gas Developments Between Market Opportunities and Geopolitical Risks, 2013. Βλέπε αναλυτικότερα στο <http://www.feem.it/getpage.aspx?id=5321&sez=Publications&padre=73>

94% το 2030. Η ανά κεφαλή συνολική κατανάλωση ενέργειας ήταν για το 2010, 1.047 toe/capita και αναμένεται να αυξηθεί και να φθάσει το 1.815 toe/capita το 2030. Αντίστοιχα θα αυξηθεί και η κατανάλωση ηλεκτρισμού ανά κεφαλή, η οποία από τις 897.74 KWh/capita το 2010 θα ανέλθει στις 2201.28 KWh/capita το 2030. Οι αυξήσεις στη συνολική κατανάλωση ανά άτομο και στην κατά κεφαλή κατανάλωση ηλεκτρισμού, οφείλονται στην υφιστάμενη μικρή κατανάλωση¹⁴²² και στη μελλοντική οικονομική ανάπτυξη.¹⁴²³ Η τιμή του δείκτη των ενεργειακών μεταρρυθμίσεων ήταν 0 για το 2010 και εκτιμάται ότι, λόγω της κυβερνητικής απραγίας στον τομέα,¹⁴²⁴ η αναδιάρθρωση του ενεργειακού τομέα θα αργήσει να ολοκληρωθεί.

12.10.3.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

- Υιοθέτηση των απαραίτητων διαρθρωτικών αλλαγών στον ενεργειακό τομέα και επιτάχυνση των διαδικασιών εφαρμογής τους (θέσπιση θεσμικού πλαισίου για τον ενεργειακό τομέα της χώρας, τιμολόγηση ενεργειακών προϊόντων με βάση το πραγματικό κόστος, λογιστικός διαχωρισμός της καθετοποιημένης εταιρείας ηλεκτρισμού, ίδρυση ανεξάρτητης ρυθμιστικής αρχής για τον ενεργειακό τομέα και ίδρυση διαχειριστή συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας).¹⁴²⁵
 - Εισαγωγή IPP στο εθνικό σύστημα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.
 - Μείωση απωλειών μεταφοράς και διανομής ενέργειας.
 - Σταδιακή εξάλειψη των επιδοτήσεων των ενεργειακών προϊόντων.
 - Λήψη μέτρων αύξησης ενεργειακής απόδοσης.

12.10.4 Προστασία περιβάλλοντος

12.10.4.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεκτών προστασίας περιβάλλοντος

Η συμμετοχή των ΑΠΕ στην πρωτογενή ενέργεια ανέρχεται στο 4.74% για το 2010 και αναμένεται να παραμείνει περίπου στα ίδια επίπεδα (4.54% το 2030). Οι εκπομπές CO₂ ανά πρωτογενή κατανάλωση ενέργειας για το 2010 ήταν 2.816 tonnes/toe ενώ στο μέλλον αναμένεται να αυξηθούν και να φθάσουν το 3.054

¹⁴²² Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p. 41.

¹⁴²³ EURO-MED Partnership, Syria: Country Strategy Paper 2002 – 2006 & National Indicative Programme 2002 – 2004, European Commission, Brussels, p.p. 14-15.

¹⁴²⁴ Enav Peter, Energy Infrastructure in the Middle East and North Africa to 2010: A Country-by-Country Financing Guide, Ο.π., p. 19.

¹⁴²⁵ Syria Energy Country Analysis, EIA, Washington D.C. Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: <http://205.254.135.7/countries/cab.cfm?fips=SY>

tonnes/toe το 2030. Οι εκπομπές CO₂ ανά κάτοικο αναμένεται να αυξηθούν σημαντικά κατά τα επόμενα έτη, λόγω της αύξησης της κατά κεφαλή ενεργειακής κατανάλωσης και θα μεταβληθούν από 2.949 tonnes/capita το 2010 στα 5.543 tonnes/capita το 2030. Οι εκπομπές CO₂ ανά ΑΕΠ είναι ιδιαίτερα υψηλές σε σχέση, τόσο με τις λοιπές χώρες της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας¹⁴²⁶ όσο και με τις χώρες της ΕΕ.¹⁴²⁷ Επιπλέον αναμένεται μελλοντική αύξηση και η τιμή θα ανέλθει στους 5.512 tonnes/1000 Euro το 2030, ενώ το 2010 η τιμή ήταν 2.867 tonnes/1000 Euro. Η υψηλή τιμή των εκπομπών CO₂ ανά ΑΕΠ οφείλεται στο ότι οι οικονομικές δραστηριότητες μεγάλης ενεργειακής έντασης, έχουν συμβολή στο ΑΕΠ της χώρας.

12.10.4.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος

- Ενίσχυση των εφαρμογών ΑΠΕ ώστε να εκμεταλλευτεί η Συρία το διαθέσιμο δυναμικό που κατέχει.¹⁴²⁸
- Υιοθέτηση των μηχανισμών δράσης του Πρωτοκόλλου του Κιότο.
- Εισαγωγή τεχνολογιών αντιρρυπαντικής τεχνολογίας για περιορισμό των εκπομπών ρύπων.
- Λήψη μέτρων ενεργειακής εξοικονόμησης και αύξησης της ενεργειακής απόδοσης σε όλους τους τομείς (οικιακός, βιομηχανικός και εμπορικός).

12.11 ΤΟΥΡΚΙΑ

12.11.1 Εισαγωγή

Η συνολική ενεργειακή κατανάλωση της Τουρκίας αυξάνει με ρυθμό μεγαλύτερο από την αύξηση της εγχώριας παραγωγής με συνέπεια η χώρα να καθίσταται όλο και περισσότερο εξαρτώμενη από τις ενεργειακές εισαγωγές. Επί του παρόντος το πετρέλαιο καλύπτει το 40% των ενεργειακών αναγκών της χώρας, αλλά στο μέλλον το ποσοστό συμμετοχής του πετρελαίου αναμένεται να μειωθεί.¹⁴²⁹ Περίπου το 90% του καταναλωθέντος πετρελαίου στη χώρα προέρχεται από εισαγωγές. Η κατανάλωση ΦΑ αναμένεται να αυξηθεί σημαντικά τα επόμενα έτη και

¹⁴²⁶ Syria's Country Analysis Brief, Energy Information Administration, May 2013. Βλέπε σύνδεσμο: <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=SY>

¹⁴²⁷ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p. 32.

¹⁴²⁸ Al-Mohamad A., Renewable Energy Resources in Syria, Renewable Energy, Volume 24(3-4), 2001, p.p. 365-371.

¹⁴²⁹ Ediger V.S. & Tatlidil H., Forecasting the Primary Energy Demand in Turkey and Analysis of Cyclic Patterns, Energy Conversion and Management, Volume 43(4), 2002, p.p. 473-487.

οι κυριότεροι καταναλωτές ΦΑ θα είναι οι σταθμοί παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.¹⁴³⁰ Η Τουρκία έχει υπογράψει συμφωνίες αγοράς ΦΑ από χώρες όπως η Ρωσία, το Αζερμπαϊτζάν, το Τουρκμενιστάν, η Αίγυπτος, το Ιράν και η Αλγερία. Σημαντικός είναι και ο ρόλος που διαδραματίζει η Τουρκία σε περιφερειακό επίπεδο ως διαμετακομιστής υδρογονανθράκων από χώρες της Ασίας προς τις αγορές της Δύσης. Παρά την έντονη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στον ενεργειακό χώρο τα τελευταία έτη, ο ενεργειακός τομέας της Τουρκίας κυριαρχείται από την παρουσία κρατικών εταιρειών. Στον τομέα του ηλεκτρισμού, η χώρα αντιμετωπίζει μεγάλο ρυθμό αύξησης της ηλεκτρικής κατανάλωσης και σκοπεύει να καλύψει την κατανάλωση με την κατασκευή νέων σταθμών με καύσιμο ΦΑ και άνθρακα.¹⁴³¹ Σημαντικό είναι και το δυναμικό σε ΑΠΕ που διαθέτει η Τουρκία και ιδιαίτερα το υδάτινο δυναμικό.

12.11.2 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

12.11.2.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

Η συνολική ενεργειακή εξάρτηση της Τουρκίας για το 2010 ανέρχεται στο 65%. Στο μέλλον και λόγω της αυξημένης ενεργειακής κατανάλωσης το ποσοστό θα αυξηθεί και θα ανέλθει στο 80% το 2030. Αυξητική τάση παρουσιάζει και η ενεργειακή εξάρτηση στα στερεά καύσιμα, η οποία αναμένεται να αυξηθεί και να φθάσει το 70% το 2030, ενώ το 2010 ήταν 42%. Η ενεργειακή εξάρτηση στο πετρέλαιο ήταν και θα παραμείνει στο μέλλον σχεδόν απόλυτη (98%). Ίδια ακριβώς τάση επικρατεί και στην εξάρτηση από το ΦΑ η οποία το 2010 ήταν 98% και θα παραμείνει 98% το 2030. Η διαφοροποίηση των πρωτογενών καυσίμων παρουσιάζει υψηλή τιμή και εκτιμάται ότι και στο μέλλον η τιμή θα συνεχίσει να είναι υψηλή με μια ελαφρά μείωση, κυρίως λόγω της αυξημένης συμμετοχής του ΦΑ (2010 τιμή 1.264 και 2030 τιμή 1.208). Μείωση αναμένεται στη διαφοροποίηση των καυσίμων για παραγωγή ηλεκτρισμού, η οποία ανέρχεται στα 1.270 το 2010 και θα φθάσει το 1.091 το 2030. Κύρια αιτία είναι η αύξηση της συμμετοχής του ΦΑ στην ηλεκτροπαραγωγή αλλά και ο εκμηδενισμός της χρήσης πετρελαίου στην ηλεκτροπαραγωγή.¹⁴³² Μείωση αναμένεται και στη διαφοροποίηση των εισαγομένων καυσίμων, η οποία από τιμή 1.348 το 2010 θα μειωθεί στην τιμή 1.098 το 2030. Από τις τιμές των διαφοροποιήσεων στο μέλλον, προκύπτει ότι η Τουρκία αν και καθαρός εισαγωγέας

¹⁴³⁰ Aybar E.N., Saral R. & Fikret H., Energy Today and in the Future in Turkey, Fourth Energy Congress of Turkey, Izmir, 1986, p. 169.

¹⁴³¹ World Energy Outlook, Estimations for Selected Countries, EIA, Ο.π.

¹⁴³² Turkey Energy Country Analysis, EIA, Washington D.C. Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: <http://205.254.135.7/countries/cab.cfm?fips=TU>

ενέργειας, παρουσιάζει ικανοποιητικές τιμές για τους δείκτες των διαφοροποιήσεων και έτσι έχει πετύχει σε μεγάλο βαθμό την ασφάλεια του ενεργειακού της εφοδιασμού.

12.11.2.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

- Ενίσχυση και κατασκευή νέων ενεργειακών διασυνδέσεων με τις γειτονικές χώρες αλλά και των ενεργειακών δικτύων της χώρας, δεδομένης της μεγάλης στρατηγικής σημασίας της Τουρκίας να αποτελεί διαμετακομιστή ενεργειακών προϊόντων της Ρωσίας, των χωρών της Κασπίας και ενδεχομένως του Ιράν μελλοντικά προς τις αγορές της δύσης.
- Εκμετάλλευση εγχώριων ενεργειακών πηγών,¹⁴³³ ώστε να μειωθεί η ενεργειακή εξάρτηση της χώρας.
- Αύξηση των χωρών προέλευσης άνθρακα, αργού πετρελαίου και ΦΑ ώστε να αυξηθούν οι αντίστοιχες γεωγραφικές διαφοροποιήσεις.

12.11.3 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

12.11.3.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

Η ενεργειακή ένταση στην Τουρκία έχει τιμή 0.405 ktoe / million Euro για το 2010, η οποία είναι περί τον μέσο όρο των Μεσογειακών εταίρων, αλλά σχεδόν διπλάσια από τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο.¹⁴³⁴ Στο μέλλον αναμένεται αύξηση της ενεργειακής έντασης η οποία θα ανέλθει στα 0.668 ktoe/million Euro το 2030. Η απόδοση μετατροπής έχει ικανοποιητική τιμή σε σχέση με τους υπόλοιπους ΜΡ, ενώ η τιμή της αναμένεται να παραμείνει στα ίδια επίπεδα και στο μέλλον (74%). Η ανά κεφαλή συνολική ενεργειακή κατανάλωση αλλά και η ανά κεφαλή κατανάλωση ηλεκτρισμού, αναμένεται στο μέλλον να αυξηθούν λόγω της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας.¹⁴³⁵ Ενδεικτικά η ανά κεφαλή συνολική ενεργειακή κατανάλωση θα μεταβληθεί από 1.247 toe/capita το 2010 στους 3.398 toe/capita το 2030, ενώ η κατά κεφαλή κατανάλωση ηλεκτρισμού θα μεταβληθεί από 1446.71 KWh/capita το 2010 σε 5999.48 KWh/capita το 2030. Τέλος στον τομέα των μεταρρυθμίσεων του ενεργειακού τομέα, ο δείκτης έχει τιμή 4 για το έτος 2010, γεγονός που υποδηλώνει

¹⁴³³ An Energy Overview of the Republic of Turkey, U. S. Department of Energy, Office of Fossil Energy, September 2002, p.p. 29-31.

¹⁴³⁴ Turkey Energy Country Analysis, EIA, Ο.π. <http://205.254.135.7/countries/cab.cfm?fips=TU>

¹⁴³⁵ Turkey's Country Analysis Brief, Energy Information Administration, Ο.π.

ότι η χώρα σημείωσε πρόοδο στον τομέα των ενεργειακών μεταρρυθμίσεων.¹⁴³⁶

12.11.3.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

- Ολοκλήρωση των μεταρρυθμίσεων του ενεργειακού τομέα, όπως Third Party Access στα δίκτυα ηλεκτρισμού και ΦΑ, σταδιακή απελευθέρωση αγοράς ηλεκτρισμού, διάσπαση και ιδιωτικοποίηση της εταιρείας BOTAS.
- Υιοθέτηση αυστηρού χρονοδιαγράμματος για τη σταδιακή εξάλειψη επιδοτήσεων στις τιμές των ενεργειακών προϊόντων.
- Εισαγωγή μοντέλου TOR (Transfer Operating Rights) για τους υπάρχοντες σταθμούς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας ως τρόπου εισαγωγής ανταγωνισμού και ιδιωτικοποίησης στον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής.
- Εφαρμογή προγραμμάτων εξοικονόμησης ενέργειας, ώστε να ελαχιστοποιηθούν οι απώλειες, να αυξηθεί η ενεργειακή απόδοση των διεργασιών και να μειωθεί η τιμή της ενεργειακής έντασης.¹⁴³⁷

12.11.4 Προστασία περιβάλλοντος

12.11.4.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών προστασίας περιβάλλοντος

Το ποσοστό συμμετοχής των ΑΠΕ στην πρωτογενή ενέργεια ανέρχεται για το 2010 στο 13.48% και θεωρείται υψηλό σε σχέση με τις αντίστοιχες τιμές των υπολοίπων ΜΡ αλλά και των Ευρωπαϊκών κρατών. Στο μέλλον και παρά την ανάπτυξη των ΑΠΕ,¹⁴³⁸ αναμένεται μείωση του ποσοστού συμμετοχής στο 9.24% το 2030. Η παραπάνω μείωση οφείλεται στο γεγονός ότι, η πρωτογενής ενέργεια θα αυξηθεί σημαντικά και θα υπερβεί την αντίστοιχη αύξηση των ΑΠΕ.¹⁴³⁹ Οι εκπομπές CO₂ ανά πρωτογενή κατανάλωση ενέργειας έχουν τιμή 2.538 tonnes/toe, η οποία κρίνεται ικανοποιητική σε σχέση με τις τιμές των υπολοίπων ΜΡ. Στο μέλλον αναμένεται μείωση των εκπομπών CO₂ ανά πρωτογενή κατανάλωση ενέργειας, λόγω της εισαγωγής ΦΑ στην ηλεκτροπαραγωγή αλλά και λόγω της αύξησης της ενεργειακής απόδοσης με αποτέλεσμα η τιμή για το 2030 να ανέρχεται στους 1.055

¹⁴³⁶ 2001 Regular Report on Turkey's Progress towards Accession, Commission of the European Communities, Brussels, November 13, 2001, p.p. 14-16.

¹⁴³⁷ Ediger V.S. & Kentel E., Renewable Energy Potential as an Alternative to Fossil Fuels in Turkey, Energy Conversion and Management, Volume 40(7), 1999, p.p. 743-755.

¹⁴³⁸ Kaygusuz K., Renewable and Sustainable Energy Use in Turkey: a Review, Renewable & Sustainable Energy Reviews, Volume 6(4), 2002, p.p. 339-366.

¹⁴³⁹ Hanagasioglu M., Wind Energy in Turkey, Renewable Energy, Volume 16(1-4), 1999, p.p. 822-827.

tonnes/toe. Οι εκπομπές CO₂ ανά κάτοικο παρουσίασαν τιμή 3.166 tonnes/capita ενώ για το μέλλον αναμένεται αύξηση στους 3.540 tonnes/capita. Σημειώνεται ότι η αύξηση στις εκπομπές CO₂ ανά κάτοικο είναι σαφώς μικρότερης έντασης σε σχέση με την αναμενόμενη αύξηση της κατά κεφαλή κατανάλωσης ενέργειας. Τέλος οι εκπομπές CO₂ ανά ΑΕΠ αναμένεται να μειωθούν κατά το μέλλον και να φθάσουν την τιμή των 0.705 tonnes/1000 Euro το 2030, ενώ το 2010 είχαν τιμή 1.028 tonnes/1000 Euro. Η παραπάνω μεταβολή οφείλεται κυρίως στη μετακίνηση των οικονομικών δραστηριοτήτων σε δραστηριότητες μικρότερης ενεργειακής έντασης.¹⁴⁴⁰

12.11.4.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος

- Ενίσχυση και υποστήριξη δράσεων και μέτρων εξοικονόμησης ενέργειας, όπως θερμομόνωση κτιρίων και αναλυτικοί ενεργειακοί έλεγχοι.
- Υιοθέτηση των μηχανισμών δράσης του Πρωτοκόλλου του Κιότο.
- Μεγαλύτερη αξιοποίηση του δυναμικού ΑΠΕ,¹⁴⁴¹ ώστε να αυξηθεί η συμβολή των ΑΠΕ στην πρωτογενή παραγωγή ενέργειας. Παροχή κινήτρων στους ιδιώτες να επενδύσουν σε μονάδες ΑΠΕ, όπως προτεραιότητα ένταξης στο σύστημα των μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, δεδομένη περίοδος αποπληρωμής.

12.12 ΤΥΝΗΣΙΑ

12.12.1 Εισαγωγή

Οι άξονες της ενεργειακής πολιτικής της Τυνησίας είναι η εκμετάλλευση των εγχωρίων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων, η ανάπτυξη της ενεργειακής υποδομής για την παροχή ενεργειακών προϊόντων με λογικό κόστος, η ορθολογικοποίηση της χρήσης ενέργειας και η αύξηση της ενεργειακής απόδοσης.¹⁴⁴² Στον τομέα του ΦΑ, πέρα από την εγχώρια παραγωγή, η χώρα εισάγει και ποσότητες ΦΑ προκειμένου να καλύψει τη ζήτηση. Οι εισαγωγές ΦΑ προέρχονται από τη Λιβύη και την Αλγερία, ως αντιστάθμισμα για τη διέλευση από τη χώρα του αγωγού ΦΑ Transmediterranean, ο οποίος μεταφέρει Αλγερινό ΦΑ στην Ιταλία.¹⁴⁴³ Το μεγαλύτερο μέρος της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας προέρχεται από ΦΑ, ενώ ακολουθεί το πετρέλαιο. Η ενεργειακή πολιτική της χώρας στοχεύει στη βαθμιαία απελευθέρωση

¹⁴⁴⁰

World Energy Outlook, Estimations for Selected Countries, EIA, Ο.π.

¹⁴⁴¹

Durak M. & Sen Z., Wind Power Potential in Turkey and Akhisar Case Study, Renewable Energy, Volume 25(3), 2002, p.p. 463-472.

¹⁴⁴²

Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

¹⁴⁴³

Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 52-55.

της εγχώριας ενεργειακής αγοράς, στην ενίσχυση της συνεργασίας με γειτονικές χώρες και στη διαφοροποίηση των ενεργειακών πηγών.¹⁴⁴⁴

12.12.2 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

12.12.2.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

Η συνολική ενεργειακή εξάρτηση της χώρας για το 2010 ανέρχεται στο 16% και στο μέλλον αναμένεται να φθάσει το 6% το 2020, λόγω της αύξησης της εγχώριας παραγωγής ΦΑ. Η αύξηση όμως της εγχώριας κατανάλωσης ενέργειας, θα οδηγήσει το 2030 τη συνολική ενεργειακή εξάρτηση να ανέλθει στο 18%. Όσον αφορά στην ενεργειακή εξάρτηση στα στερεά καύσιμα, η χώρα θα συνεχίσει και στο μέλλον να παρουσιάζει εξάρτηση της τάξης του 100%, δεδομένου ότι δεν υπάρχει πρωτογενής παραγωγή στερεών καυσίμων.¹⁴⁴⁵ Στην ενεργειακή εξάρτηση από το πετρέλαιο, η χώρα κινείται και θα συνεχίσει να κινείται οριακά μεταξύ του εισαγωγέα και του εξαγωγέα. Το παραπάνω αποτυπώνεται από την τιμή της αντίστοιχης εξάρτησης: 2% το 2010, -4% το 2020 και -6% το 2030. Τέλος, η εξάρτηση στο ΦΑ έχει τιμή 33% για το 2010 και περίπου την ίδια τιμή, 34%, για το 2030. Ενδιάμεσα όμως το 2020, η τιμή της ενεργειακής εξάρτησης στο ΦΑ αναμένεται να μειωθεί στο 13%. Το παραπάνω ποσοστό οφείλεται στο γεγονός ότι κατά το 2020, η εγχώρια παραγωγή ΦΑ θα έχει αναπτυχθεί με ταχύτερο ρυθμό σε σχέση με την εγχώρια κατανάλωση, με αποτέλεσμα να καλύπτει μεγαλύτερο τμήμα της τελευταίας.

Η διαφοροποίηση των πρωτογενών καυσίμων ανέρχεται στο 0.760 για το 2010, ενώ αναμένεται να αυξηθεί στο μέλλον, λόγω της εκμετάλλευσης του δυναμικού των ΑΠΕ που διαθέτει η χώρα¹⁴⁴⁶ και να φθάσει την τιμή 0.805 το 2030. Χαμηλή είναι η διαφοροποίηση στα καύσιμα για παραγωγή ηλεκτρισμού, η οποία ανέρχεται στο 0.210 για το 2010. Στο μέλλον αναμένεται να αυξηθεί η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ¹⁴⁴⁷ και έτσι θα αυξηθεί και η τιμή της διαφοροποίησης των καυσίμων για παραγωγή ηλεκτρισμού (0.230 το 2030). Η διαφοροποίηση των εισαγομένων καυσίμων ανέρχεται σε 1.013 για το 2010, τιμή υψηλή για τα δεδομένα των ΜΡ. Στο μέλλον αναμένεται να διατηρηθεί στις ίδιες τιμές (1,099 το 2030).

¹⁴⁴⁴ World Bank Website, 2007. Βλέπε αναλυτικά στο σύνδεσμο: www.worldbank.org

¹⁴⁴⁵ World Energy Outlook, Estimations for Selected Countries, Energy Information Administration, Paris, 2002, p.p. 44-47.

¹⁴⁴⁶ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

¹⁴⁴⁷ Enav Peter, Energy Infrastructure in the Middle East and North Africa to 2010: A Country-by-Country Financing Guide, Financial Times Energy, London, 1998, p.p. 22-28.

12.12.2.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

- Επίτευξη στρατηγικών αποθεμάτων πετρελαίου διάρκειας 90 ημερών. Η μελλοντική επίτευξη στρατηγικών αποθεμάτων διάρκειας 120 ημερών πρέπει να εξεταστεί.

- Έρευνα για νέα κοιτάσματα και καλύτερη εκμετάλλευση των υπάρχοντων κοιτασμάτων πετρελαίου, ώστε να αντιστραφεί η τάση να καταστεί η χώρα καθарός εισαγωγέας πετρελαίου. Παροχή κινήτρων στις ιδιωτικές εταιρείες όπως επέκταση της διάρκειας των υπάρχοντων συμβάσεων εξόρυξης πετρελαίου. Προώθηση σύγχρονων τεχνολογιών εξόρυξης EOR (Enhanced Oil Recovery).

- Αύξηση της γεωγραφικής διαφοροποίησης των εισαγωγών ΦΑ από την Αλγερία και τη Λιβύη, ώστε να αυξηθούν οι χώρες προέλευσης του ΦΑ.

- Ανάπτυξη και αύξηση χρήσης ΦΑ και υποκατάσταση πετρελαίου με ΦΑ κυρίως στην ηλεκτροπαραγωγή.

- Αξιοποίηση του μεγάλου δυναμικού σε ΑΠΕ που διαθέτει η χώρα, για ηλεκτροπαραγωγή, ώστε να αυξηθεί η τιμή της διαφοροποίησης των καυσίμων για ηλεκτροπαραγωγή.¹⁴⁴⁸

- Ενίσχυση ενεργειακών διασυνδέσεων (ΦΑ και ηλεκτρισμός).¹⁴⁴⁹ Λαμβάνοντας υπόψη και το γεγονός ότι η χώρα είναι καθарός εισαγωγέας ενέργειας, η παραπάνω ενίσχυση θα αυξήσει την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού.

12.12.3 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

12.12.3.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεκτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

Η τιμή της ενεργειακής έντασης για το 2010 ανέρχεται στα 0.330 ktoe / million Euro, στο μέλλον αναμένεται αύξηση της ενεργειακής έντασης, η οποία θα φθάσει τα 0.441 ktoe/million Euro το 2030. Η απόδοση μετατροπής έχει τιμή 81% για το 2010 και η παραπάνω τιμή κρίνεται ικανοποιητική για τα δεδομένα των χωρών της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας. Μελλοντικά εκτιμάται ότι η τιμή της απόδοσης μετατροπής θα παραμείνει στα ίδια επίπεδα (80% το 2030).

¹⁴⁴⁸ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p. 34.

¹⁴⁴⁹ World Bank Organization, Electricity Losses. Βλέπε περισσότερα στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://data.worldbank.org/indicator/EG.ELC.LOSS.KH>

Η ανά κεφαλή συνολική ενεργειακή κατανάλωση ανέρχεται στα 0.682 toe/capita το 2010 και αναμένεται να αυξηθεί στο μέλλον (1.414 toe/capita το 2030) λόγω της αναμενόμενης οικονομικής ανάπτυξης της χώρας. Παρόμοια τάση παρουσιάζει και η ανά κεφαλή κατανάλωση ηλεκτρισμού, η οποία από 863.58 KWh/capita το 2010 θα φθάσει τις 2772.97 KWh/capita το 2030. Στον τομέα των διαρθρωτικών αλλαγών η τιμή του αντίστοιχου δείκτη για το 2010 ανέρχεται στο 1, αναμένεται όμως ότι περί το 2030 η αντίστοιχη τιμή του δείκτη θα φθάσει το 4.

12.12.3.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

- Εντατικοποίηση των προσπάθειών για την αναδιάρθρωση του ενεργειακού τομέα της χώρας. Διάσπαση STEG, ίδρυση διαχειριστή συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας και ανεξάρτητης ρυθμιστικής αρχής, εξάλειψη επιδοτήσεων τιμών και θεσμικό πλαίσιο για εκμετάλλευση ΑΠΕ.
- Προώθηση προγραμμάτων εξοικονόμησης ενέργειας σε όλα τα επίπεδα του ενεργειακού τομέα (βιομηχανικό, οικιακό, τομέας μεταφορών). Έλεγχος της κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας μέσω προγραμμάτων διαχείρισης της ζήτησης (demand management programs) με στόχο τον περιορισμό της αυξητικής τάσης της κατά κεφαλή ενεργειακής κατανάλωσης.

12.12.4 Προστασία περιβάλλοντος

12.12.4.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεκτών προστασίας περιβάλλοντος

Παρά το γεγονός ότι η συμμετοχή των ΑΠΕ στην πρωτογενή ενέργεια είναι εξαιρετικά χαμηλή (0.31%) και μάλιστα από τις χαμηλότερες μεταξύ των ΜΡ, στο μέλλον αναμένεται σημαντική αξιοποίηση των διαθέσιμων ΑΠΕ, ιδιαίτερα της ηλιακής και της αιολικής ενέργειας,¹⁴⁵⁰ με αποτέλεσμα η τιμή της συμμετοχής για το έτος 2030 να ανέρχεται στο 7.27%. Οι εκπομπές CO₂ ανά πρωτογενή κατανάλωση ενέργειας παρουσίασαν τιμή 3.006 tonnes/toe το 2010, ενώ για το μέλλον αναμένεται ελαφρά μείωση (2.947 tonnes/toe το 2030). Αντιθέτως οι κατά κεφαλή εκπομπές CO₂ αναμένεται να αυξηθούν λόγω της αύξησης της ενεργειακής κατανάλωσης¹⁴⁵¹ και από τους 2.050 tonnes/capita το 2010 θα ανέλθουν στους 4.168 tonnes/capita το 2030. Οι εκπομπές CO₂ ανά ΑΕΠ θα παρουσιάσουν αύξηση στο μέλλον και από

¹⁴⁵⁰ World Energy Outlook, Estimations for Selected Countries, Energy Information Administration, Ο.π., p.p. 54-55.

¹⁴⁵¹ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 62.

0.992 tonnes/1000 € το 2010 αναμένεται να φθάσουν τους 1.299 tonnes/capita το 2030.

12.12.4.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας περιβάλλοντος

- Αξιοποίηση του μεγάλου δυναμικού ΑΠΕ που διαθέτει η χώρα, διότι η υφιστάμενη συμβολή των ΑΠΕ στην πρωτογενή παραγωγή ενέργειας είναι ασήμαντη.
- Υιοθέτηση μέτρων και πολιτικής εξοικονόμησης ενέργειας και αύξησης της ενεργειακής απόδοσης. Παροχή κινήτρων για τη χρήση ενεργειακά αποδοτικού εξοπλισμού, θέσπιση νόμου για τη θερμομόνωση των κτιρίων, την ενεργειακή σήμανση των συσκευών, διενέργεια τακτικών ενεργειακών ελέγχων σε μεγάλες βιομηχανίες και μέτρα προς την πλευρά demand side management.
- Υιοθέτηση των μηχανισμών δράσης του Πρωτοκόλλου του Κιότο και εφαρμογή αντιρρυπαντικών τεχνολογιών.

13. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΕ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

13.1 Ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού

13.1.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

Από τα συλλεχθέντα στοιχεία προκύπτει ότι μόνο ορισμένοι από τους Μεσογειακούς εταίρους είναι καθαροί εξαγωγές ενέργειας (Αίγυπτος και Αλγερία). Οι υπόλοιπες χώρες παρουσιάζουν έντονη ή ελαφρά εξάρτηση από τις ενεργειακές εισαγωγές. Συνολικά η περιοχή της Μεσογείου (μόνο οι προς εξέταση χώρες) είναι καθαρός εξαγωγέας ενέργειας. Η κατάσταση αυτή όμως αναμένεται να μεταβληθεί ώστε έπειτα από το έτος 2020, εκτιμάται ότι η περιοχή θα καταστεί είτε καθαρός εισαγωγέας ενέργειας ή θα παρουσιάζει μια ισορροπία μεταξύ των ενεργειακών εξαγωγών και εισαγωγών. Η μόνη περίπτωση να αντιστραφεί η παραπάνω τάση είναι να ανακαλυφθούν νέα και σημαντικά κοιτάσματα υδρογονανθράκων. Ως κυριότερες αιτίες της μετάβασης από καθαρό εξαγωγέα ενέργειας σε καθαρό εισαγωγέα ενέργειας, αναφέρονται η συνεχιζόμενη οικονομική ανάπτυξη της περιοχής με αποτέλεσμα την αύξηση της κατά κεφαλή ενεργειακής κατανάλωσης αλλά και ο μεγάλος ρυθμός αύξησης του πληθυσμού των χωρών.¹⁴⁵² Ως συνέπειες της αναμενόμενης εξάρτησης των χωρών από τις ενεργειακές εισαγωγές, αναφέρονται η οικονομική επιβάρυνση που συνεπάγονται οι ενεργειακές εισαγωγές, η ενεργειακή εξάρτηση από τρίτες χώρες και οι υποχρεώσεις που απορρέουν από τις διεθνείς συνθήκες, όσον αφορά στις εκπομπές των ρύπων και ιδιαίτερα των εκπομπών CO₂.¹⁴⁵³ Είναι λοιπόν σημαντικός ο έλεγχος και η διαχείριση της ενεργειακής ζήτησης. Το παραπάνω μπορεί να επιτευχθεί με την εφαρμογή αποτελεσματικών πολιτικών διαχείρισης της ζήτησης καθώς και με την παροχή τεχνικής βοήθειας από τις χώρες της ΕΕ.¹⁴⁵⁴

Στο θέμα της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού σπουδαίο ρόλο διαδραματίζει ο τρόπος μεταφοράς των ενεργειακών προϊόντων. Η ενίσχυση των κανονισμών που αφορούν τη θαλάσσια, μέσω δεξαμενόπλοιων, μεταφορά αργού

¹⁴⁵² Enav Peter, Energy Infrastructure in the Middle East and North Africa to 2010: A Country-by-Country Financing Guide, Ο.π., p.p. 42-44.

¹⁴⁵³ World Energy Council. Βλέπε στο σύνδεσμο: www.worldenergy.org

¹⁴⁵⁴ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 19-21.

πετρελαίου και πετρελαϊκών προϊόντων αλλά και τη χρήση πετρελαιοαγωγών αντί της θαλάσσιας μεταφοράς όπου αυτό είναι εφικτό, αποτελεί βασική προτεραιότητα.¹⁴⁵⁵ Επισημαίνεται ότι η μεταφορά πετρελαίου μέσω αγωγών είναι περιβαλλοντικά ασφαλέστερη σε σχέση με τη θαλάσσια μεταφορά. Στον τομέα των ηλεκτρικών διασυνδέσεων, έμφαση πρέπει να δοθεί στην ενίσχυση των σχετικών υποδομών, ώστε να επωφεληθούν οι χώρες από τις ηλεκτρικές διασυνδέσεις (μείωση απαιτούμενης εγκατεστημένης ισχύος σταθμών παραγωγής και οικονομικότερη λειτουργία των συστημάτων ηλεκτρικής ενέργειας).¹⁴⁵⁶ Η προοπτική για την κατασκευή του Μεσογειακού ηλεκτρικού δακτυλίου ο οποίος θα συνδέει τους Μεσογειακούς εταίρους μεταξύ τους αλλά και με την ΕΕ, δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην ενίσχυση των υπάρχοντων ηλεκτρικών διασυνδέσεων αλλά και στην κατασκευή νέων. Αποτελεί λοιπόν προτεραιότητα για την περιοχή το πρόγραμμα TEN (Trans-European Energy Networks) για τις ενεργειακές διασυνδέσεις.¹⁴⁵⁷

Η συνολική ενεργειακή εξάρτηση των Μεσογειακών εταίρων ανέρχεται στο -22.7%, για το 2010. Η εξάρτηση στα στερεά καύσιμα είναι της τάξης του 58.8%, στο πετρέλαιο ανέρχεται στο -12.8% και στο ΦΑ στο -98%. Η διαφοροποίηση των πρωτογενών καυσίμων ήταν για το ίδιο έτος 1,248 ενώ η διαφοροποίηση των καυσίμων για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας ήταν 1.315. Τέλος η διαφοροποίηση των εισαγομένων καυσίμων ανερχόταν στο 1.327.

Για το 2020, η συνολική ενεργειακή εξάρτηση αναμένεται αρνητική (-5%) αλλά με σαφείς τάσεις στο μέλλον να μετατραπεί σε θετική (καθαρός εισαγωγέας ενέργειας). Η εξάρτηση στα στερεά καύσιμα παρουσίασε ελαφρά μείωση λόγω του περιορισμού της χρήσης εισαγόμενου άνθρακα¹⁴⁵⁸ σε ορισμένες χώρες και ανέρχεται στο 52.6%. Οι τιμές για τους δείκτες του πετρελαίου και του ΦΑ είναι αντίστοιχα -9.9% και -24.1%. Η τιμή της διαφοροποίησης των πρωτογενών καυσίμων ανέρχεται στο 1.213, ενώ η διαφοροποίηση των καυσίμων για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας μειώθηκε λόγω της χρήσης ΦΑ στην ηλεκτροπαραγωγή και είναι 1.155. Η τιμή της διαφοροποίησης των εισαγομένων καυσίμων για το 2020, ανέρχεται στο 1.296.

¹⁴⁵⁵ Βλέπε αναλυτικότερα: Bruneton Alain, Konofagos Elias & Foscolos Anthony, The Importance of Eastern Mediterranean Gas Fields for Greece and the EU, Ο.π.

¹⁴⁵⁶ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p.p. 33-35.

¹⁴⁵⁷ World Bank Organization, Electricity Losses. Βλέπε περισσότερα στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://data.worldbank.org/indicator/EG.ELC.LOSS.KH>

¹⁴⁵⁸ Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Energy Information Agency, January 2003. Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: <http://www.mafhoun.com/press4/134E16.htm>

Το 2030, η συνολική ενεργειακή εξάρτηση των Μεσογειακών Εταίρων θα είναι θετική και θα ανέρχεται στο 23.4%. Οι τιμές για την εξάρτηση στα στερεά καύσιμα, στο πετρέλαιο και στο ΦΑ θα είναι 73.9%, 13.6% και 5.7% αντίστοιχα. Δεν αναμένονται σημαντικές μεταβολές στις τιμές των διαφοροποιήσεων, οι οποίες θα ανέρχονται στο 1.273 για τη διαφοροποίηση των πρωτογενών καυσίμων, 1.147 για τα καύσιμα της ηλεκτροπαραγωγής και 1.312 για τα εισαγόμενα καύσιμα.

13.1.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού

Οι κυριότερες κατευθυντήριες γραμμές για την ασφάλεια του ενεργειακού τομέα στους Μεσογειακούς Εταίρους είναι:

- Επίτευξη στρατηγικών αποθεμάτων διάρκειας 90 ημερών για το αργό πετρέλαιο, προκειμένου να αντιμετωπίζονται πετρελαϊκές κρίσεις. Ιδιαίτερα για τις χώρες που είναι καθαροί εισαγωγείς αργού πετρελαίου προτείνεται η βαθμιαία, στο μέλλον, αύξηση των στρατηγικών αποθεμάτων στις 120 ημέρες. Η ίδρυση κρατικού φορέα, σε κάθε χώρα για τον έλεγχο τήρησης των θεσπισμένων αποθεμάτων αναμένεται να συμβάλλει θετικά προς την κατεύθυνση επίτευξης του παραπάνω στόχου.
- Εξέταση προοπτικής δημιουργίας στρατηγικών αποθεμάτων ΦΑ, ιδιαίτερα για χώρες οι οποίες είναι καθαροί εισαγωγείς ΦΑ και δεν έχουν τη δυνατότητα σε περιόδους κρίσης να αντικαταστήσουν το ΦΑ με άλλη ενεργειακή πηγή. Η διάρκεια των προτεινόμενων στρατηγικών αποθεμάτων ΦΑ ποικίλλει και εξαρτάται από τις ιδιαιτερότητες του τομέα ΦΑ και τις αποθηκευτικές ικανότητες κάθε χώρας.
- Συνεργασία των Μεσογειακών Εταίρων με χώρες της ΕΕ για παροχή τεχνολογίας και υπηρεσιών στα πλαίσια της καλύτερης εκμετάλλευσης των ενεργειακών πηγών κάθε χώρας, αλλά και για έλεγχο των ενεργειακών υποδομών καθώς και τον έλεγχο των στρατηγικών αποθεμάτων πετρελαίου και ΦΑ.¹⁴⁵⁹
- Επέκταση και ενίσχυση των ενεργειακών δικτύων και διασυνδέσεων, ώστε να εξασφαλίζεται ο ενεργειακός εφοδιασμός και να αυξάνει η γεωγραφική διαφοροποίηση. Μεγάλης σπουδαιότητας είναι η ολοκλήρωση των περιφερειακών

¹⁴⁵⁹ World Energy Outlook, Estimations for Selected Countries, Energy Information Administration, Ο.π., p.p. 31-34.

δικτύων ηλεκτρισμού και ΦΑ. Ιδιαίτερα οι διασυνδέσεις μεταξύ των εθνικών ηλεκτρικών δικτύων προσφέρουν σημαντικά πλεονεκτήματα, τόσο στην αξιοπιστία όσο και στην οικονομική λειτουργία των συστημάτων, μείωση της απαιτούμενης στρεφόμενης εφεδρείας κτλ. Προς την παραπάνω κατεύθυνση θετική συμβολή αναμένεται να έχει η κατασκευή περιφερειακών δικτύων ΦΑ (South European Gas Ring)¹⁴⁶⁰ και ο περιφερειακός ηλεκτρικός Μεσογειακός δακτύλιος (Mediterranean Power Ring).¹⁴⁶¹ Επισημαίνεται ότι η έλλειψη υποδομών ενεργειακών διασυνδέσεων και η πλημμυλής συντήρηση των ενεργειακών δικτύων υποσκάπτει και θέτει σε κίνδυνο την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού.

- Διατήρηση και ενίσχυση του διακρατικού διαλόγου μεταξύ των παραγωγών και καταναλωτών χωρών ενέργειας, στα πλαίσια του κοινού ενδιαφέροντος μεταξύ των κρατών αλλά και στα πλαίσια της κοινής ανάπτυξης και προόδου. Τα συμπεράσματα του εν λόγω διαλόγου μπορούν να συμβάλλουν στη βελτίωση των μηχανισμών τιμολόγησης των ενεργειακών προϊόντων και στη σύναψη συμφωνιών για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών. Μια άλλη διάσταση του διαλόγου είναι ότι δύναται να προκύψουν συμφωνίες παροχής τεχνογνωσίας στον ενεργειακό τομέα μεταξύ κρατών, ώστε να βελτιωθούν οι ενεργειακές επιδόσεις.
- Εκμετάλλευση των εγχώριων ενεργειακών πηγών των κρατών αλλά και διεξαγωγή ερευνών για εύρεση νέων και οικονομικά εκμεταλλεύσιμων κοιτασμάτων. Συνεργασία με μεγάλες ξένες εταιρείες του κλάδου για τη βέλτιστη εκμετάλλευση των υπάρχοντων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων, μέσω εισαγωγής σύγχρονων τεχνικών εξόρυξης πετρελαίου και ΦΑ.¹⁴⁶²
- Εκμετάλλευση του δυναμικού σε ΑΠΕ των Μεσογειακών Εταίρων, ώστε να αυξηθεί η διαφοροποίηση αλλά και να μειωθεί η ενεργειακή εξάρτηση των κρατών.
- Εισαγωγή και ενίσχυση ΦΑ στην ενεργειακή αγορά χωρών που δεν χρησιμοποιούν ή χρησιμοποιούν ελάχιστα ΦΑ για κάλυψη των ενεργειακών τους αναγκών, ώστε να αυξηθεί η διαφοροποίηση των πρωτογενών καυσίμων, των

¹⁴⁶⁰ Βλέπε αναλυτικά: Cova B., Progress of the Mediterranean Ring and the Interconnection with Europe, IEEE, 2014.

¹⁴⁶¹ Βλέπε αναλυτικά: Adam Philippe & Kowal Jean, Medgrid – An Industrial Initiative for the Development of Interconnections between the Mediterranean Power Grids, IEEE, 2013.

¹⁴⁶² Βλέπε αναλυτικά: Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π.

εισαγομένων καυσίμων και των καυσίμων για ηλεκτροπαραγωγή.

- Αύξηση εγχώριας κατανάλωσης ΦΑ και αντικατάσταση χρήσης πετρελαίου με ΦΑ, σε χώρες παραγωγούς ΦΑ και πετρελαίου, ώστε να απελευθερωθούν επιπλέον ποσότητες πετρελαίου προς εξαγωγή αλλά και να βελτιωθούν οι περιβαλλοντικές επιδόσεις των εν λόγω κρατών.
- Προώθηση χρήσης εναλλακτικών καυσίμων στο μεταφορικό τομέα (βιοντίζελ, υδρογόνο και συμπιεσμένο ΦΑ) προς αντικατάσταση των πετρελαϊκών προϊόντων.
- Εισαγωγή τεχνικών και μεθόδων επιτήρησης και ελέγχου των ενεργειακών υποδομών.¹⁴⁶³ Η υιοθέτηση τεχνικών κεντρικού ελέγχου των διασυνδεδεμένων δικτύων μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας, παρέχει τη δυνατότητα αύξησης της ασφάλειας και της αξιόπιστης λειτουργίας του συστήματος.¹⁴⁶⁴ Προς την παραπάνω κατεύθυνση η συμμετοχή των Μεσογειακών Εταιρών σε δράσεις όπως το πρόγραμμα Galileo¹⁴⁶⁵ αναμένεται να συμβάλλει θετικά στην επίτευξη του στόχου του ενεργειακού εφοδιασμού.

13.2 Ανταγωνιστικότητα ενεργειακού τομέα

13.2.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

Σε γενικές γραμμές ο ενεργειακός τομέας των Μεσογειακών εταιρών κυριαρχείται από την παρουσία κρατικών εταιρειών και έχει τα χαρακτηριστικά μονοπωλιακής κατάστασης. Η παρούσα διάρθρωση αποτελεί αντικίνητρο για την πραγματοποίηση ιδιωτικών επενδύσεων στον ενεργειακό τομέα των χωρών, δεδομένου ότι δεν παρέχει ένα σύγχρονο, αξιόπιστο και ασφαλές θεσμικό και λειτουργικό πλαίσιο επενδύσεων. Επισημαίνεται ότι οι ξένες ιδιωτικές επενδύσεις κρίνονται απαραίτητες τόσο για την ανάπτυξη των υποδομών εκμετάλλευσης κοιτασμάτων υδρογονανθράκων αλλά και για την αντιμετώπιση της συνεχώς αυξανόμενης εγχώριας κατανάλωσης ενέργειας και ιδιαίτερα του ηλεκτρισμού.¹⁴⁶⁶

¹⁴⁶³ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 22.

¹⁴⁶⁴ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Diagnostic Study, April 2002, p. 6.

¹⁴⁶⁵ Βλέπε αναλυτικά: Clark BE, Galileo Observations of Europa' s Opposition Effect, Cornell University, Ithaca, New York, 1998.

¹⁴⁶⁶ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area,

Επιπλέον η προοπτική δημιουργίας της Ευρώ - Μεσογειακής ζώνης ελευθέρων εμπορικών συναλλαγών, επιβάλλει αναδιάρθρωση του ενεργειακού τομέα των εταίρων, ώστε να είναι σε εναρμόνιση με τα συμφωνηθέντα και επιπλέον για να ανταποκριθεί στις νέες συνθήκες που θα διαμορφωθούν στην ενεργειακή αγορά.¹⁴⁶⁷

Από τα παραπάνω προκύπτει η ανάγκη για αναδιάρθρωση του ενεργειακού τομέα των ΜΡ προς την κατεύθυνση του ανταγωνισμού και της απελευθέρωσης, η οποία θα συμβαδίζει με τις διεθνώς αποδεκτές πρακτικές. Πολύτιμη βοήθεια στην προσπάθεια μεταρρύθμισης του ενεργειακού τομέα των ΜΡ, δύναται να παράσχει η προηγούμενη εμπειρία των χωρών της ΕΕ.¹⁴⁶⁸ Η αναδιάρθρωση του ενεργειακού τομέα απαιτεί, σε εθνικό επίπεδο, τη λήψη των παρακάτω μέτρων-δράσεων: ίδρυση ανεξάρτητης ρυθμιστικής αρχής, διάσπαση (unbundling)¹⁴⁶⁹ των επιχειρήσεων του τομέα, βαθμιαία εισαγωγή του ανταγωνισμού, η τιμολόγηση των ενεργειακών προϊόντων με βάση το πραγματικό κόστος, η εξάλειψη των επιδοτήσεων στις τιμές των ενεργειακών προϊόντων και η συμμετοχή ιδιωτών στον ενεργειακό τομέα.

Στον τομέα της αναδιάρθρωσης του ενεργειακού τομέα, μεταξύ των Μεσογειακών εταίρων, προηγούνται η Τουρκία¹⁴⁷⁰ και η Ιορδανία¹⁴⁷¹ οι οποίες έχουν σημειώσει σημαντική πρόοδο όσον αφορά στις μεταρρυθμίσεις. Ακολουθούν η Αίγυπτος και η Αλγερία,¹⁴⁷² ενώ η Παλαιστίνη, το Ισραήλ¹⁴⁷³ και η Μάλτα βρίσκονται σε χαμηλότερο επίπεδο. Οι υπόλοιπες χώρες δεν παρουσιάζουν πρόοδο στην πορεία της αναδιάρθρωσης του ενεργειακού τομέα. Επισημαίνεται ότι η Μάλτα και η Κύπρος, με βάση τις αποφάσεις της Ευρωπαϊκής συνόδου στην Κοπεγχάγη τον Δεκέμβριο του 2002, εντάχθηκαν το 2004 στην ΕΕ, ενώ η Τουρκία είναι υποψήφια χώρα προς ένταξη στην ΕΕ, με αποτέλεσμα οι παραπάνω χώρες να έχουν

Ο.π., p.p. 17-19.

¹⁴⁶⁷ ESBI – EPU - NTUA, BEICIP – FRANLAB - IBERNICO: Support the Ad Hoc Groups of Mediterranean Energy Forum, Mediterranean Energy Policy Document, Deliverable 1.2.b 1st Draft, Version 1.1, October 2002.

¹⁴⁶⁸ EU External Relations Directorate – General, Ο.π. Βλέπε περισσότερα στο σύνδεσμο: www.europa.eu.int/comm/external_relations

¹⁴⁶⁹ Βλέπε αναλυτικά: Hagel John & Singer Marc, Unbundling The Corporation, Harvard Business Review, Vol. 77, Issue 2, Harvard Business School Press, 1999.

¹⁴⁷⁰ 2001 Regular Report on Turkey's Progress towards Accession, Commission of the European Communities, Brussels, November 13, 2001, p. 16.

¹⁴⁷¹ Jaber J.O., Probert S.D. & Badr O., Energy and Environmental Issues for Jordan, Applied Energy, Volume 57(1), 1997, p.p. 45-101.

¹⁴⁷² Birol F., Aleagha AV & Ferroukhi R., The Economic Impact of Subsidy Phase out in Oil Exporting Developing Countries: A Case Study of Algeria, Iran and Nigeria, Energy Policy, Volume 23, No 3, 1995, p.p. 209-215.

¹⁴⁷³ Country Information on Israel, Energy Information Agency. Βλέπε στο σύνδεσμο: <http://www.eia.gov/cfapps/ipdbproject/IEDIndex3.cfm>

υποχρέωση εναρμόνισης με την Ευρωπαϊκή νομοθεσία.¹⁴⁷⁴

Η ενεργειακή ένταση για το 2010 στο σύνολο των Μεσογειακών εταίρων ανέρχεται στα 0.395 ktoe/million Euro και είναι υπερδιπλάσια από τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο. Στο μέλλον αναμένεται η ενεργειακή ένταση να παραμείνει σχεδόν στα ίδια επίπεδα για το 2020 (0.382 ktoe/million Euro), ενώ για το 2030 αναμένεται να μειωθεί και να φθάσει τα 0.355 ktoe/million Euro. Η απόδοση μετατροπής αναμένεται να αυξηθεί και από το 71% το 2010, να ανέλθει στο 77% το 2020 και το 2030.

Σημαντική μεταβολή - αύξηση αναμένεται στην κατά κεφαλή ενεργειακή κατανάλωση στους Μεσογειακούς εταίρους. Η τιμή των 0.970 toe/capita το 2010 αναμένεται να φθάσει τα 1.232 toe/capita το 2020, ενώ για το 2030 η αντίστοιχη τιμή θα είναι 1.643 toe/capita. Αντίστοιχη μεταβολή αλλά με μεγαλύτερη έκταση αναμένεται και για την κατά κεφαλή κατανάλωση ηλεκτρισμού, η τιμή της οποίας για το 2010 ήταν 1154 KWh/capita, όμως ο εξηλεκτρισμός των απομακρυσμένων περιοχών των χωρών¹⁴⁷⁵ αλλά και η οικονομική ανάπτυξη των κρατών θα οδηγήσουν σε ραγδαία αύξηση της, με αποτέλεσμα η τιμή της να ανέλθει στις 1996.57 KWh/capita το 2020 και στις 3054.13 KWh/capita το 2030.

13.2.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές ανταγωνιστικότητας ενεργειακού τομέα

Από τις τιμές των ενεργειακών δεικτών προκύπτουν οι παρακάτω κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά στην ανταγωνιστικότητα του ενεργειακού τομέα:

- Καθορισμός συνολικής ενεργειακής πολιτικής, η οποία θα περιλαμβάνει ένα σαφές χρονοδιάγραμμα εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων του ενεργειακού τομέα. Στο υπόψη πλαίσιο εντάσσονται οι εξής δράσεις:
 - ✓ Μελέτη για τη σταδιακή απελευθέρωση των τιμών των ενεργειακών προϊόντων. Η διαδικασία πρέπει να ξεκινήσει άμεσα ώστε στη συνέχεια να εφαρμοστούν τα αναφερόμενα στην εν λόγω μελέτη που αφορούν στην απελευθέρωση των τιμών.

¹⁴⁷⁴ 2001 Regular Report on Cyprus's Progress towards Accession, Commission of the European Communities, Brussels, November 13, 2001, p.p. 14-15.

¹⁴⁷⁵ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p. 11.

- ✓ Δημιουργία σαφούς θεσμικού πλαισίου για τη λειτουργία των μηχανισμών της ελεύθερης αγοράς. Στο υπόψη πλαίσιο πρέπει να περιλαμβάνονται:
 - Δημιουργία νομοθετικού και θεσμικού πλαισίου για τον ενεργειακό τομέα.
 - Ίδρυση ανεξάρτητων ρυθμιστικών αρχών για την ενέργεια και διαχειριστών για το σύστημα μεταφοράς ηλεκτρισμού και ΦΑ.
 - Διάσπαση (unbundling) των επιχειρήσεων του ενεργειακού τομέα και θέσπιση νόμων για τη λειτουργία των διασπασμένων επιχειρήσεων.
- Προώθηση του ανταγωνισμού στην ενεργειακή αγορά, με σκοπό την καλύτερη λειτουργία της αγοράς, τη μείωση των τιμών των ενεργειακών προϊόντων και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας στον ενεργειακό τομέα.
- Προώθηση μέτρων για την αύξηση της ενεργειακής απόδοσης και την εξοικονόμηση ενέργειας, με στόχο την ορθολογικοποίηση της χρήσης ενέργειας και τον περιορισμό της ενεργειακής σπατάλης και υπερκατανάλωσης.
- Βαθμιαία εξάλειψη των επιδοτήσεων των τιμών των ενεργειακών προϊόντων, ώστε οι τιμές να ανταποκρίνονται στο πραγματικό κόστος.
- Προώθηση ιδιωτικών ενεργειακών επενδύσεων καθώς και υιοθέτηση σύγχρονων μεθόδων χρηματοδότησης ενεργειακών έργων.
- Εισαγωγή σύγχρονων τεχνολογιών για την παραγωγή, μεταφορά και διανομή ενέργειας και ιδιαίτερα της ηλεκτρικής ενέργειας, με σκοπό τη μείωση των τεχνικών απωλειών και την αύξηση της ενεργειακής απόδοσης. Επίσης προτείνεται η εισαγωγή της συμπαραγωγής θερμότητας και ηλεκτρισμού, ως μέθοδος αύξησης της ενεργειακής αποδοτικότητας.
- Περιορισμός των μη τεχνικών απωλειών του συστήματος ηλεκτρισμού, μέσω της εξάλειψης του φαινομένου των παράνομων συνδέσεων.

13.3 Προστασία του περιβάλλοντος

13.3.1 Ανάλυση στόχου μέσω δεικτών προστασίας του περιβάλλοντος

Αποτέλεσμα της οικονομικής ανάπτυξης των Μεσογειακών εταίρων είναι η αναμενόμενη αύξηση της κατά κεφαλή ενεργειακής κατανάλωσης στις εν λόγω χώρες.¹⁴⁷⁶ Η αύξηση αυτή αναμένεται να επιφέρει αντίστοιχη αύξηση των εκπομπών των ρύπων. Ο περιορισμός της αυξητικής τάσης που αφορά στις εκπομπές είναι ένα θέμα μείζονος σημασίας, τόσο για τις ίδιες τις χώρες όσο και για γειτονικές, όπως είναι οι χώρες της ΕΕ.¹⁴⁷⁷

Η συμβολή της Ευρώ-Μεσογειακής συνεργασίας και ειδικότερα της ενεργειακής συνεργασίας στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος είναι αναμφισβήτητα σημαντική.¹⁴⁷⁸ Μέσω κοινών τεχνολογικών προγραμμάτων, ιδιωτικών επενδύσεων και οικονομικής υποστήριξης από την πλευρά της ΕΕ, είναι δυνατή η βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας των Μεσογειακών εταίρων, η προώθηση καθαρών τεχνολογιών καύσης του άνθρακα και η ανάπτυξη του μεγάλου δυναμικού σε ΑΠΕ που διαθέτουν οι Μεσογειακοί εταίροι.¹⁴⁷⁹ Επίσης η παροχή τεχνολογίας από τις χώρες της ΕΕ προς τους Μεσογειακούς εταίρους δύναται να βελτιώσει την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, μέσω της καλύτερης εκμετάλλευσης των διαθέσιμων ενεργειακών πόρων, επί παραδείγματι των τεχνικών EOR (Enhanced Oil Recovery).¹⁴⁸⁰

Το ποσοστό συμμετοχής των ΑΠΕ στην πρωτογενή παραγωγή ενέργειας των Μεσογειακών εταίρων είναι 7.43% για το 2010. Η παραπάνω τιμή συγκρινόμενη με τον αντίστοιχο μέσο όρο των κρατών της ΕΕ (5.5%) θεωρείται ικανοποιητική, δεδομένου μάλιστα ότι οι ΑΠΕ θεωρούνται προηγμένες και ακριβές ενεργειακές πηγές. Από την πλευρά όμως του διαθέσιμου δυναμικού σε ΑΠΕ που έχουν οι Μεσογειακοί εταίροι και λόγω της χαμηλής ενεργειακής κατανάλωσης που επικρατεί στις περισσότερες από τις χώρες, το ποσοστό θεωρείται χαμηλό.¹⁴⁸¹ Επισημαίνεται

¹⁴⁷⁶ Unlocking North Africa's Potential through Regional Integration – Challenges and Opportunities, Ο.π., p. 61.

¹⁴⁷⁷ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 69.

¹⁴⁷⁸ Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Ο.π., p.p. 40-42.

¹⁴⁷⁹ Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Ο.π., p. 53.

¹⁴⁸⁰ Βλέπε αναλυτικά: Palo Alto, Enhanced Oil Recovery Scoping Study, Final Report No TR-113836, Electric Power Research Institute, 1999.

¹⁴⁸¹ Muller Jentsch Daniel, the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area, Ο.π., p. 27.

ότι οι περισσότερες από τις χώρες της περιοχής έχουν πολύ καλό αιολικό δυναμικό ενώ όλες παρουσιάζουν και μεγάλο ηλιακό δυναμικό.¹⁴⁸² Στο μέλλον το ποσοστό συμμετοχής των ΑΠΕ στην πρωτογενή παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, αναμένεται να παραμείνει σχεδόν στα ίδια επίπεδα, παρά τη μεγάλη αξιοποίηση των ΑΠΕ που αναμένεται. Το τελευταίο οφείλεται στη μεγάλη αύξηση της ενεργειακής κατανάλωσης που αναμένεται μελλοντικά στις υπόψη χώρες.¹⁴⁸³

Οι εκπομπές CO₂ ανά πρωτογενή ενεργειακή κατανάλωση για το 2010 ανέρχονται στους 2.681 tonnes CO₂ /toe, τιμή που θεωρείται υψηλή σε σχέση με την αντίστοιχη Ευρωπαϊκή (2.2 tonnes CO₂ /toe).¹⁴⁸⁴ Στο μέλλον αναμένεται αύξηση της τιμής στους 2.977 tonnes CO₂ /toe το 2030, με ενδιάμεση τιμή 3.021 tonnes CO₂ /toe το 2020. Η υπόψη αύξηση οφείλεται στο γεγονός ότι οι ενεργειακές εγκαταστάσεις στις εν λόγω χώρες δεν είναι σύγχρονες, καθόσον ο εκσυγχρονισμός απαιτεί οικονομικούς πόρους και επί του παρόντος προτεραιότητα για τους Μεσογειακούς εταίρους αποτελεί η κάλυψη των διαρκώς αυξανόμενων ενεργειακών αναγκών.¹⁴⁸⁵

Εντυπωσιακή είναι η αναμενόμενη στο μέλλον αύξηση των κατά κεφαλή εκπομπών CO₂, οι οποίες από 2.602 tonnes CO₂ / capita, το 2010, θα ανέλθουν στους 4.895 tonnes CO₂ / capita το 2030 (2020: 3.722 tonnes CO₂ / capita). Η παραπάνω μεταβολή δικαιολογείται λόγω της αναμενόμενης οικονομικής ανάπτυξης των κρατών και της επακόλουθης αύξησης της κατά κεφαλή ενεργειακής κατανάλωσης. Παρόλα αυτά η τιμή των κατά κεφαλή εκπομπών CO₂ θα παραμείνει χαμηλή σχετικά με την αντίστοιχη τιμή των Ευρωπαϊκών κρατών.¹⁴⁸⁶

Οι εκπομπές CO₂ ανά ΑΕΠ αναμένεται να παραμείνουν σταθερές (1,060 tonnes CO₂ / 1000 Euro για τα έτη 2010 και 2030) με τιμή tonnes 1.155 CO₂ / 1000 Euro το 2020. Οι παραπάνω τιμές είναι υπερδιπλάσιες του αντίστοιχου Ευρωπαϊκού μέσου όρου¹⁴⁸⁷ και φανερώνουν την εξάρτηση των οικονομιών των Μεσογειακών εταίρων από έντονα ενεργοβόρες δραστηριότητες.

¹⁴⁸² Kamel, Fouad, Perspectives on Grid-Connected Photovoltaic Solar Generators, Renewable Energy, Volume 6, No 5-6, 1995, p.p. 515-520.

¹⁴⁸³ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

¹⁴⁸⁴ World Energy Council. Βλέπε στο σύνδεσμο: www.worldenergy.org

¹⁴⁸⁵ Ο.π.

¹⁴⁸⁶ Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, Ο.π.

¹⁴⁸⁷ Akash B.A., Mamlook R. & Mohsen M.S., Multi-Criteria Selection of Electric Power Plants Using Analytical Hierarchy Process, Electric Power Systems Research, Volume 52(1), 1999, p.p. 29-35.

13.3.2 Προτεινόμενες κατευθυντήριες γραμμές προστασίας του περιβάλλοντος

Από τις παραπάνω τιμές των ποσοτικών ενεργειακών δεικτών προστασίας του περιβάλλοντος, προκύπτουν οι εξής κατευθυντήριες γραμμές - δράσεις:

- Υιοθέτηση των μηχανισμών δράσης του Πρωτοκόλλου του Κιότο. Επισημαίνεται ότι το σύνολο των ΜΡ έχουν επικυρώσει τη σύμβαση – πλαίσιο του ΟΗΕ για την αλλαγή κλίματος (UNFCCC)¹⁴⁸⁸ και το Πρωτόκολλο του Κιότο.¹⁴⁸⁹
- Αύξηση της συμμετοχής των ΑΠΕ στην ενεργειακή παραγωγή, με στόχο την επίτευξη ποσοστού 10 - 12% παραγωγής ενέργειας από ΑΠΕ το 2020, ποσοστό που κυμαίνεται ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες κάθε χώρας. Το υψηλό και ανεκμετάλλευτο δυναμικό σε ΑΠΕ των ΜΡ δικαιολογεί τον παραπάνω στόχο.
- Χρησιμοποίηση φιλικών προς το περιβάλλον ενεργειακών τεχνολογιών και ιδιαίτερα εισαγωγή των καθαρών τεχνολογιών καύσης του άνθρακα.
- Αντικατάσταση του πετρελαίου με το ΦΑ σε διάφορες ενεργειακές χρήσεις με κυριότερη την ηλεκτροπαραγωγή, είναι δράση που συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος, λόγω των μειωμένων εκπεμπόμενων ρύπων κατά την καύση του ΦΑ σε σχέση με την καύση του πετρελαίου.
- Προώθηση μέτρων ενεργειακής εξοικονόμησης και αύξησης της ενεργειακής απόδοσης. Η παραπάνω δράση αποκτά ιδιαίτερη σπουδαιότητα δεδομένου ότι υπάρχουν σημαντικά περιθώρια ενεργειακής εξοικονόμησης στους Μεσογειακούς Εταίρους και ειδικότερα στον τομέα των μεταφορών και των κτιρίων. Η επίτευξη της ενεργειακής εξοικονόμησης συνίσταται στη λήψη των παρακάτω μέτρων - δράσεων:
 - ✓ Θέσπιση νόμων για την εξοικονόμηση ενέργειας στα κτίρια (θερμομόνωση, πρότυπα ενεργειακής κατανάλωσης).
 - ✓ Εισαγωγή νέων τεχνολογιών στα κτίρια (ηλιακοί συλλέκτες, συστοιχίες φωτοβολταϊκών στοιχείων).
 - ✓ Ενεργειακοί έλεγχοι για μεγάλους καταναλωτές ενέργειας.
 - ✓ Εφαρμογή ενεργειακής σήμανσης για τον οικιακό και βιομηχανικό εξοπλισμό.

¹⁴⁸⁸

United Nations Framework Convention on Climate Change

¹⁴⁸⁹

[Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change: Annex B.](#)

- ✓ Μεταφορά τεχνογνωσίας αναφορικά με τον ενεργειακό εξοπλισμό και τις εγκαταστάσεις.
- ✓ Θέσπιση πλαισίου - προγράμματος δράσης όσον αφορά στην εξοικονόμηση ενέργειας.

- Μεγαλύτερη έμφαση και υιοθέτηση των διεθνών συνθηκών για την προστασία του περιβάλλοντος από τη μόλυνση λόγω της θαλάσσιας μεταφοράς αργού πετρελαίου με πετρελαιοφόρα. Προς την κατεύθυνση αυτή προτείνονται η ενίσχυση του λιμενικού ελέγχου, η ενίσχυση των φορέων που διενεργούν ελέγχους ασφαλείας στα δεξαμενόπλοια και τέλος η απαγόρευση πλεύσης δεξαμενόπλοιων μονού τοιχώματος.

14. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

14.1 Εισαγωγή

Είκοσι χρόνια μετά τη σύναψη της συμφωνίας της Βαρκελώνης που σηματοδότησε την αρχή μίας νέας συστηματικής Ευρώ-Μεσογειακής Συνεργασίας (ΕΜΣ), δεν έχει επιτευχθεί αξιόλογη πρόοδος αναφορικά με τους φιλόδοξους στόχους της ΕΜΣ στους επί μέρους τομείς αυτής (τομέας πολιτικής και ασφάλειας, οικονομικός τομέας, κοινωνικός και πολιτιστικός τομέας). Παρά τις αρχικές μεγάλες προσδοκίες και την όποια σημειωθείσα πρόοδο, υπάρχουν αρκετές δράσεις που υπολείπονται προκειμένου να ολοκληρωθεί η ΕΜΣ στους προαναφερθέντες τομείς.

Η ΕΜΣ συνάντησε στην πράξη σημαντικά προβλήματα που αποτέλεσαν τροχοπέδη στην εξέλιξή της, καθόσον πρόκειται για συνεργασία μεταξύ χωρών με περιορισμένες διακρατικές σχέσεις. Επί παραδείγματι η καθημερινή πραγματικότητα επιβεβαιώνει τις συγκρουσιακές σχέσεις του Ισραήλ με Αραβικές χώρες, όπως η Συρία, ο Λίβανος και η Παλαιστίνη. Ιδιαίτερα η εκρηκτική σχέση μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστίνης ασκεί αρνητική επίδραση στις σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και των Μεσογειακών Εταίρων και συνακόλουθα στην πρόοδο της ΕΜΣ.

Αξιοσημείωτο είναι το ζωνρό ενδιαφέρον που εκδηλώνουν οι Μεσογειακές χώρες της ΕΕ για την προώθηση της ΕΜΣ, λόγω γεωγραφικής εγγύτητας με τους Μεσογειακούς Εταίρους με τους οποίους και έχουν αναπτύξει αγαστές οικονομικές και εμπορικές σχέσεις. Επισημαίνεται ότι, οι μη Μεσογειακές χώρες της ΕΕ στηρίζουν τη ΕΜΣ πλην όμως αυτή δεν αποτελεί πρωταρχική προτεραιότητα στην ατζέντα τους.

Θεμελιακή επιδίωξη της ΕΜΣ στον οικονομικό τομέα, αποτέλεσε η δημιουργία της Ευρώ - Μεσογειακής ζώνης ελευθέρων εμπορικών συναλλαγών, ένας στόχος που τέθηκε με ορίζοντα το 2010. Η εν λόγω ζώνη, όντας από τις μεγαλύτερες σε διεθνές επίπεδο εκτιμάται ότι θα αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα στην τυχόν οικονομική περιθωριοποίηση των Μεσογειακών Εταίρων.

Ο ενεργειακός τομέας αποτελεί υποσύνολο του οικονομικού τομέα και θεωρείται η αιχμή του δόρατος για την πρόοδο της Ευρώ - Μεσογειακής οικονομικής συνεργασίας. Το γεγονός αυτό οφείλεται πρωτίστως στα σημαντικά και οικονομικά

εκμεταλλεύσιμα κοιτάσματα υδρογονανθράκων που διαθέτουν ορισμένοι εκ των Μεσογειακών Εταίρων, καθώς και στην εγγύτητα της περιοχής τους με την ΕΕ. Τα χαρακτηριστικά όμως αυτά δεν συνιστούν από μόνα τους πανάκεια, καθώς η ευρωστία του οικονομικού τομέα απαιτεί την υιοθέτηση και εφαρμογή σημαντικών διαρθρωτικών και μεταρρυθμιστικών δράσεων.

14.2 Συμπεράσματα

Οι **ενεργειακοί ρόλοι της ΕΕ και των Μεσογειακών Εταίρων είναι ρόλοι συμπληρωματικοί**, καθώς η ΕΕ αποτελεί ένα σημαντικό παγκόσμιο καταναλωτή ενέργειας ενώ οι Μεσογειακοί Εταίροι σε περιφερειακό επίπεδο, αποτελούν την τρέχουσα χρονική συγκυρία καθαρό ενεργειακό εξαγωγέα. Επιπλέον οι Εταίροι, συμβάλουν στον ενεργειακό εφοδιασμό της ΕΕ, στις εισαγωγές των ενεργειακών αγαθών της οποίας προσφέρουν γεωγραφική διαφοροποίηση και μάλιστα σε μία κρίσιμη συγκυρία, όπου η ΕΕ επιθυμεί μερική ενεργειακή απεξάρτηση από τη Ρωσία.

Ωστόσο η εκτίμηση ότι, **μετά το 2025 η περιοχή των Μεσογειακών Εταίρων θα καταστεί καθαρός εισαγωγέας ενέργειας**, ενώ μέχρι τότε η υπόψη περιοχή είναι καθαρός εξαγωγέας ενέργειας, θα ασκεί νομοτελειακά σημαντικές επιπτώσεις, τόσο στον ενεργειακό τομέα των εν λόγω χωρών όσο και στην ενεργειακή πολιτική της ΕΕ, ιδιαίτερα όσον αφορά στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού της.

Η προαναφερόμενη καίρια **αλλαγή στο ενεργειακό status** της περιοχής των Μεσογειακών Εταίρων σε περιφερειακό επίπεδο, σε κατάσταση εισαγωγέα ενέργειας, οφείλεται στην αναμενόμενη οικονομική και βιομηχανική ανάπτυξη των Εταίρων, στην πληθυσμιακή αύξησή τους καθώς και στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου των πολιτών τους. Με δεδομένη την αδυναμία των υφισταμένων τεχνολογιών εκμετάλλευσης κοιτασμάτων υδρογονανθράκων και των τεχνολογιών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, να προκαλέσουν την αναστροφή της προαναφερθείσας ενεργειακής μετάβασης, κρίνεται **επιβεβλημένη η λήψη μέτρων ενεργειακής πολιτικής**, προκειμένου να περιορισθεί ο ρυθμός μετάβασης από την κατάσταση του καθαρού εξαγωγέα ενέργειας σε καθαρό εισαγωγέα ενέργειας.

Η σταδιακή μείωση των διαθέσιμων ενεργειακών ποσοτήτων προς εξαγωγή λόγω της διαρκώς αυξανόμενης εγχώριας ενεργειακής κατανάλωσης, αναμένεται να αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα στην οικονομική ευημερία των ενεργειακά πλούσιων χωρών της περιοχής, καθώς η εθνική οικονομία των εν λόγω Εταίρων βασίζεται στις ενεργειακές εξαγωγές τους. Όσον αφορά στις ενεργειακά φτωχές χώρες της περιοχής, η ολοένα αυξανόμενη εγχώρια ενεργειακή ζήτηση, αναμένεται να προκαλέσει αυξημένο οικονομικό κόστος ενεργειακών εισαγωγών, το οποίο και συνιστά **πλήγμα για τις Οικονομίες των Εταίρων** αυτών.

Η αναμενόμενη μετάβαση στο εγγύς μέλλον της περιοχής των Μεσογειακών Εταίρων στην κατάσταση του καθαρού εισαγωγέα ενέργειας, εκτιμάται ότι θα ασκήσει **αρνητική επίδραση στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού της ΕΕ**, η οποία και αποτελεί πρωταρχικό εμπορικό εταίρο και αποδέκτη ενεργειακών εξαγωγών των Εταίρων. Επιπροσθέτως, η ΕΕ θα οδηγηθεί σε εισαγωγές ενεργειακών προϊόντων από πιο μακρινές γεωγραφικά χώρες, με αυξημένο κόστος μεταφοράς.

Η **γεωπολιτική θέση των Μεσογειακών Εταίρων** είναι κομβική για την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού της ΕΕ, αφενός λόγω της γειννίας των Εταίρων με τις ενεργειακά πλούσιες χώρες του Περσικού κόλπου, αφετέρου λόγω της διέλευσης αγωγών φυσικού αερίου και αργού πετρελαίου από την Κασπία θάλασσα προς τις αγορές της Δύσης, διαμέσου της περιοχής των Μεσογειακών Εταίρων. Εξάλλου οι διεθνείς γεωπολιτικοί ανταγωνισμοί με επίκεντρο την ενέργεια, προσανατολίζονται πρωτίστως στον έλεγχο των αξόνων διαμετακόμισής της και δευτερευόντως στον έλεγχο των ενεργειακών πηγών. Αρκετοί εκ των Μεσογειακών Εταίρων βρίσκονται επί του «αναχωματικού δακτυλίου» (Rimland) του Spykman, γεγονός που προσδίδει εξαιρετική γεωστρατηγική αξία και συνιστά παράγοντα ισχύος. Οι υπόλοιποι Εταίροι βρίσκονται εγγύς της Rimland σε νευραλγική γεωστρατηγική θέση, ελέγχοντας το γεωστρατηγικό άξονα αγγλοσαξονικής επιρροής μεταξύ 35^{ου} και 36^{ου} παραλλήλου, από την Κύπρο (ανατολικά) έως το Γιβραλτάρ (δυτικά). Ο άξονας αυτός αποτελεί την οδό εξόδου των πετρελαϊκών αποθεμάτων του Περσικού κόλπου και της λεκάνης της Κασπίας που οδεύουν προς το Γιβραλτάρ με απώτερο προορισμό τον Ατλαντικό ωκεανό. Ιδιαίτερα νευραλγική είναι η γεωπολιτική σημασία της Τουρκίας, καθώς διέρχονται από αυτήν αγωγοί ενέργειας αμερικανικών και ρωσικών συμφερόντων. Η διώρυγα του Σουέζ επίσης, αποτελεί

σημαντικό θαλάσσιο σημείο ελέγχου (Choke point) με υψίστη γεωστρατηγική και γεωοικονομική αξία, διαμέσου της οποίας υλοποιείται η μεταφορά αργού πετρελαίου από τον Περσικό κόλπο προς τη Μεσόγειο θάλασσα και τις δυτικές αγορές.

Η υλοποίηση στο πλαίσιο του οικονομικού τομέα της ΕΜΣ, του φιλόδοξου στόχου της **Ευρωμεσογειακής ζώνης ελευθέρων εμπορικών συναλλαγών**, απαιτεί από πλευράς των Μεσογειακών Εταιρών, την υιοθέτηση και εφαρμογή διαρθρωτικών μέτρων και μεταρρυθμιστικών δράσεων για την αναδιάρθρωση του οικονομικού τους τομέα. Η υπόψη αναδιάρθρωση θα συμβάλει στην επίτευξη της ανταγωνιστικότητας του ενεργειακού τομέα των Εταιρών με ταυτόχρονη εισαγωγή κανόνων της ελεύθερης αγοράς στον εν λόγω τομέα, ενώ συνάμα αποτελεί επιτακτική ανάγκη προκειμένου ο ενεργειακός τομέας των Εταιρών να καταστεί καταλύτης οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας. Επί του παρόντος, μόνο η Τουρκία έχει υιοθετήσει στον τομέα της εθνικής οικονομίας της, την έμπρακτη εφαρμογή αξιόλογων διαρθρωτικών δράσεων και θεσμικών αλλαγών.

Η **προσέλκυση αλλοδαπών ιδιωτικών κεφαλαίων** για χρηματοδότηση έργων ενεργειακών υποδομών των Μεσογειακών Εταιρών τα οποία θα συμβάλλουν στην επιθυμητή αναδιάρθρωση του ενεργειακού τομέα τους, αποτελεί προτεραιότητα ύψιστης σημασίας. Στην κατεύθυνση αυτή, καθοριστική είναι και η συμβολή των ευρωπαϊκών ενεργειακών εταιρειών και επενδυτών, όπως για παράδειγμα η συμμετοχή αυτών στην ηλεκτροπαραγωγή μέσω **σταθμών IPP** (Independent Power Producers) καθώς και σε δραστηριότητες έρευνας και εξόρυξης κοιτασμάτων υδρογονανθράκων μέσω **συμφωνιών PSA** (Production Sharing Agreement).

Αναφορικά με την τιμολόγηση των διαφόρων ενεργειακών προϊόντων, η υφιστάμενη πολιτική των Μεσογειακών Εταιρών διέπεται από την ύπαρξη επιδοτήσεων καθόσον αυτά θεωρούνται ως κοινωνικά αγαθά. Η προσέγγιση όμως αυτή επιφέρει στρεβλώσεις στον ανταγωνισμό του ενεργειακού τομέα και μη εφαρμογή της τιμολόγησης στη βάση του πραγματικού κόστους. Η ηλεκτρική ενέργεια εκλαμβάνεται επίσης ως κοινωνικό αγαθό από το πλείστο εκ των Εταιρών, γεγονός που δικαιολογεί την ισχύουσα αρχή της ενιαίας τιμής πώλησης αυτής για το σύνολο μίας χώρας, παραβλέποντας τις απώλειες των δικτύων μεταφοράς και διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας οι οποίες σε απομακρυσμένες περιοχές διαφοροποιούνται

σημαντικά. Στο πλαίσιο της στοχοθεσίας του ενεργειακού τομέα της ΕΜΣ, οι Εταίροι προσανατολίζονται στην **τιμολόγηση των ενεργειακών προϊόντων στη βάση του πραγματικού κόστους**, ωστόσο υπολείπεται αρκετή πρόοδος προκειμένου να καταργηθούν οι επιδοτήσεις στις τιμές των ενεργειακών προϊόντων.

Η **εμπειρία που διαθέτουν οι χώρες της ΕΕ** από την πρόσφατη υιοθέτηση ενεργειακών πολιτικών που επέφεραν την ενδυνάμωση της ανταγωνιστικότητάς τους, την εισαγωγή ιδιωτικών κεφαλαίων σε κλάδους του ενεργειακού τομέα και την κατάργηση των κρατικών ενεργειακών μονοπωλίων, εκτιμάται ότι θα αποτελέσει πολύτιμο αρωγό για την αναδιάρθρωση του ενεργειακού τομέα των Εταίρων.

Η βιομηχανική και οικονομική ανάπτυξη που συντελείται στους Μεσογειακούς Εταίρους οδηγεί σε εκθετική αύξηση της κατά κεφαλήν εγχώριας ενεργειακής κατανάλωσης, γεγονός που καθιστά επιτακτική την εφαρμογή δράσεων ενεργειακής πολιτικής στην κατεύθυνση της **εξοικονόμησης ενέργειας** και της υιοθέτησης σύγχρονων **τεχνολογιών αυξημένης ενεργειακής απόδοσης**. Επί του παρόντος, η κατά κεφαλήν εγχώρια ενεργειακή κατανάλωση είναι μικρή σε σύγκριση με το αντίστοιχο μέγεθος για τις χώρες της ΕΕ, ωστόσο εκτιμάται ραγδαία αύξηση του μεγέθους στο εγγύς μέλλον. Η τακτική διεξαγωγή ενεργειακών ελέγχων σε μονάδες υψηλής ενεργειακής κατανάλωσης, η αγορά σύγχρονου ενεργειακού εξοπλισμού και η εφαρμογή δράσεων διαχείρισης της ενεργειακής ζήτησης (Demand Side Management) αποτελούν ενδεδειγμένες πολιτικές στο υπόψη πεδίο.

Η αξιοποίηση του σημαντικού ανεκμετάλλευτου δυναμικού σε **ΑΠΕ** των Μεσογειακών Εταίρων, εκτιμάται ότι θα αποτελέσει πρωταρχική προτεραιότητα της προτεινόμενης ενεργειακής πολιτικής τους. Πρόκειται για δράση που θα αμβλύνει την ενεργειακή εξάρτηση των υπόψη χωρών ενώ ταυτόχρονα αποτελεί πεδίο για την εισαγωγή ιδιωτών στον ενεργειακό τομέα. Επιπροσθέτως, θα επέλθει μείωση των ενεργειακών εκπομπών ρύπων και συμβολή στην προστασία του περιβάλλοντος. Η υπόψη δράση προϋποθέτει τη συνδρομή των χωρών της ΕΕ, στον τομέα της παροχής τεχνογνωσίας προς τους Εταίρους. Επί του παρόντος, η συμμετοχή των ΑΠΕ στην πρωτογενή ενεργειακή παραγωγή των Εταίρων είναι περιορισμένη, γεγονός που αποτυπώνεται στον αντίστοιχο ενεργειακό δείκτη, παρόλο το υφιστάμενο υψηλό δυναμικό των χωρών, σε αιολική και ηλιακή ενέργεια.

Σε αρκετούς Μεσογειακούς Εταίρους υφίσταται περιορισμένος εξηλεκτρισμός σε αγροτικές και απομονωμένες περιοχές, γεγονός που επιβάλλει την **προώθηση δράσεων εξηλεκτρισμού** των υπόψη περιοχών ως προτεραιότητα της ενεργειακής πολιτικής των χωρών αυτών. Ο περιορισμένος εξηλεκτρισμός αντιμετωπίζεται συχνά με τη χρήση αυτόνομων συστημάτων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ.

14.3 Προοπτικές για την Ευρώ - Μεσογειακή συνεργασία

Η ενεργειακή διάσταση της ΕΜΣ¹⁴⁹⁰ αποτελεί υποσύνολο του οικονομικού πυλώνα, ο οποίος αλληλεπιδρά με τους άλλους δύο πυλώνες (πολιτικής και ασφάλειας, κοινωνικός και πολιτιστικός). Η συνολική πρόοδος της ΕΜΣ δεν είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακή, καθώς δέχθηκε εξ' αρχής αρνητική επιρροή από τη διαρκή τροχοπέδη της ειρηνευτικής διαδικασίας για την επίλυση του Παλαιστινιακού προβλήματος. Στη σημαντική αυτή τροχοπέδη, προστέθηκαν στη συνέχεια και οι αραβικές εξεγέρσεις οι οποίες επιδείνωσαν την πολιτική και κοινωνική αστάθεια της Μεσογειακής λεκάνης. Ο σφοδρός εμφύλιος πόλεμος της Συρίας επέφερε εκθετική αύξηση στις παράνομες μεταναστευτικές ροές από χώρες της Βορείου Αφρικής προς χώρες της ΕΕ. Επιπλέον, η τρομοκρατία, η έξαρση ισλαμικού φονταμενταλισμού, οι νέες μορφές απειλών και οι ασύμμετρες απειλές αποθαρρύνουν τις προοπτικές συνεργασίας μεταξύ των χωρών της βόρειας και της νότιας μεσογειακής ακτής. Παρατηρείται συνεπώς μία **καθολική αποτυχία του πυλώνα πολιτικής και ασφάλειας της ΕΜΣ**. Το υφιστάμενο συγκρουσιακό περιβάλλον και η γεωπολιτική αστάθεια της περιοχής δεν εγγυώνται την ειρήνη, τη σταθερότητα και την ασφάλεια.

Πλέον των ανωτέρω γεωπολιτικών εξελίξεων της ευρύτερης μεσογειακής λεκάνης, τα **χρόνια προβλήματα ασφαλείας** που υπήρχαν στη Μεσόγειο κατά τη “Διακήρυξη της Βαρκελώνης”, μετά την παρέλευση εικοσαετίας παραμένουν άνευ επίλυσης χωρίς να σημειωθεί ουσιαστική πρόοδος. Εν προκειμένω, το Παλαιστινιακό και το Κυπριακό πρόβλημα, καθώς και τα αιτήματα για αυτονομία των Κουρδικών πληθυσμών της περιοχής (Τουρκίας, Συρίας, Ιράν και Ιράκ). Εν κατακλείδι, οι προϋπάρχοντες γεωπολιτικοί ανταγωνισμοί των ισχυρών διεθνών δρώντων για προβολή ισχύος στη Μεσόγειο, εξακολουθούν να υφίστανται με αμείωτη ένταση, ενώ

¹⁴⁹⁰

Η ΕΜΣ αφορά στην περίοδο 1995-2008. Στη συνέχεια, η εν λόγω συνεργασία υφίσταται με τη μορφή “Ένωση για τη Μεσόγειο” (Union for the Mediterranean – UfM), διάδοχο της ΕΜΣ.

οι γεωπολιτικές εξελίξεις της περιοχής έχουν πυροδοτήσει νέες αντιπαραθέσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η πρόσφατη ανακάλυψη νέων εκμεταλλεύσιμων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στη ΝΑ Μεσόγειο. Συνεπώς, η αρχιτεκτονική ασφαλείας της περιοχής είναι πλέον δυσχερέστερη, σε σύγκριση με το 1995 όπου υπεγράφη η εξαιρετικά φιλόδοξη ΕΜΣ.

Η προσδοκία ότι η οικονομική συνεργασία, οι χρηματοδοτικές ροές και η ανάπτυξη του εμπορίου θα επέφεραν καίριες πολιτικές μεταρρυθμίσεις και συνακόλουθα πολιτικοκοινωνική σταθερότητα στην περιοχή της Μεσογείου, αποδεικνύεται πλέον μία μη ρεαλιστική προσέγγιση. Η σύγχρονη καθημερινή πραγματικότητα επιβεβαιώνει ότι η αποτυχία του πυλώνα πολιτικής και ασφάλειας της ΕΜΣ ο οποίος βασίστηκε στην ΚΕΠΠΑ,¹⁴⁹¹ άσκησε **αρνητική επιρροή και στους λοιπούς πυλώνες της ΕΜΣ**, δρώντας ανασταλτικά σε πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις, στην οικοδόμηση της κοινωνίας πολιτών και στην προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου. Το **domino effect** αυτό ήταν μία νομοτελειακή εξέλιξη καθόσον η ασφάλεια ως έννοια αποτελεί πλέον μία συνισταμένη που εμπεριέχει οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντολογική διάσταση. Η ΕΜΣ παρόλα αυτά, σημείωσε σημαντική πρόοδο στον κοινωνικό και πολιτιστικό πυλώνα, ενώ στον πυλώνα της οικονομίας σημειώθηκαν κάποια επιτεύγματα, πλην όμως η εκπλήρωση των αρχικών προσδοκιών απέχει σημαντικά.

Το υφιστάμενο οικονομικό χάσμα μεταξύ της ΕΕ και των Μεσογειακών Εταίρων δεν έχει γεφυρωθεί και επιπλέον δεν διαφαίνεται στο εγγύς μέλλον η προοπτική της επιθυμητής οικονομικής σύγκλισης. Εν τω μεταξύ, η δημιουργία της **Ευρώ - Μεσογειακής ζώνης ελευθέρων εμπορικών συναλλαγών** συντελείται με εξαιρετικά αργούς ρυθμούς και η υλοποίησή της στο εγγύς μέλλον εκτιμάται ανέφικτη. Αξιοσημείωτη είναι δε η πολιτική προστασίας εκ μέρους της ΕΕ, αναφορικά με τις εισαγωγές αγροτικών προϊόντων των Μεσογειακών Εταίρων, τη στιγμή μάλιστα που οι τελευταίοι πιέζονται προκειμένου να εφαρμόζουν δράσεις φιλελεύθερης οικονομικής πολιτικής, με οικονομικό και κοινωνικό κόστος για τους ίδιους.

¹⁴⁹¹

Η ΚΕΠΠΑ (μετέπειτα ΚΠΑΑ) αναπτύχθηκε με την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ το 1992, ενώ με την υπογραφή της Συνθήκης του Άμστερνταμ το 1997, τροποποιήθηκε και ενισχύθηκε.

Η πρόσφατη επανεκλογή του Benjamin Netanyahu (17 Μαρτίου 2015) και οι προβληματικές πλέον σχέσεις της Ουάσιγκτον με το Τελ Αβίβ δεν προοιωνίζουν θετικές εξελίξεις στο **Παλαιστινιακό πρόβλημα**. Επιπλέον, η στρατηγική της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας – **ΚΕΠΠΑ** (Common Foreign and Security Policy – CFSP) για την ΕΜΣ και τη Μέση Ανατολή φαίνεται να περιορίζεται σε ευχολόγια, ενώ η συμμετοχή της ΕΕ στο κουαρτέτο για τη Μέση Ανατολή (ΗΠΑ, ΕΕ, ΟΗΕ, Ρωσία) δεν είχε κάποιο ειδικό βάρος. Σε αντίθεση με το **διευρυμένο ρόλο του NATO** στην περιοχή, η ΕΕ διαμέσου της ΚΕΠΠΑ δεν φαίνεται ικανή να προβάλει αντίστοιχη ισχύ στη Μεσόγειο. Η ΚΕΠΠΑ απέτυχε πρωτίστως διότι στο πεδίο άσκησης εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ, εκδηλώθηκαν ενισχυμένες φυγόκεντρες δυνάμεις. Αυτό συνέβη καθόσον η Γερμανία, η Γαλλία και η Αγγλία, έναντι της ευημερίας της ΕΕ, προέταξαν τις εθνικές γεωπολιτικές επιδιώξεις τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτυχίας της ΚΕΠΠΑ και εξόφθαλμης έλλειψης συνεκτικής πολιτικής στους κόλπους της ΕΕ, αποτελεί το ακανθώδες πρόβλημα διαχείρισης της μαζικής μετανάστευσης πληθυσμών της Συρίας και άλλων μουσουλμανικών γειτονικών της χωρών σε ευρωπαϊκά εδάφη. Εν προκειμένω, η αδυναμία της ΕΕ και η αποτυχία της ΚΕΠΠΑ να αντιμετωπίσουν την υπόψη κρίση, οδήγησε στην ανάθεση της διαχείρισης αυτής στο NATO. Εκτιμάται ότι, η **συνεργασία της ΕΕ με την αμερικανική υπερδύναμη**, η πολιτική της οποίας απολαμβάνει πλήρη κυριαρχία στη Μέση Ανατολή, αποτελεί τη μόνη εγγύηση προκειμένου η ΕΕ να διαδραματίσει ενεργό ρόλο στις γεωπολιτικές εξελίξεις της μεσογειακής λεκάνης. Ο ρόλος αυτός μάλιστα που θα βασίζεται στην άσκηση **στρατηγικής «έξυπνης ισχύος»**, θα αμβλύνει την αποτυχία της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ να εκδημοκρατίσει χώρες της Μέσης Ανατολής με στρατηγικές δογματικού ιμπεριαλισμού. Αυτές βέβαια οι στρατηγικές «σκληρής ισχύος» των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή, αποτέλεσαν τροχοπέδη στην ενσωμάτωση των Μεσογειακών Εταίρων από την ΕΕ με εφαρμογή πολιτικών «ήπιας ισχύος». Σημειωτέον ότι μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001 ο Πρόεδρος των ΗΠΑ George W. Bush, υιοθέτησε στο στρατηγικό δόγμα της χώρας τον προληπτικό πόλεμο (preventive war doctrine),¹⁴⁹² ενώ το δόγμα της αποτροπής εξακολουθεί να ισχύει.¹⁴⁹³

¹⁴⁹² Βλέπε αναλυτικότερα: The National Security Strategy of the United States of America, The White House, Washington D.C., September 2002.

Available at: <https://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>
¹⁴⁹³ Sestanovich Stephen, American Maximalism, The National Interest, No. 79, Spring 2005.

Αναφορικά με την **αντιμετώπιση της έξαρσης του ισλαμικού φονταμενταλισμού** στις αραβικές χώρες της Μεσογείου, εκτιμάται ότι η ΕΕ και γενικότερα η Δύση, πρέπει να υποστηρίξει έμπρακτα τη δημιουργία της κοινωνίας των πολιτών των μουσουλμανικών κινημάτων. Απαιτείται επίσης η επαναπροσέγγιση της Δύσης με το μουσουλμανικό κόσμο, με χρήση πολιτικών «έξυπνης ισχύος».¹⁴⁹⁴ Το εγχείρημα εστιάζει στην ενίσχυση των μετριοπαθών μουσουλμάνων και στη γενναία χρηματοδότηση της **ανάδειξης του μετριοπαθούς Ισλάμ**. Εκείνων που επιθυμούν τον εκδημοκρατισμό των κοινωνιών τους και τις μεταρρυθμίσεις που θα τους επιτρέψουν μία ισότιμη συμμετοχή και ένα ειρηνικό *modus vivendi* στο διεθνές δυτικογενές σύστημα. Εξάλλου, ο πόλεμος εναντίον της τρομοκρατίας συνεπάγεται μια πάλη μεταξύ ριζοσπαστών και μετριοπαθών, εντός του ισλαμικού πολιτισμού. Η επαναπροσέγγιση όμως με το Ισλάμ, προκειμένου να είναι γόνιμη, προαπαιτεί κατάλληλη διαμόρφωση της εσωτερικής κοινής γνώμης των ευρωπαϊκών χωρών, έτσι ώστε να εξοβελιστεί κάθε έκφανση ξενοφοβίας, ρατσισμού και κοινωνικών διαταραχών. Η υπόψη πρόταση αφορά στις χώρες οι οποίες τυγχάνουν αποδέκτες μαζικών κυμάτων λαθρομετανάστευσης.

Η άρση της διεθνούς απομόνωσης του Ιράν και η εκ νέου συμμετοχή του στο διεθνές οικονομικό σύστημα δια μέσω της συμφωνίας “Joint Comprehensive Plan of Action – JCPOA, 2015” (μεταξύ του Ιράν, της Ρ5+1 και της ΕΕ) για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν¹⁴⁹⁵ συνιστά μεταξύ άλλων, μία σημαντική **δράση προσέγγισης με τον αραβικό κόσμο** η οποία συνέβαλε τόσο στη βελτίωση της αρχιτεκτονικής ασφάλειας της Μεσογείου, όσο και στην ενίσχυση του διεθνούς περιβάλλοντος ασφάλειας. Καταλυτικό ρόλο στην επίτευξη της συμφωνίας είχε ο Πρόεδρος Barack Obama, εφαρμόζοντας στη προσέγγιση των ΗΠΑ με το Ιράν, στρατηγική «έξυπνης ισχύος».¹⁴⁹⁶ Στο σημείο αυτό, επειδή η επίτευξη της **JCPOA** βασίστηκε στις **αγαστές διατλαντικές σχέσεις**, καθίσταται αντιληπτό ότι, η σύγκλιση και ενδυνάμωση των διατλαντικών σχέσεων δύναται να συμβάλει καταλυτικά στην οικοδόμηση μίας επιθυμητής αρχιτεκτονικής ασφάλειας στη Μεσόγειο.

¹⁴⁹⁴ Βλέπε αναλυτικότερα: Πέτρος Σιούσιουρας, Κυριάκος Χουρδάκης και Κων/νος Αντωνάτος, Η Καταλυτική Συνεισφορά της “Έξυπνης Ισχύος” ως Στρατηγική Επιλογή Αντιμετώπισης της Σύγχρονης Θρησκευτικής Τρομοκρατίας, Ο.π.

¹⁴⁹⁵ Sioussiouras P., Grekos D. & Chourdakis K., Mediterranean and Middle East under Environmental Stake: the Legal Precedent as Consequential to Iranian Nuclear Programme, Middle East Forum, Ο.π., p. 11.

¹⁴⁹⁶ Αναλυτικότερα βλέπε: Sioussiouras, P., Chrysochou, G. & Chourdakis, K., Transatlantic relations: The Case of Iranian Nuclear Program, Journal of Military and Strategic Studies, Ο.π.

Οι **Μεσογειακοί Εταίροι** οφείλουν νομοτελειακά να συμπεριλάβουν την παγκοσμιοποίηση ως μία κρίσιμη παράμετρο στην εθνική στρατηγική τους και κατά προέκταση στην πολιτική ασφαλείας τους. Με δεδομένο ότι η ασφάλεια στη νέα τάξη πραγμάτων αποτελεί συνισταμένη πολλών επί μέρους δυνάμεων και ότι συχνά ξεπερνά τα εθνικά σύνορα και αφορά σε υπέρ-εθνικές απειλές, η συμμετοχή σε διακρατικές και περιφερειακές δράσεις καθώς και η συνέργεια πολιτικών, κρίνεται επιβεβλημένη. Τα κράτη οφείλουν να κατανοήσουν ότι η σύγχρονη εκδοχή της ασφάλειας, απαιτεί συμμαχίες προκειμένου να αντιμετωπισθούν νέου τύπου και συχνά πλέον ασαφείς απειλές, όπως η τρομοκρατία, το οργανωμένο έγκλημα, οι περιβαλλοντικές καταστροφές, η μαζική μετανάστευση, η κλιματική αλλαγή ή οι πανδημίες. Συνεπώς, οι στρατιωτικού τύπου συμμαχίες της εποχής του Ψυχρού πολέμου που αφορούσαν σε αντιπαραθέσεις έναντι τρίτων αντιπάλων χωρών, παραπέμπουν σε παρωχημένες πρακτικές, οι οποίες δεν δύναται να προάγουν την ασφάλεια στη νέα τάξη πραγμάτων. Αντίθετα, η **ένταξη των Εταίρων σε πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές διαδικασίες**, που έχουν θεσπισθεί από τη διεθνή κοινότητα, αποτελούν καταλύτη προς την επιθυμητή κατεύθυνση.

14.4 Προοπτικές για την Ευρώ - Μεσογειακή ενεργειακή συνεργασία

Αναφορικά με τις προοπτικές εξέλιξης της Ευρώ - Μεσογειακής ενεργειακής συνεργασίας, είναι ευοίωνες και συνάμα καταλυτικές για την πρόοδο της ΕΜΣ καθώς ο τομέας της ενέργειας αποτελεί τον πυρήνα της οικονομικής δραστηριότητας. Η επιτυχής έκβαση της συνεργασίας θα επιφέρει σημαντικό όφελος ένθεν κακείθεν, στους Μεσογειακούς Εταίρους και στις χώρες της ΕΕ.

Τα αξιόλογα οικονομικά **εκμεταλλεύσιμα κοιτάσματα υδρογονανθράκων** που ανακαλύφθηκαν πρόσφατα σε περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου, αναδύουν στο προσκήνιο μεγάλες επενδυτικές ευκαιρίες για τις ευρωπαϊκές ενεργειακές εταιρείες. Ήδη έχουν συναφθεί συμβόλαια για εκμετάλλευση αποδεδειγμένων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων, για έρευνες εντοπισμού νέων κοιτασμάτων καθώς και για ανέγερση μεγάλων ενεργειακών έργων υποδομής. Τα έργα αυτά αφορούν στη δημιουργία μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, στην κατασκευή δικτύων μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, στην κατασκευή αγωγών διαμετακόμισης πετρελαίου και φυσικού αερίου καθώς και εγκαταστάσεων εξόρυξης

αυτών. Οι δραστηριότητες αυτές θα αποφέρουν σημαντικά οφέλη στους Μεσογειακούς Εταίρους, οι οποίοι αφενός θα αναστρέψουν δυναμικά την υπάρχουσα τάση μετατροπής τους σε εισαγωγείς ενέργειας σε περιφερειακό επίπεδο, αφετέρου βοηθούμενοι από τις ευρωπαϊκές εταιρείες θα αποκτήσουν πολύτιμη τεχνογνωσία και σύγχρονη ενεργειακή υποδομή.

Τα ανωτέρω όμως κοιτάσματα υδρογονανθράκων επέφεραν μεταβολή των γεωπολιτικών δεδομένων και ισορροπιών ισχύος στην περιοχή. Δημιούργησαν νέες γεωπολιτικές προκλήσεις και ενδεχόμενα συρράξεων. Οι υφιστάμενες **δυσχέρειες στην οριοθέτηση των περιοχών εκμετάλλευσης**, αποτελούν τροχοπέδη στις έρευνες για εντοπισμό και εκμετάλλευση κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στη θαλάσσια περιοχή των Μεσογειακών Εταίρων. Χαρακτηριστική περίπτωση είναι η γεωπολιτική αντιπαράθεση του Ισραήλ με το Λίβανο για την εκμετάλλευση του κοιτάσματος φυσικού αερίου Λεβιάθαν (Leviathan), τα σημεία εξόρυξης του οποίου βρίσκονται στη θαλάσσια περιοχή του Ισραήλ, ωστόσο αυτό εκτείνεται και στα χωρικά ύδατα του Λιβάνου. Υπάρχουν επίσης κοιτάσματα φυσικού αερίου υπό ισραηλινό έλεγχο τα οποία ανήκουν στην ΑΟΖ της Αιγύπτου. Αποτελεί λοιπόν επιτακτική ανάγκη η άμεση **οριοθέτηση θαλασσιών ζωνών εθνικής κυριαρχίας** και εάν είναι δυνατόν η ανακήρυξη και οριοθέτηση ΑΟΖ των χωρών της περιοχής, προκειμένου να μην υφίστανται διενέξεις οι οποίες αποτελούν πρόσκομμα στις υφιστάμενες έρευνες. Επιπροσθέτως, η προοπτική σύναψης νέων **πολυμερών συνεργασιών, περιφερειακών διεργασιών και συμπράξεων**, καθώς και η συνομολόγηση συμφωνιών θα επιδράσουν καταλυτικά στην ομαλή διεξαγωγή των ερευνών προς όφελος των Μεσογειακών Εταίρων.

Ωστόσο, ένας επιπλέον ανασταλτικός παράγοντας στις έρευνες είναι η Άγκυρα, η οποία έχει επανειλημμένως κωλυσιεργήσει έρευνες επί της κυπριακής ΑΟΖ που διεξήχθησαν σε συνεργασία με το Ισραήλ και τις ΗΠΑ. Το γεγονός αυτό είναι απόρροια της **μαξιμαλιστικής εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας**, η οποία επιδιώκει την άσκηση περιφερειακής ηγεμονίας στην περιοχή. Οι φιλόδοξες βλέψεις της ενισχύθηκαν έναντι της ανταγωνίστριας δύναμής της Αιγύπτου, η οποία λόγω της «αραβικής Άνοιξης» ασκεί πλέον μειωμένη επιρροή στον αραβικό κόσμο.

Εν τω μεταξύ, οι οικονομικές επενδύσεις και η τεχνογνωσία των μεγάλων ευρωπαϊκών ενεργειακών εταιρειών, θα συνδράμουν τους Μεσογειακούς Εταίρους προκειμένου να αξιοποιήσουν το πολύτιμο και επί του παρόντος **ανεκμετάλλευτο δυναμικό τους σε ΑΠΕ**. Η εκμετάλλευση του υπόψη δυναμικού σε ΑΠΕ θα επιφέρει οικονομικά και περιβαλλοντικά οφέλη, ενώ ταυτόχρονα θα συμβάλλει στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού των Εταίρων, καθώς ένα τμήμα της ενεργειακής τους ζήτησης θα καλύπτεται από την εγχώρια παραγωγή ενέργειας διαμέσου των ΑΠΕ.

Οι προοπτικές της ΕΜΣ στο πεδίο της **αναδιάρθρωσης του ενεργειακού τομέα** των Εταίρων και πρωτίστως στο χώρο της **ηλεκτρικής ενέργειας** είναι ευοίωνες, καθώς οι χώρες της ΕΕ διαθέτουν πολύτιμη εμπειρία στην υλοποίηση διαρθρωτικών αλλαγών. Επιπροσθέτως, οι ευρωπαϊκές εταιρείες αποτελούν χρηματοδότη πολλών εκ των απαιτούμενων ενεργειακών δράσεων των Εταίρων.

Οι προοπτικές της ΕΜΣ στα πεδία της **αύξησης της ενεργειακής απόδοσης** και της **εξοικονόμησης ενέργειας** επιβάλλονται από τις υπάρχουσες χαμηλές τιμές των αντίστοιχων ενεργειακών δεικτών των Μεσογειακών Εταίρων. Επιπλέον η ενεργειακή έκφανση της ΕΜΣ αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στα υπόψη θέματα. Στα δύο αυτά πεδία, έχει συντελεσθεί σημαντική πρόοδος σε πολλές χώρες της ΕΕ, οι οποίες δύνανται να μεταφέρουν πολύτιμη τεχνογνωσία στους Εταίρους.

Στο πλαίσιο του στόχου της **ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού** που αποτελεί πρωταρχική επιδίωξη της ενεργειακής πολιτικής της ΕΜΣ, σχεδιάζεται η **ηλεκτρική διασύνδεση των εθνικών δικτύων μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας** καθώς και η κατασκευή αγωγών αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου. Τα υπόψη έργα δημιουργούν προοπτικές συνεργασίας μεταξύ των μερών της ΕΜΣ. Επιπλέον η διασύνδεση των εθνικών δικτύων μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας των χωρών που μετέχουν στην ΕΜΣ, θα επιδράσει στην οικονομική λειτουργία των εν λόγω δικτύων, καθώς θα λαμβάνει χώρα βέλτιστη εκμετάλλευση της συνολικής εγκατεστημένης ισχύος των σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, διότι οι αιχμές ηλεκτρικής ζήτησης εμφανίζονται σε διαφορετικές χρονικές περιόδους και συνεπώς η ζήτηση της ηλεκτρικής ενέργειας θα καλύπτεται από σταθμούς που λειτουργούν οικονομικότερα.

Η στρατηγική της ΕΕ στην περιοχή, είναι η ανάπτυξη πολύπλευρων σχέσεων και η κατασκευή πολλαπλών αγωγών μεταφοράς υδρογονανθράκων, ώστε να εξασφαλίζεται η **«ασφάλεια ενεργειακής παροχής»**. Παρά την ενεργειακή της εξάρτηση, η αδυναμία εφαρμογής ενιαίας πολιτικής και οι περιορισμένες στρατιωτικές δυνατότητες, δεν επέτρεψαν στην ΕΕ την άσκηση επιρροής στον **επανασχεδιασμό του παγκόσμιου ενεργειακού χάρτη**. Κατόπιν της ενσωμάτωσης πολλών χωρών στη διευρυμένη ΕΕ, η ΕΜΣ έρχεται αντιμέτωπη με την πρόκληση της συνεργασίας και προσαρμογής της σε ένα νέο πλέον status, όπου εξακολουθεί να θεωρείται νευραλγική συνεργασία σε περιφερειακό επίπεδο στη Μεσόγειο.

Βέβαια όπως προαναφέρθηκε, η πρόοδος της ΕΜΣ επηρεάζεται από το γεωπολιτικό περιβάλλον της περιοχής των Εταίρων, δηλαδή την ευρύτερη Μεσογειακή λεκάνη που περιλαμβάνει τη Μέση Ανατολή και τη Βόρειο Αφρική. Παρά την καθολική αποτυχία του πυλώνα πολιτικής και ασφάλειας της ΕΜΣ και τη γεωπολιτική αστάθεια της περιοχής, εν τούτοις εκτιμάται ότι, οι **προοπτικές για την πορεία της Ευρώ - Μεσογειακής ενεργειακής συνεργασίας είναι ευοίωνες**. Η εκτίμηση αυτή ενισχύεται από τη συνεργασία με τη Δύση, των μετριοπαθών ισλαμικών δυνάμεων που επικράτησαν έπειτα από τις αραβικές εξεγέρσεις, στη βάση του αμοιβαίου οφέλους και τη λογική του **win-win game**. Ιδιαίτερα ενθαρρυντικό είναι το παράδειγμα του Προέδρου της Αιγύπτου, Abdel Fattah el-Sisi, ο οποίος έχει ήδη αναπτύξει σχέσεις με χώρες της ΕΕ και επιδεικνύει ενδιαφέρον για ενεργειακές συνεργασίες, ενώ έχει δεσμευθεί και για στρατηγική συνεργασία με τις ΗΠΑ. Άλλωστε η ανακάλυψη σημαντικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στη θαλάσσια περιοχή των Μεσογειακών Εταίρων, αποτελεί μία ιδιαίτερα ευνοϊκή συγκυρία για **πολιτική εξωστρέφειας, διακρατικές και περιφερειακές συνεργασίες**. Είναι προφανές ότι πρόκειται για πολιτική που διασφαλίζει τη βέλτιστη αξιοποίηση των εγχώριων ενεργειακών πόρων και επιβάλλεται για λόγους εθνικού συμφέροντος.

Επιπροσθέτως, η παραπάνω αισιόδοξη εκτίμηση για την εξέλιξη της ενεργειακής διάστασης της ΕΜΣ, ενισχύεται και από τη **διαφαινόμενη μείωση της γεωπολιτικής αξίας της Τουρκίας**, η οποία και αποτελεί παράγοντα αστάθειας στη Μεσόγειο. Οι μαξιμαλιστικοί γεωστρατηγικοί σχεδιασμοί της Άγκυρας να καταστεί τοπική περιφερειακή δύναμη θα προσκρούσουν:

- στην προσέγγιση ΗΠΑ – Ιράν καθώς το δεύτερο αποτελεί μονόδρομο για τη βιωσιμότητα των αμερικανικών αγωγών υδρογονανθράκων της Κασπίας, οι οποίοι όντας επισφαλείς χρειάζονται τροφοδότη. Δεν είναι τυχαία άλλωστε η ρητορική του Προέδρου Barack Obama για το Ιράν¹⁴⁹⁷, όταν αποποιήθηκε τη ρητορική του George W. Bush, ο οποίος ενέταξε το Ιράν στον «άξονα του κακού» (Axis of Evil). Η Τεχεράνη όμως έχει **ανταγωνιστικές σχέσεις** με την Άγκυρα στον τομέα της διαμετακόμισης των ενεργειακών πόρων της Κασπίας. Ο ανταγωνισμός των δύο χωρών έχει και πολιτισμική έκφανση, καθώς η σουνιτική Τουρκία έχει υιοθετήσει ένα κοσμικό ισλαμικό πολιτικό σύστημα, ενώ το πολιτικό σύστημα του σιιτικού Ιράν, προβάλλει μία θεοκρατική τυπολογία. Εκτιμάται ότι το **Ιράν θα εξελιχθεί σε νέο γεωπολιτικό πόλο ισχύος** στην περιοχή της ευρύτερης Μέσης Ανατολής καθώς και σε σημαντικό ανταγωνιστικό πόλο του Συμβουλίου Συνεργασίας του Περσικού Κόλπου (GCC: Gulf Cooperation Council). Εξάλλου η επαναπροσέγγιση του Ιράν με τις ΗΠΑ και τη Δύση που οδήγησε στην **επίτευξη της JCPOA προσέδωσε στην Τεχεράνη σημαντικό προβάδισμα έναντι της Άγκυρας**.

- στην αποτυχία της εφαρμογής της πολιτικής των «μηδενικών προβλημάτων»¹⁴⁹⁸ με τις γειτονικές χώρες, σύμφωνα με το **δόγμα του «στρατηγικού βάθους»** που διατυπώθηκε από τον Ahmet Davutoglu, το οποίο κυριάρχησε πρόσφατα στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας. Η πολιτική αυτή στην πράξη περιορίστηκε σε ευχολόγιο, αποδίδοντας μόνο σε οικονομικό επίπεδο και όχι σε πολιτικό, όπως διεξοδικά αναλύθηκε στην παρούσα διατριβή. Άλλωστε η συγκρουσιακή Τουρκία έχει πλέον περιέλθει σε **διεθνή απομόνωση**.

- στις ανησυχίες της ίδιας, για πιθανή υιοθέτηση έντονης ριζοσπαστικής συμπεριφοράς του **κουρδικού πληθυσμού** που διαβιεί στη χώρα, ανησυχίες που έχουν οξυνθεί υπέρμετρα στη μετά Saddam Hussein εποχή και ιδιαίτερα κατόπιν των αραβικών εξεγέρσεων.

- στον έντονα **ισλαμικό προσανατολισμό** της χώρας, έπειτα από την αποτυχημένη προσπάθεια ομάδας στρατιωτικών να πετύχουν συνταγματική εκτροπή

¹⁴⁹⁷ «...Οι ΗΠΑ θέλουν το Ιράν να διαδραματίζει έναν δίκαιο ρόλο στην Κοινότητα των Εθνών με οικονομική και πολιτική ολοκλήρωση που φέρνει ευημερία και ασφάλεια...», Obama Barak, Speech to Turkish Parliament, April 7th, 2009, Associated Press, http://www.yahoo.com/s/ap/obama_text.

¹⁴⁹⁸ Ilias I. Kouskouvelis, The Problem with Turkey's "Zero Problems": Turkey, Past and Future. The Middle East Quarterly, Ο.π., σελ. 47-56.

(15 Ιουλίου 2016). Η πολιτική του Προέδρου Erdogan οδήγησε τη σημερινή Τουρκία σε πολιτικό χάος και κοινωνικές αναταραχές, με τη δυτικού τύπου εκκοσμίκευση που εισήγαγε ο Kemal Ataturk να έχει υποβαθμισθεί έντονα.¹⁴⁹⁹

Η Τουρκία άλλωστε, προκειμένου να καταστεί τοπική περιφερειακή δύναμη, έθεσε ως στρατηγικό στόχο την προβολή ισχύος στον αραβικό κόσμο. Συνακόλουθα, επικεντρώθηκε σε άσκηση πολιτιστικής διπλωματίας προσβλέποντας στην ανάδειξή της σε ηγέτιδα δύναμη του Πολιτικού Ισλάμ. Με την ιδιότητα αυτή, η χώρα ευελπιστούσε να αποκτήσει ρόλο διαμεσολάβησης στις σχέσεις του Ισλάμ με τη Δύση, καθώς και ρόλο επιδιαιτησίας στους ενδοισλαμικούς ανταγωνισμούς. Οι παραπάνω όμως εξελίξεις, αποστερούν ουσιαστικά από την Τουρκία την εκπλήρωση των στρατηγικών σχεδιασμών της, καθώς το φιλοδυτικό δημοκρατικό μουσουλμανικό μοντέλο το οποίο προέβλεπε στο παρελθόν ασκώντας επιρροή στον αραβικό κόσμο¹⁵⁰⁰, αποδομήθηκε από τον ακραιφνή ισλαμικό προσανατολισμό που υιοθέτησε η χώρα, έπειτα από την αποτυχημένη συνταγματική εκτροπή.

¹⁴⁹⁹ Siouziouras P., Chourdakis K. & Grekos D., Ο.π., p. 17.

¹⁵⁰⁰ Fuller G. & Lesser I., *Turkey's New Geopolitics: From the Balkans to Western China*, Westview Press, Colorado, Ο.π., p.p. 121-124.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι
ΤΙΜΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ

ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΥ ΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ έτους 2010

Μεσογειακοί Εταίροι (MP)	Ενεργειακή Εξάρτηση Εισαγωγών (%)				Διαφοροποίηση Πρωτογενών Καυσίμων	Διαφοροποίηση Καυσίμων για Ηλεκτροπαραγωγή	Διαφοροποίηση Εισαγομένων Καυσίμων
	Συνολική	Στερεά Καύσιμα	Πετρέλαιο	Φυσικό Αέριο			
Αίγυπτος	-23	97	-28	-28	1.031	0.901	0.678
Αλγερία	-410	98	-616	-334	0.704	0.152	0.785
Ιορδανία	94	-	100	0	0.265	0.358	0.571
Ισραήλ	97	93	100	0	0.709	0.639	1.017
Κύπρος	99	100	100	0	0.394	0	0.870
Λίβανος	97	100	100	100	0.372	0.220	0.216
Μάλτα	100	100	100	100	0	0	0
Μαρόκο	99	99	100	0	0.927	0.715	0.931
Παλαιστίνη	74	-	100	100	0.932	0	0.489
Συρία	-95	100	-140	0	0.793	0.941	0.555
Τουρκία	65	42	98	98	1.264	1.270	1.348
Τυνησία	16	100	2	33	0.760	0.210	1.013
Μέσος όρος (MP)	-22.7	58.8	-12.8	-98	1.248	1.315	1.327
Ελλάδα	77	13	100	100	1.010	1.180	0.980
Ιταλία	87	99	100	74	1.070	1.300	1.000
Μέσος όρος Ε.Ε.	50	47	75	89	1.310	1.630	0.880

ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΥ ΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ έτους 2020

Μεσογειακοί Εταίροι (MP)	Ενεργειακή Εξάρτηση Εισαγωγών (%)				Διαφοροποίηση Πρωτογενών Καυσίμων	Διαφοροποίηση Καυσίμων για Ηλεκτροπαραγωγή	Διαφοροποίηση Εισαγομένων Καυσίμων
	Συνολική	Στερεά Καύσιμα	Πετρέλαιο	Φυσικό Αέριο			
Αίγυπτος	-14	97	-7	-32	1.003	0.848	0.921
Αλγερία	-426	98	-846	-287	0.662	0.242	0.742
Ιορδανία	95	-	99	93	0.836	0.570	0.962
Ισραήλ	93	99	100	66	1.031	0.579	1.228
Κύπρος	98	100	100	100	0.394	0.752	0.870
Λίβανος	98	100	100	100	0.807	0.571	0.691
Μάλτα	97	100	100	100	0.169	0.326	0.043
Μαρόκο	97	99	100	97	1.014	0.994	1.147
Παλαιστίνη	39	-	100	0	1.125	0	0.164
Συρία	14	100	-15	57	0.804	0.913	0.702
Τουρκία	73	54	98	100	1.235	1.072	0.969
Τυνησία	6	100	-4	13	0.808	0.234	1.111
Μέσος όρος (MP)	-5	52.6	-9.9	-24.1	1.213	1.155	1.296
Ελλάδα	82	15	100	100	1.090	1.230	0.700
Ιταλία	93	99	100	81	1.090	1.320	0.950
Μέσος όρος Ε.Ε.	57	53	88	52	1.290	1.670	0.890

ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΥ ΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ έτους 2030

Μεσογειακοί Εταίροι (MP)	Ενεργειακή Εξάρτηση Εισαγωγών (%)				Διαφοροποίηση Πρωτογενών Καυσίμων	Διαφοροποίηση Καυσίμων για Ηλεκτροπαραγωγή	Διαφοροποίηση Εισαγομένων Καυσίμων
	Συνολική	Στερεά Καύσιμα	Πετρέλαιο	Φυσικό Αέριο			
Αίγυπτος	-11	95	5	-39	0.975	0.737	1.024
Αλγερία	-357	100	-727	-233	0.674	0.285	0.725
Ιορδανία	96	-	100	97	0.845	0.521	0.966
Ισραήλ	89	100	100	74	1.247	0.727	1.350
Κύπρος	96	100	100	100	0.534	0.752	0.875
Λίβανος	97	100	100	100	0.832	0.491	0.743
Μάλτα	97	100	100	100	0.203	0.469	0.068
Μαρόκο	94	99	100	98	1.176	1.014	1.233
Παλαιστίνη	32	-	100	0	1.074	0	0.050
Συρία	44	100	30	65	0.872	0.831	0.889
Τουρκία	80	70	98	98	1.208	1.091	1.098
Τυνησία	18	100	-6	34	0.805	0.230	1.099
Μέσος όρος (MP)	23.4	73.9	13.6	5.7	1.273	1.147	1.312

ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΥ ΤΟΜΕΑ 2010

Μεσογειακοί Εταίροι (MP)	Ενεργειακή Ένταση Ktoe/million Euro	Απόδοση Μετατρο- πής (%)	Κατά Κεφαλή Ενεργειακή Κατανάλωση		Μεταρρυθμίσεις Ενεργειακού Τομέα			
			Συνο- λική Tοe/ capita	Κατανάλωση Ηλεκτρισμού KWh/capita	Ανεξ. Αρχή	Συμμετοχή Ιδιωτών	Εμπορ. Εταιρ.	Ενεργ. Νόμος
Αίγυπτος	0.567	69	0.731	966.89	1	1	0	1
Αλγερία	0.557	55	0.987	612.27	0	1	0	0
Ιορδανία	0.610	73	0.759	923.96	1	1	1	1
Ισραήλ	0.167	72	4.565	8834.02	1	1	0	0
Κύπρος	0.285	68	3.750	4519.07	0	0	0	0
Λίβανος	0.304	73	1.165	1838.83	0	0	0	0
Μάλτα	0.227	57	2.199	4460.83	1	1	0	0
Μαρόκο	0.263	74	0.349	441.54	0	1	0	0
Παλαιστίνη	0.281	77	0.421	515.16	1	1	0	0
Συρία	1.018	85	1.047	897.74	0	0	0	0
Τουρκία	0.405	74	1.247	1446.71	1	1	1	1
Τυνησία	0.330	81	0.682	863.58	0	1	0	0
Μέσος όρος (MP)	0.395	71	0.970	1154	-	-	-	-
Ελλάδα	0.250	72	2.700	4060	1	1	1	1
Ιταλία	0.190	75	2.900	4270	1	1	1	1
Μέσος όρος Ε.Ε.	0.170	78	3.900	5850	-	-	-	-

ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΥ ΤΟΜΕΑ 2020

Μεσογειακοί Εταίροι (MP)	Ενεργειακή Ένταση Ktoe/million Euro	Απόδοση Μετατρο- πής (%)	Κατά Κεφαλή Ενεργειακή Κατανάλωση		Μεταρρυθμίσεις Ενεργειακού Τομέα			
			Συνο- λική Toe/ capita	Κατανάλωση Ηλεκτρισμού KWh/capita	Ανεξ. Αρχή	Συμμετοχή Ιδιωτών	Εμπορ. Εταιρ.	Ενεργ. Νόμος
Αίγυπτος	0.512	83	0.689	1502.86	1	1	1	1
Αλγερία	0.512	60	1.221	917.13	1	1	1	1
Ιορδανία	0.582	72	0.844	1287.09	1	1	1	1
Ισραήλ	0.125	78	4.010	9322.55	1	1	0	1
Κύπρος	0.290	78	4.507	5271.31	1	0	0	0
Λίβανος	0.391	80	1.531	3009.58	1	1	0	0
Μάλτα	0.315	72	3.250	6708.40	1	1	0	1
Μαρόκο	0.308	84	0.402	652.06	1	1	0	0
Παλαιστίνη	0.303	74	0.542	1061.37	1	1	0	0
Συρία	1.534	92	1.435	1970.67	1	1	0	0
Τουρκία	0.386	74	2.076	3256.82	1	1	1	1
Τυνησία	0.478	79	1.013	1654.78	1	1	0	1
Μέσος όρος (MP)	0.382	77	1.232	1996.57	-	-	-	-
Ελλάδα	0.300	68	3.200	5450	1	1	1	1
Ιταλία	0.190	66	3.100	5380	1	1	1	1
Μέσος όρος Ε.Ε.	0.190	68	4.100	6870	-	-	-	-

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ έτους 2010

Μεσογειακοί Εταίροι (ΜΡ)	Ποσοστό ΑΠΕ στην πρωτογενή ενέργεια (%)	Εκπομπές CO2 ανά εγχώρια κατανάλωση Tones/toe	Εκπομπές CO2 ανά κάτοικο Tones/capita	Εκπομπές CO2 ανά ΑΕΠ Tones/1000 euros
Αίγυπτος	6.65	2.634	1.925	1.493
Αλγερία	0.30	2.628	2.593	1.465
Ιορδανία	1.38	2.798	2.123	1.706
Ισραήλ	3.11	2.879	13.144	0.480
Κύπρος	4.05	2.320	8.700	0.667
Λίβανος	3.59	3.218	3.749	0.977
Μάλτα	0	2.965	6.522	0.660
Μαρόκο	0.70	3.294	1.150	0.868
Παλαιστίνη	25.56	1.970	0.829	0.553
Συρία	4.74	2.816	2.949	2.867
Τουρκία	13.48	2.538	3.166	1.028
Τυνησία	0.31	3.006	2.050	0.992
Μέσος όρος (ΜΡ)	7.43	2.681	2.602	1.060
Ελλάδα	5.6	3.1	8.4	0.8
Ιταλία	6.3	2.8	6.4	0.5
Μέσος όρος Ε.Ε.	5.5	2.2	8.3	0.4

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ έτους 2020

Μεσογειακοί Εταίροι (ΜΡ)	Ποσοστό ΑΠΕ στην πρωτογενή ενέργεια (%)	Εκπομπές CO2 ανά εγχώρια κατανάλωση Tones/toe	Εκπομπές CO2 ανά κάτοικο Tones/capita	Εκπομπές CO2 ανά ΑΕΠ Tones/1000 euros
Αίγυπτος	6.73	3.748	2.579	1.917
Αλγερία	0.35	2.575	3.144	1.315
Ιορδανία	1.79	3.106	2.621	1.809
Ισραήλ	2.96	3.626	14.539	0.455
Κύπρος	5.92	2.420	11.293	0.703
Λίβανος	2.69	3.182	4.878	1.243
Μάλτα	2.96	2.970	9.654	0.937
Μαρόκο	1.69	3.384	1.362	1.042
Παλαιστίνη	20.97	2.640	1.430	0.800
Συρία	2.91	3.631	5.209	5.571
Τουρκία	8.73	2.628	5.446	1.012
Τυνησία	5.84	2.841	2.879	1.358
Μέσος όρος (ΜΡ)	6.24	3.021	3.722	1.155
Ελλάδα	4.8	3.1	9.9	0.9
Ιταλία	7.6	2.2	6.8	0.4
Μέσος όρος Ε.Ε.	5.7	2.1	8.6	0.4

ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ έτους 2030

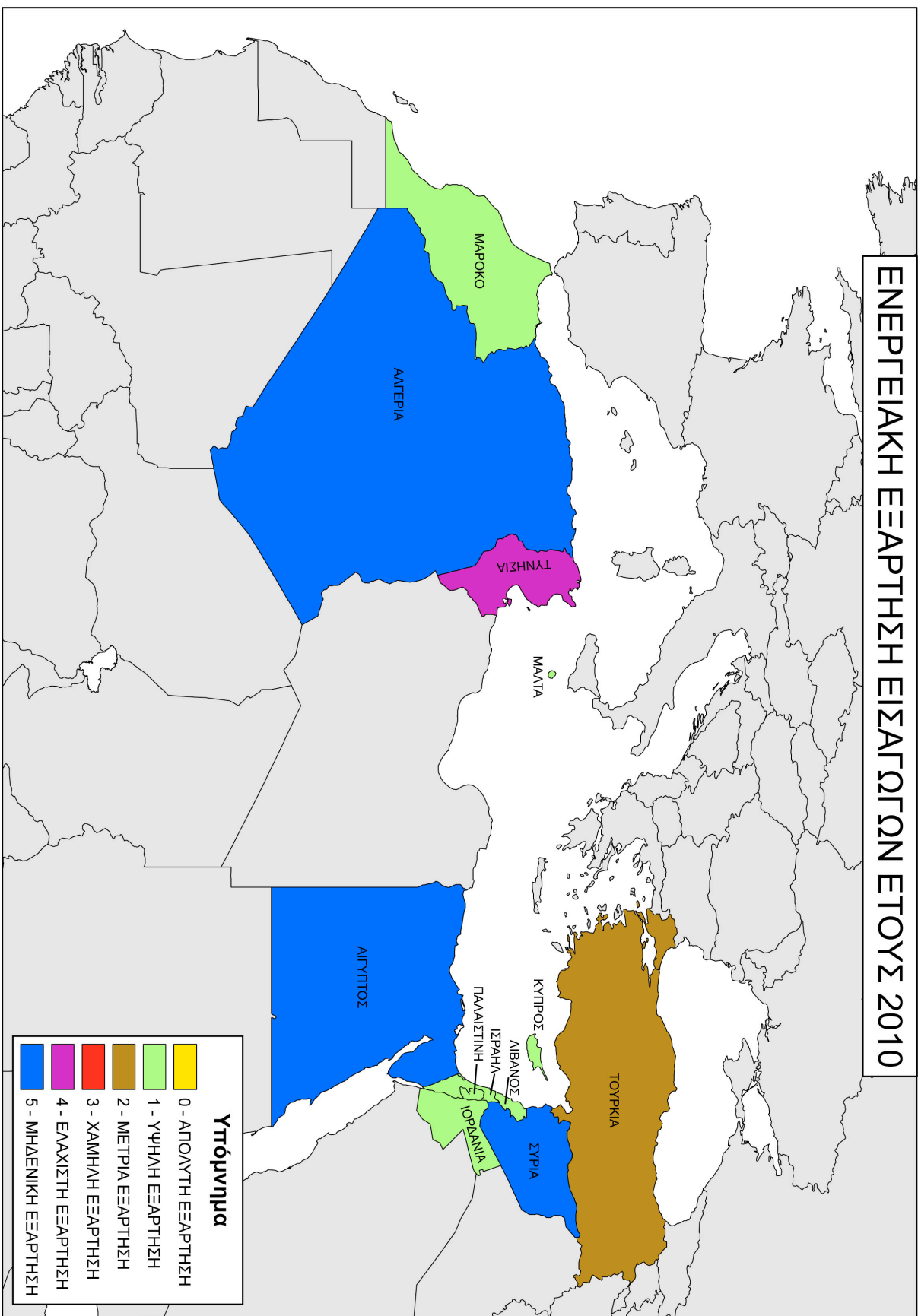
Μεσογειακοί Εταίροι (MP)	Ποσοστό ΑΠΕ στην πρωτογενή ενέργεια (%)	Εκπομπές CO2 ανά εγχώρια κατανάλωση Tones/toe	Εκπομπές CO2 ανά κάτοικο Tones/capita	Εκπομπές CO2 ανά ΑΕΠ Tones/1000 euros
Αίγυπτος	5.99	3.568	2.593	1.943
Αλγερία	1.00	2.735	3.597	1.238
Ιορδανία	2.00	3.374	3.091	1.884
Ισραήλ	3.06	3.079	17.115	0.374
Κύπρος	6.17	2.240	13.666	0.715
Λίβανος	1.95	2.933	6.003	1.334
Μάλτα	3.37	3.165	13.623	1.324
Μαρόκο	3.98	3.875	1.744	1.201
Παλαιστίνη	22.16	2.582	1.381	0.623
Συρία	4.54	3.054	5.543	5.512
Τουρκία	9.24	1.055	3.540	0.705
Τυνησία	7.27	2.947	4.168	1.299
Μέσος όρος (MP)	7.60	2.977	4.895	1.059
Ελλάδα				
Ιταλία				
Μέσος όρος Ε.Ε.				

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΧΑΡΤΕΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

(ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ)

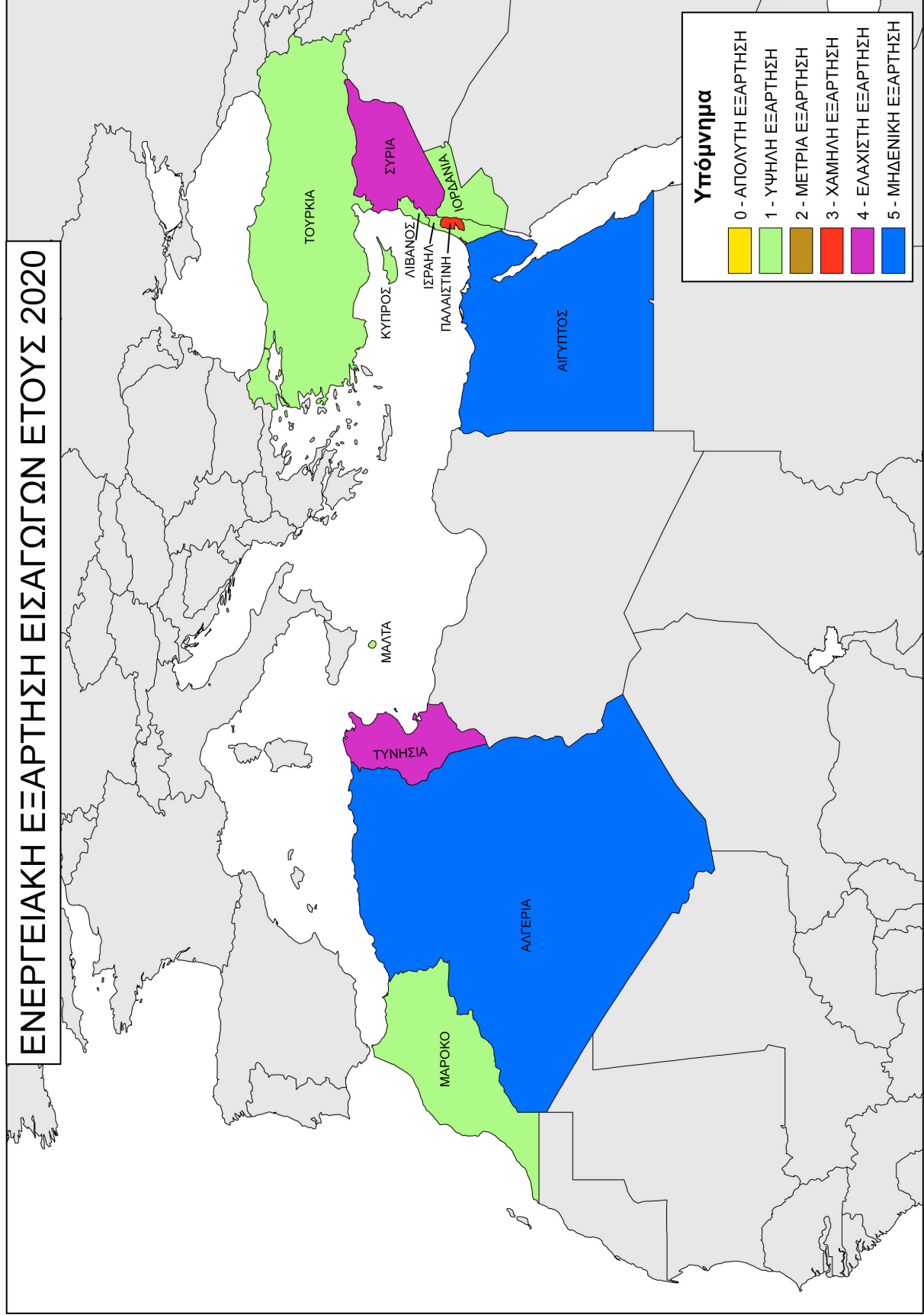
ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ ΕΤΟΥΣ 2010

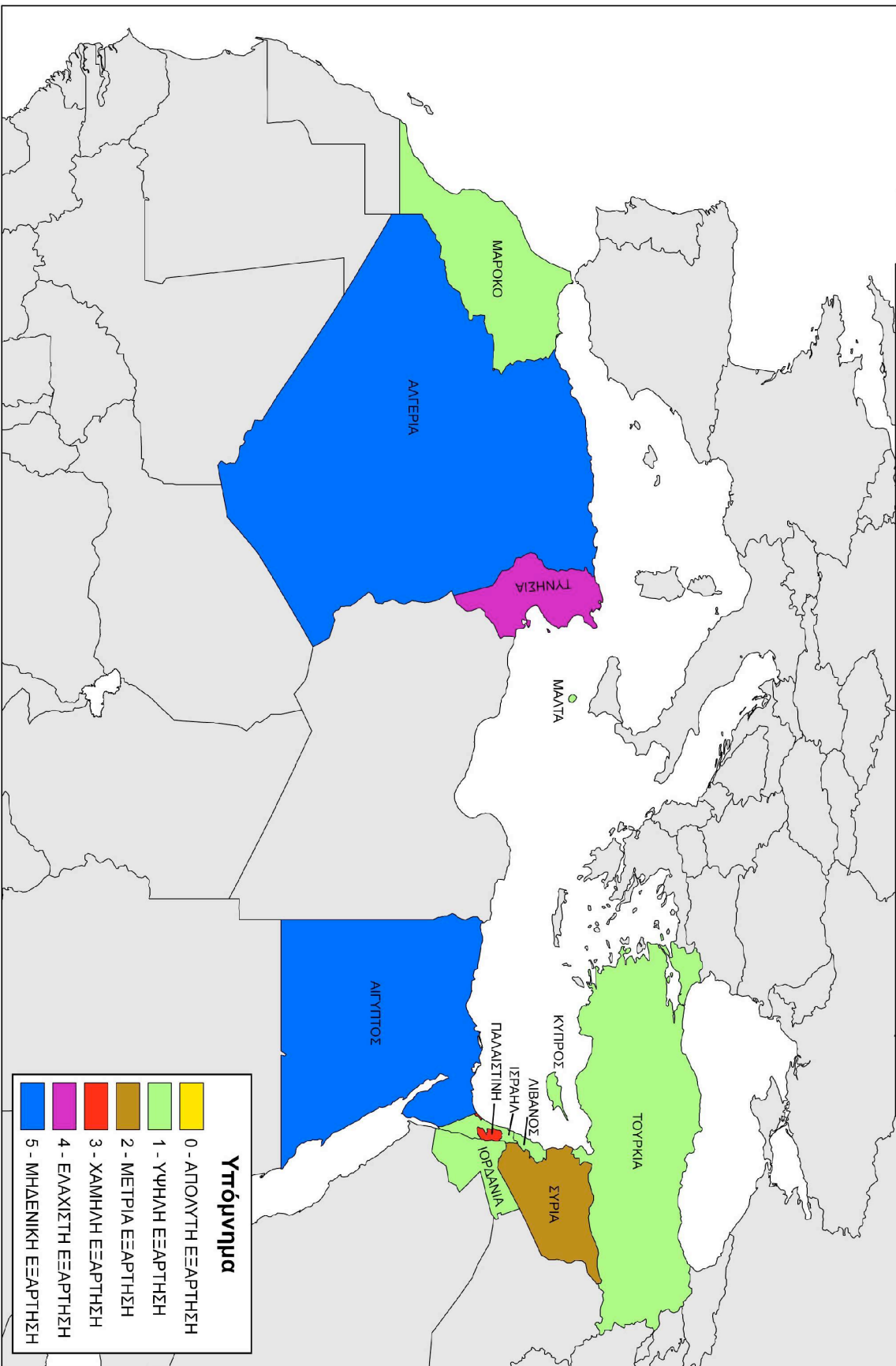
Υπόμνημα

- 0 - ΑΠΟΛΥΤΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ
- 1 - ΥΨΗΛΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ
- 2 - ΜΕΤΡΙΑ ΕΞΑΡΤΗΣΗ
- 3 - ΧΑΜΗΛΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ
- 4 - ΕΛΑΧΙΣΤΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ
- 5 - ΜΗΔΕΝΙΚΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ

ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ ΕΤΟΥΣ 2020

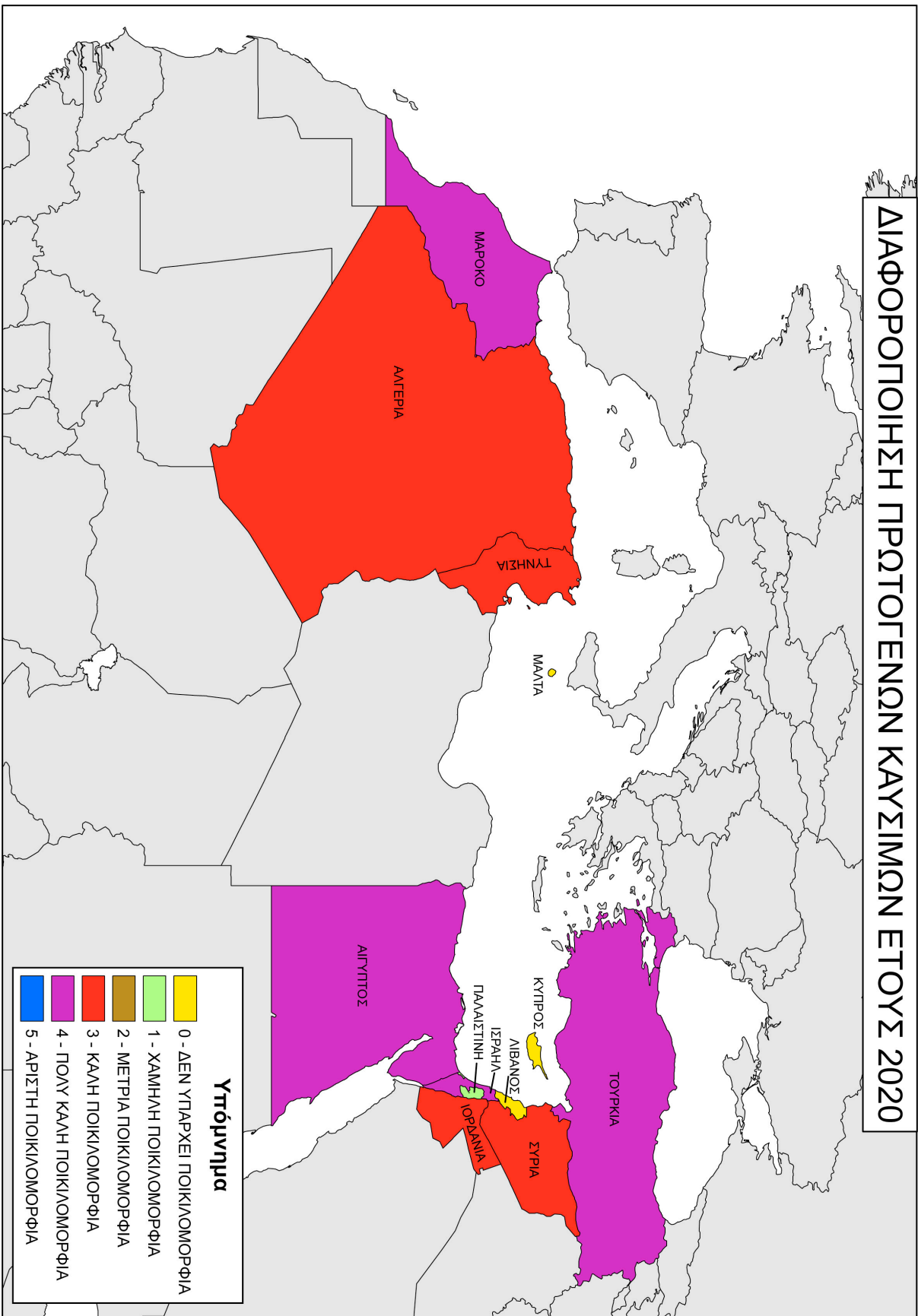
ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ ΕΙΣΑΓΩΓΩΝ ΕΤΟΥΣ 2030

Υπόμνημα

0 - ΑΠΟΛΥΤΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ
1 - Υψηλή Εξάρτηση
2 - ΜΕΤΡΙΑ ΕΞΑΡΤΗΣΗ
3 - ΧΑΜΗΛΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ
4 - ΕΛΑΧΙΣΤΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ
5 - ΜΗΔΕΝΙΚΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ

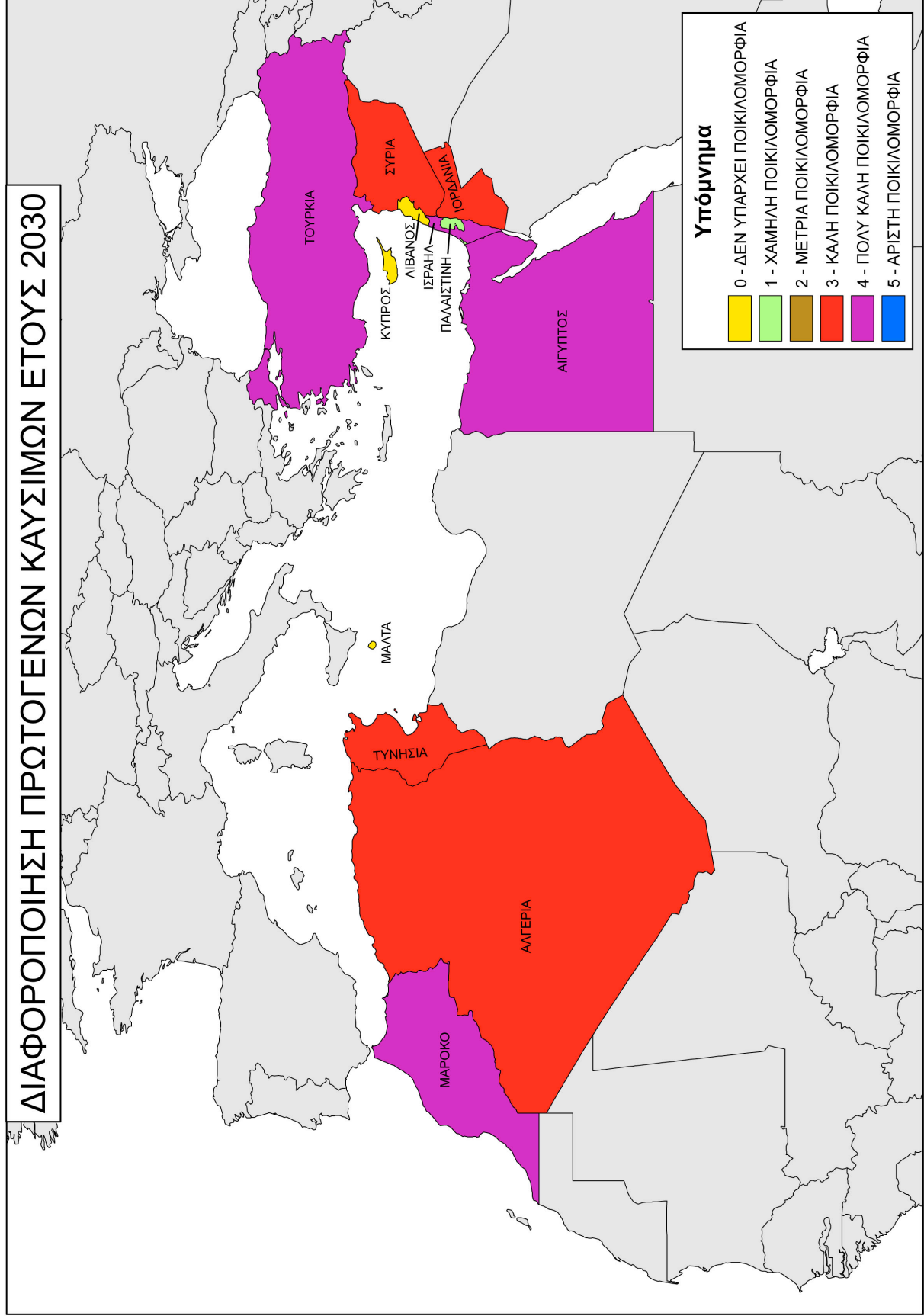
ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΠΡΩΤΟΓΕΝΩΝ ΚΑΥΣΙΜΩΝ ΕΤΟΥΣ 2020

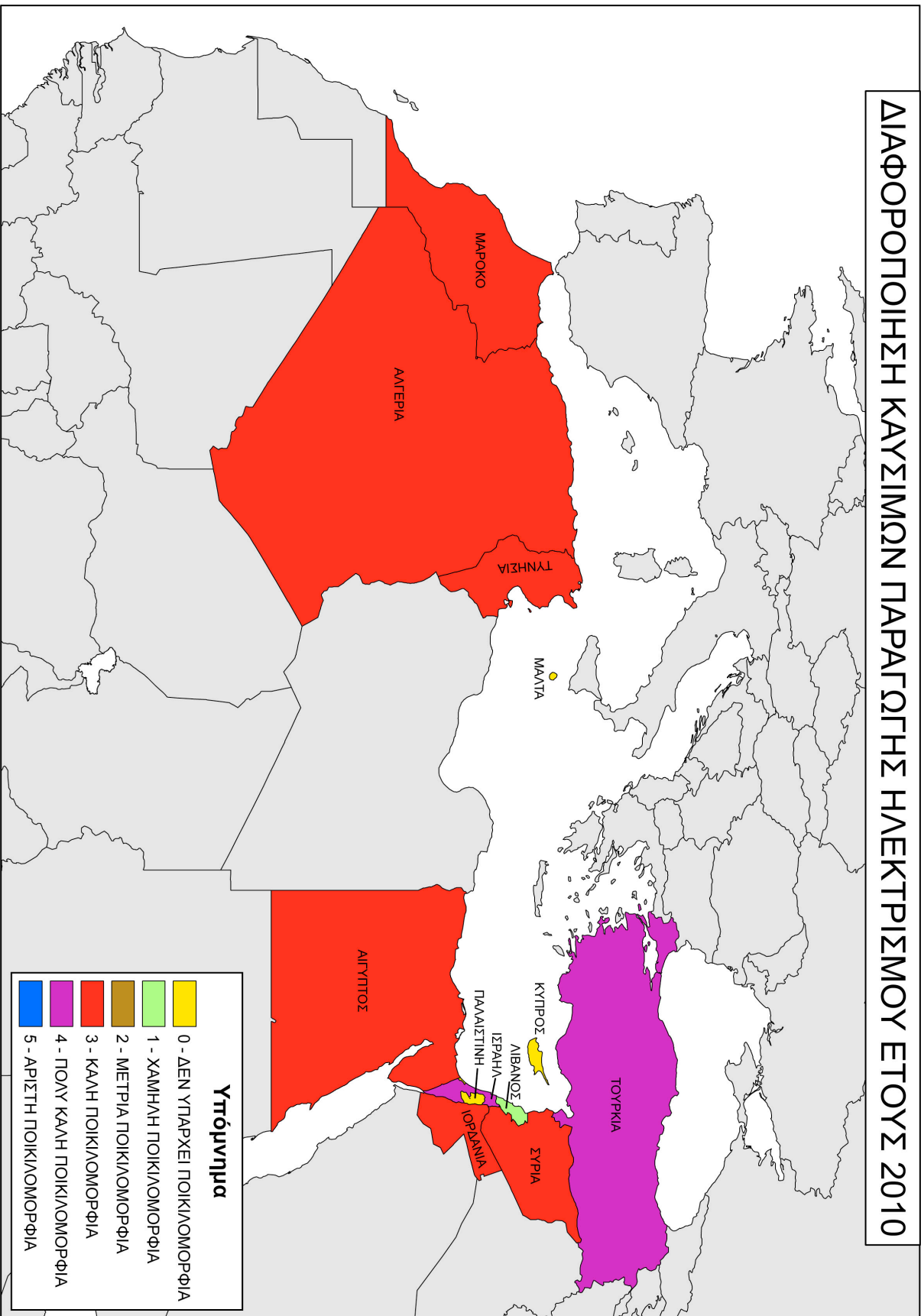
Υπόμνημα

0	ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΙΑ
1	ΧΑΜΗΛΗ ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΙΑ
2	ΜΕΤΡΙΑ ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΙΑ
3	ΚΑΛΗ ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΙΑ
4	ΠΟΛΥ ΚΑΛΗ ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΙΑ
5	ΑΡΙΣΤΗ ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΙΑ

ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΠΡΩΤΟΓΕΝΩΝ ΚΑΥΣΙΜΩΝ ΕΤΟΥΣ 2030

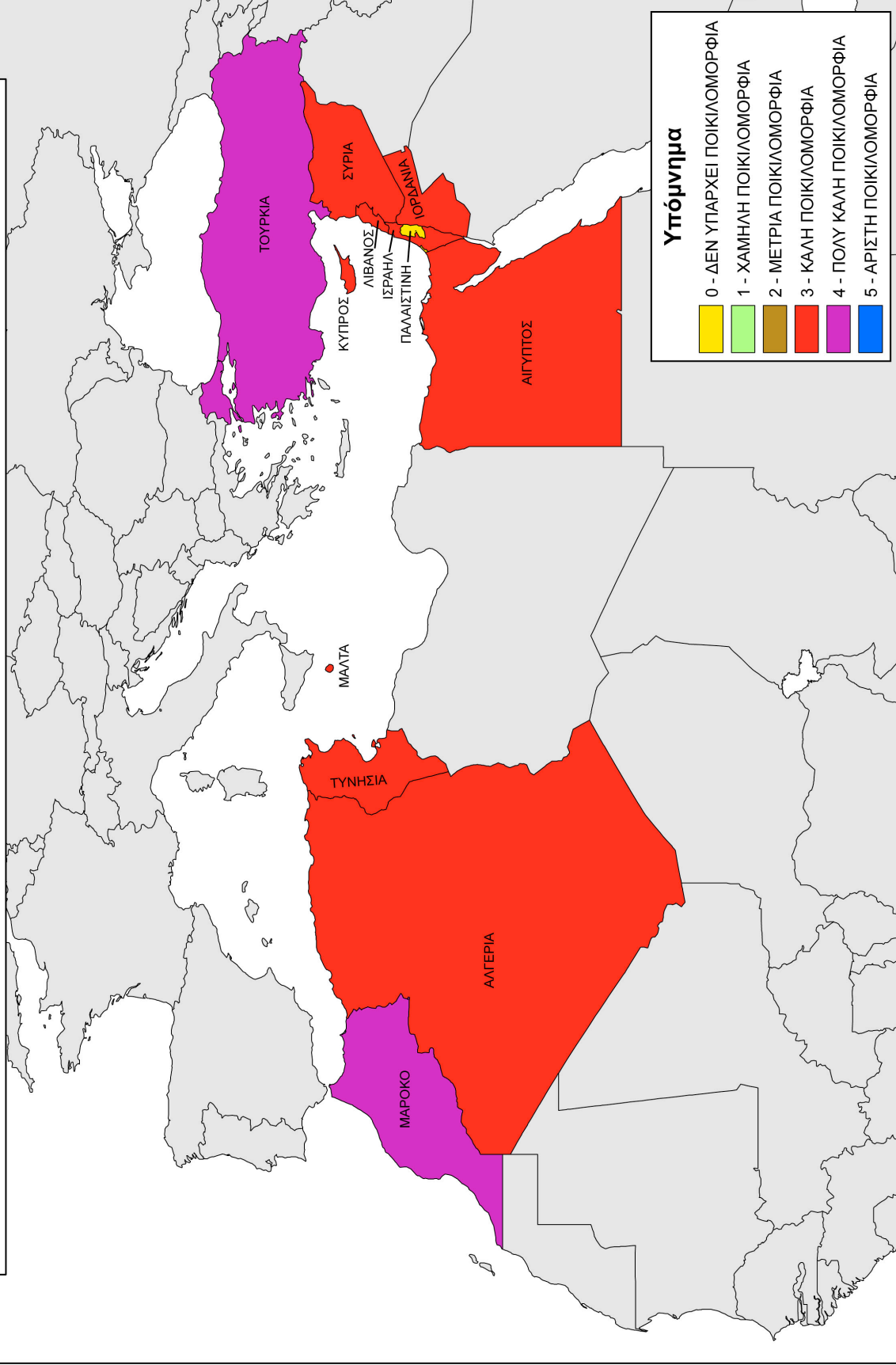
ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΥΣΙΜΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΥ ΕΤΟΥΣ 2010

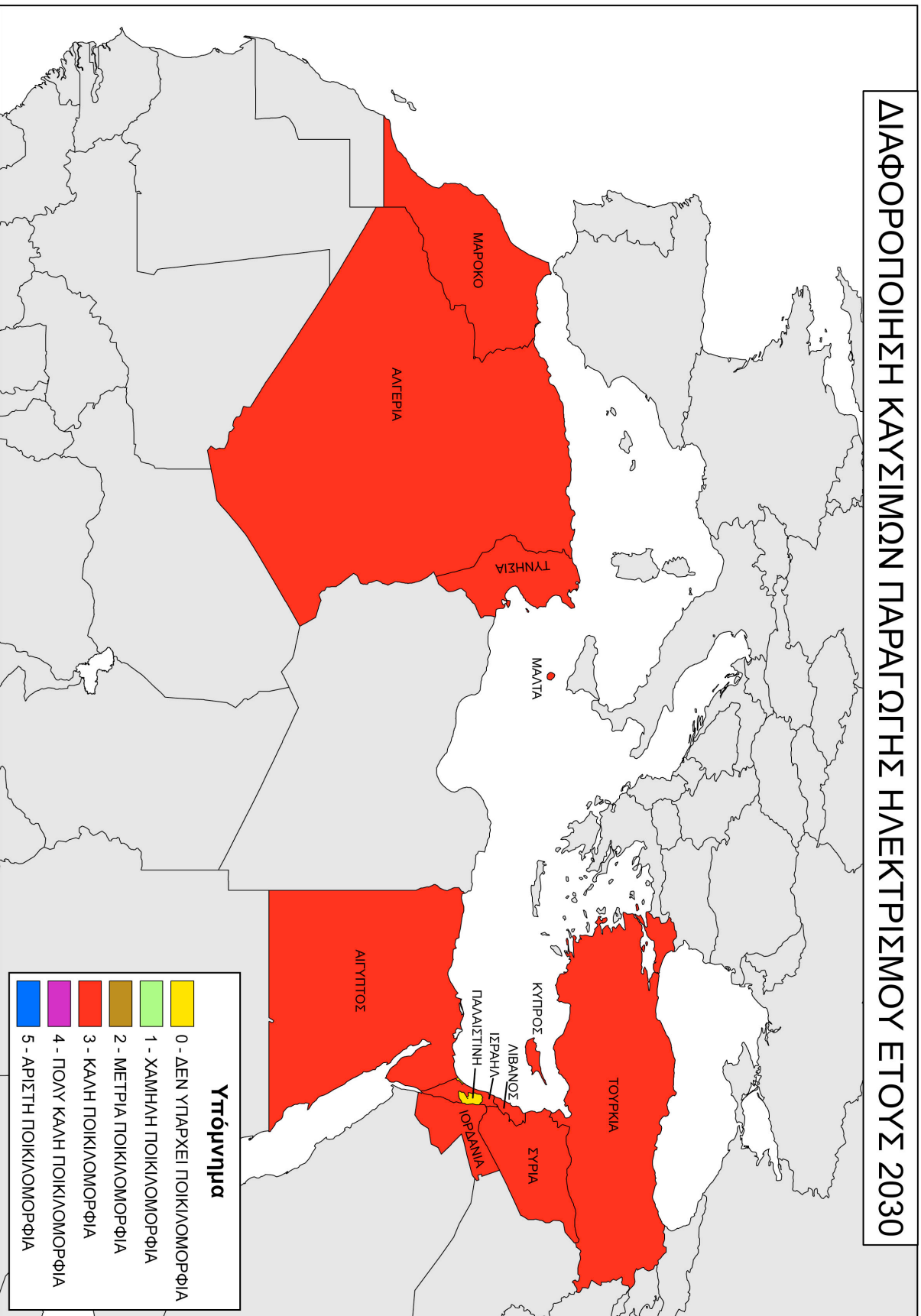
Υπόμνημα

- 0 - Δεν υπάρχει ποικιλιομορφία
- 1 - Χαμηλή ποικιλιομορφία
- 2 - Μετρια ποικιλιομορφία
- 3 - Καλή ποικιλιομορφία
- 4 - Πολύ καλή ποικιλιομορφία
- 5 - Αριστη ποικιλιομορφία

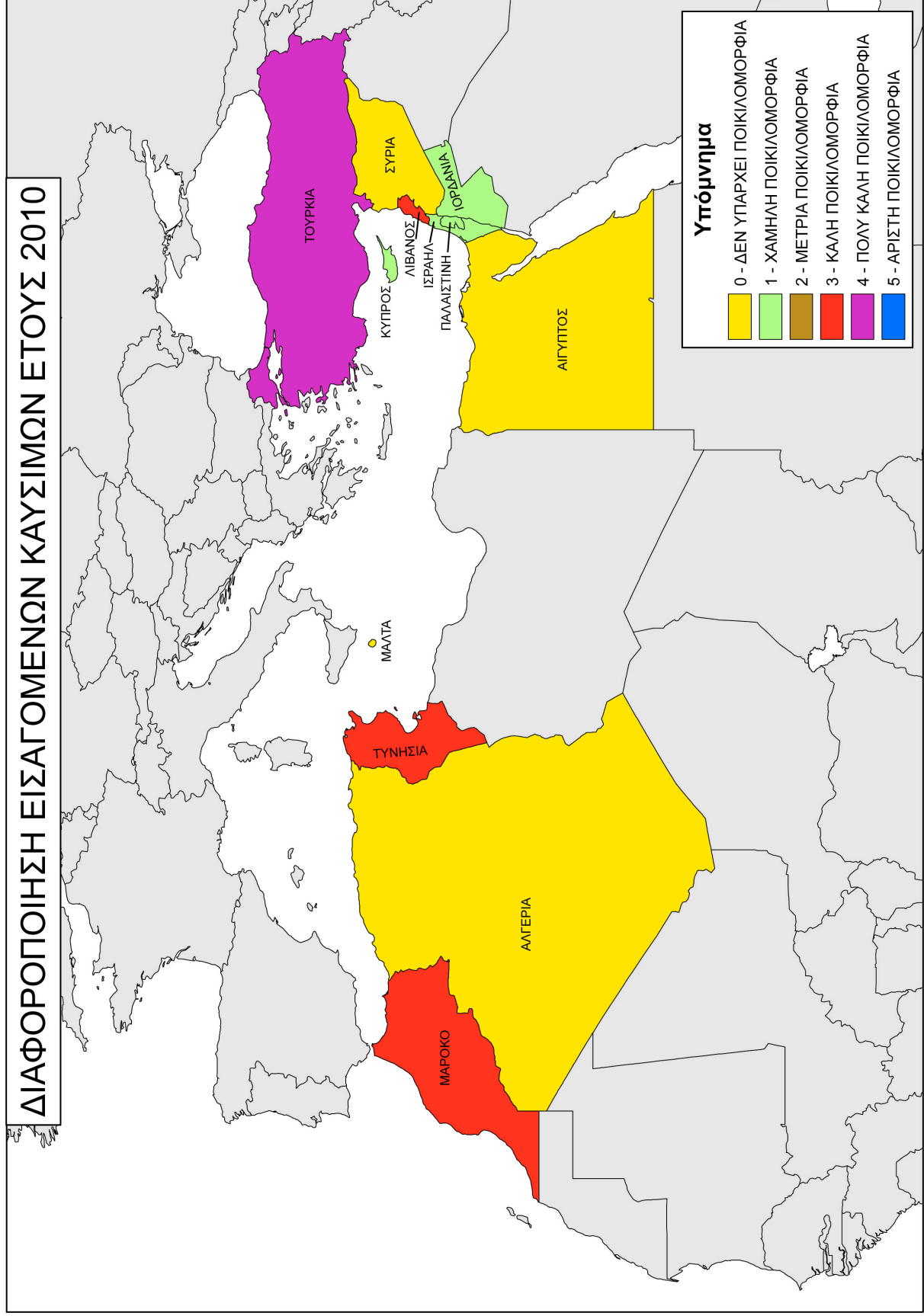
ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΥΣΙΜΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΥ ΕΤΟΥΣ 2020

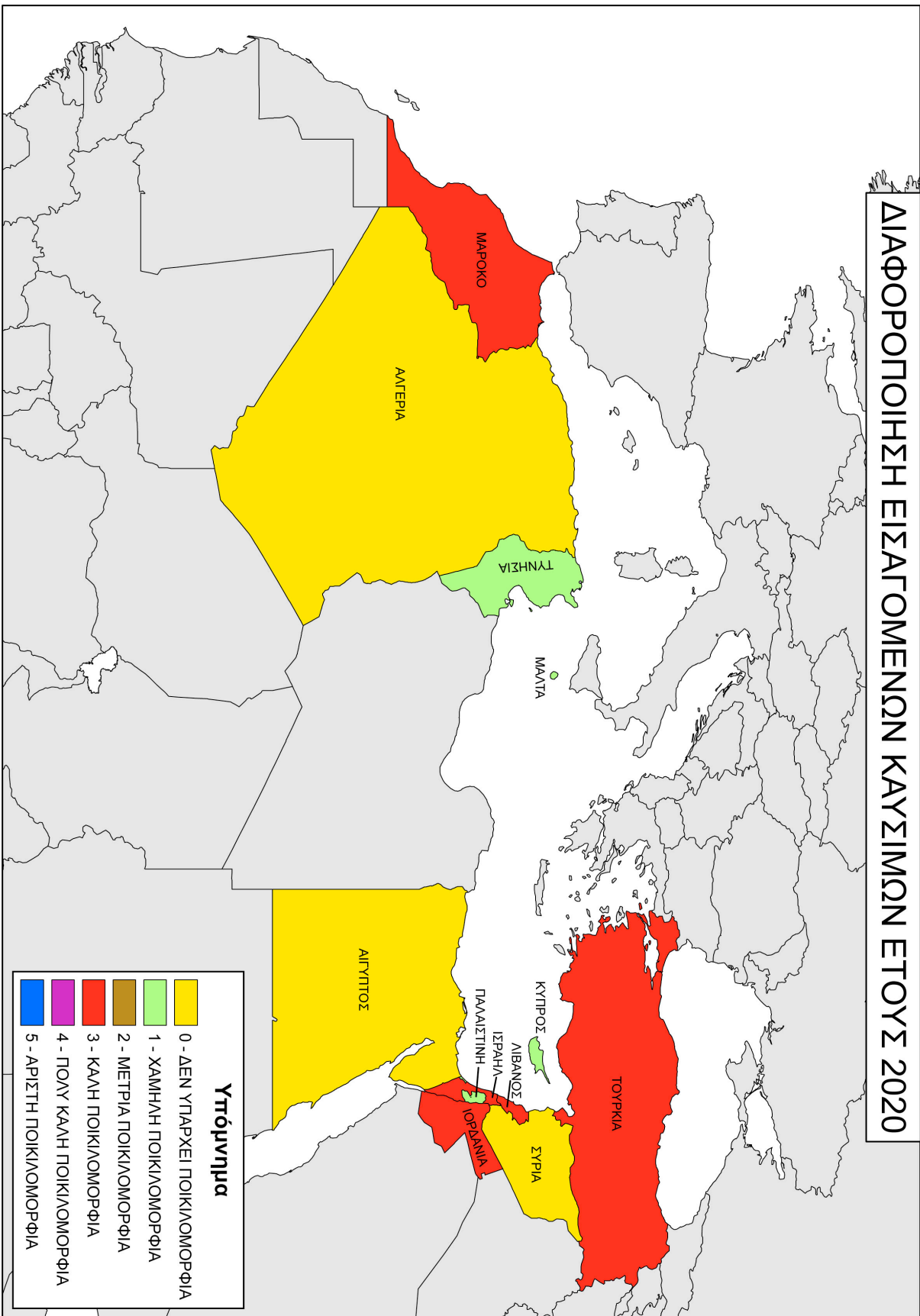
ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΥΣΙΜΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΥ ΕΤΟΥΣ 2030

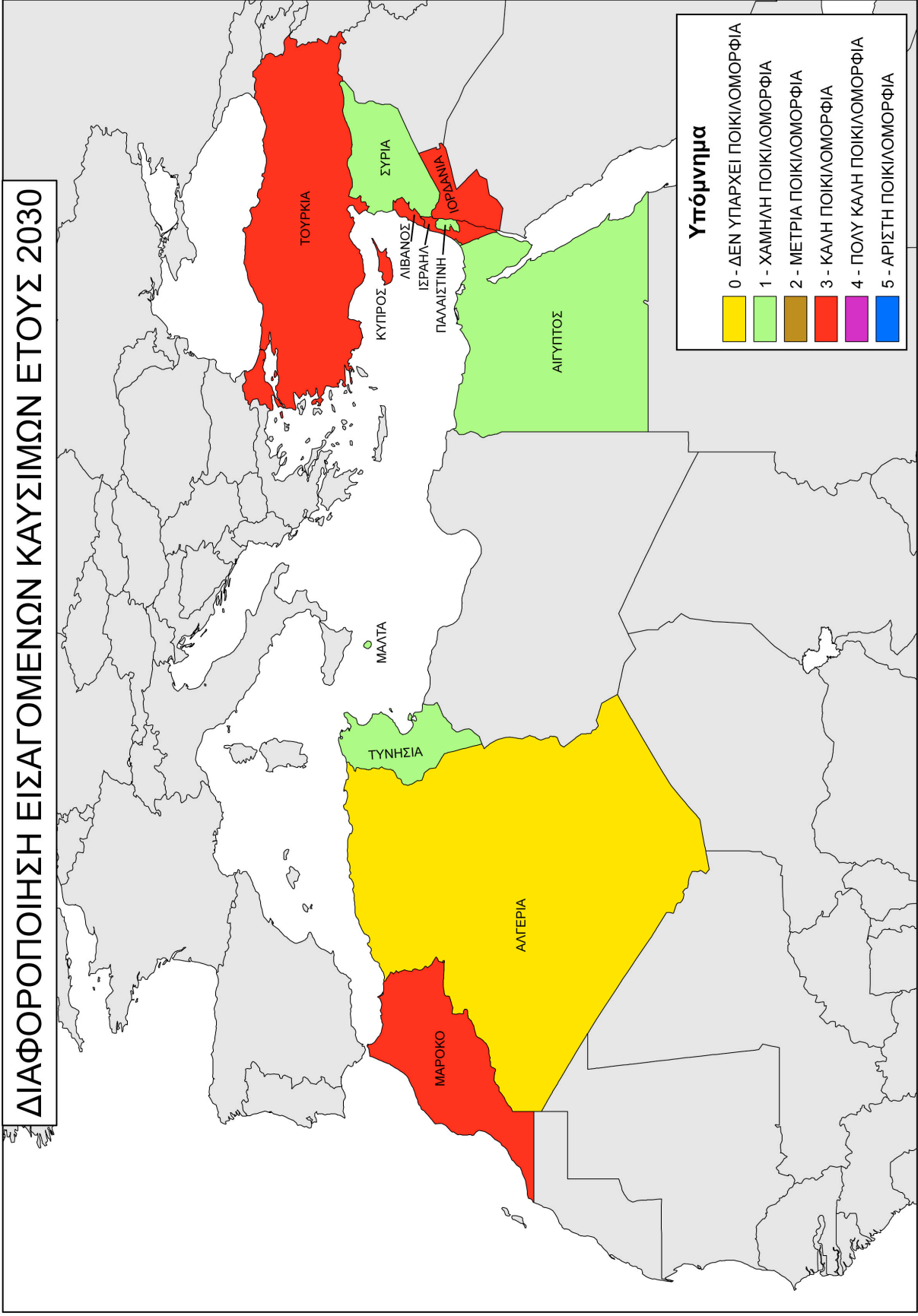
ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΕΙΣΑΓΟΜΕΝΩΝ ΚΑΥΣΙΜΩΝ ΕΤΟΥΣ 2010

ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΕΙΣΑΓΟΜΕΝΩΝ ΚΑΥΣΙΜΩΝ ΕΤΟΥΣ 2020

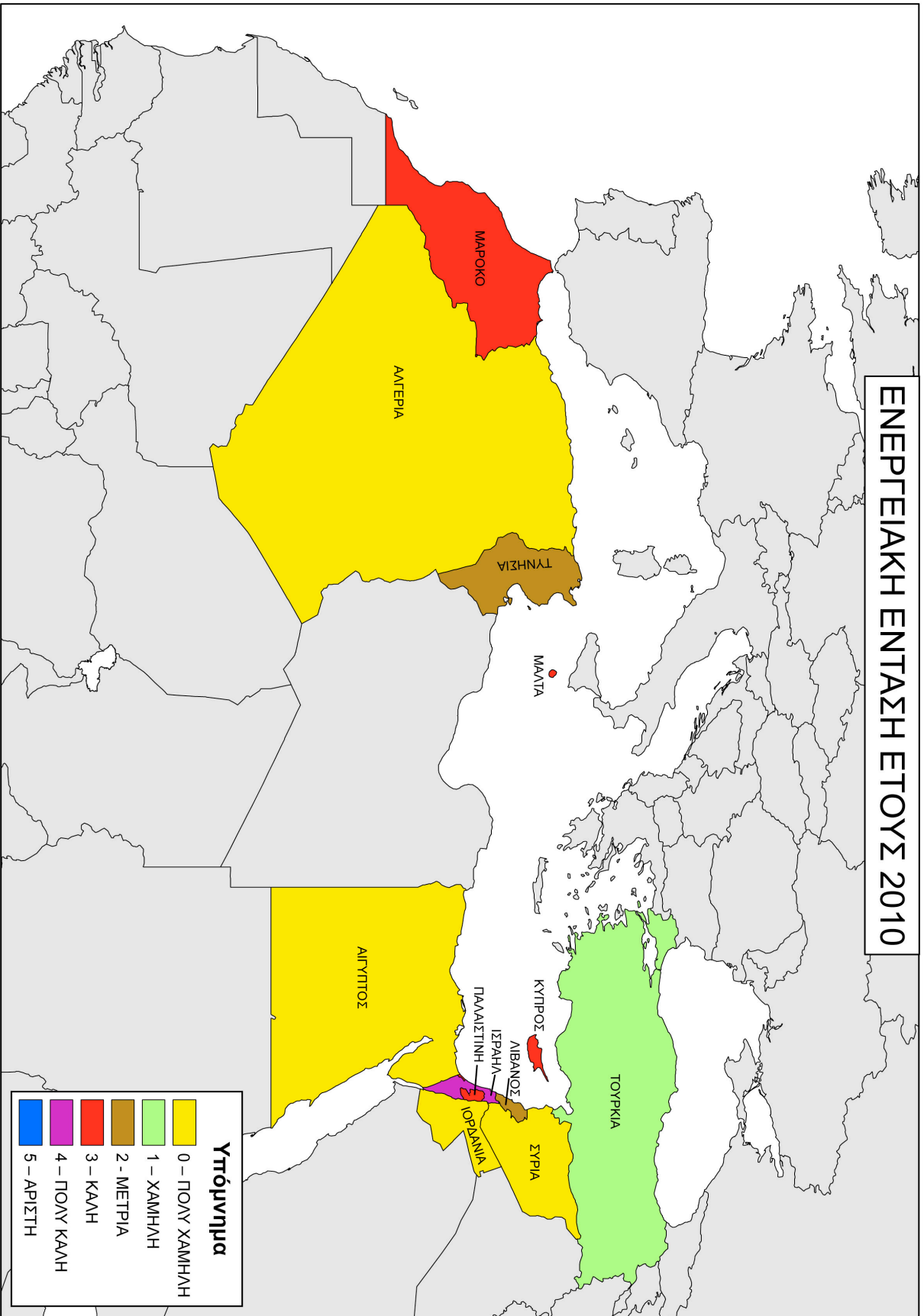
ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ ΕΙΣΑΓΟΜΕΝΩΝ ΚΑΥΣΙΜΩΝ ΕΤΟΥΣ 2030

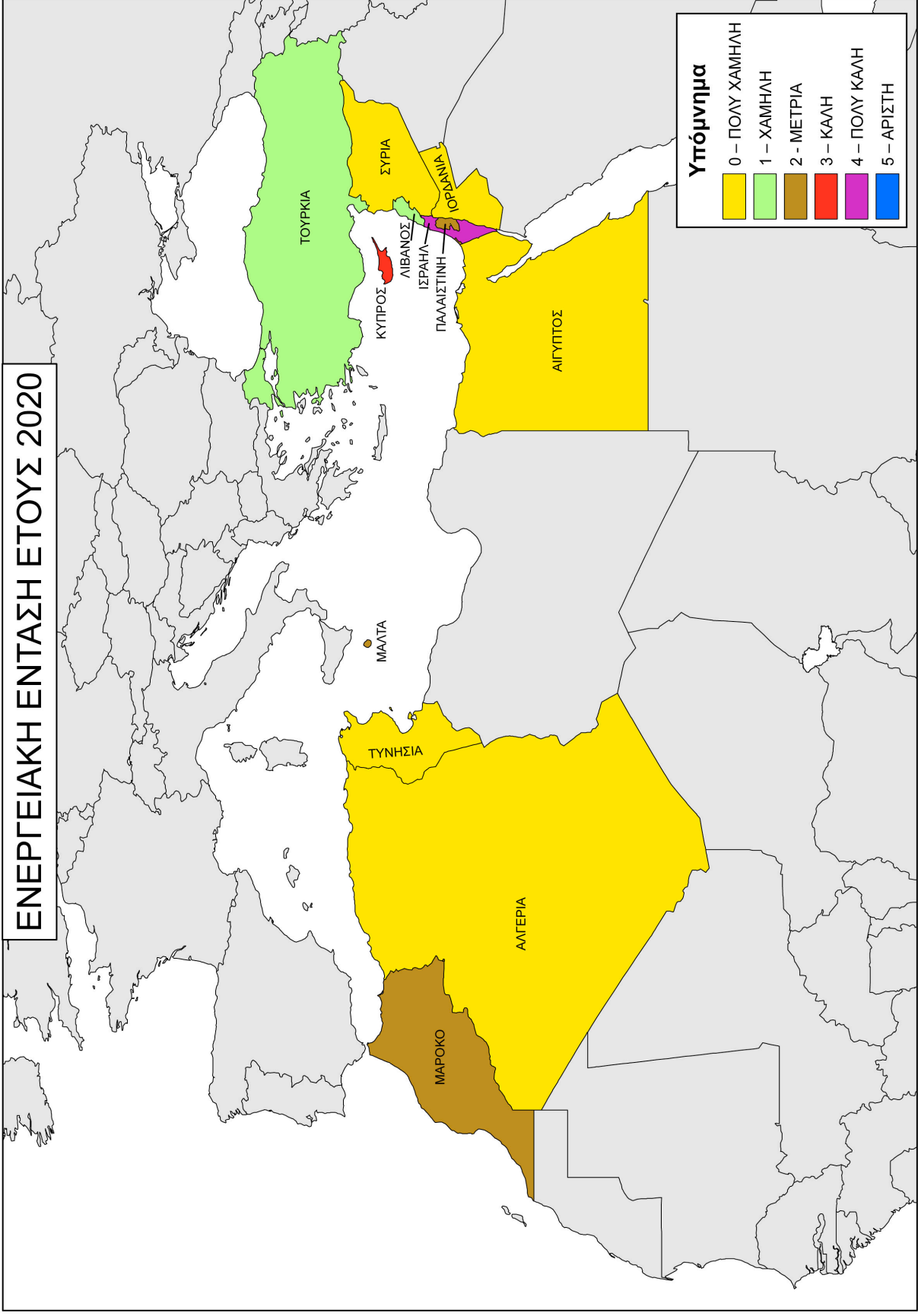
Υπόμνημα

- 0 - ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΙΑ
- 1 - ΧΑΜΗΛΗ ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΙΑ
- 2 - ΜΕΤΡΙΑ ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΙΑ
- 3 - ΚΑΛΗ ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΙΑ
- 4 - ΠΟΛΥ ΚΑΛΗ ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΙΑ
- 5 - ΑΡΙΣΤΗ ΠΟΙΚΙΛΟΜΟΡΦΙΑ

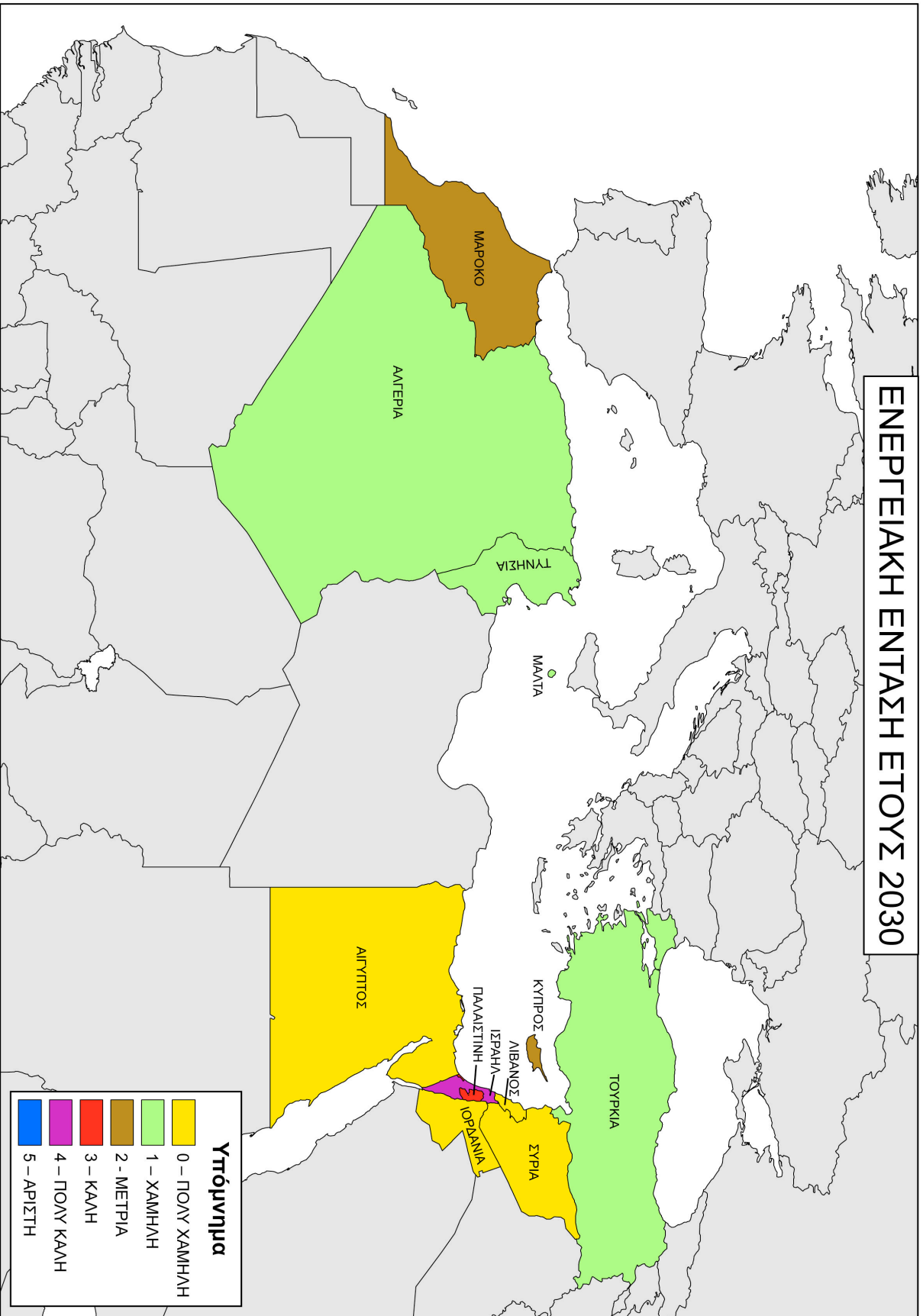
ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΕΝΤΑΣΗ ΕΤΟΥΣ 2010

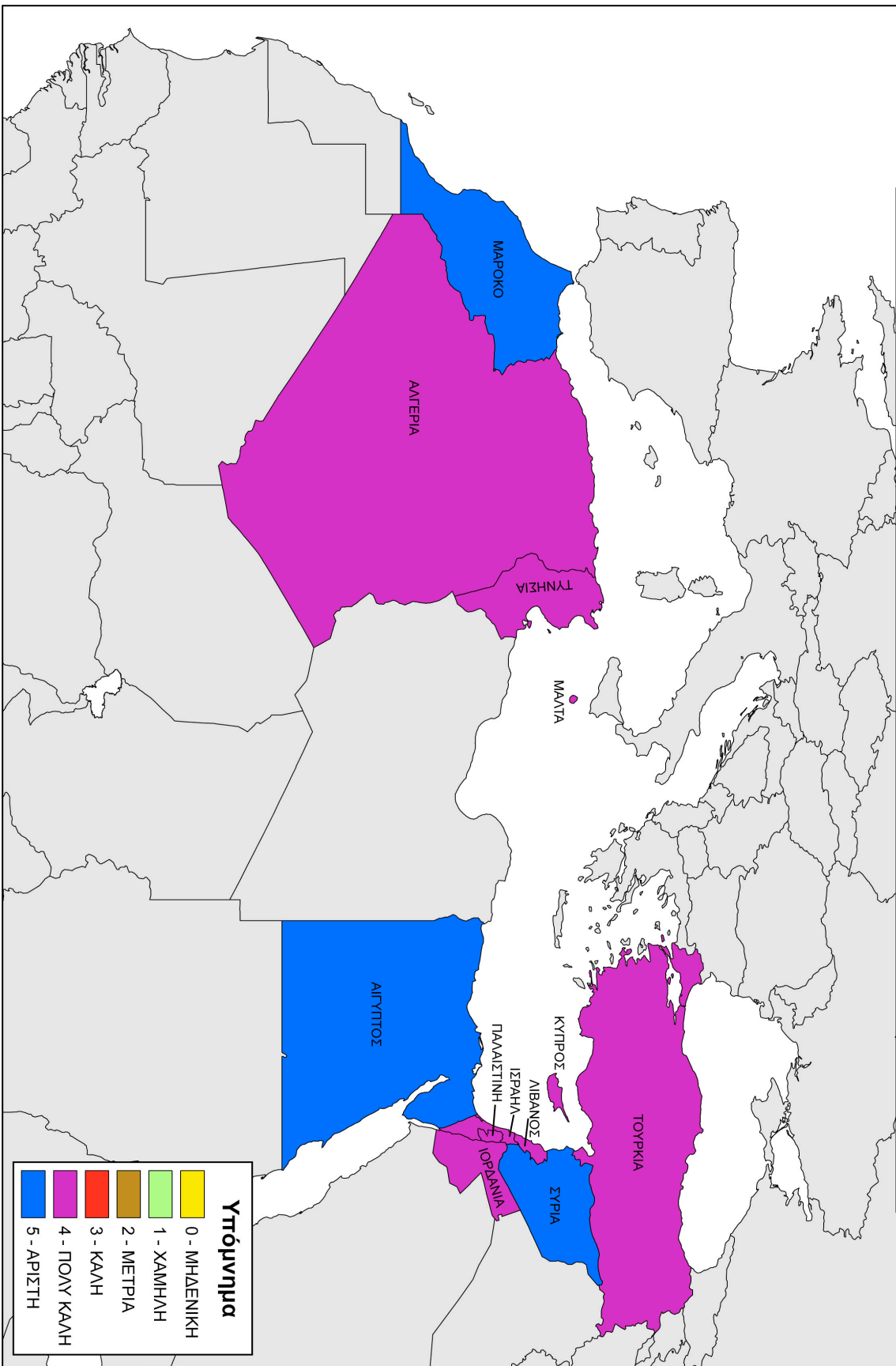
ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΕΝΤΑΣΗ ΕΤΟΥΣ 2020

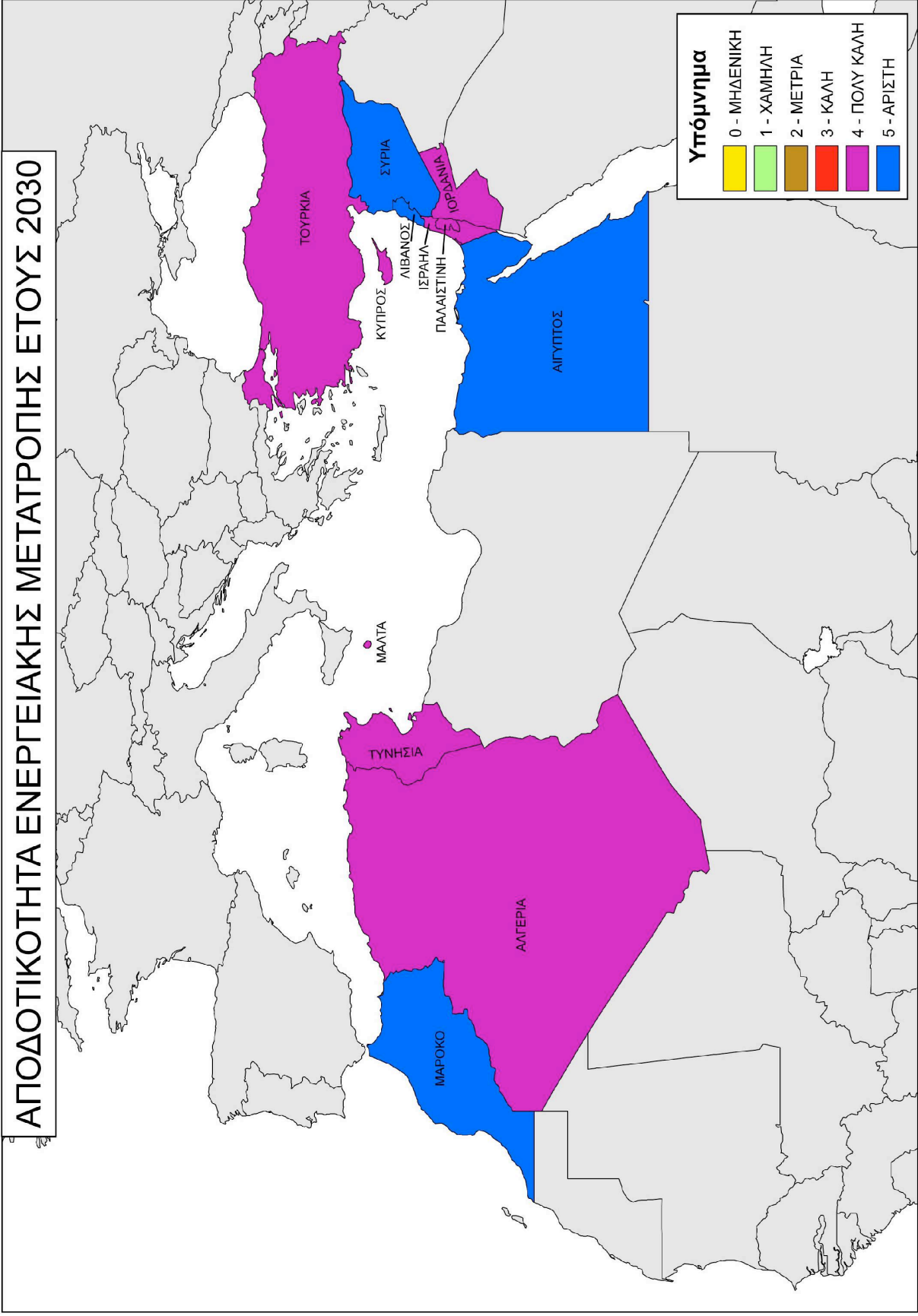
ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΕΝΤΑΣΗ ΕΤΟΥΣ 2030

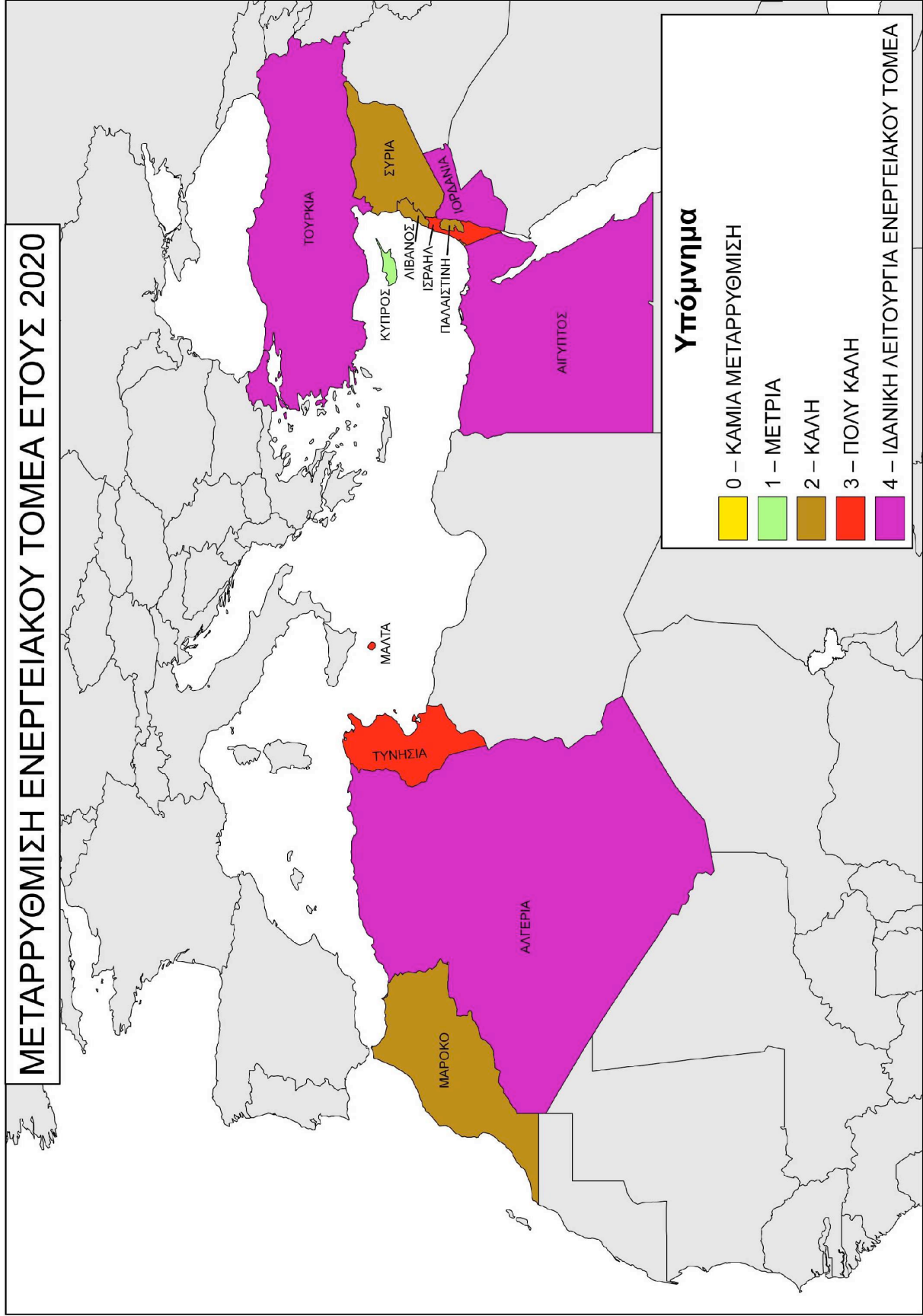
ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΜΕΤΑΤΡΟΠΗΣ ΕΤΟΥΣ 2020

ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΜΕΤΑΤΡΟΠΗΣ ΕΤΟΥΣ 2030

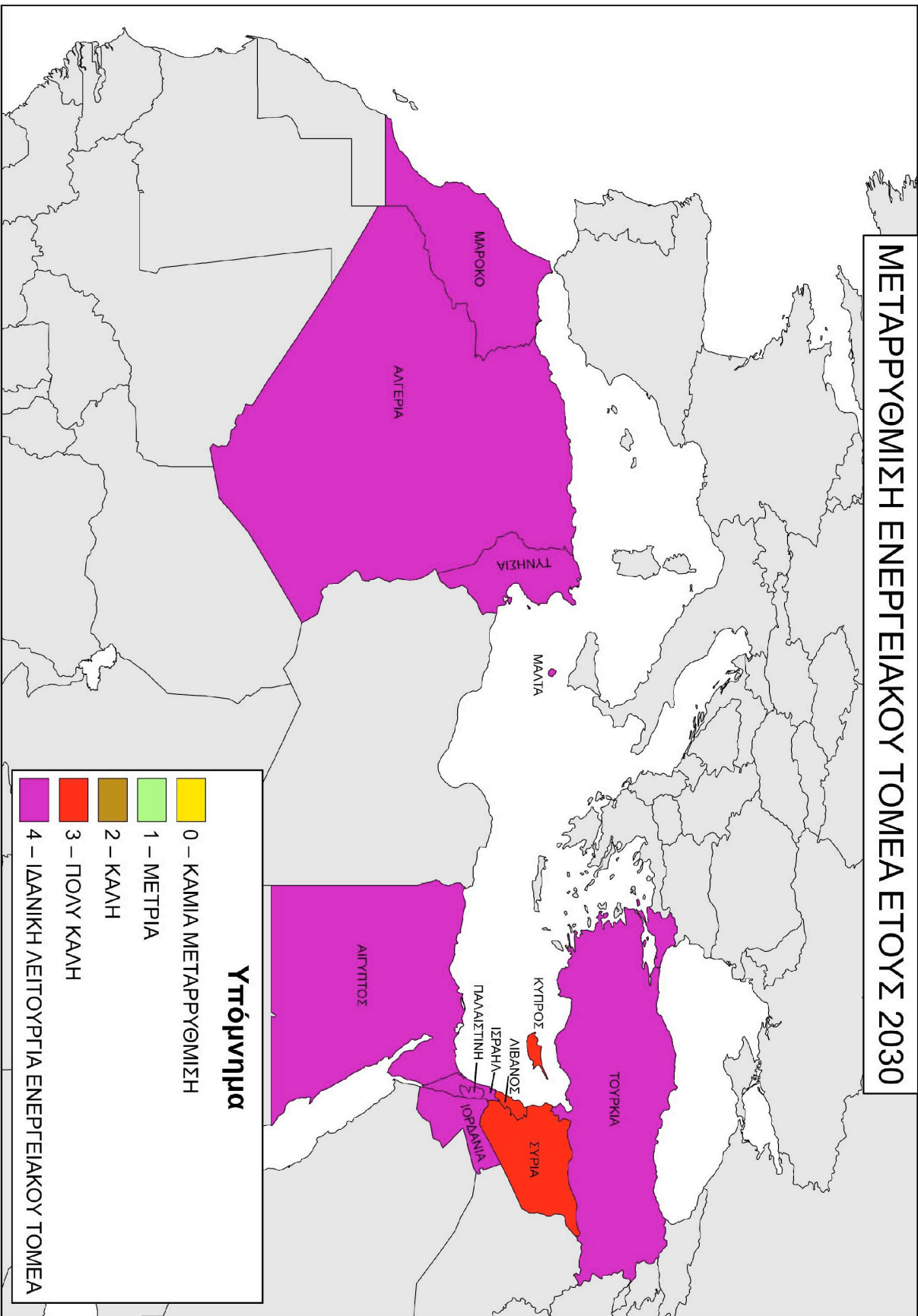
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΕΤΟΥΣ 2020

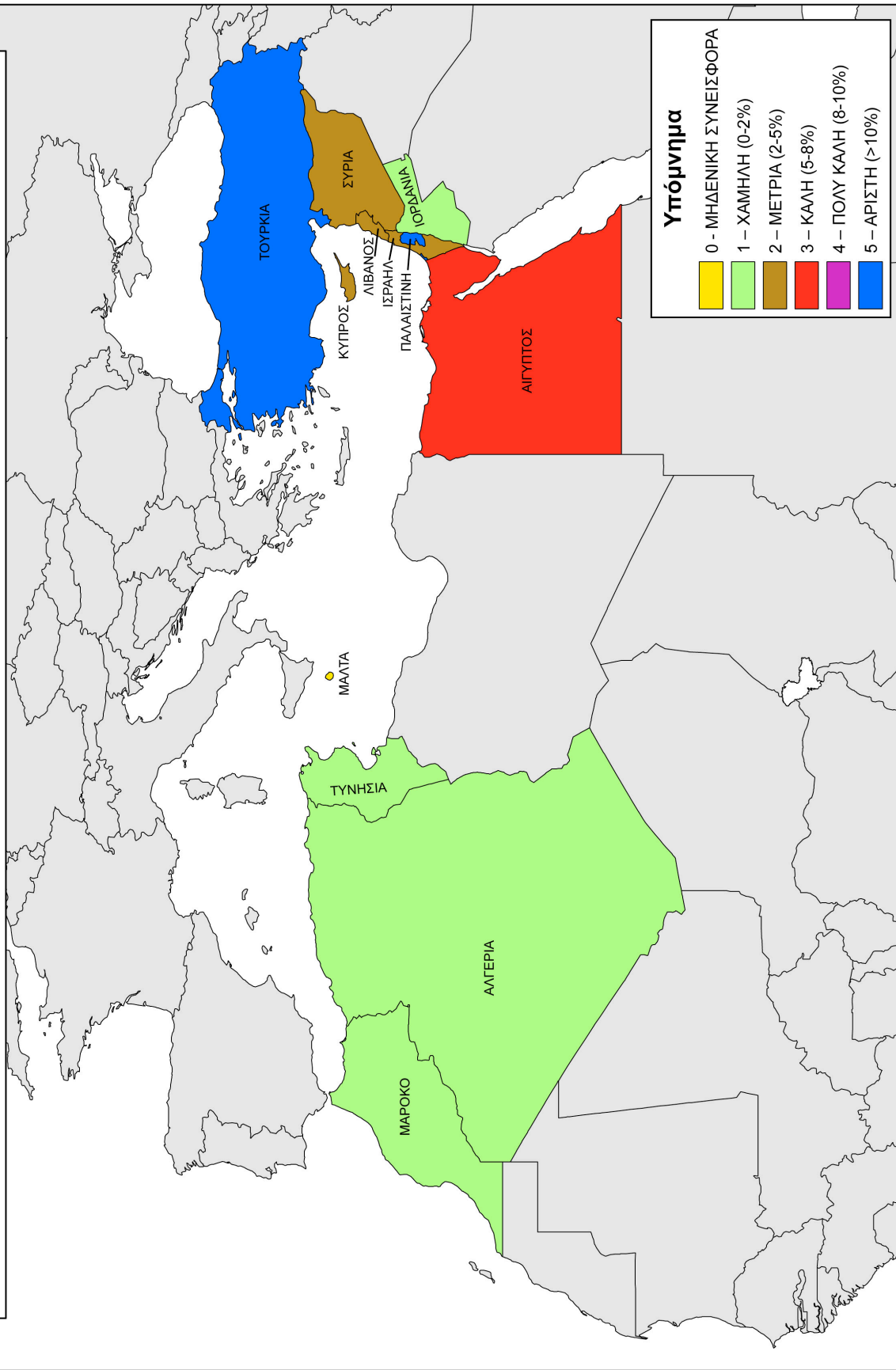
Υπόμνημα

- 0 – ΚΑΜΙΑ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ
- 1 – ΜΕΤΡΙΑ
- 2 – ΚΑΛΗ
- 3 – ΠΟΛΥ ΚΑΛΗ
- 4 – ΙΔΑΝΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΥ ΤΟΜΕΑ

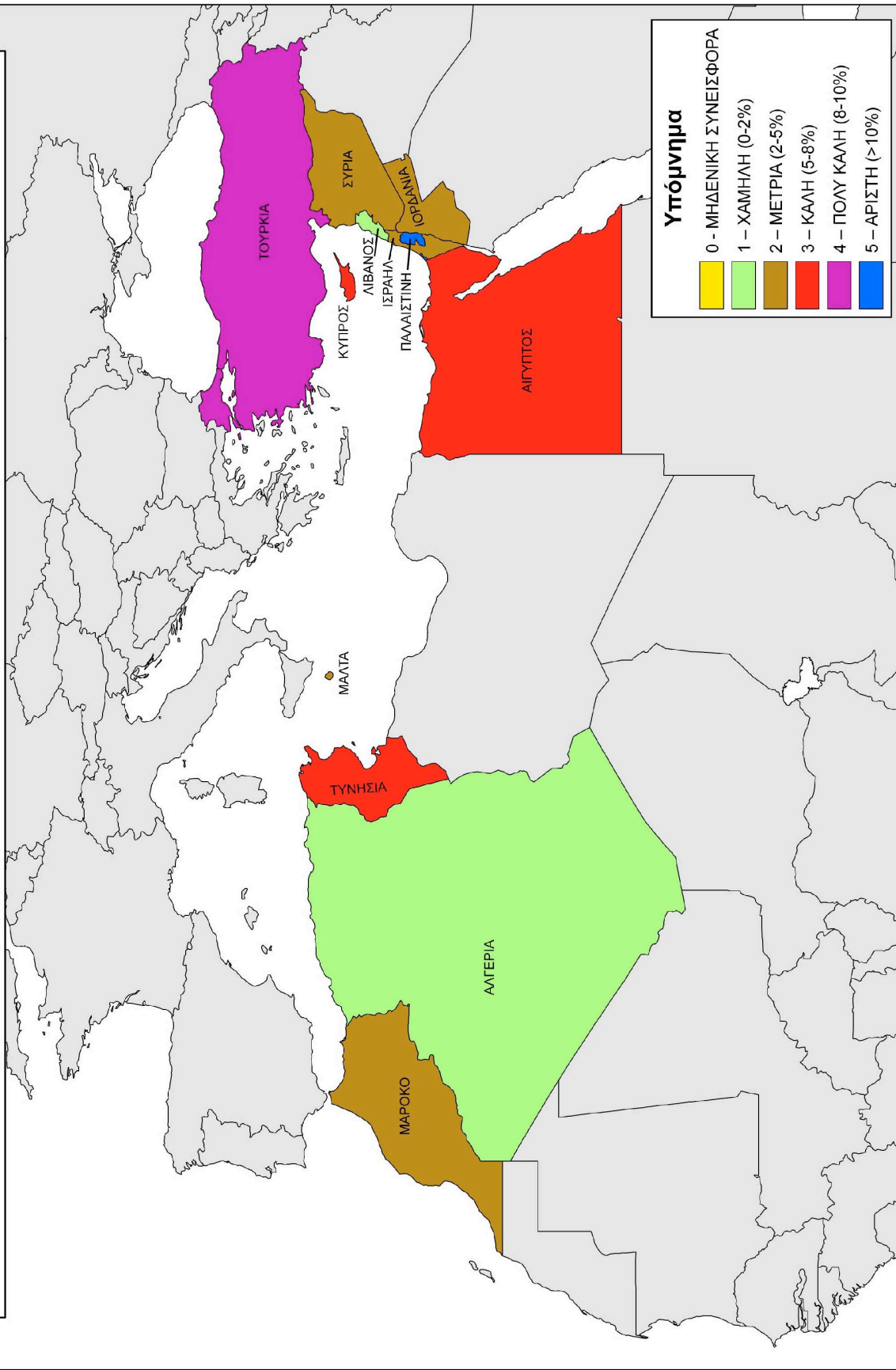
ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΥ ΤΟΜΕΑ ΕΤΟΥΣ 2030

ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΑΠΕ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΕΤΟΥΣ 2010

ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΑΠΕ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΕΤΟΥΣ 2030

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Αλειφαντής Στέλιος, Αντιμέτωποι με την Αστάθεια στα Βαλκάνια: Το Πρόβλημα Συγκλίσεων Πολιτικής, στο Ελληνική Εξωτερική Πολιτική: Εσωτερικές και Διεθνείς Παράμετροι, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα, 1994.

Αλειφαντής Στέλιος, Η Στρατηγική Διάσταση της Οικονομικής Συνεργασίας στα Βαλκάνια, στο Βαλκάνια και Ελλάδα: Προτάσεις για μία Εθνική Στρατηγική, Εκδόσεις Γνώση, Αθήνα, 1995.

Αλειφαντής Στέλιος, Ελληνική Εξωτερική Πολιτική: Στρατηγικά Προβλήματα και Διλήμματα Πολιτικής, Επετηρίδα ΙΔΙΣ, 1996.

Αλειφαντής Στέλιος, Τουρκία Βαλκάνια: Η Στρατηγική Διάσταση της Βαλκανικής Πολιτικής της Άγκυρας, Βήμα Διεθνών Σχέσεων, τεύχος 5, Ιαν 1997.

Ανδριανόπουλος Ανδρέας, Η Γεωστρατηγική της Ενέργειας – Το Πετρέλαιο ως Παράγοντας Δημιουργίας Στρατηγικής, Περιοδικό «Εθνικές Επάλξεις», Αθήνα, Ιανουάριος 2003.

Αρβανιτόπουλος Κ.Π., Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2000.

Αρβανιτόπουλος Κ.Π., Η Αμερικανική Πολιτική στα Βαλκάνια, Εφημερίδα «Ελεύθερος Τύπος», 06 Μαρ 2008.

Αρβανιτόπουλος Κ.Π., Το Νέο Γεωστρατηγικό «Πόκερ» – Η Αριθμητική της Ισχύος, Εφημερίδα «Το Βήμα», 17 Αυγ 2008.

Αρβανιτόπουλος Κ.Π., Η Στρατηγική των ΗΠΑ στην Ευρασία μετά τον Ψυχρό Πόλεμο, Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων, Αθήνα, 1998.

Αρβανιτόπουλος Κ.Π., Security Dilemmas in Eurasia, ΙΔΙΣ & Nereus, Αθήνα, 1999.

Αφεντούλη Ινώ, Ποιά Ευρώπη Θέλουμε, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα, 1997.

Abulafia David, Η Μεσόγειος στην Ιστορία, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2004.

Aragona G., Ο ΟΑΣΕ σε μία προκύπτουσα Ευρωπαϊκή Δομή Ασφάλειας, Δελτίο ΝΑΤΟ, αριθμός 2, 1997.

Βιδάλης Ορέστης, Το Σύγχρονο Γεωπολιτικό Περιβάλλον και η Εθνική μας Πολιτική, Εκδόσεις Ελληνική Ευρωεκδοτική, Αθήνα, 1988.

Bessiere Stephanie, Η Κίνα στην Αυγή του 21^{ου} Αιώνα, η Επιστροφή μιας Δύναμης; Εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα, 2007

Brzezinski Zbigniew, η Μεγάλη Σκακιέρα. Η Αμερικανική Υπεροχή και οι Γεωστρατηγικές της Επιταγές, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 1998.

Brzezinski Zbigniew, Η Γεωστρατηγική Τριάδα - Η συμβίωση με την Κίνα, τη Νέα Ευρώπη και τη Ρωσία, Εκδόσεις Ευρασία, Αθήνα, 2002.

Boniface Pascal, Οι Πόλεμοι του Αύριο, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2004.

Bull Hedley, Η Αναρχη Κοινωνία. Μελέτη της Τάξης στην Παγκόσμια Πολιτική, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2001.

Burathoki Tunna P., B.Tech (Hons.), Κίνα και Περιφερειακές Συγκρούσεις, Διδακτορική Διατριβή στο Πανεπιστήμιο της Νότιας Queensland, 2004.

Γιαλλουρίδης Χριστόδουλος, Η Ελληνο-Τουρκική Σύγκρουση από την Κύπρο έως τα Ίμια, τους S-300 και το Ελσίνκι, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα, 2001.

Γιαννακόπουλος Βασίλης, Αραβική Άνοιξη - Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική, Εκδόσεις Λύχνος, Αθήνα, 2012.

Γιαννακόπουλος Βασίλης, Μη Αναστρέψιμη η Κατάσταση στη Συρία, Εφημερίδα «Ναυτεμπορική», 26 Απρ 2011.

Γιανναράς Χρήστος, Πολιτιστική Διπλωματία - Προθεωρία Ελληνικού Σχεδιασμού, Εκδόσεις Ίκαρος, Αθήνα, 2003.

Γρηγορίου Πέτρος, Η Ασφάλεια ως Καθοριστικός Παράγων ανάμεσα στην Ανάπτυξη και το Περιβάλλον, στη Μεσόγειο Θάλασσα και το Αιγαίο, Εκδόσεις ΙΣΤΑΜΕ, Αθήνα, 1999.

Γρίβας Κώστας, Το Τέλος του Πετρελαίου και η Αρχή της Νέας Αμερικανικής Γεωστρατηγικής, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 2009.

Γρίβας Κώστας, Τα Πετρέλαια του Καυκάσου, η Γεωστρατηγική τους Σημασία, ο Ρόλος της Τουρκίας και της Ελλάδας, Περιοδικό «Στρατηγική», τεύχος 52.

Γώγος Κ., Τουρκία και Κεντρική Ασία: Γεωγραφία και Γεωστρατηγική της Τουρκίας, Περιοδικό «Γεωστρατηγική», Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, 2005, τεύχος 7.

Carr Edward H., Η Εικοσαετής Κρίση 1919-1939. Εισαγωγή στη Μελέτη των Διεθνών Σχέσεων, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2000.

Gilpin Robert, Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2004.

Δρουσιώτης Μ., Εγκαταλείφθηκε η Έρευνα στις Περιοχές που Αμφισβητεί η Τουρκία - Τουρκικό Ματ στο Σκάκι των Πετρελαίων, Εφημερίδα «Πολίτης», 30 Νοε 2008.

Ευρυβιάδης Μάριος, Στρατηγική Αξία της Κύπρου, ΙΑΑ, Τεύχος 721, Αθήνα, 2003.

Ευρυβιάδης Μάριος, Συμμαχίες στη Μέση Ανατολή: Ισραήλ, Τουρκία και ΗΠΑ, στο συλλογικό έργο: Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα και Ελλάδα, Στρατηγικές Εκδόσεις, Αθήνα, 2001.

Zoellick Robert B. (Υφυπουργός Εξωτερικών ΗΠΑ), Προς τα πού Κίνα: από τη Συμμετοχή στην Ευθύνη, Έκδοση ΥΠΕΞ των ΗΠΑ, November 21, 2008, <http://www.state.gov>

Ηρακλείδης Αλέξης, Η Αραβοϊσραηλινή Αντιπαράθεση: Η Προβληματική της Ειρηνικής Επίλυσης, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1991.

Ήφαιστος Παναγιώτης, Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική από την Ιδεαλιστική Αθωότητα στο Πετρωμένο του Έθνους, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα, 1994.

Ήφαιστος Παναγιώτης, Σε Τροχιά Κυριαρχικής – Εδαφικής Συρρίκνωσης, άρθρο στην Εφημερίδα «Εξουσία», 11 Ιουλ 1997.

Ήφαιστος Παναγιώτης, Οι Διεθνείς Σχέσεις, Εκδόσεις Ποιότητα, 4^η έκδοση.

Ήφαιστος Παναγιώτης, Ο Πόλεμος και τα Αίτιά του. Τα Πολλά Πρόσωπα του Ηγεμονισμού, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2002.

Ήφαιστος Παναγιώτης, Διπλωματία και Στρατηγική των Μεγάλων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων: Γαλλίας, Γερμανίας, Μεγάλης Βρετανίας, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 1999.

Ήφαιστος Παναγιώτης, Κοσμοθεωρία των Εθνών: Συγκρότηση και Συγκράτηση των Κρατών, της Ευρώπης και του Κόσμου, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2009.

Halliday, Fred, Η Μέση Ανατολή στις Διεθνείς Σχέσεις. Ισχύς, Πολιτική και ιδεολογία. Εκδόσεις Ξιφαρά, Αθήνα, 2010.

Herzog Chaim, Οι Αραβοϊσραηλινοί Πόλεμοι: Η Αραβοϊσραηλινή Διένεξη από το 1948 μέχρι Σήμερα, Εκδόσεις Ληναίος, Αθήνα, 2012.

Θεοδωρόπουλος Βύρων, Οι Τούρκοι και Εμείς, Εκδόσεις Φυτράκη, Αθήνα, 1988.

Θουκυδίδης, Πελοποννησιακός Πόλεμος, Εκδόσεις ΓΕΣ, Αθήνα, 1960.

Θωμάς Δημήτρης, Η Παράδοξη Πολιτική της Ενέργειας, The Economist, 19 Νοε 2007.

Ιακώβου Χρήστος, Τουρκία - Αδιάλλακτη Προσαρμογή, Άρθρο στην εφημερίδα «Πολίτης», 29 Ιουν 2008.

Ιωσηφίδης Ιωσήφ, Ενεργειακός Σχεδιασμός 2011-2030 και Γεωπολιτική - Κύπρος: ΑΠΕ - Φυσικό Αέριο - 27+12 χώρες μαζί... και 1 εναντίον, Εκδόσεις Πάργα, 2011.

Καιρίδης Δημήτρης, Εξάρτηση ή Αλληλεξάρτηση: Η Ευρώπη, η Ελλάδα και το Ρωσικό Αέριο, Εργασία ΠΑΜΑΚ, Θεσ/νίκη, 2010.

Καλεντερίδης Σάββας, στο συλλογικό έργο: Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία, επίμετρο: Ηλίας Κουσκουβέλης & Σπύρος Λίτσας, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2013.

Καλεντερίδης Σάββας, Παράδοση Οτζαλάν - η Ώρα της Αλήθειας, Εκδόσεις Ινφογνώμων, Αθήνα, 2007.

Καπούτσης Χρήστος, Μηνύματα της Άγκυρας σε Ελλάδα και Κύπρο, Εφημερίδα «Σφήνα», 26 Νοε 2008.

Καραμπελιάς Γεράσιμος, Η Πολιτική Ηγεμονία των Ενόπλων Δυνάμεων στην Τουρκία, Θέματα Πολιτικής και Άμυνας, Αθήνα, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, Φεβρουάριος 2000.

Καραμπελιάς Γεράσιμος, Ο Ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων στην Πολιτική Ζωή της Τουρκίας και της Ελλάδας: Συγκριτική Ανάλυση των Μεταπολεμικών Στρατιωτικών Επεμβάσεων 1945-1980, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2001.

Καρατουλιώτης Νίκος, Γεωπολιτική Σκακιέρα: Η Ελλάδα στο Κέντρο των Γεωστρατηγικών Συγκρούσεων, Εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα, 2013.

Κασίνης Σόλων, Πάνω από 2 τρις Ευρώ η Αξία των Κοιτασμάτων Φυσικού Αερίου στην Κυπριακή ΑΟΖ, 26 Οκτ 2012, http://www.energia.gr/article.asp?art_id=63150

Κλαούζεβιτς Κάρλ, Περί του Πολέμου, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 1989.

Κολιόπουλος Κ., Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2008.

Κουλουμπής Θεόδωρος, Η Γεωπολιτική Δίνει τη Θέση της στη Γεωοικονομία, άρθρο στην Εφημερίδα «Καθημερινή», 31 Δεκ 2010.

Κουρματζής Αθανάσιος, Η Γεωπολιτική των Πετρελαίων: Η Διεθνής Οικονομία και οι Κρίσεις, Ιδιωτική Έκδοση, Αθήνα, 2009.

Κούτσης Α., Μέση Ανατολή Διεθνείς Σχέσεις και Πολιτική Ανάπτυξη, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1992.

Κυριακίδης Κλεάνθης, Από τον Μάχαν στον Κόρμπιτ: Θεωρίες Ναυτικής Ισχύος και Διαχρονική Εφαρμογή Ναυτικής Στρατηγικής στις Ελληνικές Θάλασσες, ΑΔΙΣΠΟ, Θεσ/νίκη, 2012.

Karlan Robert D., Η Γεωγραφία της Κινεζικής Ισχύος, Foreign Affairs, Μάης-Ιούνιος 2010.

Kissinger Henry, Διπλωματία, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 1995.

Kleveman Lutz, Το Νέο Μεγάλο Παιχνίδι, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2005.

Λαμπριάς Τάκης, Η Ευρώπη - Φάντασμα στην Εποχή της Παγκοσμιοποίησης και του Αμερικανικού Ηγεμονισμού, Εκδόσεις Ποταμός, Αθήνα, 2000.

Λελοβίτης Δημήτρης, Ευρώπη και Ρωσική Ενεργειακή Απειλή – Ασφάλεια Ανεφοδιασμού, Άρθρο στο περιοδικό «Διπλωματία», τεύχος 55.

Λεοντίδου Λ., Αγεωγράφητος Χώρα. Ελληνικά Είδωλα στις Επιστημολογικές Διαδρομές της Ευρωπαϊκής Γεωγραφίας, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2009.

Λουκάς Ιωάννης, Αιγαίο Πέλαγος. Ιστορία και Γεωπολιτική του Ελληνισμού από την Προϊστορία ως τους Αλεξανδρινούς Χρόνους, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1991.

Λουκάς Ιωάννης, Η Πολιτική του Ανατολικού Ζητήματος και η Ναυτική Ισχύς του Βυζαντίου, Ναυτική Επιθεώρηση, Τεύχος 500, Αθήνα, 1996.

Λουκάς Ιωάννης, Σύγχρονη Πολιτική Ιστορία και Παγκόσμιοι Πόλεμοι, Εκδόσεις Τροχαλία, Αθήνα, 1996.

Λουκάς Ιωάννης, Η Γεωπολιτική, Εκδόσεις Τροχαλία, Αθήνα, 2000.

Λυγερός Νίκος, Η Νέα Στρατηγική Σπουδαιότητα της Ανατολικής Μεσογείου - Τα Βασικά Δεδομένα των Πετρελαίων της Κύπρου, Επιθεώρηση «Αθηνά», Μαΐ - Αυγ 2007, τεύχος 35.

Λυμπέρης Χρήστος, Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 1997.

Lovins Amory B., Αποχαιρετισμός στα Καύσιμα όπως τα Ξέρουμε, Foreign Affairs, 22 Μάη 2012, <http://foreignaffairs.gr/articles/68799/amory-b-lovins/apoxairetismos-sta-kaysima-opos-ta-kseroyme?page=2>

Μάζης Ιωάννης, Γεωπολιτική Προσέγγιση για ένα Νέο Ελληνικό Αμυντικό Δόγμα, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2006.

Μάζης Ιωάννης, Εισήγηση σε Διεθνές Συνέδριο με θέμα «Διεθνή Συλλογικά Συστήματα Ασφαλείας και ο Ρόλος τους στην Α. Μεσόγειο», Ιονικό Συνεδριακό Κέντρο, Κέρκυρα 1997.

Μάζης Ιωάννης, Η Γεωπολιτική της Τουρκίας τον 21ο Αιώνα, Αμυντική Επιθεώρηση, Αθήνα, 2009.

Μάζης Ιωάννης, Γεωπολιτική Ανάλυση του Εμπορευματικού Θαλάσσιου Διαύλου Δαρδανελλίων – Αιγαίου, <http://www.iaa.gr>

Μάζης Ιωάννης, Γεωπολιτική της Ενέργειας στο Σύμπλοκο Κύπρου – Μ. Ανατολής βάσει των Υφιστάμενων Γεωφυσικών/ Γεωλογικών Ενδείξεων Κοιτασμάτων Υδρογονανθράκων, Εισήγηση στην Ημερίδα του Ινστιτούτου Ενέργειας με θέμα: Ενέργεια & Εξωτερική Πολιτική, Αθήνα, 9 Νοέμβρη 2009.

Μάζης Ιωάννης, Γεωπολιτική των Υδάτων στη Μ. Ανατολή: Αραβικές Χώρες, Ισραήλ, Τουρκία, Εκδόσεις Τροχαλία, Αθήνα, 1996.

Μαράκης Ν., Που Βαδίζει η Τουρκία: η Πολιτική Πλατφόρμα του κ. Ισμαήλ Τζεμ, Εφημερίδα «Το Βήμα», 24 Αυγ 1997.

Μαρίνος Γιάννης, Εξάρτηση από το Πετρέλαιο, Εφημερίδα «Το Βήμα», 29 Ιουν 2008.

Μαρκεζίνης Βασίλειος (Sir), Μία Νέα Εξωτερική Πολιτική για την Ελλάδα, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 2010.

Μασσαβέτας Αλέξανδρος, Γέφυρα για την Ανάδειξη της Τουρκίας οι Αγωγοί, <http://www.makthes.gr>

Μετίν Ατάτς, Αρχηγός ΠΝ Τουρκίας, Οικονομικά Προβλημάτων η Υφαλοκρηπίδα, στον ιστότοπο www.sigmalive.com/news/politics/70555, 15 Οκτ 2008.

Μουζέλης Νίκος, Ευρώπη Εναντίον Αμερικής, Εφημερίδα «Το Βήμα», 26 Ιαν 2003.

Μούρτος Γ., Η Γεωπολιτική Ανατομία της Μεσογείου, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2000.

Μουστάκης Χρήστος, Με μια Ματιά η Ελλάδα και ο Κόσμος, Περιοδικό «Προβληματισμοί», τεύχος 48, Σεπ – Οκτ 2008.

Μπόση Μαίρη, Ζητήματα Ασφάλειας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1999.

Μπους Τζώρτζ, Ομιλία του Πρόεδρου των ΗΠΑ στις Βρυξέλλες κατά την τετραήμερη περιοδεία που πραγματοποιήσε στην Ευρώπη, 21 Φεβ 2005.

Μπρουκάν Σ., Η Διαλεκτική της Διεθνούς Πολιτικής, Εκδόσεις Ειρήνη, Αθήνα, 1993.

Μυριάνθης Μιχάλης, Εξελίξεις για τα Ζητήματα της Ασφάλειας στην Περιοχή του Κόλπου, Ημερίδα ΕΛΙΑΜΕΠ & Αμερικανικής Πρεσβείας στην Αθήνα, Αθήνα, 12 Οκτωβρίου 2005.

Mearsheimer John, Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2006.

Νικητάκος Νικήτας, Η Γεωπολιτική των ΑΠΕ, Foreign Affairs, 2013.

Νταβούτογλου Αχμέτ, Το Στρατηγικό Βάθος - Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2010.

Ντόκος Θάνος, Ο Γεωστρατηγικός Ρόλος της Τουρκίας, Εκδόσεις Τουρίκη, Αθήνα, 2001.

Οικονομίδης Κων/νος, Η Νέα Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας και η Ελλάδα: Τα Υπέρ και τα Κατά, Εκδόσεις ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα, 1995-96.

Παπαδοπούλου Ειρήνη, Το «Νέο Μεγάλο Παιγνίδι» της Μεταφοράς Ενέργειας και Γεωπολιτική Σημασία της Περιοχής των Βαλκανίων στα Πλαίσια Αυτού, Γεωστρατηγική, Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, Μάιος – Αύγουστος 2007.

Παπαναστασίου Πάνος, Έρευνες για Εκμετάλλευση Κοιτασμάτων Πετρελαίου και Φυσικού Αερίου στη Θαλάσσια Περιοχή της Κύπρου, Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών και Μηχανικών Περιβάλλοντος Πανεπιστημίου Κύπρου, 2007.

Παπαντωνίου Λάμπρος, Η ΑΟΖ Υπερκεράζει την Υφαλοκρηπίδα στα Ελληνικά Πελάγη, Συνέντευξη με τον Καθηγητή Θ. Καρυώτη, Ουάσιγκτον, 8 Αυγ 2008.

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Τα Βαλκάνια Μετά το Τέλος του Ψυχρού Πολέμου, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1994.

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945-2002, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2002.

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Η Θέση της Ρωσίας στο Διεθνές Σύστημα στις Αρχές του 21ου Αιώνα, ΕΚΟΜΕ, 2002.

Παρίσης Ιωάννης, Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα, Εκδόσεις Ινφογνώμων, Αθήνα, 2011.

Παρίσης Ιωάννης, Η Καθ' Ημάς Θάλασσα, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 2003.

Παρίσης Ιωάννης, Το Ισραήλ Προσεγγίζει το ΝΑΤΟ, 5 Απρ 2005, <http://www.iaa.gr>.

Παρίσης Ιωάννης, Ρωσία 10 Χρόνια Μετά - Προσεγγίζοντας τη Δύση, ΕΛΕΣΜΕ, Νοε 2003.

Περράκης Στυλιανός, Η Ελλάδα και οι Εξελίξεις στην Ανατολική Λεκάνη της Μεσογείου, Εισήγηση στην Ημερίδα ΕΛΙΣΜΕ και Ακαδημίας Αθηνών, 15 Μαΐου 2012.

Πικραμένος Κων/νος, Ο Αγωγός Ειρήνης και το Θερμό Επεισόδιο με την Τουρκία, Άρθρο στο ιστολόγιο <http://endoturkika.blogspot.com>, 06 Νοε 2008.

Πλατιάς Αθανάσιος, Περί Μέτρων Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης, Εφημερίδα «Τα Νέα», 4 Ιουλ 1997.

Πλατιάς Αθανάσιος, Συνεργασία ή Ανταγωνισμός με την Τουρκία; Ρεαλιστική Προσέγγιση, Επετηρίδα ΙΔΙΣ 1996, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα, 1996.

Πόλλις Αδ., Ο Αγώνας για Αυτονομία: Ελληνο - αμερικανικές Σχέσεις, στο Κώνστας Δ. & Τσαρδανίδης Χ. (επίμετρο), Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και το Κυπριακό Πρόβλημα, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα, 1989.

Πουλαντζάς Νίκος, Πολιτική Εξουσία και Κοινωνικές Τάξεις, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα, 1975.

Parker G., Γεωπολιτική: Παρελθόν, Παρόν & Μέλλον, Εκδόσεις Ροές, Αθήνα, 2002.

Ροζάκης Χρήστος, Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις 1923-87, Το Διεθνές Νομικό Καθεστώς του Αιγαίου και η Ελληνοτουρκική Κρίση. Τα Διμερή και τα Διεθνή Θεσμικά Ζητήματα, Εκδόσεις Γνώση, Αθήνα, 1988.

Ρούσσος Σωτήρης, Η Κινούμενη Άμμος. Ζητήματα Περιφερειακής Ασφάλειας στη Μέση Ανατολή και την Ευρασία, Εκδόσεις Μελάι, Αθήνα, 2007.

Ricks Thomas, Fiasco. Ο Αμερικανικός Πόλεμος στο Ιράκ, Εκδόσεις Ιωλκός, Αθήνα, 2007.

Ristelhueber R., Ιστορία των Βαλκανικών Λαών, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Παπαδήμα, Αθήνα 2003.

Roberts Paul, Το Τέλος του Πετρελαίου, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2011.

Σαζανίδης Χρ., Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις στην πενταετία 1973-78, Εκδόσεις Μαϊάνδρος, Θεσσαλονίκη, 1979.

Σέκερης Γιώργος, Τα Προσκόμματα στις Ευρωενωσιακές Βλέψεις της Άγκυρας, Περιοδικό «Εθνικές Επάλξεις», Αθήνα, τεύχος 94, Νοέμβριος – Δεκέμβριος 2010.

Σιούσιουρας Πέτρος, Γεωπολιτική και Ζωτικός Χώρος: Η Μικρασιατική Εκστρατεία και ο Ανταγωνισμός των Μεγάλων Δυνάμεων, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα, 2012.

Σιούσιουρας Πέτρος, Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας, Εκδόσεις ΣΝΔ, Πειραιεύς, 2002.

Σιούσιουρας Πέτρος, Το Μακεδονικό Ζήτημα και η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2010.

Σιούσιουρας Πέτρος, Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας και Casus Belli, η Πολιτική της Άγκυρας στις Ελληνο-Τουρκικές Σχέσεις, Αεροπορική Επιθεώρηση, Τεύχος 65, Σεπτέμβριος 2001.

Σιούσιουρας Πέτρος, Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη: Οριοθετήσεις στη Μαύρη Θάλασσα και στην Κύπρο, στο συλλογικό έργο «Σύγχρονες Ματιές στις Νομικές και Πολιτικές Όψεις. Διεθνών Οργανώσεων – Διεθνών Οργανισμών», (επιμ.) Στέλιος Περράκης, Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων, Εκδόσεις Α. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2009.

Σιούσιουρας Πέτρος, Γεωπολιτική των Μεγάλων Δυνάμεων. Από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο στην Κοινωνία των Εθνών: Άναρχη Διεθνής Κοινωνία και ο Θρίαμβος της Κρατικής Κυριαρχίας, Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα, 2011.

Σκαρβέλης Δημήτρης, Η Γεωπολιτική του Ελληνικού Χώρου και η Εθνική Άμυνα, Ακαδημία Αθηνών, Εισιτήριο λόγος, 21 Ιαν 2003.

Στεργίου Λεωνίδα, Νέες Οικονομικές Δυνάμεις μετά από 20 Χρόνια, Εφημερίδα «Καθημερινή», 28 Ιουν 2009.

Siousiouras P., Greece and Landlocked States: The Case of the Former Yugoslav Republic of Macedonia, Doctoral thesis, Panteion University, Athens, 2000.

Solana J., Προετοιμάζοντας τη Συνάντηση Κορυφής της Μαδρίτης, Δελτίο NATO, αριθμός 1, 1997.

Ταξιάρχη Δέσποινα, Ευρωπαϊκή Ασφάλεια & Διεθνείς Οργανισμοί, Εκδόσεις Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, Αθήνα, 1999.

Τζούνης Ι., Το Πνεύμα των Διαπραγματεύσεων της Βέρνης και το Περιεχόμενό της, Εφημερίδα «Καθημερινή», 4 Φεβ 1988.

Τσακίρης Θ., Ο Γαλάζιος Χρυσός, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2011.

Τσακίρης Θ., Η Γεωπολιτική Προϊστορία των Ενεργειακών Αντιπαραθέσεων ΗΠΑ-Ρωσίας στην Ευρώπη και η Στρατηγική Σημασία του Ρώσο-Βούλγαρο-Ελληνο-Ιταλικού Αγωγού (South Stream), Κείμενα Ανάλυσης ΕΚΕΜ, 18 Οκτώβρη 2007, www.ekem.gr

Τσάλτας Γρηγόρης, Το Καθεστώς της Ηπειρωτικής Υφαλοκρηπίδας σύμφωνα με τη Νέα Σύμβαση (1982) για το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας και τα Ελληνικά Συμφέροντα, στο Διεθνές Δίκαιο και Διεθνής Πολιτική, Εκδόσεις Παρατηρητής, Δεκέμβριος 1984.

Τσάλτας Γρηγόρης, Ειρηνευτικές Δυνάμεις και Ανάπτυξη, στο συλλογικό έργο: Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα και Ελλάδα, Στρατηγικές Εκδόσεις, Αθήνα, 2001.

Τσάλτας Γρηγόρης, Προοπτικές Εκμετάλλευσης Υποθαλάσσιων Φυσικών Πόρων στη Νότιο- Ανατολική Μεσόγειο, Εισήγηση στην Ημερίδα Ελληνικοί Υδρογονάνθρακες: από την Έρευνα στην Εκμετάλλευση, Αθήνα, 20 Απριλίου 2012.

Τσάλτας Γρηγόρης, Αναπτυξιακό Φαινόμενο και Τρίτος Κόσμος, Πολιτικές και Διεθνές Δίκαιο της Ανάπτυξης, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1991.

Τσάλτας Γρηγόρης, Αφρική και Ανάπτυξη. Η Τελευταία Παγκόσμια Πρόκληση - Ευκαιρία, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα, 2003.

Τσάλτας Γρηγόρης, Η Γεωστρατηγική της Μεσογείου, τα Παράκτια Κράτη και το Δίκαιο της Θάλασσας, Γεωπολιτική, 2002.

Τσάλτας Γρηγόρης, Το Δικαίωμα στην Ανάπτυξη ως Ανθρώπινο Δικαίωμα, Χρονικά ΙΜΔΑ, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα, 1988.

Τσαρδανίδης Χ., Η Ανανεωμένη Μεσογειακή Πολιτική της ΕΕ και η Ελλάδα, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1992.

Φούσκας Βασίλης, Ζώνες Πολέμου - Η Εξωτερική Πολιτική της Αμερικής στα Βαλκάνια και την Ευρύτερη Μέση Ανατολή, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2003.

Falola Toyin, Η Διεθνής Πολιτική του Πετρελαίου, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2008.

Fukuyama Francis, Η Αμερική σε Σταυροδρόμι. Δημοκρατία, Ισχύς και η Νεοσυντηρητική Κληρονομιά, Εκδόσεις Λιβάνης, Αθήνα, 2009.

Χαραλαμπόπουλος Γιάννης, Κρίσιμα Χρόνια, Αγώνες για τη Δημοκρατία 1936-96, Εκδόσεις Προσκήνιο, Αθήνα, 2001.

Χόμπσμπαουμ Έρικ, Η Εποχή των Αυτοκρατοριών 1875 - 1914, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα, 2000.

Χουλιάρης Αστέριος, Γεωγραφικοί Μύθοι της Διεθνούς Πολιτικής, Εκδόσεις Ροές, Αθήνα, 2004.

Χουρδάκης Κυριάκος, Η Άνοδος της Κίνας στη Διεθνή Σκηνή, ΑΔΙΣΠΟ, Θεσ/νίκη, 2011.

Χριστοδουλάκης Ανδρέας, Το Μεγάλο Ενεργειακό Παιχνίδι του 2003, Εφημερίδα «Το Βήμα», 5 Ιαν 2003.

Χριστοδουλάκης Ανδρέας, Η Σκακιέρα των Αγωγών Πετρελαίου και Αερίου. Ο Ρόλος της Ελλάδας στο Σκληρό Οικονομικό και Διπλωματικό Παιχνίδι. Τα Σχέδια των Αμερικανών και οι Επιδιώξεις των Τούρκων, Εφημερίδα «Το Βήμα», 16 Ιαν 2005.

Χριστοδουλάκης Ανδρέας, Το Παιχνίδι των Ρώσων με το Αέριο, Εφημερίδα «Το Βήμα», 5 Φεβ 2006.

Weber Frank, Ο Επιτήδειος Ουδέτερος, Εκδόσεις ΔΕΚ/ΓΕΣ, 1985

Αλειφαντής Σ. & Χωραφάς Ε., Σύγχρονο Διεθνές Σύστημα και Ελλάδα, Στρατηγικές Εκδόσεις, Αθήνα, 2001.

Αρβανιτόπουλος Κ.Π. & Ήφαιστος Π., Ευρωατλαντικές Σχέσεις, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2008.

Baylis John & Smith Steve, Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσ/νίκη, 2007.

Branden K.E. & Shelley F.M., Παγκόσμια Γεωπολιτική, Εκδόσεις Ροές, Αθήνα, 2006

Γιαλλουρίδης Χριστόδουλος & Κεφαλά Βιβή, Κόσσοβο: Η Εικόνα του Πολέμου. Όψεις Σύγχρονου Μιλιταριστικού Ανθρωπισμού, Εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα, 2001.

Μάζης Ιωάννης & Σγούρος Γεώργιος, Γεωπολιτική της Ενέργειας στο Σύμπλοκο Κύπρου - Μέσης Ανατολής Βάσει των Υφισταμένων Γεωφυσικών και Γεωλογικών Ενδείξεων Κοιτασμάτων Υδρογονανθράκων, Εργαστήριο Γεωπολιτισμικών Αναλύσεων GEOLAB, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, 2009.

Luft Gal & Korin Anne, Το Λάθος για το Πετρελαϊκό Εμπάργκο του ΟΠΕΚ και ο Μύθος της Ενεργειακής Εξάρτησης των ΗΠΑ, Foreign Affairs, 17 Οκτ 2013.

Ντόκος Θάνος & Πιέρρος Φίλιππος, Η Μεσόγειος προς τον 21^ο Αιώνα. Η Θέση της Ελλάδας, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1996.

Σειμένης Ιωάννης & Σιούσιουρας Πέτρος, Ευρωμεσογειακές Σχέσεις, Εκδόσεις Ζήτη, Αθήνα, 2003.

Γρηγορίου Π., Σαμιώτης Γ. & Τσάλτας Γρ., Η Συνδιάσκηψη των Ην. Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1993.

Καρκαζής Ιωάννης, Βιδάκης Ιωάννης & Μπάλτος Γεώργιος, Προς Ριζική Αναδιάρθρωση των Γεωπολιτικών Προτεραιοτήτων και Στρατηγικών των ΗΠΑ και Ρωσίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Χίος, 2012.

Κουφουδάκης Β., Τσαρδανίδης Χ., & Σωτηρέλης Κ., Η Πολιτική των Υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και στον Περσικό Κόλπο, Αθήνα 1989.

Μπακανάκης Σ., Λίτσης Μ. & Καιταντζίδης Μ., Πετρέλαιο – Η Αυτοκρατορία του Μαύρου Χρυσού, Εκδόσεις Γαβριηλίδης, Αθήνα, 2010.

Σιούσιουρας Π., Γρεκός Δ. & Χουρδάκης Κ. (2017). Βιωσιμότητα του Θαλασσιού Περιβάλλοντος της ΝΑ Ευρώπης και Μέσης Ανατολής: Οι Επιπτώσεις του Ιρανικού Πυρηνικού Προγράμματος, Δημοσιευμένη Μελέτη ΕΛΙΣΜΕ.

Σιούσιουρας Π., Χουρδάκης Κ. & Αντωνάτος Κ. (2017). Η Καταλυτική Συνεισφορά της “Εξυπνης Ισχύος” ως Στρατηγική Επιλογή Αντιμετώπισης της Σύγχρονης Θρησκευτικής Τρομοκρατίας, Δημοσιευμένη Μελέτη ΕΛΙΣΜΕ.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Al-Mohamad A., Renewable Energy Resources in Syria, Renewable Energy, Volume 24(3-4), 2001, p.p. 365-371.

Arieff Alexis, Analyst in African Affairs, Morocco: Current Issues, Congressional Research Service Report for Congress, May 27, 2011.

Arieff Alexis, Analyst in African Affairs, Congressional Research Service Report for Congress, Political Transition in Tunisia, March 4, 2011.

Arieff Alexis, Analyst in African Affairs, Congressional Research Service Report for Congress, Algeria: Current Issues, April 13, 2011.

Assad P. Seale, The Struggle for the Middle East, University of California Press, Berkeley, CA, 1990.

Algerian Energy Facts 2002, www.newafrica.co.uk

Algerian Ministry of Energy and Mining, <http://www.reegle.info/actors/3280/ministry-of-energy-and-mining.htm>

An Energy Overview of the Republic of Egypt, U.S. Department of Energy - Office of Fossil Energy, USA, May 2002.

An Energy Overview of the Republic of Turkey, U. S. Department of Energy, Office of Fossil Energy, September 2002.

Arab Maghreb Union - Regional Country Analysis Briefs, Energy Information Agency, January 2003, <http://www.mafhoum.com/press4/134E16.htm>

Beaumont Peter, Palestinian Unity Government of Fatah and Hamas Sworn In, The Guardian, June 2, 2014, <http://www.theguardian.com/world/2014/jun/02/palestinian-unity-government-sworn-in-fatah-hamas>

Bertelsmann Stiftung, Gutersloh, World Powers in the 21st Century, TNS Emnid, Berlin, June 2, 2006.

Bichara Khader, the European Union and the Arab World: From the Rome Treaty to the Arab Spring, Arab Study and Research Center, University of Louvain, Belgium, 2012.

Binder D., U.S. Policymakers on Bosnia Admit Errors in Opposing Partition in 1992, New York Times, August 29, 1993.

Bogdani Mirela, Turkey and the Dilemma of EU Accession, I.B. Tauris & Co Ltd, London, 2011

Brauch, Hans Gunter, Security and Environment in the Mediterranean, Springer, New York, 2003

Brzezinski Z., Game Plan: A Geostrategic Framework for the Conduct of the US – Soviet Contest, the Atlantic Monthly Press, Boston, 1986.

Brzezinski Z., The Grand Chessboard, Perseus Book Group, New York, 1997.

Bull Hedley, the Anarchical Society: A Study of Order in World Politics, London, 1997.

BBC News, "Obama nominates first US ambassador to Syria since 2005", 17 Φεβ 2010, Ανακτήθηκε 31 Αυγ 2013.

BBC News, "US Envoy William Burns Says Syria Talks Were Candid", 17 Φεβ 2010, Ανακτήθηκε 31 Αυγ 2013.

BBC News Middle East, "Lebanon Profile – Timeline", November 4, 2014, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14649284>

BBC News, "Syria: The Power in Lebanon", April 16, 2001, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/1280579.stm

BP Statistical Review of World Energy, June 2011.

Caplan Greg, A Transatlantic Approach to the Middle East Conflict: Do We Have Enough in Common? AICGS Working Paper Series, 2003

Chedid R., Policy Development of Solar Water Heaters: the Case of Lebanon, Energy Conversion and Management, Volume 43(1), 2002, p.p. 77-86.

Cheryl A. Rubenberg, the Palestinians, In Search of a Just Peace, Lynne Rienner Publishers, 2003.

Clinton W., A National Security Strategy for a New Century, the White House, Washington, May 1997.

Constas Dimitrios, The Greek Turkish Conflict in the 1990's: Domestic and External Influences, Macmillan, London, 1991.

Country Information on Israel, Energy Information Agency (EIA), <http://www.eia.gov/cfapps/ipdbproject/IEDIndex3.cfm>

Cyprus' Second Offshore Bidding Round: Expectations Exceeded, <http://www.cyprusprofile.com/en/articles/view/cyprus-second-offshore-bidding-round>, May 12, 2012

Davutoglu Ahmet, The Clash of Interests: An Explanation of The World (Dis)Order, Jurnal of International Affairs, December 1997, Volume 4.

Debra Johnson, the Euro-Mediterranean Energy Partnership, Financial Times, 2000.

Decon, Regional Energy Project under the Framework of the MEDA Regulation – Reform of the Legal and Institutional Energy Sector Framework, Diagnostic Study, April 2002.

Delay Jennifer, Ukraine's Plan for Brody Refinery Faces Significant Obstacles, FSU Oil & Gas Monitor, May 4th 2005.

Demirbas A., Energy Balance, Energy Sources, Energy Policy, Future Developments and Energy Investments in Turkey, Energy Conversion and Management, Volume 42(10), 2001, p.p. 1239-1258.

Demirbas A., Energy and Environmental Issues Relating to Greenhouse Gas Emissions in Turkey, Energy Conversion and Management, 2002

Demirel S., the Need for Dialogue. Turkey, Greece and the Possibility of Reconciliation, Harvard International Review, Vol. 21 (1), winter 1998-99.

Dieter Helm, Energy Policy: Security of Supply, Sustainability and Competition, Energy Policy Vol. 30.

Drezner Daniel, the Sanctions Paradox: Economic Statecraft and International Relations, Cambridge University Press, 1999.

Edward Lukas, The New Cold War: How the Kremlin Menaces Both Russia and the West, Publisher: Bloomsbury, London, 2008.

EI-Nawawy Mohammed, the Israeli-Egyptian Peace Process in the Reporting of Western Journalists, CT: Greenwood Press, Westport, 2002.

Emerson Michael, the Elephant and the Bear, the European Union, Russia and their Near Abroads, Brussels: CEPS, 2001.

Enav Peter, Energy Infrastructure in the Middle East and North Africa to 2010: A Country-by-Country Financing Guide, Financial Times Energy, London, 1998.

Eralp Attila, the Last Chance in Cyprus Negotiations and the Turkey-EU Relationship, Διατριβή ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα, 2010.

Erdogan R.T., the Robust Man of Europe, Newsweek, Jan 12, 2011.

Everett Webster Donald, the Turkey of Ataturk: Social Process in the Turkish Reformation, AMS Press, New York, 1973.

Egypt's Analysis Brief, Energy Information Agency, Paris, December 2001

Egypt Energy Facts 2002, www.newafrica.co.uk

ESBI - EPU - NTUA, BEICIP - FRANLAB - IBERNICO: Support the Ad Hoc Groups of Mediterranean Energy Forum, Mediterranean Energy Policy Document, Deliverable 1.1. 1st Draft, Version 1.1, June 2002.

ESBI – EPU - NTUA, BEICIP – FRANLAB - IBERNICO: Support the Ad Hoc Groups of Mediterranean Energy Forum, Mediterranean Energy Policy Document, Deliverable 1.2.b 1st Draft, Version 1.1, October 2002.

EU External Relations Directorate – General, 1999, www.europa.eu.int/comm/external_relations

EU External Relations Directorate – General, 2000, www.europa.eu.int/comm/external_relations

Euromed Information Notes, European Commission, EuropeAid Co-operation Office, Brussels, October 2001.

EURO-MED Partnership, Lebanon: Country Strategy Paper 2002 – 2006 & National Indicative Programme 2002 – 2004, European Commission, Brussels.

EURO-MED Partnership, Syria: Country Strategy Paper 2002 – 2006 & National Indicative Programme 2002 – 2004, European Commission, Brussels.

Euro-Mediterranean Energy Forum Secretariat, Mediterranean Energy Policy, May 1998.

Euro-Mediterranean Partnership, European Commission, Middle East South Mediterranean Directorate, External Relations Directorate-General, Brussels, November 2000, www.europa.eu.int/comm/external_relations

European Commission, Treaty Establishing the Energy Community of Southeastern Europe, European Commission, 2005.

Fouskas V., US Macht – Policy in Eurasia and the Re – fashioning of the Greater Middle East, Turkish Journal of International Relation, Vol. 2 (2), Summer 2002.

Fukuyama Francis, View: America's Self - Defeating Hegemony, Daily Times – Site Edition, October 25, 2007.

Fukuyama Francis, *The End of History and the Last Man*, Free Press, New York, 2006.

Gaddis John Lewis, *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of Postwar American National Security Policy*, Oxford University Press, New York, 1982.

Gaddis John Lewis, *Towards a Post Cold War World*, *Foreign Affairs*, Vol. 70 (2), Spring 1991.

Geropoulos Kostis, *Piebalgs to Go on Nabucco Tour on November 5*, *New Europe*, Oct 29, 2008.

Giessler Matthias, *How China's taking over Africa and Why the West Should be Very Worried*, July 18, 2008.

Gill Bates, *Rising Star: China's New Security Diplomacy*, Brookings Institution Press, Washington DC, 2007

Glick Caroline, *Column One: Obama's War on Israel*, *Jerusalem Post*, March 19, 2010.

Gray Colin, *War, Peace and Victory Strategy and Statecraft for the New Century*, Simon & Schuster, New York, 1990

Gray Colin, *the Geopolitics of Super Power*, University Press of Kentucky, Lexington, 1988.

Graham Fuller, *Interests in the Middle East*, John Holmes, Maelstrom, The United States, Southern Europe, and the Challenges of the Mediterranean, Cambridge, Mass, 1995.

Germany and Russia More Closer, Stratford Intelligence, George Friedman, June 22, 2010.

Hanagasioglu M., *Wind Energy in Turkey*, *Renewable Energy*, Volume 16(1-4), 1999, p.p. 822-827.

Hansen L., *the Security of the New NATO Partners: The Roles of the CSCE, NATO and the WEU*, Cambridge University Press, New York, 2006.

Huntington S.P., *the Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon & Schuster, New York, NY, 1996.

Ifestos P., *Nuclear Strategy and European Security Dilemmas*, Gower Publishers, England, 1988.

IEA, *World Energy Outlook, 2007*, OECD, Παρίσι, 2007

IEA, *World Energy Outlook 2006*, OECD, Παρίσι, 2006

International Crisis Group, Aphrodite's Gift: Can Cypriot Gas Power a New Dialogue? Europe Report No 216, Brussels, Apr 2, 2012.

Israel National Report on Climate Change, Israel Ministry of the Environment, November 2000.

Jaber J.O., Future Energy Consumption and Greenhouse Gas Emissions in Jordanian Industries, Applied Energy, Volume 71(1), 2002, p.p. 15-30.

Jofi Joseph, Pipeline Diplomacy: The Clinton Administration's Fight for Baku-Ceyhan, Woodrow Wilson School of Public and International Affairs, Princeton University, Jan 1, 1999.

Jordan Country Analysis Brief, Energy Information Administration. May 2013, <http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=JO#data>

Kablan MM, Prioritization of Decentralized Electricity Options Available for Rural Areas in Jordan, Energy Conversion and Management, Volume 38(14), 1997, p.p. 1515-1521.

Kalogirou S., Solar Water Heating in Cyprus: Current Status of Technology and Problems, Renewable Energy, Volume 10(1), 1997, p.p. 107-112.

Kamel Fouad, Perspectives on Grid-Connected Photovoltaic Solar Generators, Renewable Energy, Volume 6, No 5-6, 1995, p.p. 515-520.

Khella AFA, Egypt: Energy Planning Policies with Environmental Considerations, Energy Policy, Volume 25, No 1, January 1997, p.p. 105-115.

Karkazis John, the Syrian Crisis as the Prelude of a New Order in the Region, University of the Aegean, Chios, September 2013.

Karkazis John, The Pursuit of a New Order in Europe and the Middle East, journal "Middle East Forum", Issue 10, University of the Aegean, Chios, June 2012.

Karkazis John, The Grand British Initiative in the Middle East, journal "Middle East Forum", Issue 10, University of the Aegean, Chios, June 2012.

Karkazis John, The social, economic and industrial gravity centers of the Balkans, Studies in Regional & Urban Planning, Issue 7, 1999.

Karkazis John, A Comparative Analysis of the Geo-economic Gravity Systems of Europe and Turkey, Final Report on a Research Project Supported by Constantine Porphyrogenetus International Association, December 2005.

Karkazis John, Turkey's Manufacturing Industry. International Competitiveness and Regional Dynamics, University of the Aegean, Chios, 2005.

Karkazis John, Financing Regional Development Problems - Geo-economic Assessment Methods, Teaching Notes, Postgraduate Course on International Financing, Department of Economics, Istanbul Bilgi University, Turkey, 2007.

Karkazis John, The Geo-economic Gravity Systems of Turkey, Aegean Working Papers, Issue 3, 2005.

Karkazis John, Regional Crisis Risks Assessment: The Case of Syria, "Strategic Reports" journal, Issue D9, November 2010.

Karkazis John, Regional Crisis Risks Assessment: The Case of Iran, "Strategic Reports" journal, Issue D8, October 2010.

Karkazis John, The Strengths and Weaknesses of the Emerging Regional Powers and the Strategic Threats they are Facing (The Case of Turkey), University of the Aegean, Chios, 2012.

Karkazis John, The Strengths and Weaknesses of the Emerging Regional Powers and the Strategic Threats they are Facing (The Case of Israel), University of the Aegean, Chios, 2012.

Kasbadji Merzouk N., Wind Energy Potential of Algeria, Renewable Energy, Volume 21(3-4), 2000, p.p. 553-562.

Kaygusuz K., Environmental Impacts of Energy Utilization and Renewable Energy Policies in Turkey, Energy Policy, Volume 30(8), 2002, p.p. 689-698.

Kaygusuz K., Environmental Impacts of Energy Utilisation and Renewable Energy Policies in Turkey, Karadeniz Technical University, Trabzon, Turkey.

Kaygusuz K., Renewable and Sustainable Energy Use in Turkey: a Review, Renewable & Sustainable Energy Reviews, Volume 6(4), 2002, p.p. 339-366.

Kennan G., Realities of American Foreign Policy, Princeton University Press, New Jersey, 1954.

Kissinger Henry, the Washington Post, 4th October 1997.

Klare M., Rising Powers, Sinking Planet: The New Geopolitics of Energy, Metropolitan Books, New York, 2008.

Kleveman Lutz, Το Νέο Μεγάλο Παιχνίδι, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2005.

Knorr Klaus, Power and Wealth: The Political Economy of International Power, New York, Basic Books, 1973.

Kouskouvelis Ilias, The Problem with Turkey's "Zero Problems": Turkey, Past and Future. The Middle East Quarterly, 2013, τόμος XX, τεύχος 1.

Kraemer Thomas D., Addicted to Oil: Strategic Implications of American Oil Policy, Strategic Studies Institute, May 2006.

Kyprianou Michael & Co LLC, Hydrocarbons in Cyprus: Drilling for Natural Gas Reserves, <http://www.kyprianou.com.cy/assets/mainmenu/216/docs/HydrocarbonsinCyprus.pdf>

Leffler Melvyn, *a Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration and the Cold War*, Stanford, 1992.

Lim Joo-Jack, *Geo-Strategy and the South China Sea Basin*, Singapore University Press, Singapore, 1979.

Lebanon's First National Communication under the UN Framework Convention on Climate Change, Ministry of the Environment, 2001.

Maafi A., *A Survey on Photovoltaic Activities in Algeria*, *Renewable Energy*, Volume 20(1), 2000, p.p. 9-17.

Mackinder Halford (Sir), *the Geographical Pivot of History*, *Geographical Journal*, vol. 23, no 4, 1904.

Mackinder Halford (Sir), *Democratic Ideals and Reality*, National Defence University Press, Washington DC, 1942

Mazis Ioannis, *The Mediterranean Geopolitical Structure and the Matter of Resolving the Cyprus Issue in Accordance with the Annan Plan*, *Crissma Working Paper N. 2*, I.S.U. Università Cattolica, Milano, 2004.

Mattern J., *Geopolitik: Doctrine of National Self – Sufficiency and Empire*, The John Hopkins Press, Baltimore, 1942.

Mead Walter Russell, *“Special Providence: American Foreign Policy and How It Changed the World”*, Routledge, New York, 2009.

Mearsheimer J., *Conventional Deterrence*, Cornell University Press, London, 1983.

Mearsheimer J., *Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War*, *International Security*, 1990, τόμος 15, τεύχος 1.

Mearsheimer J., *Clash of the Titans, A Debate with Zbigniew Brzezinski on the Rise of China*, *Foreign Policy*, No 146, Jan-Feb 2005.

Mendelsohn, Barak, *U.S. Strategy in a Transitioning Middle East: Reviving State Responsibility*, *Foreign Affairs*, 21 Νοε 2012.

Morris Laub, *Last Barrier to Freedom: Internment of Jewish Holocaust Survivors on Cyprus 1946–1949*, Berkeley, 1985.

Morris Benny, *1948: A History of the First Arab–Israeli War*, Yale University Press, 2008.

Moscow Times, February 22nd 2008.

Muller Jentsch Daniel, *the Development of Electricity Markets in the Euro-Mediterranean Area*, the World Bank, USA, 2001.

Murinson Alexander, The Strategic Depth Doctrine of Turkish Foreign Policy, Middle Eastern Studies, 2006, Τόμος 42, τεύχος 6.

Nawawy, Mohammed El, the Israeli – Egyptian Peace Process in the Reporting of Western Journalists, Ablex Greenwood, 2002.

Nies Susanne, Gas and Oil to Europe: Geopolitical Perspectives with a Particular Focus on the Impact of the Russian-Georgian War, Institut Français des Relations Internationales, A Paper Presented at the Delphi Conference of EKEM, 12-14 September 2008.

Nijman Jan, the Geopolitics of Power and Conflict: Superpowers in the International System 1945-1992, Belhaven Press, London.

Norman Davies, Europe. A History, Oxford University Press, New York, 1996.

Nye Jr. Joseph S., Soft Power: The Means to Success in World Politics, New York, Public Affairs, 2004.

Obama Barak, Speech to Turkish Parliament, April 7th, 2009, Associated Press, http://www.yahoo.com/s/ap/obama_text

Oran B., The sleeping Volcano in Turco–Greek Relations: The Western Thrace Minority, International Journal of Turkish Studies, Vol. 6 (1, 2), winter 1992-94.

Ozal T., BBC Summary of world Broadcast/Middle East (BBC/SWB/ME), 4 Μαρ 1991

Paillard D. E., Gazprom - The Fastest Way for Energy Suicide, Russie NEI Visions, No17, IFRI, Mar 2007.

Pascu I. M., the Balkans and NATO Enlargement, Eurobalkans, No 20, Autumn 1995.

Pollac K., Arabw at War: Military Effectiveness 1948-1999, Bison Books, London, 2004.

Popescu Nicu, Russia's Soft Power Ambitions, CEPS Policy Brief, No 115, Brussels, October 2006.

Pricing Energy in Developing Countries (The Case Study for Jordan), World Energy Council, London, June 2001, p.p. 48-50

Rabbani Mouin, Israel Mows the Lawn, London Review of Books, July 31, 2014, <http://www.lrb.co.uk/v36/n15/mouin-rabbani/israel-mows-the-lawn>.

Rahr Alexander, Germany and Russia: A Special Relationship, the Center for Strategic Studies and the MIT, the Washington Quarterly, Spring 2007.

Renewable Energy Prospects: China - Remap 2030 Analysis, International Renewable Energy Agency, November 2014.

Ripsman N. M., The Political Economy of Security: A Research and Teaching Agenda, Journal of Military and Strategic Studies, Spring 2000, <http://www.jmss.org/2000/article1.html>.

Rohle Michael, NATO and Energy Security – Head of the Energy Security Section in NATO's Emerging Security Challenges Division, May 3, 2012

Russia Skeptical about Baku – Tbilisi - Ceyhan Pipeline, 02 IouV 2005, <http://www.en.rian.ru/business/20050602/40460669.html>

Satloff Robert, The Battle of Ideas in the War on Terror: Essays on US Public Diplomacy in the Middle East, Washington Institute for Near East Policy, 2004.

Sestanovich Stephen, American Maximalism, The National Interest, No. 79, Spring 2005.

Sezer Duygu Bazoglu, Turkey' Grand Strategy Facing Dilemma, the International Spectator, vol. XXVII, No 1, 1992

Sharp Jeremy M., U.S. Foreign Aid to Israel, CRS, April 11, 2014.

Shikaki Khalil, With Hamas in Power: Impact of Palestinian Domestic Developments on Options for the Peace Process, Brandeis University – Crown Center for Middle East Studies, 2007.

Siousiouras Petros, Foreign Policies of Greece and the FYROM: Geopolitical Ambitions and Political Realism, University of the Aegean, Chios, 2009.

Siousiouras Petros, The Process of Recognition of the Newly Independent States of Former Yugoslavia by the European Community: The case of the Former Socialist Republic of Macedonia, Journal of Political and Military Sociology, Vol. 32 (1), Northern Illinois University, USA (DeKalb), 2004.

Siousiouras Petros, Geopolitical and Diplomatic Implications and the Right of Free Passage in the Port of Thessaloniki: The Case of Conflicting Interests between Greece and Serbia, Mesogeios est une Revue d'etudes Mediterraneennes, Vol. (22-23), Paris, 2004.

Siousiouras Petros, Legal Interpretations of Turkey's Strategic Aspirations in the Aegean Sea, University of the Aegean, Rhodes, 2003

Sma Ibrahim, Estimates of Oil and Natural Gas (NG) Reserves in Egypt, Energy, Volume 23, No 11, 1998, p.p. 997-1005.

Smith D. E., Religion and Political Development, Little Brown, Boston, 1970

Smith Charles D., Palestine and the Arab Israeli Conflict, Bedford/St. Martin's, 2006

Spykman Nickolas, The Geography of the Peace, Harcourt Brace and Company, New Work, 1944.

Spykman Nickolas, *America's Strategy in World Politics, the United States and the Balance of Power*, Harcourt Brace, New York, 1942.

Stern J.P., *The Future of Russian Gas and Gazprom*, Oxford University Press for the Oxford Institute for Energy Studies, New York, 2005.

Strategic Concept for the Defense and Security of the Members of the NATO, adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Lisbon, 19-20 November 2010.

Syria's Country Analysis Brief, Energy Information Administration, May 2013, <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=SY>

Tadros MTY, Uses of Sunshine Duration to Estimate the Global Solar Radiation Over Eight Meteorological Stations in Egypt, *Renewable Energy*, Volume 21, Number 2, Elsevier, October 2000, p.p. 231-246.

Tamimi A., Analysis of Energy Consumption in Jordan, *Energy Conversion and Management*, Volume 36(11), 1995, p.p. 1063-1065.

Thomson Reuters, [Zine El Abidine Ben Ali, Former Tunisian President, Sentenced to 35 Years In Jail for Theft, Unlawful Cash and Jewellery Possession](#), June 20, 2011.

Trask Roger, *Wilsonian Missionary Diplomacy*, Encyclopedia of American Foreign Policy, 2002.

Tsakiris Theodore, South Stream Gas Pipeline Checkmate? *The Bridge*, Issue 6, Q3/2007, <http://www.bridge-mag.com/magazine>

Tsakiris Theodore, *the Strategic Framework of the Russian – Turkish Relationship: Geopolitical Rivalries and Geo-economics Uncertainties*, Hellenic Center for European Research, 2005.

Tsaltas, Gr., *L'Occident, le Système de Sécurité Internationale et la Méditerranée Orientale dans la Moitié du 20ème Siècle*", in *Revue Internationale d'Histoire Militaire*, éd. Commission Hellénique d'Histoire Militaire, Athènes, 2001.

Tsaltas, Gr., *La Position Géostratégique de la Méditerranée. L'Application des Principes de la Convention des Nations Unies sur le Droit de la Mer par les Etats*, Paper presented in the framework of the First Hellenic-French Strategic Meetings, Paris, 4-5 December 2000.

The Arab Republic of Egypt: *Initial National Communication on Climate Change*, Egyptian Environmental Affairs Agency, June 1999.

The Daily Star, *Lebanese Presidential Crisis Boils Over*, September 02, 2004, <http://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2004/Sep-02/1864-lebanese-presidential-crisis-boils-over.ashx>

The Economist (US), *In the Pipeline: China and Japan are Locked in a Fierce Diplomatic and Economic Struggle to Win Access to Russia Oil*, April 2004.

The Economist, Venezuela and the United States - Back on an Old Hobby-Horse, September 20, 2008.

The EU's Relations with Algeria Overview, European Union, 2002, www.europa.eu.int/comm/external_relations

The EU's Relations with Israel Overview, European Union, 2000, www.europa.eu.int/comm/external_relations

The EU's Relations with Turkey Overview, European Union, 2002, http://europa.eu.int/comm/external_relations

The Hashemite Kingdom of Jordan, The General Corporation for the Environment Protection (GCEP), Initial Communication Report under the UN Framework Convention on the Climate Change, Volume 1, January 1997.

The National Security Strategy of the United States of America, the White House, Washington D.C., September 2002.

The Transformation of the Alliance, NATO Handbook, NATO Office of Information and Press, Brussels, 1995

Turkey's Country Analysis Brief, Energy Information Administration, May 2013, <http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=TU>

United Nations Development Programme, Global Environment Facility "Lebanon - Cross Sectoral Energy Efficiency and Removal of Barriers to ESCO Operation", 2000

U.S. Energy Information Administration (EIA), 2006

U.S. Energy Information Administration (EIA), Country Analysis Brief, 2009.

U.S. Energy Information Administration (EIA), Cyprus Energy Country Analysis, <http://205.254.135.7/countries/country-data.cfm?fips=CY&trk=m>

U.S. Energy Information Administration (EIA), Country Analysis Brief-Turkey

Van de Broek H., Preventing Instability, Transatlantic Relations in the '90: The Emergence of New Security Architectures – Special Report, Brassey's Inc, 1992.

Verres, V., the Balkans and the Post-Dayton Environment: Restructuring or Instability, CSS Survey, No 20, October 1997.

Weir Fred, Russia - Ukraine Standoff, The Christian Science Monitor, January 3, 2006.

Wesley Clark, Waging Modern War, Public Affairs, New York, 2001

Wetting G., Moscow's Perception of NATO's Role, Aussenpolitik, Vol. 45 (1), 1994.

Wilcox Phil, Competing Agendas: The White House, the State Department and the Pentagon, Speech in Palestine Center, Annual Conference, 2008.

World Bank Organization, Electricity Losses,
<http://data.worldbank.org/indicator/EG.ELC.LOSS.KH>

World Bank website, 2007, www.worldbank.org

World Energy Council, www.worldenergy.org

World Energy Outlook, Estimations for Selected Countries, Energy Information Administration (EIA), Paris, 2002

Yasmin Melet, China's Political and Economic Relations with Kazakhstan and Kyrgyzstan, Central Asian Survey, Vol. XVII (2), 1998.

Yergin Daniel, the Prize: The Epic Quest for Oil, Money & Power, Free Press, 1992.
Yousef Ettoumi F., Mefti A., Adane A. & Bouroubi MY., Statistical Analysis of Solar Measurements in Algeria Using Beta Distributions, Renewable Energy, Volume 26(1), 2002, p.p. 47-67.

Zeune August, Goea: Versuch einer wissenschaftlichen Beschreibung, Wittich, Berlin.

Ahmad, G.E. & Schmid J., Feasibility Study of Brackish Water Desalination in the Egyptian Deserts and Rural Regions Using PV Systems, Energy Conversion and Management, Volume 43, 2002, p.p. 2641-2649.

Ahmed HK & Abouzeid M., Utilisation of Wind Energy in Egypt at Remote Areas, Renewable Energy, Volume 23, No 3-4, 2001, p.p. 595-604.

Akash B.A. & Mohsen M.S., Energy Analysis of Jordan's Urban Residential Sector, Energy, Volume 24(9), 1999, p.p. 823-831.

Badelt G. & Yehia M., the Way to Restructure the Lebanese Electric Power Sector: a Challenge for the Transitional Management, Energy Policy, V 28(1), 2000, p. 47.

Balci Ali & Mis Nebi, Turkey's Role in the Alliance of Civilizations: A New Perspective in Turkish Foreign Policy? Turkish Studies, 2008, τόμος 9, τεύχος 3.

Beenstock M. & Goldin E., Priority Pricing in Electricity Supply: An Application for Israel, Resource and Energy Economics, Volume 19(3), 1997, p.p. 175-189.

Bideleux Robert & Jeffries Ian, a History of Eastern Europe: Crisis and Change, Routledge, 1998.

Chaaban F.B. & Rahman S., Baseline Energy and Electricity Consumptions in Lebanon and Opportunities for Conservation, Energy Policy, Volume 26(6), 1998, p.p. 487-493.

Charney J.I. & Alexander L.M., *International Maritime Boundaries*, Vol. 11, Martinus Nijhoff Publishers, 1993.

Cox R. W., *Realism, Positivism and Historicism*, στο Cox R. W. & Sinclair T. J., *Approaches to World Order*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996.

Cox R., *Global Perestroika*, στο Miliband R. & Panich L., *New World Order? The Socialist Register*, Monthly Review Press, London, 1992.

Dalaklis D. & Sioussiouras P., *A Secure Europe in a Better World-European Security Strategy*, 2003, <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>

Dalaklis D. & Sioussiouras P., *International Security and Stability: The Western European Union and the European Integration*, Middle East Forum Issue 6, Eastern Mediterranean Institute for Research, Cooperation and Mediation, 2007.

Durak M. & Sen Z., *Wind Power Potential in Turkey and Akhisar Case Study*, *Renewable Energy*, Volume 25(3), 2002, p.p. 463-472.

Ediger V.S. & Kentel E., *Renewable Energy Potential as an Alternative to Fossil Fuels in Turkey*, *Energy Conversion and Management*, Volume 40(7), 1999, p.p. 743-755.

Ediger V.S. & Tatlidil H., *Forecasting the Primary Energy Demand in Turkey and Analysis of Cyclic Patterns*, *Energy Conversion and Management*, Volume 43(4), 2002, p.p. 473-487.

Elkins Stanley & McKittrick Eric, *The Age of Federalism: The Early American Republic 1788-1800*, Oxford University Press, New York, 1993.

Fuller G. & Lesser I., *Turkey's New Geopolitics: From the Balkans to Western China*, Westview Press, Colorado, 1993.

Ghaddar N. & Mezher T., *Modeling of Current and Future Energy Intensity and Greenhouse Gas Emissions of the Lebanese Industrial Sector: Assessment of Mitigation Options*, *Applied Energy*, Volume 63(1), 2007, p.p. 53-74.

Iskander C. & Scerri E., *Interfacing a Solar Photovoltaic System with the National Electricity Grid in Malta*, *Renewable Energy*, Volume 15(1-4), 2008, p.p. 577-580

Jaber J.O. & Probert S.D., *Energy and Environmental Issues for Jordan*, *Applied Energy*, Elsevier Science Journal, Volume 57, 1997, p.p. 45-101.

Jaber J.O. & Probert S.D., *Energy Demand, Poverty and the Urban Environment in Jordan*, *Applied Energy*, Volume 68(2), 2001, p.p. 119-134.

Karkazis John & Vidakis I., *The Anglo-Israeli Conflict in the Middle East*, journal "Middle East Forum", Issue 10, June 2012.

Karkazis John & Vidakis I., *The Energy Policy of U.S. in the Middle East. A Historical Review*, *Defense and Security Annals*, Issue 3, April 2013.

Karkazis John & Thanassoulis E., Assessing the Effectiveness of Regional Development Policies in Northern Greece Using Data Envelopment Analysis, Socio - Economic Planning Sciences, Vol. 32, 1998.

Karkazis John & Athanassopoulos A., the Efficiency of Social and Economic Image Projection of Spatial Configurations, Journal of Regional Science, Vol. 37, 1997.

Kaygusuz K. & Kaygusuz A., Renewable Energy and Sustainable Development in Turkey, Renewable Energy, Volume 25(3), 2002, p.p. 431-453.

Layne Christopher & Schwartz Benjamin, American Hegemony – Without an Enemy, Foreign Policy, No 92, Fall 1993.

Mayhoub AB & Azzam A., A Survey on the Assessment of Wind Energy Potential in Egypt, Renewable Energy, Volume 11, Number 2, 1997, p.p. 235-247.

Mearsheimer J. & Walt Stephen, The Israel Lobby and US Foreign Policy, New York, Farrar, Straus & Giroux, 2007.

Mohsen M.S. & Akash B.A., Potentials of Wind Energy Development for Water Pumping in Jordan, Renewable Energy, Volume 14(1-4), 1998, p.p. 441-446

Siousiouras P. & Arvanitopoulos C., Geopolitical Designs and Realities in Yugoslavia's Foreign Policy: The Issue of Access to the Sea, Journal of Political and Military Sociology, Vol. 33 (2), Northern Illinois University, USA (DeKalb), 2005.

Siousiouras P. & Chourdakis K. (May 9, 2017). "The Debatable European Future of Turkey: A Constructivist Approach", SSRN Conflict Studies: International Relations Theory e-Journal, id 2965731, Rochester, NY 14607, United States.

Siousiouras P. & Chrysochou G., the Aegean Dispute in the Context of Contemporary Judicial Decisions on Maritime Delimitation, University of the Aegean, Chios, 2014.

Tamimi A. & O'Jailat S., Analysis of Electrical Energy Generation and Consumption in Jordan, Energy Conversion and Management, Volume 36(11), 2010, p.p. 1059-62.

Tsaltas G. & Deniozos N., The Notions of Soft Security and the Environment in the Development of Greek-Turkish Relations in the Aegean Sea, University of the Aegean, Chios, 2007.

Zarko Petrovic & Reljic Dusan, Turkish Interests and Involvement in Western Balkans: A Score – Card, Insight Turkey, τόμος 13, τεύχος 3, 2011.

Abdeladim K., Romeo R. & Magri S., Wind Mapping of a Region in the North-East of Algeria, Renewable Energy, Volume 9(1-4), 1996, p.p. 789-793.

Akash B.A., Mamlook R. & Mohsen M.S., Multi-Criteria Selection of Electric Power Plants Using Analytical Hierarchy Process, Electric Power Systems Research, Volume 52(1), 1999, p.p. 29-35.

Akdeniz F., Caglar A. & Gullu D., Recent Energy Investigations on Fossil and Alternative Nonfossil Resources in Turkey, *Energy Conversion and Management*, Volume 43(4), 2002, p.p. 575-589.

Aybar E.N., Saral R. & Fikret H., *Energy Today and in the Future in Turkey*, Fourth Energy Congress of Turkey, Izmir, 1986

Beenstock M., Goldin E. & Nabot D., the Demand for Electricity in Israel, *Energy Economics*, Volume 21(2), 1999, p.p. 168-180.

Birol F., Aleagha AV & Ferroukhi R., The Economic Impact of Subsidy Phase out in Oil Exporting Developing Countries: A Case Study of Algeria, Iran and Nigeria, *Energy Policy*, Volume 23, No 3, 1995, p.p. 209-215.

Bouazzi A.S., Hydri S. & Sakji O., The Photovoltaic Market in Tunisia, *Renewable Energy*, Volume 11(2), 1997, p.p. 249-256.

Brown W., Bromley S. & Athreye S., *Ordering the International: History, Change and Transformation*, Pluto Press, Ann Arbour, MI.

Bruneton Alain, Konofagos Elias & Foscolos Anthony, The Importance of Eastern Mediterranean Gas Fields for Greece and the EU, *Pytheas Market Focus*, 2012.

Mezher T., Chedid R. & Zahabi W., Energy Resource Allocation Using Multi-Objective Goal Programming: the Case of Lebanon, *Applied Energy*, Volume 61(4), 1998, p.p. 175-192.

Chedid R., Chaaban F. & Salameh S., Policy Analysis of Greenhouse Gas Emissions: the Case of the Lebanese Electricity Sector, *Energy Conversion and Management*, Volume 42(3), 2007, p.p. 373-392.

Clark Gordon, Feldman Maryann & Gertler Meric, *the Oxford Handbook of Economic Geography*, Oxford University Press, New York, 2000.

Dalaklis D., Siousiouras P. & Karkazis J., *Scrutinizing the European Security and Integration Effort: The Question of the Western Balkans*, University of the Aegean, Chios, 2008.

Jaber J.O., Probert S.D. & Badr O., Energy and Environmental Issues for Jordan, *Applied Energy*, Volume 57(1), 1997, p.p. 45-101.

Kablan MM, Alhusein MA & Alkhamis TM, Electricity Audit for the Household Sector of the Capital City of Jordan, *Energy Conversion and Management*, Volume 40(17), Amman, 1999, p.p. 1849-1861.

Karkazis John, Vidakis Ioannis & Baltos George, *Israel – Iran: Operation "ARMAGEDDON"*, University of the Aegean, Chios, 2009.

Nasr G.E., Badr E. & Dibeh G., Econometrics Modelling of Electricity Consumption in Post-War Lebanon, *Energy Economics*, Volume 22(6), 2009, p.p. 627-640.

Nfaoui H., Buret J. & Sayigh AAM, Wind Characteristics and Wind Energy Potential in Morocco, Solar Energy, Volume 63, Number 1, Elsevier, July 1998, p.p. 51-60.

Porat Y., Irith R. & Turvey R., Long-Run Marginal Electricity Generation Costs in Israel, Energy Policy, Volume 25(4), 1997, p.p. 401-411.

Saab S., Badr E. & Nasr G., Univariate Modelling and Forecasting of Energy Consumption: the Case of Electricity in Lebanon, Energy, Vol.26(1), 2001, p.p. 1-14.

Shariah A., Tashtoush B. & Rousan A., Cooling and Heating Loads in Residential Buildings in Jordan, Energy and Buildings, Volume 26(2), 1997, p.p. 137-143.

Siousiouras P., Chourdakis K. & Grekos D. (2018), "The European Union and the Securitization Process: the case of Turkish Candidacy", Middle East Forum, Special Issue "Towards a New Order in the Region: Frontiers redesign in the Middle East and the Balkans and their impact on World Geopolitical Dynamics", ISSN 1105-6164.

Siousiouras P., Chourdakis K. & Grekos D. (2017), "The European Vision of Turkey Approached from the Copenhagen School Security Framework", Journal of International Relations and Foreign Policy, Vol. 5, No. 1, American Research Institute for Policy Development, Monticello, NY 12701, United States, ISSN 2333-5874.

Siousiouras P., Chourdakis K. & Koutsouradi M. (2017), "Smart Power or Coercive? A Strategic Dilemma in Decision Making Policy: the case of Counter-terrorism in the Post-9/11 Era", Journal of International Business and Economics, Vol. 5, No. 1, American Research Institute for Policy Development, Madison, WI 53714, United States, ISSN 2374-2194.

Siousiouras, P., Chrysochou, G. & Chourdakis, K. (2018). "Transatlantic relations: The Case of Iranian Nuclear Program", Journal of Military and Strategic Studies, Centre for Military, Security and Strategic Studies, University of Calgary, Canada, ISSN 1488-559X.

Siousiouras P., Grekos D. & Chourdakis K. (2018), "Mediterranean and Middle East under Environmental Stake: the Legal Precedent as Consequential to Iranian Nuclear Programme", Middle East Forum, Special Issue "Towards a New Order in the Region: Frontiers redesign in the Middle East and the Balkans and their impact on World Geopolitical Dynamics", ISSN 1105-6164.

Tiris M., Ture I.E. & Ekinci E., Energy and Environment Strategies in Turkey, Renewable Energy, Volume 9(1-4), 1996, p.p. 1171-1174.

Tishler A., Woo C-K & Lloyd D., Reforming Israel's Electricity Sector, Energy Policy, Volume 30(4), 2002, p.p. 347-353.

Florides G.A., Kalogirou S.A., Tassou S.A. & Wrobel L.C., Modeling of the Modern Houses of Cyprus and Energy Consumption Analysis, Energy, Volume 25(10), 2000, p.p. 915-937.

Habali S.M., Amr M., Saleh I. & Taani R., Wind as an Alternative Source in Jordan, Energy Conversion and Management, Volume 42(3), 2001, p.p. 339-357.

Hadj Arab A., Ait Driss B., Amimeur R. & Lorenzo E., Photovoltaic Systems Sizing for Algeria, *Solar Energy*, Volume 54(2), 1995, p.p. 99-100.

Jaber J.O., Mohsen M.S., Probert S.D. & Alees M., Future Electricity Demands and Greenhouse-Gas Emissions in Jordan, *Applied Energy Journal*, 2001

Jaber J.O., Mohsen M.S., Probert S.D. & Alees M., Future Electricity Demands and Greenhouse-Gas Emission in Jordan, *Applied Energy*, Vol. 69(1), 2001, p.p. 1-18.

Jaber J.O., Rahma T.A., Alaween A. & Kloub Naser, Influence of Operating Conditions of Surface Retorting Processes on CO₂ Emissions, *Jordan Journal of Mechanical and Industrial Engineering*, Jordanian Ministry of Higher Education and Scientific Research, Volume 4, 2010, p.p. 591-596.

Karaki S.H., Chaaban F.B., Al-Nakhl N. & Tarhini K.A., Power Generation Expansion Planning with Environmental Consideration for Lebanon, *International Journal of Electrical Power and Energy Systems*, Volume 24(8), 2002, p.p. 611-619.

Oztopal A., Sahin A.D., Akgun N. & Sen Z., On the Regional Wind Energy Potential of Turkey, *Energy*, Volume 25(2), 2000, p.p. 189-200.

Yehia M., Karaki S., Chedid R., El-Irani A., Tabors R. & Shawcross P., Trade-off Approach in Power System Planning Case Study: Lebanon, *International Journal of Electrical Power and Energy Systems*, Volume 17(2), 1995, p.p. 137-142.

2001 Regular Report on Cyprus's Progress towards Accession, Commission of the European Communities, Brussels, November 13, 2001.

2001 Regular Report on Malta's Progress towards Accession, Commission of the European Communities, Brussels, November 13, 2001.

2001 Regular Report on Turkey's Progress towards Accession, Commission of the European Communities, Brussels, November 13, 2001.

Ηλεκτρονική βιβλιογραφία

www.mod.mil.gr/Pages/MainAnalysis

www.geopolitics.com.gr

www.mfa.gov.tr/grupf/aegean

www.econews.gr (Απόβαση στο Βόρειο Πόλο – Νέες Ισορροπίες στην Αρκτική, 11 Νοε 2012).

<https://leonidasvatikiotis.wordpress.com/category/2009/page/8>

www.mongabay.com/reference/country_profiles/2004-2005/Turkey

www.foreignpolicy.com/articles/2010/05/20/turkeys_zero_problems_foreign_policy

<http://www.todayszaman.com/columnist>

<http://www.mfa.gov.tr/policy-of-zero-problems-with-our-neighbors.en.mfa>

http://www.sofiaecho.com/2010/06/03/911145_turkey-to-send-naval-squadron-to-albania

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/davos/7859417.stm>

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8301321.stm>

<http://www.kouskouvelis.gr/site/blog/item/92.html>

<http://damascus.usembassy.gov/media/pdf/press-release-pdf/spector-pr.pdf>

<http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/pages/syria.aspx>

<http://damascus.usembassy.gov/sanctions-syr.html>

<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unef1backgr2.html#three>

<http://www.sixdaywar.co.uk/timeline.htm>

<http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/camp%20david%20accords.aspx>

<http://www.kinghussein.gov.jo/peacetreaty.html>

www.us-israel.org (Mitchell Bard, US - Israel relations: A special Alliance)

<http://www.un.org/press/en/2000/20000618.sc6878.doc.html>

<http://hir.harvard.edu/articles/1408>

<http://www.aljazeera.com/NR/exeres/D1460459-D7F5-490B-8622-380ED8282B85.htm>

<http://dunner99.blogspot.com/2009/02/petroleum-and-natural-gas-proved.html>

www.nationalinterest.org/WhatEurasianMeansforWashington/19042012

<http://www.gazprom.com/production/projects/pipelines>

<http://www.spiegel.de/international/world/0,1518,512464,00.html>

www.euractiv.com/en/energy/geopolitics-eu-energy-supply/article-142665

www.inogate.org

www.traceca-org

<http://www.cpc.ru/en/pages/default.aspx>

www.haaretz.com/hasen/pages/ShART

http://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2009/07/europaiki-energeiaki-asfaleia_new.pdf

<http://www.edison.it/en/company/gas-infrastructures/itgi.shtml>

<http://www.botas.gov.tr/projeler/tumprojeler/yunanistan.asp>

www.bp.com/sectiongenericarticle.do?categoryId=9006670&contentId=7015095

<http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en>

<http://www.south-stream-transport.com/gas-pipeline/project>

<http://www.todayszaman.com/tz-web/15-fikret-ertan.html>

Επίσημα κείμενα

Επιχειρηματικός Οδηγός Μαρόκο 2010, Πρεσβεία της Ελλάδας στο Μαρόκο, Γραφείο Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων.

Λευκή Βίβλος, Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, 1995.

Law No 476/ 15^{ης} Μαΐου 1964.

Πράσινη Βίβλος, Ευρωπαϊκή Στρατηγική για Αειφόρο, Ανταγωνιστική και Ασφαλή Ενέργεια, COM (2006), Βρυξέλλες, 8 Μαρτίου 2006.

Σύμβαση Montego Bay (άρθρα 122, 123), 1982.

Turco – Greek Memorandum of Understanding, Document IV Turkish Review - Quarterly Digest, May 27th 1988, Vol. 2 (12), Summer 1988.

Εφημερίδες

Αίγυπτος: Συγχαρητήρια Ολάντ και Πούτιν στον Σίσι για την Νίκη του στις Προεδρικές Εκλογές, Εφημερίδα «Καθημερινή», 30 Μαΐ 2014.

Δύο Εκτελέσεις στην Κίνα, Εφημερίδα «Καθημερινή», 6 Φεβ 1999.

Επανεξελέγη ο Πρόεδρος της Αλγερίας, Άρθρο στο ΑΠΕ, 19 Απριλίου 2014.
Πρωθυπουργός στο Μαρόκο ένας Ισλαμιστής, Εφημερίδα «Καθημερινή», 2 Δεκ 2011.

Το Αέριο τους Έφερε πιο Κοντά, άρθρο στην Εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», 20 Ιουν 2010.